МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Одеська юридична академія»

Наукове товариство молодих вчених, аспірантів та студентів

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА НАУКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Й ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ: ВИКЛИКИ, НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської науково-практичної конференції
здобувачів вищої освіти

Одеса
20 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Видавництво
«Юридика»
2023

УДК [316.32(477)+001]"364":339.922(4)-044.922(062.552)
У45

Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 3 від 16.06.2023 р.)

За загальною редакцією президента Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, академіка **С. В. Ківалова.**

Відповідальний за випуск – перший проректор Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор М. Р. Аракелян.

Укладачі:
Федотов Олексій Павлович – начальник науково-дослідної частини НУ «ОЮА», доктор юридичних наук, професор
Батан Юрій Дмитрович – заступник голови ради молодих вчених НУ «ОЮА», кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного права;
Кучерявенко Вікторія Сергіївна – голова ради молодих вчених НУ «ОЮА», доктор філософії в галузі права, викладач кафедри адміністративного права, інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»;
Бондарчук Леся Станіславівна – голова студентського наукового товариства НУ «ОЮА», студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції;
Гуменюк Аліна Сергіївна – член ради молодих вчених НУ «ОЮА», аспірантка кафедри кримінального процесу, детективної та оперативно-розшукової діяльності;
Михальчук Анна Миколаївна – фахівець НУ «ОЮА», студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності;
Радковська Ірина Сергіївна – член ради молодих вчених НУ «ОЮА», аспірантка кафедри кримінального права;
Рульов Юрій Михайлович – бібліограф наукової бібліотеки НУ «ОЮА»;
Савон Катерина Володимирівна – член ради молодих вчених НУ «ОЮА», аспірантка кафедри політичних теорій

Матеріали видано в авторській редакції. Повну відповідальність задостовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти, які рекомендували ці матеріали до друку.

У45 **Українське** суспільство та наука в умовах воєнного стану й євроінтеграційних перетворень: виклики, напрями відновлення і розвитку: у 2 т. : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (м. Одеса, 20 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Видавництво «Юридика», 2023. – Т. 2. – 778 с.

ISBN 978-617-8263-56-0
ISBN 978-617-8263-58-4 (т. 2)

У збірнику містяться матеріали доповідей, присвячених актуальним проблемам у різних галузях національного та міжнародного права, а також у галузях філософії, кібербезпеки, лінгвістики, журналістики, економіки, політології, соціології та психології.

Подані матеріали конференції відповідають сучасним тенденціям розвитку галузі науки та можуть бути корисними як у навчальному процесі, так і для проведення наукових досліджень студентами та молодими вченими.

УДК [316.32(477)+001]"364":339.922(4)-044.922(062.552)

ISBN 978-617-8263-56-0
ISBN 978-617-8263-58-4 (т. 2)

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2023

ПРИВІТАЛЬНЕ СЛОВО ПРЕЗИДЕНТА НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ» С. В. КІВАЛОВА

Шановні здобувачі вищої освіти!

Надзвичайно приємно сьогодні вітати Вас із початком роботи конференції «Українське суспільство та наука в умовах воєнного стану й євроінтеграційних перетворень: виклики, напрями відновлення і розвитку». Проведення в стінах Національного університету «Одеська юридична академія» заходів всеукраїнського та міжнародного рівнів є доброю традицією, яка об'єднує учасників із провідних закладів вищої освіти України та зарубіжних держав. Організовані нами конференції стають майданчиками для обміну думками, жвавих дискусій та пошуку шляхів раціонального вирішення проблем сьогодення.

Секції та тематичні напрями, у яких Ви сьогодні будете працювати, присвячені як класичним галузям приватного й публічного права, проблемам державного та суспільного життя, світовим соціально-політичним процесам, удосконаленню судоустрою, діяльності правоохоронних органів, адвокатури, так і новим напрямам досліджень, зумовленим сучасними тенденціями та потребам науки і техніки, таким як кіберзахист та вдосконалення ІТ, сфера безпеки та оборони.

Приємно відзначити, що до роботи конференції долучилися й здобувачі вищої освіти, які займаються питаннями економіко-правових явищ, політологічними, соціологічними та психологічними дослідженнями. Жодна галузь знань не може існувати ізольовано, а тому, проводячи дослідження на межі різних галузей знань, Ви збагачуєте науку міждисциплінарними дослідженнями і доробками.

В умовах розширення та посилення ролі міжнародних відносин надзвичайно важливим є знання іноземних мов. І дуже приємно констатувати, що суттєва кількість тез підготовлена саме іноземними мовами, розвиток і функціонування яких усебічно заохочується всім керівництвом Університету.

Тема цьогорічної конференції – українське суспільство та наука в умовах воєнного стану й євроінтеграційних перетворень: виклики, напрями відновлення і розвитку – є надзвичайно актуальною та практичною. Повномасштабне військове вторгнення суттєво вплинуло на всі сфери нашого життя і галузі права без винятку, виявило безліч невирішених питань, над якими тепер посилено працюють як науковці, так і практичні працівники. Водночас обраний Українським народом курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію вимагає кропіткої роботи над узгодженням нашого законодавства з відповідними вимогами та стандартами.

На нашу долю випали дуже складні часи. Щойно адаптувалися до життя в умовах пандемії, до нашої країни прийшли нові виклики та відбуваються найтрагічніші події за усі часи незалежної України. Та навіть попри постійні ракетні обстріли, проблеми з енергозабезпеченням та інформаційні маніпуляції продовжуємо демонструвати мужність, стійкість і підтримуємо високий науковий потенціал України. Наші студенти не втрачають жагу до навчання, наукової діяльності, продовжують здобувати знання, пропонувати нові цікаві й актуальні розробки та ділитися ними з колегами!

З боку керівництва Національного університету «Одеська юридична академія» робимо все можливе, аби гарантувати безпечні й комфортні умови здобуття освіти. У цьому семестрі, який вже добігає кінця, нам вдалося організувати навчання в очному режимі. Завдяки цьому у здобувачів вищої освіти є змога не лише аудиторно відвідувати заняття, безпосередньо спілкуватися з колегами й науково-педагогічними працівниками, науковцями, викладачами і практиками, але й у повному обсязі користуватися матеріально-технічною базою університету: науковою бібліотекою, кафедральними лабораторіями, спортивними майданчиками тощо. Ми цінуємо Ваше прагнення навчатися, розвивати науку, а тому робитимемо все можливе, щоб підтримувати найкращі активності!

Мир обов'язково відновиться на нашій землі і неодмінно закінчаться всі негаразди, ми обов'язково переможемо, і попереду на нас чекає непростий процес відновлення та відбудови нашої держави. Лише спільними зусиллями науковців, у тому числі й молодого покоління, зможемо досягнути ефективного повоєнного реформування України на засадах верховенства права, законності, поваги до людської гідності й інших загальновизнаних принципів.

Але перші кроки мають бути зроблені вже сьогодні. Вже зараз маємо проводити роботу над помилками, напрацьовувати пропозиції для вдосконалення нашого законодавства й узгодження його з вимогами міжнародних нормативно-правових договорів, правових актів і рекомендацій, які надаються фаховою європейською спільнотою. Особливої актуальності ці питання набули з наданням Україні статусу кандидата на вступ до ЄС. Відтак, наше суспільство та держава повинні провести колосальну роботу, щоб пришвидшити цей процес.

Безсумнівно, це завдання під силу лише цілеспрямованим, сповненим енергії, спраглим до знань професіоналам, які прагнуть і можуть зробити реальний внесок у справу державотворення. Саме такими є здобувачі вищої освіти Національного університету «Одеська юридична академія» – наше майбутнє.

Сучасне українське суспільство потребує нових прогресивних фахівців, які прагнуть навчатися упродовж всього життя, вміють самостійно оволодівати знаннями, знаходити й критично оцінювати інформацію, творчо підходити до вирішення різноманітних завдань, володіють іноземними мовами.

Для деяких учасників ця конференція стане дебютом, першим кроком до наукової діяльності. Саме тому хочу побажати, щоб Ваш старт був успішним, щоб з кожним роком підкорювались нові вершини.

Щиро дякую всім учасникам конференції за Ваш внесок у науку та бажаю цікавих дискусій, нових ідей та успіхів у подальшій науково-дослідній роботі!

Безмежна подяка нашим військовослужбовцям за захист та оборону всієї України і всіх громадян, можливість проведення сьогодні конференції. Впевнений, що об'єднані спільною метою ми подолаємо усі труднощі та відновимо правопорядок і мир. Віримо в перемогу та наближаємо її спільними зусиллями!

Сергій КІВАЛОВ,
Президент Національного університету
«Одеська юридична академія»,
професор кафедри адміністративного і фінансового права,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України, академік НАПН України,
заслужений юрист України

СЕКЦІЯ 8

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

БАРТА ЛІЛІЯ АРТУРІВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури та адвокатської діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ Й ОСОБЛИВОСТІ СЕКРЕТНОГО ЗАПОВІТУ

Інститут спадкування є одним з найважливіших в сучасному цивільно-правовому полі, адже питання переходу майна від померлої особи до спадкоємців ніколи не стане менш актуальним.

З прийняттям нового Цивільного кодексу України від 1 січня 2004 р. законодавець передбачив новий вид заповіту – «секретний заповіт». Якщо ж для українського цивільного права це була абсолютно нова категорія, то для більшості країн світу інститут секретного заповіту не був чимось невідомим. Така форма давно використовувалась в кодексах певних країн, серед яких Франція, Іспанія, Польща, Болгарія тощо. Цікавим є той факт, що низка країн колишньої СРСР також використовують модель заповіту, що може бути завірена нотаріусом без попереднього ознайомлення з його змістом (Казахстан, Молдова, Латвія). Ознайомлюючись із законодавством згаданих країн можна побачити такі формулювання як «таємний заповіт» та «закритий заповіт».

Відповідно до ст. 1249 Цивільного кодексу України секретним визнається той заповіт, що посвідчується нотаріусом без ознайомлення з його змістом [1]. Через те, що в статті не вказується форма такого заповіту, то до нього використовують загальні норми про форму заповітів.

Хоча нотаріус не має права ознайомитись зі змістом заповіту, він обов'язково має пояснити заповідачу основні правила складання такого документу, а саме: текст заповіту має бути викладено таким чином, щоб розпорядження заповідача не викликало питань та суперечностей [2]. Основною особливістю в даному випадку є неможливість ознайомлення зі змістом заповіту, що може потягнути за собою низку проблем, а іноді й визнання такого заповіту недійсним. Щоб цього не сталося нотаріус має розповісти заповідачу про основні елементи заповіту, переконатися, що заповідач розуміє зміст кожного з них та обов'язково вкаже їх в документі, а пересвідчитись в цьому можна зі слів самого заповідача.

Варто зазначити, що заповідач має скласти заяву про те, що він ознайомлений з усіма необхідними правилами складання заповіту і підписати її. Надзвичайно важливо виконати цей пункт, адже іноді, складаючи заповіт, особа може не подумати про можливість виконання умов заповіту спадкоємцями (розвіяти прах спадкодавця

в віддаленому місці тощо), що значно ускладнить отримання спадщини в майбутньому.

Секретний заповіт подається нотаріусу в закритому конверті з підписом заповідача, на якому нотаріус також має поставити свій посвідчувальний напис і печатку, а потім вкласти в інший конверт. Про прийняття такого секретного заповіту заповідачу за його бажанням може бути видано відповідне свідоцтво.

Як і простий заповіт секретний заповіт реєструється в Спадковому реєстрі, проте зберігається він у спеціальному місці: сейфі, залізній шафі. У разі, якщо бажання заповідача змінилось, він має звернутись саме до того нотаріуса, в якого зберігається заповіт.

За загальним правилом після повідомлення про смерть спадкодавця, нотаріус зобов'язаний оголосити секретний заповіт. Спеціально для цього члени сім'ї і родичі повідомляються відповідним листом, якщо їх місце проживання відоме, якщо ж ні – то через друковані засоби масової інформації. Тут можна зіштовхнутись з проблемою, адже законодавчо закріпленого переліку таких друкованих засобів масової інформації немає, тому нотаріусам іноді дуже важко вирішити, яким саме чином необхідно повідомити спадкоємців за секретним заповітом. Сам нотаріус не ознайомлений з колом осіб, які можуть бути потенційними спадкоємцями, адже це можуть бути люди, які ніяк не пов'язані з особою заповідача, що значно ускладнює ситуацію.

Після цього вже в присутності зацікавлених осіб і двох свідків нотаріус відкриває конверт із заповітом і оголошує його. Складається відповідний протокол, який включає зміст заповіту і підписується нотаріусом і свідками. Після оголошення такий заповіт залишається в справах відповідної державної нотаріальної контори або приватного нотаріуса.

Секретний заповіт хоч і є тією формою заповіту, що спрямована на максимальне збереження конфіденційності інформації і має безліч переваг, проте на практиці виникає багато спірних питань.

Наприклад, особа, яка складає заповіт, не завжди володіє усією необхідною інформацією не лише про правила складання самого заповіту, а й про потенційних спадкоємців. Іноді на практиці виникають ситуації, коли в секретному заповіті заповідач неправильно вказує прізвище спадкоємця, що значно ускладнює виконання заповіту.

Не менш важливим моментом є те, що складаючи секретний заповіт, особа, яка не володіє знаннями в сфері права, може вказувати протизаконні розпорядження або неоднозначні формулювання. Саме тому основною проблемою є неможливість ознайомлення нотаріуса з текстом заповіту для можливого редагування, адже за наявності істотних порушень законодавства або помилок, заповіт може бути визнаний недійсним лише після його оголошення, коли заповідач вже не зможе внести ніяких коректівів [3, с. 103].

Ще однією суттєвою проблемою є випадки, коли знайти спадкоємців нотаріусам не вдалося. Відповідно до ст. 63 Закону України «Про нотаріат»: «нотаріус або посадова особа органу місцевого самоврядування, уповноважена на вчинення нотаріальних дій, також може зробити

виклик спадкоємців шляхом публічного оголошення або повідомлення у пресі» [4]. Часто спадкоємці, які з'являються після оголошення секретного заповіту пред'являють претензії саме до нотаріуса, вважаючи, що він мав займатись їх пошуком. Важливо розуміти, що законодавчо передбачено – нотаріус не займається пошуком спадкоємців.

Як висновок варто зазначити, що передбачення в законодавстві такої форми заповіту як секретний було важливим кроком в розвитку цивільного права в Україні. Хоча секретний заповіт містить низку недоліків, а сам інститут потребує законодавчого вдосконалення, все ж можливість такої процедури складення заповіту є необхідною. Перед складанням секретного заповіту, як і будь-якого документу, варто спочатку звернутися до нотаріуса за консультацією, аби не зіштовхнутися із зазначеними в тексті проблемами.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 30.04.2023).
2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5: станом на 2 груд. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12 (дата звернення: 30.04.2023).
3. Заіка Ю. О. Законодавчі проблеми спадкового права. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2013. С. 103.
4. Про нотаріат : Закон України від 02.09.1993 р. №39: станом на 29 груд. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12 (дата звернення: 30.04.2023).

Ключові слова: заповіт, секретний заповіт, спадкування, право на спадок, заповідач, спадкоємець.

Key words: testament, secret testament, inheritance, inheritance rights, testator, heir.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Берназ-Лукавецька О. М.

БЕЗМАЛЕНКО ВЕРОНІКА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ НЕРУХОМОГО МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Збройне вторгнення РФ на незалежні та суверенні землі України спричинило великий ряд змін не лише в житті кожного українця, але й у врегулюванні цивільних правовідносин. Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 [1] було запроваджено особливий правовий режим воєнного стану, який вплинув на чинне законодавство. Особливості укладання договору купівлі-продажу нерухомого майна також зазнали деяких коригувань.

Угода купівлі-продажу нерухомості передбачає передачу майна від продавця до покупця за певну грошову суму. Тобто виходячи з цього, маємо, що угода містить дві сторони – продавця та покупця (закріплено у положеннях ст. 655 Цивільного Кодексу України). Крім того, у процесі укладання даного договору ще бере участь нотаріус, який забезпечує правильність документів та затверджує передачу прав власності на нерухоме майно. Стаття 181 Цивільного кодексу України визначає нерухоме майно як земельні ділянки та об'єкти, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їхпризначення, наприклад, єдині майнові комплекси чи житлові будинки або квартири [2]. Договір купівлі-продажу нерухомості передбачає перехід прав власності на такий вид майна, що потребує спеціальної уваги та контролю при проведенні угоди.

Кабінет Міністрів України у червні 2022 р. встановив нові правила, які регулюють повноваження нотаріусів під час воєнного стану та критерії, які використовуються для посвідчення договорів купівлі-продажу нерухомості. Було прийнято Постанову «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану», у якій зазначається, що договір купівлі-продажу нерухомості можна укладати не тільки за місцем розташування такої нерухомості, але й за місцем проживання або реєстрації покупця або продавця, а також за місцем перебування юридичної особи, якщо вона є продавцем або покупцем [3].

Також слід зазначити, що під час воєнного стану, заборонено реєстраційні дії щодо іпотечного майна, яке є забезпеченням за споживчими кредитами. Однак, нотаріальне посвідчення договору купівлі-продажу предмета іпотеки, що належить фізичній особі за споживчим кредитом, не підпадає під цю заборону. Якщо суд приймає рішення про звернення стягнення на предмет іпотеки, то виконання цього рішення зупиняється на період дії військового стану.

У вищезгаданій Постанові, а саме п. 10, зазначається важливий факт: йде мова про неможливість реалізації мораторію на перепродаж квартири, тобто не можна у короткі строки її перепродати. Таким чином, Уряд вирішив встановити обмеження на проведення операцій, що пов'язані з купівлею-продажем нерухомості.

Відповідно до Постанови, квартиру, отриману у подарунок або придбану під час війни, не можна продати протягом місяця з дня реєстрації права власності на неї. Обмеження на швидкий перепродаж нерухомості буде діяти до закінчення воєнного стану в Україні.

Усі ці дії спрямовані на те, щоб запобігти шахрайству в умовах воєнного стану. Це дозволить зменшити недобросовісну ріелторську діяльність та забезпечити більш ефективний контроль за процесом купівлі-продажу нерухомості. Такі заходи сприятимуть підвищенню довіри до ринку нерухомості та забезпечать більшу безпеку для покупців та продавців.

Варто зауважити, що укладання договору купівлі-продажу нерухомості може бути обмежене або заборонене у зоні бойових дій або на території, яка перебуває під контролем ворожих сил.

Отже, незважаючи на те, що держава не очікувала зіткнення з війною, законодавці намагаються адаптувати законодавство до сучасних умов. Спираючись на вищевикладене та проаналізувавши чинне законодавство, можна зробити висновок, що укладання договору купівлі-продажу нерухомості також в свою чергу зазнало певних змін та особливостей. Одним з таких змін є встановлення обмежень у здійсненні права власності за договором, якщо предметом договору є нерухоме майно. Такі обмеження стосуються строку, території, нотаріуса та представника за договором.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. *Голос України*. 2022. № 37.
2. Цивільний Кодекс України : Закон України № 435-IV від 16 січня 2003 р. *Верховна Рада України. Офіц. вебсайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 2022 р. № 719. *Кабінет Міністрів України. Офіц. вебсайт.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-п

Ключові слова: купівля-продаж, нерухомість, воєнний стан, зміни, особливості.

Key words: purchase and sale, real estate, martial law, changes, features.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

БОДЯН ДАР'Я ВІКТОРІВНА

студентка 2-го курсу
навчально-наукового інституту морського права та менеджменту
Національного університету «Одеська морська академія»

ЩОДО ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД (ПРИНЦИПІВ) ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ СТАНДАРТАМИ

Пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу є оновлення цивільного законодавства, що розпочали згідно з Постановою Кабінету Міністрів України «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» [1]. В свою чергу наведений процес оновлення, зумовлений постійним розвитком суспільства, який невпинно розвивається, призводить до певних проблем та обумовлює необхідність гармонізації цивільного законодавства з правом ЄС.

Однією з основних проблем, що стоїть перед Україною щодо забезпечення гармонізації є приведення загальних засад цивільного законодавства у відповідність до європейських стандартів. Зокрема, під принципами цивільного права слід розуміти вихідні правові ідеї, основні засади, на основі та за допомогою яких здійснюється регулювання цивільно-правових відносин та, які виступають так званим «фундаментом» для формування галузі цивільного права.

Насамперед, систему загальних засад визначено в ст. 3 ЦК України, що дає можливість повного їх дослідження та вдосконалення:

– неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя людини, що зумовлено визнанням людини як найвищої соціальної цінності, сутність якої, на наш погляд, полягає в наявності у особи суб'єктивного права на особисте життя, відповідно до якого на всіх інших осіб покладений обов'язок щодо забезпечення недоторканості та непорушності даного права, тобто заборона втручатись в особисте життя інших осіб.

З аналізу положень ЦК України, можемо дійти до думки, що в цивільному законодавстві використовується категорія «особисте життя» (визначення якої не передбачено), проте, наприклад, Конституційний Суд у своєму Рішенні № 2-рп/2012 від 20 січня 2012 р., використовує категорію «право на приватне та сімейне життя» [2].

В своїй практиці термін «приватне життя» використовує й ЄСПЛ, проте якщо врахувати мету нашої держави щодо євроінтеграції та подальшої демократизації, застосування терміну «приватне життя» в українському законодавстві, наблизить останнє до європейських стандартів. Також важливим є забезпечення функціонування системи особистих немайнових прав особи, що буде виступати гарантією дотримання даної засади;

– неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, встановлених Конституцією України та законом проявляється як заборона будь-якої особи втручатись у здійснення прав на володіння, користування та розпоряджання власністю інших осіб.

Якщо звернутися до практики ЄСПЛ, можемо дійти до висновку, що поняття «власність» є широким та постійно розширюється. Відповідно, дану категорію розглядають як «автономне явище, яке жодним чином не пов'язане із національним його розумінням та має тлумачення незалежне від національного» [4, с. 372].

Стосовно вдосконалення цієї та наступної засад, на наш погляд, доцільно навести думку Кузнєцової Н. С., згідно якої необхідно «відмовитися від штучного дуалізму у регулюванні приватноправових відносин в Україні, який виник у зв'язку із прийняттям Господарського кодексу України /.../, яке блокує розвиток цивільного законодавства» [3, с. 69], з чим згодні й ми, а також відіграє важливе значення включення України в систему світових господарських зв'язків;

– свобода підприємницької діяльності, яка не заборонена законом, що являє собою вільне волевиявлення особи самостійно визначати як саме їй реалізовувати зазначене право. Серед шляхів вдосконалення даної засади є передбачена можливість переосмислення підходів щодо

визначення сутності приватної власності та підприємницької діяльності. Проте досить значним кроком є визнання України ЄС країною з ринковою економікою;

– свобода договору, що проявляється у вільному волевиявленні сторін при вступі у договірні відносини, зокрема під договором слід розуміти ефективний механізм здійснення прав та інтересів учасників цивільного обороту, що дозволяє дану засаду віднести до принципів договірного права.

Охарактеризовуючи відповідність форми договору європейським стандартам, слід зазначити, що в ст. 2:101 PECL передбачено, що договір не повинен бути укладений або засвідчений у письмовій формі, а також не підлягає будь-яким іншим вимогам щодо форми [5]. В українському законодавстві ж також не встановлено правила, щодо обов'язкової письмової форми, це буде мати місце тоді, коли цього вимагає закон.

Серед шляхів вдосконалення, насамперед, важливою та негайною є реформа приватного права, зокрема й договірного [3, с. 68];

– судовий захист цивільного права та інтересу як засада цивільного законодавства зумовлена наявністю в сучасної, правової та демократичної держави ефективного механізму захисту прав, свобод та інтересів, що полягає в можливості особи, права та інтереси якої порушені або на які здійснюється посягання, звернутись до суду за захистом або відновленням порушених прав.

Доцільно зазначити, що засада судового захисту цивільних прав та інтересів в контексті європейських стандартів, потребує вдосконалення, а цивільне правосуддя – реформування, задля забезпечення доступності судового захисту як елемента права на судовий захист;

– справедливість, добросовісність та розумність розглядаються як оціночні категорії, сутність яких полягає у встановленні певної межі поведінки учасників цивільних правовідносин, дозволяючи відрізняти належну поведінку від неналежної, справедливі, добросовісні та розумні дії від протилежних їм дій тощо, що в деяких проявах відповідає модельним правилам ЄС, проте потребує певного запозичення міжнародного досвіду застосування даних засад.

Підсумовуючи вищевказане, можна стверджувати, що принципи (засади) цивільного законодавства потребують вдосконалення, цілком не відповідають встановленим європейським стандартам, проте враховуючи наведені пропозиції можна дійти до повної відповідності цивільного законодавства України до права ЄС.

Список використаних джерел

1. Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України : постанова Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 650. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/650-2019-п#Text (дата звернення: 06.05.2023).
2. Рішення Конституційного Суду України від 20 січня 2012 р. № 2-рп/2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-12 (дата звернення: 06.05.2023).
3. Кузнєцова Н. С. Проблема відповідності цивільного законодавства України стандартам європейського права. *Університетські наукові записки*. 2005. № 1–2 (13–14). С. 66–69.
4. Мірошниченко О. А. Право власності в розумінні Європейського суду з прав людини (загальна характеристика). *Форум права*. 2013. № 2. С. 371–374.
5. Principles of European Contract Law – PECL. URL: https://www.trans-lex.org/400200/_/pecl/#head_29 (дата звернення: 06.05.2023).

Ключові слова: гармонізація, європейські стандарти, загальні засади цивільного законодавства, право Європейського Союзу.

Key words: harmonisation, European standards, general principles of civil law, European Union law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Палько В. І.

БОЙКО ВЕРОНІКА РОМАНІВНА

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

FORCE MAJEURE AS A DEFENCE AGAINST CONTRACTUAL LIABILITY: UKRAINE AND GERMANY

Force majeure circumstances can arise in different spheres of activity, and their definition and regulation differ in different countries. A comparative analysis of Ukrainian and German legislation and the practice of force majeure will help to understand the specifics of protection against contractual liability in different jurisdictions. In the context the latest world events such as war in Ukraine, the COVID-19 pandemic, economic crises, natural disasters, political instability and other unforeseen circumstances, the study of force majeure and its impact on the fulfillment of contractual obligations becomes especially important.

The study of force majeure is a well-known and widespread direction in scientific research and legal practice, both on the territory of Ukraine and in the countries of the European Union. Among the prominent researchers of this issue, we can mention such authors as O. Kuzhko, V. Slobodianyuk, D. Lazebnyi, A. Melnichenko, O. Melnyk and many others.

In private law, force majeure acts as one of the reasons for exemption from civil liability. According to Ukrainian legislation, force majeure should be understood as extraordinary and insurmountable situations, due to which the fulfillment of a previously assumed obligation under the terms of the contract becomes impossible.

Force majeure is a circumstance independent of the will of the parties to the contract, characterized as an extraordinary and irresistible event

that significantly affects the fulfillment or non-fulfillment of the contractual terms by one of the parties for a certain period of time. An important aspect is that the occurrence of a force majeure situation releases the party to the contract from the fulfillment of previously assumed obligations not on a permanent basis, but only during the time when the extraordinary or irresistible circumstance lasts.

The features of force majeure are its exceptionality and insurmountability (Article 14-1 of the Law of Ukraine "On Chambers of Commerce and Industry in Ukraine") and an objective causal connection with the occurrence of consequences in the form of non-fulfillment of obligations. In the context of contractual obligations, force majeure becomes the basis for exemption from responsibility for improper performance or violation of the obligation, but the obligation itself remains in force. Thus, the contractual obligations are not canceled and the main obligation must be properly performed as soon as possible, provided that such performance is expedient for the parties after the termination of the force majeure circumstances.

European Union law provides for the possibility to exempt parties from liability for non-fulfillment of obligations if the circumstances are severe, such as war, sanctions and other events beyond the party's control. These norms of EU law are applied in all member states without the need to adopt additional laws at the national level. In addition, in each EU member state there are general rules of contract law that may be relevant in case of war and sanctions.

According to section 275 of the German Civil Code (BGB), which establishes the rules of contract law, the debtor (seller) may be released from obligations to perform the contract during force majeure. Thus, if the conclusion of the contract became impossible due to the onset of war or sanctions, the seller can be freed from the obligation to perform it [3].

In addition, war and sanctions may lead to the modification or termination of the contract according to Section 313 of the German Civil Code. If circumstances arise that change the terms of the contract, the parties can agree on its change. Or, if circumstances arise that make it impossible to perform the contract, it can be terminated. Thus, in the event of war or sanctions, the parties may modify or terminate the contract if it becomes impossible or unprofitable for them to perform.

Article 275 of the German Civil Code states that in the case when the fulfillment of the obligation is impossible for the debtor or any other person, the demand for its fulfillment is excluded. The debtor may refuse to perform if the performance of the obligation requires costs and efforts that are clearly disproportionate to the creditor's interest in its performance. When determining what efforts can reasonably be required from the debtor, it is also necessary to consider whether he is responsible for the obstacle to performance [3].

Article 313 of the German Civil Code states that if the circumstances on which the contract is based have changed significantly since its conclusion, adaptation of the contract may be required to the extent that one of the parties cannot reasonably be expected to maintain the contract unchanged. This means that if the circumstances have changed so much that

the concluded contract has become disadvantageous for one of the parties, then that party can be protected by changing the contract in such a way that it corresponds to the new situation. At the same time, it is necessary to take into account all the circumstances of a specific case, in particular, the contractual or legal distribution of risk [3].

If the parties to the contract cannot adapt it to the change in circumstances that occurred after its conclusion and believe that the contract has become unprofitable for one of the parties, the injured party may demand from the other party to change the terms of the contract in order to restore the original balance of obligations. If this is impossible or impractical, the party may refuse the contract or terminate it in case of continuing obligations. This concept is different from the concept of force majeure, because in the event of force majeure, non-performance of the contract may be temporarily excused rather than modified. The concept of rebalancing of contractual obligations applies mainly to long-term contracts where the balance of obligations has changed, and if the rebalancing requirements are met, one party can require the other to change the terms of the contract so that the balance is restored. If this is impossible or impractical, the party may refuse the contract or, in the case of a long-term contract, terminate it.

Ukraine also has legislation that recognizes certain circumstances as force majeure, exempting a party from liability for non-fulfillment of obligations. In March 2020, the Ukrainian legislative body, the Verkhovna Rada, adopted the Law of Ukraine "On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine, Aimed at Preventing the Occurrence and Spread of the Coronavirus Disease (COVID-19)", in which the quarantine is recognized as a force majeure circumstance. This means that if obligations cannot be fulfilled due to quarantine measures, the parties may be released from liability for non-fulfillment of obligations. In addition, other circumstances such as war and other emergency situations may be recognized as force majeure in Ukraine [4].

Ukrainian legislation provides that a person who failed to fulfill his obligation can be released from responsibility for this violation if it happened as a result of an accident or force majeure, such as force majeure. That is, for exemption from liability, it should be determined that the breach of the obligation was impossible due to force majeure. In this matter, the Supreme Court of Ukraine formulated clear conclusions on how to apply the relevant legal norms in the matter of releasing a party from liability due to force majeure. According to these conclusions, a person can be exempted from liability if he proves that the obligation cannot be fulfilled due to force majeure circumstances, such as war or epidemic, and that he could not have avoided these circumstances or their consequences. In such a case, the party that was unable to fulfill its obligation due to force majeure will not be liable for breach of obligation [8].

In general, the legislation of the European Union and Ukraine are quite similar in the understanding of force majeure circumstances and are actively developing in this direction. The Ukrainian legislator pays special attention to the adaptation of private law norms to Ukrainian realities, taking into account the war and other factors that can be recognized as force majeure circumstances. Unlike European Union law, French and German civil law

do not contain specific provisions relating to war or sanctions. However, these jurisdictions have general provisions of contract law that may apply in certain cases. On the basis of such provisions, war and sanctions may be considered force majeure circumstances.

References

1. Eurofit SA v. Bureau d'intervention et de restitution belge (BIRB). Case C-99/12 / European Court of Justice. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0099
2. Handy, C. No Act of God Necessary: Expanding Beyond Louisiana's Force Majeure Doctrine to Imprévision. Louisiana Law Review. 2019. Vol. 79. Iss. 1. P. 241–280. URL: https://digitalcommons.law. lsu.edu/lalrev/vol79/iss1/10
3. German Civil Code. URL: https://www.gesetzeiminternet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html
4. Regulation of certification by the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine and regional chambers of commerce and industry of force majeure circumstances (circumstances of force majeure), approved by the Decision of the Presidium of the Chamber of Commerce and Industry of Ukraine dated July 15, 2014 No. 40 (3) / Chamber of Commerce and Industry of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0040571-14
5. Civil Code of Ukraine: Law of Ukraine dated January 16, 2003 No. 435-IV / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
6. Lazebnyi, D. Force majeure during the war: judicial practice. Legal practice. 2022. September 20. URL: https://pravo.ua/fors-mazhor-pid-chas-viinysudova-praktyka/
7. Melnichenko, A. War as a force majeure circumstance. What about contractual obligations? Bargen Law Firm. 2022. May 9. URL: https://bargen.com.ua/2022/05/09/v%D1%96jna-yak-forsmazhorna-obstavina-yak-buti-z-dogov%D1%96rnimatyorvyazannyami/
8. Slobodyaniuk, V. Consequences of force majeure for subjects of economic legal relations. A young scientist. 2020. No. 5 (81). P. 248–252. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/5/51. pdf

Ключові слова: форс-мажорні обставини, форс-мажорні обставини під час війни, українське та німецьке законодавство, відповідальність за невиконання договору.

Key words: force majeure circumstances, force majeure, force majeure during war, Ukrainian and German legislation, liability for non-fulfillment agreement.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Мінченко Д. А.

ГОРЯЧКІВСЬКА ОКСАНА ВІКТОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИМУСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ В УКРАЇНІ НЕРУХОМОГО МАЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА ЇЇ РЕЗИДЕНТІВ

Війна неминуче впливає на всі галузі і становить складний виклик для держави та суспільства в цілому. Відповідь на неї повинна бути комплексною, оскільки захист національних інтересів та безпеки потребує рішучих дій не лише на військовому фронті, а також у сфері економіки. У цьому контексті, можна виділити два важливі напрями: запобігання використання економічних ресурсів на користь держави-агресора та їх використання на користь України.

Для досягнення цих завдань необхідно контролювати використання ресурсів з боку держави, включаючи вилучення майна. Варто пам'ятати, що вилучення власності є екстремальним заходом в демократичному світі, а відокремлення правомірно вилученого майна від незаконної конфіскації полягає саме в наявності законної підстави, яка встановлює процедури та порядок вилучення.

Ключовим законом у даній сфері є Закон України № 2116-IX «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів», що набув чинності 07 березня 2022 р. Прийняття цього Закону має важливе значення для створення механізму компенсації шкоди, заподіяної збройною агресією рф. Вилучене майно можна буде використати як одне з джерел компенсації збитків, завданих Україні та її громадянам внаслідок бойових дій в майбутньому [1].

Примусове вилучення здійснюють як щодо майна держави-агресора, так і щодо майна її резидентів. Такі дії здійснюються на підставі соціальної необхідності, включаючи випадки, коли це вимагається військовою необхідністю, та з метою забезпечення інтересів України. Процес вилучення ґрунтується на засадах законності, прозорості, об'єктивності, відповідності меті, стратегічної важливості та ефективності.

Відповідно до Закону України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» примусово можуть вилучити таке майно: рухоме і нерухоме, кошти, вклади у банках, цінні папери, корпоративні права, інше майно (активи), що знаходяться (зареєстровані) на території України та безпосередньо або через афілійованих осіб належать рф та її резидентам [2].

При вилученні нерухомого майна Кабінет Міністрів України готує заяву, що стає підставою для державної реєстрації права власності на це нерухоме майно. Однак, цікавістю є те, що моментом отримання права власності на нерухоме майно є момент винесення Указу Президента України, а не момент державної реєстрації, яка є зазвичай

моментом переходу права власності на нерухоме майно за загальними правилами цивільного законодавства України.

Перед повним масштабним вторгненням рф на території України було безліч бізнесів, які належали громадянам рф. Ці громадяни були власниками тисяч компаній в Україні, від туристичних фірм та торгових центрів до великих промислових підприємств.

Припинення будь-яких зв'язків з державою-агресором, особливо після 24 лютого, стало питанням національної безпеки. Уже було кілька відомих випадків конфіскації майна росіян в Україні, і ці процеси продовжуються.

В порівнянні з попередніми роками, процеси арешту, конфіскації та націоналізації майна пов'язаного з державою-агресором стали відбуватись набагато активніше. Згідно з аналітиками YouControl, на кінець 2020 р. в Україні було зареєстровано 13 тис. компаній, які прямо чи опосередковано мали зв'язки з державою-агресором. Загальна вартість активів, пов'язаних з цими компаніями, оцінювалась на близько 9 млрд дол.

Останні місяці характеризуються активним проведенням перевірок та арештів бізнесів, які належать громадянам рф, у різних регіонах України. Наприклад, Печерський районний суд Києва наклав арешт на 7 люксових готелів та 2 столичні торговельно-розважальні центри, які належать громадянам рф. Подібних процесів стає дедалі більше, оскільки головною метою є повне припинення наявності російського бізнесу в Україні [3].

За клопотанням прокурорів Офісу Генерального прокурора накладено арешт на майно, яке належить групі компаній та особам, пов'язаним із злочинною організацією «лужніківці». Серед її організаторів, за версією слідства, заступник голови Держдуми та ще двоє громадян рф.

Рішенням суду, яке на сьогоднішній день виконано, накладено арешт із забороною відчуження, розпорядження та користування нерухомим майном на сім готелів, які в межах кримінального провадження раніше визнані речовими доказами. Це “Premier Hotel Rus”, “Premier Hotel Lybid”, Premier Hotel “Dnister”, “Premier Hotel Odesa”, “Premier Palace Hotel”, “Premier Compass Hotel Oleksandriya”, “Premier Hotel Slavutych”, а також два ТРЦ «Метроград» та «Метрополіс» [4].

Державне бюро розслідування у тісній взаємодії з Офісом генерального прокурора встановило, що номінальними бенефіціарними власниками вказаних об'єктів є іноземні громадяни та компанії-нерезиденти, які безпосередньо пов'язані із громадянами країни-агресора. У тому числі йдеться про високопосадовців та депутатів Державної думи рф.

У ході досудового розслідування, Державне бюро розслідування перевіряє причетність цих громадян рф до діяльності злочинної організації, яка вчинила низку злочинів на території України.

Зокрема, встановлено, що учасники цієї організації протиправно заволоділи частиною енергетичної критичної інфраструктури України (обленерго) та іншими бізнесами країни.

11 листопада 2022 р. Печерський районний суд міста Києва арештував частки у стратегічних українських підприємствах (Житомиробленерго, Херсонобленерго, Кіровоградобленерго, Чернівціобленерго та Рівнеобленерго) та цінні папери, кінцевими власниками яких можуть бути ці ж особи.

Працівники Бюро продовжують розшук та виявлення інших активів злочинної організації як на території України, та й за її межами, з метою відшкодування завданих нашій державі збитків у тому числі через конфіскацію майна [5].

Право власності на вилучене майно переходить до держави в особі Кабінету Міністрів, який вправі передати вилучене майно державним підприємствам.

Закон України «Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів» створює досить простий та потенційно ефективний механізм для примусової конфіскації майна рф та пов'язаних з нею фізичних та юридичних осіб. Під цим механізмом опиняються не лише особи, які мають прямий зв'язок з державою-агресором, але й ті, які мають опосередкований зв'язок, при цьому не залежно від кількості ланок.

Список використаних джерел

1. Вилучення майна рф в Україні: як працює механізм | ЮРЛІГА. ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/216053_viluchennya-mayna-rf-v-ukran-yak-pratsyu-mekhanzm (дата звернення: 30.04.2023).
2. Про основні засади примусового вилучення в Україні об'єктів права власності Російської Федерації та її резидентів : Закон України від 03.03.2022 р. № 2116-IX: станом на 28 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2116-20 (дата звернення: 30.04.2023).
3. Від готелів до заводів: як в Україні конфісковують бізнес громадян країни-окупанта? *«Дебет-Кредит» – Бухгалтерські новини.* URL: https://news.dtkt.ua/society/community/80978-vid-goteliv-do-zavodiv-iak-v-ukrayini-konfiskovuiut-biznes-gromadian-krayini-okupanta (дата звернення: 30.04.2023).
4. Прокурори Офісу Генпрокурора забезпечили арешт низки лакшері готелів, власниками яких є громадяни РФ. Головна – Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/posts/prokurori-ofisu-genprokurora-zabezpecili-arest-nizki-lakseri-goteliv-vlasnikami-yakix-je-gromadyani-rf (дата звернення: 30.04.2023).
5. За матеріалами ДБР суд арештував готелі та столичні ТЦ, якими фактично володіють громадяни держави-агресора (ВІДЕО) – Державне бюро розслідувань. Головна – Державне бюро розслідувань. URL: https://dbr.gov.ua/news/za-materialami-dbr-sud-areshtuvav-goteli-ta-stolichni-tc-yakimi-faktichno-volodiyut-gromadyani-derzhavi-agresora (дата звернення: 30.04.2023).

Ключові слова: майно, право власності, примусове вилучення.
Key words: property, ownership, forced withdrawal.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ГРИБ ОЛЕКСАНДРА ЮРІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРЕДСТАВНИЦТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Згідно з чинним законодавством, представництвом є правовідношення, в якому одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє [1]. Законодавець в Цивільному кодексі України виділяє три види представництва: законне, договірне та комерційне.

Законне представництво здійснюється особами визначеними законом, наприклад батьками чи усиновлювачами щодо своїх малолітніх та неповнолітніх дітей, опікунами щодо малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною, та іншими особами [1].

Законне представництво виникає в разі наявності: 1) факту походження дитини, встановлений та зареєстрований належним чином; 2) факту усиновлення, зареєстрованого належним чином; 3) адміністративного акту про призначення опіки чи піклування.

Оскільки 24 лютого 2022 р. кордони нашої держави були порушені, і почались активні бойові дії, мешканці деяких територій змушені були покинути свої домівки. Батьки евакуаційними автобусами, потягами відправляли своїх малолітніх та неповнолітніх дітей на безпечні території, самі залишаючись на прифронтових зонах тощо. Або ж діти, втративши зв'язок з батьками, усиновлювачами повинні були покинути небезпечні території. Фактично, такі діти позбавлені батьківського піклування, тому виникають питання: чи можливе їх усиновлення та хто може бути представником цих дітей на період відсутності батьків?

Введення в Україні воєнного стану не скасувало та навіть не спростило складної процедури усиновлення. Крім того, Постанова Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» була доповнена пп. 79.1–79.3, що передбачають, надання дитині статусу позбавленої батьківського піклування, якщо її батьки не виконують своїх обов'язків з виховання та утримання, з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на окупованих територіях чи територіях, де ведуться або велися активні бойові дії; надання дитині статусу дитини-сироти або дитини позбавленої батьківського піклування, у разі наявності інформації про підстави надання цих статусів, та встановлення над нею, опіки або піклування особою з якою дитина перебуває у сімейних, родинних відносинах [2]. У разі виявлення бажання взяти дитину під опіку, ця особа може подати документи до служби у справах дітей за місцем свого проживання чи місцем виявлення дитини. Якщо служба надає згоду на піклування або опіку, особа, яка виявила

бажання та була затверджена в законному порядку, виконує функції представника дитини.

Однак, згідно з пп. 79.1 та 79.2 вищезгаданої постанови, після припинення або скасування надзвичайного або воєнного стану статус дитини повинен бути підтвердженим чи спростованим на підставі документів, передбачених законодавством [2].

На практиці також трапляються ситуації, коли діти, виїхавши за кордон, в результаті збройної агресії рф проти України, без законних представників знаходяться під опікою осіб, які їх приймають. Виникає колізія, якщо з часом мати або батько такої дитини приїздять до дитини і хочуть виконувати свої представницькі функції щодо неї, адже такі самі представницькі функції щодо неї вже виконують інші особи [3, с. 510].

Відповідно до чинного законодавства, представництво виникає не лише на підставі закону, але й на підставі договору [1]. Цей вид представництва є договірним, або як його називають – добровільним, оскільки особа не зобов'язана здійснювати функції представника, якщо сама того не бажає.

Законодавець в ч. 1 ст. 244 ЦКУ передбачає, що представництво, яке ґрунтується на договорі, може здійснюватися за довіреністю, форма якої повинна відповідати формі правочину, що передбачена законом [1]. При цьому представник не може перевищувати межі наданих йому повноважень, оскільки вчинений правочин, в такому випадку, створює, змінює, припиняє цивільні права та обов'язки особи, яку він представляє, лише у разі наступного схвалення правочину цією особою.

Проте, в умовах воєнного стану на практиці зустрічаються численні випадки, коли представник, діючи з позиції захисту інтересів підопічного, може перевищувати свої повноваження, а отримання згоди на таку дію може стати проблематичним [3, с. 510]. У такому випадку необхідно пам'ятати, що представник діє не лише від імені підопічного, а й в його інтересах, що свідчить про сумлінність виконання ним своїх обов'язків. За таких обставин, важливо в майбутньому отримати згоду підопічного. Однак, виникає питання про правові наслідки такого правочину, якщо підопічний не встиг надати згоду і загинув.

Хоча законодавець вже врегулював ряд питань, пов'язаних з представництвом в умовах воєнного стану, все ж залишаються ті, які потребують додаткової уваги та вдосконалення. Зокрема, це стосується представництва дітей, які тимчасово перебувають під опікою осіб, які їх прихистили, та представництва з боку батьків. Також особливої уваги потребує перевищення повноважень представником з метою захисту інтересів особи, яку він представляє.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова від 24.09.2008 р. № 866.

3. Давидова І. В., Владишевська В. В. Інститут представництва як інструмент захисту інтересів іншої особи в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 6. С. 508–511.

Ключові слова: представництво, законне представництво, воєнний стан, договірне представництво.
Key words: representation, legal representation, martial law, contractual representation.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ГРИНЮК КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан вносить зміни у всі сфери життя людей. Цивільне право, а саме відносини пов'язані із отриманням спадщини, не є виключенням. Так, Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64, затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 р. № 2102-IX, на всій території Україні введено воєнний стан [1], який, нині продовжує діяти та зумовлює модифікацію спадкових прав осіб.

Визначаючи дефініцію спадкування її можна окреслити як процес, який розпочинається зі смертю спадкодавця, а закінчується із видачею свідоцтва про право на спадщину. Розібравшись з термінами, які будуть використані далі можна перейти до основного лейтмотива – спадкування у період дії воєнного стану.

З початку воєнної агресії була прийнята низка нормативно-правових актів, в яких визначаються особливості здійснення спадкових прав, а саме: Постанова Кабінету Міністрів України про «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28.02.2022 р. № 164, наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату» від 11.03.2022 р. № 1118/5.

Головною особливістю спадкування в умовах воєнного стану стала зміна строків на прийняття спадщини. Як зазначає Кармаза О. О., професор Інституту післядипломної освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, дискусійним є п. 3 Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 із наступними змінами, який визначає особливості спадкування, вказуючи, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини. Тобто в судовій і нотаріальній практиці слід звернути увагу, що для спадщини, 6-місячний строк для прийняття якої не сплинув до набрання чинності п. 3 Постанови, або яка відкрилася під час дії воєнного стану, строк для її прийняття (відмови) є 10 місяців (6+4). Цей строк може бути меншим у разі припинення воєнного стану [2].

Ще одним важливим кроком в питанні врегулювання відносин у сфері спадкування на період дії воєнного стану було спрощення заведення спадкової справи. Наказом Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 р. № 1118/5 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату», що набрав чинності 19 березня 2022 р., внесені зміни до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5 та передбачено спрощену процедуру заведення спадкової справи [3]. Так, в умовах дії воєнного або надзвичайного стану спадкова справа заводиться за зверненням заявника будь-яким нотаріусом України, незалежно від місця відкриття спадщини. У наказі зазначається, що якщо не було доступу до Спадкового реєстра нотаріус повинен завести спадкову справу без використання реєстру, але наявне застереження, що протягом п'яти днів дані потрібно обов'язково внести у Спадковий реєстр після відновлення доступу до нього. Слід зазначити, що нотаріусам забороняється видача свідоцтва про право на спадщину у спадковій справі, заведеній без використання Спадкового реєстру, до її реєстрації у Спадковому реєстрі.

Остання зміна торкнулася кола осіб, які можуть посвідчувати заповіти. Так було доповнено що заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії іноземної держави, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою з подальшим надсиланням цих заповітів через Генеральний штаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Спадковому реєстрі. Начальник табору (установи, де створено дільницю) для військовополонених може посвідчувати заповіт військовополоненого [4].

Отож, у час збройної агресії російської федерації проти України наші громадяни зазнають складнощів у реалізації своїх законних прав та інтересів. Тому в нашій державі були внесені зміни до нормативно-правових актів, які були спрямовані спростити процес відкриття, посвідчення та отримання спадщини, аби кожен громадянин мав час та можливість скористатися своїми спадковими правами.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022

2. Кармаза О. О. Модифікація спадкових прав в умовах дії воєнного стану та євроінтеграційних процесів. *Науковий журнал Південно-український правничий часопис*. 2022. Одеса. Випуск № 4. С. 136–141. URL: http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2022/4/part_1/22.pdf
3. Про затвердження змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату : Наказ Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 р. № 1118/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22
4. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

Ключові слова: спадкування, спадковий процес, права людини, воєнний стан.
Key words: inheritance, inheritance process, human rights, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бабич І. Г.

ГУРИЛЬОВ ОЛЕГ ВІТАЛІЙОВИЧ

студент 3-го курсу
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ НАБУТТЯ ПРАВ ВЛАСНОСТІ НА БЕЗДОГЛЯДНУ (БЕЗПРИТУЛЬНУ) ДОМАШНЮ ТВАРИНУ В ЗОНІ БОЙОВИХ ДІЙ

Із збройною агресією російської федерації буття стрімко змінилося не тільки у людей але, як очікувано, в їх домашніх тварин. Набуття статусу безпритульності є доволі ймовірним явищем, так як в результаті бойових дій найчастіше тварини втрачають власника та залишаються без належної опіки та піклування. Вже сьогодні за даними зоозахисних організацій та волонтерів в Україні кількість тварин сягає близько 150 тис. і це лише тих, що потребують допомоги, тобто були ідентифіковані [7].

Загалом ситуація призводить до серйозних проблем у галузі захисту та порушення прав тварин, тому однією з таких проблем є питання набуття прав власності на бездоглядну домашню тварину яка перебуває в зоні бойових дій.

Законодавче регулювання статусу тварини починається з Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» який визначає тварин як біологічні об'єкти, що відносяться до фауни: сільськогосподарські, домашні, дикі, у тому числі домашня і дика птиця, хутрові, лабораторні, зоопаркові, циркові (абз. 4, ст. 1). Згаданий закон описує термін «Домашні тварини» – це собаки, коти та інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно

виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі [2].

Законодавець в якості прикладу використовує «собак, котів», це ж звісно відображає приблизне уявлення про домашню тварину, але не в повному обсязі конкретизує його, не всі коти та собаки є домашніми. Надалі він вдається до абстракції «інші тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною», якщо, до прикладу, змії та риби утримуються та розводяться людьми, вони стають домашніми, чи тваринами які перебувають у неволі чи напіввільних умовах? Було б доволі вдало якщо законодавець наважиться скласти перелік тварин що вважаються домашніми, час, за який вони можуть вважатися домашніми чи умови, конкретно до видів тварин. Це спрощує визначеність у нормативному просторі. В свою чергу, безпритульні тварини – домашні тварини, що залишилися без догляду людини або утворили напіввільні угруповання, здатні розмножуватися поза контролем людини [2]. Ці ж найменування описує й Європейська конвенція про захист домашніх тварин від 13 листопада 1987 р., зокрема, під безпритульною твариною відповідно до викладеного, мається на увазі домашня тварина, яка або не має притулку, або знаходиться за межами оселі свого власника чи хазяїна й не перебуває під контролем чи безпосереднім наглядом будь-якого власника чи хазяїна [4].

Слід визначити і середовище, відповідно до питання, в якому тварина може стати безпритульною, а саме, зону бойових дій. В законодавстві немає точного визначення терміна «зона бойових дій», але відповідно до положень Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» можна зробити висновок, що зона бойових дій визначається як територія, на якій проводились бойові дії, здійснювались військові операції та інші заходи, пов'язані зі збройним конфліктом, а також які визнаються відповідними органами державної влади як такі, що були під контролем військових формувань [3]. Тобто, на сьогодні, зона бойових дій – це територія України, на якій ведуться / проводились активні військові дії, бойові дії та інші військові операції, заходи пов'язані зі збройним конфліктом а також які визнаються відповідними органами державної влади як такі, що були чи, відповідно, перебувають під контролем військових формувань.

Це відслідковується зокрема наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих р федерацією від 22.12.2022 р. № 309, де визначені території з активними бойовими діями та можливими бойовими діями [5]. Мінреінтеграції надало роз'яснення щодо застосування зазначеного переліку, зокрема, визначено поняття територій активних бойових дій та територій можливих бойових дій. Але вони мають дещо абстрактний характер. Зокрема, територіями активних бойових дій є території, через які проходить лінія бойового зіткнення або які межують з тимчасово окупованими територіями та на яких наразі неможливо

у повному обсязі виконувати функції держави, зокрема в частині доступу до публічних електронних реєстрів, та існує значна загроза життю і здоров'ю населення [8].

Для пошуку власника гарним впровадженням є ведення певних реєстрів безпритульних домашніх тварин. На законодавчому рівні вже затверджений Порядок від 04.06.2022 р., № 720, де визначено термін муніципального реєстру тварин – єдиний електронний реєстр домашніх (у тому числі безпритульних тварин), який може створюватися органом місцевого самоврядування, власником і утримувачем якого є орган місцевого самоврядування [6].

Але це можливість органу місцевого самоврядування, не обов'язок, при цьому, порядок як для нормативного акту є відносно свіжим. Та вже сьогодні існує проєкт реєстру домашніх тварин київської міської адміністрації [9].

Проте, в майбутньому було б доречним зобов'язати щодо створення таких реєстрів, відмежувати реєстр безпритульних тварин, від реєстру домашніх тварин, де на межі створювалось б правове становище бездоглядної домашньої тварини та в ідеалі, реєструвати всіх домашніх та безпритульних тварин, задля присвоєння їм особистого унікального номеру та можливих підстав для розмежування однієї тварини від іншої. Але малоймовірно що такі реєстри функціонували би в зоні бойового зіткнення.

Натомість, кодекс дозволяє особі, яка затримала бездоглядну домашню тварину, на час розшуку власника залишити її в себе на утриманні та в користуванні або передати іншій особі, якщо ця особа може забезпечити утримання та догляд за твариною з додержанням ветеринарних правил, або передати її органу місцевого самоврядування (ч. 2, ст. 340).

Також, особа, у якої залишена бездоглядна домашня тварина, відповідає за її загибель або пошкодження у межах її вартості лише у разі свого умислу або грубої необережності (ч. 3, ст. 340). Набуття прав власності за ст. 341, Цивільного кодексу, починається зі спливу строків пошуку власника. У разі якщо протягом шести місяців з моменту заявлення про затримання бездоглядної робочої або великої рогатої худоби і протягом двох місяців – щодо інших домашніх тварин не буде виявлено їхнього власника або він не заявить про своє право на них, право власності на ці тварини переходить до особи, у якої вони були на утриманні та в користуванні [1].

Доволі цікавим є виокремлення бездоглядної робочої або великої рогатої худоби в контексті домашніх тварин, хоча скоріше за все, вони будуть рахуватися сільськогосподарськими тваринами. У свою чергу, під іншими домашніми тваринами напевно розуміються «котики-собаки». Це ж знову наголошує на потребі законодавчого поділу домашніх тварин. Особа яка знайшла та приютила тварину, у якої бездоглядна домашня тварина на утриманні та в користуванні, має право відмовитись від набуття права власності на неї та ця тварина переходить у власність територіальної громади, на території якої її було виявлено (ч. 2, ст. 341) [1].

В свою чергу, під впливом здатності зміни ситуації в ході бойових дій, відсутності функціонування органів місцевого самоврядування в тих чи інших областях піднімає питання про видання таких тварин під контролі діючих структур. Та зокрема, можливості передання їх іншим організаціям.

У разі їх передання, стоки на право набуття продовжуються чи реінтегруються під впливом нового утримувача? Цілком можливо, що у разі повідомлення первісним власником відповідні органи це уберігає такі організації від поновлення строків набувальної давності, так в ч. 2 ст. 340 передбачена можливість передання тварини більш вигідному утримувачу. Натомість, первісний власник тварини зберігає своє право власності незалежно від місця перебування тварини, зберігає право на повернення тварини до себе, якщо вона була знайдена та ідентифікована.

Отже, законодавство України містить дуже обмежені положення, які регулюють правовий статус тварин у зоні бойових дій та в разі втрати контролю над ними набуття на них прав власності. Проте, під час військових дій, коли виникає загроза життю людей, пріоритетним є забезпечення їх безпеки, а не захист тваринних прав. Тому, дії влади в зоні бойових дій можуть бути обмежені чи суперечити законодавству у сфері захисту тваринних прав, але неодмінно, їх політика повинна стосуватися й захисту цих живих істот, якщо не з боку тваринного права, то з боку цивільного права власності.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (редакція від 28.04.2023 р. № 2989-IX, № 2970-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua
2. Про захист тварин від жорстокого поводження : Закон України від 21.02.2006 р. № 3447-IV (редакція від 08.08.2021 р. № 1684-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua
3. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту : Закону України від 22.10.1993 р. № 3551-XII (редакція від 15.04.2023 р. № 2983-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua
4. Європейська конвенція про захист домашніх тварин : Конвенція від 13.11.1987 р. № 994_a15 (ратифіковано від 18.09.2013 р. № 578-VII). URL: https://zakon.rada.gov.ua
5. Про затвердження Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією : Наказ від 22.12.2022 р. № 309 (редакція від 02.05.2023 р. № z0690-23). URL: https://zakon.rada.gov.ua
6. Про затвердження Порядку регулювання чисельності тварин, що не утримуються людиною, але перебувають в умовах, повністю або частково створюваних діяльністю людини, та безпритульних тварин, а також їх розміщення на відповідних підприємствах, в установах та організаціях чи повернення до ареалу перебування (місць вилову) : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 р. № 720. URL: https://zakon.rada.gov.ua
7. Мільйони гривень на допомогу собакам та котам: засновники UAnimals та SuziriaGroup розповіли про волонтерство під час війни.

URL: https://hmarochos.kiev.ua/2023/04/05/miljony-gryven-na-dopomogu-sobakam-ta-kotam-zasnovnyky-uanimals-ta-suziria-rozpovily-pro-volonterstvo-pid-chas-vijny/ (05.04.2023).
8. Новий Перелік територій, на яких ведуться (велися) бойові дії, або ТОТ: роз'яснення щодо застосування. *Офіційний сайт Мінреінтеграції*. URL: https://minre.gov.ua/2023/01/13/novyj-perelik-terytorij-na-yakyh-vedutsya-velysya-bojovi-diyi-abo-tot-rozyasnennya-shhodo-zastosuvannya/# (13.01.2023).
9. Офіційний сайт реєстру домашніх тварин київської міської державної адміністрації. URL: https://pets.kyivcity.gov.ua/

Ключові слова: набуття прав власності, бездоглядні домашні тварини, безпритульні тварини, домашні тварини, зона бойових дій, територія активних бойових дій.
Key words: property rights acquisition, unattended domestic animals, stray animals, domestic animals, zone of hostilities, active combat zone.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Возняковська К. А.

ЗАГРЕБНЮК ДАР'Я МИХАЙЛІВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Договір страхування є дуже актуальним у сучасному світі, де існують різноманітні ризики, пов'язані зі здоров'ям, майном, підприємницькою діяльністю та іншими сферами життя. Він дозволяє страхувальникам захистити себе від непередбачуваних витрат, які можуть виникнути в результаті здійснення певних дій або настанням певних подій. В умовах воєнного стану договір страхування стає важливим інструментом, який забезпечує захист фінансових інтересів та майнових активів.

Правове регулювання договору страхування в Україні здійснюється Цивільним кодексом України, Законом України «Про страхування», а також іншими нормативно-правовими актами.

Договір страхування – це угода між страхувальником та страховиком, відповідно до якої страховик зобов'язується виплатити страхову виплату або здійснити інші дії відповідно до умов договору у разі настання страхового випадку, а страхувальник зобов'язується сплатити страхові внески або інші платежі [1].

Законодавство України встановлює ряд вимог до договорів страхування, зокрема, вони повинні містити обов'язкові умови, які визначають сторони: предмет страхування, страхову суму, страховий платіж, перелік страхових випадків, строк дії договору та інші умови, що впливають на страхування. До предмета договору страхування можуть входити будь-які майнові інтереси, що не суперечать чинному законодавству, зокрема, щодо життя, майна, відповідальність тощо [1].

Договір страхування є важливим документом, який забезпечує захист інтересів сторін у разі нещасного випадку. Однак, з одного боку, страхування може стати ефективним інструментом захисту майна та життя в умовах воєнного конфлікту, з іншого – це може викликати складнощі, тому, що військові дії суттєво впливають на дію договору страхування.

Проблематика договору страхування під час воєнного стану в Україні пов'язана зі специфікою цього надзвичайного стану та ризиками, які з ним пов'язані. Оскільки воєнний стан – це надзвичайний стан, який оголошується в країні в разі загрози національній безпеці або життю громадян, він може мати серйозний вплив на страхові випадки та виплати страхових виплат.

Безперечно, питання ведення воєнного стану, і відшкодування шкоди завданої в такий період, в різних договорах страхування – відрізняються. Однак зазвичай, в них містяться положення щодо не входження збитків завданих внаслідок воєнних дій до страхових випадків [2].

Однією з проблем може бути нездатність страхової компанії виконати свої зобов'язання в разі виникнення страхового випадку в зоні бойових дій або на території, яка оголошена зоною воєнних дій. У такому випадку страхова компанія може не мати можливості провести оцінку збитків та виплатити страхову виплату клієнту. Однак, для відмови у страховому відшкодуванні, лише факту знаходження майна на такій території, буде недостатньо.

Також проблемним може бути визначення зони воєнних дій, оскільки бойові дії в Україні, на цей момент не є локалізованими, а чіткий нормативний перелік адміністративно-територіальних одиниць, на яких тривають бойові зіткнення, наразі відсутній [3].

Відповідно до Повідомлення Торгово-промислової палати України, військова агресія Російської Федерації проти України, яка стала підставою для ведення воєнного стану є форс-мажорною обставиною [4]. Так, страхова компанія може відмовитися відшкодовувати збитки, які були заподіяні в результаті воєнних дій, якщо вони будуть обґрунтовані як форс-мажорні обставини. Проте, страховик має забезпечити докази того, що він не зміг виконати свої зобов'язання, саме через наявність таких обставин. Однак, форс-мажорна обставина не звільняє сторону від виконання свого обов'язку під час дії цієї обставини, але сторона не понесе відповідальності за прострочення виконання цього обов'язку у вигляді штрафних санкцій або інших видів збитків, передбачених договором [3].

Крім того, потрібно розуміти, що під час воєнного стану збільшується ризик настання страхового випадку, через те, що знищення майна чи інші події, які можуть спричинити збитки, стають більш ймовірними. Це в свою чергу призводить до численних змін в умовах договору страхування, зокрема, щодо підвищення страхових тарифів та вартості страхування.

Отже, незалежно від того, який вид страхування ви обрали, важливо мати на увазі, що воєнний стан є непередбачуваним

та складним періодом, який може суттєво впливати на дію договору страхування. Тому, для захисту своїх прав та інтересів, а також предмету такого договору, потрібно уважно ознайомлюватися з істотними умовами договору та обмеженнями, які можуть стосуватися дії договору в такий період.

Список використаних джерел

1. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр
2. Що змінюється у страхуванні в умовах воєнного стану? URL: https://eba.com.ua/shho-zminyuyetsya-u-strahuvanni-v-uovah-voyennogo-stanu/
3. Страхування під час війни. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/14/685760/
4. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) : Повідомлення від 28.02.2022 р. № 2024/02.0-7.1. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/MUS36779?utm_

Ключові слова: договір страхування, воєнний стан, страховий випадок, страхова виплата.

Key words: insurance contract, martial law, insured event, insurance payment.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Берназ-Лукавецька О. М.

ІЩИК АННА ВІКТОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЧАСОВИХ КАТЕГОРІЙ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Життя суспільства в цілому і кожної окремої людини неможливо уявити поза часом [5].

Часові категорії відіграють значну роль в процесі всього життя людини та у всіх сферах. Безперечно, темпоральні характеристики виконують важливі завдання і в регулюванні цивільних правовідносин. Однак, якщо у звичайному житті ми зазвичай, використовується категорія «час», то цивільне законодавство використовує такі правові категорії як «строк» та «термін» [6].

Часові категорії в цивільному праві використовуються для регулювання правових відносин між суб'єктами, які виникають у зв'язку зі здійсненням господарської та комерційної діяльності. Ці категорії визначаються законодавством та містять у собі поняття, які характеризують часовий режим виконання певних дій та обов'язків.

Однією з таких категорій є «строк дії договору», який визначає часові рамки, протягом яких договір є чинним та повинен бути

виконаним сторонами. Це може бути визначено як конкретний календарний період, наприклад, місяць або рік, або може бути визначено як подія, наприклад, закінчення будівельних робіт або завершення поставки товарів [2].

Іншою часовою категорією є «період дозволеної затримки», який визначає максимальний час, протягом якого сторона може виконати свій обов'язок після закінчення встановленого строку. Цей період може бути визначений законодавством, договором або судом, якщо таке право передбачене законом [3].

Також у цивільному праві використовуються часові категорії, що визначають порядок визначення дати виконання дії або терміну, протягом якого дія має бути виконана. Наприклад, у договорах про купівлю-продаж товарів часто використовується категорія «термін поставки», що вказує на часовий період, протягом якого продавець повинен здійснити поставку товарів покупцю.

Захист цивільних прав є важливою складовою правової системи будь-якої країни. Термін захисту визначає період, протягом якого особа має можливість вимагати захисту свого порушеного права. Позовна давність є основним механізмом регулювання цього терміну [1].

Одна з головних переваг позовної давності полягає у тому, що вона сприяє встановленню істини у справі та допомагає забезпечити правильне прийняття рішення судом. Без обмеження строку захисту цивільних прав можливість вирішення спорів стала б значно більш складною, а витрати на збір і збереження доказів зросли б на порівняно велику суму.

Застосування позовної давності також сприяє стабілізації цивільного обороту та усуненню невизначеності у відносинах між учасниками цивільного обороту. Відсутність розумних часових обмежень для примусового захисту цивільних прав може зачепити законом охоронювані права і інтереси відповідачів та третіх осіб [2; 3].

Крім того, позовна давність сприяє зміцненню договірної дисципліни та стимулює активність учасників цивільного обороту у здійсненні належних їм прав і обов'язків. Взаємний контроль за виконанням зобов'язань теж підсилюється завдяки позовній давності.

Юридичний строк є окремим природно-правовим явищем, що тісно пов'язане з юридичними фактами і має незалежну назву «часовий показник».

Отже, встановлення чітких термінів захисту цивільних прав через позовну давність є необхідним для забезпечення ефективності та стабільності цивільного обороту. Наразі проблема полягає в тому, що законодавець іноді невиправдано надав позовної форми тим захисним відносинам, які за своєю природою цього зовсім не потребували [8, с. 18].

Вказаний підхід не може визнаватися вдалим. Він не узгоджується з теорією, що шляхом пред'явлення позову реалізується охоронне матеріальне право його носієм. У свою чергу, суб'єктивне право на позов може виникнути лише після порушення регулятивного відношення, поки порушення немає – вказане право відсутнє [7].

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Бельо Л. Ю., Ткаченко М. А. Інститут позовної давності у праві зарубіжних країн та України: порівняльно-правовий аналіз. *Право і суспільство.* 2022. № 3. С. 32–37. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2022/3_2022/6.pdf
3. Волкова Н. В. Позовна давність під час воєнного стану. 2022. URL: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/22950/
4. Шишка О. Р. Строк позовної давності і негаторний позов: огляд судової практики, роздуми та проблеми. 2022.
5. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. Дозвіллєзнавство : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 208 с. URL: https://tourlib.net/books_ukr/bocheluk31.htm
6. Каланчук В. І. Строки здійснення та захисту цивільних прав.
7. Гуйван П. Д. Сутність та зміст охоронного правовідношення: темпоральні аспекти. URL: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/14177/
8. Гуйван П. Д. Позовна давність – строк захисту порушеного права за позовом особи. URL: http://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/316/279

Ключові слова: позовна давність, захист цивільних прав.
Key words: statute of limitations, protection of civil rights.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

КЛИМЕНКО ТЕТЯНА РОМАНІВНА

студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ДОГОВОРУ СТРАХУВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

На початку 2022 р. російська федерація розпочала війну проти України, яка відбилася на всіх сферах життєдіяльності суспільства та внесла зміни на звичне для громадян правове регулювання. Невідворотним наслідком кожної війни, на жаль є руйнація та великі збитки.

Треба розпочати з того, що таке страхування. Страхування – це механізм, який покликаний забезпечити компенсацію та відшкодування понесених збитків, які зазнали громадяни, але із будь-якого правила є винятки, так і в сфері страхування цим виключенням стала війна [5]. Звичайно, що і зміст договорів в різних страхових компаній зазнав змін, щодо питань війни, і в кожному окремому епізоді треба досліджувати умови конкретного договору страхування.

Потрібно зауважити, що зазвичай всі договори страхування, в різних виглядах містять пункти, що ті збитки які зазнала особа

внаслідок воєнних дій не є страховим випадком [2]. Дуже важливо усвідомити, що тут важливим фактором є причинно-наслідковий зв'язок між війною та завданими нею збитків особі, тобто можна підкреслити, що саме ведення військового стану не може бути причиною для невизнання випадку страховим та відмови у реалізації відшкодування заявної шкоди страховою компанією. Ці всі діяння повинні бути підтверджені документально відповідними компетентними органами.

Страховик має можливість відмовитись у здійсненні своїх обов'язків по відшкодуванню, спираючись та обґрунтовуючи це воєнними діями, лише при застосуванні інституту форс-мажорних ситуацій, до яких ці події відносяться. При застосуванні форс-мажорних положень, вирішення питання про можливість відшкодування збитків відноситься до компетенції суду, і буде вирішуватись згідно з нормами цивільного законодавства [2]. Треба з'ясувати, що таке форс-мажорні ситуації – це обставини, які не можна уникнути, ситуації непереборної сили, які не можливо відвернути, ці обставини об'єктивно унеможливлюють виконання умов передбачених договором страхування, також затрудняє виконання обов'язків згідно із законодавчими та іншими нормативними актами [1].

У випадку відмови страхової компанії відшкодовувати збитки через настання невідворотних обставин, то страховик повинен мотивувати причинно-наслідковий зв'язок між війною та наслідками, що робить виплату відшкодування неможливою [2]. Можна навести приклад: коли через військову агресію, був зруйнований головний офіс страхової компанії або філія даної організації та через це були знищенні або пошкодженні усі фізичні носії інформації, на яких були дані про клієнтів та укладенні договори, то цей випадок можна назвати форс-мажорним. Такі обставини не можуть звільнити від виконання зобов'язання, але вони можуть бути підставою звільнення від відповідальності за невиконання або неналежне виконання зобов'язань, якщо страховик належно повідомив страхувальника, про настання форс-мажорних обставин, то страхувальник може погодитись зі страховиком або суперечити та вимагати, щоб страхова компанія виконала своє зобов'язання, страхувальник може звернутися до суду, а там вже під час розгляду справи страховик буде доводити причинно-наслідковий зв'язок між подіями та наслідками. Таке правило є суцільним для усіх форс-мажорних обставин, і воно є чинним у мирний час [2].

Після подій, які сталися у 2014 р. в страхових договорах зазначалось, що договір поширює свою діяльність на всю територію України за виключенням тимчасово окупованих територій. Тобто, факт страхового випадку на території, що була тимчасово окупована після 24 лютого 2022 р., не може бути причиною для відмови у виплаті страхового відшкодування. Тож потрібно зазначити, що тимчасова окупація нових територій не має, впливати на дію договору страхування щодо об'єктів, які знаходяться на окупованих територіях, якщо договором страхування прямо не передбачено інше.

Таким чином, можна зазначити, що у разі знищення або пошкодження майна, наприклад, у Миколаєві чи Запоріжжі, це не буде

достатнім фактом для відмови страховиком саме через територіальне знаходження цього майна. Щоб страхова компанія могла відмовитись відшкодовувати збитки потрібно встановити факт, що це майно було пошкоджено або знищене внаслідок бойових дій [3]. Але в сьогоденні важко досліджувати ці обставини, адже оскільки в періоди активних бойових дій може бути складно оглянути майно та встановити причини через які було пошкоджено або знищено власність страхувальника. Якщо ж збитки безперечно були заподіяні внаслідок бойових дій, то звичайний договір страхування не дозволить отримати відшкодування [3].

Хоча в регіонах, що межують з тимчасово окупованими територіями, після 2014 р. поширився окремий вид страхування від воєнних ризиків, цей вид страхування не став популярним через його високу ціну та використовувався мало коли. Крім того, юридичні та фізичні особи, які мали змогу придбати таке страхування, нерідко не розуміли ризиків, та не вважали його необхідним витратою. Під час конфлікту на сході України у 2014 р., була велика кількість випадків шахрайства зі страхуванням майна, автотранспорту в зоні АТО, коли люди намагалися заробити на страхових виплатах, висуваючи неіснуючі втрати. Це показує важливість ефективного контролю за страховими компаніями в умовах воєнного часу.

З початку повномасштабного вторгнення країни агресора в Україну Національний Банк України видав рекомендації, щодо спрощення процедури врегулювання страхових випадків з метою полегшення підтвердження таких подій страховиками. У зв'язку з цим, НБУ запропонував використовувати електронні документи та копії необхідних документів, якщо неможливо отримати оригінали. Також, варто застосовувати різні засоби дистанційного врегулювання страхових випадків. Це дасть змогу страховикам вирішувати питання про страховий захист споживачів за спрощеною процедурою врегулювання страхових випадків для будь-яких видів страхування та контрагентів [4].

У результаті війни страхові компанії стали стикатися зі значним скороченням обсягу страхових премій, що стало причиною великого спаду грошових надходжень для багатьох страхових компаній. Згідно з відомостями, деякі з них зазнали зниження надходжень навіть на більш ніж 50 %. Наразі ситуація на ринку страхування не виглядає оптимістично на найближче майбутнє. Слід зазначити, що страхування не є головною галуззю економіки, а скоріше є додатковим інструментом для мінімізації ризиків, тобто як «розкіш». Тому, після нашої перемоги, фінанси будуть направлені на відновлення інфраструктури, житла, заводів та транспорту, а не на страхування цих об'єктів. Перед тим, як щось страхувати, потрібно спочатку відновити або придбати ці об'єкти. Державі необхідно приділити особливу увагу підтримці галузі страхування та розробити заходи для зменшення податкового навантаження або перегляду регуляторних вимог, які допоможуть зберегти та розвивати сферу страхування в Україні. Сподіваємося, що в майбутньому будуть здійснені компенсації за збитки, які не були покриті договорами страхування, зокрема, через репарації

від російської федерації та заморожених її активів, після перемоги України в цій війні.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про торгово-промислові палати в Україні». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1998. № 13. Ст. 52. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text
2. Закон України «Про страхування». *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 18. Ст. 78. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про збір, обробку та облік інформації про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/380-2022-п#Text
4. Роз'яснення від Національного Банку України, що потрібно знати небанківським фінансовим установам під час воєнного стану. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/scho-potribno-znati-nebankivskim-finansovim-ustanovam-pid-chas-voyennogo-stanu
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. №№ 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

Ключові слова: страхування, форс-мажорні ситуації, врегулювання, події, компанії, страховик, страхувальник, шкода, відшкодування, збитки, ризики, зобов'язання, заходи, виплата.

Key words: insurance, force majeure, settlement, events, companies, insurer, insured, damage, compensation, losses, risks, obligations, measures, payment.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Павлова В. Г.

КОЖУХОВА ОРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА,
БАГНЕТА СОФІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентки 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ РІВНОСТІ ТА НЕДИСКРИМІНАЦІЇ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Застосування принципу рівності та недискримінації є одним з основних принципів правової держави, який забезпечує захист прав людини та її гідності. Це особливо важливо в контексті сучасного світу та євроінтеграції України, бо нерівність у цивільному праві може мати серйозні наслідки не тільки для людей на індивідуальному рівні, але й у національних масштабах. Актуальність теми посилюється через ріст рівня глобалізації, що створює нові виклики та можливості

для захисту прав людини, а також потребує покращення регулювання та контролю за дотриманням принципу рівності та недискримінації в цивільному праві. Дослідження проблем та шляхів їх вирішення у цивільному праві може стати основою для вдосконалення законодавства та практики застосування права.

Принцип рівності та недискримінації є правовим «фундаментом», який знаходить своє відображення в національному законодавстві та міжнародних актах, ратифікованих Україною.

Статті 2 та 26 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права встановлюють, що кожна людина має всі права та свободи, зазначені в цьому Пакті, без дискримінації за будь-якими ознаками і мають право на рівний захист закону [1].

На національному рівні, у ст. 24 Конституції України закріплено, що не може бути привілеїв чи обмежень індивіда за будь-якими ознаками [2].

Українські науковці спираються на взаємозв'язок і схожість понять рівності й недискримінації, наприклад, С. Погребняк зазначає, що існування самого принципу рівності полягає в тому, що всі люди володіють основними правами і володіють ними однаковою мірою, тому що ці права пов'язані з ознаками людського роду, стосовно яких усі людські істоти є рівними [3, с. 56]. У свою чергу, О. Панкевич стверджує, що заборона дискримінації виступає одним зі складників загальноправової засади рівності [4, с. 22]. Г. Христова, підтримуючи цю точку зору, вважає, що принцип недискримінації існує як субпринцип у межах принципу рівності [5, с. 11–20].

Одним з прикладів застосування принципу рівності та недискримінації є укладання договорів про надання послуг. Норми, які встановлюють заборону дискримінації при укладанні договору, містяться в Законі України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Згідно з цим законом, дискримінація на підставі раси, національності, релігії, інвалідності, віку, статі, сексуальної орієнтації та інших ознак заборонена при укладанні договору про надання послуг [6]. Дискримінація при укладанні договору може бути визнана недопустимою, якщо вона є необґрунтованою, тобто не має об'єктивних підстав і не є необхідною для досягнення законних цілей.

Прикладом може служити, компанія, яка надає послуги з оренди автомобілів, встановлює різні ціни для своїх клієнтів залежно від їх статі. Чоловіки мають платити більше за оренду автомобіля, ніж жінки. Це є дискримінацією і неприпустимим у цивільному праві України.

Прикладом принципу рівності може бути й ситуація, коли двоє людей звертаються до одного і того ж сервісу з однаковим запитом, але один з них має вищу заробітну плату або соціальний статус. У цьому випадку сервіс повинен надати послугу обом людям на одних і тих же умовах, без будь-якої дискримінації згідно з ст. 17 Закону України «Про захист прав споживачів» [7].

Також принцип рівності проявляється в правилі розподілу спадщини між спадкоємцями. Відповідно до ст. 1222 Цивільного кодексу

України, спадкоємці мають однакові права на спадщину, незалежно від статі, віку або інших ознак [8].

Варто звернути увагу на те, що незважаючи на законодавче закріплення цих принципів, прецеденти з виявленою дискримінацією по різним ознакам все ще мають місце в сучасному цивільно-правовому просторі. Причинами цього може бути не визначені належним чином приписи, які містяться в нормативно-правових актах, а саме не завжди передбачають достатні заходи або є неефективні для запобігання дискримінації, окрім цього досить стисло визначають чіткі механізми для захисту прав потерпілих. Наслідком цього може бути недостатній доступ до правосуддя: громадяни, які зазнали дискримінації, можуть мати обмежений доступ до правосуддя через високі витрати на юридичну допомогу. На індивідуальному рівні негативним аспектом є недостатня освіта та правова обізнаність, які, в свою чергу, призводять до того, що люди не знають про свої права та не можуть захистити їх.

Проблемні питання, з якими стикається індивід у цивільних правовідносинах, можуть у довгостроковій перспективі мати негативний вплив на соціально-правову атмосферу в країні, тому потрібно розробити дієвий механізм, який мав би на меті зменшення, а у подальшому й повне ліквідування ознак порушення принципу рівності та недискримінації. Один зі шляхів вирішення цієї проблеми – це реформування законодавства, а саме передбачення достатніх та ефективних заходів для запобігання дискримінації, а також визначення чітких механізмів для захисту прав потерпілих. Окрім цього, розширення функцій органів контролю, які повинні забезпечувати дотримання принципу рівності належним чином. Важливим аспектом вироблення дієвого механізму є інформаційна кампанія, направлена на розвиток правової свідомості у населення, шляхом пізнання основоположних прав і обов'язків людини.

Таким чином, принцип рівності та запобігання дискримінації є одним з основних принципів цивільного права України. Цей принцип має на меті забезпечення рівних можливостей та прав для всіх громадян, незалежно від їх ознак. Крім того, норми законодавства встановлюють гарантії для захисту прав та інтересів осіб. Безумовно, цей принцип не є абсолютним, бо деякі винятки у рівності все ж таки можуть бути, але це відбувається лише у випадках, передбачених законом [9, с. 72]. Тому принцип рівності та недискримінації є важливим елементом правового захисту громадян в Україні. Застосування якого в цивільному праві України є важливим для забезпечення справедливості та розвитку громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: ратифікація від 19.10.1973 [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

3. Погребняк С. Генезис ідеї рівності як основоположного принципу права. *Вісник Академії правових наук України.* 2010. № 3. С. 50–58.
4. Панкевич О. Заборона дискримінації: деякі загальнотеоретичні й філософсько-правові аспекти інтерпретації (за матеріалами практики Європейського суду з прав людини). *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 3 (78). С. 20–31.
5. Христова Г. Позитивні обов'язки держави у сфері протидії дискримінації. *Вісн. Нац. акад. прав. наук України* : зб. наук. пр. / редкол.: В. Я. Тацій та ін. Харків : Право, 2013. № 4 (75). С. 11–20.
6. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради.* 2013. 32. Ст. 412.
7. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 р. № 1023-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1991. № 30. Ст. 379.
8. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. С. 356 [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
9. Борисова В. Принципи цивільного права. *Право України*. 2017. № 7. С. 67–75.

Ключові слова: недискримінація, принцип рівності, захист прав, заборона дискримінації, правозахисна діяльність, цивільні правовідносини.
Key words: non-discrimination, principle of equality, protection of rights, prohibition of discrimination, human rights activities, civil legal relations.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бабич І. Г.

КОСТЕЦЬКИЙ ДМИТРО ВІТАЛІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОГОВІР СТРАХУВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Природнім фактором є те, що будь-яка особа завжди дбала про захист як свого життя, так і майна. Сьогодні в умовах воєнного стану зазначена потреба не зникла. Відомо, що при ракетних обстрілах масово знищуються будинки, транспорт, інфраструктура, одночасно, від початку війни не менше стало випадків ДТП, пожеж, хвороб тощо. Універсальним способом зменшити ризики збитків завжди було і залишається страхування. Проте, розпочата повномасштабна війна, внесла деякі корективи у звичне правове регулювання, що актуалізує це питання та обґрунтовує потребу його дослідження.

24 лютого 2022 р. Російська Федерація здійснила широкомасштабне вторгнення в Україну і у цей же день президент В. Зеленський оголосив про запровадження воєнного стану. За правовим режимом воєнного

стану передбачається можливість тимчасового обмеження конституційних прав й свобод людини та громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб [5]. І, не дивлячись на те, що Указ одразу не приніс конкретних змін у ринок страхування, але нові умови безпосередньо вплинули на нього.

Головним документом, який відповідає за усі дії, пов'язані з страхуванням є Закон України «Про страхування» [6]. У відповідності до чинного українського законодавства передбачається, що відносини між страховою компанією й страхувальником регулюються договором страхування, згідно якого страхувальник є зобов'язаним своєчасно вносити компанії встановлені страхові платежі, у той час, як страхова компанія при настанні страхового випадку, є зобов'язаною відшкодувати клієнту суму збитків [6]. Зазначений аспект не зазнав змін, у зв'язку з чим й надалі головним засобом взаємовідносин між сторонами залишається договір.

Війна є форс-мажором, що було офіційно проголошено Повідомленням № 2024/02.0-7.1 від 28.02.2022 р., яке було оприлюднено Торгово-промисловою палатою України [4]. У договорах страхування форс-мажор передбачається завжди, ґрунтуючись на чому, сторони в праві використовувати зазначене як підставу для звільнення від відповідальності у випадку невиконання умов договору. Але останнє не звільняє сторони від виконання зобов'язань, а тільки може виступати правовою підставою для прострочення виконання зобов'язання з відсутністю подальшої відповідальності за таке, для прикладу, у вигляді штрафу або пені. Вказане діє як для страховика, так і для страхувальника [3, с. 54].

У той же час, у відповідності до загальної тенденції укладення договорів на території нашої країни, в договорах страхування зазначено, що збитки, які були завдані через військову агресію, не виступають предметом страхування таких договорів. Але вказане не виступає причиною ануляції договору страхування чи відсутністю можливості отримання компенсації. Так, головним фактором кожної окремої ситуації виступає причинно-наслідковий зв'язок між збитками, а також подією, через які вони були утворені. Наприклад, якщо будинок був знищений під час воєнного бомбардування або з інших причин, які мають зв'язок війною, то така подія не слугуватиме підставою для відшкодування, так як вона не прописана у договорі у вигляду страхового випадку. Проте, якщо будинок зазнав руйнації через інші причини, не пов'язані з війною, то договір страхування діє на такі випадки, і страхувальник володіє повним право на одержання відшкодування згідно умов договору. Загалом, питання стосовно того, чи звільняти особу від відповідальності й чи справді існує причинно-наслідковий зв'язок вирішує суд у процесі розгляду справи [1]. Зрозуміло, що у випадку, коли характер збитків однозначно вказує на те, що останні були одержані через військові дії, то звичайний договір страхування не дасть дозвіл одержати компенсацію [3, с. 51]. За інших ж випадків, при яких шкода чи збитки була завдані не внаслідок воєнних дій, страхові компанії є зобов'язаними

виплачувати страхове відшкодування у відповідності до звичайного порядку. До того ж, 27 лютого 2022 р. Національним банком України було опубліковано роз'яснення, де страховим компаніям було рекомендовано здійснити спрощення процедури врегулювання випадків, яким притаманні ознаки страхових, зокрема, через застосування електронних документів, копій документів [7]. Окрім того, страхувальник чи вигодонабувач у випадку настання страхового випадку є зобов'язаними протягом терміну, який передбачається договором страхування, повідомити стосовно зазначеного страховика й пред'явити підтверджуючі документи. Страховики в сучасних умовах можуть вимагати додаткові підтвердження у виді фото й відеоматеріалів. Що більше інформації надасть страхувальник, тим оперативніше й більш просто страховик ухвалить рішення щодо відшкодування збитків [2].

Так, страхові компанії і надалі зобов'язані виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками на основі укладеного договору і, що важливо, на всій території України, проте в більшості за виключенням ОРДЛО та АР Крим (як це зазвичай прописують страхові компанії у договорах страхування починаючи з 2014 р. з метою уникнення спірних ситуацій). Вказане має пряме відношення й до майна, яке зазнало пошкоджень на територіях ведення активних бойових дій або на окупованих територіях. Для страхових компаній така ситуація є особливо складною, так як обставини не завжди дають можливість виїхати на місце події та з'ясувати причини пошкодження чи руйнації майна. Проте, знову ж, не означає обов'язкову відмову у відшкодуванні [1].

Отже, з огляду на вищезазначене, необхідно підсумувати, що в умовах воєнного стану ситуація з договорами страхування значно ускладнилася. Це пов'язано з окупацією територій, масовою руйнацією застрахованого майна тощо. Але загалом факт запровадження воєнного стану в Україні не здійснив вплив на чинність договорів страхування, всі права й обов'язки кожної зі сторін лишились чинними, проте з певними змінами.

Список використаних джерел

1. Договір страхування та особливості його застосування в умовах воєнного стану. *Інстадок*. 2022. URL: https://instaco.com.ua/news/dogovir-strahuvannya-ta-osoblivosti-yogo-zastosuvannya-v-umovah-vo-nnogo-stanu#:~:text=Підсумовуючи%20вищезгадане%2C%20можна%20зробити%20висновок,його%20прав%20по%20цьому%20договору.pdf (дата звернення: 01.04.2023).
2. Калугарь А., Кучерівська С. Особливості взаємодії учасників страхування в період війни. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2022 (дата звернення: 02.04.2023).
3. Павлова Ю. С. Страхування в умовах воєнного стану. *Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного (Одеса, 16 грудня 2022 р.) / за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 50–53.

4. Повідомленням Торгово-промислової палати України від 28.02.2022 р. № 2024/02.0-7.1. URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/621cba5 43cda9382 669631.pdf (дата звернення: 01.04.2023).
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. Дата оновлення: 14.02.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 30.03.2023).
6. Про страхування : Закон України від 18.11.2021 р. № 1909-IX. Дата оновлення: 29.12.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20 (дата звернення: 30.03.2023).
7. Що потрібно знати небанківським фінансовим установам під час воєнного стану : Роз'яснення НБУ від 27.02.2022 р. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/scho-potribno-znati-nebankivskim-finansovim-ustanovam-pid-chas-voyen s

Ключові слова: страхування, договір страхування, права страхувальника, страхування в умовах воєнного стану.
Key words: insurance, insurance contract, rights of the insured, insurance under martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Павлова В. Г.

КОСТЮК ДАРІЯ СЕРГІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT ДЛЯ ВИРІШЕННЯ СПРАВ У СУДІ «НА ПРИКЛАДІ КОЛУМБІЙСЬКОГО СУДУ»

Штучний інтелект стає популярним серед суспільства. Англійською мовою artificial intelligence (AI) це здатність механічної системи отримувати, обробляти та застосовувати отримані знання та вміння. Взагалі, мета була допомогти людині, полегшити її роботу, економити час. Технології змінили світ. Вчені доклали багато зусиль, аби створити модель мозку людини, вивчали різні процеси мислення, розуміння, креативність. Майбутнє вже настало і ми повинні жити у світі технологій та користуватись ними [4].

ChatGPT – це розробка компанії штучного інтелекту OpenAI, яку презентували у листопаді 2022 р. Основна функція чату задоволення запитів користувачів. Його особливість в тому, що він не лише відповідає на запитання, а має креативний підхід, може написати вірш, пісню, будь-який твір. Також він запам'ятовує всі попередні запитання та бере їх до уваги [3].

Взимку цього року, колумбійський суддя Хуан Мануель Паділья підтвердив, що під час розгляду судової справи використовував штучний інтелект. Згідно з рішенням суду від 30 січня 2023 р., суддя Хуан Мануель Паділья Гарсія, який головує в першому окружному

суді м. Картахена, підтвердив, що користувався штучним інтелектом для постановки питань справи та включив відповіді у своє рішення. Про це зазначає портал Vice [1]. Процес стосувався ухвалення рішення щодо страхування дитини з розладом аутичного спектру. Питання полягало в тому, чи має страховка покривати всі витрати на її лікування, які не могли собі дозволити батьки, пише The Guardian [2]. Конкретні юридичні питання до ChatGPT, були такі: «Чи звільняється неповнолітній з аутизмом від сплати плати за терапію?» та «Чи приймалися в юриспруденції конституційного суду позитивні рішення в подібних справах?».

«Аргументи для рішення буде визначено відповідно до використання штучного інтелекту», – *зазначив суддя Гарсія в рішенні.* – «Відповідно ми також самостійно розглядали частини правових питань». «Мета текстів створених штучним інтелектом, не полягає в тому, щоб замінити рішення судді, – *додав він.* – Те, що ми насправді шукаємо, – це оптимізувати час, витрачений на складання рішень після підтвердження інформації, наданої штучним інтелектом». Суддя все-таки включив відповіді чат-бота в рішення. Також зазначив своє розуміння правових прецедентів та додав, що ChatGPT використовувався для «розширення аргументів ухваленого рішення» [5].

Закон Колумбії не має прямої заборони застосування штучного інтелекту в судових рішеннях. Однак, деякі судді Верховного суду Колумбії вважають, що штучний інтелект може замінити їх повністю. Все-таки використаний чат-бот не є досконалим, він може помилятися та навіть бути упередженим. У приписі судді зазначалося, що страховка має покрити усі медичні та транспортні витрати дитини. При винесенні рішення він послуговувався рекомендаціями штучного інтелекту [5].

Цей прецедент викликав широкий розголос не лише в Колумбії, а у всій юридичній спільноті світу. Сам суддя не раз акцентував увагу на тому, що варто використовувати штучний інтелект, також зазначав, що покладався на аналогічні рішення у своїх попередніх справах. На думку Паділья, нейромережа допомагає впорядкувати робочий процес, але не впливає на прийняття рішення. Сам ChatGPT підтверджує, що його не треба використовувати під час ухвалення рішень та додає, що «не замінить знання, досвід і судження людини-судді».

Отже, використання ChatGPT може стати корисним інструментом для суддів у вирішенні різноманітних справ, зокрема завдяки швидкому доступу до інформації та аналізу доказів. Наприклад, суддя може задати чат-боту питання про попередні рішення в подібних справах, юридичні терміни або рекомендації щодо використання конкретних доказів в справі. Проте, використання штучного інтелекту, на мою думку, повинно відповідати етичним принципам та правилам професійної етики суддів. Воно повинне бути підтверджене точністю та достовірністю даних, а також закріплено законодавчо. Таким чином, штучний інтелект може значно полегшити роботу суддів, але він не зможе їх замінити, тому що людський фактор незамінний, остаточне рішення завжди залишається за суддею.

Список використаних джерел

1. Портал Vice. A Judge Just Used ChatGPT to Make a Court Decision. 3 лютого 2023 р. URL: https://www.vice.com/en/article/k7bdmv/judge-used-chatgpt-to-make-court-decision
2. The Guardian. Luke Taylor in Bogotá. Colombian judge says he used ChatGPT in ruling. 3 лютого 2023 р. URL: https://www.theguardian.com/technology/2023/feb/03/colombia-judge-chatgpt-ruling
3. Chas.News. Богдана Смуток. Що таке ChatGPT. 20 лютого 2023 р. URL: https://chas.news/news/scho-take-chatgpt-pokrokova-instruktsiya-z-koristuvannya-chat-botom-foto
4. Юридична газета. Дарія Махненко. І знову про штучний інтелект. Допомога, загроза чи пусті балачки? 10 червня 2021 р. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/i-znovu-pro-shtuchniy-intelekt-dopomoga-zagroza-chi-pusti-balachki.html
5. Юридична газета. Колумбійський суддя використав штучний інтелект ChatGPT для вирішення справи. 06 лютого 2023 р. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/kolumbiyskiy-suddya-vikoristav-shtuchniy-intelekt-chatgpt-dlya-virishennya-spravi.html

Ключові слова: штучний інтелект, ChatGPT, судова справа, колумбійський суддя, юридичні питання.
Key words: artificial intelligence, ChatGPT, judicial practice, a Colombian judge, legal issues.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Калітенко О. М.

КОСТЮК МАР'ЯНА ІВАНІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕЄСТРАЦІЯ РЕЧОВИХ ПРАВ НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ЧЕРЕЗ ЗАСТОСУНОК «ДІЯ» В УКРАЇНІ

Реєстрація речових прав на нерухоме майно є актуальною темою не лише в Україні, а й у більшості країн світу. Ця процедура є надважливою для забезпечення правової стабільності та захисту прав власності.

Захист прав власності є одним з основних факторів, які впливають на рівень економічного розвитку країни. Окрім того, застосунок «Дія» є можливістю для громадян України отримати послуги державних органів онлайн, що, в свою чергу, сприяє полегшенню процедури реєстрації та зменшенню корупції.

Отже, актуальність реєстрації речових прав на нерухоме майно через застосунок «Дія» неоспорима і має важливе значення для забезпечення захисту прав власності в Україні. Реєстрація речових прав на нерухоме майно може бути проведена через застосунок

«Дія» – це офіційний мобільний додаток уряду України, який надає можливість отримувати послуги державних органів онлайн.

Для реєстрації речових прав на нерухоме майно через застосунок «Дія» необхідно мати електронний цифровий підпис (ЕЦП) та відповідну форму запиту на реєстрацію. Також необхідно мати документи, які підтверджують право на реєстрацію речових прав на нерухоме майно, такі як договір купівлі-продажу, дарування, оренди та інші [1].

Після введення всіх необхідних даних та документів в застосунок «Дія», служба проводить перевірку на відповідність вимогам законодавства та надсилає повідомлення про результат реєстрації речових прав на нерухоме майно.

Користувачі можуть стикатися з різними проблемами під час реєстрації речових прав на нерухоме майно через застосунок «Дія» в Україні. З огляду на це, варто зазначити, які проблеми можуть виникати при реєстрації через застосунок:

1) технічні проблеми: під час використання застосунку можуть виникати технічні проблеми, такі як збої в роботі програмного забезпечення або незручності в користуванні інтерфейсом;

2) недостатня кількість документів: можуть знадобитися додаткові документи для реєстрації прав власності на нерухоме майно, але їх немає у користувача. Наприклад, може бути потрібно нотаріально засвідчити документи або отримати дозвіл від місцевих органів державної влади;

3) помилки в документах: можуть виникнути помилки в документах, що впливають на процес реєстрації. Наприклад, невірно вказана адреса, номер документу або прізвище власника майна, тому з цим слід бути обережним, адже потім важко буде щось змінити після підтвердження реєстрації;

4) відсутність дозволу на продаж майна: у випадку, якщо майно перебуває в спільній власності, необхідний дозвіл всіх співвласників на продаж майна;

5) юридичні проблеми: можуть виникнути юридичні проблеми, такі як відсутність дозволу на будівництво, обмеження використання майна або наявність судових рішень, які впливають на права власності на майно [1].

Беручи це до уваги, можна запропонувати ряд способів задля того, аби покращити процес реєстрації речових прав на нерухоме майно через застосунок «Дія» в Україні:

Перш за все необхідно зробити програмне забезпечення застосунку більш інтуїтивно зрозумілим, зокрема забезпечити його простоту при реєстрації. Крім того, потрібно забезпечити стабільну роботу застосунку, запобігати збоям в роботі та забезпечувати його безпеку.

Для полегшення процесу реєстрації необхідно забезпечити онлайн-доступ до необхідних документів, таких як земельні документи, дозволи на будівництво, акти оцінки тощо. Для полегшення процесу реєстрації можна забезпечити більш ефективний та зрозумілий процес комунікації з користувачами, який буде орієнтований на їх потреби та питання.

Розширити перелік послуг, які надаються через застосунок «Дія», що пов'язані з реєстрацією речових прав на нерухоме майно, надання послуг щодо підготовки та збереження документів, стосуються нерухомого майна тощо. До прикладу, з початком введення воєнного стану в Україні державні реєстри було вимкнено з міркувань безпеки. Лише на початку 2023 р. на порталі «Дія» знову можна отримати довідку з Державного реєстру речових прав, що, в свою чергу, надзвичайно зручно для громадян. Тому слід розширювати перелік отримання схожих послуг онлайн, або відновлювати можливість їх отримання, що беззаперечно спростить процес реєстрації [2].

Отже, можна зробити висновок, що реєстрація речових прав на нерухоме майно через застосунок «Дія» в Україні може викликати певні труднощі для користувачів. До основних проблем можна віднести технічні проблеми, незрозумілість програмного забезпечення, складність отримання необхідної інформації та документів, а також складність процесу комунікації з органами державної влади.

Однак, для покращення процесу реєстрації можна запровадити ряд заходів, таких як вдосконалення програмного забезпечення, забезпечення онлайн-доступу до необхідної інформації, покращення комунікації з користувачами, розширення кількості послуг та забезпечення консультативної підтримки. Ці заходи допоможуть зробити процес реєстрації більш зручним та доступним для користувачів і сприятимуть забезпеченню правової впевненості у власності на нерухоме майно.

Список використаних джерел

1. Державна реєстрація прав на нерухоме майно. URL: https://diia.gov.ua/services/derzhavna-reyestaciya-prav-na-neruhome-majno
2. На порталі «Дія» знову можна отримати довідку з Державного реєстру речових прав. URL: https://news.dtkt.ua/society/community/80941-na-portali-diia-znovu-mozna-otrimati-dovidku-z-derzavnogo-rejestru-recovix-prav

Ключові слова: реєстрація, речові права, нерухоме майно, воєнний стан.
Key words: registration, property rights, real estate, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

КУПЕНКО АРТЕМ ІГОРОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО НА ЕВТАНАЗІЮ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Потреба у забезпеченні та законодавчому регулюванні прав і свобод людини відповідно до міжнародних стандартів сьогодні є дуже актуальною. Так, одним із найбільш дискусійних питань є необхідність надання людині права на евтаназію. У зв'язку з цим,

багато юристів-практиків, науковців, вчених та навіть законодавців працюють над створенням дієвого механізму реалізації права на евтаназію у сучасних європейських державах. Україна не є виключенням. Так як сучасна правозахисна політика нашої країни спрямована на імплементацію європейського законодавства, то питання застосування евтаназії в Україні залишається досить актуальним в наш час.

Першою державою в світі, де евтаназія була закріплена на законодавчому рівні стали Нідерланди. Відбулося це у 1984 р., і назва цього медичного процесу на законодавчому рівні закріплена як «добровільна евтаназія». Сьогодні право на евтаназію закріплено в таких країнах як: Нідерланди, Люксембург, Бельгія та в Американських штатах Орегон і Вашингтон [1].

Так, нещодавно у Нідерландах уряд схвалив зміни до законодавства щодо застосування механізму евтаназії та дозволив застосовувати її по відношенню до дітей віком від 1 до 12 років, які є невиліковно хворими. Цей вид припинення життя вважається єдиним життєздатним способом аби позбавити дитину невиліковних страждань. За статистичними даними кількість таких дітей становить близько 5–10 на рік [2].

Станом на сьогодні в Україні відсутнє законодавче визначення поняття «евтаназія» та «право на евтаназію». Конституція України, а саме: ст. 3 – гарантує кожному право на недоторканність його життя та здоров'я, а отже, можна стверджувати, що закріплення права на евтаназію на законодавчому рівні буде прямо суперечити нормам Конституції. Однак, в цьому питанні є виключення. Оскільки евтаназія представляє собою добровільну відмову людини від свого природнього права на життя, то відповідно є низка виключних умов, що передбачені в законодавстві, без яких застосування цього механізму є неможливим. Такими умовами можуть бути: важкі та невиліковні хвороби, які спричиняють біль особі; хвороби, пов'язані з паралізацією особи, що виключають можливість самостійного догляду за собою тощо [3].

При цьому, аналізуючи зміст ст. 281 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) можна дійти висновку, що законодавцем прямо закріплено унеможливлення позбавити людину права на життя. П. 4 ст. 281 ЦК України звертає нашу увагу на те, що в Україні наявна заборона щодо задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя. Тож, аналізуючи вищезазначену статтю ЦК України ми розуміємо, що законодавством України прямо заборонено право на евтаназію, тому для його введення необхідна зміна низки законодавчих актів, зокрема Конституції України та ЦК України [4].

Виникає логічне питання, що являє собою «право на евтаназію». Оскільки вказане поняття відсутнє в українському законодавстві, то єдиним джерелом для його визначення є роботи науковців та правників цієї сфери. Так, І. Сілуянова зазначає, що евтаназія – це усвідомлена дія, що призводить до смерті хворої людини, в якої немає надії на одужання відносно швидким та безболісним шляхом з метою припинення страждань [5]. На нашу думку, це визначення є некоректним, оскільки прямо не зазначає суб'єкта виконання евтаназії.

Ми вважаємо, що застосовувати евтаназію має виключне право лікар, оскільки, якщо особа сама собі робить укол, аби втратити право на життя – це повинно розцінюватись як самогубство.

При цьому, варто усвідомлювати, що право на застосування процедури евтаназії з боку лікаря може бути встановлено виключно за рішення суду. Добровільна відмова від права на життя свідчить про те, що людина відмовляється і від Конституційних гарантій, наданих державою, а тому з метою забезпечення непорушності такого права виключно суд, іменем України, має право на затвердження такого рішення за умови: якщо відповідна заява подана особою добровільно; якщо особа є невиліковно хворою; може бути подано родичами такої особи, у разі обмеження її фізичної дієздатності.

Серед форм процедури евтаназії виділяють активну та пасивну. Активна евтаназія – це застосування спеціального лікарського препарату, частіше у формі уколу, що призводить майже до миттєвої смерті людини. Пасивна форма виражається в припиненні здійснення медичного догляду та лікування особи з метою медикаментозного подовження тривалості її життя. Тобто, фактично пасивна форма евтаназії прискорює настання природної смерті людини [5].

Показово, що в більшості країн світу евтаназія заборонена. Разом з тим, існує ряд країн, які дозволяють застосовувати пасивну форму евтаназії – Нідерланди, Австралія, Франція тощо. Саме у зв'язку із законодавчим закріпленням пасивної евтаназії в цих країнах порушується питання про право людини на припинення свого життя.

Натомість, як відомо, в Україні активна евтаназія прямо заборонена нормами закону (ч. 4 ст. 281 ЦК України). Проте, пасивна евтаназія не є ні забороненою, ні дозволеною в нашій країні. У зв'язку з цим серед низки вчених і правників побутує думка, що пасивна форма евтаназії насправді є і може застосовуватись в Україні. Наприклад, у разі, якщо безнадійно хвора особа відмовляється від отримання визначеної та необхідної для підтримання здоров'я лікарської допомоги, то ніхто не вправі примусити її до іншого. Звичайно, законодавцем передбачені й винятки, як-от щодо осіб, які визнані недієздатними. Це ж правило застосовується і навпаки: якщо хвора особа не бажає, аби до неї застосовувалась пасивна форма евтаназії, то навіть за ймовірної відмови лікарів надати їй необхідну лікарську допомогу, така особа все одно має право на її отримання.

У науковій літературі в залежності від наміру евтаназію поділяють на свідому та несвідому. Свідома евтаназія являє собою виключно добровільне право особи, яка невиліковно хвора та повністю усвідомлює свої дії дати згоду на свою смерть. Несвідома евтаназія – це право осіб, які відповідно до закону вважаються найближчими родичами людини, яка перебуває в стані коми або, наприклад, не має змоги розмовляти чи рухатись самостійно, дати власну згоду на застосування однієї з вищезазначених форм (активна або пасивна) евтаназії по відношенню до свого хворого родича [5].

З урахуванням викладеного важливо чітко встановити наступні складові права на евтаназію: наявність невиліковної хвороби,

нестерпних страждань хворого; суб'єктом який уповноважений на застосування евтаназії, є виключно лікар; наполегливе бажання пацієнта (в окремих випадках його родичів) здійснити евтаназію; форма здійснення евтаназії (свідома та несвідома); мета – припинення важких і тривалих страждань хворого наслідком чого є безболісна та миттєва смерть.

Авжеж, усі ці аспекти повинні бути детально проаналізовані та вивчені провідними правниками, науковцями та законодавцями, аби закріпити чіткий алгоритм застосування такого складного і водночас відповідального процесу, як евтаназія. Оскільки, позбавити людини життя – це вагомий тягар на моральний (психологічний) стан як лікаря, який буде виконувати цей «вирок», так і для судді – який безпосередньо буде ухвалювати дане рішення.

Отже, аналізуючи сучасні тенденції розвитку українського законодавства, спрямованого на вступ України до Європейського Союзу, що прямо тягне за собою переробку українського законодавства до стандартів європейського, ми вважаємо, що аналіз, детальне розроблення та нормативно-правове закріплення права на евтаназію в Україні є доцільним за умови чіткого правового регулювання. Цей крок безпосередньо надав би можливість людям, які втратили будь-які надії на одужання безболісно припинити своє фізичне снування та життя в цілому, як це вже не перший рік застосовується в інших країнах світу.

Список використаних джерел

1. Гунько Р. У Світі існує лише декілька країн, в яких практика припинення життя людини, яка хворіє на невиліковну хворобу, легальна [Електронний ресурс]. *Телеканал «Місто»*. 2010. URL: https://central-ua.tv/news/8332/
2. У Нідерландах дозволять евтаназію для невиліковно хворих дітей до 12 років [Електронний ресурс]. 2023. URL: https://espreso.tv/u-niderlandakh-dozvolyat-evtanaziyu-dlya-nevilikovno-khvorikh-ditey-do-12-rokiv
3. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n1538
5. Трушкіна А. Д. Право на евтаназію: конституційно-правовий аспект [Електронний ресурс]. URL: http://dspace.onua.edu.ua//handle/11300/15034/

Ключові слова: зміст, право на евтаназію, законодавство, форми евтаназії.
Key words: content, right to euthanasia, legislation, forms of euthanasia.
Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

КУРБАЙ КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ БУДІВЕЛЬНОГО ПІДРЯДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія Російської Федерації проти України повністю змінила наше життя, наші думки та плани на майбутнє. Після 24 лютого 2022 р. об'єкти інфраструктури України, у тому числі житлові будинки опинились під ударом ворога і частина українців були вимушені залишити свої домівки втікаючи від небезпеки. Деякі будинки та новобудови були частково пошкоджені, інші знищені вщент, деякі території є окупованими, а договори на виконання будівельного підряду неможливо виконати через форс-мажорні обставини. Напевно у кожного українця виникає питання пов'язані із його житловою нерухомістю, оскільки хтось залишився без дому, хтось вложив кошти у квартиру в новобудові. Тому постає необхідність більш детально ознайомитись та проаналізувати чинне законодавство, щодо регулювання договору будівельного підряду в умовах воєнного стану.

Як зазначено у ст. 875 Цивільного кодексу України договір будівельного підряду це один із видів договору підряду за яким підрядник зобов'язується збудувати і здати у встановлений строк об'єкт або виконати інші будівельні роботи відповідно до проєктно-кошторисної документації, а замовник зобов'язується надати підряднику будівельний майданчик (фронт робіт), передати затверджену проєктно-кошторисну документацію, якщо цей обов'язок не покладається на підрядника, прийняти об'єкт або закінчені будівельні роботи та оплатити їх. Даний вид договору підряду укладається на проведення нового будівництва, капітального ремонту, реконструкції (технічного переоснащення) підприємств, будівель (зокрема житлових будинків), споруд, виконання монтажних, пусконалагоджувальних та інших робіт, нерозривно пов'язаних з місцезнаходженням об'єкта [1].

Таким чином, можна виділити наступні особливості виконання договору будівельного підряду в умовах воєнного стану:

По-перше, це обмеження переміщення матеріалів та обладнання. Умови воєнного стану можуть призвести до тимчасового чи повного зупинення дорожнього руху, заборони переміщення товарів, обладнання та матеріалів через певні території. Це може призвести до затримок у виконанні робіт та необхідності знаходити альтернативні шляхи доставки.

По-друге, умови воєнного стану можуть призвести до змін в законодавстві, наприклад, щодо податків, митних зборів, правил ввезення та експорту товарів, що може вплинути на вартість та терміни виконання робіт. Також можуть бути змінені ціни на матеріали та обладнання, що може вплинути на вартість виконання робіт.

Ще однією із особливостей можна виділити саме погіршення умов праці: таких як відсутність електропостачання, погіршення умов роботи тощо. Це може призвести до порушення правил безпеки праці та погіршення якості виконаних робіт.

Таким чином для успішного виконання договору будівельного підряду в умовах воєнного стану необхідно заздалегідь передбачати можливі ризики.

Доцільно буде також звернути увагу і на договір переуступки. Якщо забудовник продовжує здійснювати свою діяльність в умовах військового стану, то можна запропонувати йому укласти договір переуступки з третьою особою, яка бажає інвестувати в новобудову. Однак існують і певні ризики, наприклад якщо забудовник буде не в змозі закінчити будівництво будинку через військові дії. Ще однією особливості є те, що за договором переуступки потрібно буде відразу перерахувати інвестору повну вартість, якщо до цього за інвестиційним договором можна було оформити розстрочку і виплачувати суму по частинах протягом певного періоду.

Ще один із варіантів передбачає відмову від нерухомості, в яку інвестували, та повернення своїх коштів. Зазвичай для розірвання договору необхідною умовою є згода двох сторін, якщо забудовник буде проти, то тоді доведеться вже звертатись до суду. Ще однією із особливостей і є те, що в період воєнного стану не варто забувати про дію форс-мажорних обставин які також можуть певним чином впливати на права забудовників.

1 квітня 2022 р. Верховна Рада України прийняла Постанову № 7198 «Про прийняття за основу проєкту Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації» [3]. Одним із напрямків, за яким будуть визначатися розмір шкоди та збитків, – втрати житлового фонду й об'єктів ЖКГ. Цей напрям включає і вартість зруйнованих та пошкоджених об'єктів незавершеного житлового будівництва. Протягом наступних 6 місяців Мінрегіон має затвердити методику визначення шкоди та обсягу збитків. Після цього відповідні обласні, а також міські державні адміністрації безпосередньо визначатимуть шкоду та збитки щодо окремих об'єктів нерухомості.

20 березня 2022 р. Кабмін затвердив «Порядок визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ» [4]. Один з напрямів, за яким будуть визначатися розмір шкоди та збитків, – втрати житлового фонду й об'єктів ЖКГ.

Таким чином можна зазначити що введення воєнного стану значним чином вплинула на виконання договору будівельного підряду. Можливо у майбутньому буде прийнято нові нормативно-правові акти які будуть більш детально регулювати питання щодо форс-мажорних обставин які виникли внаслідок війни, порядок відшкодування та розміри шкоди, яка була заподіяна замовнику.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Постанова Верховної Ради України від 1 квітня 2022 р. № 2185-IX «Про прийняття за основу проєкту Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2185-20
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326 «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-п#Text

Ключові слова: договір будівельного підряду, воєнний стан, форс-мажорні обставини, договір переуступки.
Key words: construction contract, martial law, force majeure, assignment contract.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бабіч І. Г.

МАКОВІЙЧУК АНГЕЛІНА ІГОРІВНА

студентка 3-го курсу
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГОСПОДАРСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ПРАВОВИЙ СТАТУС

На цьому етапі Україна перебуває на шляху входження до Європейського Союзу, а як відомо у європейських країнах практика створення господарських об'єднань має вагоме значення та досить часто застосовується. Інститут господарських об'єднань в Україні ще не є достатньо дослідженим та врегульованим на законодавчому рівні, зокрема існує багато колізій у законодавстві. У зв'язку із цим існує нагальна потреба удосконалити, дослідити, проаналізувати правове регулювання створення господарських об'єднання, їх види та правовий статус. У сучасному світі бізнес-середовище є дуже конкурентним, і господарські об'єднання можуть допомогти підприємствам досягти конкурентної переваги, зокрема через зменшення витрат на виробництво, спільну маркетингову стратегію, об'єднання ресурсів тощо.

Першим питанням, яке виникає при дослідженні є порівняння двох понять «об'єднання підприємств» та «господарське об'єднання», які є ззовні схожі, оскільки обидва терміни вказують на процес об'єднання двох або більше підприємств з метою досягнення спільних цілей, однак мають абсолютно різне значення.

Відповідно до чинного законодавства об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою узгодження їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань [1].

Розкриття суті господарського об'єднання є дещо проблемним у порівнянні з поняттям об'єднання підприємств, тому що його визначення відсутні у законодавстві, а міститься тільки у Проєкті Закону України № 5045 «Про господарські об'єднання». Господарське об'єднання як юридична категорія являє собою об'єднання підприємств, утворене за їх ініціативою, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність.

З цього можна зробити висновок, що «об'єднання підприємств» – це загальний термін, що описує процес об'єднання підприємств будь-якої форми з метою спільної діяльності, тоді як «господарське об'єднання» – це конкретний термін, що вказує на об'єднання підприємств з метою розвитку певної галузі економіки та досягнення спільних цілей у цій галузі.

Щодо правового статусу господарського об'єднання, то він в основному регулюється ГК України, який складається з прав, обов'язків та відповідальності об'єднання. Правовий статус залежить від ряду різних обставин, в першу чергу від обраної форми господарського об'єднання. В загальному порядку всі господарські об'єднання підлягають оподаткуванню, мають право здійснювати господарську діяльність, яка не заборонена законом, мати банківські рахунки та здійснювати інші юридичні дії.

Організаційно-правові форми господарського об'єднання чітко прописані у ГК України, до яких належать асоціації, корпорації, консорціуми та концерни.

Асоціація-це форма господарського об'єднання, основною ознакою якого є збереження самостійності, правової та майнової незалежності її членів. Головною метою створення асоціації є захист інтересів її членів, що досягається через спільну діяльність.

Асоціація являє собою таку форму централізації зусиль її учасників, характерними рисами якої є:

– менша централізація управлінських зв'язків порівняно з іншими видами об'єднань;

– можливість одночасно бути членом кількох асоціацій;

– асоціація централізує лише одну чи декілька із кількох виробничо-господарських та управлінських функцій на відміну від інших видів об'єднань, які мають здебільшого сервісний характер [2, с. 153].

Наступною організаційно-правовою формою господарського об'єднання є корпорації, які створюються на основі поєднання виробничих, наукових, і комерційних інтересів підприємств. Власники корпорації не несуть особистої відповідальності за зобов'язаннями корпорації, а лише за внесену ними частку у статутний капітал.

Консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проєктів

тощо) [1, с. 147]. Це є одне із видів співпраці між підприємствами, які спільно працюють над реалізацією проєкту або виконанням спільного завдання. У такому об'єднанні кожне з підприємств залишається самостійним юридичним суб'єктом, але вони об'єднують свої ресурси та знання, щоб досягти спільної мети.

Концерн – це статутне об'єднання підприємств, головною метою якого є досягнення економічної вигоди через забезпечення взаємодії та координації діяльності частин організації. Варто зазначити, що учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну.

Охарактеризувавши всі організаційно-правові форми господарських об'єднань, можна зробити висновок, що всі вони є важливими у господарській діяльності і вкрай необхідно досліджувати та удосконалювати правове регулювання зазначених форм. Вибір конкретної організаційно-правової форми залежить в першу чергу від мети діяльності, ступеня функцій учасників та міри їх відповідальності, сфери господарської діяльності та очікуваних результатів.

Переглядаючи судову практику я виявила, що на території Чернівецької області, рішення у справах, де сторонами є асоціації, корпорації, консорціуми та концерни, є найбільш рідкісними, навіть можна побачити тенденцію відсутності таких рішень. Щодо всієї України, то найбільш поширеними формами господарських об'єднань є асоціації, а найбільш рідкісними – консорціуми.

Таким чином, поняття та правовий статус господарських об'єднань, їх класифікація досі залишаються дискусійними серед науковців. Слід зазначити, що всі твердження науковців повинні мати місце, однак для більш повного розуміння їх сутності, необхідно закріпити на законодавчому рівні та недопустити колізії правових норм, що є основною ознакою європейської держави. Оскільки на даному етапі відбуваються реформи у законодавстві, слід досліджувати всі проблемні аспекти діяльності господарських об'єднань та вносити відповідні пропозиції щодо їх покращення. Проаналізувавши великий обсяг літератури, можна виявити тенденцію зменшення досліджень в зазначеній галузі, що створює перешкоди для звичайних громадян у розумінні сутності та призначення господарських об'єднань.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. станом на 29 березня 2023 р. : *Офіц. текст*. Київ : Алерта, 2023. 172 с.
2. Скопенко Н. С. Основні організаційно-правові форми господарських об'єднань. *Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць*. 2020. Вип. 23. С. 152–158.
3. Господарське право : підручник / О. П. Подцерковний, В. Г. Олюха, К. А. Возняковська, О. О. Квасніцька та ін. ; за ред. О. П. Подцерковного. Одеса : Фенікс, 2018. 616 с.
4. Господарське право України : навчальний посібник / Н. М. Корж, А. А. Головащук. Київ : Проспект, 2021. 640 с.

Ключові слова: концерн, консорціум, господарське об'єднання, об'єднання підприємств, юридична особа, договір.
Key words: concern, consortium, economic association, association of enterprises, legal entity, contract.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Возняковська К. А.

МАРТИРОСЯН ЄВГЕНІЯ АРМЄНІВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОГОВОРУ ПІДРЯДУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

За договором підряду одна сторона (підрядник) зобов'язується на свій ризик виконати певну роботу за завданням другої сторони (замовника), а замовник зобов'язується прийняти та оплатити виконану роботу [1].

Введення воєнного стану є екстремальним заходом, який застосовується у випадку загрози національній безпеці України та державній незалежності, і він передбачає тимчасове обмеження деяких прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб. Це зроблено з метою забезпечення національної безпеки та відвернення загрози. Воєнний стан передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки [2].

У разі оголошення воєнного стану можуть виникнути певні особливості щодо укладання і виконання договорів підряду. Зокрема, укладання договору підряду може бути обмежено або заборонено певними законами та розпорядженнями влади, що діють під час воєнного стану. Такі обмеження можуть стосуватися, наприклад, певних видів робіт або поставок, а також можуть встановлювати певні обмеження щодо цін, умов оплати та строків виконання робіт або поставок [3]. Крім того, воєнний стан може стати підставою для зміни умов договору підряду, наприклад, якщо виникнуть обставини, які ускладнюють або неможливо здійснити виконання робіт або поставок згідно з умовами договору. У такому випадку сторони можуть домовитись про зміну умов договору або про розірвання договору за взаємною згодою.

Виконання договорю підряду також може бути обмежене чи заборонене в разі, якщо воєнний стан привів до зупинки або обмеження діяльності підрядника або замовника, зокрема, через накази військової або цивільної влади.

Отже, при укладанні договору підряду під час воєнного стану необхідно враховувати можливі обмеження та зміни умов договору, які можуть виникнути у зв'язку з такою ситуацією. Також варто пам'ятати,

що в разі виникнення непередбачуваних обставин, які ускладняють або неможливо здійснити виконання договору, сторони можуть домовитися про зміну умов договору або про його розірвання.

Сторони договору можуть зважувати на обставини, які можуть виникнути в результаті воєнного стану, і включати в договір підряду відповідні заходи для забезпечення його виконання в таких умовах. Наприклад, сторони можуть домовиться про забезпечення додаткової безпеки для робочого персоналу, встановити додаткові строки виконання робіт або поставок, передбачити можливість зміни умов договору в разу появи непередбачуваних обставин.

У будь-якому випадку, при укладанні та виконанні договору підряду під час воєнного стану необхідно дотримуватися відповідних законодавчих та розпорядчих актів, а також здійснювати взаємодію з військовою та цивільною владою відповідно до вимог, що стосуються діяльності у таких умовах.

Необхідно зазначити, що договір підряду під час воєнного стану може бути більш ризикованим для сторін, оскільки воєнний стан може призвести до непередбачуваних змін в економічному, соціальному та політичному середовищі, що може суттєво вплинути на виконання договору. Тому ретельний аналіз потенційних ризиків та заходів для їх зменшення є особливо важливим при укладанні та виконанні договорів підряду в умовах воєнного стану.

Під час укладання договорі підряду потрібно врахувати те, що може бути обмежений доступ до ресурсів, таких як матеріали, обладнання та робоча сила, тому можуть виникнути труднощі з їх забезпеченням. Крім того, у разі виникнення конфлікту між сторонами щодо виконання договору підряду під час воєнного стану, можуть виникнути ускладнення з вирішенням цьому конфлікту через можливі обмеження в доступі до правосуддя та незалежного арбітражу. Тому сторони повинні враховувати можливість зміни умов договору у залежності від змін у політичному та економічному середовищі, що можуть виникнути в умовах воєнного стану, це може бути у вигляді укладання додаткової угоди, яка буде містити плани дій сторін у разі введення воєнного стану, а також зміни умов договору залежно від обставин, що виникли внаслідок такого стану.

При укладанні договору підряду під час воєнного стану сторонам знадобиться додаткові ресурси для забезпечення безпеки робочого персоналу та виконання робіт в умовах невизначеності.

Для зменшення ризику невиконання договору в умовах воєнного стану, сторони можуть включити у договір підряду заходи, що забезпечують захист прав та інтересів кожної зі сторін. Наприклад, у договорі можуть бути визначені плани невиконання робіт через вплив факторів воєнного стану та умови їх виконання після завершення воєнного стану. Окрім того, сторони повинні забезпечити достатній рівень комунікації під час воєнного стану, щоб забезпечити швидкий та ефективний обмін інформацією щодо виконання договору підряду. Це може включати регулярні звіти про прогрес робіт та обговорення будь-яких змін умов договору. Важливо також забезпечити виконання всіх вимог

та умов договору підряду, навіть у умовах воєнного стану. Якщо одна зі сторін не виконує своїх зобов'язань, це може призвести до порушення умов договору та виникнення спорів. У разі виникнення спорів сторони можуть звернутися до суду або до альтернативних механізмів врегулювання спорів, таких як медіація чи арбітраж. Отже, договір підряду під час воєнного стану потребує уважного підходу та додаткових заходів для забезпечення успішного виконання робіт.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19-Text
3. Форс-мажорні обставини у договорах під час воєнного стану. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/forsmazhorni-obstavini-u-dogovorah--pid-chas-voennogo-stanu-.html

Ключові слова: договір підряду, воєнний стан.
Key words: contractor's agreement, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Берназ-Лукавецька О. М.

МАРЧЕНКО КИРИЛО РОМАНОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАКОННОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безумовно, під час воєнного стану ні один правовий інститут не залишився без змін. Роль держави та переважання публічного над приватним, по зрозумілій причині, посилюється значним чином, тому цікавим буде проаналізувати як здійснюється представництво дітей в умовах воєнного стану та захист їх прав відповідно до цивільного законодавства, оскільки, як-ніяк, Україна є правовою та демократичною державою, яка, навіть в умовах війни, повинна запобігати порушенню прав людей. Для початку пропоную розібратися з загальним визначенням представництва.

Згідно з ч. 1 ст. 237 ЦКУ: «Представництво – це правове відношення, у якому одна сторона (представник) зобов'язана за повноваженнями вчинити правочин від імені іншої сторони, яку вона представляє» [1]. Виходячи з положення, можна зробити висновок що представництво виникає на якихось підставах. І дійсно, ч. 3 тієї ж самої статті регламентує дане питання: «Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства». Отже, в даному випадку

ми маємо справу з законним представництвом, оскільки воно регламентується ст. 242 ЦКУ, відповідно до якої законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей можуть бути батьки (усиновлювачі), опікуни або інші особи, у встановлених випадках законом. Якщо з батьками все зрозуміло, то пропоную звернути увагу на виникнення опікунства.

Виникнення повноваження у опікуна ґрунтується на положеннях ч. 2 ст. 242 ЦК України, згідно якій опікун є законним представником малолітньої особи та фізичної особи, визнаної недієздатною, а також на рішення про призначення опікуном відповідного органу опіки та піклування відповідно до ст. 11 ЗУ «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» [4]. З вищенаведеного повноваження можна зрозуміти, що опікун набуває повноважень у якості законного представника за наявності певного документа, виданого органом опіки. Не секрет, що під час війни порушуються всі майнові та особисті немайнові права дітей. Діти, перебуваючи під законним представництвом батьків, на жаль, можуть його позбавитися не за власним бажанням. Як же держава регулює інститут представництва дітей та захисту їх прав під час війни, якщо батьки не можуть виконувати своє законне представництво за різних обставин?

Якщо ж, на жаль, дитина втратила своїх батьків, то логічним буде говорити про інститут усиновлення дітей як в Україні, так і за її межами. Підтвердити мою тезу я хочу процитувавши уривок статті із наукового журналу: «У зв'язку із введенням воєнного стану, евакуацією дітей та сімей з дітьми в безпечні зони в межах України, а також за межі України – до інших держав, актуалізувались питання щодо представництва інтересів дітей, особливо коли внаслідок війни рідні батьки не можуть виконувати свої законні представницькі функції. Кожна дитина, яка тимчасово або назавжди позбавлена сімейного оточення, має право на захист та на особливу допомогу з боку держави, в першу чергу, шляхом створення належних умов і можливостей для її усиновлення» [5].

Усиновлення, відповідно до ч. 1 ст. 207 Сімейного кодексу України: «прийняття усиновлювачем у свою сім'ю дитини на правах сина або дочки…», тобто виховання в сім'ї прийомної дитини, яка залишилася без піклування рідних батьків (у нашому випадку визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням) або сиротою [6]. Така ситуація є, на жаль, цілком можливою і актуальною, але є й деякі нюанси, оскільки не можна бути на сто відсотків впевненим у фактичній смерті батьків: вони можуть перебувати у тимчасовій окупації, полоні, бути депортованими тощо. І навіть якщо сталося горе та батьки загинули, то за наявності підтверджуючих документів, опікуватися дитиною-сиротою можуть висловити бажання кровні родичі, що можуть бути кращим для дитини, аніж проживання у сім'ї чужих осіб – усиновлювачів. Важливим тут є те, що після введення воєнного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [2] було доповнено Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної

із захистом прав дитини пп. 79.1–79.3 наступного змісту: «Під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану рішення про надання статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, приймається районною, районною у м. Києві держадміністрацією, районною військовою адміністрацією або виконавчим органом міської, селищної, сільської ради за місцем проживання (перебування) або виявлення дитини з урахуванням документів, що підтверджують статус дитини. У разі коли свідоцтво про смерть або загибель батьків відсутнє або смерть чи загибель батьків не зареєстрована відповідними уповноваженими на те органами, дитині встановлюється статус дитини, позбавленої батьківського піклування, до моменту документального підтвердження смерті або загибелі батьків. Після припинення або скасування надзвичайного або воєнного стану статус дитини повинен бути підтвердженим чи спростованим за процедурами та на підставі документів, передбачених законодавством. Під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану статус дитини, позбавленої батьківського піклування надається, зокрема, дітям, батьки яких не виконують своїх обов'язків з виховання та утримання дитини з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на території, де ведуться або велися активні бойові дії, чи на окупованій території, що підтверджується актом, складеним службою у справах дітей за формою згідно з додатком 11. Після припинення або скасування надзвичайного або воєнного стану статус дитини повинен бути підтвердженим чи спростованим на підставі документів, передбачених законодавством. У разі наявності інформації про підстави для надання дитині статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, щодо дитини, яка перебуває на тимчасово окупованій території або за межами України, надання такій дитині відповідного статусу та встановлення над нею опіки або піклування особою, яка перебуває у сімейних, родинних відносинах (у тому числі хрещеними батьками) може здійснюватися відповідно до пп. 79 і 79-2 цього Порядку за місцем проживання (перебування) опікуна, піклувальника. Під час прийняття рішення про встановлення опіки, піклування за місцем проживання (перебування) опікуна, піклувальника щодо дитини, зазначеної в абзаці першому цього пункту згода дитини не вимагається» [3].

Також зміни торкнулись і переліку підстав, за яких статус позбавлених батьківського піклування, надається дітям. Так, відповідно до п. 24:

1) батьки яких позбавлені батьківських прав, що підтверджується рішенням суду;

2) які відібрані у батьків без позбавлення батьківських прав, що підтверджується рішенням суду;

3) батьки яких визнані безвісно відсутніми, що підтверджується рішенням суду;

4) батьки яких оголошені судом померлими, що підтверджується свідоцтвом про смерть, виданим органами реєстрації актів цивільного стану;

5) батьки яких визнані недієздатними, що підтверджується рішенням суду;

6) батьки яких відбувають покарання в місцях позбавлення волі, що підтверджується вироком суду;

7) батьки яких під час здійснення кримінального провадження тримаються під вартою, що підтверджується ухвалою слідчого судді (суду);

8) батьки яких перебувають у розшуку органами Національної поліції, пов'язаному з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, що підтверджується ухвалою суду або довідкою органів Національної поліції про розшук батьків та відсутність відомостей про їх місцезнаходження;

9) у зв'язку з тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, що підтверджується висновком лікарсько-консультативної комісії закладу охорони здоров'я про наявність у батька, матері хвороби, що перешкоджає виконанню ними батьківських обов'язків, виданим у порядку, встановленому МОЗ;

10) підкинутим, батьки яких невідомі, покинутим в пологовому будинку, іншому закладі охорони здоров'я або яких відмовилися забрати з цих закладів батьки, інші родичі, про що складено акт за формою, затвердженою МОЗ і МВС;

11) батьки яких не виконують свої обов'язки з виховання та утримання дитини з причин перебування батьків на територіях, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні)/тимчасово окупованій території, що підтверджується актом, складеним службою у справах дітей за формою згідно з додатком 11;

12) батьки яких перебувають у розшуку як зниклі безвісти за особливих обставин або визнані такими, що зникли безвісти за особливих обставин, що підтверджується витягом з Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин (до початку його функціонування витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань);

13) батьки яких є військовополоненими (перебувають у полоні держави-агресора), що підтверджується довідкою державного підприємства, на яке покладено функції Національного інформаційного бюро відповідно до Закону України «Про оборону України», за формою, встановленою Мінреінтеграції;

14) батьки яких позбавлені особистої свободи (затримані, взяті у заручники) органами влади держави-агресора (окупаційних адміністрацій та збройних формувань), що підтверджується довідкою державного підприємства, на яке покладено функції Національного інформаційного бюро відповідно до Закону України «Про оборону України», за формою, встановленою Мінреінтеграції;

15) розлученим із сім'єю, визнаним біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» (за наявності письмової інформації територіального органу ДМС про розшук батьків або інших законних представників і відсутність відомостей про їх місцезнаходження) [3].

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 29.04.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 29.04.2023).
3. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини : Постанова КМУ (редакція від 13.09.2022 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п#n15 (дата звернення: 29.04.2023).
4. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#n127 (дата звернення: 29.04.2023).
5. Давидова І. В., Владишевська В. В. Інститут представництва як інструмент захисту інтересів іншої особи в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 6. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/116.pdf (дата звернення: 29.04.2023).
6. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14 (дата звернення: 29.04.2023).

Ключові слова: законне представництво, воєнний стан, права дітей.
Key words: legal agency, martial law, children's rights.
Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

МІСЯЧЕНКО ОЛЕГ АНДРІЙОВИЧ

студент 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВА ТА ГАРАНТІЇ ЧЛЕНІВ СІМЕЙ ЗНИКЛИХ БЕЗВІСТИ І ПОЛОНЕНИХ

Проблематика теми «Права та гарантії членів сімей зниклих безвісти і полонених» полягає у тому, що зникнення безвісти та полонення є серйозними проблемами, які стосуються не тільки самої особи, але й її родини та близьких. Зокрема, над проблематикою правового статусу особи, зниклої безвісти, працювали такі вчені: Д. Бойчук, В. Гожій-Демиденко, О. Зайчук, В. Журавський, О. Іляшко, Н. Камінська, А. Кличкова, І. Колошко, О. Мазурок, М. Перепелиця, Л. Фесечко та інші [4]. Члени сімей зниклих безвісти та полонених осіб часто залишаються без належної уваги та підтримки з боку держави та суспільства, що порушує їх права та гарантії.

Чинне законодавство та політики не завжди забезпечують належний захист прав та інтересів членів сімей зниклих безвісти та полонених осіб.

Закон України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» визначає детальний порядок розшуку осіб, які зникли безвісти внаслідок особливих обставин, які включають збройний конфлікт, війну, тимчасову окупацію частини території України та надзвичайні ситуації [3].

Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» регулює правовий статус близьких родичів та членів сім'ї осіб, які зникли безвісти або були полоненими під час військової служби [2]. Цей закон регулює порядок надання пільг членам сімей військовослужбовців, які зникли безвісти або потрапили у полон.

Слід зазначити, що, незважаючи на чинне законодавство, проблеми, пов'язані з членами сімей зниклих безвісти та полонених військовослужбовців, залишаються актуальними в Україні. Однією із таких проблем є брак інформації. Родичі зниклих безвісти та полонених військовослужбовців часто не отримують достатньої інформації про їхніх близьких, що стає причиною додаткового стресу та погіршення їхнього психічного стану. Родичі та члени сім'ї зниклого мають право на отримання інформації про його місцеперебування та стан здоров'я. Це право є невід'ємною частиною права на приватне та сімейне життя. Також, слід зазначити, що родичі та члени сім'ї зниклого мають право на отримання достовірної інформації про обставини загибелі та місце поховання.

Окрім того, ст. 43 ЦК України визначено порядок визнання фізичної особи безвісно відсутньою [1]. Згідно із цією статтею, фізична особа може бути визнана судом безвісно відсутньою, якщо протягом одного року в місці її постійного проживання немає відомостей про місце її перебування. Однак, на практиці встановлення факту безвісної відсутності особи може стати складним завданням, особливо в разі військового конфлікту або війни. У таких випадках, коли військовослужбовець перебуває в зоні бойових дій або став жертвою полону, визнання його безвісно відсутнім може бути затримано.

Отже, необхідно вжити додаткових заходів для забезпечення прав і гарантій членів сім'ї зниклих безвісти та полонених, а також визнання військовослужбовців безвісно відсутніми відповідно до законодавства. До цих заходів можуть належати збільшення обсягу інформації, надання підтримки родинам та розробка спеціальних процедур для визнання осіб безвісно відсутніми.

Також слід зазначити і про проблематику реалізації ст. 46 ЦК України, адже вона є важливим механізмом захисту прав та інтересів членів сімей військовослужбовців, які загинули під час воєнних дій [1].

Проблеми реалізації ст. 46 ЦК України на практиці пов'язані з тим, що у багатьох випадках місце перебування особи, яка зникла безвісти внаслідок воєнних дій, залишається невідомим надто довго. Це ускладнює процедуру оголошення такої особи померлою, оскільки необхідно довести, що вона не може бути знайдена живою [1]. Часто у таких випадках судові рішення про оголошення особи померлою

приймаються з надмірною затримкою або не приймаються взагалі, що порушує права та гарантії членів сімей померлих військовослужбовців. Це може призвести до того, що такі родичі не зможуть отримати відшкодування від держави, пенсійних виплат, страхових виплат або отримати доступ до спадщини померлої особи.

Одним із способів вирішення проблеми є покращення системи ведення обліку військовослужбовців та ведення бази даних про осіб, які зникли безвісти внаслідок воєнних дій. Крім того, необхідно проводити своєчасну інформаційну роботу з родичами померлих військовослужбовців, щоб вони мали змогу вчасно звернутися до суду з відповідною заявою [5, с. 115, 117].

Окрім того, необхідно вдосконалювати законодавство та встановлювати чіткі терміни для прийняття рішень про оголошення особи померлою, які дозволяли б зменшити затримки в процесі оголошення особи померлою, а також забезпечували б захист прав та гарантій членів сімей померлих військовослужбовців.

Отже, права та гарантії членів сімей зниклих безвісти і полонених є важливою темою, яка потребує уваги і захисту відповідними законами. Для вирішення вказаних проблем потрібно покращувати законодавство, забезпечувати ефективну діяльність відповідних державних органів, а також проводити просвітницьку роботу щодо прав та гарантій членів сімей зниклих безвісти і полонених.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12
3. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин : Закон України № 2505-VIII від 12 липня 2018 р. (зі змінами та доповненнями). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19
4. Приполова Л. Конституційне право 2020 рік. *Підприємництво, господарство і право* : загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал [Електронний ресурс]. URL: 34.pdf (pgp-journal.kiev.ua) (дата звернення: 15.04.2023).
5. Перепелиця М., Бойчук Д. Особливості набуття правового статусу особи, зниклої безвісти. *Збірник наукових праць Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету «Актуальні проблеми правознавства»*. 2019. Вип. 3 (19). С. 113–120.

Ключові слова: полонений, зниклий безвісти, військовослужбовець, права та гарантії.

Key words: captive, missing in action, service member, rights and guarantees.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Завальнюк С. В.

МОНІЧ НАТАЛІЯ РУСЛАНІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 р. та воєнний стан спричинили значні зміни на різних аренах життя держави. Однією з таких арен було й цивільне право, зокрема сфера спадкування. У своїх тезах я хочу вказати на певні особливості спадкування в умовах воєнного стану. Таке питання є досить актуальним серед людей, що вперше виступають у ролі спадкоємців.

Загальні положення спадкування окреслюються у шостій книзі Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ).

Варто розібратись як ЦКУ визначає поняття «спадкування» (ст. 1216 ЦКУ). Спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). В Україні процедура спадкування здійснюється за заповітом або за законом [1]. У ст. 1268 ЦКУ вказано, що спадкоємець може за законом чи за заповітом прийняти, чи не прийняти спадщину, причому прийняття спадщини з умовою, чи застереженням не допускається [1]. Згідно зі ст. 1270 ЦКУ, для прийняття спадщини необхідно діяти встановленим строком, що складає шість місяців від моменту відкриття спадщини. Проте, якщо особа може успадкувати тільки у разі неприйняття спадщини іншими спадкоємцями, то строк для прийняття спадщини складає три місяці з моменту неприйняття іншими спадкоємцями спадщини або відмови від її прийняття. Якщо строк, що залишився, менше трьох місяців, то він автоматично продовжується до трьох місяців [1].

Я вважаю, що з початком воєнного стану по всій Україні, законодавець робив усе можливе для того щоб врегулювати та спростити процес спадкування в умовах війни. Нотаріальні дії під час воєнного стану здійснюються згідно з Постановою «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. Так у п. 3 цієї Постанови зазначалось: «перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Свідоцтво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини» [2]. Проте 24 червня 2022 р. Кабінет міністрів України прийняв Постанову № 719 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану», яка внесла корективи у попередню постанову та постановила, що тепер перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється не більше, ніж на 4 місяці,

а свідоцтво про право на спадщину видається після закінчення строку для прийняття спадщини [3].

Наразі, лише спадкоємці, у яких строк для прийняття спадщини закінчився до 06.03.2022 р., можуть отримати свідоцтво про право на спадщину відповідно до законодавства, прийнятого в умовах воєнного стану. У випадку, якщо строк для отримання свідоцтва припадає на дати після 06.03.2022 р., документ буде оформлений через 10 місяців з моменту смерті людини. Цей строк може бути скорочений у разі закінчення воєнного стану [4]. Нотаріус має можливість виконати всі встановлені законом процедури в рамках відкритої спадкової справи. У випадку, якщо нотаріус відмовляється від видання свідоцтва про право на спадщину, спадкоємець може подати заяву до суду з метою визнання свого права власності на спадкове майно або визнання відмови нотаріуса незаконною та зобов'язання нотаріуса видати свідоцтво про право на спадщину.

Ще одна особливість на яку, на мою думку, обов'язково звернути увагу – це те що під час реалізації права на спадкування, з'явились зміни до Порядку вчинення нотаріальних дій. Відповідно до цих змін, під час воєнного або надзвичайного станів, спадкова справа заводиться будь-яким нотаріусом України за зверненням заявника, причому це робиться не в залежності від місця, де ця спадщина була відкрита, тобто місця де проживав спадкодавець. Це вказує на те, що після смерті спадкодавця, спадкоємець може звернутись не лише за місцем проживання спадкодавця (як це практикувалось до повномасштабного вторгнення), а й до будь-якого нотаріуса, що працює за місцем проживання спадкоємця. Це значно спростило такі процеси саме в умовах воєнного стану, оскільки безліч громадян нашої держави вимушені покинути свої домівки, через постійну небезпеку та переїхати в більш безпечні області України.

Як висновок, я можу сказати, що такі дії зі сторони законодавця, мені здається, не лише допомагають полегшити процес спадкування, а й показують, що держава підтримує народ, що є дуже важливим, правильним та актуальним у наш час. Людям, що відчули воєнні дії на собі, більше, ніж інші важливо відчувати цю підтримку, оскільки це мотивує працювати далі та розвивати нашу державу, щоб мир та перемога над окупантом настали якнайшвидше.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України. Документ 435-IV, чинний, поточна редакція. Редакція від 28.04.2023 р., підстава – 2989-IX, 2970-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Постанова Кабінету міністрів «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text
3. Постанова Кабінету міністрів «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо нотаріату та державної реєстрації в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/719-2022-п#Text
4. Постанова Кабінету міністрів «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п#Text

Ключові слова: спадкування, воєнний стан, постанова, строки.
Key words: inheritance, martial law, decision, period.
Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

НОВАК ЮЛІЯ ІВАНІВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

«РОЗУМНІСТЬ» – ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Принципи цивільного права – це основні, фундаментальні ідеї, засади, які відіграють першочергову роль у врегулюванні цивільних правовідносин.

Раніше діюче цивільне законодавство України не закріплювало принципів цивільного права. Але з прийняттям в 2003 р. нового Цивільного кодексу України (далі – ЦК) ситуація докорінно змінилася: уперше на законодавчому рівні принципи цивільного права знайшли своє відбиття в ст. 3 ЦК України як загальні засади цивільного законодавства.

Принцип розумності закріплено в п. 6 ч. 1 ст. 3 ЦК. Однак, як спостерігається, принцип розумності не виокремлюється як самостійний принцип, а знаходиться в одній тріаді з принципами добросовісності та справедливості. Таке закріплення законодавцем даного принципу викликає питання: чи є ці принципи самостійними та самодостатніми, чи їх слід застосовувати як єдиний принцип, що складається з трьох складових.

Увагу привертає й те, що у діючому законодавстві немає легального визначення жодного з наведених принципів: добросовісності, розумності та справедливості, що неодмінно викликає різне розуміння, а відповідно і тлумачення даних понять.

Викладене викликає суперечки серед науковців, а також невизначеність цивільних відносин, до яких слід застосовувати принцип розумності. Семе ці проблемні питання будуть розглянуті в даній роботі.

Окреслену проблематику в доктрині цивільного права порушують такі вчені, як Д. Б. Абушенко, Є. В. Веденєєв, О. В. Грицак, О. В. Дзера, В. І. Ємельянов, С. А. Іванова, В. П. Маковій, Н. С. Кузнєцова, Д. Г. Павленко, М. В. Панченко, С. П. Рабінович, М. О. Стефанчук, Є. О. Харитонов та ін.

У сучасній науковій доктрині більшість вчених трактують розумність через справедливість та добросовісність, шляхом поєднання цих понять або їх ототожнення. Зокрема, Д. Б. Абушенко зазначає, що розумність є чимось середнім між справедливістю і доцільністю: моральна оцінка тут накладається на майновий інтерес [3, с. 291].

Серед загальних засад цивільного законодавства справедливість, добросовісність і розумність слід виділити як єдиний принцип. Звідси розумність – це його частина, виокремлений складник (нарівні з добросовісністю та справедливістю). Безумовно, розумність, добросовісність і справедливість є взаємопов'язаними і взаємообумовленими принципами цивільного права. Однак аналіз норм, у яких вживаються зазначені терміни, дає підстави виділити добросовісність та справедливість як категорій морального змісту, а добросовісна чи недобросовісна, справедлива чи несправедлива поведінка оцінюється відповідно до норм моралі. Розумність передусім варто розглядати як категорію позитивного права, через те, що розумність чи нерозумність строку, розумність чи нерозумність ціни та ін. визначатиметься суб'єктами виходячи із загальноприйнятих у цивільному обороті строках або на основі вартості майна чи послуги.

Означену позицію підтримує В. І. Ємельянов, який акцентуючи увагу на взаємозв'язку категорій добросовісності та розумності, підкреслює, що на відміну від добросовісності, яка є характеристикою совісті людини, розумність характеризує об'єктивну сторону її дій [2, с. 36].

На основі вищезазначеного, слід підійти до наступного питання яке стосується відсутності легального визначення в законодавстві України поняття «розумність». Аналіз чинного ЦК дає підстави зазначити, що даний принцип використаний більш ніж в 60 статтях. Звертаючись до напрацювань науковців, то популярним є тлумачення принципу розумності Ємельянова В. І., який зазначав наступне: «Під розумними слід розуміти дії, які здійснила би людина, що володіє нормальним, середнім рівнем інтелекту, знань та життєвого досвіду» [2, с. 37].

«Нормальний, середній рівень інтелекту, знання та життєвий досвід» є оціночними поняттями, адже, безсумнівно, що для когось певні дії будуть цілком прийнятними, в той час як інші вважатимуть їх необдуманими та нелогічними. Тому дане положення не є повністю доцільним та правильним. До того ж діючий ЦК поняття «розумність» використовує не лише щодо поведінки (дії чи бездіяльності) особи, а й щодо ціни товарів та послуг (ст.ст. 353, 903, 931), строків виконання обов'язків (ст.ст. 670, 672, 678) тощо. У таких випадках обґрунтування розумності чи нерозумності ціни, плати та строку буде наводити кожна із сторін цивільних правовідносин [2, с. 36].

Таким чином, визначити чіткі межі між «розумною» та «нерозумною» поведінкою певної людини, розумною чи нерозумною ціною та строком є досить складно. І навіть при розумінні і дотриманні цих принципів стосовно себе, особі, яка застосовує право, складно зробити оцінку їх дотримання зі сторони інших осіб. Адже критерії оцінки юридичного вчинку конкретного суб'єкта цивільних правовідносин з позиції розумності, мають відносний характер. Тому у даному випадку, як зазначає О. В. Грицак, доцільним є «уникнення оціночних формулювань при розробці тексту договору сторонами, якщо це є можливим; з одного боку, це сприяло б конкретизації договірних зобов'язань, а з іншого – дозволило б уникнути певних непорозумінь.

Водночас, відсутність безумовних критеріїв розумності ніяк не означає відсутності розумності взагалі» [4, с. 19].

Отже, з метою уникнення проблем визначаючи межі розумності необхідними є ґрунтовні наукові дослідження, що сприятимуть виключенню довільного тлумачення розумності, широкої або вузької її інтерпретації та, іноді, перекручування концептуального задуму законодавця.

Принцип розумності є багатоаспектною, універсально, всеохоплюючою категорією. Багатоаспектність розумності стосується того, що її вплив спрямовано на різні сторони людського буття. Універсальність полягає в тому, що вимога розумності поширюється на всі цивільно-правові відносини, тобто не є вибірковою. Всеохоплюючий характер розумності полягає в тому, що вона впорядковує всі аспекти різноманітних цивільних правовідносин та здійснює регулюючий вплив протягом їх існування.

Таким чином, підсумовуючи наведене, можемо зробити загальний висновок, що принцип розумності є базовим, фундаментальним, й одним із найважливіших категорій українського цивільного права, частиною принципу справедливості, добросовісності й розумності, який об'єднує в собі основні положення і вимоги більшості принципів цивільного права.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
2. Кравченко Т. С. Втілення принципу розумності у цивільному праві. *Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України*. 2014. № 52. С. 36–39.
3. Чубоха Н. Ф. Принцип розумності у цивільному праві України: поняття та особливості застосування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. № 25. С. 290–292.
4. Грицак О. В. Принцип розумності в цивільному праві України: поняття та особливості застосування. 2009. № 12. С. 14–19.

Ключові слова: принципи цивільного права, розумність, розумна поведінка, розумний строк, розумна ціна.

Key words: principles of civil law, reasonableness, reasonable behavior, reasonable term, reasonable price.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Берназ-Лукавецька О. М.

ОЛІЙНИК МАРІЯ ІГОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку з останніми подіями, що відбуваються на території нашої держави, особливої актуальності набувають питання здійснення прав людини в умовах воєнного стану.

Так, відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони України в Україні було введено воєнний стан [1].

В свою чергу, відповідно до зазначеного в ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначення, воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності [2].

З моменту введення на території нашої держави воєнного стану, через активність бойових дій, неодноразово указами Президента було продовжено строк його дії. У зв'язку з вказаними подіями, в Україні виникло багато проблем, пов'язаних з здійсненням прав людини, які забезпечують її природне існування та соціальне буття. Тому в контексті даної теми доцільно було б детальніше розглянути особливості реалізації людиною належних їй особистих немайнових прав під час дії воєнного стану.

Насамперед варто зазначити, що особисті немайнові права людини є важливим інститутом цивільного права, за допомогою якого визначається правовий статус особи, встановлюються гарантії реалізації та захисту її прав і свобод. Такі права виникають з приводу благ, які позбавлені економічного змісту, вони є тісно пов'язаними з особою-носієм таких прав, а тому жодним чином не можуть бути відчуженими від неї.

До таких немайнових прав чинний Цивільний кодекс України відносить: право на життя, право на охорону здоров'я, право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, право на свободу та особисту недоторканність, право на недоторканність особистого і сімейного життя, право на повагу до гідності та честі, право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, право на недоторканність житла, право на вільний вибір місця проживання та на свободу пересування, право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості тощо [3].

Якщо ж говорити про специфіку реалізації прав людини в умовах воєнного стану, насамперед, слід зазначити, що відповідно до ст. 64 Конституції України, в умовах воєнного стану можуть

встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [4].

Поряд з цим, в тексті Основного закону нашої держави також зазначені деякі винятки з даного правила. Мова йде про те, що існують права, які в жодному разі не можуть бути обмежені, навіть в період дії зазначеного правового режиму. Говорячи про особисті немайнові права, слід вказати, що не можуть бути обмежені такі права, як: право на життя; право на охорону здоров'я; право на повагу до гідності та честі; право на свободу та особисту недоторканність; право на безпечне для життя та здоров'я довкілля; право на недоторканність житла; право на ім'я, його зміну та використання.

Проте стосовно деяких прав, позбавлених економічного змісту, законодавством може передбачатись можливість їхнього легітимного обмеження. Так, відповідно до Закону України «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», вільний вибір місця проживання та свободу пересування може бути обмежено на територіях, щодо яких введено воєнний стан. Зокрема, свобода пересування обмежується щодо осіб, яких призвано на дійсну строкову службу до Збройних Сил України та інших, утворених відповідно до законів України, військових формувань [5]. Окрім цього, у період дії воєнного стану це право може бути обмежено шляхом введення комендантської години, тобто визначення періоду часу доби, протягом якого забороняється перебувати на вулиці без спеціального дозволу, та встановлення специфічного режиму в'їзду та виїзду з населених пунктів.

Під час дії воєнного стану обмежується також право на свободу вибору роду занять. Зокрема, введення воєнного стану супроводжується покладенням на громадян призовного віку обов'язку здійснювати захист територіальної цілісності та незалежності України, тобто проходити військову або альтернативну службу.

За звичайних обставин, в Україні кожен має право на недоторканність особистого та сімейного життя. Однак під час дії воєнного стану допускається законне обмеження зазначеного права. Зокрема, внаслідок обмеження права на вільне пересування громадянам України чоловічої статі віком від 18 до 60 років у період дії воєнного стану, зазначені категорії осіб можуть бути тимчасово розлучені з членами своєї сім'ї, які внаслідок воєнних дій евакуювались за кордон.

Також, з метою збереження територіальної цілісності, суверенітету, життя та здоров'я людей, під час дії воєнного стану допускається обмеження права на свободу участі в політичних партіях та громадських організаціях, якщо їхня діяльність спрямована на підтримку держави-агресора. В свою чергу, в зазначений період забороняється також проводити мирні зібрання, з метою збереження життя та здоров'я населення держави, шляхом запобігання великого скупчення людей.

В контексті питання здійснення особистих немайнових прав людини, особливо в умовах воєнного стану, важливим є також визначення меж їх реалізації. Так, згідно з ст. 274 Цивільного кодексу України, обмеження особистих немайнових прав фізичної особи,

встановлених Конституцією України, можливе лише у випадках, передбачених нормами Конституції, Цивільним кодексом та іншими законами, і тільки тоді, коли вони зазначені у нормах цих законодавчих актів [6].

Окрім законних обмежень зазначених прав, під час дії воєнного стану в Україні існує також велика загроза протиправного обмеження особистих немайнових прав державою-агресором. Так, у зв'язку з тимчасовою окупацією частини території нашої держави, неможливим натепер є здійснення органами державної влади України на цих територіях відповідних заходів забезпечення реалізації зазначених прав людини. Окрім цього, спостерігаються численні випадки порушення такого немайнового права людини як право на повагу до людини, яка померла, через не здійснення державою-окупантом відповідних заходів для належного поховання загиблих.

Отже, проаналізувавши вищезазначену інформацію, можна зробити висновок, що введення воєнного стану в Україні суттєво позначилось на всіх сферах функціонування суспільства та держави, у тому числі на правовій. Зокрема, внаслідок впровадження такого особливого режиму на території нашої держави, спостерігається певна специфіка в реалізації людиною належних їй особистих немайнових прав. Такі особливості, насамперед, пов'язані з тим, що деякі з зазначених прав можуть бути звужені, внаслідок дії тих чи інших нормативно-правових актів. Однак принциповим в даному випадку є те, щоб таке обмеження було виправданим та переслідувало легітимну мету: захист суверенітету, територіальної цілісності та збереження життя та здоров'я людей.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022.
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості. Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
5. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11.12.2003 р. № 1382-IV.
6. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. №№ 40–44. Ст. 356.

Ключові слова: особисті немайнові права, воєнний стан, легітимні обмеження прав людини.

Key words: personal non-property rights, martial law, legal restrictions on human rights.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бабич І. Г.

ПЕЛЯК ТЕТЯНА ІГОРІВНА,
ЧЕРЕВАЧ МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентки 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ НЕДІЙСНОСТІ ЕЛЕКТРОННОГО ПРАВОЧИНУ

Першочергово варто зазначити, що, оскільки електронний правочин є специфічним поняттям по відношенню до звичайної банкноти, він повинен відповідати загальним вимогам, наявність яких необхідна для його дійсності. Необхідно з'ясувати деталі застосовності підстав дискваліфікації до операцій, які здійснюються за допомогою електронних засобів зв'язку.

Слід зазначити, що вчинення дії через електронний засіб зв'язку саме по собі не повинно погіршувати її дійсності. У цьому питанні доктрина розрізняє принцип так званої юридичної сили електронного документа, електронного правочину та електронного договору, який полягає в тому, що правочин не може бути скасованим, незалежно від його форми та способу виконання. Юридична чинність, дійсність або правовий захист лише на підставі того, що вона закінчується у формі звіту про дані.

Доцільно зауважити, що цей принцип є основоположним, згідно з яким дискримінація, коли йдеться про повідомлення даних, є неприпустимою, тобто повідомлення даних і паперові документи повинні розглядатися однаково. Принцип юридичної сили електронного документа, електронного правочину та електронного договору повинен мати загальне застосування. Сфера його дії не повинна обмежуватися питаннями доказів.

Поки у вітчизняному законодавстві немає такої спеціальної норми, діє загальне правило, згідно з яким правочин, вчинений малолітньою особою, неповнолітньою особою за межами її цивільної дієздатності, може бути пізніше схвалений її батьками (усиновлювачами) або одним із них, тим, з ким вона проживає, або відповідно опікуном чи піклувальником [2].

Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для дійсності правочину, деталізовано ст. 203 Цивільного кодексу України:

1) зміст правочину не може суперечити цьому кодексу, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам;

2) особа, яка вчиняє діяння, повинна мати в необхідному обсязі цивільну дієздатність;

3) вибір учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішньому бажанню;

4) правочин повинен бути здійснений у порядку, встановленому законом;

5) правочин повинен бути спрямований на реальне настання обумовлених ним правових наслідків;

6) правочин батьків (усиновлювачів) не може суперечити правам та інтересам їх малолітніх, неповнолітніх або недієздатних дітей.

Важливою умовою є те, що порушення цих вимог призводить до недійсності правочину. Невиконання сторонами письмового договору, передбаченого законом, не тягне за собою його розірвання, крім випадків, передбачених законом.

Заперечення однією із сторін самого акту або спір щодо його окремих частин може бути доведено письмовими доказами, звуко-, відеозаписом та іншими доказами. Рішення суду не може ґрунтуватися на свідченнях свідків.

Не менш важливим аспектом дослідження правочинів є також їх класифікація за ступенем недійсності. За цією ознакою вони поділяються на нікчемні та оспорювані. Нікчемні правочини є повністю недійсними за законом. У той час як оспорювані – ті, які можуть бути недійсними лише за певних умов.

Рішення суду щодо недійсності нікчемних правочинів не потрібне. Слід зазначити, що деякі правочини можуть бути визнані дійсними в судовому порядку. Цей виняток поширюється на правочини, вчинені без додержання обов'язкової письмової форми, якщо доведено, що сторони виконали свої зобов'язання або настали бажані результати, та правочини, вчинені без погодження з органами опіки та піклування, якщо доведено, що правочин укладено з метою на користь особи, над якою встановлено опіку.

Що стосується оспорюваних правочинів, то вони, як правило, не є недійсними завжди, але можуть бути визнані такими в судовому порядку на вимогу однієї із сторін або заінтересованих осіб.

Електронна копія електронного документа, засвідчена в установленому законодавством порядку. Копія документа на паперовому носії до електронного документа – це візуальне зображення електронного документа на паперовому носії, затверджене в установленому законодавством порядку.

Серед підстав недійсності електронного правочину, пов'язаних з вадами волі, особливого вираження набуває вчинення такого правочину під впливом помилки. Якщо особа, яка вчинила діяння, помилилася в обставинах, що мають істотне значення, суд може визнати таку дію недійсною.

Істотне значення має помилка щодо характеру правочину, прав і обов'язків сторін, активів і достоїнств речі, які істотно зменшують її вартість або можливість використання за призначенням. Допущення помилки в мотивах правочину не має істотного значення, крім випадків, передбачених законом [3].

Отже, недійсний електронний правочин не створює правових наслідків, крім тих, що пов'язані з його недійсністю. У разі недійсності цього правочину кожна із сторін зобов'язана повернути другій стороні в натурі все, що вона одержала на виконання цього правочину, а в разі неможливості такого повернення – повернути вартість що було отримано.

У випадках, якщо у зв'язку з вчиненням протиправного діяння другій стороні або третій особі завдано збитки та моральна шкода, вони підлягають відшкодуванню винною особою. Відповідно до ст. 217 Цивільного кодексу України недійсність окремої частини такого правочину не тягне за собою недійсність інших його частин і всього правочину, якщо можна припустити, що правочин був би вчинений і без включення до нього недійсної частини.

Список використаних джерел

1. Давидова І. В. Правові наслідки недійсності правочинів. *Правове життя сучасної України*: міжнародна наукова конференція професорсько-викладацького і аспірантського складу : тези доповідей, 5–6 червня 2009 р. Одеса : Фенікс, 2009. С. 352–353.
2. Найман Н. Юридична сила e-contracts: як розцінювати договори, укладені в мережі Інтернет. 2015. URL: https://radako.com.ua/news/yuridichna-sila-e-contracts-yak-rozcinyuvati-dogovori-ukladeni-v-merezhi-internet/
3. Моліцкі М. «5 найбільш важливих напрямків у e-commerce у 2017 р» [Електронний ресурс]. *Gemius Global*. 2017. URL: http://www.gemius.com.ua/e-commerce-novosti/cee-5-samyx-vazhnyxnapravlenij-e-commerce-v-2017.html/

Ключові слова: електронний документ, межі цивільної дієздатності, електронний договір, правочин.

Key words: electronic document, limits of civil legal capacity, electronic contract, deed.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бабич І. Г.

ПОПЕРНОГЛО МАКСИМ ВОЛОДИМИРОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РЕЄСТРАЦІЇ ДОВІРЕНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сьогоднішні реалії внесли свої корективи у життя кожного громадянина України. Повномасштабна війна з РФ змусила багатьох не тільки відмовитися від деяких благ, задля комфортного життя, а цілком піти зі своїх домівок. На сьогоднішній день агресор незаконно повністю або частково окупував 5 областей нашої держави, серед яких Луганська, Донецька, Запорізька, Херсонська область та АР Крим.

Більшість людей відмовляється жити на окупованих територіях або на територіях бойових дій. Все це призводить до ступору деяких процесів держави. Я б хотів освітити тему дій нотаріусів в умовах воєнного стану, а саме особливості реєстрації довіреностей у цей складний час.

Згідно зі ст. 244 Цивільного Кодексу України довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. Довіреність на вчинення правочину

представником може бути надана особою, яку представляють (довірителем), безпосередньо третій особі.

Але що робити якщо не має можливості звернутися до нотаріуса? Що робити військовослужбовцям, які увесь час на фронті, і в них немає можливості виїхати до нотаріуса? Спеціально задля регулювання цих, та інших питань у цій сфері 28 лютого 2022 р. Кабінетом Міністрів України прийнята постанова № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану».

У цій постанові зазначено, що: В умовах воєнного стану довіреності (крім довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами) та заповіти військовослужбовців, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів, органів цивільного захисту, які залучаються до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки та оборони, можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань (органів) або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою. Тобто подібні довіреності та заповіти надсилаються через Генеральний штаб ЗС, Міністерство оборони або через правоохоронний чи спеціальний орган Міністерства юстиції у строк п'яти днів, для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в ЄРД або Спадковому реєстрі.

Але, в умовах воєнного стану, за відсутності доступу до ЄРД, нотаріальне посвідчення здійснюється без використання ЄРД, але з подальшим внесенням до нього відповідних відомостей протягом 5 робочих днів з дня відновлення доступу. Нотаріальна палата неодноразово зазначала, що посвідчені нотаріусами довіреності, а також припинення їх дії, підлягають обов'язковій реєстрації в Єдиному реєстрі довіреностей. Тому Нотаріальна палата звернулася до Міністерства юстиції з проханням роз'яснити нюанси реєстрації довіреностей в умовах воєнного стану.

Міністерство Юстиції випустило лист від 18.06.2022 р. № 48098/37.3/32-22, у якому міститься детальне роз'яснення щодо реєстрації довіреностей в ЄРД в умовах воєнного стану.

Зокрема, досить важливим є Перелік адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану, затверджений наказом Міністерства юстиції 5 квітня 2022 р. № 386/37722. Тобто нотаріус, який не має доступу до ЄРД, посвідчує довіреність та може здійснити внесення відомостей про неї у ЄРД шляхом подання реєстратору, який має доступ до ЄРД, заяв установленого зразка у письмовій формі або шляхом надсилання електронної копії заяви. Ця електронна копія (обов'язково з накладеним кваліфікованим електронним підписом), надсилається на електронну пошту, який має доступ до ЄРД. Також до такої заяви треба залучити електронну копію (також обов'язково з накладений кваліфікованим електронним підписом) платіжного документа про оплату реєстрації довіреності або її дубліката, який є підставою для звільнення від сплати коштів за реєстрацію довіреності або її дубліката.

«У разі відсутності підстав для відмови у внесенні відомостей до Єдиного реєстру реєстратор (нотаріус) вносить відомості до Єдиного реєстру, за результатом чого виготовляється витяг у двох примірниках, один з яких залишається у такого реєстратора (нотаріуса), а електронну копію другого примірника витягу (з накладеним кваліфікованим електронним підписом нотаріуса, яким унесений реєстраційний запис до Єдиного реєстру) надсилає на електронну адресу нотаріуса, яким посвідчено довіреність» [2].

Також, я хотів би зазначити, що в умовах воєнного стану а також протягом місяця з дня його завершення або скасування довіреності на право розпорядження нерухомим майном, так само управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа посвідчуються лише тими нотаріусами, які включені наказом Мін'юсту від 03.05.2022 р. № 1760/5, до переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються відповідні нотаріальні дії щодо цінного майна.

Список використаних джерел

1. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України: затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12
2. Щодо реєстрації довіреностей в Єдиному реєстрі довіреностей в умовах воєнного стану : роз'яснювальний лист Міністерства юстиції України. URL: https://npu.ua/wp-content/uploads/2022/06/erd-mu.pdf
3. Звернення Нотаріальної палати України. URL: https://npu.ua/news/reestracia-dovirenostej/
4. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п

Ключові слова: воєнний стан, довіреність, нотаріат.
Key words: martial law, power of attorney, notary public.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

РАЧОК АННА ІГОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Якщо говорити за поняття «позовна давність», то в ст. 256 Цивільного кодексу України зазначається, що це строк, у межах якого особа може звернутися з вимогою до суду про захист саме свого цивільного права або інтересу [1]. Тобто, це свого роду часовий обмежник

безпосередньо можливості особи захистити свої права в судовому порядку (до прикладу, звернутися до суду про стягнення з боржника дебіторської заборгованості, що виникла за певним договором).

Також, можна виділити два види позовної давності відповідно до ст. 257 і ч. 1 ст. 258 Цивільного Кодексу України:

– загальна (в загалом, тривалість дорівнює трьом рокам). Даний вид позовної заяви застосовується в усіх (тобто загальних) випадках, в яких не встановлено спеціальну позовну давність;

– спеціальна (окрім того, поділяється два типи: скорочена – менше трьох років; тривала – більше трьох років) [2].

Слід зауважити, що позовна давність є строком захисту порушеного, оспорюваного або невизнаного суб'єктивного права в судовому порядку. Що стосується, загального правила, то строк позовної давності – три роки, оскільки саме такий період зазначений у ст. 257 Цивільного Кодексу України.

Під час дії воєнного стану ситуація дещо змінилася. Як зазначалося, строк, котрий зазначений у ст. 257 продовжується у разі дії воєнного або ж надзвичайного стану на теренах України. Тобто, даний строк призупинився і не обраховуватиметься під час воєнного, надзвичайного стану та протягом трьох місяців після строку його завершення. Тобто, якщо дія воєнного стану, на приклад, триває 60 днів, то після цього додається ще три місяці позовної давності і саме в такому випадку загальний термін подачі позову сягає п'яти місяців. Проте, не можливо не зазначити той факт, що якщо позовна давність вже минула до початку введення воєнного стану на території країни, то таке правило не буде застосовуватися, а після завершення дії воєнного стану – позов подати не можна буде [3].

Звернемося, до прикладу, до Конвенції про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів, яка на території нашої держави набула чинності 1 квітня 1994 р. Саме в ній встановлено, що для країн-учасниць, котрі є безпосередньо учасницями, тобто сторонами зовнішньоекономічного договору (важливо, що укладені даними сторонами контракти не мають суперечити вимогам даної Конвенції). Строк позовної давності в такому випадку становить чотири роки. Загалом, якщо йдеться мова про розгляд спорів між сторонами зовнішньоекономічної діяльності, то строки позовної давності розраховуються у відповідності до положень Конвенції про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів [4].

Зазначається те, що кожний новий прийнятий закон чи та ж сама редакція чинної статті закону змінюють (в свою чергу, зменшують або ж можуть і збільшувати) надані особам пільги або умови. Так, наприклад, Сергій Мартєв зауважив, що якби у нормі зазначалося б, що сама дія воєнного стану «не зараховується» до строку позовної давності, то це можна було би трактувати так, що якщо у разі сплину одного року позовної давності, котра була до початку дії воєнного стану, після його завершення залишалося б ще два роки [5]. Проте, сам законодавець застосовує саме слово «продовжується», він мав на увазі, що сама позовна давність спливає під час воєнного стану, тому слід

логічним вважати, що останнім днем строку і буде вважатися перший робочий день після закінчення періоду дії воєнного стану.

Можна дійти до такого висновку, що саме таке розуміння перебігу позовної давності може забезпечувати та продовжувати розвиток цивільних правовідносин та цивільного обороту.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: прийнятий від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Романюк В. Позовна давність у цивільному праві : монографія. Київ : SBA-print, 2019. 236 с.
3. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/77303.html
4. Конвенція про позовну давність у міжнародній купівлі-продажу товарів: прийнята від 01.04.1994 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1994.
5. Стаття. Суддя ВС Мартєв щодо тлумачення слова «продовжується» щодо строку позовної давності у кредитних правовідносинах. 31 жовтня 2022 р. URL: https://advokatpost.com/suddia-vs-martiev-shchodo-tlumachennia-slova-prodovzhuietsia-shchodo-stroku-pozovnoi-davnosti-u-kredytnykh-pravovidnosynakh/

Ключові слова: позовна давність, воєнний стан, види, закон, конвенція.
Key words: statute of limitations, martial law, species, law, convention.
Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

РОЖКО ДМИТРО АНДРІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ, ЗАПОДІЯНУ ДЕРЖАВНИМИ ОРГАНАМИ, ОРГАНАМИ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ ТА САМОВРЯДУВАННЯ, А ТАКОЖ ЇХ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ

На цей момент розвитку суспільства, наша держава переживає гостру правову кризу, зумовлену воєнними діями на території нашої держави, а також іншими соціально-економічними чинниками. Введення на території України воєнного стану зумовило ряд обмежень конституційних прав та свобод особи. У той же час, органи державної влади та органи місцевого самоврядування почали активно зловживати такими обмеженнями, тим самими неодноразово порушуючи права та свободи людини. Саме тому, останнім часом прослідковується тенденція того, що громадяни все частіше почали звертатися до суду за відшкодуванням шкоди, що була завдана внаслідок діяльності

органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Саме тому, доволі актуальним у наш час є проблема відшкодування шкоди, що була завдана внаслідок рішень, дій та бездіяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб тощо.

Загалом, воєнного стану та відкритої збройної агресії фактично обмеження прав та свобод людини – це в першу чергу політичне рішення, проте, не варто забувати про те, що не всі права та свободи людини підлягають обмеженню. У той же час, Конституція України та чинні міжнародні договори, що ратифіковані нашою державою визнають людину – найвищою соціальною цінністю. Тому, діяльність держави в умовах воєнного стану першочергово повинна бути спрямована на забезпечення абсолютних прав та свобод людини і громадянина.

Конституційно-правовою є норма про те, що держава у повній мірі відповідальна перед людиною за свою діяльність. Як наслідок будь яка протиправна діяльність органів державної влади або органів місцевого самоврядування, зокрема, прийняття ними будь яких протиправних рішень тягне за собою їх відповідальність, однією з видів якої є цивільно-правова, суть якої полягає у тому, що в такому випадку, за рахунок держави відшкодовується майнова та моральна шкода у тому обсязі, в якому вона була завдана [1]. Таке конституційне право більш детальніше знаходить своє відображення в актах цивільного законодавства, зокрема, Цивільному кодексі України.

На практиці, органи державної влади та органи місцевого самоврядування досить часто порушують норми чинного законодавства, в тому числі цивільно-правового, а тому, за наслідками такого порушення, особа наділяється правом звернутися до суду з метою відшкодування шкоди, завданої такими діями. Як наслідок, суди здійснюють розгляд таких цивільних справ та притягнення так державних органів до цивільно-правової відповідальності. Окрім цивільно-правової відповідальності існує ще конституційно-правова. Це буває у випадках, коли ОМС чи їх посадовими особами здійснюється порушення прав не конкретної коли, а всієї територіальної громади або значної її частини.

Говорячи про відшкодування шкоди, що була завдана внаслідок незаконних рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади доцільно було б звернутися до ст. 1166 ЦК України. Там зазначається про те, що особа наділяється правом на відшкодування як моральної так і матеріальної шкоди. При цьому, основною підставою для такого відшкодування є протиправна діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що в свою порушила особисті немайнові права фізичної або юридичної особи [2]. Така протиправна діяльність може виражатися у трьох формах: прийняття протиправних рішень, протиправні дії та протиправна бездіяльність.

Верховний Суд при розгляді цивільної справи № 522/11325/16 у своєму рішенні вказав на те, що у разі заподіяння шкоди фізичній чи юридичній особі шляхом прийняття неправомірних рішень, дій чи бездіяльності ОМС та їх посадовими особами, то відшкодування

здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів та має бути співрозмірним наявній шкоді [3].

Однак, на практиці виникає проблема, що не завжди відповідні норми повною мірою реалізуються на практиці. На даний час відсутні ефективні засобі відновлення порушених прав. В такому випадку для розгляду відповідних питань залучається Європейський суд з прав людини. Незважаючи на те, що держава гарантує відшкодування такої шкоди, однак це відбувається далеко не у всіх випадках і є малорезультативним, що в свою чергу являється особливістю цивільно-правової відповідальності.

При заподіянні шкоди державними органами, органами місцевого управління та самоврядування, а також їх посадовими особами має місце таке поняття як спеціальні делікти, що являється окремим видом відповідальності. Тобто, для того, щоб настала така деліктна відповідальність, крім звичайних умов настання відповідальності, до яких належать вина, завдання шкоди, протиправні діяння та причинно-наслідковий зв'язок, необхідна наявність ще спеціального суб'єкта. Притягнення органів державної влади, ОМС та їх посадових осіб здійснюється на підставі принципів, що містяться в Конституції України та цивільного законодавства, і являє собою особливу юридичну процедуру цивільного права [4].

Як вже зазначалося, інститут відповідальності держави в особі державних органів, органів місцевого управління та самоврядування, та їх посадових осіб є однією із гарантій прав і свобод людини, що містяться в нормах чинного законодавства. Держава безпосередньо бере на себе обов'язок забезпечити механізм власної правової відповідальності та зробити цю процедуру доступною для кожного. Таким чином послаблюється вплив та тиск держави на суспільство та дає можливість здійснювати контроль за діями та рішеннями держави та її посадовими особами [5].

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що відповідальність за шкоду, завдану державними органами, органами місцевого самоврядування та їх посадовими особами є доволі складним питанням, однак у будь-якому випадку така відповідальність повинна повною мірою покладатися на суб'єкта, що делегував повноваження – державу, оскільки, це фактично конституційне положення, а його порушення – це фактично порушення прав та свобод людини.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
3. Верховний Суд вказав умови, за яких особа може отримати відшкодування моральної шкоди від органу влади. URL: https://court.gov.ua/press/news/987089/ (дата звернення: 29.04.2023).
4. Римарчук Р. М. Підстава та умови цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну державними органами та їхніми посадовими

особами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»*. 2016. № 845. С. 308–314.
5. Оніщенко Н. М. Проблема ефективності законодавства та сучасний розвиток. *Віче*. 2007. № 12. С. 3–6.

Ключові слова: державні органи, органи місцевого самоврядування, шкода, цивільно-правова відповідальність.
Key words: government agencies, local governments, damage, civil liability.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Павлова В. Г.

РЯБКО ДМИТРО МАРЧЕЛОВИЧ

студент 3-го курсу
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ПІДСТАВИ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Після проголошення незалежності в Україні, все більше людей зацікавилися можливістю розпочати свій власний бізнес, що раніше було складною справою в тиранії СРСР. Саме тому регулювання відносин у господарській сфері, зокрема, в усуненні порушень прав (господарсько-правовій відповідальності), є важливим аспектом, який потребує державного контролю. Це необхідно не лише для забезпечення захисту прав і свобод учасників цих відносин, але і для ефективного розвитку економіки держави в цілому.

На думку В. С. Щербини відповідальність у господарському праві – це комплексний правовий інститут, з особливим предметом регулювання – господарські правопорушення [4, с. 11].

Господарське правопорушення можна охарактеризувати як незаконні дії або бездіяльність учасника господарських відносин, які суперечать вимогам закону, не відповідають юридичним обов'язкам цього суб'єкта і порушують суб'єктивні права інших учасників господарських відносин або третіх осіб. Наприклад, це може бути порушенням встановлених законодавством правил щодо здійснення господарської діяльності державою.

Щербина В. С. стверджує що, господарсько-правова відповідальність – поняття вужче, чим відповідальності за правопорушення у сфері господарювання, адже воно може включати різні види відповідальності (кримінальна, адміністративна, цивільна, тому господарсько-правову відповідальність, на його думку, слід розглядати як спеціальний вид відповідальності, що використовується за вчинення господарських правопорушення [4, с. 12].

Що ж до законодавства то в ст. 216 ГКУ встановлюється що «Учасники господарських відносин несуть господарсько-правову відповідальність за правопорушення у сфері господарювання

шляхом застосування до правопорушників господарських санкцій на підставах і в порядку, передбачених цим Кодексом, іншими законами та договором».

До специфічних ознак відносять:

- учасники господарських відносин зазнають негативних економічних наслідків, які можуть мати майновий або організаційний характер;
- у внутрішньогосподарських відносинах може бути визначений розмір штрафних санкцій;
- законом зазвичай встановлюються види та розміри господарських, оперативно-господарських та адміністративно-господарських санкцій;
- застосування до правопорушника, крім господарських, оперативно-господарських та адміністративно-господарських санкцій;
- деякі види господарсько-правової відповідальності можуть бути реалізовані у позасудовому порядку [6].

Важливо пам'ятати, що для порушника застосування господарських санкцій являє собою господарсько-правову відповідальність, а ось для потерпілого це спосіб захисту порушених прав і законних інтересів [1, с. 523]. Відповідно до ч. 1 ст. 218 ГКУ підставою господарсько-правової відповідальності учасника господарських відносин називається вчинене ним правопорушення у сфері господарювання.

В літературі запропоновано такий склад правопорушення у сфері господарювання:

1) факт господарського правопорушення (порушення умови договору, норм закону, державного контракту тощо);

2) збитки завдані порушенням господарського зобов'язання чи встановлених вимог здійснення господарської діяльності;

3) причинно-наслідковий зв'язок, у якому протиправна поведінка є об'єктивною причиною збитків або іншої шкоди;

4) вина порушника, яка виражається в негативному суб'єктивному ставленні щодо прав, законних інтересів потерпілого [5, с. 319–320].

У ч. 1 ст. 217 ГКУ господарськими санкціями визнаються заходи впливу на правопорушника у сфері господарювання, у результаті застосування яких для суб'єктів настають несприятливі правові та/або економічні наслідки.

Частина 2 ст. 217 встановлює такі види господарських санкцій (які застосовуються за ініціативою учасників господарських відносин):

– відшкодування збитків;
– штрафні санкції;
– оперативно-господарські санкції.

Окремо в ч. 3 встановлюються адміністративно-господарські санкції (застосовуються уповноваженими органами державної влади або органами місцевого самоврядування) [2].

Як приклад відшкодування збитків, а також важливий аспект використання цієї санкції можна навести, рішення Господарського Суду Херсонської області за справою № 923/1616/21 (набрання законної сили: 14.02.2022) у якому суд відмовив у задоволенні позовних вимог через

те що позивач не надав відповідних доказів які підтверджують завищення. Доказати факт спричинення збитків є обов'язковою умовою при подачі позову до суду.

Прикладом штрафних санкцій з цікавим аспектом практики його використання є рішення Господарського суду Закарпатської області у справі № 907/772/20 (дата набрання законної сили: 06.08.2021) у якому суд задовольнив позовні вимоги частково (все крім штрафних санкцій) через недотримання строків встановлених у ч. 6 ст. 232 ГКУ.

У ч. 2 ст. 237 встановлено що заінтересована сторона може звернутися до суду із заявою про скасування санкції у вигляді «оперативно-господарської санкції». Ось наприклад, рішення Господарського Суду Дніпропетровської Області у справі № 904/11458/16, що набрало законної сили 06.03.2017, де суд скасовує оперативно-господарську санкцію, у вигляді «нарахування вартості не облікованої електроенергії», яка була оформлена протоколом на підставі порушень: пошкодження пломбувального матеріалу на якому встановлена пломба; зафарбовані пломби, що унеможливлює звірити їх номери та перевірити їх цілісність.

Прикладом застосування адміністративно-господарського штрафу можна навести випадок, коли НКРЕКП, прийняла рішення 17 січня 2023 р. накласти штраф у розмірі 85 тис. грн на «Вінницяобленерго», «Чернівціобленерго» а також «Волиньобленерго». Причиною такого штрафу стало недотримання графіків відключення електроенергії [3].

Отже, господарсько-правова відповідальність відноситься до форми відповідальності в галузі господарювання, що виникає у результаті правових відносин між суб'єктами цієї сфери, коли одна зі сторін порушує господарські зобов'язання і підлягає економічним та юридичним санкціям.

Список використаних джерел

1. Богомолова Н. М. Відповідальність у сфері господарювання. Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані : монографія / за ред. О. В. Козаченка, Є. Л. Стрельцова. Миколаїв : Іліон, 2016. С. 514–533.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV (редакція від 31.03.2023 № 2849-IX). URL: https://zakon.rada.gov.ua
3. Перевірки НКРЕКП виявили недотримання графіків відключень електропостачання споживачам з боку трьох операторів систем розподілу – Офіційний вебпортал Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг. URL: https://www.nerc.gov.ua/news/perevirki-nkrekp-viyavili-nedotrimannya-grafikiv-vidklyuchen-elektropostachannya-spozhivacham-z-boku-troh-operatoriv-sistem-rozpodilu
4. Щербина В. Господарсько-правова відповідальність: галузевий підхід, особливості застосування та напрямки подальших наукових досліджень. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки.* 2013. Вип. 3. С. 10–16.
5. Щербина В. С. Господарське право : підручник. 6-те вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2013. 640 с.
6. Щербина В. С. Господарсько-правова відповідальність у доктрині господарського права України та її законодавче закріплення. *Право України*. 2019. № 8. С. 81–93.

Ключові слова: відповідальність, господарсько-правова відповідальність, медіація, санкція, правопорушник, збитки.

Key words: responsibilities, economic and legal responsibility, mediation, sanction, offender, damages.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Возняковська К. А.

СВЕРЕДЮК УЛЯНА СЕРГІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИЗНАЧЕННЯ ОПІКУНА АБО ПІКЛУВАЛЬНИКА

Призначення опікуна або піклувальника регулюється Цивільним кодексом України. Процедура призначення опікуна або піклувальника в цивільному праві передбачає декілька етапів, кожен з яких має свої особливості.

По-перше, звернення до суду з клопотанням про призначення опікуна або піклувальника може бути зроблене будь-якою зацікавленою особою або організацією, а також іншими сторонами, які мають інформацію про те, що особа потребує опікуна або піклувальника. У зверненні потрібно вказати причини, які є підставою для призначення опікуна або піклувальника, а також пропонувати кандидатуру опікуна або піклувальника. Українське законодавство щодо призначення опікуна або піклувальника містить численні прогалини та невизначеності, які ускладнюють процес призначення та зменшують захист прав тих, хто потребує опіки чи піклування. Першою проблемою є те, що процес призначення опікуна або піклувальника включає в себе ряд формальностей, які можуть бути складними для виконання та займати значний час. Це може ускладнювати швидкий та ефективний доступ до необхідної опіки та піклування.

По-друге, суд здійснює перевірку кандидата на відповідність вимогам закону. Кандидат повинен бути повнолітнім, мати стале місце проживання, не мати обмежень у здоров'ї, не бути засудженим за злочини проти життя та здоров'я людини. На цьому етапі можуть виникнути проблеми з правовими вимогами щодо призначення опіки або піклування. У разі призначення опіки або піклування необхідно дотримуватись певних правових вимог, які можуть бути складними для розуміння та виконання для більшості людей. Це може призводити до проблем зі здійсненням опіки або піклування.

По-третє, суд проводить зустріч із кандидатом, де він має змогу довести свою здатність бути опікуном або піклувальником, а також відповісти на запитання суду.

По-четверте, суд приймає рішення про призначення опікуна або піклувальника на підставі розгляду звернення та проведення всіх необхідних перевірок.

По-п'яте, після призначення опікуна або піклувальника, суд встановлює його повноваження та обов'язки. Опікун або піклувальник має право здійснювати дії в інтересах підопічного лише з дозволу суду та з урахуванням інтересів самого підопічного. Ще одним із недоліків є те, що українське законодавство не передбачає чітких механізмів контролю та нагляду за діяльністю опікунів та піклувальників. Це може призводити до порушень прав тих, хто потребує опіки чи піклування, та знижувати ефективність процесу призначення. Також особа, над якою була встановлена опіка, може мати різних опікунів або піклувальників (ч. 5 ст. 63 ЦКУ) [1], які можуть мати протилежні інтереси. Це може призводити до конфліктів між опікунами або піклувальниками та складнощів зі здійсненням опіки або піклування.

До повноважень опікуна або піклувальника належать такі дії, як здійснення опіки над особою, її майном та іншими правами, представництво в судах, установах та організаціях, вирішення питань щодо навчання, медичного догляду та інших аспектів життя підопічного [2]. У деяких випадках опікунам та піклувальникам можуть звучати невдоволення з боку тих, хто потребує опіки чи піклування, щодо їх дій та рішень. Це може призводити до складних ситуацій, конфліктів та зниження якості надання послуг.

Часто опікунам та піклувальникам не надається достатніх фінансових ресурсів для забезпечення повноцінного піклування та опіки. Це може призводити до недостатнього доступу до медичних послуг, недостатньої якості харчування, обмеження доступу до соціальних послуг, проблем з наданням необхідного рівня догляду та уваги особі та інших проблем.

Отже, призначення опіки або піклування в цивільному праві України може виникати ряд проблем, які повинні бути враховані при прийнятті рішення про призначення опіки або піклування. Для забезпечення ефективної опіки або піклування необхідно вирішувати проблеми з організацією опіки або піклування, встановлювати чіткі правила для опікунів або піклувальників, забезпечувати доступ до необхідних ресурсів та забезпечувати додержання правових вимог.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (Редакція від 28.04.2023 р., підстава – 2989-IX, 2970-IX).
2. Прутян Д. С. Характерні риси опіки за цивільним законодавством України. *Правове життя сучасної України* : тези доповідей 9-ї звітної наукової конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ; ОНЮА. Одеса : Фенікс, 2006. 352 с.

Ключові слова: опіка, піклування, процедура призначення, проблематика опіки та піклування.
Key words: guardianship, care, appointment procedure, issues of guardianship and care.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

СЄБОВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ УЧАСНИКІВ ДОГОВОРУ З НАДАННЯ ПОСЛУГ

Збільшення потреб людини тягне за собою неминучий розвиток сфери послуг в сучасному українському суспільстві. Особливий інтерес для вивчення в сучасних умовах являє поява нових видів послуг. В останні десятиліття ринок послуг характеризується значною питомою вагою так званих наукомістких послуг, що вимагають додаткових спеціальних економічних, технічних, інженерних та інших професійних знань. З огляду на тенденції і динаміку розвитку сфери надання послуг, дослідження відповідальності сторін за відповідним договором представляється в даний час вельми актуальним.

У сучасній Україні, згідно положень цивільного законодавства (ст. 611, ст. 906 ЦК України) прийнято розглядати цивільно-правову відповідальність виконавців, щодо надання послуг [1]. Проте ставлення до цивільно-правової відповідальності в даному договорі в юридичній літературі досить неоднозначне.

Так, при розгляді судами справ у спорах про надання послуг виникають об'єктивні труднощі. Кожне зобов'язання з надання послуг відрізняють наступні обставини, які роблять свій вплив на відповідальність:

1) особливості предмета зобов'язань з надання послуг не дозволяє застосувати до них раз і назавжди встановлені стандарти якості, так же як і досить проблематично точно визначити розмір підлягаючих до відшкодування збитків;

2) якщо всякий збиток (збитки) є наслідок неналежного виконання, то не всякий негативний результат є свідченням неналежно наданої послуги, що знаходиться в причинному зв'язку з наслідками, збитками. Ознакою деяких послуг, наприклад правових є те, що наступ сприятливого події, позитивного ефекту не є умовою належно наданої послуги, цей результат знаходиться за її межами;

3) у деяких послугах права і обов'язки сторін розподіляються нерівномірно, немає того зв'язку, характерного для інших зобов'язань,

а виконання договору, практично, цілком залежить від виконавця (наприклад договір туристичних послуг);

4) оскільки учасником правовідносин по наданню послуги вважаються ті суб'єкти, які володіють необхідними знаннями і навичками, то в тій частині відносин відповідальності він буде мати переважне становище, тоді як для клієнта-замовника правова казуїстика підстав, заходів відповідальності продовжує залишатися для нього областю, що як правило, лежить за межами його знань і основної діяльності та ін. [2, с. 210].

Порушення зобов'язання з надання послуг виконавцем можуть складатися і полягати в здійсненні:

– неналежних дій (перевищення ввірених повноважень, надання невірної інформації, вчинення незаконних дій, неправомірне утримання документів тощо);

– або (і) в недосконалих належних діях (невикористання наданих повноважень, не притягнення необхідних ресурсів, незастосування своїх навичок і знань, пропуск процесуальних строків, ненадання необхідних документів, суттєвої інформації, невжиття належних заходів до вирішення спору та ін.).

Отримані в результаті невиконання або неналежного виконання договору послуги збитки будуть підставою для притягнення до відповідальності сторони, що не виконала зобов'язання, до відповідальності у вигляді відшкодування збитків. При цьому важливо чітко уявляти по скоєнні яких дій послуга буде виконана.

Отже, при вирішенні питання про наявність підстав цивільно-правової відповідальності виконавця необхідно дати оцінку факту невиконання або неналежного його виконання договору. Для цього слід встановити:

1) чи виконав виконавець зазначені в договорі або що випливають з його змісту дії;

2) чи були у нього достатні підстави відступити від договору;

3) чи зробив виконавець все від нього залежне для мінімізації несприятливих наслідків клієнта-замовника;

4) чи сприяв своїми діями (бездіяльністю) настанню несприятливих для нього наслідків, погоджувався на певне обмеження своїх прав, допустивши частку ризику в реалізації свого інтересу і, тим самим, сприяв (навмисне або з необережності) збільшення збитків або не вжив розумних заходів до їх зменшення;

5) чи є докази того, що допущені виконавцем порушення договірних зобов'язань були настільки незначними, що не вплинули на реалізацію замовником своїх прав за цим договором [3, с. 19].

Традиційно підставою цивільно-правової відповідальності є порушення суб'єктивних цивільних прав. Отже, виконавець, що надає послуги несе відповідальність за порушення права замовника (громадянина або організації) на отримання кваліфікованих послуг, передбачених договором.

Необхідними умовами для настання цивільно-правової відповідальності є, протиправна поведінка і вина боржника у формі умислу або необережності. Для притягнення до відповідальності виконавця у вигляді відшкодування збитків, крім того, необхідна наявність самих збитків і причинного зв'язку між його протиправною поведінкою і наслідками, збитками.

Практичний досвід показує, що наприклад в договорах про надання юридичних послуг нерідко зустрічаються умови про те, що юрист «не відповідає перед клієнтом за можливий ризик збитків, пов'язаних з судовими процесами», а будь-які його висновки з приводу можливого результату тієї чи іншої стадії судового процесу «у силу об'єктивних причин є лише обґрунтованими припущеннями і не можуть бути використані для будь-яких претензій до юриста».

Нам видається, що подібний підхід є необґрунтованим, оскільки юрист, що надає консультативні послуги повинен мати певну професійну підготовку, певний практичний досвід, просто зобов'язаний стежити за змінами в поточному законодавстві. Даючи консультацію клієнту або представляючи його інтереси в суді просто необхідно вивчити останні тенденції в законодавчій і правозастосовній практиці у конкретній категорії. Саме в зв'язку з цим юрист-виконавець повинен нести цивільно-правову відповідальність, оскільки усвідомлює або повинен усвідомлювати майнові наслідки невірної консультації. Однак не можна виключати і ситуації, при яких можливий вибір одного з варіантів поведінки. У тих випадках, коли отримана від юриста інформація передбачає різні варіанти її використання, наприклад, вибір способів судового захисту, юристу слід попередити клієнта про можливі наслідки обрання того чи іншого варіанту, або порекомендувати один з них, наприклад, найменш ризикований [4, с. 48–49].

Отже, ґрунтуючись на проведеному дослідженні під цивільно-правовою відповідальністю за договором про надання послуг слід розуміти засноване на нормах цивільного законодавства про договірну відповідальність примус до несення негативних майнових наслідків, що виникають у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням обов'язків за договором з метою відновлення майнового стану добросовісної сторони.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР).* 2003. №№ 40–44. Ст. 356 (із змінами).
2. Шишка Р. Б. Цивільно-правова відповідальність і деліктне зобов'язання. *Збірник наукових праць Ірпінської фінансово-юридичної академії. Серія «Право»*. 2013. Вип. 2. С. 205–216.
3. Грущинська Н. Відповідальність сторін за договором про надання ріелторських послуг. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 6. С. 17–20.
4. Чумак Р. Цивільно-правова відповідальність за невиконання та/або неналежне виконання договору про надання юридичних послуг. *Підприємництво, господарство і право. Цивільне право і процес*. 2021. № 1. С. 46–51.

Ключові слова: відповідальність, договір з надання послуг, зобов'язання, неналежне виконання.

Key words: responsibility, service contract, obligation, improper performance.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Берназ-Лукавецька О. М.

СКЛЯРУК КИРИЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННІ ПРАВОЧИНИ У ЦИВІЛЬНОМУ ОБОРОТІ: ПЕРЕВАГИ І НЕДОЛІКИ

Сьогодні наше суспільство перебуває на інформаційному етапі розвитку, під час якого багато сфер людської життєдіяльності зазнає інноваційних змін, і система цивільних правовідносин не стала винятком. Важливим інструментом у правовому регулюванні дій суб'єктів цивільних правовідносин виступає електронний правочин, який було запроваджено в цивільне законодавство не так давно, тому це досить молодий інститут права, який потребує більш глибоко та якісного вивчення з метою його правильного застосування на практиці [8, с. 205].

Безперечно, можна стверджувати, що електронний правочин є похідним видом від традиційного правочину (правове регулювання якого має законодавче закріплення), тлумачення якого надається у ст. 202 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), відповідно до якого правочином є дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [6, Розділ IV]. У контексті цивільного обороту електронні правочини можуть включати угоди, договори, акти, накази, запити, повідомлення, клопотання та інші документи. Це такі правочини, що здійснюються за допомогою електронних засобів зв'язку, наприклад, електронної пошти, месенджерів, електронних документообігів тощо. Їх застосовують у цивільному обороті для зручності та ефективності взаємодії між сторонами. Електронні правочини зазвичай здійснюються за допомогою електронних підписів, які забезпечують автентичність документа та підтверджують його походження. Електронний підпис використовується для забезпечення цілісності документа, щоб ніхто не міг його змінити після підписання, а також для забезпечення конфіденційності документа, щоб тільки особа з правом доступу могла його переглянути [4, с. 169]. Електронні правочини можуть використовуватися в різних сферах, таких як банківська справа, комерційна діяльність, договорні відносини, податкові звіти, державні закупівлі, судочинство та інші. Особливо активно використовуються у сфері електронної комерції та електронних документообігів в органах влади.

Перевагами електронних правочинів є:

– швидкість та ефективність. Електронні правочини дозволяють здійснювати різні види операцій за кілька хвилин, що значно економить годину та зусилля сторін. Крім того, вони можуть здійснюватися з будь-якої точки світу, що сприяє глобалізації та міжнародному співробітництву;

– економія коштів. Використання електронних засобів зв'язку дозволяє економити кошти на друкованих документах, пересиланні пошти та інших витратах, пов'язаних із традиційними методами взаємодії;

– зручність та доступність. Електронні правочини можуть бути здійснені за допомогою будь-якого електронного пристрою з доступом до Інтернету, що дозволяє забезпечити зручність та доступність взаємодії між сторонами.

Електронні правочини дозволяють укладати та передавати документи швидше, ніж у традиційному паперовому форматі. Вони також зменшують витрати на зберігання та передачу документів, а також знижують ризик помилок під час обробки даних. Електронні правочини мають потенціал для розвитку та покращення юридичних послуг та процесів. Вони можуть забезпечити ефективнішу та швидшу обробку документів, зменшити час і витрати на оформлення та зберігання документів, а також допомогти уникнути помилок, пов'язаних з ручним введенням даних. Для того, щоб відправити документ в електронному вигляді, не потрібно витрачати багато годин на його друк та доставку, що дозволяє значно скоротити час на оформлення правочинів та зменшити витрати на їхню виконавчу частину. Крім того, використання електронних правочинів дозволяє зберегти документи в електронному вигляді, що сприяє збереженню документації, а це є важливим для забезпечення правової захищеності сторін у цивільних справах [7, с. 101].

Однак, використання електронних правочинів також має свої недоліки та виклики:

– необхідність забезпечення безпеки даних. Оскільки електронні правочини здійснюються за допомогою мережі Інтернет, необхідно забезпечити безпеку даних та захист від несанкціонованого доступу, що може бути проблемою у разі недостатнього рівня захисту;

– проблеми з підтвердженням автентичності. Оскільки електронні документи можуть бути створені та редаговані на комп'ютері, необхідно забезпечити достатній рівень захисту від фальсифікації та забезпечити підтвердження автентичності документів;

– неповна правова регламентація. Наразі, електронні правочини не мають повноцінної правової регламентації, що може створювати недовіру між сторонами та ускладнювати процес їх взаємодії.

Один з найбільш важливих недоліків полягає в тому, що неможливо забезпечити повну ідентифікацію сторін правочину в електронному вигляді, так як можливість використання різноманітних електронних пристроїв може зробити процес ідентифікації кращим, але не повністю безпечним і достовірним. До того ж, існує можливість порушення безпеки електронних правочинів, зокрема, шляхом викрадення або підробки електронних даних [3, с. 90]. У разі втрати електронних даних може виникнути проблема з їх відновленням. Крім того, деякі правові норми, що регулюють цивільний обіг, не завжди дозволяють використання електронних правочинів. Також, у разі використання електронних правочинів необхідно враховувати вимоги до забезпечення конфіденційності даних та захисту персональних даних.

Я вважаю, що електронні правочини мають значний потенціал для покращення цивільного обороту та забезпечення ефективної та швидкої обробки документів. Цивілізація рухається вперед і юриспруденція повинна йти в ногу із часом. Незважаючи на це, потрібно вирішувати проблеми пов'язані з електронними правочинами, які вже існують. Крім того, необхідно враховувати, що не всі люди можуть користуватись електронними правочинами через відсутність відповідної інфраструктури, недостатню комп'ютерну грамотність або відсутність доступу до Інтернету. Тому, якщо ми говоримо про повний перехід до електронних правочинів, потрібно забезпечити доступність цієї інфраструктури для всіх категорій населення.

Отже, я підтримую ідею використання електронних правочинів у цивільному обороті, але зокрема звертаю увагу на необхідність вирішування проблем безпеки та доступності. Це може зробити цивільний обіг більш ефективним, зручним та швидким для всіх сторін.

Список використаних джерел

1. Баранов О. До проблеми електронних правочинів. *Правова інформатика*. 2010. № 4 (28). С. 3–8.
2. Єрмоленко В. А. Технології електронного документообігу в сфері державного управління. *Електронне управління: науково-практичний журнал*. 2012. № 2 (10). С. 48–54.
3. Корнієнко О. В. Електронні правочини: проблеми захисту інформації. *Правова доктрина*. 2011. № 2. С. 87–91.
4. Матвєєв О. Ю. Особливості правового регулювання електронних правочинів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2011. Вип. 1 (1). С. 166–170.
5. Пирог С. В. Інформаційна безпека електронних правочинів в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2013. Вип. 3 (1). С. 81–85.
6. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-І. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 23.04.2023).
7. Піщенко О. Електронні правочини в цивільному обороті. *Право України.* 2018. № 4. С. 98–107.
8. Уколова В. О. Особливості вчинення електронних правочинів. 2020. С. 205. URL: tinyurl.com/yb3xymss

Ключові слова: електронний правочин, цифрове суспільство, засоби електронного зв'язку, цивільне законодавство.

Key words: electronic deed, digital society, means of electronic communication, civil legislation.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ТАРАСЕНКО МАРІЯ ЛЕОНІДІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Особа завжди потребувала захисту своїх прав з боку держави, одним із таких механізмів захисту став строк, під час якого людина може звернутись до суду з вимогою не тільки розгляду справи щодо захисту своїх порушених, оспорюваних або невизнаних прав, а й вимогою розгляду справи по суті, цим захисним механізмом є позовна давність.

З 24 лютого 2022 р. відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» в Україні було запровадження воєнний стан та у зв'язку з цим відбулись певні зміни, які так чи інакше торкнулись всіх сфер життя людини, а отже й вплинули на перебіг позовної давності, у зв'язку з чим виникли особливості та деякі проблемні моменти щодо її застосування [1].

Важливо розуміти, які саме зміни відбулись з перебігом та застосуванням судом позовної давності, тому хочу виділити основні, на мою думку, зміни:

1. Обчислення строку відбувається за правилами, регламентованим Цивільним кодексом України, виділити тут можна зупинення позовної давності (фактичне не зарахування визначеного періоду часу, коли особа з об'єктивних на те причин, не змогла подати позов до суду або інші процесуальні документи, особливістю є те, що після закінченого періоду позовна давність продовжується, а не починається відраховуватись спочатку), особливо мене зацікавили п. 1, 4 ст. 263 ЦКУ (саме ці пункти найбільш повно розкриваються під час дії воєнного стану):

1) якщо пред'явленню позову перешкоджала надзвичайна або невідворотна за даних умов подія (непереборна сила) [3] – хочу зазначити що на початку повномасштабного вторгнення Торгівельно-промислова палата України, визнала ще до початку ведення воєнного стану (рішення ТПП стало підставою для введення даного режиму) ведення військових дій на території України надзвичайною подією, за яких об'єктивно особа не могла б звернутись до суду, що вважаю коректним, але через певне зловживання суб'єктами цивільного права згодом були обмеження щодо даного факту;

4) якщо позивач або відповідач перебуває у складі Збройних Сил України або в інших створених відповідно до закону військових формуваннях, що переведені на воєнний стан [3].

Хочу зазначити що саме до цього пункту маю певні зауваження та вважаю, що вона потребує удосконалення з наведеної нижче причини:

В нормі цієї статті немає чітких критеріїв щодо виокремлення силових структур у військове формування. Згідно з Законом України

«Про оборону України» ч. 1 ст. 1 військове формування – створена відповідно до законодавства України сукупність військових з'єднань і частин та органів управління ними, які комплектуються військовослужбовцями і призначені для оборони України, захисту її суверенітету, державної незалежності і національних інтересів, територіальної цілісності і недоторканності у разі збройної агресії, збройного конфлікту чи загрози нападу шляхом безпосереднього ведення воєнних (бойових) дій [4].

Це визначення не дає чіткого переліку структур, які будуть вважатись військо мив формуванням та через це виникають деякі труднощі, наприклад, до службовців Державної служби з надзвичайних ситуації України не буде застосовуватись зупинка позовної давності, адже дане формування законодавчо не віднесено до військового формування, не дивлячись на те, що його дії певним чином відносяться до діяльності які виконують військові формування [5]. Особисто я вважаю, що необхідно на державному рівні закріпити перелік відповідних формувань, аби не виникали суперечки та відповідні спори.

2. Після прийняття 15 березня 2022 р. Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» відповідно до якого до Цивільного кодексу України був доданий п. 18 і 19 Прикінцевих та перехідних положень, відповідно до п. 19 "У період дії в Україні воєнного, надзвичайного стану строки, визначені ст.ст. 257–259, 362, 559, 681, 728, 786, 1293 цього Кодексу, продовжуються на строк його дії"» [6].

Якщо керуватись ч. 1 ст. 257 ЦКУ, то можна визначити, що загальна позовна давність становить три роки, згідно з наведеним вище положенням строк не є чітко визначеним. Відповідно до прикінцевих та перехідних положеннях ЦКУ було введено зупинення позовної давності у зв'язку з веденням даного стану, але не дивлячись на це, дане положення не зафіксували в самій статті (хоча остання зміна відбулась 28.04.2023), що на мою думку не є правильним, адже фіксація б відбулась миттєво й застосовувалась до інших нормативно-правових актів, наприклад, до Господарського кодексу України та Сімейного кодексу України, де є норми, пов'язані з позовною давністю, і Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» не передбачає там змін, і тепер особа керуючись різними нормативно-правовими актами можу по-різному обчислювати строки.

Одним з важливих рішень, які я хочу зазначити є постанова від 29.09.2022 р. в Верховного касаційного адміністративного суду по справі № 500/1912/22, де зазначено, що впродовж дії воєнного стану адміністративні суди не можуть суворо застосовувати процесуальні строки стосовно звернення до суду з процесуальними документами може розглядатись як порушення конституційних прав людини, а саме порушувати норми ст. 55, 124, 129 Конституції України та ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права та ст. 6 Конвенції про

захист прав людини і основоположних свобод [2], що я вважаю необхідним та правильним у цей період часу.

Отже, якщо підбивати підсумки то можна зазначити: перебіг позовної давності впливає на захист суб'єктивних прав людини, а тому відіграє досить важливу роль у захисті прав людини, гарантованих Конституцією України, але законодавчо не досить чітко виділено дане поняття та є певні колізійні, проблемні моменти, коли деякі нормативно-правові акти можуть не узгоджуватись та навіть суперечити один з одним. Позитивним є те, що на найвищій ланці судів України права людини визнаються та гарантуються, наприклад постанова № 500/1912/22, яку я наводила вище.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 29.04.2023).
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 22.09.2022 р. у справі № 500/1912/22. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/106545406?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03 (дата звернення: 29.04.2023).
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 24.04.2023).
4. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-XII: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12 (дата звернення: 29.04.2023).
5. Сліпченко А. С. Позовна давність у період дії воєнного стану в Україні. URL: https://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/12448/Pozovna%20davnist_Slipchenko_2022.pdf (дата звернення: 24.04.2023).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20 (дата звернення: 29.04.2023).

Ключові слова: строки, воєнний стан, позовна давність.
Key words: terms, martial law, statute of limitations.
Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ТИМОШЕНКО СОФІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАБОРОНИ ВИЇЗДУ ЗА КОРДОН ЧОЛОВІКАМ ПРИЗОВНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання заборони виїзду за кордон чоловікам призовного віку в умовах воєнного стану є дуже складним для обговорення. Це пов'язано з тим, що існуюча нормативно-правова база містить багато неузгодженостей та прогалин, що можуть призвести до різних трактувань правових норм.

Відповідно до абз. 2 ст. 64 Конституції України в умовах воєнного або надзвичайного стану можуть встановлюватися окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень [1]. Ст. 6 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» висвітлює, що в Указі Президента України про введення воєнного стану має зазначатися вичерпний перелік конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану із зазначенням строку дії цих обмежень [2]. У ч. 3 Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022, затвердженим Законом України від 24 лютого 2022 р. роз'яснено, що на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст.ст. 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [3].

Зокрема, передбачається можливість обмеження ст. 33 Конституції України, відповідно до якої, кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [1].

Таким чином, Указ Президента передбачає можливість обмеження права на виїзд за кордон, але не містить фактичну заборону.

П. 6 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено, що в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування:

«6) встановлювати у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів» [2].

Відповідно до п. 8 Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або

в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1455 перетинання державного кордону в пунктах пропуску через державний кордон та пунктах контролю на території, де введено воєнний стан, здійснюється з урахуванням обмежень, встановлених законодавством [4].

Серед підзаконних нормативно-правових актів можна знайти Правила перетинання державного кордону, які визначають процедуру перетинання державного кордону на території, де введено воєнний стан, серед іншого [5].

У поточній версії Правил перетинання державного кордону міститься наступна інформація: пп. 2–6 встановлюють право на перетин державного кордону військовозобов'язаних осіб, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, у випадку оголошення надзвичайного або воєнного стану на території України. Однак це не стосується осіб, які визначені в абз. 2–8 ч. 3 ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [6].

Отже, у цих Правилах:

– вказано перелік осіб, які мають право на перетин державного кордону в умовах воєнного стану;

– встановлено, що військовозобов'язані особи, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації, мають право на перетин державного кордону в умовах воєнного стану;

– визначено перелік осіб, на яких не поширюється право на перетин державного кордону в умовах воєнного стану. Цей перелік міститься в абз. 2–8 ч. 3 ст. 23 Закону про мобілізацію [5; 6].

Висновок полягає в тому, що за Правилами перетинання державного кордону в умовах воєнного стану не передбачено заборони на виїзд за кордон будь-яких осіб, включаючи чоловіків призовного віку, але й не передбачено його дозволу.

Особлива увага приділяється п. 15 Правил перетинання державного кордону, де визначаються випадки, коли уповноважена службова особа підрозділу охорони державного кордону може відмовити громадянину України у перетинанні державного кордону. Умови перетинання державного кордону в умовах правового режиму воєнного стану для чоловіків призовного віку, які підлягають мобілізації, не є підставою для відмови в їх перетинанні [5].

До того ж хочемо зазначити, що положенням п. 1 ч. 1 ст. 92 Конституції України, згідно з яким виключно законами України визначаються права та свободи людини і громадянина, а також гарантії цих прав і свобод, а також основні обов'язки громадянина. З цього принципу випливає, що обмеження таких прав і свобод, включаючи право вільно покидати територію України в умовах воєнного стану, повинні бути чітко визначені законом [1].

Інакше кажучи, якщо ні Закон про воєнний стан, ні Закон про порядок виїзду і в'їзду не містять безпосередньої заборони або обмеження на виїзд за кордон для чоловіків призовного віку, то ніякі підзаконні нормативно-правові акти не можуть встановлювати такі заборони або обмеження окремо від закону.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна діти висновку, що на законодавчому рівні заборона на виїзд чоловіків призваного віку не встановлюється. І хоча визначена заборона має бути на рівні саме закону, але й її немає на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

Список використаних джерел

1. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 02.05.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 02.05.2023).
3. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022: станом на 14 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022 (дата звернення: 02.05.2023).
4. Про затвердження Порядку встановлення особливого режиму в'їзду і виїзду, обмеження свободи пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також руху транспортних засобів в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан : Постанова Каб. Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1455. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1455-2021-п (дата звернення: 02.05.2023).
5. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України : Постанова Каб. Міністрів України від 27.01.1995 р. № 57: станом на 20 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-п (дата звернення: 02.05.2023).
6. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 р. № 3543-XII: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12 (дата звернення: 02.05.2023).

Ключові слова: заборона виїзду за кордон, воєнний стан, чоловіки призовного віку.

Key words: ban on traveling abroad, martial law, men of conscription age.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ТИШКО ІЛОННА ПАВЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПИТАННЯ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ НА ЖИТТЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Життя є очевидною та найважливішою цінністю, яка є невід'ємною властивістю кожної особи і не потребує додаткового підтвердження. Відсутність належного захисту права на життя робить безглуздим будь-яке ствердження про інші права.

Сьогодні, умови війни є однією з найбільших загроз для прав людини, зокрема, для права на життя. Війна може порушити це право та створити небезпечні умови для життя людей. У зоні конфлікту, де війна є реальною загрозою, люди стають уразливими перед чинниками, які впливають на реалізацію цього права.

Згідно із положенням ст. 27 Конституції України право кожної особи на життя є невід'ємним та непорушним, і ніхто не може бути незаконно позбавлений життя. Захист життя та здоров'я людини є обов'язком держави, а кожна особа має право на захист свого життя та здоров'я, а також життя та здоров'я інших людей від будь-яких протиправних дій [1].

Право на життя є стандартним положенням в усіх міжнародних документах, що стосуються прав людини. Однак, це право може бути обмеженим відповідно до юридичних та фактичних умов, що можуть мати відносний характер. Наразі, головною загрозою та перешкодою для виконання цього права є насильство та збройні конфлікти, які панують на території нашої держави.

Умови війни призводять до того, що основне право людини – право на життя, фактично стає беззахисним [2].

Міжнародне право не включає обов'язкової норми, що стосується одночасного застосування норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини під час збройних конфліктів. Однак, рішення Міжнародного Суду ООН, Генеральної Асамблеї та Комісії з прав людини ООН показують, що міжнародна практика вимагає застосування обох нормативних актів. При цьому, міжнародне гуманітарне право є основним у зоні ведення бойових дій і охороняє тільки підзахисних осіб, таких як поранені, хворі, військовополонені, цивільне населення та особи, які не беруть безпосередньої участі у бойових діях. Для захисту права на життя в таких ситуаціях, найбільш важливими є нормативні акти, такі як Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи до них, Гаазькі конвенції 1907 р., звичаєві норми та інші.

Однак, захист права на життя навіть із регулюванням цими нормативними актами є недієвим в умовах надзвичайної ситуації, тому цей захист потребує поліпшення механізмів регулювання.

Були спроби поліпшення цього механізму у 2018 р., коли Комітет з прав людини ООН ухвалив Загальний коментар №36 до ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, в якому намагався вирішити головні проблеми, пов'язані з правом людини на життя. Однак, незважаючи на прийняття такого важливого акта, багато питань залишаються невирішеними [3].

У ст. 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод говориться, що кожна людина має право на життя, яке охороняється законом. Заборонено позбавлення життя умисно, за винятком випадків, коли смертний вирок був винесений судом, і коли позбавлення життя було наслідком необхідного застосування сили: для захисту будь-якої особи від насильства, для здійснення законного арешту та запобігання втечі з в'язниці та при вчиненні правомірних дій заради придушення заворушень або повстань [4].

Статтею 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод закріплено право будь-якої Високої Договірної Сторони на відступ від своїх зобов'язань за цією Конвенцією в умовах війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації. Проте, це право обмежене і може бути використане лише в необхідному мінімальному обсязі, а також має бути сумісним з іншими зобов'язаннями Високої Договірної Сторони згідно з міжнародним правом. Водночас, це положення не може бути використане як підстава для відступу від ст. 2, яка гарантує право на життя та забороняє умисне заподіяння смерті [4]. Звідси розуміємо, що війна не може бути аргументом позбавлення людини найголовнішого права – життя.

Отже, як ми можемо побачити із вищезазначеного, умови війни і інші суспільні небезпеки, які загрожують життю нації, можуть стати причиною відступу від зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. Однак, право фізичної особи на життя залишається невід'ємним і не може бути позбавлене навіть у таких умовах. Цей закон дозволяє позбавляти особу життя лише у виключних та чітко передбачених у законодавстві обставинах. У всіх інших випадках, навіть в умовах війни це право є непорушним. Але, війна ведеться беззаконно, вона не зважає на права людей, і право на життя порушується у першу чергу.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Visit Ukraine.today «Які права можуть порушуватися під час війни і як їх захистити?» 10.08.2022 [Електронний ресурс]. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/700/yaki-prava-mozut-porusuvatis-pid-cas-viini-i-yak-ix-zaxistiti
3. Бунчук О. Б. Право на життя в умовах війни?! 04.05.2022 [Електронний ресурс]. URL: https://law.chnu.edu.ua/pravo-na-zhyttia-v-umovakh-viiny/
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини) від 17 липня 1997 р. [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Ключові слова: невід'ємні права, право на життя, війна, міжнародне гуманітарне право.

Key words: inalienable rights, right to life, war, international humanitarian law.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ТКАЧЕНКО ВЛАДИСЛАВ АРТЕМОВИЧ

студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ОРГАНІЗАЦІЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПОДАЛЬШІ ПЕРСПЕКТИВИ

Діяльність нотаріусів необхідна у будь-який час незалежно від місця на земній кулі та історичного моменту, чи то Середньовіччя в Німеччині чи введення воєнного стану на території України в 2022 р. Незалежно від тяжкості ситуації люди продовжують купувати нерухоме майно, писати заповіти, укладати правочини тощо. Всі ці дії не можуть бути зроблені без нотаріусів, які мають виконувати свої обов'язки незважаючи на складність оточуючих обставин.

З таких причин держава змінила деякі правила організації нотаріальної діяльності на період воєнного стану Постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» [1] (далі – Постанова № 164). Цей підзаконний нормативно-правовий акт покликаний впорядкувати, полегшити та зробити більш ефективною діяльність нотаріусів на такий важкий період.

Постанову № 164 доцільно розглядати в контексті змін організаційного забезпечення діяльності нотаріусів та питань майбутнього реформування всього інституту нотаріату як запоруки розвитку правової держави.

Перша зміна, яку було неможливо уявити в мирні часи, – це можливість посвідчення довіреностей (крім довіреностей, які нормотворець вважає найзначнішими, наприклад, щодо розпорядження нерухомим майном, коштами на рахунках банків та інші) та засвідчення справжності підпису на заяві про надання дозволу на тимчасовий виїзд дитини за кордон без спеціальних нотаріальних бланків, а лише за допомогою білих аркушів паперу з чітко визначеним переліком реквізитів, що потрібні для оформлення нотаріально дії. Це значний крок назад, який зумовлений складністю забезпечення необхідними документами працівників нотаріату в належній кількості та в необхідний час.

Але скрутні часи є можливістю для сміливих рішень, наприклад, доопрацювати Постанову Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1444 «Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату» [2] (далі – Постанова № 1444). Ця постанова закріплює важливі положення щодо електронного нотаріату, наприклад, визначення термінів «електронне робоче місце нотаріуса», «електронна нотаріальна справа», надає можливість клієнту надсилати електронні копії документів до нотаріуса.

Модернізація Постанови № 1444 повинна бути здійснена в напрямку повної цифровізації нотаріальної діяльності. Клієнту та нотаріусу потрібно надати можливість комунікації дистанційно, починаючи

зі звернення та подачі необхідних документів, завершуючи отриманням результатів нотаріальних дій за допомогою кваліфікованого електронного підпису та електронних систем. Це дозволить підвищити безпеку суб'єктів нотаріального процесу, звільнить нотаріуса від необхідності мати велику кількість нотаріальних документів на робочому місці, тому що первинним буде саме електронний документ. Крім того, це знизить ризики неправомірного вилучення або втрати спеціальних бланків нотаріальних документів. Зараз Постанова № 164 зобов'язує нотаріусів знищувати документи у таких випадках, але об'єктивно це не завжди можливо, тому що знищення потребує великої кількості часу. Зменшення кількості нотаріальних документів спрощує цей процес.

Також серед переваг електронного нотаріату потрібно відзначити можливість перевірки дійсності електронного документу без звернення до нотаріуса, а лише за допомогою електронного реєстру. Цю можливість потрібно надати і для перевірки дійсності довіреності, яка посвідчена на білих аркушах паперу. Тому що зараз для цього потрібно звернутися до відповідного нотаріуса, що в умовах воєнного стану не завжди можливо.

Зараз Постанова № 1444 діє лише в експериментальному форматі, тому не поширюється на велику кількість нотаріусів. Надати можливості електронного нотаріату під час дії воєнного стану потрібно на нотаріусів, яким дозволено вчиняти нотаріальні дії щодо цінного майна, перелік яких встановлюється Міністерством юстиції. Але критерії, які встановлено у п. 1 п.п. 9 Постанови № 164, потрібно вдосконалити та ускладнити. Так, рішення щодо анулювання або блокування доступу нотаріуса до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, не повинно було прийматися Міністерством юстиції починаючи з 1 січня 2012 р., а кількість скарг до територіального органу Міністерства юстиції на нотаріуса не повинна перевищувати 50. На перший час такі заходи дозволять виявляти та вирішувати недоліки електронного нотаріату без великої кількості зловживань із боку нотаріусів.

Запровадження електронного нотаріату можливо використовувати для подання заяви про прийняття або відмови від спадщини у дистанційному форматі на період воєнного стану. Це зможе усунути необхідність у продовжені строків спадкування та необхідність повернення з-за кордону спадкоємців.

Воєнний стан викликав потребу в розширенні переліку осіб, які мають право вчиняти нотаріальні дії. П. 4 Постанови № 164 надає право командирам військових та інших формувань посвідчувати певні види довіреностей та заповіти військовослужбовців та інших працівників правоохоронних (спеціальних) органів. Після посвідчення уповноважена особа повинна направити документи через Генеральний штаб Збройних сил або Міністерство оборони до Міністерства юстиції або його територіального органу. А вже після проходить реєстрація у відповідному реєстрі.

На наш погляд цей механізм є занадто складним та невиваженим. Більш зрозуміло та ефективно налагодити комунікацію між уповноваженими на здійснення нотаріальних дій командирами та Міністерством

юстиції, яке б забезпечувало законність процедури та методичні рекомендації при її здійсненні. Це дозволить підвищити довіру до такого способу нотаріальної діяльності з боку суспільства та військовослужбовців, які будуть впевнені в належності здійснених дій.

Підсумовуючи характеристику організації нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану, потрібно відзначити, що спрощення деяких процедур позитивно впливає на можливості нотаріусів та задоволення потреб суспільства. А подальше доопрацювання Постанови № 1444 та Постанови № 164 може стати прообразом нової редакції Закону України «Про нотаріат», у якому будуть поєднанні механізми діяльності нотаріусів на випадки стихійних лих, воєнного стану, епідемій [3, с. 22–23] та можливості електронної організації нотаріату.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text (дата звернення: 06.05.2023).
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1444 «Деякі питання реалізації експериментального проєкту щодо поетапного запровадження Єдиної державної електронної системи е-нотаріату». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1444-2021-п#Text (дата звернення: 06.05.2023).
3. Фурса С. Я., Державне регулювання організації нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану. *Цивільне судочинство та виконавче провадження в умовах воєнного стану* : тези Всеукр. наук.-практ. конф. ім. Ю. С. Червоного / за заг. ред. Н. Ю. Голубєвої. Одеса : Фенікс, 2022. С. 12–23.

Ключові слова: нотаріат, нотаріальна діяльність, цифровізація, електронний нотаріус, вчинення нотаріальних дій, воєнний стан, інформаційно-комунікаційні технології.

Key words: notary, notarial activity, digitalization, electronic notary, performing notarial actions, martial law, information and communication technologies.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

УШТАНІТ ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна внесла значні корективи в усі сфери життя. Юридична галузь також не стала винятком. Починаючи з 24 лютого 2022 р. сфера доступу до публічної інформації була суттєво обмежена, насамперед для

збереження повного контролю країни над своєю територією й захисту національних інтересів, пов'язаних з безпекою держави та її громадян.

Право на доступ до публічної інформації є фундаментальним правом людини, що забезпечує відкритість та підконтрольність владних структур, а також реалізує права громадян на отримання цілісної та об'єктивної інформації. У досягненні більшої відкритості в державному управлінні були зроблені позитивні кроки, включаючи ухвалення законів «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», а також прийняття ряду підзаконних нормативно-правових актів для їх реалізації.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 34 Конституції України кожний громадянин забезпечений правом на безперешкодний збір, зберігання, використання і поширення інформації у будь-який спосіб та на свій вибір. Разом з тим ч. 3 цієї ж статті обмежує порядок здійснення цих прав законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку задля попередження заворушень чи кримінальних правопорушень, розповсюдження таємної чи конфіденційної інформації тощо [1].

У 2011 р. набув юридичної сили Закон України «Про доступ до публічної інформації», який закріпив права громадян вимагати від органів державної влади публічно оприлюднювати інформацію. Водночас органи, наділені такою інформацією, зобов'язані надавати відповідь на запити осіб та публікувати публічну інформацію на своїх ресурсах у визначені строки [2]. Проте внаслідок збройної агресії проти України різновиди даних щодо діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, їхніх співробітників може представляти небезпеку для їхнього благополуччя, сприяти готуванню протиправних діянь та слугувати потенційною загрозою для безпеки суспільства та країни, а тому підлягають обмеженню внаслідок вищезгаданих норм законодавства. До того ж збирання конкретної інформації в ході війни може характеризуватися як диверсійна діяльність, спрямована проти України, а тому існує необхідність детального аналізу осіб, які таку інформацію збирають, та їхньої кінцевої мети.

Згідно з ч. 2 ст. 2 Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Україні закріплено та впроваджено в дію презумпцію відкритості інформації, що означає її всезагальну доступність, крім випадків, передбачених законом [2]. Важливо підкреслити, що Закон України «Про правовий режим воєнного стану» не містить безпосередньої заборони чи обмеження на виконання розпорядниками. Однак доступ до певних даних є дійсно обмеженим. Тільки наявність законних підстав може визначити відомості таємними, службовими чи конфіденційними.

З огляду на вищезазначене, при потребі надання доступу до інформації під час воєнного стану, важливо дотримуватися загальної правової норми, яка застосовується до всіх випадків обмеження доступу до інформації. Так званий «трискладовий тест», закріплений у ч. 2 ст. 6 Закону України «Про доступ до публічної інформації», встановлює заборону на розповсюдження інформації, яка:

1) стосується першочерговості питань національної безпеки, цілісності територій, забезпечення громадського порядку з метою запобігти кримінальним правопорушенням, для охорони здоров'я населення та збереження державного суверенітету;

2) може нести суттєві та неминучі результати з негативної сторони для потреб, які захищаються;

3) завдаючи значні збитки охоронюваним законами загальним пріоритетам переважає суспільному інтересу у випадку розповсюдження таких даних [2].

Загальновизнаними джерелами публічної інформації слугують офіційні сайти розпорядників публічної інформації та інші поширені інтернет-ресурси органів публічної служби. Вони допомагають отримати потрібні дані у будь-який момент в кілька натискань на клавіатурі, не виходячи з дому. Саме так кожен громадянин України може реалізувати свою законну можливість на отримання та ознайомлення з публічною інформацією. Проте в умовах воєнного стану необмеженість доступу до інформації може загрожувати безпеці людей. Тому під час дії правового режиму воєнного стану органи влади тимчасово обмежили доступ до ряду державних реєстрів, перелік відомостей став викладатися у лімітованому вигляді, а окремі установи проголосили про відкладення надання відповідей на запити про інформацію до закінчення збройного нападу. Першочергово, кінцевою метою є зменшення ризику розповсюдження інформації, яка може бути використана ворогом проти України та завдати шкоди людям, які проживають на її території.

Крім того, в умовах воєнного стану державою можуть бути запроваджені такі заходи інформаційної безпеки:

– встановлення контролю за сутністю даних, які своєю неправдивістю або шкодою можуть негативно вплинути як на цілісність держави, так і на життя громадян;

– лімітування інтернет-ресурсів, пов'язаних з пропагандистською інформацією від ворога;

– заборона на передачу інформації через комп'ютерні мережі, а також призупинено роботу радіостанцій з прийняття та передачі даних тощо [3].

Такі вимоги унеможливлюють цілісну реалізацію права осіб на можливість отримання публічної інформації. І ці обмеження є правомірними, оскільки згідно з Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 р. внаслідок утвердження на території Україні воєнного стану на період його дії можуть бути обмежені лише права і свободи людини і громадянина, передбачені ст.ст. 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [4].

Отже, незаперечним, на мою думку, залишається висновок, що відповідність оприлюднення інформації суспільному інтересу має другорядне значення у порівнянні з інтересами національної безпеки й збереження життя населення. Саме тому з метою забезпечення належного функціонування правової системи в умовах воєнного стану встановлюються підвищені вимоги до оперативного та якісного

доступу до публічної інформації. Право особи на доступ до публічної інформації є вкрай важливим, оскільки це сприяє реалізації прав та інтересів особи, а також може врятувати життя та зберегти здоров'я. Також варто враховувати, що довіра між суспільством і урядом є вкрай важливою в часи війни й така довіра ґрунтується, в першу чергу, на відкритості та прозорості суб'єктів владних повноважень.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17
3. Денісова Л. Л. Роз'яснення щодо додержання права на доступ до інформації в умовах воєнного стану від 13 квітня 2022 р. URL: https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/Право%20на%20інформацію/rozyasnennya-shchodo-doderzhannya-prava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022-3.pdf
4. Про введення воєнного стану в Україні : Закон України від 24.02.2022 р. № 64/22. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022

Ключові слова: право на доступ до інформації, публічна інформація, воєнний стан, обмеження прав і свобод.
Key words: right of access to information, public information, martial law, restriction of rights and freedoms.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ЮРЧЕНКО ВІТАЛІЙ ЮРІЙОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕГУЛЮВАННЯ КРИПТОВАЛЮТИ ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Загальноприйнятим правилом є те, що в сучасних цивілізованих країнах фінансові та майнові відносини регламентуються цивільним правом. Разом з розвитком юриспруденції паралельно розвивається і суспільство, фінансово-валютні відносини, виникають нові способи зберігання, накопичення та купівлі майна, наслідком чого є виникнення проблемних, правових питань, які потребують аналізу та досліджень, наприклад, криптовалюта, яка є відносно новим явищем у світі фінансів та юриспруденції.

Якщо узагальнити декілька понять, можна зробити висновок, що криптовалюта – це цифровий або електронний актив, який використовує криптографічні принципи для захисту своєї безпеки та безпеки транзакцій і не залежить від централізованого контролю або регулювання. Криптовалюти можуть бути використані як засіб

платежу, зберігання активів а також використовуються в якості інвестиційних інструментів. До відомих криптовалют на сьогоднішній день належать, зокрема, Bitcoin, Ethereum, Litecoin, Ripple та інші.

Питання врегулювання ринку віртуальних активів назрівало в Україні досить давно, оскільки саме Україна є одним зі світових лідерів щодо використання криптоактивів та обізнаності населення в питаннях, пов'язаних з обігом віртуальних активів. За даними аналітичного порталу TripleA, Україна посідає одне з перших місць у світовому рейтингу володіння криптовалютою серед населення. Портал характеризує Україну як «глобальний криптоцентр», де володіння криптовалютою серед населення складає 15,72 % (понад 6,5 млн українців) [1]. З появою та розвитком сучасного крипто-ринку виникли перші проблеми, пов'язані з правовим регулюванням цих ресурсів на державному рівні, наприклад: відсутність єдиного підходу до її визнання, як майна та засобу платежу, відсутність визначення місця криптовалюти у системі правових відносин, зокрема, якщо вона бере участь у судових процесах, як доказ чи об'єкт спору, проблеми щодо забезпечення прав та інтересів сторін, що вступають у цивільно-правові відносини з використанням криптовалюти, відсутність засад щодо визнання її юридичної природи, порядку обігу та захисту прав власників криптовалютних активів від шахраїв та кіберзлочинців, уникнення оподаткування за рахунок відсутності нормативних засад, які передбачають купівлю-продажу цифрових валют, розвиток тіньової економіки через введення криптовалюти на сірі та чорні ринки, проблемні питання в судових спорах щодо поділу криптовалютних ресурсів, відсутність законодавчої бази щодо унаслідування, набуття права власності, дарування, поява корупційних схем, які дозволяють оминати державне оподаткування, відмивання коштів здобутих не правомірним чином та інші.

З початком набрання популярності криптовалютних транзакцій були прийняті перші нормативні засади для урегулювання прав та обов'язків суб'єктів валютно-цифрових відносин. Спочатку уряд підозріло ставився до віртуальних активів та цифрового обміну електронних валют між крипто-гаманцями, про що свідчить лист з Національного банку України від 08.12.2014 р. № 29-208/72889, який наразі вже не є актуальним. В цьому листі керівництвом банку було підмічено, що випуск віртуальної валюти не має будь-якого забезпечення та юридично зобов'язаних за нею осіб, не контролюється державними органами влади жодної із країн, повідомляє про характерні ознаки так званих «фінансових пірамід» які вони вбачають у системі криптовалютного обігу [3] Також у Роз'яснені Національного банку України від 10.11.2014 р. щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти / криптовалюти» Bitcoin було вказано про те, що випуск та обіг на території України інших грошових одиниць і використання грошових сурогатів як засобу платежу забороняються (ч. 2 ст. 32 Закону України «Про Національний банк України») [2].

Можна вважати, що офіційно криптовалюта в Україні була зарегламентована в 2022 р. Законом України «Про віртуальні активи» який

був прийнятий 17.02.2022 р. У цьому законі зазначено, що віртуальний актив – це нематеріальне благо, що є об'єктом цивільних прав, має вартість та виражене сукупністю даних в електронній формі. Існування та оборотоздатність віртуального активу забезпечується системою забезпечення обороту віртуальних активів. Віртуальний актив може посвідчувати майнові права, зокрема права вимоги на інші об'єкти цивільних прав. Також, крім криптовалюти, до цифрових активів входять інші різні цифрові ресурси, такі як скіни з відеоігор, NFT (non-fungible token) та подібні токени, всі інші цифрові об'єкти, які мають матеріальну цінність. Але наразі цей закон ще не набрав чинності, тому він є яскравим прикладом перспективи розвитку нормативних засад, які будуть джерелом права для нових ресурсів в цифровому просторі. Для належного врегулювання криптовалютного обігу в Україні у подальшому потрібно приділити належну увагу створенню нових законопроєктів, або внесенню змін до вже наявних з метою надання поняттю криптовалюта більш чіткого терміну та положення в цивільному законодавстві, краще розкрити положення щодо нематеріальних благ, чітко визначити права та обов'язки суб'єктів цивільних правовідносин, пов'язаних з набуттям майнових прав, даруванням, унаслідуванням, поділом та іншими юридичними діями, для урегулювання питань щодо винесення судових рішень по цивільним справам пов'язаними з криптовалютою, створити чіткі засади щодо захисту прав власників цифрових активів, віднести кримінальні провадження пов'язані з криптовалютою до компетентності певних правоохоронних органів, створити нормативні акти, які будуть передбачати оподаткування та комісійний державний збір з конвертування криптовалютних ресурсів в національну валюту. Також цікавим рішенням було б запровадження національного крипто-бюджету, надання фізичним, юридичним особам обирати варіацію відшкодування в судовому порядку, в грошовому або криптовалютному еквіваленті [4].

Отже регулювання криптовалюти цивільним законодавством є дуже важливим та актуальним питанням, яке потребує серйозного підходу та професіоналізму юридичного характеру. При ефективному нормативно-правовому регулюванні цифрові активи можуть розвивати національну економіку, давати більш зручний та вільний доступ до інвестицій всім громадянам країни, зміцнити міжнародні економічні зв'язки, торгівлю та усучаснити суспільство в цілому. З іншого боку, при неналежному підході щодо нормативно-правових засад криптовалютний обіг має можливість активно розвивати тіньову економіку, приховувати майно від судових органів та звільняти злочинні організації від відповідальності.

Список використаних джерел

1. How many crypto owners are in Ukraine? [Електронний ресурс]. URL: https://triple-a.io/crypto-ownership-ukraine-2022/
2. Роз'яснення щодо правомірності використання в Україні «віртуальної валюти / криптовалюти» Bitcoin. 10.11.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0435500-14

3. Лист, 08.12.2014, № 29-208/72889, Національного банку України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2889500-14
4. Закон України «Про віртуальні активи». 17.02.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20

Ключові слова: криптовалюта, врегулювання криптовалюти цивільним правом, перспектива розвитку цифрових активів.

Key words: cryptocurrency, regulation of cryptocurrency by civil law, the prospect of development of digital assets.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Калітенко О. М.

ЮРЧЕНКО ДАР'Я ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИЗНАННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПИСУ ЕКВІВАЛЕНТНИМ ПІДПИСУ НА ПАПЕРОВИХ ДОКУМЕНТАХ

Визнання електронного підпису як еквівалента підпису на паперових документах є важливою темою для дослідження у галузі цивільного права. Тема має велику актуальність у сучасному світі, де зростає кількість електронних документів та їх обіг. Зараз багато підприємств та установ зберігають свої документи у електронному вигляді та проводять різні операції за допомогою електронних підписів. Тому визнання електронного підпису еквівалентним підпису на паперових документах є дуже важливим для забезпечення довіри до електронних документів та їх легальності.

Після початку пандемії COVID-19 в багатьох країнах було введено карантин та обмеження, що спричинило значний ріст використання електронних документів та електронних підписів. Також з'явилася необхідність проведення електронних операцій, які раніше здійснювалися тільки в офлайн-режимі. Тому актуальність теми визнання електронного підпису еквівалентним підпису на паперових документах є особливо актуальною в сучасних умовах.

Перш за все, тематика використання електронного підпису еквівалентним підпису на паперових документах були ґрунтовною основою наукових досліджень таких науковців як Кривенко О. О., Попова І. О., Рогоза Ю. С., Кравець В. М. та ін.

Електронний підпис є електронною формою підпису, що використовується для підтвердження автентичності та цілісності електронних документів. Вони є еквівалентними підпису на паперових документах, оскільки вони забезпечують те ж саме правове значення.

Проте, існують деякі виклики щодо визнання електронного підпису як еквівалента підпису на паперових документах. Наприклад, у багатьох країнах немає єдиних стандартів для використання електронного підпису, і законодавство може бути неоднозначним щодо його застосування.

Також, важливо враховувати технічні аспекти електронного підпису, такі як криптографічні протоколи та безпека, щоб забезпечити достатній рівень захисту від шахрайства та підробки.

Дослідження в галузі визнання електронного підпису як еквівалента підпису на паперових документах може сприяти вдосконаленню законодавства та процесів використання електронного підпису, що в свою чергу може підвищити ефективність та швидкість обміну документами в електронному вигляді.

У своїй науковій статті Кривенко О. О. розглядає питання щодо визнання електронного підпису в електронному документообігу еквівалентним підпису на паперових документах. Автор робить висновок, «що з точки зору цивільного права, електронний підпис може бути визнаний еквівалентним підпису на паперових документах, якщо він відповідає вимогам закону та забезпечує достатню ступінь ідентифікації особи, яка підписала документ» [1, с. 111–118]. У свою чергу, в своїй науковій статті Кравець В. М. аналізує проблеми використання електронного підпису в умовах цифрової економіки. Автор зазначає, «що визнання електронного підпису еквівалентним підпису на паперових документах є необхідним у зв'язку з розвитком електронної торгівлі та інших сфер діяльності, де використання електронних документів є нормою» [2, с. 32–39].

На противагу сказаному в своїй науковій статті Попова І. О. досліджує питання щодо регулювання електронного підпису у цивільному праві. Автор зазначає, «що використання електронного підпису має бути забезпечено законодавством, яке повинно визнавати електронний підпис еквівалентним підпису на паперових документах» [3, с. 124–130].

У своїй науковій статті Рогоза Ю. С. зосереджує увагу на аналізі правових аспектів визнання електронного підпису в умовах цифрової економіки, і автор зазначає, що «у зв'язку з швидким розвитком цифрової технології, законодавство має відповідати новим викликам та забезпечувати достатній рівень захисту від шахрайства та крадіжок інформації». За його словами: «визнання електронного підпису еквівалентним підпису на паперових документах є необхідним для забезпечення довіри до електронних документів та їх легальності» [4, с. 100–106].

Визнання електронного підпису як еквівалента підпису на паперових документах має велике значення в галузі цивільного права. Законодавство регулює питання використання електронного підпису в електронних документах та надає йому правову вагу, що дорівнює підпису на паперових документах.

Визнання електронного підпису еквівалентним підпису на паперових документах має наступні переваги:

По-перше, зменшення витрат, тобто використання електронного підпису дозволяє зменшити витрати на друк та доставку документів, що є важливим у галузі цивільного права, де часто вимагається велика кількість документів.

По-друге, збереження часу. В свою чергу електронний підпис дозволяє швидко обмінюватися документами між сторонами, що є важливим у випадках, коли час грає важливу роль.

По-третє, покращення зручності та доступності, що дозволяє використовувати електронний підпис більш доступними та зручними для користувачів способом, що допомагає забезпечити реалізацію їх прав та обов'язків у галузі цивільного права.

З іншого боку, важливо враховувати ризики, пов'язані з використанням електронного підпису, такі як можливість підробки або втрати конфіденційності даних. Тому законодавство повинно забезпечувати достатній рівень захисту від таких ризиків.

У загальному, визнання електронного підпису як еквівалента підпису на паперових документах є важливим кроком у напрямку розвитку цифрової економіки та електронного урядування.

Список використаних джерел

1. Кривенко О. О. Визнання електронного підпису еквівалентним підпису на паперових документах у цивільному праві. *Право України*. 2018. № 7. С. 111–118.
2. Кравець В. М. Застосування електронного підпису в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2020. № 2. С. 33–39.
3. Попова І. О. Електронний підпис у цивільному праві. *Актуальні проблеми права та державного управління*. 2019. № 2. С. 124–130.
4. Рогоза Ю. С. Правові аспекти використання електронного підпису в господарській діяльності. *Юридичний вісник*. 2021. № 1. С. 100–106.

Ключові слова: електронний підпис, паперовий документ, документообіг, ризики.
Key words: electronic signature, paper document, document flow, risks.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Берназ-Лукавецька О. М.

СЕКЦІЯ 9

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ГОРЯЧКІВСЬКА ОКСАНА ВІКТОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРЕБІГ СТРОКІВ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Початок збройної агресії Російської Федерації проти України відобразився на всіх сферах життя в Україні, що призвело до значного обмеження часу на вчинення заходів для захисту прав інтелектуальної власності або навіть неможливості їх вчинення вчасно. Це очевидно, оскільки в умовах воєнного стану у кожного на першому місці стоять більш нагальні та фундаментальні питання, що вимагають великої уваги та зусиль.

01.04.2022 р. Верховною Радою України прийнято Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану», що набрав чинності 13.04.2022 р. Закон не включає в себе положень про внесення змін до чинного законодавства з питань інтелектуальної власності, а лише передбачає тимчасову дію деяких норм з відповідних питань на період дії воєнного стану.

Надзвичайно важливо створити правові механізми захисту інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності, не допустити втрати прав інтелектуальної власності у період дії воєнного стану. На державу покладено обов'язок мінімізувати вплив негативних факторів та наслідків дії воєнного стану на громадян України [1].

Правники мали різні думки про згаданий Закон, оскільки деякі з його положень можуть стати причиною судових спорів, тому вони відреагували на нього неоднозначно.

Строки є ключовим питанням в галузі інтелектуальної власності, оскільки їх недотримання може призвести до втрати права на здійснення дій в процесах набуття та припинення чинності прав інтелектуальної власності, значних фінансових витрат на відновлення прав, втрати можливості заперечити проти заявок інших осіб та втрати права на подання заяв про визнання недійсними прав в адміністративному чи судовому порядках. Кожна дія в галузі інтелектуальної власності вимагає дотримання відповідних строків, встановлених

законодавством. Ці строки мають свою специфіку, яка визначається об'єктом права інтелектуальної власності та спеціальним регулюванням, що передбачено міжнародними та національними нормативними актами.

Так, абзацом першим ч. 1 ст. 1 Закону України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану» встановлено, що з дня введення в Україні воєнного стану, введеного у зв'язку з збройною агресією РФ проти України, зупиняється перебіг строків для вчинення дій:

1) пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності;
2) щодо процедур набуття цих прав, визначених законами України «Про охорону прав на промислові зразки», «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів», «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», «Про правову охорону географічних зазначень», «Про авторське право і суміжні права», «Про охорону прав на сорти рослин», включаючи всі передбачені цими законами та нормативними актами строки.

Також, згідно з Законом, майнові права інтелектуальної власності, строк чинності яких спливає на день введення в Україні воєнного стану або під час дії воєнного стану, залишаються чинними до дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану. З дня, наступного за днем припинення чи скасування воєнного стану, чинність майнових прав інтелектуальної власності може бути продовжена у встановленому порядку з урахуванням особливостей, встановлених цим Законом [2].

Положення Закону часто сприймаються як абсолютна норма, що гарантує продовження дії майнових прав інтелектуальної власності незалежно від умов та обставин.

Але важливо зазначити, що терміни, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності, не обмежуються лише законами України, а також включаються до міжнародних нормативно-правових актів, які були ратифіковані парламентом України (Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами (далі – Угода)). Таким чином, важливо пам'ятати, що існують міжнародні норми, які регулюють захист прав інтелектуальної власності та встановлюють певні строки, що повинні бути дотримані [3].

Практично всі закони України, які стосуються охорони прав інтелектуальної власності, включають положення, згідно з яким якщо існує міжнародний договір, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, і він містить інші положення, ніж відповідні законодавства України, то застосовуються правила цього міжнародного договору.

При розгляді цього питання виникає колізія, оскільки Угода передбачає закінчення терміну дії прав на інтелектуальну власність після встановленого строку, тоді як національне законодавство (включаючи Закон) забезпечує продовження терміну дії цих прав у повному обсязі аж до припинення чи скасування дії правового режиму воєнного стану в Україні (тобто невизначений період часу), у випадку, якщо

встановлений строк дії майнових прав інтелектуальної власності закінчується у період дії на території України правового режиму воєнного стану [4].

Враховуючи норми Закону, що були наведені вище, виникає ситуація, коли термін дії майнових прав на інтелектуальну власність стає незрозумілим, що фактично порушує принцип правової визначеності.

Незважаючи на те, що Закон набрав чинності рік тому, судові спори відносно його застосування вже не забарились. Однак, через недостатній час, що пройшов з моменту введення Закону в дію, судова практика ще не має достатньої кількості прецедентів для належного аналізу та формування конкретних висновків. Сподіваємось, що це питання буде вирішено Верховним Судом найближчим часом.

Список використаних джерел

1. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану. URL: https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/pubFile/1250506 (дата звернення: 01.05.2023).
2. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20 (дата звернення: 01.05.2023).
3. Андрощук Г. Захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану: прийнято закон. *Юридична Газета online*. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/zahist-interesiv-osib-u-sferi-iv-u-period-diyi-voennogo-stanu-priynyato-zakon.html
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Угода Україна від 27.06.2014 р.: станом на 25 жовт. 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 01.05.2023).

Ключові слова: інтелектуальна власність, воєнний стан, строк, охорона прав.

Key words: intellectual property, martial law, term, protection of rights.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

ГРИЩЕНКО ДАРІЯ АНДРІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Захист авторських прав в мережі Інтернет є досить актуальною темою в наш час. Інтернет – це великий простір, в якому створюється та поширюється величезна кількість різноманітного контенту. Проте, збільшення обсягів цифрового контенту та швидкість його розповсюдження також призвели до появи нових проблем у сфері захисту авторських прав.

Початковою метою створення Інтернету, як і телефону чи телеграфу, було саме забезпечення зв'язку між людьми. Однак, згодом його функції швидко розширилися, і Інтернет став важливим інструментом комерційної діяльності. Це призвело до появи порушників прав, включаючи порушення прав інтелектуальної власності.

Очевидно, що сучасні проблеми у сфері права інтелектуальної власності, пов'язані з розвитком Інтернету, мають багато аспектів. Основними з них є: захист цифрових творів і баз даних, порушення особистих немайнових прав авторів, таких як право на ім'я та репутацію, авторське право і право на публічне використання творів.

На думку К. Петренко, проблема тут полягає у високій складності технічної фіксації факту порушення авторського права, наприклад, літературний твір, фільм чи комп'ютерна програма, які не мають спеціального захисту, відразу після розміщення в Інтернеті стають легкою здобиччю для кожного, хто бажає скопіювати, змінити чи створити дешеві і високоякісні копії, тому виявити даний факт порушення дуже важко [4, с. 210].

В сфері інтелектуальної власності законодавство України опирається на міжнародні конвенції та договори, серед яких основними є: Женевська конвенція про авторське право (1952 р.), яка набула чинності для України 23 грудня 1993 р.; Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право (1996 р.); Угода з торгових аспектів прав інтелектуальної власності (Угода (1994 р.) тощо.

Відповідно до Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [1]. У свою чергу, громадянам України гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, які виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

Крім того, захист авторського права і суміжних прав в Україні регулюється Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 01 грудня 2022 р. Даному питанню присвячений розділ 5. Так,

в ст. 53 вказано, що підставами для захисту особистих немайнових та/або майнових авторських і суміжних прав є будь-яке порушення, невизнання або оспорювання таких прав, а також створення загрози порушення таких прав [2].

Існує кілька проблем, пов'язаних із захистом авторських прав в мережі Інтернет, основними серед яких є:

1) порушення авторських прав віртуальними піратами – це коли особа копіює та поширює матеріали, які захищені авторським правом, без дозволу власника авторських прав;

2) труднощі із здійсненням контролю за порушеннями авторських прав – у мережі Інтернет практично неможливо контролювати весь контент, що публікується в мережі;

3) недостатня ефективність наявних засобів захисту: наявні технічні засоби захисту авторських прав не завжди є ефективними;

4) відсутність єдиної міжнародної системи захисту авторських прав: у кожній країні можуть бути різні правила та закони, що регулюють захист авторських прав, що може створювати труднощі в здійсненні захисту авторських прав у мережі Інтернет.

Ще однією проблемою є труднощі в ідентифікації порушників авторських прав в мережі Інтернет. У багатьох випадках порушники можуть залишатися анонімними, приховуючи свою інформацію або використовуючи засоби шифрування. Це створює проблеми щодо притягнення до відповідальності тих, хто порушує авторські права [3, с. 130].

Також слід зазначити, що деякі країни мають різні законодавчі акти і політику щодо захисту авторських прав, що ускладнює міжнародну співпрацю та може призвести до правової неоднозначності та незрозумілості щодо захисту авторських прав.

Іншою проблемою є швидкість змін у мережі Інтернет та розвиток нових технологій, що робить важким забезпечення ефективного захисту авторських прав на нові форми використання контенту. Наприклад, розвиток технології блокчейн може призвести до появи нових способів використання контенту, які буде важко контролювати за допомогою традиційних методів захисту авторських прав.

Крім того, на законодавчому рівні визначено, що саме слід відносити до порушення особистих немайнових та/або майнових авторських прав. Одним і таких порушень є плагіат. У контексті захисту авторських прав, плагіат означає використання чужих творів, ідей, текстів, музики, відео та іншого контенту без дозволу автора або без належного посилання на джерело.

Плагіат порушує права автора, оскільки він не має контролю над тим, як його твір використовують та розповсюджують. Крім того, плагіат є незаконним та може мати негативні наслідки для особи, яка його вчинила, наприклад, втрата репутації, позов до суду та штрафні санкції [5, с. 155].

Ще одним порушенням особистих немайнових та/або майнових авторських прав є використання об'єкта авторського права, якщо такі дії не підпадають під передбачені законодавством випадки вільного використання об'єктів авторського права, без дозволу суб'єкта таких

прав. Сюди відноситься піратство, камкордінг, а також ввезення на митну територію України без дозволу суб'єктів авторського права та/або суб'єктів суміжних прав примірників творів, фонограм, відеограм, записів передач організації мовлення [6, с. 148].

Ще одним порушенням є управління веб-сайтом, який шляхом індексації метаданих твору або об'єкта суміжних прав та наданням пошукової системи, дозволяє користувачам цього веб-сайту знаходити та поширювати твір або об'єкт суміжних прав у межах однорангової мережі без дотримання майнових прав суб'єктів авторського права та/або суб'єктів суміжних прав [2].

Для боротьби з порушеннями авторських прав в мережі Інтернет було створено різні заходи та механізми охорони, такі як авторське право, договірні угоди, ліцензії на використання творів та технічні засоби захисту прав.

Тому, для ефективного захисту авторських прав в мережі Інтернет, необхідно розвивати нові механізми та підходи, які б враховували специфіку цифрових технологій та підвищували ефективність захисту прав власників творів. Також, важливо підвищувати свідомість користувачів мережі Інтернет про значення авторських прав та наслідки їх порушення. Тільки за умови співпраці між правовими органами, технічними компаніями та користувачами Інтернету можна створити ефективну систему захисту авторських прав в цифровій епохі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Закон України Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Із змінами, внесеними згідно із Законами від 13.12.2022 р. № 2849-IX, від 20.03.2023 р. № 2974-IX [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20
3. Капіца Ю. М. Спеціальні механізми захисту авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет. *Інформація і право.* 2012. № 3. С. 129–140.
4. Петренко К. Проблеми захисту авторського права в мережі Інтернет. *Вісник ОНУ імені М. М. Мечникова*. 2012. № 7. С. 209–217.
5. Семесько В. Захист авторського права в мережі Інтернет. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2013. Вип. 36. С. 154–161.
6. Яницька О. Л. Деякі проблеми захисту авторських прав у мережі інтернет. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 6. С. 147–150.

Ключові слова: авторське право, суміжна права, Інтернет, захист авторського права, інтелектуальна власність, плагіат.

Key words: copyright, related rights, Internet, copyright protection, intellectual property, plagiarism.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

ДЕРЕНЮК АНГЕЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

МУЗИЧНИЙ ТВІР ЯК ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Протягом років незалежності України відбулися суттєві зміни в ставленні до нематеріальної, духовної діяльності людини. З'явилося розуміння соціального значення інтелектуальної творчості та її результатів.

Проте на сьогоднішній день в музичній індустрії існують безліч проблем правового характеру, які вимагають уваги. Чинне законодавство України не повною мірою відповідає розвитку відносин, що виникають в сфері створення та використання музичних творів. Ці проблеми потребують уважного вивчення та вирішення з метою підвищення ефективності роботи всього інституту авторського права.

Згідно з ч. 1 ст. 6 Закону України «Про авторське право та суміжні права», музичні твори є об'єктом авторського права, проте сам Закон не надає визначення поняття «музичний твір» та переліку охоронюваних музичних творів, обмежуючись лише музичними творами з текстом або без нього та музично-драматичними творами [2]. Ця прогалина частково заповнена в юридичній науці, однак, на відміну від поняття «твір», поняття «музичний твір» у юридичній літературі зазвичай не уточнюється. Слід відзначити, що безпосередньо під «музикою» розуміється звукові коливання, а «твір» – це результат інтелектуальної творчості, який містить у собі елементи оригінальності та творчості [2].

Музичний твір є результатом творчої діяльності та виражається у формі організованих звукових послідовностей [4].

Музичний твір повинен мати дві ознаки для того, щоб він охоронявся авторським правом:

1) музичний твір повинен бути результатом творчої діяльності;
2) музичний твір повинен бути виражений в об'єктивній формі.

Однак, у теорії також виділяються критерії оцінки творчості, такі як оригінальність, унікальність та новизна.

Отже, хоча музичний твір може бути результатом творчої діяльності і відображенням реальності, його унікальність залежить від того, наскільки оригінальним та новим він є, а також від його можливості втілення та відтворення [1].

Щодо виникнення авторських прав на музичний твір, варто зазначити, що вони належать автору з моменту створення твору. Це означає, що автор має ексклюзивне право на використання свого твору та може забороняти будь-яке використання без свого дозволу.

Однак, існують проблеми, пов'язані з правовим регулюванням у музичній індустрії. Наприклад, хоча офіційна реєстрація твору

не є обов'язковою для виникнення і захисту авторських прав, судові процеси можуть вимагати доказів авторства та інших фактів, що стосуються твору. Тому, хоча реєстрація не є необхідною, вона може забезпечити більш ефективний захист прав автора та уникнення негативних наслідків.

Також варто зазначити, що випадки порушення авторських прав можуть бути різними, наприклад, незаконне використання твору без дозволу автора або використання його зі змінами без згоди автора. У таких випадках автор має право звернутися до суду та вимагати захисту своїх прав.

Однією з головних проблем у музичній індустрії є взаємини між авторами-виконавцями та звукозаписуючими компаніями. Лейбли займаються пошуком та укладенням контрактів з музикантами, а також записом та поширенням їхніх творів. Укладення контракту з лейблом може бути важливим кроком для молодих виконавців у досягненні популярності, оскільки самостійне просування може бути важким.

Контракти містять складні умови, які можуть бути невигідними для виконавців, і вимагають спеціальних юридичних знань.

Розвиток Інтернету та технологій привів до збільшення масштабів музичної індустрії, але також створив нові проблеми. Піратство є однією з головних проблем, яка не може бути усунена, оскільки Інтернет не може бути повністю контрольований державою. Проблема, пов'язана зі стримінговими сервісами, є більш дрібною, але все ж непростою. Ці сервіси засновані на потоковому способі передачі даних та не потребують завантаження контенту на пристрій користувача. Легальні стримінгові сервіси мають право відтворювати музику, за умови, що вони мають відповідні ліцензії від авторів-виконавців. Інтернет також забезпечує можливість самовидавництва та просування музики без лейбла. Багато артистів використовують соціальні мережі та інші онлайн-платформи, щоб залучити шанувальників та продавати свою музику напряму. Це може бути вигідно для виконавців, оскільки вони мають повний контроль над своїм творчим процесом та отримують більшу частину прибутку з продажу своїх творів. Однак, самостійне просування також може бути складним та часовим затратним процесом, і вимагає від виконавців знань та навичок у сфері маркетингу та просування.

У кінцевому результаті, музична індустрія залишається складною та конкурентною сферою, яка потребує від виконавців, лейблів та інших учасників знань та навичок у різних сферах. Хоча Інтернет привів до змін у музичній індустрії, він також створив нові проблеми та виклики. Тому, успішність в цій галузі вимагає розуміння та управління цими викликами, а також пошуку нових та інноваційних шляхів розвитку та просування музики.

Підводячи підсумок, слід зазначити, що законодавство та цивільно-правовий аспект регулювання відносин у галузі музики мають значні прогалини. Наприклад, закон не містить визначення терміну «музичний твір». Проведений аналіз юридичної доктрини дозволив

встановити ознаки музичного твору як об'єкта авторського права. Норми цивільного права є занадто загальними та не враховують усіх складнощів організації музичної індустрії в умовах розвитку музичного бізнесу та нових технологій. Для вирішення цих питань потрібне залучення фахівців з права та людей, які безпосередньо беруть участь у музичній індустрії. Також необхідні норми, які б забезпечували покращення становища авторів та виконавців та обмежували права лейблів і компаній, що з ними співпрацюють, щоб уникнути утиску перших. Саме вони є виробниками музичних творів та постачальниками продукту, який завжди мав і матиме важливе значення для всього суспільства та кожної людини окремо. Завдання розв'язання цих питань потребує спільних зусиль фахівців з різних галузей та відкритого діалогу між всіма зацікавленими сторонами [5].

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
2. Закон України Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Із змінами, внесеними згідно із Законами від 13.12.2022 р. № 2849-IX, від 20.03.2023 р. № 2974-IX [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20
3. Грабовська Г. М. Музичний твір як об'єкт правової охорони. *Форум права*. 2012. № 1. С. 209–213.
4. Поняття музичного твору як об'єкта авторського права : вебсайт. URL: http://old.univer.km.ua/visnyk/963.pdf
5. Музичний твір як об'єкт авторського права: поняття, ознаки та проблемні аспекти цивільно-правового регулювання в Україні : вебсайт. URL: http://surl.li/gjwhn

Ключові слова: музичний твір, авторське право, музика, автор, правове регулювання.
Key words: musical work, copyright, music, author, legal regulation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

КОСТЮК МАР'ЯНА ІВАНІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКІВ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ У ЗВ'ЯЗКУ З ВОЄННИМ СТАНОМ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України внесло свої корективи в кожну сферу нашої діяльності. Виключенням не стало і врегулювання питань щодо збереження прав

на об'єкти інтелектуальної власності. Так, 1 квітня 2022 р. Верховною радою України було прийнято Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» (далі за текстом – Закон № 2174-IX), що має на меті захист майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, в тому числі ті, термін патенту яких закінчується під час дії воєнного стану. Особливості імплементації цього закону та його застосування судами зумовлюють актуальність обраної теми.

Перш за все варто коротко оглянути поняття та об'єкти права інтелектуальної власності. Відповідно до ч. 1 ст. 418 ЦК України право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [2].

Керуючись вищезгаданим нормативно-правовим актом слід зауважити, що до об'єктів права інтелектуальної власності належать: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; компіляції даних (бази даних); виконання; фонограми, відеограми, програми організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування напівпровідникових виробів; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці, про що вказано у ст. 420 ЦК України [2].

Строк чинності майнових прав на вищевказані об'єкти інтелектуального права відрізняється. До прикладу, майнові права на комерційну таємницю визначаються тим, скільки інформація буде становити таку таємницю, в той час як патент має чіткі часові рамки і може діяти від 10 до 25 років, знову ж таки залежно від об'єкту. Однак, прийняття Закону № 2174-IX зупиняє перебіг строків для вчинення дій, пов'язаних з охороною прав інтелектуальної власності, а також строків щодо процедур набуття цих прав, визначених законами України [1].

Дія закону поширюється на: промислові зразки, знаки для товарів і послуг, компонування напівпровідникових виробів, винаходи і корисні моделі, географічні зазначення, об'єкти авторського права та суміжних прав, а також сорти рослин та породи тварин.

Дійсно, враховуючи обставини сучасності слід розуміти, що у володільця майнових прав далеко не завжди є змога звернутися до відповідних установ з питаннями щодо встановлення майнових прав на інтелектуальну власність будь-якого характеру, через ведення воєнних дій, тимчасову окупацію або ж руйнування інфраструктури. Тому, прийняття такого Закону дійсно захищає авторів та винахідників від недобросовісного використання їх інтелектуальної власності, надаючи можливість вирішити спірні питання після закінчення дії воєнного стану.

Однак, як і в будь-якому випадку, є і негативні результати дії цього закону, зокрема яскравими прикладами слугують фармацевтична та агрохімічна сфери.

Річ у тому, що патент на лікарські сполуки триває 20 років, і може бути продовжений за зверненням власників права інтелектуальної власності. Якщо такого звернення не було здійснено, охорона майнового права на таку інтелектуальну власність припиняється і будь-хто може використовувати формулу вільно, без порушення чинного законодавства. Однак, прийняття Закону № 2174-IX зупиняє перебіг і цього строку, внаслідок чого дія патенту продовжується. Це обмежує доступ до використання лікарської сполуки, а саме доступність до лікарських препаратів. Подібний прецедент вже існує в судовій практиці України у справі від 22.03.2023 р. № 910/9215/21, яка наразі знаходиться на стадії касаційного розгляду [3].

Зважаючи на проблему, Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» неодноразово виступав із заявою про недопустимість такого застосування законодавства, оскільки це суперечить нормам міжнародного права, а продовження патенту можливе тільки для патентів, строк дії яких міг би бути подовжений. Та все ж суди наразі стають на бік володільця майнових прав на інтелектуальну власність.

Підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок про важливу роль Закону № 2174-IX для захисту майнових прав на інтелектуальну власність. Продовження більшості строків дійсно може убезпечити володільців від недобросовісних посягань на їх власність, та все ж застосування цього закону на практиці потребує більш індивідуального підходу при розгляді справ.

Список використаних джерел

1. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
3. Ухвала Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23.03.2023 р. у справі № 910/9215/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/109747212 (дата звернення: 17.04.2023).

Ключові слова: повномасштабне вторгнення, інтелектуальна власність, строки, правова охорона.

Key words: a large-scale invasion, intellectual property, terms, legal protection.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

КРУТИХ ВАЛЕРІЯ ЄВГЕНІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВА ОХОРОНА ВИНАХОДУ

Насамперед необхідно дати визначення поняття «винахід». Винахід – це новий продукт або процес, який має прикладну цінність та є результатом творчого процесу.

Правова охорона передбачається системою патентної охорони, яка дозволяє винахідникам захищати свої винаходи.

Згідно з ст. 1 про визначення термінів, Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», патент – охоронний документ, що засвідчує пріоритет, авторство і права на винахід [1]. Тобто, це документ, який надає винахіднику ексклюзивне право використовувати свій винахід протягом певного періоду часу (становить 20 років від подання заявки до Національного Офісу інтелектуальної власності) і забороняє іншим особам без дозволу винахідника виготовляти, продавати або використовувати його винахід.

Об'єктом винаходу, на який винахідник бажає отримати правову охорону, згідно з Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» може бути продукт, наприклад, пристрій, речовина, культура клітин рослин і тварин, та процес. Важливо зазначити, що правова охорона надається саме культурі клітин рослин і тварин, бо на сорти рослин і породи тварин правова охорона не поширюється.

Винахід має власні умови патентоздатності, правової охорони, а саме:

– новизна. Винахід є новим у світі на момент подання заявки, тобто відомості про нього не стали загальнодоступними до моменту патентування.
– винахідницькій рівень. Тобто не випливає з рівня техніки.
– придатність для промислового використання.

Патент видається за результатами кваліфікаційної експертизи заявки на винахід, але це складний процес, в якому є свої етапи про які треба зазначити.

Особа, яка бажає отримати патент і має на це право, подає заявку до Національного Офісу інтелектуальної власності. Важливим є зазначення, що, якщо, інформація, яка використовувалась для створення винаходу, є державною таємницею, то згідно з Законом України «Про державну таємницю», заявку на цей винахід потрібно подавати до Національного Офісу через компетентні органи, оскільки такий винахід вважається державною таємницею [2].

Заявка складається на державній мові. Заявка має містити такі елементи:

– заявка про видачу патенту на винахід з проведенням кваліфікаційної експертизи;
– формула винаходу;

– креслення (якщо в описі на них є посилання);
– реферат.

У заяві вказується заявник і його адреса, а також дані про винахідника. Експертиза – це документ, який містить правову оцінку винаходу та дослідження аналогічних винаходів, які вже існують. Опис має свій визначений порядок та повинен розкривати всю сутність винаходу. Формула – це частина заявки на патент, яка містить конкретний опис винаходу та його структури; базується на описі й викладається стисло, має на меті вираження його суті. Креслення ілюструє винахід та його деталі. Креслення допомагає винахіднику та експертам зрозуміти конструкцію та принцип дії винаходу. Реферат – це короткий опис винаходу, який містить ключову інформацію про винахід, його застосування та основні переваги; має на меті викладення інформаційних цілей.

Усі ці елементи заявки на патент є дуже важливими для належного захисту винаходу та його успішної реалізації.

Також, за поданням заявки сплачується збір. Після цього винахід проходить експертизу, і за успішним результатом заявнику надсилають рішення про видачу відповідного патенту.

Патент надає власникові право забороняти іншим особам використовувати винахід без його дозволу. Якщо якась особа порушує право власника на виключне користування винаходом, то власник може звернутися до суду та вимагати зупинення порушення та компенсацію збитків.

Правова охорона винаходу є важливим інструментом для захисту інтелектуальної власності та сприяє розвитку науки та технологій. Отримання патенту на винахід є складним процесом, проте власникам патентів надається велика кількість прав та можливостей для комерціалізації свого винаходу.

Правова охорона є важливою, бо вона забезпечує інноваторам захист від конкуренції та недобросовісних практик, таких як підробка та крадіжка ідей, що може завдати шкоди їхнім інтересам та втратити прибуток.

Список використаних джерел

1. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12
2. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12

Ключові слова: винахід, винахідники, патент, патентовласники, патентне право, результати інтелектуальної діяльності, захист патентних прав.

Key words: invention, inventors, patent, patent holders, patent law, industrial property, results of intellectual activity, protection of patent rights.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

КУПЕНКО АРТЕМ ІГОРОВИЧ

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТЯГНЕННЯ КОМПЕНСАЦІЇ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ

В умовах інтенсивного розвитку українського законодавства спрямованого на захист прав інтелектуальної власності, найбільшої динаміки та розвитку зазнав інститут авторського права і суміжних прав, зокрема, в частині визначення ефективного правового регулювання, встановленні способів захисту порушених прав та реальної можливості отримати компенсацію в результаті їх порушення.

Якщо поглянути на історію виникнення та розвитку компенсаційного механізму за порушення авторського та суміжних прав в українському законодавстві, то можна виділити чотири ключові періоди. Так, перший період (1993–2001 р.) характерний прийняттям першого ЗУ «Про авторське право і суміжні права», яким надавалась прерогатива так званої оціночної компенсації [1]. Суть оціночної компенсації на той час полягала у наступному: Позивач у судовому процесі мав довести лише два факти: належність йому авторського права та протиправність його використання відповідачем. Ні про наявність вини порушника, ні про встановлення розміру втрат на той час говорити не доводилось, що, очевидно, дуже полегшувало роботу юристам і адвокатам.

Другий період охоплює часові межі з 2001 р. до 2018 р. Вказаний Закон було викладено в новій редакції, зокрема, законодавцями було додану норму, яка містила імперативний припис про необхідність суддям враховувати наміри відповідача (тобто чи був умисел) та обсяг вчиненого порушення під час визначення розміру компенсації [1].

Ключовою зміною у компенсаційному механізмі в третьому періоді (2018–2022 р.) стала заміна оціночної компенсації на штрафну. Окрім зазначених вище належності авторського права та протиправність його використання, тепер позивачу необхідно було довести ймовірну суму, яка була б сплачена правопорушником, у разі використання об'єкту авторського права і суміжних прав. Ця сума залежала від форми вини: за загальним правилом – подвоєна, у разі встановлення умислу – потроєна. Основна особливість штрафної компенсації полягала в її квазі-каральному характері, та неспіврозмірності наслідкам порушеного права [2]. Адже, є очевидним, що якщо збитки позивача від порушення його законного права внаслідок протиправних дій відповідача із об'єктом авторського права і суміжних прав складають суму його ймовірної винагороди, то для ствердження принципу співрозмірності компенсація мала б бути відповідного розміру. Все що виходить за межі суми є надмірним, тобто – штрафом.

У грудні 2022 р. новим ЗУ «Про авторське право і суміжні права» розпочався четвертий етап в частині еволюції компенсаційного

механізму, який триває й до сьогодні. Особливістю нового Закону стало впровадження паралельних механізмів компенсації, тобто так звана альтернатива: було повернуто оціночну компенсацію на ряду із штрафною [3]. Проте у такому нововведенні було передбачено і виключний перелік осіб, які мають право лише на другий вид компенсації – штрафну (п. 2–5 ч. 1 ст. 55 Закону).

Згідно з п.п. 2 п. 4 ч. 2 ст. 55 Закону розмір компенсації має бути ефективним, співрозмірним і стримуючим, спрямовуватися на відновлення порушених прав та застосовуватися таким чином, щоб уникнути створення перешкод законній діяльності користувача і водночас забезпечити захист від зловживань користувача.

Із даної норми вбачається, що така характеристика як співрозмірність застосовується до обох видів компенсації – як оціночної, так і штрафної. У випадку із штрафною компенсацією поняття «співрозмірності» нівелює мету застосування такого виду компенсації. Адже так як штрафна компенсація від початку передбачає розмір відшкодування у два або три рази вищий за ймовірну суму винагороди, яку порушник мав би сплатити власнику права, якби його дії мали б законний характер. Тобто, на нашу думку, було б логічно, якби вимога «співрозмірності» застосовувалась лише до оціночного виду компенсації.

Вказані у Законі вимоги (співрозмірність, спрямованість на відновлення порушених прав) передбачають обов'язок Суду при визначенні розміру компенсації встановити розмір збитків (втрат) позивача від порушення його прав відповідачем. Тобто, якщо припустити, що розмір втрат неможливо визначити, то фактично в такому випадку буде відсутня і підстава для застосування оціночної компенсації. Іншими словами, відсутня співрозмірність.

З огляду на викладене можна дійти висновку, що: у разі обрання оціночної компенсації позивач має довести у суді – належність авторського права, факт його протиправного використання, співрозмірність заявленої суми до відшкодування фактичним наслідкам; у разі вибору штрафної компенсації позивач замість доведення факту співрозмірності відшкодування має зробити акцент та встановити розмір суми винагороди, що підлягала б сплаті за умови законного та правомірного дозволу на використання спірного об'єкта права інтелектуальної власності.

Таким чином, для четвертого етапу еволюції компенсації в праві інтелектуальної власності (зокрема, це стосується авторського права і суміжних прав) виділяють наступні ознаки: фактичне протиправне використання об'єкта; вина правопорушника; завдання збитків (тобто наявність підтверджених втрат); застосування принципу співрозмірності до розміру компенсації; можливість діяти альтернативно – вибір між оціночною та штрафною компенсацією; законом передбачено виключний перелік осіб, для яких характерна виключно штрафна компенсація (п. 2–5 ст. 55 Закону); визначений розмір оціночної компенсації у межах від 2 до 200 ПМПО; подвоєний та потроєний (у випадку встановлення умислу) розмір штрафної компенсації.

Так, у своїй постанові від 13.12.2021 р. у справі № 727/3072/18 Чернівецький апеляційний суд зазначив: «Компенсація за порушення авторських прав, будучи штрафною санкцією, яка має у тому числі публічні цілі припинення порушень у сфері інтелектуальної власності, є приватно-правовим інститутом, який ґрунтується на визнанні рівності учасників регульованих ним відносин (ч. 1 ст. 1 ЦК України), а саме: правоволодільця і правопорушника. Захист майнових прав правоволодільця має здійснюватися з дотриманням вимог справедливості, рівності і співмірності (пропорційності), а також заборони на здійснення прав з порушенням прав та інтересів інших осіб. Захист має здійснюватися таким чином, щоб забезпечувався баланс прав і законних інтересів учасників цивільного обороту [4].

У кожному конкретному випадку заходи цивільно-правової відповідальності, що встановлюються за порушення авторських прав, мають визначатися з огляду на вимоги адекватності наслідків, що ними породжуються (у тому числі для особи, щодо якої вони застосовуються), тій шкоді, яку заподіяно в результаті протиправного діяння, з тим щоб забезпечувалася їх відповідність скоєному правопорушенню, а також дотримувався баланс основних прав особи і загального інтересу, що полягає у захисті від протиправних посягань» [4].

З урахуванням викладеного можна дійти висновку, що наразі у чинному законодавстві України передбачено стягнення судом компенсації замість відшкодування збитків або, наприклад, стягнення неотриманого доходу, головною умовою якої є вимога співрозмірності заявленого розміру фактичним наслідкам. Втім, неможливість встановити такий розмір (навіть ймовірний, орієнтовний) зумовлює відсутність підстав для застосування компенсації. Окрему увагу законодавець приділяє і доведенню вини правопорушника. В сукупності вказані обставини становлять, серед іншого, предмет доказування в цивільній справі, що прямо опосередковується діями позивача та відповідача у процесі обміну змагальними паперами з наданням вагомих фактичних доказів правомірності їх заявлених вимог. На нашу думку, розширення можливостей для отримання компенсації та встановлення ширшого переліку вимог щодо доказування становить, з одного боку, проблему для сторін цивільного провадження, натомість, з іншого боку, це очевидне зняття тягару з суду шляхом необхідності самостійного визначення найбільш вірогідної та можливої форми компенсації для постраждалої сторони.

Список використаних джерел

1. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Із змінами, внесеними згідно із Законами від 13.12.2022 р. № 2849-IX, від 20.03.2023 р. № 2974-IX [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20
2. Компенсація за порушення авторського права у новому законі [Електронний ресурс]. URL: https://blog.liga.net/user/amyisenko/article/50264
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n4

4. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 13.12.2021 р. у справі № 727/3072/18 [Електронний ресурс]. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102054861

Ключові слова: авторське право і суміжні права, оціночна компенсація, штрафна компенсація, принцип співмірності, ознаки компенсації.
Key words: copyright and related rights, estimated compensation, punitive compensation, principle of proportionality, signs of compensation.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

ОРЕЛ МАРІЯ ЄВГЕНІЇВНА

студентка 3-го курсу
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Захист права інтелектуальної власності є одним з найважливіших міждержавних завдань в сучасному цивілізованому світі. Саме для цього, кожна держава, засновуючись на загальноприйнятих нормах міжнародного права, формулює власну максимально досконалу систему захисту права інтелектуальної власності, адже інтелектуальні надбання нації, її наукові досягнення визначають економічний поступ держави.

Система захисту права інтелектуальної власності в Україні передбачає правове забезпечення недоторканності інтелектуальної власності та непорушності права на неї та базується на визначеному у ст. 54 Конституції України принципі свободи літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захисті інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [1]. Відповідно захист права інтелектуальної власності здійснюється за допомогою цивільно-правової, адміністративно-правової та кримінально-правової відповідальності та реалізується в рамках цивільних, кримінальних та адміністративних правовідносин.

За найбільш суспільно небезпечні посягання на право інтелектуальної власності передбачена кримінальна відповідальність. Зокрема, кримінальний закон України визначає кримінально караними такі посягання на право інтелектуальної власності: ст. 176. Порушення авторського права і суміжних прав; ст. 177. Порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію; ст. 203-1. Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва; ст. 229. Незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару; ст. 231. Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю; ст. 232. Розголошення комерційної, банківської таємниці або професійної таємниці на ринках капіталу та організованих товарних ринках [2].

Незважаючи на те, що зазначені кримінально-правові норми передбачають кримінально-правовий захист права інтелектуальної власності, цілісної системи вони не створюють у зв'язку із відсутністю базових для системи характеристик: упорядкованості; взаємодоповнюваності та взаємозамінності. Іншими словами, система не може зводиться лише до відповідної сукупності, не зважаючи на те, що саме вона визначає основні її параметри. Так, відповідно до КК України зазначені кримінальні правопорушення належать двох розділів Особливої частини: «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» та «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності», що за логікою законодавця свідчить про відсутність спільного як видового об'єкта, так і родового об'єкта.

В зазначеному ключі важливе значення має також відсутність у кримінальному законі норм, які охороняли б такі об'єкти інтелектуальної власності, як «наукове відкриття», «порода тварин» «топографія інтегральних мікросхем», «ноу-хау (крім випадків, коли воно є комерційною таємницею)», «технічні рішення, які не можуть бути зареєстровані як винаходи або корисні моделі», що просто унеможливлює захист прав інтелектуальної власності на дані об'єкти.

У зв'язку із цим виникає першочергова необхідність створення надійної цілісної системи захисту права інтелектуальної власності. Важливим поступом на шляху до її створення є об'єднання всіх суспільно небезпечних посягань на право інтелектуальної власності в рамках єдиного розділу.

Так, проєкт нового Кримінального кодексу України передбачає виділення кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності в окремий розділ (6.2.) Книги шостої «Кримінальні правопорушення проти економіки», що є виправданим, оскільки інтелектуальна складова є одним з ключових аспектів економічних процесів сьогодення та є структурною частиною економічної злочинності.

Таким чином, систематизація норм Особливої частини КК України, що визначають захист права інтелектуальної власності в рамках єдиного розділу є необхідною складовою підвищення ефективності гарантій конституційного права на охорону права інтелектуальної власності, адже зазначені кримінальні правопорушення утворюють самостійну групу кримінально-протиправних посягань «Кримінальні правопорушення проти інтелектуальної власності» та характеризуються наявністю єдиного родового об'єкта, а саме суспільних відносин, що виникають з приводу здійснення прав інтелектуальної власності суб'єктами – носіями цих суб'єктивних прав.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141. URL: http://zakon2.rada.gov/ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 05.05.2023).
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 05.05.2023).

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності, захист інтелектуальної власності, авторське право.
Key words: intellectual property, objects of intellectual property, protection of intellectual property, copyright.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Попович О. В.

РАЧОК АННА ІГОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ПІД ЧАС ДІЇ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Варто зазначити, що 24 лютого 2022 р. у зв'язку з тим, що російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на теренах нашої держави – Указом Президента України № 64/2022 було введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин спочатку строком на 30 днів. Проте, дії воєнного стану продовжуються і до сьогодні.

Сама по собі інтелектуальна власність є основою розвитку сучасної економіки будь-якої з держав, а що стосується реалізації, то права особи на вільний розвиток своєї особистості, що виражається у втіленні унікальності внутрішнього світу у результатах творчості, які і є основоположним, базовим правом людини. Так, в Основному законі України передбачена норма, в якій містяться положення, що регламентують гарантію кожній особі свободи, творчості у сфері літератури, мистецтва, науки та техніки, а також захист її прав на інтелектуальну власність та авторські права. Оскільки це важливо для розвитку та підтримки творчості, необхідно мати ефективну систему законодавчого регулювання, яка б забезпечувала захист прав її суб'єктів та визнання творчих результатів, а також захист від порушень прав.

Останнім часом було проведено значну роботу з оновлення спеціального законодавства в сфері інтелектуальної власності, впроваджуючи європейські підходи до регулювання цих відносин та змінюючи інфраструктуру, пов'язану з цим. Наприклад, у 2019 р. було прийнято два закони про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів та правову охорону географічних зазначень.

У липні 2020 р. також було прийнято два закони, які оновлюють законодавство про охорону прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та торговельні марки та приводять його у відповідність до європейських стандартів [1]. Протягом декількох останніх років була проведена досить сильна ґрунтовна робота по оновленню спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності, також, по закріпленню європейських підходів регламентації відносин охорони результатів творчої діяльності, проведено значні інфраструктурні зміни у цьому напрямі [2].

Не можливо ще оминути дату – 21 липня 2020 р., означає, що в цей час були прийняті Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та запобігання зловживанням у сфері патентування» [3] та Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства», «Про реформування патентного законодавства» [4]. Ці акти оновили законодавство у сфері охорони прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки та торговельні марки і привели його у відповідність до європейського підходу до регулювання прав промислової власності.

На жаль, введення воєнного стану в Україні значно перервало цей процес, але і в цих складних умовах виникли проблеми у здійсненні та захисті прав бізнесу у сфері інтелектуальної власності, і 1 квітня 2022 р. було прийнято Закон України «Про заходи, що вводяться у зв'язку із збройною агресією російської федерації проти України» [5].

Щодо оцінки положень цього закону, то перш за все, викликає сумнів доцільності його прийняття, оскільки у широкої громадськості склалося хибне враження, що сфера інтелектуальної власності не повинна бути пріоритетною під час війни і введення воєнного стану вже є достатньою підставою для призупинення виконання відповідних зобов'язань, у тому числі у даній сфері. Однак таке твердження є не зовсім коректним.

Слід зазначити, що законодавство у сфері інтелектуальної власності керується категорією «поважної причини», яка у певних законодавчо-визначених випадках може бути підставою для продовження або відстрочення строку реєстрації прав на об'єкти інтелектуальної власності. Наприклад, відповідно до ст. 12 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [6], строк надходження документів про сплату державного мита за видачу свідоцтва та сплату збору за публікацію про видачу свідоцтва становить, якщо відповідна заявка подана та збір за її подання сплачено до закінчення зазначеного строку, він може бути продовжений на строк, що не перевищує шість місяців. Якщо строк сплати державного мита за видачу свідоцтва та одержання документа про сплату збору за публікацію пропущено з поважних причин, права заявника за відповідною заявкою відновлюються, якщо відповідне клопотання подано протягом шести місяців від дати закінчення зазначеного строку.

Таким чином, введення воєнного стану вважається достатньою підставою для поновлення пропущеного строку лише у визначених

законом випадках. Слід зазначити, однак, що таке поновлення не є автоматичним і потребує подання відповідної заяви та сплати встановленого мита.

Як позитивний момент слід зазначити, що підстави для призупинення строку здебільшого поширюються на заявника та фізичну або юридичну особу, яка володіє правом охорони, в той час як центральний адміністративний орган, відповідальний за формування та реалізацію державної політики в сфері інтелектуальної власності (Державна служба інтелектуальної власності), продовжує забезпечувати виконання своїх функцій у повному обсязі (тобто приймати заяви, клопотання і рішення за результатами розгляду заяв, клопотань, клопотань та інших документів, які були подані в судові інстанції). Слід також підкреслити, що воно зобов'язане.

Підбиваючи підсумок особливостям захисту права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану в Україні, слід зазначити, що ухвалені норми, спрямовані на реалізацію та захист інтересів фізичних та юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності в цьому непростому контексті, є важливими та своєчасними.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правову охорону географічних зазначень» у редакції Закону від 19 вересня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14
2. Закон України «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» у редакції Закону від 19 вересня 2019 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-вр#Text
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення охорони і захисту прав на торговельні марки і промислові зразки та боротьби з патентними зловживаннями» від 21.07.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» від 21.07.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/816-20
5. Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» від 01 квітня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20
6. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3689-12

Ключові слова: захист прав інтелектуальної власності, захист прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану, закон України, Верховна Рада України, положення, Конституція України.

Key words: protection of intellectual property rights, protection of intellectual property rights in martial law, the law of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine, regulations, the Constitution of Ukraine.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

СКЛЯРУК КИРИЛО ОЛЕКСАНДРОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПАТЕНТНЕ ПРАВО В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Патентне право є одним з основних інститутів права інтелектуальної власності, який стосується захисту винаходів, корисних моделей, промислових зразків. Основною метою патентного права є стимулювання науково-технічного прогресу та забезпечення захисту прав володільців на об'єкти інтелектуальної власності. Патентне право має важливе значення для розвитку науково-технічного прогресу та економіки в цілому, оскільки воно сприяє залученню інвестицій у наукові дослідження та розробки, забезпечує захист власників інновацій від копіювання та інших недобросовісних дій, а також стимулює конкуренцію між компаніями, що сприяє підвищенню якості та доступності продуктів і послуг [3].

Однією з найважливіших рис сучасного патентного права є його глобалізація. Завдяки глобалізації, міжнародні стандарти у патентному праві стали все більш схожими, що сприяє підвищенню ефективності захисту інтелектуальної власності. Крім того, сучасне патентне право все більше орієнтується на забезпечення розвитку інноваційної діяльності та підтримку винахідників.

У світі патентне право застосовується в багатьох галузях, включаючи медицину, технології, автомобільну промисловість та багато інших. Однак, зростання кількості заявок на патенти та швидкі зміни в технологічній сфері вимагають постійного оновлення законодавства та судової практики в цій галузі.

У свою чергу, Україна знаходиться на етапі розвитку своєї інноваційної економіки, тому патентне право має велике значення для нашої країни. В Україні досить розвинена система захисту інтелектуальної власності, однак, ще є проблеми з виконанням законодавства. Для реалізації прав патентовласників, в Україні існує спеціальний орган, який здійснює реєстрацію та ведення Реєстру патентів та патентних заявок, а також здійснює контроль за дотриманням патентних прав. Цим органом є Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності». Сучасний стан патентного права в Україні визначається чинним законодавством. Основним законодавчим актом в цій сфері є Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» [1], який був прийнятий у 1993 р. та були внесені зміни в 2021 р. Додатково, є низка інших законодавчих актів, які також відносяться до питань патентного права, такі як «Про захист прав на знаки для товарів та послуг» [2], «Про захист прав на топографії інтегральних мікросхем» та інші.

Однак, сьогодні в Україні виникає декілька проблем у сфері патентного права. Наприклад, відсутність чітких та уніфікованих процедур

та практик щодо розгляду патентних заявок та видачі патентів. Це може призвести до ситуацій, коли один і той же винахід може бути зареєстрований в різних країнах з різними обсягами правової охорони. Також, існує проблема з дотриманням патентних прав, особливо в Інтернет-сфері. Часто виникає ситуація, що патентовласники не можуть ефективно захистити свої права в Інтернеті через велику кількість порушень та недостатню ефективність судового захисту в цій сфері [4]. Для вирішення цих проблем українське законодавство потребує додаткових змін та доповнень. Необхідно розробити спеціальні програми та процедури для боротьби з порушеннями патентних прав в Інтернет-сфері.

Перспективи розвитку патентного права в Україні включають в себе розширення обсягів захисту прав на інтелектуальну власність, спрощення процедур патентування та зменшення адміністративних бар'єрів. Також важливим є забезпечення дотримання прав на інтелектуальну власність, що включає в себе боротьбу з порушеннями прав та підробками.

Проблемні питання, пов'язані з патентним правом в Україні, включають у себе низку складних питань, таких як розуміння патентного права та його захисту, визначення об'єктів права інтелектуальної власності, регулювання питань ліцензування та трансферу технологій, а також боротьба з порушеннями прав інтелектуальної власності та підробками. Одним із важливих питань є розвиток системи охорони прав інтелектуальної власності в Україні.

Сучасний стан патентного права в Україні може бути оцінений як перспективний, оскільки відбувається постійний розвиток цієї галузі, вдосконалення національного законодавства та участь в міжнародних конвенціях. Однак, необхідно продовжувати розробку та вдосконалення механізмів захисту прав інтелектуальної власності, а також боротися з порушеннями прав та підробками. Для цього потрібно активно залучати державні органи, правоохоронні органи, бізнес-спільноту та громадські організації. Крім того, необхідно продовжувати роботу з удосконаленням національного законодавства та його адаптації до європейських стандартів. Особливу увагу слід приділяти розвитку системи контролю якості експертних висновків, які визначаються в ході патентної експертизи. Це дозволить забезпечити високу якість патентної експертизи, зменшити кількість помилок та забезпечити належний рівень захисту прав на інтелектуальну власність. Також важливо надавати підтримку підприємствам та винахідникам, які розробляють нові технології та інновації. Це може бути здійснено шляхом сприяння їхньому патентуванню та розробці механізмів комерціалізації їхніх інновацій.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що розвиток патентного права в Україні є важливим для зміцнення інноваційного потенціалу країни та її конкурентоспроможності на міжнародній арені. Проте, для досягнення цих цілей необхідно продовжувати вдосконалювати механізми захисту прав на інтелектуальну власність, підвищувати рівень свідомості населення та боротися з порушеннями цих прав. Тільки в цьому

випадку Україна зможе успішно розвивати свій інноваційний потенціал та стати важливим гравцем на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» від 15 грудня 1993 р. № 3687-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12 (дата звернення: 24.04.2023).
2. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 23 грудня 1993 р. № 3689-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12 (дата звернення: 24.04.2023).
3. Бурмакова О. М. Патентне право України: поняття, зміст, система. *Право України*. 2018. № 12. С. 118–124.
4. Дідиченко А. В. Патентна система України: аналіз стану та проблеми розвитку. *Правова доктрина*. 2017. № 1. С. 123–128.
5. Ковальова А. О. Патентування програм для ЕОМ в Україні. *Право України.* 2019. № 10. С. 108–113.
6. Кравець І. О. Інтелектуальна власність: теоретичний аспект та проблеми практики захисту в Україні. *Право України.* 2021. № 1. С. 104–109.
7. Ткаченко О. В. Технологічна власність в Україні: проблеми захисту та розвитку. *Юридичний науковий вісник*. 2019. № 1. С. 62–66.

Ключові слова: патентне право, інтелектуальна власність, перспективи розвитку, інновації, сучасний стан.
Key words: patent law, intellectual property, development prospects, innovations, current state.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

СТАНКОВ ДАНИЛО АРТЕМОВИЧ

студент 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСОНАЖ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Захист прав на персонаж є важливим елементом права інтелектуальної власності, що дозволяє забезпечити права авторів та правовласників творів, які містять персонажі. Використання персонажів у творах дає можливість вирізняти один твір з поміж іншого, робить твір та його автора впізнаваним, привертає увагу до окреслених в творі проблем, створює настрій твору, та виконує виховну функцію. Створення персонажа – це інтелектуальна, творча діяльність автора твору. Сам персонаж – є результатом такої діяльності. Персонаж може існувати як виключно в певному творі, так і «продовжити свій шлях», наприклад, в рекламі або спін-офі. Тому, на сьогоднішній день, актуальним стає питання прав на персонаж та правових аспектів його використання.

Поняття «персонаж» використовується у різних галузях, таких як кіно, телебачення, відеоігри, література та інші. У кожній з цих галузей, персонаж є об'єктом права на інтелектуальну власність. Відповідно до ч. 1. ст. 12 Закону України «Про авторське право та суміжні права» автор чи правовласник має право на використання персонажа та надання дозволу чи заборону такого використання третіми особами.

Один з основних аспектів права на персонажа – це право на створення персонажа. Якщо особа створила персонаж – в нього виникають авторські права на нього. Це означає, що треті особи не можуть використовувати персонажа без дозволу автора чи правовласника. Також автор може відчужувати права на свого персонажа та передавати права на нього іншій особі [1, с. 442].

Нерідкими є випадки використання персонажа без дозволу правовласника. Наприклад, у мережі Інтернет можна знайти багато зображень з популярними персонажами, або ж прихильники (фанати) того чи іншого персонажа чи твору створюють фанфіки [2, с. 12] з улюбленими персонажами. Будь – яке використання персонажа без дозволу правовласника є порушенням прав інтелектуальної власності [3].

Правова охорона персонажів може відрізнятися в залежності від країни, де захист здійснюється. Наприклад, в США, персонажі можуть охоронятись як твори мистецтва, а в Японії – як торговельні марки (знаки для товарів та послуг). Однак, у більшості країн, правова охорона персонажів забезпечується за допомогою авторського права.

Основні аспекти охорони прав на персонаж включають у себе:

1) авторське право на персонаж. Автор створює персонаж набуває авторських прав на нього. Ніхто не може використовувати персонаж без дозволу автора;

2) торговельний знак. Якщо персонаж є визначальним елементом продукту, то його можна зареєструвати як торговельну марку (знак для товарів та послуг). Це дозволяє правовласнику захистити свої права на використання персонажа як частини продукту;

3) ліцензування прав. Правовласники можуть відчужити (ліцензувати) права на використання персонажа. Це дозволяє іншим компаніям використовувати персонажа за певних умов. Ліцензування прав може бути корисним для підприємств, що не мають свого власного персонажа, але хочуть використовувати популярного персонажа в своїх рекламних кампаніях;

4) захист від порушень. Якщо правовласник переконаний в тому, що його права на персонаж порушуються, то він може подати позов до суду. Суд може прийняти рішення про заборону незаконного використання, а також до стягнення компенсації за завдані збитки [4].

Правовий захист персонажів також є важливим для захисту інвестицій в створення та розвиток персонажів. Багато компаній витрачають значні кошти на розробку персонажів, які стають важливою частиною їхніх брендів та продуктів. Захист прав на персонажів дозволяє компаніям захищати свої інвестиції та зберігати конкурентну перевагу на ринку.

Для надання правової охорони персонажу як об'єкта права інтелектуальної власності він має відповідати критеріям охороноздатності. Персонаж має бути результатом творчої діяльності, бути оригінальним, мати об'єктивну форму вираження. Об'єктивна форма вираження для персонажа означає, що він має сприйматись через книгу, комікс, фільм, відеогру тощо. Якщо персонаж з'являється у вигляді рекламного символу або як елемент логотипу компанії, то його можна зареєструвати як торговельну марку.

При встановленні факту порушення виключних прав автора слід проводити чітку межу між відтворенням персонажа, його переробкою та створенням нового. Під відтворенням розуміється як повне копіювання текстового описи чи зображення героя, а й так і використання будь-яких деталей образу, характеристик, навіть за несуттєвому зміні, не перешкоджає впізнаванню персонажа. Для визначення самостійності творчої праці автора пізнішого твору може бути призначена експертиза. Від копіювання необхідно відрізняти створення нового персонажа з урахуванням вже існуючого, в такому випадку мова йде про похідний твір. Переробка – одне з правочинів у складі виключного права, яке полягає у створенні похідного твору, тобто екранізації, інсценізації тощо. Спочатку право на переробку має автор, але воно може бути ним передано за договором про відчуження виключного права, ліцензійним договором або без укладання. При цьому похідний твір має самостійну цінність, і автору переробки належать виключні права на ту форму, в якій втілено його власний задум. При створенні похідного твору (в тому числі використання персонажів) вимагається згода автора оригінального твору. Від переробки слід відрізняти створення схожого, але творчо самостійного твору, що є порушенням. Такі випадки порушення прав на персонаж є досить частики, оскільки впізнаваність персонажа робить його затребуваним і з боку недобросовісних користувачів. Щоб не отримувати дозвіл правовласника та не платити йому за таке використання, створюються нові персонажі, які за загальними ознаками нагадує вже існуючого відомого персонажа.

Отже, використання персонажів в творчій діяльності, в рекламі, маркетингу є поширеним явищем, що приносить значні блага своїм правовласникам. Тому, власники прав на такий результат інтелектуальної творчої діяльності мають бути забезпечені належним рівнем охорони та захисту з боку держави.

Список використаних джерел

1. Кулініч О. О. Умови надання правової охорони творам та окремим їх елементам. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. С. 441–449 [Електронний ресурс]. URL: http://www.apdp.in.ua/v58/70.pdf
2. Улітіна О. В. Правова природа фанфікшену. Фанфікшен як вид сучасного мистецтва. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2018. № 1. С. 11–15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpiv_2018_1_3
3. Copyright Law of the United States. URL: http://www.copyright.gov/title17/92chap1.html#101

4. Захист прав інтелектуальної власності на нетрадиційні об'єкти права авторського права: конкурсна робота. URL: http://dspace.onua.edu.ua//handle/11300/9687/

Ключові слова: персонаж, права інтелектуальної власності, авторські права, складові твору, використання твору.
Key words: character, intellectual property rights, copyright, components of the work, use of the work.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Галупова Л. І.

ТАРАСЕНКО МАРІЯ ЛЕОНІДІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ТЕМИ СПАДКУВАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

У нашій державі активно розвивається відносно нова галузь права – право інтелектуальної власності, через свою новизну виникають деякі колізійні та проблемні питання в законодавстві, які варто розглянути законодавцю більш детально. Одним з важливих питань є спадкування авторського права, яке має свої особливості, а саме – спадкування майнових та немайнових прав.

Конституція України у ст. 41 встановлює право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами інтелектуальної та творчої діяльності [1].

Розпорядження майновими права реалізується договірним або недоговірним шляхом. У випадку реалізації договірним шляхом, то це передача майнових прав за договором, який відповідає вимогам чинного законодавства, у випадку недоговірного способу своє відображення знаходить саме передача прав у спадщину.

Законодавець приділив на даний момент недостатньо уваги та не зафіксував деякі особливості спадкування у нормативно-правових актах, наприклад, в Цивільному кодексі Україні, який безпосередньо є джерелом права інтелектуальної власності міститься лише ст. 1219. Про особливості спадкування майнових прав інтелектуальної власності в Кодексі нічого не вказується і є лише деякі спеціальні джерела права інтелектуальної власності (Закони України), які визначають норми, що прямо пов'язані з спадкуванням авторських прав.

Саме авторське право складається з двох виключних прав: особистих немайнових та майнових прав (деякі науковці ще називають їх економічні права). Це потрібно знати хоча б для того, аби розуміти, що переходить не сам об'єкт інтелектуальної власності, а безпосередньо лише права на нього. Хочемо зазначити, що у випадку коли майнові права на твір були передані автором на користь третьої особи, такі права до складу спадщини не входять.

Стаття 1219 Цивільного кодексу України чітко визначає, що в спадщину можуть перейти лише майнові права [2]. Потрібно звернути увагу, що дана стаття регулює загальне положення про спадкування, не виокремлюючи спадкування у сфері права інтелектуальної власності, але дане твердження підтверджує Закон України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон) у п. 1 ст. 32:

«Майнові права на твір входять до складу спадщини. Особисті немайнові права автора не входять до складу спадщини» [3].

Причиною цьому є безпосередньо прямий зв'язок між автором та його твором, який визнається законом. Виключення складають деякі немайнові права, що фактично передаються спадкоємцям: охорона цілісності об'єкта, протидія посяганню на об'єкт права інтелектуальної власності, захист честі та репутації автора [4].

Невелике розбіжжя виявилось при аналізі закріплених майнових прав у ЦКУ та Законі, а саме право використання. В ст. 424 ЦКУ зазначено: «право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;», в Законі ст. 12: «виключне право на використання твору;». Чому в Законі дане право є виключним, а в ЦКУ – ні? Інші зазначені майнові права повністю збігаються, а право на використання в одному випадку є зазначеним виключним, в другому ж нічого не зазначено. Також в ЦКУ зазначено право на перешкоджання неправомірному використанню, а в Законі такого право не зазначено. Вважаємо, за необхідне даний момент врегулювати, аби не виник спір щодо застосування норм статей, в питаннях, які саме майнові права переходять спадкоємцю.

Цивільний кодекс України та Закони цього не передбачають, але дослідивши наукові праці, можна дійти висновку що, як зазначав Гелич А. О.: «у порядку спадкування не переходять також права та обов'язки спадкодавця в адміністративних, державно-правових, трудових та інших правовідносинах, якщо вони не набули цивільно-правового характеру. Зокрема, якщо до службових обов'язків автора входило створення службових творів, до спадкоємців цей обов'язок не переходить» [5]. Думаю, дане положення є зрозумілим, але його можна було б закріпити у нормативно-правових джерелах.

Як ми знаємо, можливе співавторство при написанні творів, яке тягне за собою питання щодо спадкування у цьому разі, наприклад, у випадку смерті при співавторстві кому переходять майнові права, коли немає спадкоємця, що тоді відбувається з правами: вони переходять іншому/іншим співавторам?

На це питання немає чітко закріпленої в законодавстві відповіді, адже не врегульовано законом. Особливе значення воно охоплює під час виплати авторської винагороди, адже невідомо куди йде частина винагороди іншим співавторам (вже в збільшеному розмірі) чи просто згорає? Сьогодні, це питання врегульовуються певними домовленостями серед суб'єктів права інтелектуальної власності, але законодавчого закріплення немає. Дане питання потребує врегулювання на законодавчому рівні в найближчому часі.

Хочемо звернути увагу на ще одне дискусійне питання в авторському праві, в ЦКУ ст. 442 п. 4 зазначено: «У разі смерті автора

його правонаступники мають право на опублікування твору, якщо це не суперечить волі автора», виникає питання: яким чином можна дізнатись чи буде це суперечити волі автора безпосередньо після його смерті? Звісно, якщо буде зазначено в заповіті, що автор проти, то питань не виникає, але існують й інші випадки коли автор, наприклад, не залишив заповіту, але був проти публікації. На нашу думку, тут також потрібне уточнення з боку законодавця щодо цієї частини статті, наприклад, умова обов'язкового поширення письмової незгоди на публікацію, або інших способів волевиявлення творця щодо подальших дій відносно свого твору відносно його оприлюднення.

Отже, є загальна процедура прийняття в спадщину авторських прав, але є питання, які потребують більшого уточнення з боку законодавця. Хочемо зазначити, що вже деякі проблемні питання щодо спадкування авторських прав є вирішеними, а отже, можна зробити висновок, що законодавець звертає увагу та корегує певні розбіжності та проблемні моменти, що є позитивним моментом.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
3. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII: станом на 1 січ. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12
4. Аксютіна А. В., Нестерцова-Собакарь О. В., Тропін В. В., Тропіна О. М. Інтелектуальна власність. Дніпро, 2018. 140 с.
5. Гелич А. О. Узагальнені критерії встановлення складу спадщини. *Юридичний вісник*. 2012. № 2 (23). С. 88.
6. Електронний репозитарій НАВС: Home. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/9887/1/Спадкування%20в%20Україні_p071-073.pdf
7. Фесенко Є. В. Особливості спадкування майнових авторських прав. Головна. URL: http://www.vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc17/part_2/15.pdf

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, майнові права, спадщина.

Key words: intellectual property, copyright, property rights, heritage.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

ТИМОШЕНКО СОФІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИДАВНИЧИЙ ДОГОВІР ЯК ВИД АВТОРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Згідно з чинним законодавством, автор має виключні права на використання свого твору, а це означає, що він не лише вирішує питання щодо оприлюднення твору, але й має контроль над тим, як, коли і в яких форматах та обсягах його твір буде доступним для широкого кола осіб.

Законодавець не надає визначення поняття «видавничий договір», тому дефініція та головні умови видавничого договору були представлені в багатьох наукових працях. Деякі вчені вважають видавничим договором угоду між видавцем та автором, в силу якої видавець набуває право та приймає на себе обов'язок розмножити і поширити за свій рахунок літературний, художній або музичний твір автора [1, с. 16]. О. А. Підопригора зазначає, що під видавничим договором розуміється вид авторського договору, який характеризується специфічним способом використання твору, а саме виданням і розповсюдженням твору через торгівлю, бібліотеки та інші організації [2, с. 403].

Хоча умови різних видів видавничих договорів мають деякі схожості, вони суттєво відрізняються один від одного залежно від того, який предмет договору розглядається. Наприклад, при підписанні договору на видання літературних творів, предмет договору визначається видом літератури, її жанром, призначенням та іншими характеристиками. Поданий рукопис повинен відповідати встановленим вимогам щодо змісту, плану, навчальної програми (для навчальної літератури) та обсягу. У разі видання образотворчих творів, предмет договору визначається за назвою, темою, сюжетом, видом роботи, її розміром, технікою виконання та іншими факторами. Нарешті, у випадку з музичними творами, видання здійснюється шляхом передавання видавництву нот у вигляді клавіру, партитури та інших форматів.

Відповідно до ч. 6 ст. 17 Закону України «Про видавничу справу» сторонами видавничого договору, з однієї сторони, є автор (співавтори), їх спадкоємці чи особи, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права та, з іншої сторони, видавець або видавництво [3].

Якщо казати про форму видавничого договору, то ч. 2 ст. 48 Закону України «Про авторське право і суміжні права» закріплює наступне: «Правочини щодо розпоряджання майновими правами на об'єкти авторського права або об'єкти суміжних прав вчиняються у письмовій (електронній) формі, крім договору про використання твору в періодичних виданнях (газетах, журналах, електронних засобах масової інформації тощо), які можуть укладатися в усній формі» [4].

Видавничий договір, як і будь-який договір, має включати права і обов'язки сторін, які складатимуть його зміст. Видавничий договір є взаємним у тому сенсі, що права та обов'язки автора та користувача відповідають один одному за їхнім характером. Аби забезпечити ефективне регулювання взаємовідносин між сторонами, необхідно включити істотні умови договору, а саме: предмет видавничого договору; права, які передаються за договором; строк та територія, на яку передаються ці права; розмір та порядок виплати винагороди за використання твору; інші умови, які закріплюються за бажанням сторін [5, с. 96].

Предмет видавничого договору може охоплювати різноманітні твори, включаючи наукові, літературні, музичні та твори образотворчого мистецтва, тобто ті твори, які можна відтворювати і тиражувати видавничими засобами (друкарським або іншими способами). У той же час літературні твори поділяються на видання оригінальних творів та на видання творів у перекладі як вітчизняних авторів, так і іноземних.

Об'єктом видавничого договору може бути готовий твір і твір, який буде створено у майбутньому (договір замовлення) [2, с. 403].

Як правило переважна більшість видавничих договорів укладається на 3–5 років. Якщо цей термін у договорі з якихось причин не зазначений, його можна буде авторові розірвати лише через п'ять років.

Видавець повинен пам'ятати й іншу норму Закону України «Про авторське право та суміжні права», де визначається термін охорони прав авторів у цілому (ст. 24). Знання цієї статті особливо важливе у випадках, коли видавець хоче видати твір, скажімо, покійного автора. Так от, нашим законодавством надається охорона такому творові, яка діє протягом усього життя автора і 70 років після його смерті. Це ж стосується і творів, створених у співавторстві [4].

Виплата гонорару автору є одним із обов'язків видавця. Окрім винагороди у вигляді відсотка, твердої суми, комбінованих платежів законодавець встановлює можливість застосування інших способів виплати винагороди. Встановлення винагороди може бути у вигляді визначеного числа мінімальних заробітних плат, в розмірі на момент виплати платежу. При відсотковому обчисленні винагороди є необхідність введення до змісту договору умови про надання звіту. У звіті повинні бути відображені: тираж, що планується, передбачувана ціна реалізації, характер і кількість проданих примірників, кількість виготовлених примірників, що залишилися нерозпроданими, дата продажу, кількість зіпсованих примірників, сума платежів належних автору [6, с. 9].

Умови зміни та розірвання видавничого договору повинні бути визначені самим договором. Однак, якщо договір не містить конкретних умов щодо зміни та розірвання, то сторони мають право домовитись про ці умови додатково.

В тому випадку, якщо дві сторони згодні на всі умови визначені договором, то вони ставлять свій підпис. Підписуються ті особи, прізвища яких зазначені на початку договору. На їхні підписи проставляються відповідні печатки, з якими документи вважаються дійсними.

Завершальним етапом є зазначення сторонами своїх поштових адрес та усі банківські реквізити, за якими будуть здійснюватися всі платіжні операції.

Як правило, видавничі договори складаються у двох примірниках державною мовою.

Підбиваючи підсумки всього вищезазначеного, можна зробити висновок, що основоположним напрямом державної політики у сфері захисту прав авторів та видавців повинно бути забезпечення гідної правової охорони для нових творів, а також державна підтримка видавничої справи в Україні. Також відсутність в законодавстві визначення поняття «видавничий договір» та його основних елементів зумовлює необхідність їх нормативного закріплення як інструменту забезпечення авторських прав.

Список використаних джерел

1. Близнюк І. А. Авторське право і суміжні права / за ред. І. А. Близнюк, К. Б. Леонтьєв. Київ : Проспект, 2010. 16 с.
2. Підопригора О. А. Цивільне право : підручник для студентів юрид. вузів та факультетів. Київ : Вентурі, 1997. 480 с.
3. Про видавничу справу : Закон України від 05.06.1997 р. № 318/97-ВР: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-вр
4. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 р. № 2811-IX. Із змінами, внесеними згідно із Законами від 13.12.2022 р. № 2849-IX, від 20.03.2023 р. № 2974-IX [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20
5. Савчук Д. С. Видавничий договір як вид авторського договору. *Актуальні проблеми захисту права власності* : матер. кругл. столу (м. Одеса, 17 червня 2016 р.) / за заг. ред. д. ю. н., проф. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2016. С. 95–98.
6. Завальна Ж. В. Видавничий договір як вид авторського договору : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юридич. наук : спец. 12.00.03 – цивільне право; цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право ; Національна академія наук України Інститут держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : 2002. 9 с.

Ключові слова: видавничий договір, авторський договір, зміст видавничого договору.

Key words: author's agreements, publishing agreement, content of publishing agreement.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

ТИШКО ІЛОННА ПАВЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОМП'ЮТЕРНА ПРОГРАМА ЯК ОБ'ЄКТ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

У сучасних умовах спостерігається швидка індустріалізація світу, що зумовлена застосуванням новітніх технологій. Однак, для ефективного регулювання та контролю цих технологій потрібні нові підходи в ІТ галузі серед користувачів і в самій державі. Найбільш важливим питанням є захист інформаційних продуктів, програмного забезпечення (далі – ПЗ) та комп'ютерних програм (далі – КП), і їх правова охорона.

Сьогодні, в епоху інформаційних технологій, КП грають особливу роль серед об'єктів авторського права тому, що вони є важливим стратегічним ресурсом для держави в цілому та окремих її складових. Як зазначено у ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права», КП – це набір інструкцій, виражених у формі, зручній для читання комп'ютером, і реалізованих для отримання певних цілей та результатів. Це включає операційну систему та прикладну програму, виражену у вихідному чи об'єктному коді [1].

У 1964 р. в США відбулося перше визнання КП як об'єкта авторського права. З того часу майже всі країни світу надають авторське право на КП. Однак, пошук оптимального варіанту для законодавчого захисту вмісту КП триває вже досить довго. В деяких державах КП також можуть бути об'єктом охорони патентного права, особливо якщо вони є складовим елементом технологічного процесу, технічного пристрою або подібних розробок, і в поєднанні з ними може бути визнаною об'єктом охорони патентного права. Прикладом слугує США, яка вирізняється високим рівнем розробки програмних продуктів, існує авторсько-правова та патентно-правова охорона для КП. Згідно зі статистикою, близько 30 тис. патентів на КП було видано Європейським патентним відомством у різні роки.

До цього часу КП в Україні визнаються виключно об'єктами авторського права, про що йдеться у ч. 4 ст. 433 Цивільного кодексу України: «КП охороняються як літературні твори» [2].

У ст. 18 Закону України «Про авторське право і суміжні права» також зазначено, що КП підлягають охороні як літературні твори, і їх охорона охоплює всі форми і способи вираження [1].

В. Дмитришин стверджує, що вибір авторського права для правової охорони КП виправданий саме тим, що найвищий рівень охорони може бути гарантований внаслідок визнання КП, які виникають у результаті творчої діяльності, об'єктами авторського права. Вчений перелічує декілька факторів, що свідчать про можливість віднесення КП до об'єктів авторського права:

1) текст КП є літературним твором, оскільки він може бути викладений будь-якими мовами програмування, аналогічно як і літературні твори можуть бути написані різними мовами;

2) ідеї, формули, методи, алгоритми, теорії, задіяні при розробці комп'ютерних програм, можуть мати наукові аспекти, що вказує на їхню належність до об'єктів авторського права;

3) аудіовізуальні елементи, які створюються комп'ютерними програмами, такі як графіка, анімація і звукові ефекти, можуть мати характеристики мистецького твору, наприклад музичного, аудіовізуального або образотворчого, що вказує на їхню приналежність до мистецької галузі [3, ст. 26].

Оскільки авторське право захищає виключно форму вираження, для захисту КП важливий сам код, а не ідеї, концепції чи принципи, які вони впроваджують. Це свідчить про те, що в разі зміни дизайну програми можна створити новий об'єкт безпеки, якщо залишити ту ж суть.

КП властиві загальні риси, притаманні усім об'єктам авторського права і певні особливості, які є характерними саме для них.

Авторське право на КП не охороняє методи, ідеї, процеси чи математичні концепції, які включені в основу програми. Отже, автор повинен розуміти, що якщо він включає алгоритм вирішення задачі в свою програму, то сам алгоритм не підпадає під захист авторського права. Воно поширюється тільки на код програми, а не на її функції.

Останні роки в нашій державі подано багато заявок на видачу патенту на корисну модель з метою захисту алгоритму (способу) роботи КП для розв'язання конкретної задачі. Це є рішенням для усунення недоліку права авторів. Патент дозволяє захистити вміст програмного забезпечення, а патентний захист направлений на суть, головну ідею, втілену в алгоритмі. Патент надає невід'ємне право власності на ідею, яка втілена в основних ознаках формули винаходу, і виключає випадки її незаконного використання.

Існують різні види реєстрації, зокрема:

1) реєстрація самого програмного коду як захищеного авторським правом матеріалу;

2) реєстрація назви КП як торговельної марки;

3) реєстрація алгоритму КП внаслідок патентування як корисної моделі або патенту на такий винахід, як спосіб чи процес [4].

Отже, КП мають свою особливу правову природу, яка є не повністю схожою з іншими об'єктами авторського права. Це свідчить про те, що для ефективної охорони інтелектуальної власності необхідно використовувати комплексний підхід, що включає державну реєстрацію. Це дозволить включити КП до списку об'єктів, які мають ознаки інтелектуальної власності, і які стануть основою для інновацій.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022 [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20/ed20230415 (дата звернення: 15.04.2023).

2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №№ 40–44. Ст. 356 [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ed20230415 (дата звернення: 15.04.2023).
3. Дмитришин В. С., Березанська В. І. Інтелектуальна власність на програмне забезпечення в Україні. Київ : Вірлен, 2005. 304 с.
4. Єфремова К. В. Правова природа комп'ютерної програми як об'єкта інноваційних відносин [Електронний ресурс]. URL: https://pti.org.ua/index.php/ndipzir/article/view/150/126 (дата звернення: 16.04.2023).

Ключові слова: об'єкт авторського права, комп'ютерна програма, патент на корисну модель, охорона об'єкта авторського права.
Key words: copyright object, computer program, utility model patent, copyright protection.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

УШТАНІТ ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Введення воєнного стану на всій території України призвело до значних змін у функціонуванні нашої держави, суспільства загалом і житті кожного громадянина. Крім того, ця ситуація послужила поштовхом для проведення законодавчої роботи та внесення численних змін до законодавства України. Були значно обмежені права та основні свободи громадян. У мирний період інтелектуальна власність є однією з основних драйверів економіки і водночас важливим показником її розвитку. Це стосується також критично важливої сфери ІТ, виробництва, торгівлі та інших галузей. У тому числі ускладнилась робота патентних повірених, виключно через яких іноземні правовласники комунікують з Національним офісом інтелектуальної власності України. Враховуючи таку особливість, вважаю за необхідне здійснити дослідження питання захисту прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану.

Указом Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» (№ 64/2022) воєнний стан було запроваджено з 24 лютого 2022 р. строком на 30 діб. У подальшому його було продовжено (наприклад, Указ Президента України від 14.03.2022 р. № 133/2022) [1]. У свою чергу запровадження воєнного стану в Україні певним чином впливає на перебіг строків, пов'язаних з охороною та захистом прав інтелектуальної власності. У зв'язку з цим важливо чітко розуміти як саме обчислюється такі строки та за якими правилами

відбувається функціонування права інтелектуальної власності на цей період.

Унаслідок проголошення воєнного стану в Україні, тимчасово можуть бути гарантованими не всі конституційні права і свободи людей та громадян, крім того значні обмеження вводяться стосовно прав та законних інтересів юридичних осіб в межах, необхідних для забезпечення дії правового режиму воєнного стану. Проте, дуже важливо створити правові механізми для захисту інтересів осіб у галузі інтелектуальної власності та запобігти втраті прав на інтелектуальну власність протягом дії воєнного стану. Держава повинна максимально скоротити негативний вплив дії воєнного стану на громадян.

13 квітня 2022 р. набув чинності Закон України від 01.04.2022 р. № 2174-IX «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України» [2]. Згідно з пояснювальною запискою до закону, його необхідність випливає з важливості забезпечення захисту інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності, уникнення втрати прав у цій галузі під час дії воєнного стану, та зменшення впливу негативних наслідків воєнного стану на громадян України.

Яким чином цей закон впливає на регулювання відносин інтелектуальної власності? У період воєнного стану, терміни пов'язані з охороною прав інтелектуальної власності припиняють своє перебігання. Якщо термін закінчується під час тривання воєнного стану, можна здійснити дії для продовження таких охоронних документів як свідоцтво й патент протягом 90 днів після скасування воєнного стану без необхідності сплачувати додаткові збори за пропущений термін. Протягом усього періоду воєнного стану відповідні права залишаються дійсними і можуть бути відновлені відповідно до загальних процедур після скасування воєнного стану.

Наступні терміни підлягають зупиненню: терміни для отримання прав на об'єкти інтелектуальної власності, терміни пов'язані з охороною прав на інтелектуальну власність, терміни подання заперечення проти заявки або міжнародної реєстрації в Україні, терміни для оскарження недійсності прав на винахід у судовому порядку або перед Апеляційною палатою, терміни, під час яких можливе відновлення пропущених термінів.

Після скасування воєнного стану, строковий перебіг подальших подій розпочинається з наступного дня, з урахуванням часу, що минув до припинення. Протягом 90 днів після цього скасування, всі потрібні заяви, клопотання, заперечення, відповіді та інші відповідні документи, відповідно до профільних законів, можуть бути подані без додаткової плати за поновлення, подовження або продовження строків. Після скасування дії воєнного стану, відповідні права, які залишаються чинними протягом всього періоду воєнного стану, можуть бути оновлені у загальному порядку.

Однак, за думкою деяких науковців, невирішеними залишилися питання стосовно процедури відновлення прав у післявоєнний час, відносин конфлікту пріоритетних прав, встановлення

порядку вирішення конфліктів відновлених та чинних прав, у тому числі розгляд заперечень Національним органом інтелектуальної власності, позовів судовими органами, заяв Антимонопольним комітетом, митними і правоохоронними органами та не роз'яснює питання, пов'язані з представництвом інтересів довірителів, повірені яких в силу обставин воєнного стану не мають змоги вчиняти відповідні дії [3].

При врахуванні цього, важливо пам'ятати, що терміни, пов'язані з захистом прав інтелектуальної власності, а також процедури їх набуття, визначаються не тільки законами України, перерахованими вище, але й міжнародними угодами та договорами, щодо яких Верховна Рада України висловила згоду на їх обов'язковість.

Варто зазначити, що згідно зі ст. 9 Конституції України, міжнародні договори, на обов'язковість яких Верховна Рада України надала згоду, є складовою частиною національного законодавства України [4]. Згідно зі ст. 19 Закону України «Про міжнародні договори України», якщо міжнародним договором України, який набрав чинності відповідно до установленого порядку, передбачені інші правила, ніж ті, що визначені в відповідному законі України, застосовуються правила міжнародного договору [5].

У зв'язку з цим рекомендовано при вирішенні питання щодо термінів вчинення дій, пов'язаних з охороною або набуттям прав інтелектуальної власності, враховувати конкретний нормативно-правовий акт, яким встановлені відповідні строки.

Вищенаведене дає змогу констатувати, що в умовах війни і післявоєнного відновлення роль інтелектуальної власності стане надзвичайно важливою для розвитку економіки та творчої активності інноваторів. Посилюються і набувають нового значення економічні та соціальні аспекти права інтелектуальної власності. З урахуванням цього, законодавство повинно спрямовуватися на поліпшення механізмів захисту інтересів творців, їх інтеграцію в соціально-економічне життя, розвиток партнерства між державою і приватним сектором, а також надання державної підтримки суб'єктам інноваційної діяльності з метою максимально доцільного використання широкого інтелектуального потенціалу для відродження країни.

Список використаних джерел

1. Про введення воєнного стану в Україні : Закон України від 24 лютого 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022
2. Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності під час дії воєнного стану, введеного у зв'язку із збройною агресією Російської Федерації проти України : Закон України від 1 квітня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2174-20
3. Потоцький М. Охорона прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану. *Закон і бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/151006-ohorona_prav_intelektualnoi_vlasnosti_v_umovah_voennogo_stan.html
4. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

5. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15

Ключові слова: захист прав, інтелектуальна власність, воєнний стан, обмеження прав і свобод.

Key words: protection of rights, intellectual property, martial law, restriction of rights and freedoms.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

ЮРЧЕНКО ВІТАЛІЙ ЮРІЙОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЦИФРОВОМУ СЕРЕДОВИЩІ

З кожним днем цифрові технології стають все більш розвиненими, набувають більшої цінності та актуальності. За допомогою спеціального програмного забезпечення можна програмувати, надавати різної структури електронним ресурсам, змушувати рухатися підприємницькі станки та інше обладнання в автоматизованому режимі. Особливої актуальності питанням у цифровому середовищу додають цифрові активи в різних формах, які наразі набирають все більш значної популярності, наприклад: криптовалюта, NFT, токени, електронні мережі, інтернет-нерухомість, додатки, різні ресурси в відеоіграх та інші цифрові об'єкти які мають майнову цінність. В загальному понятті цифровим середовищем називають комплексну систему, яка забезпечує взаємодію між людьми та комп'ютерними технологіями. Це може бути будь-яке середовище, яке залежить від комп'ютерних технологій та мереж, де люди можуть спілкуватися, обмінюватися інформацією, використовувати програми та послуги, а також створювати та співпрацювати над різноманітними проєктами [2].

Великої уваги заслуговують питання щодо права інтелектуальної власності на різні подібні продукти, створені у цифровому середовищі. Дуже важливо сучасним програмістам, інженерам програмного забезпечення, веб дизайнерам та іншим особам, задача яких полягає в створенні нових, сучасних цифрових ресурсів знати чинне законодавство країни щодо захисту прав авторів на їх винаходи, який державний орган відповідає за захист інтелектуальної власності, порядок реєстрації своїх винаходів, інтегральних мікросхем, корисних моделей, промислових зразків, витворів мистецтва та інших інновацій. Перед тим, як розміщувати плоди своєї праці в Інтернет просторі, потрібно добре впевнитися в тому, що права на створену програму, додаток, сервіс та іншу інтелектуальну власність захищені з метою уникнення проблемних ситуацій, пов'язаних з шахраями, які можуть привласнити собі авторство на чужий

винахід або розробку, вільно та безоплатно використовувати цифрові ресурси, що порушує інтереси розробників, до цілей яких входить отримання майнової винагороди за свої творіння [1].

В Україні права інтелектуальної власності регламентують такі нормативно-правові акти як: Закон України «Про авторські та суміжні права», який визначає права авторів та інших правовласників на твори науки, літератури та мистецтва, а також суміжні права на твори, що створюються на основі чужих творів; Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», який регулює питання охорони прав на товарні знаки; Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі» який встановлює порядок охорони прав на винаходи та корисні моделі; Закон України «Про топографії інтегральних мікросхем», який встановлює порядок охорони прав на топографії інтегральних мікросхем; Цивільний кодекс України та інші. Наразі, положеннями, які визначають осіб, що займаються неправомірним розповсюдженням даних в мережі Інтернет, є п. 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 р. № 1, відповідно до якого належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є власник веб-сайту. Згідно із Законом України «Про авторське право і суміжні права» власником веб-сайту вважається особа, яка є володільцем облікового запису, встановлює порядок та умови використання веб-сайту. За відсутності доказів іншого, власником веб-сайту вважається реєстрант відповідного доменного імені, за яким здійснюється доступ до веб-сайту, та (або) отримувач послуг хостингу. Інформація про реєстраторів доменного імені у відкритому доступі міститься на інформаційному ресурсі Whois. Починаючи з березня 2017 р. в Україні діє спеціальний порядок припинення порушень авторського права та (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет відповідно до ст. 52-1 Закону України «Про авторське право та суміжні права». У разі порушення будь-якою особою авторського права та (або) суміжних прав, вчиненого з використанням мережі Інтернет, особа, права якої були порушені, має право звернутися до власника веб-сайту або веб-сторінки, на яких розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна інформація, із заявою про припинення порушення [3].

Оскільки цифрові технології значно змінюють спосіб створення, розповсюдження та використання творів, а також забезпечення їх захисту, виникає велика кількість проблем пов'язаних з питанням авторства. До основних проблемно-правових питань інтелектуальної власності в цифровому середовищі належать:

1) порушення авторських прав у цифровому середовищі. Захист авторських прав у цифровому середовищі є набагато складнішим, оскільки цифрові технології дозволяють швидко та легко копіювати, модифікувати та поширювати твори. Це створює проблему піратства та нелегального копіювання, поширення творів без дозволу правовласника, оскільки дуже складно виявити правопорушника а також притягнути його до відповідальності, довести факт порушення авторського права;

2) проблеми захисту торгових марок. Захист торгових марок в цифровому середовищі також стає складнішим через можливість швидкого та масштабного розповсюдження копій оригінальних товарів та послуг в мережі Інтернет. Це може призвести до зміни вигляду торгової марки або її неправильного використання;

3) проблеми з доступністю та використанням даних. Цифрові технології забезпечують значно більшу доступність до інформації, але це також може стати проблемою для захисту прав на дані. Наприклад, компанії, що збирають та обробляють великі обсяги даних, можуть використовувати ці дані без дозволу їх власників або порушувати права на конфіденційність;

4) проблема суміжних прав. У цифровому середовищі з'являються нові види творчості, які не завжди вписуються в традиційні категорії авторських прав. Наприклад, музичні та відео стріми на платформах, онлайн-ретрансляції спортивних подій та інше. Це призводить до складнощів у визначенні правового статусу цих творів та розподілу доходів між авторами та правовласниками;

5) проблеми захисту персональних даних. Використання цифрових технологій збільшує обсяг персональних даних, які збираються та обробляються. Це може стати проблемою, якщо ці дані потрапляють до злочинців чи злочинних угрупувань або використовуються без згоди власників даних;

6) проблеми з патентним захистом. Цифрові технології швидко змінюються та розвиваються, що ускладнює процес отримання патенту на цифрові винаходи. Більшість цифрових технологій є складними системами, які можуть містити десятки інноваційних рішень. Це може призвести до труднощів у визначенні того, які саме інновації можуть бути запатентовані;

7) проблеми з інтелектуальною власністю на блокчейні. Блокчейн, як технологія розподіленого реєстру, відкриває нові можливості для створення, зберігання та передачі інформації, але також призводить до складнощів у визначенні правового статусу цих даних. Наприклад, питання про те, хто є власником прав на створення «умовних токенів» на блокчейні, є неоднозначним і ще не отримало шляхів вирішення.

Для того, щоб прийти до розв'язання зазначених вище проблем, потрібно провести ряд заходів, направлених на створення нових та покращення старих нормативно-правових засад щодо інтелектуальної власності в цифровому просторі, а саме постійно спостерігати за динамікою змін цифрового середовища та надавати актуальності чинному законодавству, спростити процедуру патентування, надати нормам щодо захисту прав авторів та суміжних спів авторів більш широкого та чіткого змісту, який буде охоплювати різні фактори та ситуації, при яких захист прав на результати праці в цифровому середовищі є проблемним або неможливим. Актуальним буде створення нового правоохоронного органу, або відділу в уже існуючих, діяльність якого буде направлена на нагляд за дотриманням авторських прав в цифровому середовищі, боротьбі проти піратства

та неправомірного використання чужих даних, файлів з метою задоволення своїх корисливих мотивів, використовуючи при цьому сучасні технології та програмне забезпечення [4].

Отже, враховуючи все зазначене вище, можна зробити висновок про те, що проблеми в цифровому середовищі є нескінченними, питання щодо їх вирішення будуть завжди актуальними та будуть потребувати детального аналізу, дослідження і в кінцевому результаті нормативно-правового регулювання. Чим більшою буде динаміка розвитку інформаційних ресурсів, тим більше буде новацій, нових технологій та відкриттів. Відповідно до цього будуть з'являтися і нові автори цих досягнень, права та інтереси яких мають бути захищеними, адже сучасні винахідники, розробники, митці є рушійною силою людства, які працюють задля вирішення глобальних проблем та розвитку суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Еннан Р. Є. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет. *ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні* : збірник матеріалів науково-практичної конференції. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 172. URL: http://www.lp.edu.ua/sites/default/files/news/2016/3900/attachments/maket_it_konfer.pdf
2. Піжук О., Муравйов В. Цифрове суспільство як нова парадигма розвитку цивілізації XXI століття. *Věda a perspektivy*. 2022. № 2 (9). URL: https://doi.org/10.52058/2695-1584-2022-2(9)-75-86 (дата звернення: 06.05.2023).
3. Постанова пленуму Верховного суду України від 27.02.2009 р. № 1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09
4. Право інтелектуальної власності : навчальний посібник / Р. Є. Еннан, О. О. Кулініч, С. В. Мазуренко, І. В. Менсо, Л. Д. Романадзе. Київ : Алерта, 2016. 492 с.

Ключові слова: цифрове середовище, правове регулювання, проблемні питання, інтелектуальна власність, проблеми авторства в інтернеті просторі.
Key words: digital environment, legal regulation, problematic issues, intellectual property, problems of authorship in the Internet space.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Кирилюк А. В.

СЕКЦІЯ 10

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

ВИХОДЕЦЬ ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ

В умовах воєнного стану спостерігається тенденція перенавантаженості судової ланки, що впливає на тривалість розгляду та ефективність діяльності роботи суду в порядку цивільного судочинства, що зумовило виникнення значних змін в системі правосуддя. Так, останнім часом в нашій державі спостерігається трансформація системи прав, свобод та інтересів людини та громадянина і одним з найдієвіших векторів якої стає врегулювання спору за участі судді. Завдяки даному напрямку зменшується вплив держави на спільноту, змінивши його на саморегульований механізм альтернативного засобу вирішення спорів. Врегулювання спору за участі судді є одним з яскравих прикладів альтернативного способу вирішення спору, в якому учасники за допомогою незалежного посередника, можуть вирішити своє питання шляхом забезпечення інтересів кожної зі сторін спору.

Визначення «врегулювання спору за участю судді» не закріплено в жодному міжнародному нормативно-правовому акті, але використовується в правових доктринах як окремий альтернативний спосіб вирішення спору. Згідно з правником В. Яковлєвим, дана процедура має багато однакових ознак з медіацією, але основна відмінність полягає в тому, що врегулювання спору за участю судді, є основою судового примирення учасників спору. Окрім того, ще однією перевагою над медіацією є застосування різних методів дій, які використовує суддя, як посередник, а саме переговори, обґрунтування мети та порядку проведення процедури та індивідуальних бесід у формі спільних або закритих нарад і, як наслідок, укладення сторонами мирової угоди [2, с. 57]. Науковець Т. Кисельова вважає, що врегулювання спору за участю судді є окремою судовою стадією, завдяки якій суддя в підвідомчості якого знаходиться справа, приймає участь у врегулюванні спору до початку розгляду справи по суті та за згодою учасників спору, що зумовлює винесення рішення по справі. Аналізуючи положення глави 4 ЦПК України, дане поняття не має конкретного визначення, проте можна зрозуміти, що законотворець характеризує термін врегулювання спору за участю судді як проведення протягом розумних

строків в формі спільних та (або) закритих нарад врегулювання спору за участю судді за обов'язковою згодою учасників конфлікту [4].

За думкою правниці В. Прущак, вирізняють зовнішні та внутрішні риси врегулювання спору за участю судді. Так, зовнішніми ознаками в цивільному процесі є: присутність цивільно-правового спору між учасниками, добровільне волевиявлення сторін щодо використання даного механізму вирішення конфлікту; неповна саморегульованість; застосування диспозитивності, яка практично не обмежується, тобто учасники спору стають «керівниками» процесу; приймає участь третя неупереджена сторона як посередник; кінцеве рішення має відносний характер – поширення дії лише щодо учасників спору. Внутрішні риси, які забезпечують відокремленість даної процедури від різноманіття способів альтернативних засобів вирішення спорів можна назвати наступні: присутність судді, у віданні якого є підвідомча справа; застосування даного способу лише до початку розгляду справи по суті; можливість судді окреслити учасникам конфлікту мирні засоби врегулювання їх питання; відповідальність учасників за виконання рішення [1, с. 46].

Необхідно звернути увагу також і на передумови запровадження інституту врегулювання спору за участю судді, оскільки вони є підставами виконання процедури та забезпечують результативність. Саме зростаюче застосування альтернативних способів вирішення спору та сприяння застосування даного інституту в примирних процедурах; швидке вирішення проблемного питання, що забезпечується низьковартістю економічних ресурсів; зростання важливості суду в сучасному житті суспільства, розширення компетенцій учасників спорів в сукупності дає позитивний наслідок для вдосконалення системи цивільного судочинства нашої держави [5, с. 216]. Якщо проаналізувати умови врегулювання спору за участі судді, то необхідно при їх класифікації виокремити три групи. Процесуальні умови використовуються лише в порядку цивільного судочинства, оскільки в жодному іншому виду судочинства неможливо скористатися даним способом. До них відносять: наявність ухвали щодо відкриття провадження; обов'язкове погодження учасників; застосування даної процедури до розгляду справи по суті; немає третьої сторони, яка виявила самостійні вимоги щодо предмета конфлікту. Організаційно-методичні умови складають ще одну складову системи умов даного інституту. Дані умови – це зовнішнє вираження підстав, що впливають на процедуру, її реалізацію (матеріальна, технічна та організаційна забезпеченість). До зазначених підстав входять такі: обов'язкова участь суду в врегулюванні спору; політично-правовий умисел держави; професійність та майстерність суддів, які здійснюють провадження; високий ступінь матеріально-технічної укомплектованості. Важливу роль складають суб'єктивні підстави, які забезпечують намір народу щодо застосування даного інституту щодо вирішення спору та врахування інтересів кожного учасника спору. Дані умови повністю залежать від учасників спору: волевиявлення сторін; взаєморозуміння та взаємодія;

заінтересованість осіб щодо врегулювання спору; відповідальність учасників за результат розгляду. Можна сказати, для ефективного вирішення спору виникає потреба у підвищенні ступеня правової та соціальної культури за яким повага, допомога, значний ступінь довіри до судді стане фундаментом [2, с. 58].

Багато правознавців вважає що необхідно передбачити в ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» обрання зборами суддів суддю, який зможе здійснювати врегулювання спору. Це зумовить допуск суддів, які мають намір цим займатися підвищення їх професійних навичок. Так, набуття професійними навичками суддями має відбуватися під керівництвом Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та супроводжуватися сертифікатом з складанням іспитів. Окрім важливості навчання та підготовки суддів, важливим критерієм є забезпечення систематизації переліку суддів. Створення Реєстру забезпечить ознайомлення сторонами з інформацією про суддів та дозволить зробити правильний вибір щодо вирішення спору.

Проте не лише професійні навички необхідні для судді для ефективного вирішення спору. Так, правник Т. Подковенко зазначає, що для ефективного результату суддя повинен володіти такими рисами: уважно слухати сторони, бути толерантним, відкритим, організованим, допомогти сторонам вирішити проблемне питання. Тобто, суддя повинен під час проходження процедури повинен використовувати прийоми психолога, спеціаліста з конфліктології та комунікатора [3].

Під час врегулювання спору суддя має такі повноваження: ознайомлення з причинами та предметом позову задля ефективності своєї роботи; визначення прийомів проходження АВС, дотримуючись норм ЦПК України; окреслювати сторонам судову практику сторонам з аналогічних питань та допомагати знайти способи вирішення спору. До того ж суддя повинен дотримуватися норм чинного закону; роз'яснення мети та порядок проведення процедури; не надавати поради та рекомендації, інформування учасників щодо предмету доказування та очолювати процедуру врегулювання спору.

Порядок проведення даної процедури характеризується такими етапами: підготовчий (організація процедури), найзначніший – переговорний (врегулювання конфлікту між учасниками конфлікту) та заключний (припинення вирішення спору, наслідком якого є досягнення чи недосягнення домовленості).

Відповідно до ст. 204 ЦПК підставами для припинення врегулювання спору за участю судді є: заява про припинення, у разі закінчення терміну розгляду та за волевиявленням судді через затягування врегулювання конфлікту однією зі сторін. Про припинення врегулювання спору за участю свідчить ухвала суду, яку не можливо оскаржити [4].

Таким чином, інститут врегулювання спору за участю судді є найбільш пристосованим та наповнений незначною неформальністю, який є ефективним інструментом серед різноманіття прийомів альтернативного способу вирішення спорів. Врегулювання спору за участю судді відбувається послідовно, а сторони поступово можуть досягти бажаного результату під час вирішення питання.

Список використаних джерел

1. Прущак В. Є. Роль судді під час здійснення процедури врегулювання спору за участю судді: проблемні аспекти та шляхи їхнього вдосконалення. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 44–48.
2. Прущак В. Є. Правові основи врегулювання спору за участю судді. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2018. № 17. С. 56–62.
3. Романадзе Л. Д. Врегулювання спору за участю судді та інші процесуальні новели: вплив на розвиток медіації. *Українська академія медіації* : вебсайт. URL: http://mediation.ua/wp-content/uploads/2017/05/Stattya-proMediatsiyu-v-proektah-protses-kodeksiv-2.pdf
4. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15
5. Яценко С. Інститут врегулювання спору за участю судді: правова характеристика. *Право України*. 2017. № 9. С. 213–219.

Ключові слова: врегулювання спору, суддя, альтернативний засіб вирішення спору, переговори.
Key words: dispute settlement, judge, alternative solution to the dispute, negotiation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

ВЛАДИЧЕНКО ЮЛІЯ РОМАНІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

СКЛАДАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ НА ПРАВО НА ЗАЙНЯТТЯ НОТАРІАЛЬНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі послуги нотаріуса є розповсюдженою потребою. Ця потреба зумовлена розвитком цивільних правовідносин. Адже майже кожен громадян хоча б раз в житті звертався до нотаріуса: чи то для при отриманні кредиту передавав нерухоме майно в іпотеку або заставу, чи то для оформлення спадщини, чи то для засвідчення копії якогось документу тощо. Тому актуальність звернень чи то до державних нотаріальних контор, чи то до приватних нотаріусів є поширеною. Перелік послуг, які надає нотаріус, дійсно немалий. Але не кожна особа, яка має намір стати нотаріусом може отримати свідоцтво на право на зайняття нотаріальною діяльністю.

Зважаючи на особливості умов воєнного стану, складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю відрізняється від стандартної процедури. Для забезпечення безпеки та забезпечення функціонування суспільства в умовах воєнного стану, Міністерством юстиції України були встановлені додаткові вимоги та обмеження.

До загальних змін, які включили в процес складання кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю в умовах воєнного стану, можна віднести:

1. Особа, яка має намір складати кваліфікаційний іспит, подає заяву до будь-якого територіального органу Міністерства юстиції незалежно від зареєстрованого або задекларованого місця свого проживання (місця взяття на облік внутрішньо переміщеної особи) (ч. 2 п. 5 Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05) [2].
2. У період дії воєнного або надзвичайного стану кваліфікаційний іспит може бути розпочатий не раніше 08:00 та повинен бути закінчений не пізніше 22:00 (ч. 2 п. 15 Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05) [2].
3. У разі надходження сигналу тривоги під час проведення електронного анонімного тестування, електронне анонімне тестування зупиняється, у засіданні Комісії оголошується перерва до надходження сигналу відбою тривоги (ч. 4 п. 27 Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05) [2].
4. Після надходження сигналу відбою тривоги електронне анонімне тестування відновлюється та відповідний невиконаний етап, який було зупинено, розпочинається спочатку. Розподіл тестових завдань для проходження відповідного етапу здійснюється системою шляхом випадкового вибору із загального переліку тестових питань та завдань (ч. 5 п. 27 Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05) [2].
5. У разі якщо після надходження сигналу відбою тривоги час, відведений для виконання відповідного етапу, закінчується після 22:00, проведення електронного анонімного тестування зупиняється та переноситься на іншу дату (ч. 6 п. 27 Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05) [2].
6. У разі зупинення електронного анонімного тестування результати виконання кожного виконаного етапу електронного анонімного тестування зберігаються в системі. Призначене на нову дату електронне анонімне тестування розпочинається з невиконаного етапу, який було зупинено (ч. 7 п. 27 Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05) [2].

7. Електронне анонімне тестування, яке проводиться в захисній споруді цивільного захисту (укритті, сховищі тощо), у разі надходження сигналу тривоги не зупиняється (ч. 9 п. 27 Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05) [2].

Кваліфікаційний іспит складається з письмової та усної частини. Письмова частина запиту на вирішення завдань з теорії права, практичних прав та кейсів. Усна частина випробування закінчується в першій частині дискусії та включає в себе обговорення теоретичних та практичних аспектів нотаріальної діяльності в умовах воєнного стану (процедура відкриття спадщини в умовах воєнного стану; правові обмеження на діяльність нотаріусів в умовах воєнного стану).

З метою підвищення кваліфікації кандидатів на здобуття права зайнятості нотаріальною діяльністю в умовах воєнного стану можуть вимагатися вивчення спеціальних курсів, проведення практичних тренінгів, а також знання додаткових іноземних мов.

Кваліфікаційний іспит на право на зайняття нотаріальною діяльністю в умовах воєнного стану є складним завданням, яке вимагає глибоких знань та вмінь сфері права, а також вміння працювати в умовах невизначеності та стресу.

Основні розділи кваліфікаційного іспиту на право на зайняття нотаріальною діяльністю в умовах воєнного стану можуть включати загальні питання з права: з теорії права, цивільного права, сімейного права, трудового права, кримінального права.

Період воєнного стану може змінювати ряд аспектів здійснення нотаріальної діяльності, таких як встановлення нотаріальних дій, обмеження доступу до нотаріальних послуг у зоні бойових дій та інше. Тому для складання кваліфікаційного іспиту на право зайняття нотаріальною діяльністю в умовах воєнного стану необхідно враховувати наступні питання:

1. Правовий режим дії нотаріальної контори в умовах воєнного стану.
2. Права та обов'язки нотаріусів в період воєнного стану.
3. Правила складання нотаріальних документів в умовах воєнного стану.
4. Процедури нотаріального посвідчення документів в умовах воєнного стану.
5. Правила збереження та зберігання нотаріальних документів в умовах воєнного стану.

Проаналізувавши вищезазначене, можна підсумувати: в період дії воєнного стану процес складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття діяльністю відрізняється від стандартної. Передбачаються зміни щодо територіального органу до якого подається заява про складання кваліфікаційного іспиту та стосовно часу складання кваліфікованого іспиту.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII. Редакція від 29.12.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12
2. Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку допуску осіб до складання кваліфікаційного іспиту та проведення кваліфікаційного іспиту Вищою кваліфікаційною комісією нотаріату» від 28.07.2011 р. № 1905/05. Редакція від 21.24.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0926-11

Ключові слова: нотаріат України, кваліфікаційний іспит, нотаріальна діяльність, нотаріус, воєнний стан.
Key words: notary of Ukraine, qualifying exam, notarial activity, notary, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

ДОВГОНОС ІВАННА ЮРІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОСВІДЧЕННЯ ЗАПОВІТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Уже понад рік Україна перебуває у воєнному стані, що значно впливає на життя людей та на загальний стан країни в цілому. На жаль, тривалість війни та воєнного стану в Україні породжує нові реалії повсякденного життя, в тому числі і впливає на правову реальність, що змушує переглядати та вносити корективи до нормативно-правових актів.

Однією зі сфер, що зазнала впливу та змін, стало спадкове право. В рамках своєї роботи, пропоную розглянути тему заповіту в умовах воєнного стану.

Згідно зі ст. 1233 Цивільного кодексу України: «заповітом є особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті» [1] і відповідно до ст. 202 та 1247 ЦКУ заповіт є одностороннім правочином, щодо якого встановлено обов'язкове нотаріальне посвідчення, адже своєю дією спрямовує набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Слід зазначити, що важливим аспектом дійсності заповіту є наявність повної цивільної дієздатності заповідача (ст. 1234 ЦКУ), оскільки в разі її відсутності, слід вести мову про нікчемність заповіту. Також законом не допускається вчинення заповіту через представника. Заповіт складається особою власноруч або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів, але відповідно до п. 1.7 глави 3 наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України»: «нотаріус може на прохання особи записати заповіт з її слів власноручно або за допомогою загальноприйнятих технічних засобів» [2]. Заповіт підписується заповідачем особисто.

В умовах воєнного стану багато чого змінилось, тому Кабінет Міністрів України ухвалив постанову № 209 «Деякі питання державної

реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164», а 19 березня набрав чинності наказ Міністерства юстиції України від 11.03.2022 р. № 1118/5 «Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату», які вносять зміни до порядку вчинення нотаріальних дій, що стосуються, зокрема, і заповітів. Проаналізуємо їх:

1. Посвідчення заповітів здійснюється без використання спеціальних бланків. Дозволяється використання білих аркушів паперу з нанесеними на них за допомогою комп'ютерної техніки реквізитів нотаріуса. Для подальшої реєстрації у Спадковому реєстрі встановлюється позначка «Без бланків».

2. За відсутності доступу до державних реєстрів, посвідчення, внесення змін та скасування заповітів може відбуватися без реєстрації, але з подальшим внесенням до них протягом п'яти робочих днів з дня відновлення доступу.

3. Заповіти військовослужбовців Збройних Сил, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також працівників правоохоронних (спеціальних) органів можуть посвідчуватися командиром (начальником) цих формувань або іншою уповноваженою таким командиром (начальником) особою з подальшим надсиланням таких заповітів через Генштаб Збройних Сил, Міністерство оборони, відповідний правоохоронний (спеціальний) або інший орган до Міністерства юстиції або його територіального органу для забезпечення їх реєстрації нотаріусами в Спадковому реєстрі. Протягом 2 робочих днів після отримання заповіту територіальний орган Мін'юсту має передати заяву про реєстрацію такого документа до Реєстратора, а той в свою чергу протягом 3 днів після отримання здійснює його реєстрацію в Спадковому реєстрі [5].

4. У вчинення будь-яких нотаріальних дій з громадянами рф нотаріуси відмовляють, крім випадків: посвідчення заповіту військовополоненого, засвідчення справжності підпису на заяві про вихід з громадянства рф.

В обставинах сьогодення, слід звернути увагу, що багато іноземців проходять контрактну службу в Збройних Силах України. Доцільно буде розглянути посвідчення заповіту саме за участю цих осіб. Так, аналізуючи ст. 70 Закону України «Про міжнародне приватне право», передбачено, що «спадкові відносини регулюються правом держави, у якій спадкодавець мав останнє місце проживання, якщо спадкодавцем не обрано в заповіті право держави, громадянином якої він був» [6]. Згідно з ч. 18 ст. 4 ЗУ «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», іноземці, що уклали контракт про проходження військової служби у Збройних Силах України, вважаються такими, що проживають на законних підставах на території України на період дії контракту, а отже до військовослужбовців-іноземців використовуються норми ЗУ «Про міжнародне приватне право». Слід також зазначити, що посвідчення заповіту відбувається також командиром формування. Щодо практичного аспекту, то я вважаю, що заповіт має діяти одночасно і на території України, і на території батьківщини

іноземця з урахуванням особливостей обох країн, до прикладу, щодо обов'язкової частки.

Отже, можна зазначити, що законодавство, як завжди, адаптується під реалії сьогодення. Усі прийняті зміни були націлені на полегшення процедури посвідчення заповіту і це було вимушеною мірою, і так чи інакше це потребує певних правок в законодавчих актах. Так було спрощено процедуру для військових, що є необхідністю в теперішніх умовах, відмова від спеціальних бланків зробила роботу нотаріуса в цілому можливою, стосовно питань заповіту. Водночас нотаріуси відмовляють у вчиненні нотаріальних дій з громадянами рф, це говорить про те, що позиція нотаріальної спільноти одностайна і патріотична.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. №№ 40–44. Ст. 356. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 р. № 296/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12
3. Деякі питання державної реєстрації в умовах воєнного стану та внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п
4. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері нотаріату : Наказ Міністерства юстиції України від 11 березня 2022 р. № 1118/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0325-22
5. Про внесення змін до Порядку державної реєстрації заповітів і спадкових договорів у Спадковому реєстрі : Постанова Кабінету Міністрів України від 16 серпня 2022 р. № 914. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/914-2022-п
6. Про міжнародне приватне право : Закону України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2709-15/conv

Ключові слова: заповіт, воєнний стан, нотаріальна дія, зміни, реєстр, спеціальний бланк.
Key words: testament, state of war, notarial act, changes, register, special form.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

ЖИЛКА АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

АЛЬТЕРНАТИВНЕ ВИРІШЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ СПОРІВ

Альтернативне вирішення цивільних спорів є актуальною темою, оскільки в сучасному світі розгляд справ в суді часто вимагає значних витрат часу, грошей та інших ресурсів, що може бути важко доступним для багатьох людей та підприємств. Крім того, судовий процес може бути складним та стресовим для сторін конфлікту. Альтернативні методи вирішення спорів, такі як медіація, арбітраж, переговори тощо, можуть бути ефективними засобами вирішення конфліктів, які дозволяють сторонам самостійно вирішувати свої спори, виходячи з їхніх інтересів та потреб. Однак, існують обмеження використання альтернативних методів вирішення спорів, такі як нездатність до примусового виконання угод, недостатня інформованість та усвідомленість сторін щодо своїх прав, необхідності проведення додаткових переговорів та труднощів у забезпеченні повної та точної інформації.

Прийняття Цивільного процесуального кодексу України [5] є важливим кроком до вдосконалення судових механізмів країни ведення цивільних справ та підвищення їх ефективності. ЦК України розроблено ряд впорядкування розгляду та вирішення цивільних справ, забезпечення доступності та ефективності системи правосуддя, загальний захист і, головне, забезпечення можливості миру учасників спірних правовідносин.

Однак у сучасній правозастосовній практиці непоодинокі випадки, коли через тривалість процедури питання подання позову втрачає свою актуальність, а сторони зазнають великих матеріальних і духовних втрат, а також втрати часу. Реалізація навіть довгоочікуваних рішень затягується роками і в більшості випадків так і не виконується.

Медіація – це особливе рішення, яке потребує спеціального юридичного схвалення. Аналізуючи визначення медіації, можна виділити наступні елементи цього явища:

1) альтернативність медіації щодо судового розгляду,
2) добровільний вибір сторонами процедури медіації;
3) наявність медіатора, який виступає посередником у вирішенні спорів, спрямований на всіляке сприяння запобіганню або пом'якшенню конфліктів, тобто відмова від судових спорів, припинення вже розпочатого судового провадження; медіація залучає медіатора, він не має зацікавленої сторони, а навпаки допомагає дійти згоди між сторонами, сприяти вирішенню суперечок, але не для особистої вигоди, а для загальних результатів;
4) визначення цілей медіації – знайти компромісну, стабільну та взаємонадійну домовленість сторін у врегулюванні спорів [3, с. 120].

Учасниками медіації є медіатор (медіатори), сторони медіації, їхні представники, законні представники, перекладачі, експерти та інші

особи, визначені за згодою сторін медіації. Крім того, закон передбачає існування організації, що забезпечує проведення медіації, тобто будь-якої форми власності або юридичної особи власності та організаційно-правової форми для проведення медіації. Медіатор – це незалежний посередник, який сприяє у вирішенні спорів шляхом медіації, незалежний від сторін спору, органів державної влади, інших практикуючих юристів та фізичних осіб [4, с. 178].

На практиці рішення, що приймаються в цивільному судочинстві, особливо в сімейних, цивільних і трудових справах, іноді є недостатньо обґрунтованими, а суперечки між сторонами не лише не припиняються, а й у деяких випадках загострюються, незважаючи на формальне врегулювання спору. Врегулювання спорів шляхом переговорів без залучення суду допустиме за різних обставин. Наприклад, у наступних випадках: (a) при розлученні колишнє подружжя може домовитися про поділ майна та аліменти на дітей; (b) сторони дорожньо-транспортної пригоди (ДТП) можуть укласти угоду про добровільне відшкодування матеріальної шкоди; (c) у разі порушення торговцем прав споживача може бути укладена угода про добровільне відшкодування матеріальної шкоди, завданої внаслідок порушення.

Переговори були інструментом вирішення спорів задовго до появи судового розгляду. Однак те, як проводяться переговори – мистецтво переговорів – довгий час ігнорувалося. Лише у другій половині XX ст. переговори стали предметом широкого наукового аналізу, значною мірою завдяки тій ролі, яку вони почали відігравати в сучасному суспільстві. Основними принципами переговорів для вирішення спорів є добровільне волевиявлення сторін спору про свої наміри. Переговори можуть бути організовані та проведені на різних етапах вирішення спору. Переговори можуть відбуватися на стадії досудового врегулювання спору, без звернення до суду [1, с. 223].

Завданням третейського суду є захист інтересів фізичної або юридичної особи шляхом всебічного розгляду та вирішення спору відповідно до закону. Загалом, арбітраж ґрунтується на тих самих принципах, що й інші форми вирішення спорів але також має досить довгий перелік принципів законності, незалежності арбітрів та підпорядкування лише арбітру. Незалежність арбітрів і підкорення їх лише закону, рівність усіх учасників арбітражного розгляду перед законом і арбітражним судом, змагальність сторін; свобода в доказуванні і у доведенні перед судом їх переконливості, сила переконання; обов'язковість арбітражного рішення для сторін; добровільність створення третейського суду, вирішення спору; сприяння сторонам у досягненні мирової угоди на будь-якій стадії арбітражного розгляду. Третейські суди не входять до судової системи України, що визначає їх особливий статус.

Основні відмінності третейських судів від державних судів полягають у наступному: – створення третейських судів є добровільним і вони можуть самостійно обирати своїх суддів; – обмежене коло справ, на які поширюється юрисдикція третейського суду; – у певних випадках арбітри добровільно дають згоду на своє призначення або

обрання; – обов'язковість для сторін, але рішення не приймаються від імені держави, які звернулися до арбітражного суду [2, с. 22].

Отже, альтернативне вирішення спору може бути ефективними та корисними засобами для вирішення конфліктів. Вони можуть бути використані для зменшення витрат часу та грошей, а також для забезпечення більш задовільних результатів для сторін конфлікту. Однак, перед використанням альтернативних методів вирішення спорів, необхідно уважно розглянути їх обмеження та можливі ризики. Важливо усвідомлювати, що в деяких випадках, такі методи можуть бути недостатньо ефективними або не забезпечувати повного захисту прав сторін.

Список використаних джерел

1. Альтернативні способи вирішення цивільних спорів за законодавством України : навч. посіб. / О. Б. Верба-Сидор, У. Б. Воробель, Н. М. Грабар, А. О. Дутко, Ю. М. Юркевич ; за ред. О. Б. Верби-Сидор. Львів : Львів. держ. у-т внутрішніх справ, 2021. 416 с.
2. Бутрин-Бока Н. С., Зигрій О. В. Несудові Форми Вирішення Цивільних Спорів: Міжнародний Досвід Зарубіжних Країн. *Наукові Записки. Серія «Право»*. 2022. № 12. С. 19–24.
3. Дяченко С. В. Запровадження медіації для вирішення сімейних спорів у цивільному судочинстві України: судова практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 2. С. 118–121.
4. Турчак І. О. Договірні відносини у медіації. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. Серія «Право»*. 2017. № 3. С. 178.
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 04.05.2023).

Ключові слова: цивільні спори, медіація, арбітраж, конфлікт.
Key words: civil disputes, mediation, arbitration, conflict.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Іліопол І. М.

ЗАГНІТКО АННА ВАЛЕНТИНІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРОКИ ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Цивільне законодавство в Україні встановлює шестимісячний строк прийняття спадщини. Визначення такого строку є загальним і передбачає, що у цей період особа повинна особисто подати заяву до нотаріальної контори за місцем відкриття спадщини. Якщо протягом шестимісячного строку спадкоємець не подав заяву до нотаріуса, то він буде вважатися таким, що не прийняв спадщину.

Загальний строк може бути продовженим, якщо інші спадкоємці, які вже прийняли спадщину, надали на це письмову згоду. Також можна звернутись до суду щодо продовження строку на прийняття спадщини, але слід розуміти, що суд може і не задовольнити позов. Для поновлення строку на прийняття спадщини в судовому порядку потрібна наявність поважної на те причини. Поважною причиною вважається тривала хвороба спадкоємця, реабілітація або інші обставини, які не дозволяли спадкоємцю вчасно подати заяву про прийняття спадщини. У таких випадках суд може призначити додатковий строк, щоб особа змогла реалізувати своє право на спадок. Варто зазначити, що незнання про шестимісячний строк або нестача коштів в особи на сплату державного мита в нотаріальній конторі не вважаються поважними причинами.

Якщо особа після спливу додаткового строку не скористалась ним, то вона не може знову підіймати питання про надання ще одного додаткового строку.

У воєнний період можуть виникнути деякі непередбачувані обставини, які унеможливлять подачу заяв про прийняття спадщини у визначений шестимісячний строк.

Відповідно до Указу Президента України з 24 лютого 2022 р. по всій території України було введено воєнний стан. Згідно з цим указом, Кабінет Міністрів України опублікував постанову про «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану». Згідно з п. 3 цієї постанови, перебіг строку для прийняття спадщини або ж відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на 4 (чотири) місяці. З цього випливає, що строк на прийняття спадщини в період воєнного стану становить 10 (десять) місяців, проте судова практика свідчить про інше.

На початку 2023 р. Касаційний цивільний суд опублікував постанову, що містила іншу оцінку, ніж в постанові Кабінету Міністрів України. Верховний Суд зазначив, що основним законодавчим актом цивільного права є цивільний кодекс України, а п. 3 постанови Кабінету Міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» суперечить ст.ст. 1270 і 1272 ЦКУ. Такі питання не можуть регулюватися постановою КМУ, якщо не було внесено змін до основного законодавчого акту, а саме до Цивільного кодексу. Законодавець не передбачає допустимості існування такої конструкції як «зупинення перебігу строку на прийняття спадщини» та можливості визначати інші правила щодо строку на прийняття спадщини.

Звісно, актами цивільного законодавства України також є постанови Кабміну, але якщо вони суперечать положенням кодексу, то використовуються саме положення, які зазначені в ЦКУ. Якщо суб'єктами законодавчої ініціативи подано закон, який регулює інакше цивільні відносини, ніж Цивільний кодекс, то одночасно має бути подано проєкт і про зміни до Цивільного кодексу. Кабінет Міністрів України цього не зробив, отже строки прийняття спадщини регулюються ЦК.

Задля вирішення цієї проблеми доцільно було б внести зміни до Цивільного кодексу і додати ще одну частину до ст. 1270 ЦКУ,

де зазначалося б, що в період воєнного стану строк на прийняття спадщини продовжується на 4 місяці і в сумі становить 10 місяців.

Рішення Верховного Суду є прикладом для рішень судів нижчих інстанцій, що забезпечує сталість судової практики. Всі суди першої та апеляційної інстанції повинні виносити рішення, які не суперечать рішенням Верховного Суду.

Тому, якщо юридично необізнана особа не оформляє спадщину чи затягує з подачею заяви до нотаріуса так як вважає, що за новими правилами можна це зробити в період десяти місяців, то слід бути готовим до того, що по закінченню шестимісячного, передбаченого Цивільним кодексом, строком, треба буде звертатись до суду з проханням продовжувати строк, а для цього звісно треба поважні причини, які були зазначені вище.

Список використаних джерел

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/164-2022-п#Text
2. Постанова Верховного суду у справі від 25.01.2023 р. № 676/47/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108654283
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15

Ключові слова: прийняття спадщини, строк для прийняття спадщини, воєнний стан.

Key words: inheritance acceptance, term for inheritance acceptance, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

KACHURENKO VIKTORIIA

student of 3-rd course personal junior bachelor
College of law National University "Odesa Law Academy"

ENSURING THE RIGHT TO A FAIR TRIAL IN CIVIL PROCEEDINGS IN THE CONTEXT OF THE APPLICATION OF ECHR PRACTICE

Proclaiming a person the main social value, the state assumes the obligation to protect the rights and interests of citizens. In the context of the rapid development of society, the problem of human rights violations remains relevant for jurisprudence. Human rights are the most vulnerable category of modern legal regulation, so the existence of a mechanism for protection and renewal is a necessity.

Article 55 of the Constitution of Ukraine provides: "The rights and freedoms of man and citizen shall be protected by the court. Everyone has the right by any means not prohibited by law to protect his rights and freedoms from violations and unlawful encroachments" [2].

Protection of individual rights in civil disputes is carried out in court, in accordance with the current Civil Procedural Code of Ukraine.

Since the foreign policy strategic vector chosen by Ukraine (European integration) involves the processes of adaptation, that is, bringing the legal system in line with European standards, an important role should be given to taking into account the practice of human rights protection bodies in the Council of Europe member states in the process of reforming the national legal system as an institution whose activities are decisive for further rulemaking, law enforcement and interpretation of legal norms in Ukraine.

Having ratified the Convention for the Protection of Human Rights and the Fundamentals of Fundamental Freedoms of 1950, Ukrainian state recognized the practice of the European Court of Human Rights as a source of law. The Law of Ukraine "On the execution of judgments and application of practice of the European Court of Human Rights" provides that judgments of the ECHR are binding.

The right to a fair trial is one of the fundamental rights guaranteed by the Convention for the Protection of Rights and Fundamental Freedoms, which is that everyone has the right to a fair and public hearing within a reasonable time by an independent and impartial tribunal established by law, which will decide the dispute concerning his rights and obligations of a civil nature or establish the validity of any criminal charge against him (Article 6 of the Convention) [1].

Currently, the European Court of Human Rights has adopted the following decisions on the right to a fair trial: "Cmokalov vs. Ukraine", "Shevchenko and others vs. Ukraine", "Leonid vs. Ukraine" and others.

In the Civil Procedural Code of Ukraine, the right to a fair trial is enshrined in Articles 6, 7, 8. That is, "the Court is obliged to respect the honor and dignity of all participants in the judicial process and to administer justice on the basis of their equality before the law and the court, regardless of race, color, political, religious and other beliefs, sex, ethnic and social origin, property status, place of residence, language and other characteristics; Consideration of cases in courts shall be conducted orally and openly, except for the cases envisaged by the Civil Procedural Code. Any person has the right to be present in an open court hearing. It is prohibited to require any documents from a person who wishes to be present at the court hearing, except for an identity document. Persons wishing to attend the court hearing are admitted to the courtroom before the start of the court session or during a break. No one shall be deprived of the right to information about the date, time and place of consideration of his case or restricted in his right to receive oral or written information in court about the results of the consideration of his court case. Any person who is not a party to the case has the right of access to court decisions in the manner prescribed by law." [3].

Vasiliu K. E. notes: "The problem of reasonable time limits for consideration of the case, as an element of the right to a fair trial, was also considered by the ECHR. Thus, appropriate criteria were developed as to the reasonableness of the length of the proceedings, for example: the complexity of the case; the conduct of the applicant; the actions of

the relevant authorities; the significance of the issue for the applicant or the special position of the parties to the case." [5].

In her scientific work, I. Boyko identified the main challenges that the right to justice can face during implementation: "a full-scale war, as a result of which the implementation of such a right is out of the question in the occupied territories at all, and in those close to the occupied territories legal implementation and legal proceedings are significantly complicated; pandemic due to the spread of COVID-19 virus infection, which led to certain temporary quarantine restrictions on constitutional human rights, including in the field of justice; insufficient quality of legislation and ensuring at the institutional level the exercise of the right to a fair trial, which manifests itself in gaps in legal regulation, shortcomings in the distribution of the subject matter of competence and powers between different law enforcement agencies, substitution of systemic changes by 'cosmetic reforms' such as changing the name of state institutions, etc.; decline in the economy and social standard of living, which can determine the consequences in the form of lack of sufficient resources for the proper provision of justice; 'crises and justice', as our society is experiencing due to the loss of trust in state institutions due to the political motivation of certain procedural decisions, delays in the process of investigating high-profile cases, doubts about the objectivity of the competitive selection of personnel for law enforcement and judicial bodies, etc.; the problem of changes in the interpretation of the norms of the ECHR Convention, which contradicts the principle of legal certainty and predictability, as well as non-enforcement of ECHR judgments, adopted in relation to Ukraine, which was the establishment of violations of the norms of the Convention on Fundamental Human Rights and Freedoms, which actually hampers the restoration of justice and negates the effectiveness of supranational legal mechanisms." [4].

Therefore, the right to a fair trial, the fundamental right provided for by the laws of Ukraine and international legal acts. Among the elements it is worth highlighting: the right to enforce a court decision within a reasonable time; the right of access to a court; the right to an indefinite and independent trial; the right to a court; presumption of innocence and the right to reasonableness of court decisions. Civil procedural proceedings in Ukraine, despite the existing problems and challenges, are based on principles focused on exercising the right to a fair trial.

References

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи. *Офіційний вісник України.* 1998. № 13, № 32 від 23.08.2006 р. С. 270.
2. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 06.05.2023).
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV: станом на 15 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15 (дата звернення: 06.05.2023).
4. Бойко І. Право на справедливий суд в україні: сучасні виклики. *Незалежність України: права людини та національна безпека* : зб. матеріалів Першої міжнар. науково-практ. конф., м. Львів, 21 трав. 2021 р. Львів, 2021. С. 256–258.
5. Василіу К. Є. Право на справедливий судовий розгляд та його елементи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2021. № 4. С. 192–193.

Ключові слова: право на справедливий суд, Європейський суд з прав людини, цивільне судочинство.
Key words: the right to a fair trial, European Court of Human Rights, civil proceedings.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Іліопол І. М.

КІРІЯК КАТЕРИНА ФЕДОРІВНА

студентка 3-го курсу
Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗНАЧЕННЯ ТА ДІЯ ОБМЕЖУВАЛЬНОГО ПРИПИСУ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Найбільш розповсюдженим та латентним злочином у світі – є саме домашнє насильство. Сумісне проживання людей, їх взаємозв'язок на підставі спільного побуту та взаємозалежності один від одного, на перший погляд, є звичним життям для більшості людей. На жаль, в деяких сім'ях рідні люди можуть бути об'єктом знущання та стати потерпілою особою від протиправних дій кривдника [1].

Дане питання досить актуальне і широко розповсюджене в суспільстві. Так, як нерідко дана ситуація може зустрітися в житті будь-якої людини. Обмежувальний припис є одним із видів рішень, що відображає суть цивільного судочинства. Він є елементом правового поля і може впливати на життя людини в досить різних аспектах, починаючи від заборони на певні дії та припиняючи обмеженням права на свободу пересування.

Також, обмежувальний припис є важливою складовою цивільного судочинства, який дозволяє забезпечувати безпеку прав та інтересів громадян. Водночас, неправильне формулювання та застосування обмежувального припису може призвести до негативних наслідків для людини, включаючи порушення її прав та забезпечення її безпеки.

Метою даної роботи є розгляд поняття, застосування та значення дії обмежувального припису у цивільному судочинстві, а також аналіз впливу його застосування на життя людини.

Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами надає визначення, що домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того,

чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні [2].

Положення конвенції зайшли закріплення у національному законодавстві, згідно п. 7 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» обмежувальний припис стосовно кривдника – це встановлений у судовому порядку захід тимчасового обмеження прав чи покладення обов'язків на особу, яка вчинила домашнє насильство, спрямований на забезпечення безпеки постраждалої особи [3].

Припис може застосовуватися в різних ситуаціях, наприклад, для захисту від домашнього насильства, захисту від переслідування, запобігання дискримінації та будь-яких інших ситуацій.

Найпоширенішою проблемою на сьогоднішній день залишається – насильство в сім'ї. Насильство в сім'ї може приймати різні форми, включаючи фізичне, емоційне, психологічне та сексуальне насильство.

Розглядаючи та аналізуючи дану проблему, за офіційними даними Національної поліції України, за 2022 р. надійшло 244 381 звернень з приводу фактів домашнього насильства, що є на 40 % більше, ніж у попередньому році (144 394) та на 15 % більше, ніж у 2020 р. (208 748) і на 41 % більше, ніж у 2019 р. (141 814) [4].

За отриманими даними, в Україні домашнє насильство залишається актуальною проблемою навіть під час воєнного стану. За статистичними даними, потерпілими від домашнього насильства залишаються жінки. Тому, обмежувальний припис – це як один із можливих способів захисту жертв від насильства в сім'ї. Це юридичний документ, який забороняє особі, яка скоїла насильство, знаходитися біля жертви.

Обмежувальний припис містить в собі різні умови, такі як:

1) заборону зближення;
2) заборону контактування (спілкування) з потерпілою особою;
3) заборону перебування в певних місцях;
4) заборону вести листування, телефонні розмови з потерпілою особою.

Застосування обмежувального припису може бути ефективним заходом захисту жертв від насильства в сім'ї, оскільки він може забезпечити фізичний захист та допомогти знизити ризик насильства.

Однак, слід зрозуміти, що обмежувальний припис не є універсальним рішенням даної проблеми, і для кожного випадку потрібно враховувати свої окремі обставини. Він може бути ефективним тільки в тому випадку, коли його дотримуються.

Цей припис діє до подальшого розпорядження суду або зміни обставин справи, а його порушення може мати серйозні наслідки для насильника, включаючи арешт та притягнення до відповідальності за порушення припису. Якщо особа не дотримується умов обмежувального припису, то жертва може знову знаходитися в небезпеці.

Важливо зазначити, що обмежувальний припис сам по собі не розв'язує проблему насильства в сім'ї, а лише допомагає забезпечити безпеку жертви та змінити поведінку насильника. Тому, для того

щоб ефективно боротися з проблемою насильства в сім'ї, необхідно проводити комплексні заходи, включаючи психологічну, медичну та юридичну допомогу для жертв насильства, а також профілактичну роботу з особами, які скоюють насильство, профілактичні кампанії, курси психологічної підтримки, реабілітаційні програми, судові процеси та інші.

Обмежувальний припис є різновидом судового рішення у цивільному судочинстві, яке може бути постановлено у справі про порушення прав та інтересів громадян та держави. Його основним завданням є забезпечення виконання рішення суду, а також попередження можливих порушень законних прав та інтересів громадян.

Також, припис може бути використаний з метою забезпечення безпеки держави та громадян у випадках надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи або епідемії.

Актуальним є дія та значення обмежувального припису і у воєнний час. В умовах воєнного стану, одним із найбільш важливих інструментів, які приймаються в рамках цивільного судочинства, є обмежувальний припис. Завдяки йому можна забезпечити безпеку інтересів держави та громадян у період військового стану.

Виділяють декілька обмежень, які вживаються в умовах воєнного конфлікту, і виражаються вони у виді приписів на:

1. Обмеження свободи руху: У разі загрози для національної безпеки може бути введено обмеження на переміщення осіб з одного регіону до іншого або навіть в межах одного міста.
2. Обмеження на зберігання та використання зброї: Умови воєнного стану можуть стати приводом для обмеження права на володіння та носіння зброї та боєприпасів громадянами.
3. Обмеження доступу до інформації: У разі загрози для національної безпеки може бути введено обмеження на доступ до певної інформації або заборонено розповсюдження певних видів інформації, які можуть загрожувати безпеці держави.
4. Обмеження діяльності опозиційних партій та громадських організацій: Умови воєнного стану можуть стати приводом для обмеження діяльності опозиційних партій та громадських організацій, які можуть вважатися загрозою для національної безпеки.

Ці приклади демонструють, як обмежувальний припис може бути використаний для забезпечення національної безпеки та порядку в умовах воєнного стану. Проте, слід пам'ятати про необхідність збалансованого підходу та важливості дотримання прав людини та основних свобод, навіть у найскладніших умовах.

Застосування обмежувального припису повинно бути обмеженим у часі та мірі, відповідати конкретній ситуації та не перевищувати необхідного рівня обмежень. Відповідно до ч. 4 ст. 26 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», обмежувальний припис видається на строк від одного до шести місяців [3].

А також, обмежувальний припис може бути продовжений судом на строк не більше шести місяців після закінчення строку,

встановленого судовим рішенням, згідно ст. 350-7 Цивільного процесуального кодексу України [5].

Також необхідно забезпечити прозорість та відповідальність за використання обмежувальних приписів у воєнних умовах, щоб запобігти можливим зловживанням та порушенням прав людини. Всі ці заходи допоможуть забезпечити ефективний захист національної безпеки та одночасно зберегти права та свободи людей в умовах воєнного стану.

Отже, підсумовуючи все вище сказане можна дійти висновку, що обмежувальний припис має важливе значення у цивільному судочинстві, як у мирний час, так і в умовах воєнного стану для забезпечення безпеки та захисту інтересів держави та населення. Однак, при накладенні обмежень варто дотримуватися принципів законності, необхідності, справедливості та пропорційності, а також забезпечувати баланс між правами та інтересами різних осіб у житті людини. Водночас, має бути забезпечена його точність та обґрунтованість. А також, необхідно забезпечити можливість контролю над застосуванням обмежувального припису, щоб уникнути можливих дискримінаційних дій.

Таким чином, обмежувальний припис повинен діяти у рамках законодавства, з міркувань ефективності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Правові та процесуальні аспекти видачі обмежувального припису. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. С. 185. URL: http://lsej.org.ua/4_2022/41.pdf (дата звернення: 04.05.2023).
2. Андрієвська Л. Обмежувальний припис як справа окремого провадження у цивільному процесі України. 2022. С. 100. URL: https://czasopisma.marszalek.com.pl/images/pliki/ksm/34/ksm3406.pdf (дата звернення: 04.05.2023).
3. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19 (дата звернення: 04.05.2023).
4. Змисла М. Чи втратило домашнє насильство свою актуальність в умовах воєнного стану? *Юридична газета Online. Всеукраїнське професійне юридичне видання*. 2023. 14 берез. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/chi-vtratilo-domashne-nasilstvo-svoyu-aktualnist-v-umovah-voennogo-stanu-.html (дата звернення: 04.05.2023).
5. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19 (дата звернення: 04.05.2023).

Ключові слова: цивільне судочинство, окреме провадження, обмежувальний припис, обмежувальні заходи, домашнє насильство, насильство за ознакою статі.

Key words: civil justice, separate proceeding, restraining order, restrictive measures, domestic violence, gender-based violence.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Факас І. Б.

КУЛІЧЕНКО АЛІНА ВАСИЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РОБОТІ НОТАРІУСА

Впровадження інформаційних технологій, у тому числі технологій штучного інтелекту, має важливе значення для розвитку соціально-економічної, науково-технічної, оборонної, правової та інших видів діяльності у сферах, що мають загальнодержавне значення. Відсутність концептуальних засад державної політики у сфері штучного інтелекту перешкоджає створенню та розвитку конкурентного середовища в цих сферах. Аби вирішити наявні питання Кабінет Міністрів України видав розпорядження «Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні» [1].

Водночас, це питання є дискусійним, оскільки суб'єкт правовідносин є носієм суб'єктивних прав і може виконувати юридичні обов'язки та нести відповідальність, але робот з високорозвиненим штучним інтелектом не є ні фізичною особою, ні юридичною особою, ні суб'єктом публічного права. Жоден український нормативно-правовий акт не визначає їх як суб'єктів правовідносин.

Нотаріуси не мали іншого вибору, як вводити в свою діяльність новітні технології та працювати у різноманітні складні періоди для держави. Це означало, що їм довелося адаптуватися до безпрецедентної ситуації та знайти нові способи роботи. Завдяки змінам в законодавстві їм було дозволено використовувати різні цифрові рішення: електронні підписи, електронні автентичні документи та дії підписання через відеодзвінок тощо. Однак одна з ключових проблем щодо цих нових цифрових інструментів полягає в тому, як полегшити операції, не підриваючи безпеку нотаріальних дій. Таким чином потрібно забезпечити алгоритм чи систему шифрів, паролів для відповідних платформ або механізмів. Також можливий варіант спеціального кодування для доступу [3].

Наразі існує можливість впровадження штучного інтелекту в нотаріальні процедури, зокрема оцифрування нотаріату (за аналогією з електронним судом) може відбуватися в Україні як інформаційна технологія зі штучним інтелектом. В Україні, перш за все, потрібне відповідне законодавство щодо електронного документообігу в нотаріальній діяльності, що має зменшити кількість паперових документів, які особа подає для нотаріального посвідчення, автоматизація багатьох процесів у процесуальній діяльності нотаріусів. Це також підкреслює необхідність врегулювання суспільних відносин у сфері розвитку штучного інтелекту на законодавчому рівні.

Подальший розвиток існуючих технологій у сфері нотаріату має включати впровадження консультаційних програм на основі штучного інтелекту, які дають змогу населенню отримати доступ до юридичних

консультацій. До прикладу з їх допомогою можна буде вдавати посвідчення, свідоцтва та інші документи онлайн в цифровому вигляді. Цифрове нотаріальне посвідчення набуває все більшого значення в останні роки, особливо з появою цифрових документів і транзакцій. Традиційно нотаріальне засвідчення вимагало присутності однієї особи, яка засвідчувала підпис на документі. Однак зараз є можливість нотаріально засвідчувати документи онлайн, використовуючи цифровий підпис та інші форми верифікації. Для цього також потрібен спосіб захисту інформації. Це можуть бути технології від використання шифрування для захисту документа до використання аутентифікації біометричної перевірки для ідентифікації особи, яка підписує документ [4].

Ключова перевага цифрових технологій в нотаріаті полягає в тому, що всі дії можна здійснити дистанційно, без потреби фізичної присутності. Використовуючи штучний інтелект, можна забезпечити більш безпечну та ефективну платформу для онлайн-нотаріальних документів. Це дозволить заощадити час і гроші, особливо підприємствам і організаціям, яким необхідно регулярно завіряти великі обсяги паперів. Це дозволяє людям, які мають труднощі з плануванням у робочий час, живуть у віддалених районах або мають певні проблеми з пересуванням, отримати доступ до нотаріальних послуг за потреби. Розпочалася поступова трансформація, і в довгостроковій перспективі багато видів сертифікації більше не потребуватимуть нотаріуса. Нотаріуси й надалі виконуватимуть роль, яку нелегко замінити. Наприклад контроль над особою, що підписує документ і підтвердження її реального волевиявлення. Також аналіз певної інформації та її роз'яснення клієнтам. Тобто, використання технологій полегшить завдання нотаріусу в питаннях оптимізації часу, мобільності нотаріуса та допоможе у оформленні документації.

Введення різних видів застосування штучного інтелекту в нотаріальній діяльності дозволить вирішити деякі проблеми захисту прав громадян, де існує різниця між поточною ситуацією та бажаною, та є питанням часу. Разом з тим, через реалізацію таких механізмів має забезпечуватися охорона та захист прав і свобод людини і громадянина. Вони мають бути адаптованими до суспільних відносин, що виникають та існують, не порушуючи конституційні права і свободи людини і громадянина. Майбутнє нотаріату за штучним інтелектом, який змінить філософію та правову природу багатьох нотаріальних процедур, адаптуючи їх до розвитку суспільних відносин, але відповідно до морально-етичних принципів та правил їх застосування, визначеними на національному та міжнародному рівнях [2].

Отже, можна стверджувати, що інноваційні технології мають стати важливою частиною в роботі нотаріусів. Вони допомогають в роботі та за їх допомогою можна врегулювати багато процесів в сфері нотаріату. Штучний інтелект являється досить перспективною гілкою розвитку. А створивши систему захисту інформації можна забезпечити їх надійність та подальшу довіру громадян. В загальному, підтримуючи таку реформу, створюються умови для позитивних результатів змін в нотаріальній справі.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 02.12.2020 р. № 1556-р: станом на 29 груд. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-р
2. Кармаза О. Використання видів (форм) штучного інтелекту в нотаріальному процесі України: проблеми та шляхи вирішення. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/3.pdf
3. Правове регулювання штучного інтелекту: у НААУ створено Робочу групу. *ЮРЛІГА*. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/218005_pravove-regulyuvannya-shtuchnogo-ntelektu-u-naau-stvoreno-robochu-grupu
4. Іванов В. Швидко, зручно та без людини ніяк: штучний інтелект допоможе у роботі юристів, але не замінить їх. *Рубрика*. URL: https://rubryka.com/blog/artificial-intelligence-in-law/

Ключові слова: штучний інтелект, цифрові технології, нотаріальна діяльність, застосування технологій, онлайн-посвідчення.
Key words: artificial intelligence, digital technologies, notarial activity, application of technologies, online certificates.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

КУРОЧКІНА АНЖЕЛІКА ЄВГЕНІВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Велике значення у цивільному судочинстві для захисту порушених, невизнаних, а також оспорюваних прав має значення справедливий, своєчасний та неупереджений розгляд цивільних справ, які зазначені в принципах Цивільного Процесуального Кодексу України. Нова редакція Цивільного Процесуального Кодексу України прямо зазначає перелік принципів цивільного судочинства.

Характеристика принципів цивільного процесуального права як основних засад має суттєве значення, оскільки принципи є вихідними положеннями, закріпленими в міжнародному праві та чинному законодавстві, на яких повинні ґрунтуватися процесуальне законодавство та практика його застосування [1].

Коли порушуються права та інтереси однієї сторони умисними діями іншої сторони, це є важливою проблемою для цивільного судочинства, тому повинні бути розвинуті шляхи усунення цих проблем.

Дану проблему повинна вирішувати держава шляхом забезпечення максимального виконання рішень судів, не допускати недотримання судових рішень самими державними органами та стимулювати осіб до виконання судових рішень.

Я хочу зазначити види недодержання цивільних процесуальних прав.

Це є умисні дії учасників фактичного характеру, які спрямовані, наприклад, на ухилення учасника від отримання повідомлення про час судового засідання, мета яких – відкладення судового засідання.

Також це зловживання правами, які мають на меті затягування строків розгляду справ. Наприклад, подача клопотання про зупинення провадження, клопотання щодо поновлення процесуальних строків, також особа може заявляти одні й ті ж самі клопотання, у задоволенні яких судом було відмовлено або оскаржити ухвал суду.

Ще одним видом є зловживання правами при оскарженні рішень суддів в касаційному та апеляційному суді. Прикладом даної проблеми може бути багаторазове подання апеляційної або касаційної скарги.

На стадії виконання рішень суду також є зловживання цивільних прав – це є п'ятий вид. Авторитет судової влади повинен бути незаперечним, також це залежить і від сумлінності самих суддів.

Суд має право визнавати дії, які є неправомірними щодо цивільного судочинства, як зловживання процесуальними правами: умисне неповідомлення про осіб, які мають бути залучені до участі в справі, подання декількох позовів до одного відповідача, з однаковим предметом та з одних й тих самих підстав, подання скарги на судове рішення, яке не може бути оскаржено або дія якого закінчилася, необґрунтоване об'єднання позовних вимог, мета яких – зміна підсудності справи, укладання мирної угоди, спрямованої на завдання шкоди третім особам [3].

Також проблемним питанням у цивільному судочинстві є визначення складу суду у справах за позовами про захист прав невизначеного кола осіб. Одноосібний склад суду не завжди може забезпечувати належний рівень обґрунтованості і, внаслідок чого, стабільності судового рішення саме у справах за позовами про захист прав невизначеного кола осіб. Через це, актуальними є дослідження щодо запровадження саме колегіального складу суду для розгляду вказаних справ у судах першої інстанції саме у складі трьох професійних суддів.

Також я хочу зазначити таке проблемне питання процесуального статусу експерта з питань права. Відповідно до ч. 1 ст. 73 Цивільного Процесуального Кодексу України як експерт з питань права може залучатися особа, яка має науковий ступінь та є визнаним фахівцем у галузі права. Так, щодо формулювання «визнаний фахівець у галузі права» варто зазначити, що сьогодні не передбачено чітких критеріїв встановлення рівня визнання експерта в галузі права. Можна зробити висновок про відсутність процедури перевірки повноважень особи на здійснення цивільного судочинства експерта з питань права. Навіть більше, у ЦПК не визначено перелік документів, які підтверджують наявність у особи компетенції щодо можливості надавати висновок в галузі права. У зв'язку з цим дані недоліки у правовій регламентації процесуального статусу експерта з питань права призводять до ряду труднощів в ході участі експерта з питань права в розгляді справи по суті [2].

У висновку хочу зазначити, що є чимало прогалин та проблемних питань у сфері цивільно процесуального права. Але також є багато роз'яснень Верховного Суду України щодо певних категорій питань, також нові редакції Цивільного Процесуального Кодексу України більш позитивно впливають на цивільний процес.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. Ст. 492 (редакція від 15.04.2023 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15
2. Кармаза О., Кушерець Д. Експерт із питань права в судовому процесі: новели законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2017.
3. Тимченко Г. П. Принципи цивільного та адміністративного судочинства в Україні: проблеми теорії і практики : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.03 ; Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України.

Ключові слова: цивільно-процесуальне право, цивільне судочинство, зловживання процесуальними правами, статус експерта з питань права, склад суду.

Key words: civil and procedure law, civil proceedings, abuse of procedural rights, status of legal expert, composition of the court.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Заверюха М. М.

ЛЕВШИНА ЄЛИЗАВЕТА ЄВГЕНІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

СКЛАДНІСТЬ ПІДТВЕРДЖЕННЯ СПРАВЖНОСТІ НОТАРІАЛЬНИХ АКТІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні, як і в багатьох інших країнах, нотаріальний акт є одним з основних документів для підтвердження правових відносин між особами. Нотаріальна діяльність відіграє важливу роль у забезпеченні правової стабільності та довіри в громадських відносинах. Але під час війни в Україні виникає проблематика визнання справжності нотаріальних актів, що може суттєво ускладнити життя людей та призвести до негативних наслідків для суспільства в цілому.

Під час війни в Україні діяльність нотаріусів може бути ускладнена через низку обставин, зокрема, через зміну власників нотаріальних контор, втрату доступу до баз даних, перешкоди в здійсненні документальних операцій через відсутність можливості проведення перевірок та інші причини, пов'язані зі збройним конфліктом. Ці обставини можуть призвести до того, що нотаріальний акт не буде визнаний правомочним.

Порядок визнання справжності нотаріальних актів під час війни визначається законодавством України та міжнародними нормами,

що забезпечують захист прав і свобод людини під час воєнного конфлікту. Згідно зі ст. 1 Конвенції Гаазької конференції про нотаріат від 5 жовтня 1961 р., нотаріальні документи, складені в одній державі, підлягають визнанню в інших державах без будь-якого формального процесу визнання.

Проте, у разі війни або окупації, коли державна влада не може забезпечити захист прав та інтересів своїх громадян, можливість визнання нотаріальних актів залежить від визнання легітимності органів, що їх склали. У разі війни на сході України, органи самопроголошених Донецької та Луганської народних республік не мають міжнародного визнання і не є легітимними. Тому, нотаріальні акти, що були складені в зоні їхньої дії, можуть не бути визнані за межами цих територій.

З іншого боку, війна створює додаткові виклики для нотаріусів та нотаріальної діяльності. Зокрема, на передньому плані постає проблема визнання справжності нотаріальних актів, які були складені в умовах збройного конфлікту та обмеженого доступу до інформації та документів. У зоні бойових дій документація може бути втрачена або пошкоджена, а нотаріуси можуть бути вимушені працювати в умовах, коли доступ до інформації та документів обмежений.

З одного боку, держава має зацікавленість у забезпеченні правової стабільності та захисті прав громадян, у тому числі шляхом визнання справжності нотаріальних актів, складених в умовах війни. З іншого боку, війна породжує додаткові ризики та виклики для нотаріальної діяльності, які потребують спеціальної уваги та підходу.

Також під час війни, коли порушуються стандарти міжнародного гуманітарного права, відбувається знищення документів та порушується робота судів і нотаріальних контор. Це може призвести до того, що люди не зможуть довести свої цивільні права через відсутність необхідних документів. Також може бути проблемою підтвердження достовірності даних у нотаріальних актах, оскільки багато людей під час війни переселяються з місця на місце, або змушені залишати свої домівки і майно, що може створити труднощі у підтвердженні фактів і подій.

Отже, проблематика визнання справжності нотаріальних актів під час війни є актуальною для України в 2023 р. Незважаючи на встановлені процедури перевірки та визнання нотаріальних актів, практика показує, що питання справжності нотаріальних актів під час війни може бути дуже складним та контроверсійним. На жаль, існує велика кількість випадків фальсифікації нотаріальних актів з боку злочинних елементів, які прагнуть вигідно скористатися ситуацією війни. Це може призвести до того, що довіра до нотаріальних актів під час війни може бути порушена, що загрожує нормальному функціонуванню суспільства та правової системи. На мою думку є декілька варіантів, які допоможуть розв'язати це питання:

По-перше, можна використовувати альтернативні методи підтвердження справжності документів, наприклад, свідчення очевидців або засвідчення підписів більш надійними методами, такими як електронний цифровий підпис.

По-друге, можна створити спеціальні механізми для підтвердження справжності документів на окупованих територіях, наприклад, створити комісії або центри підтримки, які спеціалізуються на перевірці документів та надають консультації.

По-третє, можна залучити міжнародні організації, такі як Організація Об'єднаних Націй, для надання допомоги в розв'язанні цієї проблеми. Вони можуть надавати експертну підтримку, ресурси та знання, які необхідні для вирішення складних питань, пов'язаних з підтвердженням справжності документів на окупованих територіях. Також можна спиратися на рішення ЄСПЛ у справі «Кіпр проти Турції», яка є однією з найбільш визначальних у сфері окупаційних судових актів. Ця справа була передана до Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) у зв'язку зі скаргами Кіпру на Туреччину за порушення прав кіпрських громадян, які мешкали на окупованих турецькою армією територіях.

ЄСПЛ визнав, що окупаційні судові акти не мають юрисдикції на окупованих територіях. За словами суду, будь-яке рішення, ухвалене окупаційними владами, є недійсним, якщо воно не відповідає вимогам законів та міжнародних конвенцій, які були встановлені на території до окупації. Такі рішення мають бути перевірені та підтверджені правомірними владами після повного відновлення контролю над територією.

Підходи до визнання окупаційних судових актів згідно з рішенням ЄСПЛ у справі «Кіпр проти Туреччини» засновані на принципах міжнародного права та визнання суверенітету території, а також на забезпеченні прав людини та відновленні справедливості. Ці підходи передбачають перевірку окупаційних судових актів та їх визнання правомірними тільки після повного відновлення контролю над територією, яка була окупована.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44 [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
3. Закон України «Про нотаріат» від 02.06.2011 р. № 3425-VI [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12
4. Рішення у справі «Кіпр проти Туреччини» [Електронний ресурс]. URL: http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=381 (назва з екрану).

Ключові слова: нотаріат, нотаріальні акти, повномасштабне вторгнення.
Key words: notary, notarial acts, full-scale invasion.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

ЛЕЙФУРА ВІКТОРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДІЯЛЬНІСТЬ НОТАРІАТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

24 лютого 2022 р. Російська Федерація вторглася в Україну та ввела воєнний стан на всій території. Це суттєво вплинуло на життя українців, але нотаріуси продовжують надавати послуги, щоб задовольнити потреби громадян. Проте воєнний стан призвів до обмежень у діяльності нотаріусів на тимчасово окупованих територіях та територіях з активними бойовими діями.

Нотаріальна діяльність не може здійснюватися в регіонах, де бойові дії перешкоджають її здійсненню. Це призвело до необхідності змін у законодавстві щодо нотаріату. Нотаріуси не могли повністю виконувати свої обов'язки у зв'язку з введенням правового режиму воєнного стану, що вимагало змін в законодавстві.

У лютому 2022 р. КМУ видав постанову про питання нотаріату в умовах воєнного стану, де було встановлено алгоритм дій нотаріусів у разі неправомірного вилучення або втрати бланків нотаріальних документів та інші особливості [1].

У квітні 2022 р. КМУ вніс зміни до ключових постанов про діяльність нотаріусів та функціонування реєстрів в умовах воєнного стану, зокрема, було встановлено заборони на посвідчення деяких договорів та засвідчення справжності підписів на них [2].

Нотаріальна палата України розробила рекомендації щодо оформлення заяв про виїзд дітей за кордон, доступу до нотаріальної таємниці під час воєнного стану, засвідчення справжності підпису громадян Російської Федерації на заявах про вихід з такого громадянства, та інших питань.

Початково, зміни в інституті нотаріату були пов'язані зі спрощенням процедури доступу фізичних та юридичних осіб до послуг, які надаються нотаріусами. Змінили певні вимоги, що стосуються вчинення нотаріальних дій, але при цьому все ще вимагається дотримання законності та основних засад нотаріальної діяльності.

Наприклад, законодавством встановлено, що для нотаріально посвідчених документів необхідно використовувати бланки встановленого зразка. Однак, через збройну агресію Росії, постачання таких бланків стало неможливим, тому протягом правового режиму воєнного стану нотаріуси можуть посвідчувати довіреності та інші документи на звичайному папері, але з вказанням реквізитів нотаріуса, що здійснив відповідну дію.

Змінами в законодавстві також передбачено те, що у зв'язку з обмеженням у функціонування реєстрів, що потрібні для здійснення нотаріальної діяльності, нотаріуси не можуть здійснювати видачу свідоцтв про право на спадщину або ж свідоцт про право власності на рухоме чи нерухоме майно [3].

Також, варто наголосити на тому, що у зв'язку із тим, що функціонування Державного реєстру речових право на нерухоме майно та їх обтяжень обмежено, вчинення нотаріальних дій, пов'язаних із нерухомим майном виявляється неможливим.

Отож, в результаті військової агресії Російської Федерації діяльність нотаріусів зазнала змін, які стали обов'язковими. Ці зміни будуть застосовуватися протягом усього періоду воєнного стану і ще місяця після його закінчення.

Обмеження стосуються особливостей роботи нотаріусів, які були введені з метою забезпечення правової законності і передбачають, зокрема, можливість посвідчення документів на звичайному папері, якщо бланки встановленого зразка не є доступними.

Список використаних джерел

1. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 164. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п
2. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2022 р. № 209. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п
3. Особливості вчинення нотаріальних дій під час воєнного стану. 2022. URL: https://pravokator.club/news/osoblyvosti-vchynennya-notarialnyh-dij-pid-chas-voyennogo-stanu/

Ключові слова: нотаріат України, воєнний стан.
Key words: notary of Ukraine, martial law.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

ПРИЄЗЖЕВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДНОВЛЕННЯ ПРАВОВСТАНОВЛЮЮЧИХ ДОКУМЕНТІВ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ВІЙНИ

Воєнні дії є певним видом непереборної сили та їх вплив на цивільні відносини часто є надзвичайно великим. Але з тим цивільне законодавство має гнучкий внутрішній механізм, фундаментом якого виступають принципи, закріплені в ст. 3 Цивільного Кодексу України. Відповідно до обговорюваної теми, ключовим принципом виступає «неприпустимість позбавлення права власності» (п. 2 ч. 1 ст. 3 Цивільного Кодексу).

Правовстановлюючі документи є безперечним доказом закріплених за певною особою правомочностей щодо конкретного майна, надання їй певного права. Нотаріуси посвідчують такі правовстановлюючі

документи, як договір купівлі-продажу, договір ренти, дарування, міни, спадковий договір, видають свідоцтва про право на спадщину, право власності на частку в спільному майні та ін. Цінність подібних документів є очевидною, адже вони не просто вказують на право конкретної особи, але й є твердим підґрунтям задля захисту цього права в разі його порушення іншими особами.

Особливо актуальним питання про захист прав людини як суб'єкта цивільних правовідносин виявляється під час дії воєнного стану, ведення бойових дій в Україні, внаслідок чого люди, рятуючи своє життя, часто втрачають документи. Але втрата оригіналу документа ще не означає втрату прав. Держава в особі компетентних органів має обов'язок відновити такі документи задля продовження їх головної функції – носіння інформації, її збереження та передачу у часі та просторі.

Перш за все, як йдеться в ст. 53 Закону України «Про нотаріат», особа, що втратила документ, який був посвідчений чи виданий нотаріусом або посадовою особою органів місцевого самоврядування, має подати відповідному органу (нотаріусу) письмову заяву. Нотаріус, в свою чергу, має надати цій особі дублікат втраченого документу (одним з обов'язків нотаріуса є сприяння фізичним та юридичним особам у здійсненні та захисті їх прав та законних інтересів) [1]. Варто зазначити, що оригінал виданого документу буде в такому випадку вважатись таким, що втратив чинність, а дублікат – підлягати державній реєстрації.

Дублікатом вважається повторний примірник втраченого (або ж зіпсованого) оригіналу документа, який відтворює всю ту ж інформацію, яку мав оригінал. Дублікат виготовляється на такому ж спеціальному бланку, на якому зазвичай виготовляються оригінали, та містить у собі:

- відтворений текст оригінального документу;
- відмітку про те, що документ є дублікатом (відмітка «Дублікат» у правому верхньому куті) та, відповідно до цього, має силу оригіналу;
- посвідчувальний напис нотаріуса [4].

На примірнику дублікату, який підлягає збереженню в справах нотаріальної контори, нотаріус також робить відмітку.

За загальним правилом дублікат документу видається тим самим нотаріусом, який посвідчив або видав оригінал, за місцем зберігання відповідного оригіналу (а точніше другого його примірника, який залишається у справах приватного нотаріуса, державної нотаріальної контори або виконавчому комітеті органу місцевого самоврядування (ст. 59 Закону України «Про нотаріат»)), або ж видача дублікату здійснюється державним нотаріальним архівом (у разі, коли нотаріус вже здійснив передачу примірників в архів). Якщо ж територія, на якій була розташована нотаріальна контора, виявилась окупованою, що унеможливлює звернення до того нотаріуса, який видав оригінал, або у випадку, якщо в межах певної території припинився доступ до реєстрів (державних та єдиних), що унеможливлює вчинення нотаріальних дій (окрім тих, що прямо зазначені в законі або нормативно-правовому акті, такому як Постанова Кабінету Міністрів України

від 28 лютого 2022 р. № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану»), варто звернутись до Міністерства юстиції (його територіального управління, структурного підрозділу) [2].

Хто має право звернутися до нотаріуса задля отримання дублікату документа:

- особи, за дорученням яких або щодо яких вчинялась нотаріальна дія (у такому випадку дублікат документу видається на ім'я тієї особи, якій видавався втрачений документ);
- дублікат іпотечного договору може видаватись і за заявою іпотекодержателя, і за заявою іпотекодавця;
- за запитом нотаріуса, яким заведено справу;
- виконавець заповіту;
- спадкоємці осіб, щодо яких або за дорученням яких вчинялась нотаріальна дія [3].

В останніх двох випадках, варто зазначити, може потребуватись оригінал або засвідчена копія свідоцтва про смерть померлого спадкодавця або будь-які інші засвідчені документи, які підтвердять родинний зв'язок (наприклад, свідоцтво виконавця заповіту).

Отже можна зробити висновок, що звернутись з письмовою заявою до нотаріуса може фізична особа особисто або ж через представника за нотаріально посвідченою довіреністю.

Важливим джерелом для відновлення правовстановлюючих документів постраждалим від війни особам є державні та єдині реєстри, з якими нотаріуси працюють повсякденно. У ст. 46[1] Закону України «Про нотаріат» зазначено, що під час вчинення нотаріальних дій нотаріус обов'язково послуговується відомостями єдиних та державних реєстрів шляхом безпосереднього доступу до них [1]. Таким чином нотаріус має змогу не тільки вносити відомості щодо вчинених дій, але й послуговуватись такими відомостями в тих випадках, коли цього потребує справа. Так, наприклад, у разі посвідчення правочинів щодо відчуження та застави нерухомого майна, право власності на яке зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, документи, що підтверджують державну реєстрацію прав на це майно, не подаються, отже нотаріус задля посвідчення користується лише наявною у відповідному реєстрі інформацією.

Щодо судової практики з питання про відновлення правовстановлюючих документів постраждалим війни, то прикладом може послугувати справа від 05.02.2020 р. Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області № 484/17/20. Згідно з нею, Позивач звернулася до суду з позовом в якому просить визнати недійсними державні акти на право власності на земельні ділянки та про визнання права власності в порядку спадкування за заповітом. Позовні вимоги мотивує тим, що в с. Мазанка Сімферопольського району Автономної Республіки Крим України померла мати позивачки (що підтверджується копією свідоцтва про смерть). За життя спадкодавцем (матір'ю) було складено заповіт, посвідчений 14.02.2006 р. секретарем Мазановської сільської ради та зареєстровано в спадковому реєстрі, відповідно до якого вона заповіла Позивачу земельну ділянку (пай), якими

вона володіла на підставі сертифікату, зареєстровано 28.02.1997 р. у Книзі реєстрації сертифікатів на право на земельну частку (пай). Позивач оформити своє право на спадщину не може у зв'язку із тим, що спадкову справу було відкрито на тимчасово окупованій території, а правовстановлюючі документи не були отримані спадкодавцем у зв'язку із смертю, а тому єдиним способом захисту її законних інтересів є звернення до суду з позовом. Перевіривши державні реєстри та врахувавши всі умови, суд вирішив задовільнити позов та визнав за Позивачем право на земельну частку в порядку спадкування за заповітом після смерті спадкодавця [5].

Підсумовуючи усе вищезазначене, варто підкреслити: втрачений постраждалою від війни особою правовстановлюючий документ можна відновити шляхом подання відповідної письмової заяви нотаріусу. Нотаріус в результаті видає такій особі дублікат – повторний примірник втраченого оригінального документа, який підлягає державній реєстрації та має силу оригіналу, у той час коли оригінальний документ буде вважатись таким, що втратив чинність. При відтворенні тексту, що містився в оригінальному документі, нотаріус послуговується законами України, постановами Кабінету Міністрів України та державними та єдиними реєстрами.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 р. № 3425-XII: Редакція від 29.12.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12
2. Постанова Кабінету міністрів України «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. № 164: Редакція від 20.03.2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/164-2022-п#Text
3. Наказ Міністерства юстиції «Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України» від 22.02.2012 р. № 296/5: Редакція від 02.12.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12
4. Офіційний сайт Нотаріальної палати України. URL: https://npu.ua/
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua/

Ключові слова: нотаріат України, правовстановлюючий документ, дублікат, відновлення, державний реєстр, воєнний стан.
Key words: notary of Ukraine, title document, duplicate, restoration, state register, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

УДОД ТАЇСІЯ ВІТАЛІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З 24 лютого 2022 р. в нашій країні діє воєнний стан, пов'язаний з повномасштабною війною, розв'язаною російською федерацією проти мирного населення України. О четвертій годині тридцять хвилин всі вперше почули сирени і перші влучання, а вже о п'ятій годині тридцять хвилин вийшов указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [1]. І з цього моменту наше життя поділилося на до і після. Ми – нація українців стали швидко пристосовуватися до реальних умов та проблем війни у цивільно-процесуальному законодавстві.

Відповідно до положень ст. 26 Закону України «Про правовий режим воєнного стану»: «Правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства забороняється. У разі неможливості здійснювати правосуддя судами, які діють на території, на яку введено воєнний стан, законами України може бути змінена територіальна підсудність судових справ, які розглядаються в цих судах, або в установленому законом порядку змінено місцезнаходження судів» [2].

Виходячи із статті можемо розуміти, що воєнний стан ніяким чином немає вплинути на здійснення судочинства. Суди мають розглядати справи без змін та у звичайному форматі, за виключенням тих випадків, які встановлює законом.

Наприклад, в ухвалі КЦС/ВС від 21.07.2022 р. у справі № 127/2897/13-ц де чітко вказано у позиції суду, що: «сам по собі факт введення в Україні воєнного стану з 24 лютого 2022 р. та продовження його до 23 серпня 2022 р. не є підставою для поновлення пропущеного строку, встановленого законом для вчинення процесуальної дії» [3]. Відслідковуючи відносну недавню судову практику вже можна зробити висновки, що українське цивільне процесуальне законодавство пристосовується до змін, які були введені раніше. Також аналізуючи іншу судову практику зокрема, КАС/ВС у своїй справі від 29 вересня 2022 р. № 500/1912/22 дійшов висновку, що під час дії воєнного стану суворе застосування процесуальних строків стосовно звернення до суду може обмежити доступ до правосуддя. Існують правила, за якими пропуск строку може вважатися поважною причиною, якщо обставини безпосередньо унеможливлюють або ускладнюють вчинення процесуальних дій у визначений строк і вони виникли об'єктивно, незалежно від волі особи, яка пропустила строк, та підтверджуються доказами. Під час воєнного стану лише поважні

причини, наприклад відсутність електрозабезпечення або неможливість використання транспорту, можуть стати підставою для поновлення процесуальних строків [4]. Лише у таких випадках причина буде вважатися важливою:

1. Це є одна або декілька обставин, які безпосередньо перешкоджають або ускладнюють здійснення процесуальних дій у визначений законом строк.
2. Це є обставина, що виникла об'єктивно, незалежно від волі особи, яка не встигла вчинити дії у визначений строк.
3. Ця причина виникла протягом того строку, який був пропущений.
4. Ця обставина підтверджується належними і допустимими засобами доказування.

Також можна говорити, саме про поновлення процесуальних строків через прямий вплив війни України із російською федерацією та пряма шкода заподіяна діями агрессора. Слід одразу довести факт прямого впливу повномасштабної війни з російською федерацією на території України – на можливість користуватися процесуальними правами. Як приклад, можна взяти до уваги – ухвалу від 17 березня 2023 р. у справі № 320/2570/23 Окружного адміністративного суду міста Києва у якій через обстріл та внаслідок цього масштабну пожежу, позивач не мав змоги вчасно подати позовну заяву та суд визнав його доводи – «обґрунтованими щодо причини пропуску строку звернення до суду» З цього можна зробити висновки, що на даний момент суд знаходить вихід із проблемної ситуації, яка з'явилась внаслідок війни [5].

Воєнний стан в Україні суттєво вплинув на процес розгляду судових справ та визначення процесуальних строків. Проте, навіть у таких складних умовах, конституційне право людини на судовий захист повинно бути повністю захищене. З метою забезпечення можливості ефективного розгляду судових справ та запобігання порушенням процесуальних строків учасниками судового процесу, вживаються необхідні заходи. Особлива увага приділяється безпеці життя та здоров'я учасників судового процесу, щоб уникнути нараження на небезпеку.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» ст. 26. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19
2. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022
3. Єдиний державний реєстр судових справ: Про визнання введення воєнного стану, не є причинию пропушення процесуального строку від 21 липня 2022 р., м. Київ, справа № 127/2897/13-ц. URL: https://opendatabot.ua/court/105372019-95786c408b1721a66d536a012ddc6b89
4. Єдиний державний реєстр судових справ: Про визнання ряду умов які можна вважати поважними при порушенні процесуальних строків від 29 вересня 2022 р., м. Київ, справа № 500/1912/22. URL: https://opendatabot.ua/court/106545406-83d98f5b31864e83c2984a9b2aa6e748

5. Єдиний державний реєстр судових справ: Про визнання обґрунтованими причини щодо пропуску строку звернення до суду від 17 березня 2023 р., м. Київ, № 320/2570/23. URL: https://opendatabot.ua/court/109630385-ded0e0eae7cd98e75a7b6aa4f3633061

Ключові слова: процесуальні строки, воєнний стан.
Key words: procedural terms, martial law.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Іліопол І. М.

ХОДАК ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕДУРА ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Відповідно до ст. 55 Конституції України кожному гарантується захист його прав, свобод та законних інтересів належним, безстороннім і справедливим судом [1]. Перш ніж перейти до суті питання, необхідно зрозуміти, що ж таке відкриття провадження. Отже, відкриття провадження у справі – це насамперед стадія цивільного процесу та сукупність процесуальних дій суду, а також учасників справи, що направлені на доведеність обставин на які вони посилаються як на підставу їх звернення до суду за захистом своїх прав та інтересів.

Сьогодні науковці дотримуються єдиної думки, що відкриття провадження в цивільній справі є самостійною стадією судочинства. Проте, слід відразу звернути увагу на те, що недосконаліть цивільного процесуального законодавства подекуди призводить до конфліктів та юридичних перешкод, що унеможливлюють реалізацію права на справедливість. На жаль, такі проблеми виникають в кожній стадії цивільного процесу, тим більш, на етапі відкриття провадження у цивільній справі.

Стадія відкриття провадження у справі є першою зі стадій з якої й розпочинається розгляд самої справи у суді. Як вище зазначалось, вже на цьому етапі виникає ряд труднощів з якими, позивач може стикнутись.

Відповідно до чинного законодавства судовий процес по конкретній цивільній справі розпочинається з моменту подання заяви заінтересованої особи або ж представником такої особи який діє від її імені. Коли особа звертається з позовною заявою до суду, вона розраховує на безпосередньо швидкий та справедливий розгляд цивільної справи. Проте, напри великий жаль, не кожне таке звернення може означати автоматичне відкриття справи. Згідно з чинним законодавства (ст.ст. 185, 186 ЦПК України), суд має право вчинити наступне: відкрити провадження у цивільній справі; відмовити у відкритті провадження у цивільній

справі; залишити позовну заяву без руху; повернути позовну заяву назад [2]. Також подана позовна заява перевіряється суддею на дотримання вимог процесуального законодавства щодо форми та змісту, правил підсудності, а також відсутності зловживання своїм правом на звернення до суду. В судовій практиці, на жаль, є такі негласні правила серед суб'єктів правовідносин, – якщо не можна «виграти» справу, треба хоча б відстрочити ухвалення судового рішення та його виконання. Це може бути вигідно як відповідачу (наприклад, щоб реалізувати спірне майно, «втратити» докази тощо), так й позивачу (наприклад, щоб змусити іншу сторону домовлятися; подання завідомо безпідставного позову тощо) [3, с. 23].

Всі ці правила в обов'язковому порядку мають бути дотримані позивачем. У сукупності ці обов'язки допомагають дотримуватись певного балансу між правами сторін цивільного спору.

У теорії цивільного процесуального права, право на пред'явлення позову пов'язують з наявністю певних передумов. І хоча науковці по різному їх класифікують, можна виокремити чотири основні передумови, що стосуються всіх категорій справ:

– цивільно-правова правоздатність, що повинна бути у позивача, яка дозволяє такій особі бути стороною цивільного процесу;

– відсутність рішення суду, яке вже набрало законну силу, ухвалене в ідентичній справі. Тобто мається на увазі рішення у спорі тих самих осіб, щодо того самого предмету спору (тотожний позов), виданий судовий наказ або ухвала про закриття такої справи;

– відсутність рішення третейського суду, що було прийняте в межах його компетенції, на рахунок спору між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (виключенням є випадки, коли суд відмовив у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду або ж скасував таке рішення третейського суду і розгляд справи у тому самому третейському суді виявився неможливим);

– відсутність рішення суду іноземної держави, якщо воно визнане в Україні відповідно до законодавства;

– неможливість правонаступництва.

До умов реалізації права на звернення до суду можна віднести:

– позовна заява має відповідати всім вимогам і правилам для подальшого розгляду і вирішення такої справи в суді;

– наявність процесуальної дієздатності та підпису уповноваженої на це особи;

– відсутність заяви про врегулювання спору за участі судді або про відкликання заяви;

– відсутність порушення правил об'єднання позовних вимог;

– відсутність у провадженні цього суду (інших судів) тотожного позову тощо.

Також згідно з чинним законодавством позивач має право за принципом територіальності вибирати судову установу (підсудність справи). Тобто, якщо говорити простіше, то позивач має право подавати позовну заяву за своїм місцем проживання, або ж за місцем проживання відповідача, або за місцезнаходженням об'єкта, щодо якого виник сам спір. Варто додати, що позивач має право в позові клопотати про розгляд справи за правилами спрощеного позовного провадження, якщо такий розгляд допускається чинним законодавством.

Процесуальна діяльність суду першої інстанції має неабияке значення для забезпечення прав на судовий захист та реалізацію всіх завдань і цілей цивільного судочинства. Саме тут визначається питання про наявність/відсутність передумов права на пред'явлення позову та умов його реалізації, а закон пов'язує можливість провадження в судах загальної юрисдикції для розгляду та вирішення суті конкретних цивільних справ.

Наявність і реалізація права на звернення заінтересованих осіб за судовим захистом та дотримання ними встановленого законом порядку, тобто умов та передумов звернення покладає на суд обов'язок відкривати провадження у справі для їх розгляду шляхом ухвалення судових рішень. Таким чином, можливе виникнення, зміна та припинення цілої сукупності цивільних правовідносин у цілому.

Також, важливим моментом є те, що без звернення осіб та відкриття провадження в цивільній справі щодо порушених прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави в суді першої інстанції неможливі.

Позовні заяви надсилаються до суду зазвичай поштою або ж подаються позивачем чи його представником який діє від його імені. Такі рішення суддя одноосібно приймає щодо відкриття певного провадження у справі.

Підводячи підсумки вищезазначеного, можна сказати те, що процедура відкриття провадження у цивільному судочинстві регулюється чинним законодавством. Існують певні правила щодо вимог подання такої заяви, які позивач повинен дотримуватись. Суд має право відкрити таке провадження або ж навпаки відмовити в такому провадженні, залишити без розгляду або ж взагалі повернути позов.

Список використаних джерел

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 15.04.2023 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15
3. Іліопол І. М., Тріпульський Г. Я. Стратегія і тактика затягування цивільного процесу та способи протидії // Нове українське право. Київ : Київський регіональний центр Національної академії правових наук України, 2021. Вип. 5. С. 22–28. 0,42 д. а.

Ключові слова: позовна заява, цивільне провадження, позивач, процесуальне законодавство, відкриття провадження.

Key words: claim, civil proceedings, plaintiff, procedural legislation, initiation of proceedings.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Іліопол І. М.

ЯЦЕНКО ІРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОСВІДЧЕННЯ ЗАПОВІТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до ст. 1233 Цивільного кодексу України, заповіт – це офіційний юридичний документ, який містить у собі інформацію про те, яким чином особа б хотіла розпорядитися набутим за життя майном на випадок своєї смерті [3].

При дослідженні питання, посвідчення заповіту під час воєнного стану, особливу увагу потрібно приділити порядку посвідчення заповітів військовослужбовців.

Оскільки у теперішній час багато осіб перебувають на військовій службі для захисту України від військової агресії Російської Федерації, то для них безпосередньо є підвищений ризик шкоди для життя і здоров'я. Саме тому, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених» військовослужбовець Збройних Сил України має можливість посвідчити заповіт через командира військової частини або іншу уповноважену особу [2].

Під час вчинення відповідних дій з посвідчення заповітів військовослужбовців, військові командири змушені тимчасово взяти на себе публічні функції з зазначеного посвідчення, які зазвичай виконуються приватним або ж державним нотаріусом. Тобто, командирам потрібно побути, «нотаріусами» і дослідити досить масштабну нормативно-правову базу з питань нотаріату. Також, слід закцентувати увагу на те, що питання, чи звертатися до нотаріуса, чи до командира відповідної військової частини за посвідченням заповіту – це право військовослужбовця; тобто, якщо військовослужбовець перебуває у відпустці, він може сам звернутися до нотаріальної контори незалежно від місця його реєстрації, або ж місця проходження своєї служби, за вчиненням відповідної нотаріальної дії.

Необхідно зазначити про обов'язки командирів під час посвідчення заповіту: які дії їм необхідно вчинити для того, щоб ця процедура була в межах чинного законодавства і не підлягала подальшому можливому оскарженню.

Відповідно до п. 4 згаданого порядку, командири військових частин при зверненні до них військовослужбовців за посвідченням заповіту зобов'язані: чітко роз'яснити фізичним особам, їх права та обов'язки, попереджати про наслідки їх посвідчення, перевірити відповідність заповітів, що посвідчуються, вимогам закону, встановити дійсні наміри особи. Також, командири зобов'язані роз'яснити про порядок скасування та оскарження і складання нового заповіту. Якщо військовослужбовець внаслідок фізичної вади або хвороби не може власноручно підписати заповіт, то за її дорученням, у її присутності, а також у присутності командира, такий документ

може підписати інша фізична особа – тоді про причини, з яких особа, від імені якої посвідчується заповіт, не підписала документ, зазначається в посвідчувальному написі. Важливо, що особа, на яку безпосередньо заповідається майно, не може бути присутньою під час написання заповіту.

Потрібно наголосити на тому, що, якщо командир відмовив у посвідченні заповіту, останній повинен викласти обґрунтовані причини відмови у письмовій формі. А саме, командир може відмовити у посвідченні заповіту в таких випадках:

1) якщо вчинення такої дії суперечить законодавству України;

2) якщо не подано документи, які є необхідними для вчинення такої дії;

3) якщо у військового командира є сумніви щодо того, чи військовослужбовець, що звернувся за посвідченням заповіту, усвідомлює значення цієї дії;

4) якщо командир вважає, що військовослужбовець діє під впливом тиску чи обману [3].

Командир Збройних Сил України посвідчує заповіти дієздатних осіб, у присутності не менш як двох свідків; заповіт складається із зазначенням місця і часу його складання. Текст заповіту складається так, щоб розпорядження заповідача не викликало непорозумінь чи сумнівів. У заповіті зазначається прізвище, ім'я, та по-батькові таких свідків, зачитують його в голос та ставлять свої підписи на ньому.

Заповіт посвідчується у двох примірниках, відомості про складений заповіт підлягають подальшому внесенню до Спадкового реєстру. Також, слід зазначити про обов'язковий алгоритм після посвідчення командиром військовослужбовця заповіту. По-перше, це реєстрація під окремим порядковим номером у реєстрі для реєстрації заповітів, форма якого затверджується Мін'юстом, – цей номер дублюється у посвідчувальному написі такого документу. На другому етапі відбувається передання посвідченого документа, тобто, Генеральний штаб Збройних Сил України після отримання заповіту забезпечує їхню передачу Мін'юсту. На третьому етапі, йде безпосередньо передання посвідченого документу до нотаріуса для реєстрації у Спадковому реєстрі. На наступному етапі відбувається внесення відомостей про заповіт до відповідних реєстрів. Далі відбувається взаємообмін інформацією про завершення процедури реєстрації заповіту між відповідними органами [2].

Отже, військовослужбовці мають можливість посвідчити заповіт навіть перебуваючи на службі, за допомогою командира військової частини, – це забезпечує право військовослужбовця розпорядитися майном на випадок своєї смерті.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України : Наказ Міністерства юстиції України від 22.02.2012 р. № 296/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0282-12 (дата звернення: 01.05.2023).

2. Про порядок посвідчення заповітів і довіреностей, що прирівнюються до нотаріально посвідчених : Постанова Кабінету Міністрів України Порядок від 15.06.1994 р. № 419. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-94-п#Text (дата звернення: 01.05.2023).
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15 (дата звернення: 01.05.2023).

Ключові слова: військовослужбовець, заповіт, нотаріальна дія, воєнний стан, командир.
Key words: serviceman, testament, notarial act, martial law, commander.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бут І. О.

СЕКЦІЯ 11

ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

АДУБЕЦЬКИЙ АНТОН ВАЛЕНТИНОВИЧ,
МИХАЛЬЧУК АННА МИКОЛАЇВНА

студенти 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ УЧАСНИКІВ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ В ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

У сьогоднішній економіці, Товариства з обмеженою відповідальністю грають вагому роль, як у світовому, так і в національному масштабах. До теперішнього часу не існує системного правового регулювання щодо відповідальності учасників господарських товариств як правової категорії. Норми, які встановлюють відповідальність учасників господарських товариств, закріплені в різних нормативно-правових актах, а наукові підходи до її дослідження не мають єдиної точки зору серед вітчизняних і зарубіжних науковців.

Можливо доцільним визначити цивільно-правову відповідальність учасників господарських товариств як застосування майнових санкцій до правопорушника за завдану майнову та/або моральну шкоду потерпілому, які накладаються уповноваженим юрисдикційним органом або кредитором.

Корпоративна відповідальність охоплює негативні додаткові наслідки майнового, морального або організаційного характеру за порушення корпоративних прав, зловживання такими правами, порушення охоронюваних законом інтересів, невиконання (неналежного виконання) обов'язків, встановлених законом, корпоративним договором, статутом або локальними правовими актами, і застосовується в межах корпоративних правовідносин [2, с. 89].

Товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ), як юридична особа, отримує та виконує свої цивільні права та обов'язки через свої органи [1]. Загальні збори учасників, наглядова рада та виконавчий орган визнаються органами управління товариства. Загальні збори учасників – це вищий орган управління, який формує волю юридичної особи та вирішує питання, пов'язані з діяльністю товариства на всіх етапах його існування до припинення діяльності.

Рішення, які приймаються на загальних зборах учасників, є особливим юридичним актом, спрямованим на формування волі

товариства. Відповідальність товариства за рішення та дії на загальних зборах робить актуальною проблему відповідальності загальних зборів в корпоративних правовідносинах.

Учасники ТОВ, які мають виключні повноваження з управління, несуть відповідальність за наслідки реалізації своїх рішень.

Варто зазначити про те, що учасники товариства, які не повністю внесли вклади, несуть солідарну відповідальність за його зобов'язаннями у межах вартості невнесеної частини вкладу кожного з учасників. Відтак, неналежне виконання обов'язку з формування статутного капіталу суперечить інтересам товариства, кредиторів, сумлінних учасників, а тому є цивільним (корпоративним) правопорушенням і підставою для відповідальності.

Доктрина "piersing the corporate veil" успішно використовується в іноземних юрисдикціях як ефективний засіб протидії зловживанням корпоративною формою. Хоча цей принцип належить до загального права, його можна адаптувати до національних правових систем. У зв'язку з тим, що в Україні не було достатньо детального розроблення цієї концепції в судовій практиці, на відміну від англосаксонської правової сім'ї, доцільно закріпити принципи "piersing the corporate veil" в національному законодавстві [3, с. 445]. Пізніше суди можуть розвивати цей принцип через тлумачення правових норм.

Отож, ті учасники, які не сплачували повністю своїх внесків до статутного капіталу Товариства з обмеженою відповідальністю (ТОВ), не несуть відповідальності за зобов'язаннями товариства перед сторонами, але вони можуть бути притягнуті до відповідальності за неналежне виконання умов договору купівлі-продажу перед самим товариством. Зважаючи на те, що такі учасники мають права щодо майна та управління ТОВ, може бути доцільним розглянути питання про можливість додаткової відповідальності цих учасників за зобов'язаннями цієї юридичної особи.

Список використаних джерел

1. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2018. № 13. Ст. 69. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19 (дата звернення: 05.05.2023).
2. Бігняк О. В. Цивільно-правовий захист корпоративних прав в Україні : дис. … докт. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2018. 474 с.
3. Бурносенкова І. А. Учасники господарських товариств як суб'єкти відповідальності (цивільно-правовий аспект). *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 4. С. 443–446.

Ключові слова: Товариства з обмеженою відповідальністю, корпоративна відповідальність, статутний капітал.

Key words: Limited Liability Company, corporate responsibility, authorised capital.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гофман О. Р.

ГОЛОЩАК АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПЕЦІАЛЬНІ РЕЖИМИ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Через військову агресію на території України введено воєнний стан, що безпосередньо стало стимулом для змін в законодавчому регулюванні усіх сфер суспільства, зокрема й господарської діяльності також. Відповідно до цього усі зусилля держави спрямовані на досягнення основної мети українського народу це захисту суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності України. Досягти даної мети можливо лише тоді, коли поєднується два основних способи. Першим й основним з яких виступає воєнний фронт, а другий – економічний.

Господарська діяльність зазнала суттєвих змін, у тому числі й особливі режими господарювання. У Господарському кодексі України до режимів відносяться: СПР господарювання у спеціальних (вільних) економічних зонах; концесії; виключна (морська) економічна зона України; на державному кордоні України; в санітарно-захисних та інших охоронних зонах, територіях та об'єктах, що особливо охороняються; спеціальний режим господарювання в окремих галузях народного господарства; території пріоритетного розвитку; спеціальний режим господарювання в умовах надзвичайного стану, надзвичайної екологічної ситуації; спеціальний режим господарювання в умовах воєнного стану [1]. Виходячи з даної класифікації, можна зробити висновок, що на законодавчому рівні розрізняється такі види як: спеціальний правовий режим господарювання (як загальне поняття) та спеціальний правовий режим господарювання в окремих галузях народного господарства (як родове поняття).

У працях деяких науковців прямо вказується на особливості здійснення господарської діяльності, наприклад, Збройними Силами України та на державному кордоні, через це включення останньої до видів спеціальних режимів господарювання є доцільним. Також, відповідно до ст. 417 ГКУ у період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану.

Також в межах даної теми треба дати визначення, що, таке «воєнний стан». Згідно зі ст. 1 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам

державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення національної безпеки, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [2].

Загалом необхідно звернути особливу увагу на ст. 15 вищезгаданого Закону, яка зазначає найбільшу кількість обмежень, що стосуються суб'єктів господарювання. Відповідно до якої передбачено запровадження трудової повинності для працездатних осіб, використання потужностей та трудових ресурсів підприємств, установ, організацій усіх форм власності для потреб оборони, зміна режиму їх роботи, умов праці відповідно до трудового законодавства, вилучення для тимчасового використання, необхідного для потреб оборони майна підприємств, установ, організацій усіх форм власності та громадян, може примусово вилучатись або відчужуватись майно у юридичних осіб і фізичних осіб для потреби оборони, а також може запроваджуватись у разі необхідності нормоване забезпечення населення основними продовольчими і непродовольчими товарами, ліками. Отже, зазначений Закон має основну мету це забезпечення обороноздатність країни шляхом використання певних ресурсів громадян, так і юридичних осіб. Не дивлячись на це, виникають питання щодо процедури здійснення вищезазначених обмежень, також треба звернути увагу на такі обмеження як, використання потужностей підприємства та примусове відчуження майна, які безпосередньо можуть стосуватися суб'єктів господарювання. Відповідно до Закону «Про правовий режим воєнного стану» передбачено норму щодо використання потужностей підприємств, проте не існує норм, які б регулювали процедуру реалізації даного обмеження. Окрім того, законодавцю потрібно зазначити у зв'язку з якими обставинами та за яких умов можуть бути використані потужності підприємств.

Більш цього, важливо, щоб існували положення, які передбачали б певні пільги та гарантії для підприємств, що зазнали даного обмеження. Але незважаючи на усі труднощі держава робить ряд заходів, які позитивно впливають на здійснення господарської діяльності. Відповідно до Указу Президента України від 24 лютого 2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні» Уряд своєю постановою від 18 березня 2022 р. «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» врегулював цілий ряд певних питань, які безпосередньо полегшують ведення бізнесу, а саме: 1) «на час воєнного стану здійснювати господарську діяльність можна без отримання дозволів, інших документів дозвільного характеру, ліцензій, на підставі декларації про провадження господарської діяльності, яку суб'єкти господарювання подають до Мінекономіки, а суб'єкти господарювання, що здійснюють охоронну діяльність, – до МВС; 2) на час воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством [3]. З дня припинення чи скасування воєнного стану перебіг

зазначених строків продовжується з врахуванням часу, що минув до їх зупинення; 3) суб'єкти господарювання, які на підставі декларації набули право на здійснення господарської діяльності, у випадку відсутності відповідних дозвільних документів (документи дозвільного характеру, ліцензії та/або інші результати надання публічних послуг), невідкладно, але не пізніше одного місяця після припинення чи скасування воєнного стану звертаються до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних (електронних публічних) послуг і отримують відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності; 4) суб'єкту господарювання надано право за вибором подання декларації незалежно від задекларованого (зареєстрованого) місцезнаходження (місця проживання), місця здійснення господарської діяльності або місцезнаходження відповідного об'єкта: в електронній формі або у паперовій формі; на час воєнного стану зупиняється перебіг строків звернення за отриманням публічних послуг, визначених законодавством. З дня припинення чи скасування воєнного стану перебіг зазначених строків продовжується з врахуванням часу, що минув до їх зупинення; 5) строки дії діючих строкових ліцензій та документів дозвільного характеру автоматично продовжуються на період воєнного стану» [4]. Більш того, необхідно відмітити, що вищезгадана Постанова передбачає суттєву дерегуляцію господарської діяльності, зокрема, замість близько 600 різних видів ліцензій та дозволів, чинними залишаються лише близько 50. Представляється, що саме це є основним шляхом, який пришвидшить розвиток господарської діяльності та економіки залом в таких особливих умовах.

Таким чином, здійснений аналіз чинного законодавства України показав, що нормативно-правова база щодо регулювання господарської діяльності в умовах воєнного стану має багато розбіжностей, які стали основною проблемою для держави для протистояння викликам сьогодення. Найголовнішою проблемою вищезазначених Законів є відсутність процедури, яка б відповідала основним принципам права, щодо застосування таких обмеження, як використання потужностей підприємств та відчуження майна в юридичних та фізичних осіб. Тому пріоритетним завданням держави на даний момент є усунення прогалин, адже в умовах воєнного стану критично важливим є забезпечення належного та безперервного функціонування діяльності суб'єктів господарювання. Але незважаючи на складні умови, держава впроваджує дерегуляцію, покращуючи становище бізнесу.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19
3. Указ Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 р. № 2102-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022

4. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : постанова Каб. Міністрів України від 18.03.2022 р. № 314. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text

Ключові слова: спеціальний правовий режим господарювання, воєнний стан, економічний фронт, суб'єкти господарювання, декларування, дерегуляція.
Key words: special legal regime of business, martial law, economic front, business entities, declaration, deregulation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

ДУБИНА ТЕТЯНА МИКОЛАЇВНА,
СЕМЕНЮК ДАНА СЕРГІЇВНА

студентки 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЛІЗИНГ: ЙОГО СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМАТИКА В УКРАЇНІ

Шлях України до вступу в ЄС потребує розв'язання проблем і у сфері економіки. В сьогоденні кожен суб'єкт господарювання бажає знайти унікальний підхід для ведення свого бізнесу, а також раціонально розподіляти фінансові ресурси. Саме лізинг являється тим самим інноваційним інструментом, який дає можливість підприємцям брати у користування на умовах лізингової угоди основні засоби, необхідні для підприємницької діяльності, не придбаваючи їх у власність. Це дає змогу виробничим установам зменшити свої витрати та швидше оновити основні засоби, одночасно підвищуючи ефективність їх використання. Відповідно до цього збільшуються обсяги виробництва, а саме підприємство виходить на новий конкурентоспроможний рівень. Також можна виділити інші переваги застосування лізингу. По-перше, суб'єкти господарювання досить швидко можуть отримати устаткування чи іншу необхідну техніку для ведення підприємницької діяльності. До того ж вони отримують більш професійне обладнання, яке обслуговується у лізинговій компанії або ж в компанії, яка з нею співпрацює. По-друге, підприємства самі можуть обирати умови та терміни кредитного лізингу. Порівнюючи з банківським кредитуванням, у лізинговому – отримують менший відсоток. По-третє, можна отримати додаткову консультацію щодо питань, пов'язаних з технічними особливостями устаткування або ж пройти навчання, як правильно ним користуватись. Ще одним позитивним моментом є те, що оформлення оренди або привласнення відбувається на вибір лізингоотримувача [3, с. 106].

Слід також зазначити, що лізинг має велике значення у період економічної кризи та воєнних дій на території України. Під час економічних потрясінь, обмеженої купівельної здатності, значному безробіттю цей вид діяльності, за допомогою своєї економічної природи

здатний зробити великий внесок у піднесення та розвиток національної економіки країни. Однак, незважаючи на світову практику, незважаючи на економічні переваги впровадження лізингу, в Україні рівень його використання залишається низьким. Сьогодні існує багато проблем, які перешкоджають розвитку лізингової діяльності.

Даній проблематиці присвятили свої роботи такі вітчизняні науковці-правники: К. В. Остапенко, М. С. Колесник, Н. В. Шевченко, Г. І. Пушак, К. Р. Місюра, Н. Ю. Гладинець, Н. В. Потриваєва, Л. А. Козаченко тощо.

Аналіз ринку лізингу в Україні показав, що першочерговою проблемою є недостатність фінансових коштів для придбання машин та механізмів для їх подальшої передачі в лізинг, оскільки за рахунок власних коштів, підприємства можуть покрити лише 10–15 % своїх витрат. Окрім фінансової незабезпеченості слід виділити недосконалість законодавчої бази. Це і невідповідність вітчизняного законодавства та міжнародних правових норм [2, с. 89], і відсутність державних програм стимулювання, як ефективного способу оновлення основних фондів. Широкому розповсюдженню даного механізму також перешкоджають і наступні негативні фактори: відсутність єдиного центру контролю для створення рівних умов, політична нестабільність, надто жорстка система оподаткування лізингових операцій, недостатня кількість кваліфікованих кадрів та низький рівень поінформованості серед представників малого та середнього бізнесу [2, с. 89], висока вартість лізингових послуг, відсутність маркетингової стратегії (розвинуті сучасні сайти, проведення конференцій та вебінарів) інформаційного розвитку, низький рівень довіри до регуляторів ринку кредитних послуг [3, с. 108]. Також виділяють технічні проблеми. До них відносять відсутність у лізингових компаніях ефективної уніфікованої системи автоматизації проведення лізингових операцій та проблеми регіональної та галузевої концентрації, що означає нерівномірний розподіл надання лізингових послуг у різних галузях економіки) [3, с. 109].

Визначивши, які проблеми перешкоджають розвитку лізингової діяльності в Україні, потрібно знайти відповідні шляхи їх вирішення. По-перше, потрібно вдосконалити законодавство, розробити та прийняти державну програму розвитку лізингу [1, с. 74]. Далі необхідно надати податкові пільги при купівлі високотехнологічного та енергоефективного обладнання та устаткування, знайти стабільні джерела фінансування для лізингової діяльності, знизити вартість нотаріальних послуг для зменшення навантаження на суб'єкти лізингових угод [2, с. 89], розширити програми підготовки кваліфікованих кадрів, створити лізингові центри для обслуговування представників малого бізнесу, удосконалити систему оподаткування, кредитування, амортизації, розвивати системи гарантій, щоб уникнути будь-якої застави. Важливим етапом є інформування громадян щодо питань, які стосуються лізингу. Це може відбуватись шляхом розміщення інформації щодо лізингової діяльності на спеціально створених сайтах у мережі Інтернет, а також розроблення та запровадження державних програм навчання населення використання лізинговим операціям

[1, с. 74]. Необхідним є і проведення щорічних досліджень ринку лізингу. Також варто активізувати співпрацю з міжнародними організаціями, вивчати досвід зарубіжних країн, оскільки там лізинг користується більшим попитом і стрімко розвивається.

Отже, підводячи підсумки вищесказаного, можемо сказати, що лізинг в Україні набуває все більшого значення, тому наведені методи вирішення проблем сприятимуть покращенню функціонування лізингової діяльності та стимулюватимуть її розвиток.

Список використаних джерел

1. Колесник М. С. Проблеми розвитку ринку лізингових послуг в умовах пандемії COVID-19. Кваліф. робота. Київ : НАУ, 2010. 97 с. URL: https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55247/1/ФМВ_2022_292_КолесникМС.pdf
2. Черненко В. І. Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку лізингу в Україні: *Економіка та держава*. 2010. № 11. 89 с. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2010/28.pdf
3. Шевченко Н. В., Пушак Г. І. Проблеми розвитку вітчизняних лізингових компаній в умовах кризи. *Вісник економічної науки України.* 2022. № 1 (42). С. 108–109. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/186645/14-Shevchenko.pdf?sequence=1

Ключові слова: лізинг, Україна, проблематика, розвиток, перспективи.
Key words: leasing, Ukraine, problem, development, prospects.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

МАЛЮТА ВЛАДИСЛАВ ВАСИЛЬОВИЧ

студент 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ВИЗНАННЯ ПРАВОЧИНУ ФРАУДАТОРНИМ

Процедури банкрутства стають все більш актуальними у контексті швидкого розвитку інституту банкрутства загалом та негативних соціально-економічних тенденцій, викликаних пандемією COVID-19 та військовою агресією Російської Федерації проти України. Важливою складовою правового інструментарію арбітражного керуючого є визнання правочинів боржника недійсними. Цей субінститут процедури банкрутства спрямований не тільки на відновлення майнового становища боржника, а і на унеможливлення умисного відчуження майна з метою приховування його від стягнення. Проблематика фраудаторності правочину наразі не набула ґрунтовного доктринального оформлення, проте вже має усталену судову практику, що свідчить про відповідність теми дослідження сучасному стану наукової розробки, правовим тенденціям та про її практичну значущість.

Ст. 42 КУзПБ встановлено, що господарський суд у межах провадження у справі про банкрутство за заявою арбітражного керуючого або кредитора, поданою в порядку, визначеному ст. 7 цього Кодексу, може визнати недійсними правочини або спростувати майнові дії, вчинені боржником після відкриття провадження у справі про банкрутство або протягом трьох років, що передували відкриттю провадження у справі про банкрутство, якщо вони порушили права боржника або кредиторів. У цій же статті законодавець намагався сформувати перелік таких правочинів, проте він не охоплює всі можливі випадки і потребує якісного переосмислення [1].

Інститут фраудаторності правочину є яскравим прикладом судової квазіправотворчості, адже нормативного визначення такого явища в чинному законодавстві немає. Фраудаторним, в усталеній судовій практиці, є правочин, спрямований на шкоду кредиторам, шляхом зменшення свого майна для ухилення від звернення стягнення кредиторами. У постанові Верховного Суду від 10 лютого 2021 р. у справі № 754/5841/17 вказано, що приватно-правовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили. Така теза дуже поширена у правозастосовній практиці, і з цього випливає, що фраудаторними можуть бути не тільки правочини, зазначені у ст. 42 КУзПБ, а будь-які правочини, спрямовані на уникнення сплати боргу чи виконання судового рішення. Підставою для визнання таких правочинів недійсними є порушення загальних приватноправових принципів [2].

Згідно з ч. 1 ст. 626 ЦК України, сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Ст. 3 ЦК України також визначено, що загальними засадами цивільного законодавства є справедливість, добросовісність та розумність [3].

У судовій практиці домінує підхід, за якого суди намагаються встановити певні ознаки фраудаторності правочину. Насправді ж навести вичерпний перелік ознак неможливо, оскільки час від часу з'являються нові. При цьому важливим є не тільки встановлення конкретних ознак, а й оцінка їх сукупності. Так, наприклад, у постанові Центрального апеляційного господарського суду від 05.12.2022 р. у справі № 904/648/22 висловлено позицію, що обставини мають перевірятися у сукупності, оскільки кожна окрема обставина сама по собі не спричиняє фраудаторність правочину. Це свідчить про те, що, в залежності від випадку, можуть визнаватися достатніми як невелика сукупність явних ознак, так і велика кількість неявних ознак – головним є подолання презумпції правомірності правочину та дотримання стандарту доказування, за якого сукупність доказів буде більш вірогідно свідчити про вчинення правочину на шкоду кредиторам, ніж про будь-які інші можливі обставини. Отже, враховуючи значну кількість можливих ознак чи обставин, які свідчать про фраудаторність правочину, постає

методологічна необхідність у їх систематизації. Методологічна проблема визнання правочину фраудаторним полягає в тому, що судами значна увага приділяється їхнім зовнішнім проявам, а не первісним причинам таких проявів. Втім, можна визначити деякі спільні риси, які випливають із самої сутності фраудаторного правочину [4].

Перш за все, виходячи з визначення, його головною ознакою є наявність умислу приховати майно від стягнення. Для реалізації такої мети особа може укладати договір або низку договорів, які унеможливлюють задоволення вимог кредиторів. У протилежному випадку, якщо особа не втрачає платоспроможність внаслідок таких угод, визнавати правочин фраудаторним не можна. Так у постанові КГС ВС від 24.11.2021 р. у справі № 905/2030/19 (905/2445/19) наведено висновок, що особа, яка є боржником перед своїми контрагентами, повинна утримуватися від дій, які безпідставно або сумнівно зменшують розмір її активів. Угоди, що укладаються учасниками цивільних відносин, повинні мати певну правову і фактичну мету, яка не має бути очевидно неправомірною та недобросовісною [5].

Наступною ознакою фраудаторного правочину є вчинення дій спрямованих на зменшення обсягу майна. За нормальних умов, укладаючи угоди, учасники приватноправових відносин є рівними і, відповідно, у рівній мірі задовольняють свій майновий інтерес внаслідок обміну благами, які для іншої сторони мають більшу споживчу корисність, ніж для особи, яка такі блага відчужує. Якщо з умов угоди неможливо встановити економічну вигоду сторони, то закономірним є висновок, що відчуження у майна на користь контрагента для особи є вигідним само по собі, а отже має місце порушення засад справедливості та розумності. У постанові КГС ВС у справі від 20.05.2020 р. № 922/1903/18 зазначено, що при обранні варіанта добросовісної поведінки боржник зобов'язаний піклуватися про те, щоб його юридично значимі вчинки були економічно обґрунтованими [6].

Окрім цього, аби укладення завідомо невигідного правочину представляло більшу економічну цінність, ніж задоволення вимог кредиторів за належною правовою процедурою, необхідно, щоб контрагентом у правочині була пов'язана особа.

Отже, оцінюючи ці ознаки в сукупності, для висновку про фраудаторність правочину достатньо встановити причинно-наслідковий зв'язок між правочином та неплатоспроможністю особи, дисбаланс у задоволенні майнового інтересу сторін правочину, а також рух капіталів внаслідок правочину між пов'язаними особами. З огляду на це, встановлювати фраудаторність правочину слід виходячи саме з оцінки відповідності правочину приватно-правовим принципам. Інакше кажучи, фраудаторний правочин, це такий правочин, укладення якого не мало б місця за умови дотримання його учасниками засад добросовісності, розумності та справедливості.

Список використаних джерел

1. Кодекс України з процедур банкрутства : Кодекс України; Закон, Кодекс від 18.10.2018 р. № 2597-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2597-19 (дата звернення: 02.05.2023).
2. Постанова КЦС ВС від 10.02.2021 р. у справі № 754/5841/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94938438
3. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 р. № 435-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15 (дата звернення: 02.05.2023).
4. Постанова Центрального апеляційного господарського суду від 05.12.2022 р. у справі № 904/648/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107744448
5. Постанова КГС ВС від 24.11.2021 р. у справі № 905/2030/19 (905/2445/19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/102147785
6. Постанова КГС ВС у справі від 20.05.2020 р. № 922/1903/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89539271

Ключові слова: фраудаторність правочину, ознаки фраудаторності правочину, принципи права, судова практика.
Key words: fraudulent nature of the deed, signs of fraudulent nature of the deed, principles of law, judicial practice.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Квасніцька О. О.

МЕЛЕШКО АНАСТАСІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,
СТЕЛЯ ОКСАНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентки 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ, ЗАПРОВАДЖЕНИХ ПІД ЧАС ВІЙНИ

На цей час наша країна функціонує в умовах воєнного стану уже більше року, але життя не зупиняється і ми підлаштовуємось під ці умови. Всі погодяться з тим, що господарство є однією з найважливіших галузей для будь-якої країни, тим більше для нашої країни, яка є промислово-аграрною.

Як зазначає А. Кузьменко, економічний фронт є дуже важливим, навіть в порівнянні з воєнним фронтом, адже суспільство та держава не зможуть повноцінно функціонувати без економічної активності [1].

Якщо звернутися до профільного кодексу, то можемо виокремити ст. 417, де вказано, що «у період дії воєнного стану … правовий режим господарської діяльності визначається на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану» [2] .На жаль, такий період настав, тому наша держава, бізнес

та суспільство загалом повинні адаптуватися під ці умови, як би це не впливало на економіку. Тому протягом перших місяців з початку вторгнення РФ державою почали активно запроваджуватися нормативно-правові акти, які б допомогли належним чином підтримувати економіку нашої країни.

Можемо зазначити, що в сфері господарювання основні зміни були впроваджені щодо: 1) процедури ліцензування та видачі дозволів; 2) проведення реєстраційних дій; 3) проведення податкового контролю та перевірок і 4) оподаткування фізичних осіб-підприємців.

Одним з найважливіших актів в сфері господарювання є Постанова Кабінету Міністрів України № 314 від 18 березня 2022 р., яка змінила набуття права провадження господарської діяльності. Основним є запровадження так би мовити декларативного принципу набуття права на провадження господарської діяльності, це означає що немає необхідності отримувати дозвільні документи. Тобто, підприємцю перед початком своєї діяльності потрібно подати декларацію в належній формі до Міністерства економіки, але якщо він займається охоронною діяльністю – до Міністерства внутрішній справ. Звісно є певні виключення, серед яких – діяльність, пов'язана з радіоактивними копалин, виробництвом лікарських засобів, зовнішньоекономічною діяльністю, організацією та проведенням азартних ігор, оцінкою відповідності щодо технічних регламентів тощо. Але потрібно зазначити, що такі суб'єкти господарювання у разі відсутності відповідних дозвільних документів, мають звернутися до відповідних органів ліцензування, дозвільних органів та суб'єктів надання публічних послуг і отримати відповідні дозвільні документи в порядку, строки та на умовах, передбачених законодавством, без зупинення (припинення) їх діяльності не пізніше трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану [3].

Проведення державної реєстрації на даний час також має свої особливості і регулюється відповідною Постановою № 209. Наразі державна реєстрація проводиться лише: державними реєстраторами юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, що перебувають у трудових відносинах із суб'єктом державної реєстрації, місцезнаходженням якого є адміністративно-територіальна одиниця, що не включена до затвердженого переліку адміністративно-територіальних одиниць, та відповідають вимогам, визначеним цією постановою; посадовими особами Міністерства юстиції, його територіальних органів, перелік яких письмово повідомляється Міністерством юстиції технічному адміністратору Державного реєстру прав/Єдиного державного реєстру; нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна (далі – перелік нотаріусів).

Також, цікавим є п. 10-3 Постанови № 209, яким передбачено, що документи для державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань за результатом проведеної реєстрації у випадках, визначених законом, надсилаються

суб'єкту державної реєстрації, уповноваженому зберігати реєстраційні справи відповідно до закону, протягом двох місяців з дня припинення або скасування воєнного стану [4].

Доцільно було б зазначити певні податкові новації відповідно до Закону № 2120-IX. Так, було оновлено спрощену систему оподаткування та надано пільги із сплати податків. На період воєнного стану для платників, що перебувають на 3 групі єдиного податку збільшено ліміт річного доходу з 7 млн 600 тис. гривень до 10 млрд грн, і знімаються обмеження щодо кількості працівників. Незалежно від виду діяльності ставка становить 2 % від обороту незалежно від виду діяльності. ПДВ на цей період не нараховуватиметься і не сплачуватиметься. ФОП 1 та 2 груп взагалі мають право не сплачувати єдиний податок. Також, Законом скасовуються податкові перевірки на час дії воєнного стану за винятком камеральних перевірок, зокрема щодо перевірки декларацій або уточнюючих розрахунків, до яких подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування. Інші перевірки не розпочинаються, а розпочаті – зупиняються [5].

Якщо ж говорити про форс-мажорні обставини, то процедура їх засвідчення також спростилася відповідно до офіційного листа ТПП України стосовно засвідчення форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили). Тепер не обов'язково звертатися до Торгово-промислової палати України для засвідчення таких обставин [6].

Отже, зміни внесені до довоєнного законодавства є необхідними та актуальними для продовження належного ведення господарської діяльності. Основними з них є зміни щодо процедури ліцензування та видачі дозволів, проведення реєстраційних дій, проведення податкового контролю та перевірок, оподаткування фізичних осіб-підприємців та засвідчення форс-мажорних обставин. Як ми бачимо, держава попіклувалася і про своє благо, і про благо суб'єктів господарювання, аби безболісно адаптувати бізнес до теперішніх умов та сприяти його подальшому функціонуванню.

Список використаних джерел

1. Кузьменко А. Бізнес у воєнний час: як змінилося законодавство. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684801/
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 18 (№ 19–20, № 21–22). Ст. 144.
3. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. № 314. Редакція від 03.03.2023 р. № 173-2023-п. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/314-2022-п#Text
4. Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 6 березня 2022 р. № 209. Редакція від 27.12.2022 р. № 1422-2022-п. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-п#Text
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон

України від 15.03.2022 р. № 2120-IX. Редакція від 15.03.2022 р. № 2120-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20
6. Щодо засвідчення форс-мажорних обставин. *Сайт Торгово-промислової палати України.* URL: https://ucci.org.ua/press-center/ucci-news/protsedura-zasvidchennia-fors-mazhornikh-obstavin-z-28-02-2022

Ключові слова: господарська діяльність, зміни, воєнний стан, ліцензування, державна реєстрація, оподаткування, форс-мажорні обставини.
Key words: economic activity, changes, martial law, licensing, state registration, taxation, force majeure.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

МОРОЗ АННА РУСЛАНІВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ) ЗА ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Першочергово хотілося б відзначити, що господарська діяльність виступає одним із найбільш поширених суспільних відносин, з якою ми стикаємося практично щодня. У той же час, задля того, аби підтримувати таку діяльність в належному стані, та забезпечувати законність такої діяльності повинен забезпечуватися контроль за такою сферою. Проте, запровадження воєнного стану значно ускладнило дану процедуру, а тому, хотілося б більш детальніше розкрити особливості такого державного нагляду (контролю) в період дії правового режиму воєнного стану [1]. Варто також звернутися до положень Господарського кодексу України, де виокремлено групу норм, що регулюють особливості здійснення господарської діяльності в період дії спеціальних правових режимів, в тому числі і під час воєнного стану в окремий розділ – Розділ 8. Тому, з цього випливає те, що здійснення господарської діяльності в період дії правового режиму воєнного стану фактично означає здійснення господарської діяльності в період дії спеціального правового режиму, а тому, порядок такої діяльності значно відмінний від загального.

На думку Прохоренка М. спеціальним режим господарської діяльності варто було б визначати як особливий правовий режим, в межах якого господарська діяльність здійснюється на основі особливого порядку, визначеного чинним законодавством, що значно відмінний від загального, проте, запровадження такого режиму – необхідно задля розумного поєднання інтересів людини та держави [12, с. 152].

У положенні ст. 417 ГК України прямо вказується на те, що в період дії правового режиму воєнного стану, здійснення господарської діяльності першочергово визначається законами про оборону та іншими

актами, що забезпечують обороноздатність нашої держави [3]. З цього можна прийти до висновку про те, що забезпечення належного правового регулювання господарської діяльності в період воєнного стану є важливою складовою національної безпеки тощо. Така діяльність регулюється за допомогою державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності.

Визначення такої діяльності закріплено в Законі України «Про основні засади державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності». У ньому зазначається про те, що під державним наглядом (контролем) слід було б розуміти комплекс дій, що вчиняються уповноваженими на те органами задля того, аби виявити або запобігти порушенням в процесі здійснення господарської діяльності та у найбільш повній мірі задовольнити інтереси суспільства, зберегти навколишнє природне середовище тощо [4].

Процедура здійснення такого нагляду (контролю) в період дії правового режиму воєнного стану зазнала значних змін. Так, у постановою КМУ від 13.03.2022 р. №303, здійснення заходів, пов'язаних із державним наглядом (контролем) у сфері господарської діяльності фактично були зупинені (як планові так і позапланові заходи). Проте, такою постановою здійснення нагляду (контролю) не було припинено у повній мірі, оскільки, вона містила виключення з таких правил, а тому, така діяльність держави продовжувала здійснюватися в сфері запобігання неконтрольованого зростання цін на товари, що характеризуються особливою значущістю [5]. У постанові також вказано про те, що у разі, якщо уповноважений на здійснення державного нагляду (контролю) суб'єкт прийде до рішення про необхідність проведення контролю (нагляду) у тій чи іншій сфері, він може вчинити таку діяльність. Ще однією підставою для проведення контрольно-наглядових заходів є бажання самого суб'єкта господарювання провести такі позапланові заходи, якщо вони не будуть суперечити чинному законодавству [6].

В цілому, на даний момент, до органів, що реалізують повноваження в сфері державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності варто віднести: КМУ, Мінфін, ДАСУ, ДПС, місцеві державні адміністрації, а у визначених законодавством випадках також громадські організації. При цьому, постановою КМУ від 06.03.2022 р. № 223, до органів, уповноважених здійснювати державний нагляд (контроль) в сфері господарської діяльності також було віднесено військові державні адміністрації, які разом з іншими уповноваженим на те органами можуть здійснювати державний нагляд (контроль) в сфері господарської діяльності. Проте, це носить негативний характер, оскільки, дублювання повноважень – це не завжди хороший показник. Виходячи з практики такої діяльності, надмірна кількість контролерів щодо одного і того ж питання тягне за собою зростання рівня свавілля в такій сфері [7, с. 60].

Тому, можна прийти до висновку про те, що фактично, здійснення державного нагляду (контролю) в сфері господарської діяльності обмежено на період воєнного стану, проте, вважаю, що таке рішення зовсім непропорційне, оскільки, нагляд (контроль) відносно великих суб'єктів господарювання практично не здійснюється, що призводить до більш

частішого порушення такими суб'єктами господарювання законодавства в сфері господарської діяльності, оподаткування, забезпечення екологічної безпеки та безпеки навколишнього природного середовища тощо.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 15 трав. 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 28. Ст. 250.
2. Прохоренко М. М. Правове регулювання господарської діяльності та господарських відносин в особливий період. *Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія «Юридичний вісник "Повітряне і космічне право"»*. Київ : НАУ, 2016. № 2 (39). С. 151–161.
3. Господарський кодекс України : закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
4. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України від 5 квіт. 2007 р. № 877-V. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2007. № 29. Ст. 389.
5. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 бер. 2022 р. № 303. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/303-2022-п
6. Косенко О. Правові аспекти здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_24659 (дата звернення: 05.05.2023).
7. Хрущ О. В. Правове регулювання господарської діяльності – теоретичні основи. Інформаційний матеріал. Волочиськ, 2015. URL: https://justice-km.gov.ua/uploads/files/prav-regylgospodarskoi-diyalnosti.doc (дата звернення: 05.05.2023).

Ключові слова: господарська діяльність, воєнний стан, державний нагляд (контроль).
Key words: economic activity, martial law, state supervision (control).

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гофман О. Р.

НОВАК ЮЛІЯ ІВАНІВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРІОРИТЕТИ ЖИТЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Житло – соціальна цінність, яка забезпечує нормальну життєдіяльність кожної людини. Не випадково право на житло в сучасних конституціях цивілізованих державах визнається невід'ємним правом кожного громадянина. Не є виключенням і Україна. Ст. 47 Основного Закону держави закріплено: кожен має право на житло, а держава створює умови, за яких кожен громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду [1].

Дослідження житлової політики завжди є популярною темою у вітчизняній доктрині права та практиці правозастосування. Про актуальність даної теми також свідчить увага до неї, з боку вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків, зокрема: Апатенко Т. М., Беркут А. В., Гнесь І. П., Ковтун С. О., Когатько Ю. Л., Кравченко М. В., Омельчук О. В., Паливода К. В., Реут А. Г., Удовиченко С. О. та ін.

У довоєнний період задоволення житлових потреб громадян України, реалізація їхнього конституційного права на житло відбувалося із неабиякими труднощами. За рівнем житлової забезпеченості, якістю житла, його доступністю та іншими ключовими параметрами, що характеризують житлову сферу, Україна значно поступається країнам Європи [3].

З початком повномасштабної війни в Україні забезпечення житлом громадян стало нагальною проблемою, що потребує невідкладного врегулювання, пошуку швидких рішень з метою надання житла для тимчасового проживання першочергово внутрішньо переміщеним особам і встановлення дієвих заходів державного регулювання у сфері захисту житлових прав громадян.

Сьогодні у публічних дискусіях часто відбувається зворотне порівняння з Другою світовою війною, яке проявляється не лише в оцінці руйнувань, спричинених російським вторгненням в Україну, але й під час пошуку стратегій для відновлення та заселення України. Після Другої світової війни низка європейських країн, таких як Німеччина, Австрія, Франція та Нідерланди, успішно поповнили і відновили житловий фонд. Однак позитивні результати забезпечення житлом у післявоєнній Європі суттєво залежали від спадкоємності довоєнного досвіду будівництва соціального житла та розуміння житла як частини надання соціальної допомоги, якій сприяє держава. Післявоєнна житлова політика в Європі, яку часто називають золотим віком соціального житла, виникла внаслідок існуючого консенсусу про те, що житло для всіх має загальний інтерес. потенційні перешкоди у переселенні та реконструкції.

Таким чином, усвідомлюючи надзвичайні обставини та тиск, які війна створила на житлову сферу в Україні, перше, що необхідно здійснити – це аналіз безперервності житлової політики останніх десятиліть, що дасть змогу зрозуміти нинішню, спричинену війною, житлову кризу та пріоритети житлової політики в Україні в умовах воєнного часу.

Повномасштабне російське вторгнення призвело до величезних руйнувань і переселень, що різко збільшило потребу в житлі. У містах Східної, Південної та Північної України житловий фонд зруйнований або сильно пошкоджений. Відповідно, міста на підконтрольній Україні території зазнали значного потоку ВПО з окупованих територій та місць інтенсивного обстрілу (приблизно 7,7 млн осіб – УВКПЛ, 2023). Така вимушена міжрегіональна міграція паралізувала колишній розподіл житла в Україні.

Враховуючи, що явище внутрішньо переміщених осіб не є новим для України, інституційна неспроможність реагувати узгоджено та продуктивно, схоже, вкорінена в системі, а не є результатом кризи. Заходи, вжиті з 2014 р. можна характеризувати як екстерне субсидоване державою житло для ВПО замість будівництва нового та ведення послідовної житлової політики.

Таким чином наступним серед пріоритетних кроків державної житлової політики України в період воєнного стану має стати вирішення проблеми пошкодженого житла. Важливою є поетапність відновлення та визначення черговості, що дасть можливість на перше місце поставити забезпечення людей житлом, які потребують його найбільше.

В цьому напрямку ключовою проблемою є нестача фінансування. Виплата репарацій може тривати багато років, до прикладу, Німеччина за Першу світову війну завершила виплату репарацій лише в 2010 р.

Питання відновлення житла пов'язане з його просторовим характером. Багато міст сьогодні є небезпечними для перебування, а деякі – залишаються окупованими. Тому не в усіх містах наразі можливе відновлення житла.

Наступною складністю також є фрагментарність житлової політики в нашій державі. Це насамперед пов'язано з тим, що до формування і реалізації житлової політики в Україні залучені різні міністерства: не лише профільне Мінінфраструктури, але й Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України та Міністерство економіки. Тому чітке розмежування системи повноважень між органами виконавчої влади у цій сфері, стане ефективним вирішенням житлової кризи в Україні.

Враховуючи окреслені проблемні питання на шляху реалізації конституційного права кожного на житло, вважаємо, що відновлення житла найкраще здійснювати в рамках комплексних стратегій розвитку.

Указом Президента України Володимира Зеленського від 21 квітня 2022 р. була створена Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Рада розробила проєкт Плану відновлення України (далі – План) [2] менше ніж за три місяці, що розрахований до 2032 р. План складається з 23 частин, що напрацьовані відповідними робочими групами. Одна з частин має назву «Будівництво, містобудування, модернізація міст та регіонів України» і координується Мінінфраструктури.

Розробка Плану відбувалася в дуже стислі терміни, що спричинило ряд недоліків та потребу в удосконаленні.

По-перше, недоліком є відсутність комплексного підходу, про який зазначалося вище. Безспірно, питання житла тісно пов'язане з розвитком економіки та розселенням людей. Однак робочі групи, що спеціалізувалися на різних темах, працювали окремо, а їх результати не були скоординовані між собою. Відповідно, різні частини Плану потребують узгодження.

По-друге, план ставить за мету забезпечення житлом ВПО і осіб, чиє житло пошкоджене. Дане формулювання є недостатньо інклюзивним,

адже не враховує людей, які не мали житла і ресурсів для його забезпечення і раніше – до війни. Означене дає підстави стверджувати, що створення єдиної універсальної програми, яка б адресувала всі наявні проблеми, може стати ефективнішим за додавання великої кількості дрібних цільових програм.

По-третє, одним із завдань Плану є визначення потреби в обсягах житла для зазначених категорій осіб. Однак наразі відсутні обґрунтовані цифри щодо такої потреби. Таким чином, щоб житлова політика була базованою на даних, це завдання потребує вирішення.

Таким чином, незважаючи на загальноприйняте уявлення про те, що кінець війни є відправною точкою післявоєнної відбудови, відбудова житлового фонду нашої держави, за чітко встановленими пріоритетами, має починатися вже зараз.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Проєкт Плану відновлення України.
3. Гнатів О. Житлова політика в Україні: проблеми та шляхи їх подолання. *Актуальні проблеми правознавства.* Випуск 3. 2016. № 14. С. 55–57. URL: http://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/viewFile/79/79

Ключові слова: житлова політика, житло громадян, План відновлення України, стратегія розвитку.

Key words: housing policy, citizens' housing, Ukraine Recovery Plan, development strategy.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Попелюк В. П.

ОЛЕКСЮК АНДРІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ,
НЕРОДИК ІРИНА АНАТОЛІЇВНА

студенти 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННА ТОРГІВЛЯ В УКРАЇНІ: ПОЗИТИВНІ АСПЕКТИ ТА ПРОБЛЕМАТИКА

В епоху цифровізації велика кількість різноманітних сфер суспільного життя починає переходити у режим «онлайн» та розвиватись за допомогою електронних ресурсів: додатків, сайтів, програм тощо. Сфера торгівлі не стала винятком. Це зумовлено і стрімким розвитком ІТ-технологій, і проблемами, що мають світовий масштаб: поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, повномасштабне військове вторгнення на територію України. Проте, слід зазначити, що всі ці чинники лише актуалізували використання електронної торгівлі, а от її становлення почалось ще у 2000-х роках, коли

науковці активно намагались визначитись з поняттям «електронна комерція» та «електронний бізнес» та розробити відповідну, зрозумілу, доступну концепцію.

Закон України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 р., закріплює положення про те, що електронна торгівля – це господарська діяльність у сфері електронної купівлі-продажу, реалізації товарів дистанційним способом покупцю шляхом вчинення електронних правочинів із використанням інформаційно-комунікаційних систем [2]. Незважаючи на те, що законодавець закріпив визначення даного поняття, існують і доктринальні підходи. Зокрема, одні науковці вказують, що сьогодні під електронною торгівлею слід розуміти, реалізацію товарів і послуг через мережу Інтернет [3, с. 201]. Інші, звертають увагу на те, що вона є складовою частиною електронної комерції, а тому ці терміни не можна ототожнювати. Ми погоджуємося з наданими вище підходами та пропонуємо під терміном «електронна торгівля» розуміти вид господарської діяльності, який пов'язаний з можливістю здійснення реалізації (купівля-продаж) товарів, через інформаційно-комунікаційні системи та мережу Інтернет, учасниками якої можуть бути суб'єкти електронної комерції, постачальники послуг проміжного характеру в інформаційній сфері, органи державної влади та органи місцевого самоврядування в частині виконання ними функцій держави або місцевого самоврядування.

Позитивні риси електронної торгівлі не викликають ніяких сумнівів, адже тут є цінність для усіх учасників даних відносин. Для покупців – це економія часу та його раціональне використання, чималий асортимент товарів, можливість здійснити оперативне порівняння товарів та обрати найбільш оптимальний варіант для себе, для продавців – велика платформа для розміщення своїх товарів та необмежена кількість покупців. Серед основних переваг також можна виділити прискореність розрахунків, можливість здійснювати маркетинг та розміщувати рекламу (зазвичай, це є вбудованими засобами на платформах, де розміщується товар), зменшення витрат у порівнянні з утриманням «фізичних» магазинів, доступність товару (у якій би країні світу не знаходився покупець/продавець, та в який би час не робив замовлення), ознайомлення з характеристиками товару та можливість почитати відгуки інших покупців тощо. Можемо говорити, що такий вид послуг значно економить час та є більш доступним та зручним у повсякденному житті.

Проте, поряд з перевагами існує і велика кількість недоліків, які потребують додаткового врегулювання. Проблематика електронної торгівлі постає в тому, що сьогодні, в сферу інноваційних технологій та діджиталізації з'являються безліч різноманітних онлайн-платформ, інтернет-магазинів, які рекламують та продають різноманітні товари, але самі, по своїй діяльності ніяким чином не відносяться до електронної торгівлі. Нині майже 85–90 % онлайн-платформ є простими «дошками оголошень», які рекламують товар і продають його через мережу Інтернет, тим самим, не гарантуючи, надходження товару до покупця, або коштів до продавця. Так звані «дошки оголошень» в електронному вигляді, не забезпечуються правовим регулюванням провідного ЗУ «Про електронну комерцію» та ГК [1].

Це призводить до масових шахрайства та обманів, у сфері продажу товарів через електронні телекомунікаційні інструменти. Успішними моделями електронної торгівлі, на сьогодні, є популярні онлайн-сервіси в Україні, так як: “OLX”, “PromUA”, “Rozetka”, «Прозоро». Відмінність всіх подібних сервісів від останніх відбувається в тому, що дані сервіси мають свою індивідуальну функцію доставки, яка передбачає замовлення товару, шляхом його оплати, але продавець отримує кошти після того, як покупець підтвердив якість, належність і відповідність товару, описаного в оголошенні. Сума коштів за товар, затримується на деякий час на сервері відповідних платформ, тим самим, гарантуючи покупцю – однозначне отримання відповідно замовленого товару, належного виду та якості, та гарантування продавцю – однозначного отримання коштів, за проданий ним товар. Ще однією проблемою є низький рівень довіри населення до електронної торгівлі, оскільки, як зазначалося раніше існує велика кількість обманів, також покупки через Інтернет здійснюють переважно жителі міст України [4, с. 23].

Таким чином, особливість електронної торгівлі, як і її проблематика, полягає у відсутності нормативного регулювання контакту між продавцем та покупцем, контролю за якістю товару і його належного вигляду та стану. Стрімкий розвиток технологій, допомагає людям економити час звичайних покупок і робити їх з будь-якого місця, але будучи новим і незвичним інструментом, все ще не викликає великої довіри серед населення нашої держави. Тому, доцільно було б пропагувати та активно розвивати сферу електронної торгівлі, сприяти її розвитку та вирішенню проблемних питань саме на державному рівні, шляхом внесення нормативних змін.

Список використаних джерел

1. Господарський Кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.
2. Про електронну комерцію : Закон України від 03.09.2015 р. № 675-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19
3. Електронна торгівля: шляхи підвищення культури обслуговування споживачів / С. О. Ткаченко, А. С. Дядін. *Бізнес Інформ.* 2015. № 11. С. 200–204. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2015_11_33
4. Дубовик Т. В. Інтернет торгівля в Україні. *Вісник КНТЕУ*. 2013. № 1. С. 20–26. URL: http://visnik.knute.edu.ua/files/2013/01/2.pdf

Ключові слова: електронна торгівля, проблематика електронної торгівлі, переваги електронної торгівлі, онлайн-сервіси.

Key words: electronic trade, problems of electronic trade, advantages of electronic trade, online services.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

САНЧЕНКО АННА МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОТНІ УМОВИ ДОГОВОРУ ОРЕНДИ В ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Один із провідних напрямів підвищення ефективності використання майна державних підприємств та організацій в сучасних реаліях – це передання згаданого майна у володіння та користування за договором оренди. Саме завдяки оренді реалізуються інтереси власника щодо отримання прибутку з виробничих фондів, які у нього наявні, а також інтереси орендаря, який, не обтяжуючи себе придбанням необхідного устаткування, обладнання тощо щоразу, коли це необхідно, має можливість використовувати орендоване майно. І, оскільки оренда є надзвичайно поширеною формою господарювання, науковці зазначають, що вона має залишатися в подальшому предметом саме господарсько-правового регулювання.

Поняття договору оренди міститься у ч. 1 ст. 283 Господарського кодексу України, де зазначаються: «За договором оренди одна сторона (орендодавець) передає другій стороні (орендареві) за плату на певний строк у володіння та користування майно для здійснення господарської діяльності» [1].

Чинний ГК – не перший нормативно-правовий акт, в якому законодавець закріпив суть договору оренди. До прикладу, дещо відмінне визначення містив Закон України від 14 березня 1995 р. «Про оренду державного та комунального майна». Так, оренда визначалась як «визнається засноване на договорі строкове платне користування майном, що необхідне орендареві для здійснення підприємницької та іншої діяльності» [2]. У наведених визначеннях легко можна прослідкувати відмінність, яка полягає в тому, що за Кодексом майно, що передають в оренду, може бути використане орендарем лише для здійснення господарської діяльності. Якщо ж майно передають у користування для інших потреб – до відносин, що виникають з цього приводу, застосовуються положення про оренду Цивільного кодексу України [3, с. 431]. Така зміна у підході законодавця свідчить про належну увагу до визначення змісту договору оренди. Відтак, законодавець визначає і умови, які є істотними для даного виду договорів. Згідно з ч. 1 ст. 284 ГК України, такими умовами є: об'єкт оренди; строк, на який укладається договір; орендна плата із врахуванням її індексації; відновлення орендованого майна та умови його повернення чи викупу [1].

Сутність та значення вказаних умов полягає в тому, що у випадку, якщо сторони не досягнуть згоди хоча б за однією з них – договір оренди не буде вважатись укладеним.

Щодо першої істотної умови – об'єкту – ч. 3 ст. 283 ГК України визначає перелік об'єктів оренди, який є не виключним. До того ж, законодавець дбає про виробничо-господарську цілісність та технологічну єдність державних та комунальних підприємств, зазначаючи, що їх не повинна порушувати оренда таких підприємств. Як зазначають науковці, в умовах сьогодення, з урахуванням розвитку сфери господарювання, існує тенденція до зростання кількості договорів оренди саме нерухомого майна, адже без його використання здійснення господарської діяльності просто неможливе, оскільки саме в будівлях та приміщеннях знаходяться офіси, торговельні або складські бази господарюючих суб'єктів [4, с. 65].

Стосовно строку, на який укладається договір оренди – його визначають сторони за власним погодженням. У випадку, якщо відсутня заява однієї з сторін про припинення чи зміну договору протягом 1 місяця після того, як закінчився строк дії договору, вважається, що він продовжений на той же термін і на таких самих умовах, які були передбачені у договорі [3, с. 438].

Орендна плата є ще однією істотною умовою, до того ж, дуже значущою. Науковці зазначають, що на практиці багато спорів виникає саме через несплату – повну або часткову – орендної плати. І вже у процесі вирішення даних справ договори визнаються неукладеними чи недійсними, адже виявляється, що під час укладення договору сторони не досягнули згоди з приводу орендної плати у повному обсязі. Орендну плату ГК у ч. 1 ст. 286 визначає, як «фіксований платіж, який орендар сплачує орендодавцю незалежно від наслідків своєї господарської діяльності», разом з цим зазначаючи, що розмір плати можливо змінювати за домовленістю сторін і в інших випадках, передбачених законодавством [1]. «Іншим» є випадок, передбачений ч. 2 ст. 286 ГК, в якій зазначається: «Орендар має право вимагати зменшення розміру орендної плати, якщо через обставини, за які він не відповідає, змінились передбачені договором умови господарювання або істотно погіршився стан об'єкта оренди». При аналізі даної норми може виникнути питання про те, якими саме можуть бути обставини, за які не відповідає орендар, але через які можуть змінитись умови господарювання, передбачені договором. Науковці зазначають, що такими умовами є обставини, які стосуються чинного законодавства, природні умови, а також політичні та ринкові умови [4, с. 69].

Отже, законодавство досить детально регламентує істотні умови договору оренди, який є дуже поширеним у господарській діяльності. Зокрема, законодавець регулює окремі питання, що стосуються орендної плати за договором оренди, вдало виділяючи для цього окрему статтю. Загалом, законодавче закріплення істотних умов договору оренди в господарській діяльності є достатньо детальним та в цілому відображає ключові моменти даного питання.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144.

2. Про оренду державного та комунального майна : Закон України від 10.04.1992 р. № 2269-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 30. Ст. 416.
3. Щербина В. С. Господарське право. Вид. 6-те, перероб. і допов. Київ : Юрінком інтер, 2013. 640 с.
4. Серебрякова Ю. О. Договір оренди державного та комунального нерухомого майна : монографія. Донецький юридичний інститут ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка. Донецьк : Вид-во «Ноулідж», 2010. 183 с.
5. Джабраілов Р. А. Господарсько-правове регулювання відносин оренди: сучасний стан та напрями вдосконалення. 2016. № 2. С. 147–152.

Ключові слова: господарське право, оренда, істотні умови, орендна плата.
Key words: commercial law, lease, essential terms, rent.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

СЄБОВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ ДОГОВІР (КОНТРАКТ): ПОНЯТТЯ, ФОРМА, ІСТОТНІ УМОВИ

Зовнішньоекономічні контракти є важливим інструментом для розвитку міжнародної торгівлі та забезпечення економічного зростання країн.

Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» п. 9 ст. 1 закріплює поняття зовнішньоекономічного договору (контракту). Відповідно до цієї статті зовнішньоекономічним договором є угода між двома або більше суб'єктами, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність (далі – ЗЕД), з одної сторони, та іноземними контрагентами – з іншої. Така угода спрямовується на встановлення, зміну і припинення взаємних прав та обов'язків суб'єктів ЗЕД та їх контрагентами, в зовнішньоекономічній діяльності [2].

Тищенко Ю. в своїй статті детально розглянула теоретичні та законодавчі аспекти визначення понять «зовнішньоекономічний договір» і «контракт». Відповідно до цієї статті, існує доволі багато підходів до розуміння поняття «зовнішньоекономічний договір» [3, с. 44]. Так, юрист В. Кисіль дав визначення договору, який ми зараз розглядаємо, у широкому розумінні, як угоду, що укладається приватними особами з різних держав [3, с. 44].

В свою чергу, А. Ключник не виокремлює різницю між договором і контрактом та використовує поняття «зовнішньоторговельний контракт» [3, с. 45].

Форма, порядок укладання та виконання зовнішньоекономічних договорів в Україні регулюються нормативно-правовими актами,

такими як: Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який зазначався вище, для розкриття поняття зовнішньоекономічного договору (контракту), Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті», який закріплює строки та відповідальність за порушення строків резидентами. Закон України «Про операції з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічній діяльності», Закон України «Про регулювання товарообмінних (бартерних) операцій в сфері зовнішньоекономічної діяльності».

Якщо брати до уваги міжнародну торгову практику, можна побачити, що торгова угода, між суб'єктами ЗЕД та їх іноземних контрагентів, може бути складена у формі договору купівлі-продажу, надання послуг, договорів на проведення робіт тощо.

Складання контракту – це довготривала процедура, яка потребує багато зусиль та часу. Тому, для того щоб було простіше орієнтуватися і економити час створили макет типового контракту, на який можна посилатися у разі потреби. Тобто сторони беруть за основу макет типового договору і за власним бажанням доповнюють його.

Правильне складання зовнішньоекономічного контракту, як і будь-якого іншого, полягає в наявності всіх істотних умов. Відповідно до ст. 180 Господарського кодексу істотними умовами в будь-якому договорі є предмет, ціна та строк дії цього договору [1]. Істотні умови вважаються необхідними для кожного з контрактів, тому після погодження з обох сторін, їх обов'язково треба вказувати в зовнішньоекономічному договорі.

Обов'язкові та додаткові умови закріплені в Положенні про форму зовнішньоекономічних договорів (контрактів), це документ втратив свою чинність, проте, на мою думку, його можна використовувати, так як нового документу, який буде регулювати основні моменти складання договору, немає.

До обов'язкових умов контракту відносяться: назва, номер контракту, дата та місце укладання; преамбула, в якій зазначається повне найменування сторін, які укладають зовнішньоекономічний договір; предмет контракту – визначається, який саме товар буде поставлятися одним з контрагентів, повним опис, найменування характеристика, модель, сорт тощо.

Кількість та якість товару – є досить важливим елементом контракту, в якому зазначається одиниця виміру товару, порядок в якому визначається кількість, далі базисні умови поставки – мається на увазі приймання – здавання виконаних робіт або послуг, наступним елементом є ціна, тобто визначається загальна вартість товарів або виконаних робіт, які також зазначаються в контракті; строк і дата поставки – це той проміжок часу, в який продавець зобов'язується передати товар у власність іншого; умови платежів – дуже важливий пункт в договорі, яким регулюється валюта платежу, строк та спосіб платежу, форми розрахунків, тобто всі нюанси, які враховуються при платежах.

Групі обов'язковим умовам також належать: умови приймання – здавання товару, робіт або послуг – у цьому випадку зазначається строк та місце фактичної передачі товару та перелік товаросупровідних документів; упаковка та маркування – в цьому розділі прописуються

відомості про упаковку товару, маркування, застосування, за необхідності вказуються спеціальні умови складування і транспортування; досить цікавим та непостійним є розділ – форс-мажорні обставини, в якому сторони повинні вказати обставини, за яких можуть бути не виконані умови контракту, цей розділ є досить складним, так як передбачити усі обставини просто неможливо; останнім розділом обов'язкових умов є санкції і рекламації, в якому закріплюється порядок застосування штрафних санкцій.

Останніми елементами зовнішньоекономічного договору є арбітраж та юридичні адреси. У першому елементі вказується місце арбітражного суду, а в другому – поштові та платіжні реквізити сторін.

Можуть передбачатись додаткові умови, але за домовленістю сторін, це можуть бути: страхування певного майна або суми; гарантії якості товару, робіт або послуг; можливість залучення до зовнішньоекономічного договору субвиконавців, агентів, перевізників; поряд сплати податків, мит та зборів; можливість і порядок за яким можуть вноситися доповнення та зміни до договору. Тобто, до договору можуть додаватися будь-які умови, які сторони затверджують між собою.

Підсумовуючи вищенаведене, можна дійти висновку, що механізм укладання та виконання зовнішньоекономічного договору на перший погляд доволі складний. Українські законодавці роблять все можливе для того, щоб чинне законодавство було наближеним до вимог міжнародного права. Проте, як ми знаємо, правова система в будь-якій країни не є ідеальною та має певні свої прогалини та колізії.

При укладанні зовнішньоекономічного контракту виникають певні труднощі, перед тим як укладати контракт необхідно перевірити правовий статус контрагента, його конкурентоспроможність, ділову репутацію. Інакше у разі порушення законних прав та інтересів, не можливо буде звернутись до суду з позовними вимогами, так як у договорі будуть вказані фіктивні дані юридичної особи, якої просто не існує.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 18, № 19–20, № 21–22. Ст. 144 (із змінами та доповненнями).
2. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 р. № 959-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР)*. 1991. № 29. Ст. 377 (із змінами та доповненнями).
3. Тищенко Ю. Зовнішньоекономічний договір і контракт: термінологічні аспекти. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. № 1. С. 43–50.

Ключові слова: поняття, зовнішньоекономічний контракт, зовнішньоекономічний договір, форма, істотні умови.

Key words: concept, foreign economic contract, foreign economic agreement, form, essential terms.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

СОРОКА АЛІНА ОЛЕКСІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ПОНЯТТЯ КОНЦЕСІЇ

У сучасному світі, як у середині держави так і у територіальній громадськості існують умови, які на жаль не зовсім дають змогу підтримувати нормальний та стабільний рівень існування зазначених об'єктів. Це відбувається через недостатню кількість державних та місцевих коштів. І саме в такому випадку концесія є одним із шляхів для поліпшення та вирішення таких питань.

Концесію можна розглядати – як доступ до певного об'єкта, який надається концесієдавцем, за умови виконання певних дій концесіонером по відношенню до об'єкта, на взаємовигідних між ними стосунках. Тобто особливістю концесійної діяльності є певні дії для створення стабільних і взаємовигідних відносин між державою і інвестором.

У самому законі України «Про концесію» в ст. 1 зазначено: «Концесія – форма здійснення державно-приватного партнерства, що передбачає надання концесієдавцем концесіонеру права на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або ризик пропозиції» [1].

Не зважаючи на те, що поняття «концесія» в українському законодавстві насамперед не є новим, вдосконалення концесійних відносин все ж таки відбувається та правове регулювання таких відносин здійснюється шляхом нормативно-правових актів та законів, які створює держава. Крім цього, багато наукових дослідників допомагають сприяти просвітленню та вдосконаленню концесійних відносин, розмірковуючи та висловлюючи свою думку у дослідницьких роботах. Все це свідчить про можливість та необхідність в подальшому покращенню та розвитку такого правового інституту [3].

Здійснюючи аналіз багатьох літературних джерел, можна побачити, що на сучасному етапі існують три основні напрямки вивчення та визначення такого поняття як «концесія»:

– як система взаємовідносин між державою та юридичною особою або фізичною особою, які відбуваються через надання певних повноважень щодо певного об'єкта, на взаємодоговірних умовах для здійснення певної діяльності;

– як передача концесіонерові об'єкта державної власності для здійснення будівництва, реконструкції та управління на умовах передбачених законодавством України;

– як особливий спосіб передачі приватній особі на визначений термін права та зобов'язання щодо використання управління відповідного майна [2].

Щодо розвитку концесійної діяльності, можна виділити і причини, які його затримають: не має сенсу та достатньої заінтересованості інвестувати в концесійні інвестиційні проєкти; відсутність чіткої та зрозумілої системи концесійного інвестування; нестабільна підтримка з боку держави та її державних структур в організації системи концесійного інвестування; не має законодавчо-закріплених, встановлених державою концесійних схем; існування певних обмежень передбачених законодавством у сфері концесійної діяльності; не сприйняття концесії як щось легке та просте, на відміну від інших передбачених законодавством механізмів державно-приватного партнерства.

У концесії, існують певні особливості та моменти, що мають бути враховані на законодавчому рівні. По-перше, такі концесійні правовідносини передбачають делегування публічних функцій, за умови здійснення певного обов'язку, яке законодавцем віднесене до повноваження органів державної влади або органів місцевого самоврядування. Оскільки, на державні органи покладається відповідальність, як на концесієдавця, перед громадськістю за належне виконання таких публічних функцій, то при делегуванні в концесії останніх, відповідальність несе ще й концесіонер як відповідальний за організаційно-господарські зобов'язання [4].

Серед основних проблемних питань концесійної діяльності в Україні можна віднести: строк (термін) такої концесійної діяльності, яка охоплює значно тривалий період, через що, ускладнюється ефект від використання такого довготривалого проєкту; не має достатнього досвіду і професійного розуміння у державних органів щодо правильного, чіткого та структурного оформлення договору та управління концесіями, через що, відбувається втрата довіри та авторитету по відношенню до держави; утворення корупційних дій, через недосконалість законодавства, а саме відповідних нормативних актів, що регулюють концесійні положення.

Серед головних переваг щодо вибору саме концесії, можна виділити певні переваги, а саме: покращення інвестиційної сфери в державі, через залучення інвесторів, у тому числі іноземних для розвитку інфраструктури; використання приватного капіталу, у тому числі іноземного капіталу, що забезпечує безпеку від втрати певного контролю за важливими концесійними системами та об'єктами; надання можливості у повному обсязі здійснювати принцип соціальної справедливості у сфері концесійної діяльності; можливість розподілу ризиків щодо певного об'єкта концесії з приватним партнером; використання позабюджетних ресурсів для інфраструктурних об'єктів; можливість залучення суб'єктів з управлінським досвідом для реалізації проєктів.

Таким чином, концесія є особливим режимом господарювання та саме в умовах сучасності вона також є достатньо відомим та затребуваним способом задля залучення інвестицій. За допомогою концесії можна вирішити багато економічних та соціальних питань, через

що можна покращити та надати стабільності становищу не тільки держави, але й самої територіальної громадськості. Тому саме для досягнення такого ефекту потрібне вдосконалення та чітке встановлення системи роботи такого правового механізму як концесія, саме на державному рівні, що і повільними кроками відбувається в Україні.

Список використаних джерел

1. Про концесію : Закон України від 03.10.2019 р. № 155-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-IX
2. Цогла О. О. Теоретичні засади трактування поняття «концесія». *Актуальні проблеми економіки* : наук.-економ. журнал. 2013. № 7. С. 34–38.
3. Репета Ю. В. Поняття та правова природа концесійного договору у призмі Закону України «Про концесію» від 03.10.2019 р. № 155-IX. *Київський часопис права*. 2022. № 2. С. 42–53.
4. Медведєва О. А. Концесія як правова форма використання державного майна у господарській діяльності недержавними суб'єктами : автореф. дис. … канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2005. 17 с.

Ключові слова: концесія, концесієдавець, концесіонер, концесійний договір, концесійні правовідносини.

Key words: concession, concessionaire, concessionaire, concession agreement, concession legal relations.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

СУЧКОВА ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА,
БЕНЬ АНГЕЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентки 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ДОГОВОРУ ПОСТАВКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Насамперед варто зазначити, що порядок укладання і виконання договору поставки в умовах війни зазнав певних корективів, а тому має важливе значення на сьогодні, адже охоплює певні аспекти, з якими безпосередньо пов'язана сталість економічної діяльності суб'єктів господарювання, регулювання ринкових відносин, їх варто враховувати, аби запобігти негативним наслідкам. У цій ситуації доцільно чітко проаналізувати питання, які пов'язані з особливостями договору й врахувати нюанси.

Звернувшись до статей Господарського кодексу (далі – ГК України), а саме ст. 265, можна дійти висновку, що за договором поставки одна сторона – постачальник зобов'язується передати (поставити)

у зумовлені строки (строк) другій стороні – покупцеві товар (товари), а покупець зобов'язується прийняти вказаний товар (товари) і сплатити за нього певну грошову суму [1].

Згідно ч. 2 цієї ж статті ГК сторони укладають договір на власний розсуд або відповідно до державного замовлення [1], але, як зазначалося вище, на укладання договору поставки можуть суттєво впливати об'єктивні зміни, що пов'язані з нестабільною ситуацією на внутрішньому ринку, ризиками, тому сторонам варто забезпечити себе додатковими гарантіями і звертати увагу не лише на істотні умови, тобто предмет, ціну і строк, які прямо зазначені в законодавстві, але й враховувати ще, крім кількості, якості і асортименту, додаткові елементи, на які акцентоване дане дослідження.

Таким чином питання укладання договору поставки можуть включати такі основні особливості, як:

– Пошук надійних контрагентів та їх перевірка, що охоплює встановлення належної правосуб'єктності першого та повноважень його представника [3]. На нашу думку, цей етап є одним із найважливіших в процесі укладання договору, адже надійність – перший успішний крок договірних відносин, адже необережні зв'язки з ненадійним контрагентом безумовно можуть створити небезпеку в майбутньому і понести крах репутації.

– Визначення предмету ризику, що полягає в домовленості сторін при врахуванні можливого ризику, який може нести сторона в умовах війни, зокрема йде мова про відповідальність сторін за доставку товару, його належний стан після транспортування, оплату, правильно сформовану документацію тощо. Важливо детально і чітко прописувати ці моменти.

– Не менш важливим є пункт, який стосуватиться змін умов в договорі: необхідно прописати, що умови можуть змінюватися відповідно до ситуації на полі бою, якщо вони прямо стосуватимуться сторін і буде на це підтвердження у вигляді відповідних документів, тому особливим пунктом буде виступати домовленість про можливі зміни та їх наслідки.

– Укладання договору дистанційно: щоб такі договори могли вважатися укладеними, необхідно звертати увагу на відповідність порядку та форми укладення законодавству, яким договір керується, або узгодженим правилам укладення договорів. Частою помилкою є внесення змін до договору поставки після його укладення без дотримання порядку, визначеного договором. Якщо договір не передбачає окремого порядку для внесення змін, то всі зміни до договору повинні вноситися в такому ж порядку, який передбачений для підписання договору [3].

– Призупинення виконання договору: у разі війни можливе призупинення виконання договору, а також продовження терміну виконання, що, власне, пов'язане з форс-мажорними обставинами.

– Відмова від виконання договору: йде мова про те, що сторони повинні заздалегідь домовитися про можливі умови відмови від виконання договору поставки у разі, якщо війна суттєво вплине на можливість виконання господарських зобов'язань.

– Форс-мажор: очевидно, що в найближчі роки ситуація в Україні може стати причиною неналежного виконання зобов'язання з договору поставки. Обставини, які можуть визнаватись, як форс-мажорні, будуть стосуватися не лише бойових дій і пов'язаних з ними наслідків. Питання стосуються обмежень цін на експорт зерна, фіксації цін на окремі групи товарів, фінансових (валютних) розрахунків, введення комендантської години, включають санкції, що будуть застосовуватись до сторін договору, мобілізацією працівників, обладнання тощо. Наша порада: детально опрацювати ці питання, тому що форс-мажорні обставини не мають заздалегідь встановлений характер. З даного твердження випливає факт обов'язковості доказування існування таких обставин і критерії їх відповідності [2].

– Обов'язково врахувати момент, при якому існує ситуація, що унеможливлює безпосередню взаємодію з основним контрагентом, тому краще призначити надійного посередника для здійснення комунікації.

– Законодавчі обмеження, що стосуються укладання договору поставки з іноземними контрагентами.

Підбиваючи підсумки, треба сказати, що на сьогодні діяльність суб'єктів господарювання, пов'язана з поставкою товарів, обумовлюється підтвердженими ризиками, а тому необхідно враховувати умови при укладенні договору, які, на нашу думку, вбережуть від непередбачуваних результатів на етапі виконання договору.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (станом на 30 трав. 2023 р.). URL: http://surl.li/gtfkd (дата звернення: 30.04.2023).
2. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 02.12.1997 р. № 671/97-ВР (станом на 31 трав. 2023 р.). URL: http://surl.li/cpclm (дата звернення: 30.04.2023).
3. Dlf A. L. Договори поставки під час війни в Україні [Електронний ресурс] / Attorneys-at-law. 3006. URL: http://surl.li/gtfru

Ключові слова: договір поставки, укладання договору, воєнний стан, умови договору, суб'єкт господарювання.

Key words: supply agreement, concluding a contract, martial law, conditions of the contract, entity.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гофман О. Р.

ТАРАНЕНКО ЮЛІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА,
ОКОПНА ВЛАДИСЛАВА СЕРГІЇВНА

студентки 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

Вільні економічні зони (надалі – ВЕЗ) є важливим інструментом економічного розвитку країни, який дозволяє привернути іноземні інвестиції та забезпечити створення нових робочих місць. Такі зони діють на підставі спеціальних законодавчих актів, які надають певні пільги та умови для розвитку бізнесу.

Проблематика функціонування вільних економічних зон під час воєнного стану є особливо актуальною. Економіка країни піддається серйозному впливу, що може викликати зміни у функціонуванні ВЕЗ. Під час воєнних дій, вільні економічні зони можуть бути зруйновані або зазнати значних пошкоджень, що може викликати порушення діяльності підприємств, які працюють на їхній території. Крім того, умови для іноземних інвесторів можуть стати менш привабливими, що може призвести до втрати іноземного капіталу та порушення роботи вільних економічних зон. З іншого боку, відновлення роботи вільних економічних зон може бути одним зі шляхів підтримки економіки країни після завершення конфлікту. Залучення іноземних інвестицій та розбудова інфраструктури ВЕЗ може сприяти розвитку економіки країни та зменшенню економічних наслідків війни. Важливо зазначити, що саме під час воєнного стану ця тема є особливо важливою для дослідження та розвитку стратегій економічного відновлення країни після війни.

Питання проблем створення і функціонування вільних економічних зон в Україні досліджували багато науковців, таких як: О. І. Амоша, М. Г. Білопольський, А. В. Клименко, Н. О. Кухарська, Ю. В. Макогон, В. І. Пила, І. Л. Сазонець, І. Ю. Сіваченко, Н. В. Стукало, О. С. Чмир та багато інших.

На думку С. О. Трігуба проблематика функціонування ВЕЗ в Україні пов'язана з неефективним управлінням, корупцією. ВЕЗ створюються без чіткого плану розвитку та відсутності контролю за дотриманням умов їх функціонування. Часто вільні економічні зони формуються з метою зниження витрат на працю, що може призвести до порушення прав працівників, низької оплати праці та недостатнього захисту соціальних прав. Задля вирішення цієї проблеми необхідно встановити мінімальні стандарти оплати праці та умов праці для підприємств, що діють у цих зонах. Також потрібно забезпечити контроль за дотриманням стандартів [1, с. 120–126].

Крім того, вільні економічні зони можуть створювати нерівні умови конкуренції між підприємствами, які діють на території зони

та поза нею. Це може призвести до зменшення конкурентоспроможності підприємств, які не мають доступу до пільг ВЕЗ. У цьому випадку необхідно забезпечити рівні умови конкуренції для всіх підприємств, що діють на території цих зон та поза ними. Це можна зробити шляхом встановлення однакових правил та умов для всіх учасників ринку. До того ж ВЕЗ можуть стати перевагою для великих підприємств та іноземних інвесторів, але не завжди сприятливо впливають на розвиток малого та середнього бізнесу. Вважаємо за необхідне створювати спеціальні умови для розвитку малого та середнього бізнесу в рамках вільних економічних зон, зокрема, шляхом надання пільг та підтримки для цих підприємств. Через спеціальний статус зон може виникати недостатній контроль за діяльністю підприємств, що може призвести до порушення екологічних та інших стандартів. Вирішення цієї проблеми полягає у забезпеченні ефективного контролю за діяльністю підприємств у вільних економічних зонах, щоб запобігти порушенням екологічних та інших стандартів. Створення цих зон може стати сприятливим для приваблення іноземних інвестицій, але при цьому країна може стати залежною від іноземних інвесторів та їхніх інтересів, тому необхідно залучати інвестиції не тільки від іноземних інвесторів, але й від внутрішніх джерел, що дозволить зменшити залежність від іноземних інвесторів та їхніх інтересів. Усі ці заходи дозволять забезпечити ефективне функціонування ВЕЗ в Україні та сприятимуть економічному розвитку країни [2, с. 158–159].

Підсумовуючи усе вищесказане можливо виділити основні проблеми та переваги створення та функціонування ВЕЗ. До основних проблем, які беззаперечно впливають на економічний стан в країні відносяться такі як: нерівні умови конкуренції, недостатнє сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, відсутність контролю за діяльністю підприємств, загальна залежність від іноземних інвесторів, несприятливі умови для працівників. Проте, створення ВЕЗ може мати такі переваги:

1. Залучення іноземних інвестицій: ВЕЗ можуть бути привабливими для іноземних інвесторів, оскільки на них діють спеціальні умови для бізнесу.
2. Створення робочих місць: розвиток бізнесу на ВЕЗ може призвести до створення нових робочих місць.
3. Розвиток експорту: ВЕЗ можуть стимулювати експортну діяльність, оскільки на них діють спеціальні правила щодо митного режиму.
4. Розвиток нових галузей: ВЕЗ можуть створювати умови для розвитку нових галузей економіки, наприклад, технологій, інновацій тощо.
5. Зменшення бюрократичних перешкод: ВЕЗ можуть забезпечувати спрощений порядок реєстрації та проведення бізнесу, що зменшує бюрократичні перешкоди для підприємств.

Україна має потенціал для розвитку ВЕЗ, але для цього необхідно створити сприятливі умови для бізнесу та забезпечити належний рівень контролю та соціальної відповідальності. Важливо забезпечити дотримання міжнародних стандартів з охорони праці та прав працівників, а також сприяти розвитку місцевої економіки та соціальних

програм. Уряд повинен забезпечити прозорість та відкритість у процесі надання ВЕЗ та контролювати дотримання умов договору. Також важливо розробити національну стратегію розвитку ВЕЗ та сприяти розвитку високотехнологічних галузей, які забезпечують додану вартість. Розвиток ВЕЗ може стати важливим фактором для підвищення добробуту населення та розвитку економіки країни.

Список використаних джерел

1. Трігуб С. О. Особливості вільних (спеціальних) економічних зон та їх вплив на стимулювання діяльності підприємств. *Науково-практичний журнал «Академічний огляд»*. 2010. № 1 (32). С. 120–126.
2. Шутова О. С. Вільні економічні зони як різновид територіальних податкових звільнень. *Часопис Київського університету права*. 2013. № 1. С. 157–161.
3. Сіваченко І. Ю. Вільні економічні зони : навчальний посібник / за ред. І. Ю. Сіваченко, Н. О. Кухарська, М. А. Левицький. Одеса : Дакор, Алерта, 2001. 480 с.
4. Макогон Ю. В. Регіональні економічні зв'язки і вільні економічні зони : підручник / за ред. Ю. В. Макогон, В. І. Ляшенко, В. О. Кравченко. Донецьк : Альфа-прес, 2004. 544 с.

Ключові слова: вільні економічні зони, суб'єкти господарювання, іноземні інвестиції, особливий режим господарювання, чинне законодавство.
Key words: free economic zones, economic entities, foreign investments, special economic regime, current legislation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Добровольська В. В.

ШУДА АНАСТАСІЯ ОЛЕКСІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЖИТЛО ЧЕРЕЗ ДОГОВІР ІПОТЕКИ

У світі сьогодні велика частина населення має бажання мати власне житло. Проте, не кожен з них має достатньо коштів, щоб купити житло за готівку. Тому, дедалі більше людей обирають договір іпотеки як спосіб набуття права власності на житло. Тому постає актуальне питання, щодо особливостей договору іпотеки та процесу набуття права власності на житло через цей договір.

Відповідно до ч. 1 ст. 575 Цивільного кодексу України, «іпотекою є застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи, а також застава об'єкта незавершеного будівництва, майбутнього об'єкта нерухомості. Подільний об'єкт незавершеного будівництва може бути переданий у іпотеку лише у випадках, визначених законом» [1].

Договір іпотеки є угодою між кредитором та позичальником, за якою позичальник одержує від кредитора позику на придбання житла, а в разі невиконання зобов'язань з виплати позики, кредитор має право віддати житло в розстрочку на погашення боргу.

Згідно з договором іпотеки, кредитор має право встановлювати обмеження на вільне розпорядження житлом позичальника протягом строку дії іпотеки, що може становити від 5 до 30 років. Такі обмеження можуть включати заборону продажу, здачу в оренду та будь-яке інше відчуження житла без дозволу кредитора. Проте, в разі виплати позики в строк, обмеження на розпорядження житлом відпадають і позичальник отримує повне право власності на житло.

Відповідно до ст. 37 Закону України «Про іпотеку» іпотекодавець може задовольнити забезпечену іпотекою вимогу шляхом набуття майнового права на предмет іпотеки [2]. Правовою підставою для реєстрації права власності іпотекодержателя на нерухоме майно, що є предметом іпотеки, є договір про виконання умов іпотекодержателя або відповідне застереження в іпотечному договорі, що прирівнюється до такого договору з точки зору його правові наслідки та передбачає перехід майна іпотекодержателя до іпотекодержателя на виконання основного зобов'язання.

Договір про виконання вимог іпотекодержателя або іпотечний договір, який містить застереження про виконання вимог іпотекодержателя, є документами, що підтверджують перехід права власності на предмет іпотеки до іпотекодержателя та є підставою для внесення відповідних відомостей до іпотекодержателя. державний реєстр прав на нерухоме майно.

Право власності іпотечного кредитора на предмет іпотеки виникає з моменту державної реєстрації права власності іпотечного кредитора на предмет іпотеки на підставі договору про виконання вимог іпотечного кредитора або відповідного пункту іпотечного договору. Іпотекодавець набуває предмет іпотеки у власність за вартістю, визначеною на момент такого набуття на підставі оцінки предмета іпотеки суб'єктом оціночної діяльності. У разі набуття права власності на предмет іпотеки іпотекодавець зобов'язаний відшкодувати іпотечному боржнику перевищення 90 % вартості предмета іпотеки над розміром іпотечних вимог, забезпечених іпотекою [3].

Також, можемо зауважити, що відповідно до Постанови Верховного Суду від 21 березня 2018 р. у справі № 760/14438/15-ц, Суди не мають повноважень, щодо звернення стягнення на предмет іпотеки шляхом визнання право власності на нього за іпотекодержателем [4].

Отже, можемо зробити висновок, що договір іпотеки є ефективним інструментом для отримання права власності на житло. Іпотечне кредитування є важливим засобом фінансування житлового будівництва та розвитку ринку нерухомості. Однак, при укладанні договору іпотеки необхідно дотримуватися всіх вимог законодавства та умов, визначених банком, оскільки право власності на житло може бути обмеженим у разі порушення умов договору. Тому набуття права власності на житло через договір іпотеки може бути складним процесом,

який потребує ретельного вивчення умов договору та виконання всіх необхідних дій.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. №№ 40–44. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Про іпотеку : Закон України від 05.06.2003 р. № 898-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15
3. Набуття права власності на іпотечне майно шляхом позасудового врегулювання. *LexInform: Правові та юридичні новини, юридична практика, коментарі.* URL: https://lexinform.com.ua/dumka-eksperta/nabuttya-prava-vlasnosti-na-ipotechne-majno-shlyahom-pozasudovogo-vregulyuvannya/#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D1%96%D0%BF%D0%BE%D1%82%D0%B5%D0%B
4. Постанова Верховного Суду від 21 березня 2018 р. Справа № 760/14438/15-ц. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/73438185?utm_source=biz.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=bizpress01

Ключові слова: право власності, іпотека, договір іпотеки.
Key words: ownership, mortgage, mortgage contract.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Попелюк В. П.

СЕКЦІЯ 12

СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

БУЧКО ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ НА ВИПАДОК БЕЗРОБІТТЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Для забезпечення гідних умов існування людям, які опинились у стані безробіття з певних причин, застосовується правовий механізм загальнообов'язкового державного соціального страхування, що спрямований на подолання негативних наслідків цього явища. Внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України питання соціального захисту безробітних ще більше загострилися, оскільки внаслідок бойових дій та інших обставин воєнного стану багато людей втратили заробітну плату (грошове забезпечення) або інші передбачені законодавством України доходи внаслідок втрати роботи та, як наслідок, не можуть забезпечувати собі і своїй сім'ї задоволення базових потреб, у зв'язку з чим потребують соціального захисту.

Слід зазначити, що в Україні правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття завжди здійснювалось на досить високому рівні. Серед нормативно-правових актів, які регулюють відповідну сферу суспільних відносин, можна назвати Конституцію України [1], Кодекс законів про працю України [2], Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» [3] та багато інших.

Водночас редакції згаданих законів до лютого 2022 р. об'єктивно не могли забезпечити ефективне регулювання відносин соціального захисту безробітних в умовах воєнного стану, а тому законодавцем 21 квітня 2022 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану» [4].

Прийняття названого акту законодавства було потрібним кроком та зумовлено багатьма обставинами. Положеннями Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування

сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану»:

– наділено органи виконавчої влади більшим обсягом повноважень у сфері соціального страхування на випадок безробіття;

– забезпечено певні категорії осіб правом на отримання допомоги по безробіттю на підставі даних з державних реєстрів;

– унормовано механізм реалізації права на допомогу по частковому безробіттю;

– забезпечено право безробітних на допомогу від органів виконавчої влади для стимулювання самозайнятості населення та ведення підприємницької діяльності.

Проте названі та численні інші заходи, які свідчать про підвищення ефективності соціального захисту безробітних в умовах воєнного стану, не означають, що аналізованим Законом не впроваджено жодних обмежень у доступі до страхових виплат і соціальних послуг, що надаються безробітним. Так, наприклад, закріплена необхідність отримання дозволу для застосування праці деяких осіб, що надаються уповноваженими органами влади, розширено перелік підстав для припинення виплати допомоги по безробіттю тощо.

Внаслідок розвитку діджиталізації фізичні особи можуть отримати допомогу по безробіттю через веб-портал «Дія». Відповідна послуга безкоштовна та надається протягом 7 днів.

Забезпечена можливість ініціювання виплати допомоги по безробіттю он-лайн надає низку переваг її отримувачу. Так, особа може реалізувати своє право на соціальний захист у виді допомоги по безробіттю в будь-якому зручному для неї місці та у будь-який час. Таким чином зменшується скупченість людей у центрах зайнятості, а люди отримують названу послугу швидше та якісніше. Для отримання послуги потрібна лише наявність гаджету та інтернету, що зменшує бюрократизацію, яка замінюється на отримання послуги за допомогою пари кліків у гаджеті, що манить простотою, зручністю та комфортом.

Серед недоліків такої послуги варто згадати про безпечне зберігання даних. Незважаючи на заходи безпеки даних у кіберпросторі, жоден сайт чи портал не застрахований від злому даних хакерами. Крім того, цей спосіб надання послуги не підходить тим особам, які прагнуть зберегти анонімність в інтернеті. Тому чи користуватися цим способом для отримання допомоги по безробіттю особа вирішує самостійно.

Отже, в державі є достатнє правове регулювання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття, що враховує реалії сьогодення. Для цього були внесені певні зміни в законодавство для зменшення негативних наслідків безробіття та стимулювання суспільства до створення нових робочих місць та розвитку економіки під час дії воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
3. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття : Закон України від 02.03.2000 р. № 1533-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2000. № 22. Ст. 171.
4. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування сфер зайнятості та загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття під час дії воєнного стану : Закон України від 21.04.2022 р. № 2220-IX. *Офіційний вісник України.* 2022. № 40. Ст. 2148.

Ключові слова: державне соціальне страхування, безробіття, правове регулювання, внесення змін в законодавство.

Key words: state social insurance, unemployment, legal regulation, amending legislation.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Бориченко К. В.

ВЛАДИЧЕНКО ЮЛІЯ РОМАНІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У нинішній нелегкий для нашої країни час кожен громадянин потребує соціального забезпечення. Особливо ті, хто обороняє Україну, забезпечує захист її суверенітету, територіальну цілісність та недоторканість – військовослужбовці.

В Україні створена та діє система спеціального соціального забезпечення військовослужбовців. Проте, у зв'язку із введенням з 24 лютого 2022 р. в нашій державі воєнного стану, соціальне забезпечення військовослужбовців змінилося у відповідь на трансформацію змісту відповідних суспільних відносин.

Так, у сучасних умовах соціальне забезпечення військовослужбовців має деякі особливості, що пов'язано з необхідністю створення достатніх матеріальних умов для комплектування відповідних військових формувань кваліфікованим особовим складом, враховувати характер, умови служби, забезпечуючи досягнення високих результатів у службовій діяльності.

Досягнення вищезазначеної цілі забезпечується, зокрема, шляхом:

1) допомоги сім'ям військовослужбовцям, яка передбачає:

• право вдови (вдівця), батьків загиблого або померлого військовослужбовця, а також дружини (чоловіка), у разі якщо вона (він) не взяла (не взяв) інший шлюб, та її (його) неповнолітніх дітей або повнолітніх дітей – осіб з інвалідністю з дитинства, батьків військовослужбовця, який пропав безвісти під час проходження військової служби на пільги, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;

• право сімей загиблих військовослужбовців, перелік яких визначений постановою Кабінету Міністрів України «Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану» від 28 лютого 2022 р. № 168, на отримання одноразової грошової допомоги в розмірі 15 000 000 грн, яка розподіляється рівними частками на всіх отримувачів, які визначені у ст. 16-1 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»;

2) соціальні пільги для військовослужбовців, зокрема, безоплатний проїзд залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом:

• у відрядженнях;

• у період відпусток у межах України;

• при переведенні на нове місце проходження військової служби або у зв'язку з передислокацією військової частини;

• до місця проживання, обраного при звільненні з військової служби, в межах України.

Військовослужбовцям Збройних Сил, служби зовнішньої розвідки, Служби безпеки, Державної прикордонної служби, Управління державної охорони, Головного управління розвідки Міністерства оборони, Державної спеціальної транспортної служби, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації, Національної гвардії, особам рядового і начальницького складу Державної служби з надзвичайних ситуацій, особам начальницького складу управління спеціальних операцій Національного антикорупційного бюро та поліцейським на період дії воєнного стану:

– надається додаткова винагорода у розмірі до 30 000 гривень пропорційно в розрахунку на місяць, яка залежить від районів перебування військовослужбовців, специфіки та складності бойових чи спеціальних завдань, які виконують військовослужбовці;

– вищезазначені військовослужбовці, які беруть безпосередню участь у бойових діях або забезпечують здійснення заходів із національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії, перебуваючи безпосередньо в районах їх ведення (здійснення), зокрема на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, на території між позиціями сил оборони та позиціями військ держави-агресора, у період здійснення зазначених заходів (у тому числі військовослужбовцям строкової служби) – мають право на збільшення розміру такої додаткової винагороди до 100 000 гривень в розрахунку на місяць пропорційно часу участі у таких діях та заходах.

Виплата вище перерахованих додаткових винагород здійснюється на підставі наказів командирів (начальників).

Узагальнюючи вищевказане, можна сказати, що соціальне забезпечення військовослужбовців та членів їх сімей у період воєнного стану змінилося, порівняно з мирним часом. Це пов'язано із збільшенням ризиків, які виникають у зв'язку із несенням військової служби, оскільки саме військовослужбовці відіграють особливу і визначальну роль у забезпеченні безпеки та оборони країни.

Список використаних джерел

1. Питання деяких виплат військовослужбовцям, особам рядового і начальницького складу, поліцейським та їх сім'ям під час дії воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 28.02.2022 р. № 168. *Офіційний вісник України*. 2022. № 25. Ст. 1253.
2. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190.

Ключові слова: соціальне забезпечення, військовослужбовці, заходи соціального захисту, воєнний стан.
Key words: social welfare, military personnel, measures of social protection, martial law.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Бориченко К. В.

ВОРОНКОВ МИКИТА ВОЛОДИМИРОВИЧ

студент 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ВІКОВОЮ ОЗНАКОЮ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

Трудове законодавство України чітко роз'яснює рівність прав усіх працівників усіх підприємств, установ і організацій та можливість реалізації цих прав. Конституція закріплює, що громадяни користуються рівними конституційними правами і свободами та є рівними перед законом (ст. 24 Конституції України) [1]. Крім того, не можуть бути привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, національного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак.

Але, на жаль, у практиці трудових відносин час від часу трапляються такі явища, як дискримінація.

Загалом дискримінацію можна визначити за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, сімейного та майнового стану, місця проживання, мови чи інших ознак.

Сьогодні дискримінація у сфері праці глибоко вкоренилася в українському суспільстві та є проблемою, що призводить до поганої праці як окремих працівників, так і всього підприємства.

Ст. 2^1 Кодексу законів про працю України (далі – Кодекс) передбачено, що громадяни України користуються рівними правами у сфері праці і не піддаються дискримінації у сфері праці [4].

Ст. 22 Кодексу передбачає гарантії при укладанні, зміні та розірванні трудових договорів, яка забороняє неправомірну відмову в прийнятті

на роботу, тобто відмову без причини або з причин, не пов'язаних з кваліфікацією чи професійними якостями роботодавця. При укладенні, зміні чи розірванні трудового договору не допускається прямо чи опосередковано обмежувати трудові права працівників або з інших підстав, не передбачених законодавством.

Дискримінація особи на підставі її належності до певної вікової групи сьогодні називається ейджизмом.

На сьогоднішній день роботодавці упереджено ставляться до працівників похилого віку, особливо старше 40–50 років, незалежно від їх досвіду та професійних якостей, створюючи проблеми для їх працевлаштування. Проблема полягає в тому, що старші групи потребують оновлення їх знань на сучасний лад, застосування методів навчання, вищих кваліфікаційних рівнів або перенавчання, що може зайняти значний час і витратити ресурси роботодавця, що може стати для нього економічно невигідним.

Не зважаючи на наявність нормативного регулювання, ейджизм досі наявний у сфері праці, однак у разі достатньої правової усвідомленості працівник може відстоювати своє право на працю.

Щодо способів запобігання дискримінації за віком, з огляду на ст. 10 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», можна виокремити звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який здійснює контроль за додержанням конституційних прав та свобод громадян, а також запобігає дискримінації [5].

Отже, звернення до омбудсмена із заявою є доречним способом захисту своїх порушених прав.

Водночас ст.ст. 14–16 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» встановлюють відповідальність за порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації.

Особи, які вважають себе дискримінованими, мають право звернутися зі скаргою до державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування та їх посадових осіб, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до суду в установленому законом порядку.

Користування правом на оскарження дискримінації не повинно бути основою для упередженого ставлення, а також не повинно мати жодних негативних наслідків для тих, хто користується цим правом.

Передбачено відшкодування матеріальної шкоди та моральної шкоди, завданої дискримінацією, тобто особи мають право на отримання компенсації матеріальної шкоди та моральної шкоди, завданої дискримінацією.

Також встановлено відповідальність за порушення законодавства про запобігання та протидію дискримінації, а саме цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність за порушення вимог законодавства про запобігання та протидію дискримінації.

Тому дискримінація за віком у трудових відносинах є серйозною проблемою українського суспільства, яка потребує невідкладного вирішення. Реалізація права працівників на захист від дискримінації створює передумови для розвитку активного демократичного суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про дискримінацію в галузі праці та занять : Конвенція Міжнародної організації праці від 25.06.1958 р. № 111. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_161 (дата звернення: 02.05.2023).
3. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08 (дата звернення: 02.05.2023).
4. Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17 (дата звернення: 02.05.2023).
5. Антон О. А. Заборона дискримінації у сфері праці як юридична гарантія: міжнародно-правові нормативи та вітчизняне трудове законодавство. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1 (17). С. 173–180.
6. Щербань С. Чи актуальне на сьогодні дослідження трудової дискримінації людей старшого віку? URL: www.khisr.kharkov.ua (дата звернення: 02.05.2023).

Ключові слова: дискримінація, праця, дискримінація за віковою ознакою, законодавство, суспільство, міжнародні стандарти, захист прав.
Key words: discrimination, work, age discrimination, legislation, society, international standards, protection of rights.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожарова О. В.

ГАДЖИЄВ АМІР МАТІН ОГЛИ

студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕДИЧНА ДОПОМОГА УКРАЇНЦЯМ ЗА КОРДОНОМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Події останнього року дуже сильно змінили більшості українців. Війна спричинила багато трагічних змін у житті людей. За останніми даними понад 7 млн українців виїхало за кордон, більшість, а саме близько 6,7 млн, виїхали до європейських країн – переважно у Словаччину, Чехію, Польщу, Німеччину та Румунію. З них понад 2,4 млн втратили свої домівки в Україні. Багато країн у світі сьогодні приймають біженців з України, надаючи їм допомогу в самих різних її видах: фінансова допомога, у вигляді грошових виплат, психологічна підтримка, перша медична допомога, гуманітарна допомога, у вигляді продуктів харчування та побутового приладдя та інші види соціальної допомоги.

У більшості європейських країн розроблено низку спеціальних норм та проведено заходи для спрощення надання медичної допомоги українським біженцям.

Так, наприклад, у Польщі українцям надається доступ до державної медичної системи нарівні з громадянами країни [1].

Також українці, що мають статус тимчасового захисту в Словаччині, можуть проходити безоплатно необхідне медичне обслуговування в обсязі, який визначається страховою компанією. Туди входить не тільки невідкладна допомога, а й консультації з лікарем загальної практики [2].

При оформленні тимчасового захисту та державного медичного страхування у Німеччині, українці отримують доступ до таких самих медичних послуг, що й громадяни Німеччини. До оформлення медичної страховки людину бере на опіку центр прибуття місцевої влади (муніципалітету), з гарантією доступу до базових медичних послуг.

У сусідній Молдові деякі приватні заклади та лікарі-добровольці проявляють готовність до надання безоплатної допомоги українцям. Їхні контакти доступні на офіційному сайті допомоги українцям у Молдові (www.dopomoga.gov.md).

У випадку потреби у швидкій допомозі, завжди можна звернутися за єдиним номером служби екстреної допомоги, який діє на території всього Європейського Союзу – 112.

Також українці мають можливість отримувати допомогу і в країнах за межами Європи, зокрема в Канаді, де становлять значну кількість населення та є однією з найчисельніших національних меншин [3].

Отримати безкоштовну медичну допомогу в Канаді можуть українці, які покинули Україну через війну та приїхали до країни за, так званою, візою CUAET (канадсько-українським дозволом на екстрені поїздки). В Канаді на безкоштовну медицину мають право безпосередньо громадяни Канади, ті, хто перебуває там у статусі постійного резидента (тобто іммігранти/ тимчасові переселенці) та люди, які працюють там за робочими візами. Існує певний перелік безкоштовних медичних послуг, який може змінюватись у залежності від місця проживання. Це означає, що якщо в одному регіоні якась послуга безкоштовна, то в іншому за неї можуть стягувати плату. Проте екстрена медична допомога та небезпечні для життя людини випадки – завжди виняток, тобто медична допомога у таких ситуаціях надається завжди безкоштовно.

На безкоштовній основі в Канаді можна отримати наступну медичну допомогу:

- допомога сімейного лікаря та інших профільних фахівців;
- діагностика – лабораторна (аналізи) та інструментальна;
- стаціонар (тобто госпіталізація до лікарні);
- щеплення (за календарем).

За послуги стоматолога (крім термінового видалення зубів), фізіотерапію, послуги репродуктолога стягується окрема плата.

Виклик бригади швидкої медичної допомоги **є** безкоштовним якщо людина дійсно перебуває в ситуації, коли сама доїхати до лікарні

не може і існує реальна загроза її життю. В іншому випадку треба заплатити за доставку на швидкій до стаціонару від 100 до 300 канадських доларів, що становить приблизно від 2360 до 7000 грн.

В цілому, в якості висновків можна зазначити, що багато країн світу проявили себе з дружньої позиції по відношенню до громадян України в цей дуже непростий для нашої країни час, протягнувши руку допомоги в той час, коли люди потребували цього найбільше [4].

Список використаних джерел

1. Медична допомога за кордоном: як українці, що виїхали, можуть її отримати: URL: https://oblrada.dp.gov.ua/
2. Офіційний сайт страхової компанії VSZP в Словаччині. URL: https://prihlaska.vszp.sk/
3. Соціальна та медична допомога українцям з тимчасовим захистом за кордоном. URL: https://visitukraine.today/
4. Медицина в Канаді для українців – на що розраховувати біженцям під час переїзду. URL: https://lifestyle.segodnya.ua/ua/lifestyle/wellness/medicina-v-kanade-dlya-ukraincev-na-chto-rasschityvat-bezhencam-pri-pereezde-1616445.html

Ключові слова: соціальний захист, медична допомога, медичне страхування, екстрена медична допомога.
Key words: social protection, medical assistance, medical insurance, emergency medical assistance.

Науковий керівник: д. ю. н., доцент Бориченко К. В.

ГОРБЕНКО МАРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВРЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ СПОРІВ ШЛЯХОМ МЕДІАЦІЇ

Прийнято вважати, що найпоширенішим юридичним способом врегулювання трудових спорів є звернення до суду за захистом своїх трудових прав. Однак після повномасштабного вторгнення в зв'язку з тим, що велика кількість громадян була вимушена виїхати закордон, наразі у них відсутні можливості звернення до українського суду. Тому виникає потреба пошуку альтернативних позасудових методів вирішення трудових спорів.

Саме такої думки дотримується Л. Д. Менів, який відзначає, що «в умовах воєнного стану медіація трудових спорів є особливо актуальною. Адже введення воєнного стану на всій території держави відобразилося на процесі здійснення правосуддя судами України» [1, с. 185]. Тобто в умовах воєнного стану медіація як альтернативний спосіб вирішення трудових спорів має дуже важливе значення.

Питання медіації на законодавчому рівні врегульовані Законом України «Про медіацію» від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX [2]. Згідно з п. 4 ч. 1 ст. 1 зазначеного Закону, «медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів».

Виходячи з досвіду зарубіжних країн, врегулювання спорів шляхом медіації є набагато ефективнішим, продуктивнішим та оперативнішим, в порівнянні з традиційними методами.

Вітчизняні вчені відзначають позитивні риси медіації як способу вирішення спорів. Наприклад, Г. С. Гончарова виділяє такі переваги медіації: «По-перше, вона забезпечує швидкість; по-друге, відсутність чітких процедурних рамок сприяє більш вільній атмосфері та готовності сторін конфлікту до співпраці; по-третє, прийняття рішення, яке досягнуто шляхом консенсусу, в подальшому, як правило, виконується, і, насамкінець, медіація сприяє комунікації між сторонами, а саме, згуртованості в суспільстві взагалі» [3, с. 127].

Також такі вчені, як Л. П. Шумна, А. М. Сікун, Д. В. Кисельов називають такі переваги застосування медіації на практиці:

«– зменшення затрат часу та фінансів;

– добровільна участь; можливість у будь-який час покинути стіл переговорів;

– процес ставить за мету не протистояння сторін, а їх діалог;

– конфіденційність процесу;

– унеможливлення стигматизації винної сторони з боку суспільства» [4, с. 164].

Наведенні переваги слугують доказом того, що медіація є більш доступним та результативним методом вирішення трудових спорів порівняно з їх розглядом в органах з вирішення трудових спорів.

На мою думку, варто також зазначити таку важливу перевагу, як залучення до вирішення спору третьої незалежної сторони, а саме такою стороною є медіатор. Відповідно до ст. 7 Закону «Про медіацію» «під час проведення медіації медіатор повинен бути нейтральним у ставленні до сторін медіації та незалежним від сторін медіації, органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, інших фізичних і юридичних осіб». Завдяки цьому сторони конфлікту є рівними, тому що медіатор є незалежною особою, має однакове ставлення до обох з сторін та його метою є саме досягнення ними задовільного рішення для всіх.

Чинним законодавством України передбачене врегулювання шляхом медіації тільки індивідуальних трудових спорів. Законом України «Про медіацію» главу XV «Індивідуальні трудові спори» Кодексу законів про працю України [5] було доповнено новою ст. 222[1] «Врегулювання трудових спорів шляхом медіації». У цій статті зазначається про те, що трудовий спір між роботодавцем і працівником може бути врегульований шляхом медіації. Ідеться про врегулювання індивідуальних трудових спорів між сторонами трудового договору незалежно від його форми. При врегулюванні індивідуального трудового спору

шляхом медіації необхідно використовувати норми Закону України «Про медіацію» з урахуванням особливостей, передбачених ст. 222[1] Кодексу законів про працю України.

Отже, можна говорити про те, що медіація як інструмент врегулювання трудових спорів може бути ефективним інструментом для досягнення взаємовигідних угод між сторонами конфлікту. Вона дозволяє витрачати менше коштів та зусиль на вирішення спору, а також знижує ризик погіршення відносин між працівником та роботодавцем. Однак успішність медіації залежить від рівня довіри між сторонами та рівня підготовки медіатора. Тому важливо ретельно відбирати медіаторів, підвищувати їх професійну підготовку та забезпечувати їм необхідні ресурси для здійснення своїх обов'язків.

За останні роки медіація як спосіб врегулювання трудових спорів стала все більше популярною в різних країнах світу, включаючи Україну. Вона дозволяє сторонам конфлікту знайти здорову домовленість, яка задовольняє їхні потреби та інтереси, не вдаючись до судових процесів та витрат на адвокатів.

Список використаних джерел

1. Менів Л. Д. Урегулювання трудових спорів шляхом медіації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 71. С. 181–185.
2. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51.
3. Гончарова Г. С. Мирова угода та медіація: загальні риси та відмінності між ними. *Право та інновації.* 2013. № 4. С. 126–136.
4. Шумна Л. П., Сікун А. М., Кисельов Д. В. Інститут медіації як альтернативний спосіб вирішення трудового спору. *Актуальні проблеми держави і права*. 2020. Вип. 35. С. 163–169.
5. Кодекс законів про працю України: Затв. Законом УРСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

Ключові слова: медіація, трудова медіація, трудові спори, законодавство України.

Key words: mediation, labor mediation, labor disputes, legislation of Ukraine.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувачка кафедри Чанишева Г. І.

ГОРОБЕЦЬ ОЛЕГ ЮРІЙОВИЧ

студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Згідно зі ст. 3 Конституції України, «людина, її життя та здоров'я, честь та гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [1]. Згадана цінність стосується і дітей. Особливо в умовах збройного конфлікту в Україні необхідно забезпечувати та захищати конституційні права і свободи кожної людини, зокрема права і свободи дитини.

Сучасне українське суспільство стикається з багатьма проблемами, що негативно впливають на інститут сім'ї, серед яких: зменшення кількості шлюбів, збільшення кількості розлучень, погіршення матеріального благополуччя родин, а також такі явища як алкоголізм, наркоманія, проституція, злочинність та інші. Наразі до цього списку приєдналась ще і війна.

Зазначені проблеми призводять до зменшення кількості благополучних сімей та, відповідно, збільшення кількості соціально незахищених сімей, що породжує велику кількість дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах.

Згідно із Законом України «Про охорону дитинства», дитина, яка опинилась у складних життєвих обставинах, означає дитину, яка перебуває в умовах, які негативно впливають на її життєву ситуацію [2]. Це такі умови, що спричинені інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, перебуванням у конфлікті із законом, залученням до найгірших форм дитячої праці, залежністю від психотропних речовин та інших видів залежності, насильством та жорстоким поводженням у сім'ї, ухиленням батьків, осіб, які їх замінюють, від виконання своїх обов'язків, обставинами стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, воєнних дій чи збройних конфліктів тощо, що встановлено за результатами оцінки потреб дитини.

В умовах воєнного стану доступ до заходів соціального захисту для дітей, які опинились у складній життєвій ситуації, може бути значно ускладнений через різні обставини, такі як відсутність необхідної інформації, фінансові труднощі, психологічні перешкоди тощо. Однак, існують деякі шляхи спрощення доступу дітей до заходів соціального захисту, зокрема:

1) забезпечення інформації та консультацій з питань соціального захисту для дітей та їх батьків або опікунів. Це може бути здійснене через інформаційні центри, лінії підтримки або веб-сайти, які надають інформацію про доступні заходи соціального захисту та процедури подання заявок;

2) поліпшення координації між різними органами соціального захисту, щоб забезпечити швидкий та ефективний доступ до послуг та заходів соціального захисту для дітей у складних життєвих ситуаціях. Це може включати розробку єдиних процедур подання заявок, обмін даними між органами соціального захисту та інші заходи;

3) створення спеціальних програм та послуг для дітей, які опинились у складній життєвій ситуації, з урахуванням їхніх потреб та можливостей.

Окрім того, забезпечується психологічна та соціальна підтримка дітей, які потрапили у складні життєві обставини в умовах воєнного стану, що включає психологічну консультацію, соціальну адаптацію, розвиток навичок самообслуговування та інших навичок, що допоможуть дітям повернутися до нормального життя. Також створюються можливості для розвитку творчих здібностей та хобі дітей, щоб вони мали можливість реалізувати свій потенціал.

Наразі забезпечити повну реалізацію соціальних прав дітей досить складно, проте органи державної влади та місцевого самоврядування прикладають максимум зусиль для забезпечення неповнолітнім, які опинилися у складних життєвих обставинах, належних умов життя. Саме діти – це майбутнє країни, якими вони є сьогодні, таким буде наше майбутнє завтра, у зв'язку з чим необхідно приділяти більшу увагу їх правам та інтересам.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 30. Ст. 142.

Ключові слова: соціальний захист, дитина, складні життєві обставини, достатній життєвий рівень.
Key words: social protection, child, difficult life circumstances, sufficient standard of living.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Бориченко К. В.

ГРАБАР АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗМІНИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Праця людини – це найголовніший двигун процесу становлення та розвитку сучасного суспільства. Трудові відносини, у яких людина реалізує свої здібності до праці, характеризуються різними ознаками, які змінюються, підлаштовуючись під об'єктивні фактори життєдіяльності соціуму.

24 лютого 2022 р. життя українців перевернулося з ніг на голову. Через введення воєнного стану в Україні змін зазнали усі суспільні

відносини, зокрема й трудові. У відповідь на зміну відносин з приводу реалізації права на працю швидких змін потребувало й трудове законодавство.

За період воєнного стану в Україні прийнято чимало законодавчих актів, спрямованих на зміну регулювання трудових відносин, проте ключові зміни у правовому регулюванні відносин найманої праці були внесені законами України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 р. і «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин» від 19 липня 2022 р.

Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» визначає особливості трудових відносин усіх працівників підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності, а також осіб, які працюють за трудовим договором з фізичними особами, на період дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Положеннями названого нормативно-правового акта внесена значна кількість змін у регулювання трудових відносин, які враховують безпекові вимоги, економічні виклики в умовах воєнного стану. Серед них можна виділити такі:

- зміни, які стосуються трудових договорів: форма договору визначається за згодою його сторін; випробувальний термін може встановлюватися для всіх; призупинення дії договору застосовується за умови неможливості надання та виконання роботи через воєнні дії;
- зміни, які стосуються оплати праці: виплата заробітної плати має проводитися своєчасно, проте роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили;
- зміни, які стосуються умов праці: тривалість робочого тижня для працівників, зайнятих на об'єктах критичної інфраструктури (в оборонній сфері, сфері забезпечення життєдіяльності населення тощо) може бути збільшена до 60 годин на тиждень, при цьому скорочена тривалість робочого тижня не може бути більшою за 40 годин;
- зміни, які стосуються вихідних днів: «скасовано» скорочення робочого часу напередодні свят, святкові та неробочі дні, можливість їх перенесення, а також скасовано перенесення святкових днів, визначено, що тривалість щотижневого безперервного відпочинку може бути скорочена до 24 годин;
- зміни, які стосуються відпусток: роботодавцям надано право скорочувати тривалість щорічної основної відпустки за поточний робочий рік до 24 календарних днів; відпустка без збереження заробітної плати за згодою сторін може надаватися без обмеження будь-яким строком;
- зміни, які стосуються звільнення працівників: перелік підстав, які дають право на розірвання трудового договору з ініціативи працівника у строк, про який він просить, доповнено ще однією, яка пов'язана з веденням бойових дій у районах, в яких розташоване підприємство, установа, організація, та існування загрози для життя і здоров'я працівника (крім випадків примусового залучення до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану, залучення до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури); роботодавцям надана можливість звільняти працівників з власної ініціативи у період їх тимчасової непрацездатності, а також у період перебування у відпустці (крім деяких соціальних відпусток), без дотримання вимог ст. 43 Кодексу законів про працю України.

Зміни у регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану внесені також Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо оптимізації трудових відносин», серед яких:

- зміни, які стосуються трудових договорів: встановлено обов'язок роботодавця до початку роботи проінформувати працівника не лише про права, обов'язки, умови праці, місце роботи, а й про тривалість його відпустки, процедуру припинення трудового договору та про проходження інструктажу з охорони праці, виробничої санітарії, гігієни праці і протипожежної охорони;
- зміни, які стосуються звільнення працівників: доповнено перелік загальних підстав припинення трудового договору такими, як: відсутність працівника на роботі та інформації про причини такої відсутності понад 4 місяці підряд; смерть працівника, визнання його судом безвісно відсутнім або оголошення померлим; смерть роботодавця;
- зміни, які стосуються звільнення працівників за ініціативою роботодавця: надання можливості звільнити працівника у випадку неможливості забезпечити його роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням (відсутністю) виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій [2].

Отже, війна кардинально вплинула на всі сфери життя українців, у тому числі й на трудові відносини. Дійсно варто констатувати, що аналізованими законами у більшості випадків обмежене право людини на працю, яке гарантується ст. 43 Конституції України та численними міжнародно-правовими актами [3]. Так, у ст. 23 Загальної декларації прав людини, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., проголошено, що «кожна людина має право на працю, на вільний вибір роботи, на справедливі і сприятливі умови праці та на захист від безробіття» [4]. Але в Україні – війна, яка передбачає можливість обмеження прав людини, зокрема права на працю. Підґрунтям такого обмеження є положення ст. 64 Конституції України, а також мета їх встановлення, яка передбачає досягнення вищої мети – збереження економіки країни та досягнення перемоги.

Список використаних джерел

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. № 2136-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. Ст. 1634.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо оптимізації трудових відносин : Закон України від 01.07.2022 р. № 2352-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. № 58. Ст. 3434.
3. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
4. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93. Ст. 3103.

Ключові слова: трудові відносини, трудовий договір, оплата праці, звільнення працівників, воєнний стан.
Key words: labor relations, labor contract, wages, dismissal of employees, martial law.

Науковий керівник: д. ю. н., доцент Бориченко К. В.

ДОЛЖЕНКО ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОРЯДОК РОЗГЛЯДУ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ

Індивідуальні трудові спори – це розбіжності між працівником і роботодавцем, які виникають у зв'язку із застосуванням чинного трудового законодавства, невиконанням умов трудового договору та надійшли на розгляд юрисдикційного органу. Такі спори можуть виникнути у зв'язку з неправомірним звільненням, необґрунтованою відмовою у прийнятті на роботу, накладенням дисциплінарного стягнення, незаконним зменшенням заробітної плати, порушенням прав працівника на відпустку, відпочинок, оплату праці тощо. Проте не завжди причиною виникнення індивідуального трудового спору є саме порушення трудових прав працівника, оскільки останній може тільки припускати можливе порушення. Причинами виникнення індивідуальних трудових спорів є й інші суб'єктивні причини та об'єктивні умови.

Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів установлюється главою XV «Індивідуальні трудові спори» чинного Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) [1]. Виходячи з положень глави XV Кодексу, можна визначити такі види порядків розгляду індивідуальних трудових спорів:

1) загальний порядок, тобто комісією по трудових спорах та місцевим загальним судом;
2) судовий порядок;
3) особливий порядок (особливості розгляду трудових спорів суддів, прокурорсько-слідчих працівників, а також працівників навчальних, наукових та інших установ прокуратури, які мають класні чини, встановлюються законодавством (ст. 222 КЗпП України));

4) шляхом медіації відповідно до Закону України «Про медіацію» [2] з урахуванням особливостей, передбачених КЗпП України.

Відповідно до ч. 1 ст. 221 КЗпП України «трудові спори розглядаються:

1) комісіями по трудових спорах;
2) місцевими загальними судами».

Потрібно враховувати, що до звернення до юрисдикційних органів, якими є комісії по трудових спорах і місцеві загальні суди, законом надано можливість працівникові вирішити розбіжності, що виникли, шляхом безпосередніх переговорів із роботодавцем самостійно або за участю профспілкової організації і досягнути консенсусу з того чи іншого питання застосування чинного трудового законодавства.

Комісія по трудових спорах є виборним органом трудового колективу. Вона обирається загальними зборами (конференцією) трудового колективу на підприємствах, в установах, організаціях, на яких працюють не менше 15 працівників, для вирішення індивідуальних трудових спорів шляхом пошуку взаємоприйнятних рішень і примирення сторін таких спорів.

Слід зазначити, що працівник може звернутися із заявою до комісії по трудових спорах у тримісячний строк, починаючи з того дня, коли він дізнався або повинен був дізнатися про порушене право. Роботодавець не може звернутися із заявою до комісії по трудових спорах.

Якщо працівник або роботодавець не згодні з рішенням комісії по трудових спорах, то вони можуть звернутися із заявою до місцевого загального суду.

Крім того, ст. 232 КЗпП України передбачені трудові спори, які розглядаються безпосередньо у місцевих загальних судах без звернення працівника до комісії по трудових спорах.

Водночас потрібно враховувати, що для захисту своїх трудових прав та інтересів працівник вправі звернутися до суду без дотримання досудового порядку вирішення індивідуальних трудових спорів, керуючись положеннями ст.ст. 8, 55 і 124 Конституції України [3]. Зі змісту ч. 2 ст. 124 Конституції України щодо поширення юрисдикції судів на всі юридичні спори випливає, що кожен із суб'єктів правовідносин у разі виникнення спору може звернутися до суду за його вирішенням.

Розгляд індивідуальних трудових спорів у суді провадиться відповідно до цивільного процесуального законодавства України. При цьому судом застосовуються норми трудового права як матеріального права.

Отже, порядок розгляду індивідуальних трудових спорів передбачає різні способи вирішення таких спорів. Спершу працівник має право спробувати вирішити розбіжності шляхом безпосередніх переговорів із роботодавцем. У разі невдачі працівник може звернутися до комісії по трудових спорах або до загального місцевого суду (крім спорів, які розглядаються безпосередньо місцевими загальними судами).

Потрібно також враховувати, що ст. 19 Кодексу адміністративного судочинства України [4] передбачені справи, на які поширюється юрисдикція адміністративних судів. Юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, закріплених у ч. 1 цієї статті, зокрема: у п. 2 – «спори з приводу прийняття громадян на публічну

службу, її проходження, звільнення з публічної служби»; у п. 10 – «спори щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб».

Водночас видається необхідним докладати зусиль до поширення трудової медіації як альтернативного способу вирішення індивідуальних трудових спорів.

Список використаних джерел

1. Кодекс законів про працю України: Затв. Законом УРСР від 10 грудня 1971 р. №322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
2. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 1875-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 7. Ст. 51.
3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
4. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV (в редакції Закону від 03.10.2017 р. № 2147-VIII). *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 48. Ст. 436.

Ключові слова: трудові спори, індивідуальні трудові спори, законодавство України.

Key words: labor disputes, individual labor disputes, legislation of Ukraine.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувачка кафедри Чанишева Г. І.

КАНІВЕЦЬ АЛІНА ДМИТРІВНА,
ЧЕРБАДЖИ АНАСТАСІЯ ВАСИЛІВНА

студентки 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ ІНВАЛІДНОСТІ

Людство знаходиться у процесі формування законодавчої бази, яка спрямована на захист прав людини та її основоположних свобод у світлі протиставлення дискримінаційним проявам. Даний процес характеризується впровадженням у національне законодавство міжнародної практики та норм, які відповідають принципу недискримінації та моральним цінностям. Держави світу поступово впроваджують нові законопроєкти та нормативно-правові акти у сферу законодавчого регулювання та забезпечення осіб з інвалідністю, Україна не стала виключенням і також внесла інноваційні зміни в правову доктрину.

По-перше, для того щоб розкрити проблематику даної теми, необхідно навести повне та ґрунтовне визначення даної дефініції – для цього необхідно звернутися до чинних міжнародних інституцій, таких як Конвенція про права осіб з інвалідністю [1], відповідно до якої – «дискримінація за ознакою інвалідності» означає будь-яке розрізнення, виключення

чи обмеження з причини інвалідності, метою або результатом якого є применшення або заперечення визнання, реалізації або здійснення нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній, цивільній чи будь-якій іншій сфері. Вона включає всі форми дискримінації, у тому числі відмову в розумному пристосуванні. Зважаючи на це, можна прослідкувати, що дане поняття характеризує ситуацію, коли людина з обмеженими можливостями потрапляє у середовище в якому вона лімітована у праві користування своїми правами через ознаку інвалідності.

Окрім того, заборона дискримінації, як правова санкція, набула широкого тлумачення й на національному рівні, так у ст. 6 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» [2] визначено, що відповідно до Конституції України, загальновизнаних принципів і норм міжнародного права та міжнародних договорів України всі особи незалежно від їх певних ознак мають рівні права і свободи, а також рівні можливості для їх реалізації, а форми дискримінації з боку державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, юридичних осіб публічного та приватного права, а також фізичних осіб забороняються. Таким чином, дискримінація заборонена в будь-яких формах і з боку будь-яких осіб.

Наразі, дискримінаційні дії по відношенню до осіб з інвалідністю проявляються у різноманітних загально – визначених формах та видах, таких як пряма чи непряма дискримінація. Наприклад, досить часто, можна зустріти вираження неповажної поведінки з боку суспільства, яка в результаті призводить до приниження гідності особи чи створює некомфортні умови для життя людини, які супроводжуються відчуттям ворожого ставлення та загрози. Такі випадки нерідко виникають й в процесі працевлаштування, коли роботодавець відмовляє без поважних причин, спираючись на стан здоров'я, розлади функцій організму чи несприятливі зовнішні ознаки, які виникли в людини через інвалідність.

Задля врегулювання подібної ситуації необхідно впроваджувати заходи фактичної рівності, які забезпечуються національними та міжнародними нормами. Відтак, відповідно до ст. 17 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [3], відмова в укладенні трудового договору або в просуванні по службі, звільнення за ініціативою адміністрації, переведення особи з інвалідністю на іншу роботу без її згоди з мотивів інвалідності не допускається, за винятком випадків, коли за висновком медико-соціальної експертизи стан його здоров'я перешкоджає виконанню професійних обов'язків, загрожує здоров'ю і безпеці праці інших осіб, або продовження трудової діяльності чи зміна її характеру та обсягу загрожує погіршенню здоров'я осіб з інвалідністю. Отже, дане положення підкреслює значення виняткових факторів, які встановлюють та підтверджують наявність реальної підстави, існування якої унеможливлює право особи займатися відповідним видом професійної діяльності, яке не містить дискримінаційного підґрунтя.

Необхідно відмітити, що ст. 19 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» [3] встановлює квоту на працевлаштування людей з інвалідністю на підприємствах, установах та організаціях, включаючи фізичних осіб, які наймають працівників. Ця квота визначає норматив кількості робочих місць для працевлаштування людей з інвалідністю, який повинен складати 4 % від середньої чисельності штатних працівників облікового складу за рік. Якщо підприємство має від 8 до 25 працівників, то квота на працевлаштування осіб з інвалідністю повинна становити одне робоче місце. Ця квота має на меті забезпечення соціальної захищеності та інтеграції людей з інвалідністю у суспільство через їх працевлаштування.

Для того, щоб удосконалити правовий вплив та захист осіб з інвалідністю, необхідно створити компетентні механізми регулювання з питань працевлаштування та соціального забезпечення людей з обмеженими можливостями. Також, для більш швидкого та успішного результату впровадження змін та доповнень слід звернути увагу та враховувати практику загальноєвропейських напрямів й тенденцій, які вже стали взірцем у правових засадах щодо недопущення дискримінації.

Таким чином, правове становище, захист та місце осіб з інвалідністю в сучасному законодавстві поступово набуває організаційного характеру та закріплюється спеціалізованими нормативно-правовими актами. Процес регулювання засобів та заходів недискримінації набуває загального значення та відповідає міжнародним стандартам, які є провідними у правовому просторі. На жаль, не зважаючи на законодавчу заборону дискримінації вона все ж присутня в багатьох сферах життя і має безліч причин: починаючи від незнання прав і закінчуючи стереотипами та упередженнями по відношенню до людей з інвалідністю. І лише активність людей та наполегливість у виявленні, реагуванні та захисті своїх прав дозволить побороти це явище.

Список використаних джерел

1. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю від 13.12.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 32. Ст. 412. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17
3. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#n129

Ключові слова: дискримінація, форми дискримінації, захист осіб з інвалідністю.

Key words: discrimination, forms of discrimination, protection of persons with disabilities.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожарова О. В.

КИРПА СОФІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогодні актуальним є питання щодо запобігання та протидії дискримінації, яка є складним та багатокомпонентним явищем у суспільстві. Тому варто зазначити основні поняття та нормативно-правову базу у цій сфері.

Конституцією України закріплені загальні принципи рівності та недискримінації.

Відповідно до ст. 24 Конституції України: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [1].

Гарантії недискримінації також містяться у багатьох галузевих законах, таких як, наприклад: Закон України «Про освіту» та Закон України «Про державну службу». Варто зазначити, що існує велика кількість галузевих законів із антидискримінаційними нормами, тому досить складно визначити їх вичерпний перелік.

Водночас, доцільно виокремити декілька законодавчих актів, які поєднують в собі визначення поняття «дискримінація», гарантії принципу недискримінації та відповідальність за порушення такого принципу. Це Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» та Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні». Однак їх можна віднести до вузькопрофільних в контексті запобігання та протидії дискримінації, оскільки дискримінацію вони забороняють лише за ознаками статі та інвалідності.

Основним нормативно-правовим актом у цій сфері є Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні». Він містить узагальнююче визначення поняття «дискримінація», надає чіткі визначення ключових форм дискримінації та забороняє будь-які її форми.

Згідно зі ст. 1 даного Закону, дискримінацією є ситуація, за якої особа або група осіб за їх певними ознаками (раси, кольору шкіри, політичних, релігійних або інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, громадянства, сімейного чи майнового стану, місця проживання, мовними або іншими ознаками), які були, є та можуть бути дійсними або припущеними, зазнає обмеження у визнанні, реалізації або користуванні правами і свободами в будь-якій формі, яка встановлена законодавством, окрім

випадків, коли таке обмеження має об'єктивно обґрунтовану, правомірну мету, способи досягнення якої є належними та необхідними [2].

Також серед науковців існує багато варіантів визначення поняття «дискримінація». Наприклад, З. Равлінко розглядає дискримінацію у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні як негативне ставлення до певної особи або групи осіб через різні властиві їм характеристики, такі як раса, стать, політичні, етнічні чи інші переконання, мова або вік. У цьому розумінні дискримінація не обов'язково виявляється в конкретних діях, а може мати форму поглядів або уявлень. У вузькому ж розумінні дискримінація визначається як ставлення до певного суб'єкта, яке виражається в конкретних діях, які засновані на необґрунтованому ставленні до суб'єктів за певними ознаками в різних ситуаціях. У цьому розумінні вона проявляється в обмеженні або позбавленні прав та можливостей [3, с. 11].

Аналізуючи позицію А. Коренева, можна стверджувати, що поняття дискримінації включає в себе різні аспекти, такі як установлення переваги або відмінності в області праці та занять, а також вказівку на те, що дискримінація проводиться за певними ознаками, такими як раса, колір шкіри, стать, релігія, політичні переконання або національне походження. Ці аспекти можуть бути використані для того, щоб визначити, коли дискримінація має місце [4, с. 149].

Слід зазначити, що принципи рівності та запобігання дискримінації містяться у багатьох міжнародних документах, що були ратифіковані Україною.

Прикладом таких документів є:

– Загальна декларація прав людини;
– Міжнародний пакт про громадянські і політичні права;
– Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації;
– Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок;
– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод;
– Європейська соціальна хартія (переглянута).

Зазначимо, що повноваження щодо питань запобігання та протидії дискримінації мають такі суб'єкти: Верховна Рада України; Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; Кабінет Міністрів України; інші державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування; громадські організації, фізичні та юридичні особи.

Державна політика щодо запобігання та протидії дискримінації в Україні також включає в себе створення правового та інституційного забезпечення, яке визнає дискримінацію як неприйнятну практику та надає особам, які постраждали від дискримінації, право на захист. Окрім того, держава активно сприяє залученню громадськості до проблеми дискримінації та популяризації толерантності, рівноправності та поваги до різних культур та груп населення.

Варто згадати, що при розробленні проєктів нормативно-правових актів обов'язково ураховується принцип недискримінації. Аби виявити

у проєктах нормативно-правових актів норми, що містять ознаки дискримінації, проводиться спеціальна антидискримінаційна експертиза таких проєктів. Результати експертизи обов'язково розглядаються під час прийняття рішення щодо видання відповідного нормативно-правового акта.

З огляду на вищесказане, можна зробити висновок, що в процесі аналізу нормативної бази у сфері протидії дискримінації, її можна визначити, як правову цінність, яка формує не тільки інститут правового статусу людини і громадянина, але й відіграє важливу роль у функціонуванні інститутів народовладдя.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 32. Ст. 412.
3. Равлінко З. П. Заборона дискримінації: загальнотеоретичне дослідження : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.01 / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2016. 201 с.
4. Коренев А. О. Принцип рівності прав працівників в іноземних країнах. *Європейські перспективи*. 2012. № 4. С. 147–151.

Ключові слова: дискримінація, нормативно-правові акти, протидія дискримінації.
Key words: discrimination, normative legal acts, anti-discrimination.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожарова О. В.

КІРПІЧЕНКО ВІТА ВІТАЛІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ НА ОХОРОНУ ПРАЦІ

Статтею 43 Конституції України гарантується право кожного на належні, безпечні та здорові умови праці [1]. Чинним законодавством України про охорону праці регулюються відносини між роботодавцями та працівниками з питань безпеки праці, гігієни праці та безпеки виробничого середовища і встановлюється єдиний порядок забезпечення охорони праці в Україні. На роботодавців покладено обов'язок забезпечувати конституційне право працівників на належні, безпечні та здорові умови праці, а також на охорону їхнього здоров'я та життя під час професійної діяльності. Права працівників на охорону праці можна умовно розділити на дві групи: під час укладення трудового договору та під час виконання роботи.

Охорона праці полягає у застосуванні правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, які мають на меті зберегти життя, здоров'я та працездатність людини у процесі трудової діяльності.

Права працівників на охорону праці на законодавчому рівні закріплені в главі XI «Охорона праці» Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) [2], розділі II «Гарантії прав на охорону праці» Закону України «Про охорону праці» від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII (в редакції Закону від 21.11.2002 р. № 229-IV).

Відповідно до ч. 1 ст. 153 КЗпП України «на всіх підприємствах, в установах, організаціях створюються безпечні і нешкідливі умови праці» [2]. При цьому обов'язок забезпечення безпечних і нешкідливих умов праці ч. 2 ст. 153 КЗпП України покладено на роботодавця. Єдиним винятком з цього правила є укладення трудового договору між працівником і роботодавцем про дистанційну роботу [2].

Важливе значення має закріплений у ч. 2 ст. 5 Закону України «Про охорону праці» обов'язок роботодавця під час укладення трудового договору поінформувати працівника під розписку про умови праці, наявність на робочому місці небезпечних і шкідливих виробничих факторів, їх можливий вплив на здоров'я працівника, а також про права працівника на пільги і компенсації за роботу в таких умовах. Цей обов'язок не поширюється на укладені трудові договори про надомну та дистанційну роботу. Ідеться про пільги та компенсації, передбачені законодавством і колективним договором. При цьому роботодавець має враховувати особливості спрощеного режиму регулювання трудових відносин [3].

Ч. 3 ст. 5 Закону України «Про охорону праці» роботодавцю забороняється пропонувати працівнику роботу, яка за медичним висновком протипоказана йому за станом здоров'я [3].

Згідно з ч. 2 ст. 6 Закону України «Про охорону праці», працівник має право відмовитися від виконання роботи, якщо виробнича ситуація стала небезпечною для його життя або здоров'я, для людей, які його оточують, або для виробничого середовища чи довкілля. Про це працівник повинен негайно повідомити безпосереднього керівника або роботодавця. Якщо на підприємстві створена профспілка, то факт наявності небезпечної ситуації підтверджується спеціалістами з охорони праці за участю представника профспілки. Якщо профспілка не створена, то підтвердження надає страховий експерт з охорони праці. Якщо зупинення роботи не залежить від працівника, то за період простою працівник має право на збереження середнього заробітку [3].

Якщо роботодавець не дотримується законодавства про охорону праці або умов колективного договору, працівник має право розірвати трудовий договір за власним бажанням. У цьому випадку працівнику нараховується вихідна допомога відповідно до колективного договору, але не менше тримісячного заробітку.

Якщо працівник потребує легшої роботи за медичним висновком, роботодавець повинен перевести його на таку роботу за згодою працівника на термін, вказаний у медичному висновку. У разі потреби

може бути встановлений скорочений робочий день та організовано навчання працівника з іншої професії відповідно до законодавства.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про охорону праці», працівники, які займаються роботами важкого та шкідливого характеру, мають право на різні пільги та компенсації. Ці пільги включають безкоштовне лікувально-профілактичне харчування, молоко або еквівалентні продукти харчування, газовану солону воду, оплачувані перерви санітарно-оздоровчого призначення, скорочення робочого часу, додаткову оплачувану відпустку, пільгову пенсію, оплату праці у підвищеному розмірі та інші компенсації відповідно до законодавства [3].

Якщо робота передбачає поїздки, то працівникам може бути виплачена грошова компенсація на придбання лікувально-профілактичного харчування, молока або еквівалентних продуктів харчування відповідно до умов, передбачених колективним договором.

Роботодавець повинен забезпечувати працівників спецодягом, іншими засобами індивідуального захисту, мийними та знешкоджувальними засобами відповідно до ст. 8 Закону України «Про охорону праці» [3].

Крім того, роботодавець може надавати додаткові пільги та компенсації працівникам відповідно до колективного договору (угоди, трудового договору), які не передбачені законодавством.

Роботодавець повинен письмово інформувати працівника не пізніше ніж за 2 місяці про зміни виробничих умов та розмірів пільг і компенсацій, з урахуванням тих, що надаються додатково працівникам під час дії трудового договору [3].

Отож, права працівників на охорону праці та їх гарантії встановлені чинним законодавством України з метою забезпечення безпеки та здоров'я працівника на робочому місці. Кореспондуючи цим правам обов'язки роботодавця є обов'язковими для всіх випадків, крім укладення трудового договору про дистанційну роботу, коли роботодавець не повинен забезпечувати безпечні і нешкідливі умови праці. У такому випадку роботодавець згідно з ч. 11 ст. 153 КЗпП України «відповідає за безпечність і належний технічний стан обладнання та засобів виробництва, що передаються працівнику для виконання дистанційної роботи» [2].

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Кодекс законів про працю України: Затв. Законом УРСР від 10.12.1071 р. №322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.
3. Про охорону праці : Закон України від 14 жовтня 1992 р. № 2694-XII (у редакції Закону від 21.11.2002 р. № 229-IV). *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 2. Ст. 10.

Ключові слова: охорона праці, працівники, права працівників, законодавство України.

Key words: labor protection, workers, workers' rights, legislation of Ukraine.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувачка кафедри Чанишева Г. І.

КОНОВАЛЬЧУК ЯРОСЛАВА ВАЛЕРІЇВНА,
БЛАЩУК ВАЛЕНТИНА ДМИТРІВНА

студентки 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДИСКРИМІНАЦІЯ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ У ТРУДОВИХ ВІДНОСИНАХ

У сучасному світі, проблема гендерної нерівності є дуже важливою. В Україні законодавство передбачає заборону будь-яких форм дискримінації за статевою ознакою, а також встановлює принцип рівності, який є одним з головних принципів правового регулювання. Принцип правової рівності важливий для нормального розвитку і життєдіяльності людей, а також для прав та можливостей працівників.

Цей принцип поширюється на всі джерела та норми трудового права і зобов'язує законодавство, колективні договори та інші нормативно-правові акти встановлювати рівний обсяг трудових прав для усіх працівників, які перебувають в однаковому правовому становищі. Попри законодавчі заходи, жінки найчастіше стають жертвами дискримінації [1, с. 430].

Головна відмінність між гендером та статтю полягає в тому, що стать є стійкою категорією, тоді як гендер може змінюватися відповідно до соціально-економічних відносин між чоловіками та жінками. Тому законодавство про працю повинно адаптуватися до змінюючихся соціально-економічних умов, щоб забезпечити гендерну рівність у відносинах між чоловіками та жінками.

Це досягається через рівні умови праці та рівну оплату за рівну працю, що відображені в міжнародних актах, таких як Загальна Декларація прав людини та різні конвенції та рекомендації Міжнародної організації праці. Дискримінація за ознакою статі у галузі праці заборонена, і Міжнародна конференція праці закликає до більш ефективного викорінення гендерної дискримінації та забезпечення рівності між чоловіками та жінками [2].

Жінки часто стикаються з дискримінацією на ринку праці, особливо коли мова йде про їх кар'єрне зростання. Навіть якщо жінки мають рівну або вищу кваліфікацію, вони часто не отримують відповідальних посад. На керівних посадах переважають чоловіки, навіть у галузях, де більшість працівників – жінки.

Крім того, роботодавці часто накладають обмеження за віком, що може призвести до відмови у прийнятті на роботу через те, що більшість вакансій розраховані на молодих жінок та дівчат. Незаперечно, така дискримінація гальмує економічний розвиток та збільшує витрати на соціальне забезпечення та підтримку безробітних. Ліквідація дискримінації на ринку праці є важливим політичним завданням.

У сфері трудових відносин існує проблема гендерної дискримінації, зокрема, асиметрія у рівні зарплат жінок і чоловіків, де останні мають

перевагу. Ця проблема є глобальною і відображається у глобальному індексі гендерного розриву.

Причини такої нерівності включають стереотипи про ролі жінок і чоловіків, сегрегацію жінок у трудових відносинах та перерви в кар'єрі через народження та виховання дітей. Найбільш очевидні ознаки дискримінації виявляються, коли працівники-жінки з рівнозначними посадами отримують менше зарплати, ніж їх чоловічі колеги. Варто зауважити про те, що в зарубіжних країнах використовуються різні методи боротьби з цією проблемою [3].

Отож, держава відіграє ключову роль у боротьбі з дискримінацією та забезпеченні рівності, включаючи гендерну рівність, у сфері праці. Шляхом впровадження соціальної стратегії гендерної рівності та прийняття гендерноспрямованого законодавства, держава може сприяти вирівнюванню можливостей чоловіків та жінок у сфері праці та досягненню цієї мети. Реформування законодавства про охорону праці жінок повинно продовжуватись в рамках гендерної політики МОП.

Отже, можна дійти до висновку, що акти повинні бути адаптовані до сучасного підходу щодо забезпечення рівності і містити принципи, що стосуються як чоловіків, так і жінок. Норми, що стосуються охорони здоров'я працівників, повинні бути спрямовані на всіх працівників, незалежно від статі.

Список використаних джерел

1. Главацька Т. В. Дискримінація за ознакою статі у трудових відносинах: актуальні проблеми сьогодення. *Українське суспільство в умовах воєнного стану: сучасні виклики та напрямки розвитку* : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 6 червня 2022 р.) / уклад.: Ю. Д. Батан, В. С. Кучерявенко, Л. С. Бондарчук та ін. ; за ред. М. Р. Аракеляна, К. І. Спасової. Одеса : Фенікс, 2022. С. 429–431.
2. Конвенція МОП про дискримінацію в галузі праці та занять від 25.06.1958 р. № 111. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/ show/en/993_161
3. World Economic Forum (2018). The global gender gap report 2018 (367 p.). URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2018.pdf

Ключові слова: дискримінація, стать, гендер, жінка, чоловік.
Key words: discrimination, sex, gender, woman, man.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожарова О. В.

ЛУКАШЕВИЧ АЛІНА ЛЕОНІДІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННА ТРУДОВА КНИЖКА ЯК СПОСІБ ОБЛІКУ ТРУДОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА

У цифрову еру, де швидкість і ефективність мають вирішальне значення, відбувається процес перетворення даних на цифрові. Відповідно, постійно вносяться зміни до законодавства, задля того, щоб зробити його більш доступним та зручнішим. Це вплинуло і на один із важливих елементів трудових відносин – облік трудової діяльності працівників, який відбувається шляхом записів до трудової книжки.

Як зазначає Ю. І. Палеха, «сьогодні у трудовій книжці містяться відомості про всю трудову діяльність працівника, про одержані ним нагороди, про темп і рівень професійного зростання. Це допомагає адміністрації у визначенні придатності чи непридатності певного працівника до його використання на вакантній посаді (робочому місці). Трудова книжка стала трудовою біографією працівника, яка відображає його освіту, кваліфікацію, інтенсивність просування по службі чи виробництву, ставлення до виконання своїх обов'язків, загальний трудовий внесок у суспільну справу [1, с. 10].

Відповідно до абз. 2 п. 1.1 Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників, затвердженої наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.1993 р. № 58 «трудові книжки ведуться для всіх працівників, які працюють на підприємстві, в установі, організації (далі – підприємство) усіх форм власності або у фізичної особи понад п'ять днів, у тому числі, осіб, які є співвласниками (власниками) підприємств, селянських (фермерських) господарств, сезонних і тимчасових працівників, а також позаштатних працівників за умови, якщо вони підлягають державному соціальному страхуванню» [2].

Але у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі» від 5 лютого 2021 р. № 1217-IX (далі – Закон № 1217) [3], який набрав чинності 10 червня 2021 р., скасовано обов'язок вести паперові трудові книжки та впроваджено облік трудової діяльності працівника в електронній формі.

Законом № 1217-IX внесено низку змін до таких законодавчих актів, як Кодекс законів про працю України, Кримінально-виконавчий кодекс, Кодекс цивільного захисту України, Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про службу в органах місцевого самоврядування», «Про загальнообов'язкове державне пенсійне

страхування», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про державну службу» та ін.

Зокрема, в ч. 1 ст. 48 КЗпП України тепер зазначається, що «облік трудової діяльності працівника здійснюється в електронній формі в реєстрі застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування у порядку, визначеному Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування». На мою думку, це є досить ефективним, тому що перехід до такого формату обліку трудової діяльності дає можливість як і працівникам, так і роботодавцям знизити витрати часу та ресурсів, пов'язаних із зберіганням та обробкою паперових документів, а також дозволяє швидко та зручно вести документацію.

Варто також зазначити, що на повний перехід до такого формату обліку трудової діяльності роботодавці мають всього 5 років (з дня набрання чинності Закону), протягом яких дозволено паралельне використання як паперової трудової книжки, так і електронної форми відомостей про трудову діяльність.

Законом України № 1217 та Порядком обліку трудової діяльності працівника, фізичної особи-підприємця, фізичної особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, в електронній формі, затвердженим постановою правління Пенсійного фонду України від 12.03.2021 р. № 11-1 [5], передбачено, що подавати відомості про трудову діяльність до Державного реєстру, через вебпортал електронних послуг ПФУ, має змогу як роботодавець, так і сама застрахована особа, тобто працівник. Але у них можуть виникати питання про те, яку саме інформацію потрібно зазначати в цьому електронному записі.

Відповідь на це питання міститься у п. 6 зазначеного вище Порядку. Також ст. 20 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08 липня 2010 р. № 2464-VI [6] встановлено обов'язок страхувальника подавати «відомості про працівника щодо переведення на іншу роботу (посаду), звільнення, поновлення на роботі, призупинення/поновлення дії трудового договору, а також про присвоєння, зміну або позбавлення рангу, розряду, класу, звання, категорії, складення присяги, належності або неналежності осіб, які працюють, у тому числі підприємців, або забезпечують себе роботою самостійно, до професійних спілок та/або до осіб, які підлягають обов'язковим медичним оглядам». Із зазначеного випливає, що в електронну трудову книжку вноситься та сама інформація, що й в паперову. Але все ж таки перевагою електронної форми є можливість автоматичного призначення пенсії, без особистого звернення особи до ПФУ.

Проте обов'язково потрібно перевіряти інформацію про себе на порталі ПФУ щодо страхового стажу та правильності відомостей в електронних трудових книжках, адже потрібно розуміти, що вносять цю інформацію все ж таки люди, які можуть помилятись. Наприклад, це може бути як працівник ПФУ при обробці скан-копій, так і роботодавець при подачі даних щодо початку і закінчення трудових відносин.

Зважаючи на вищевикладене, можна дійти висновку, що електронна трудова книжка є зручним способом обліку трудової діяльності

працівника, який, водночас, потребує уваги з боку роботодавців, співробітників ПФУ і самих працівників.

Список використаних джерел

1. Палеха Ю. І. Історія впровадження трудових книжок та особової документації. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 4. С. 30–38.
2. Інструкція про порядок ведення трудових книжок працівників: Затверджено наказом Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.93 р. № 58. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі : Закон України від 05 лютого 2021 р. № 1217-IX: *Відомості Верховної Ради України.* 2021. № 19. Ст. 171.
4. Кодекс законів про працю України: Затв. Законом УРСР від 10 грудня 1971 р. №322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР. 1*971. Додаток до № 50. Ст. 375.
5. Порядок подання відомостей про трудову діяльність працівника, фізичної особи-підприємця, фізичної особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, в електронній формі: Затверджено постановою правління Пенсійного фонду України від 12.03.2021 р. № 11-1. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0802-21
6. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 08 липня 2010 р. № 2464-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 2–3. Ст. 11.

Ключові слова: облік трудової діяльності, електронна трудова книжка, законодавство України.
Key words: record of work activity, electronic work book, legislation of Ukraine.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувачка кафедри Чанишева Г. І.

МІДЯНА ВЕРОНІКА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ: ОГЛЯД СТАНУ

Відповідно до ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Доцільно також наголосити, що Основний Закон (ст. 55) закріплює право кожного на звернення за захистом своїх прав та свобод, після застосування всіх національних засобів правового захисту, до міжнародних судових установ чи органів

міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна [1].

Проте, якщо поглянути на сучасний стан розгляду національними судами справ, можна дійти висновку, що через недосконалу систему українського судочинства, громадяни України не завжди мають змогу реалізувати своє право на справедливий суд. Як наслідок для більшості заявників, єдиним варіантом боротьби із такою недосконалістю національної системи правосуддя стала можливість звернення до Європейського Суду з прав людини.

Слід зазначити, що зі вступом нашої держави 09.11.1995 р. до Ради Європи, законом № 475/97-ВР Верховною Радою 17.07.1997 р. було ратифіковано Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та Протоколи до неї де Україна повністю визнає на своїй території юрисдикцію Європейського суду з прав людини в усіх питаннях, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції [2]. Зазначимо, що Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод включає в себе механізм захисту та реалізації належних людині прав і свобод через механізм Європейського суду з прав людини.

Так, Європейський суд з прав людини є міжнародним органом, який за умов, визначених Конвенцією про захист прав людини та основоположних свобод, може розглядати заяви, подані особами, які скаржаться на порушення своїх прав [3].

Аналізуючи судову практику, очевидним стає те, що останнім часом значно збільшилась кількість скарг громадян України до Європейського суду з прав людини саме у трудових спорах. Переважна більшість скаржників посилаються на порушення статей Конвенції: 1) ст. 6 «Право на справедливий суд» у зв'язку із тривалим затягуванням розгляду справ; 2) ст. 13 «Право на ефективний засіб правового захисту», зокрема у справах про невиконання рішень національних судів; 3) ст. 1 Першого протоколу до Конвенції «Захист права власності» у випадках не виплати заборгованості, тим самим порушуючи право на вільне володіння особи своїм майном. Зокрема такі порушення стосуються справ щодо виплат заборгованості із заробітної плати, визнання незаконним звільнення та поновлення на посад із виплатою середнього заробітку за час вимушеного прогулу, порушення прав працівників на гідні умови праці а також необґрунтованої відмови у працевлаштуванні.

Показовим є одне з останніх рішень ЄСПЛ у справі «Кузнецов та інші проти України» від 12.01.2023 р. у якому заявники були державними службовцями, яких у різні дати у 2014 р. звільнили з їхніх посад державної служби. Заявники оскаржили свої звільнення після чого адміністративні суди визнали протиправним звільнення кожного із заявників, поновивши їх на посадах та присудивши суми в якості відшкодування втраченої заробітної плати за час вимушеного прогулу.

У рішенні ЄСПЛ також звертається увага, що до ЄСПЛ заявники скаржилися за п. 1 ст. 6 Конвенції. Розглянувши скарги заявників Європейський суд зазначив, що у цій справі провадження щодо поновлення заявників на посадах тривало майже шість років. З огляду на свою практику з цього питання Суд вказав, що у цій справі

тривалість проваджень була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку» і констатував порушення п. 1 ст. 6 Конвенції. Отже, упродовж трьох місяців держава-відповідач повинна сплатити заявникам такі суми в якості відшкодування моральної шкоди: першому заявнику – 2000 (дві тисячі) євро; другому заявнику – 600 (шістсот) євро; третьому заявнику – 2000 (дві тисячі) євро; а також кожному заявнику по 1000 (одна тисяча) євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватися заявникам, в якості відшкодування судових та інших витрат [7].

Це рішення є свідченням того, що ЄСПЛ відіграє важливу роль у забезпеченні захисту прав людини в сфері трудових відносин в Україні. Слушною є думка А. М. Мірошниченка про те, що, «вирішуючи справу (зокрема й питання про «справедливе відшкодування»), ЄСПЛ часто остаточно й повно вирішує питання про захист порушеного права» [4, с. 362]. На думку О. С. Волохова, досить показовими і важливими для захисту трудових прав громадян, виступають також ст. 4 Конвенції «Заборона рабства та примусової праці» та ст. 11 «Свобода зібрань та об'єднання» [5, с. 462].

Доцільно звернути увагу також і на рішення ЄСПЛ у справі «Веніамін Тимошенко та інші проти України» від 02.10.2014 р. де скаржники – учасники та голова профспілки, відстоювали своє право на страйк, яке неодноразово обмежувалось роботодавцем та органами державної влади. Сама по собі справа та її обставини, мають важливе значення, оскільки свідчать про можливість використання ЄСПЛ для захисту трудових прав профспілкових активістів [6].

На підставі проведеного аналізу, можна зробити висновок, що українська законодавча база, що регулює трудові відносини, не завжди відповідає міжнародним стандартам з прав людини, а відтак потребує реформування та покращення. Вважаємо, що важливо забезпечити ефективне функціонування органів примусового виконання рішень суду в трудових справах, щоб громадяни могли отримувати справедливе рішення та компенсацію за порушення їх прав на робочому місці. Це може бути досягнуто шляхом підвищення кваліфікації суддів, вдосконалення процедур звернення до суду та виконання його рішень, а також покращення співпраці між органами влади, судової системи та профспілковими організаціями.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст. 141.
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р., ратифікована Законом України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.
3. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини. URL: https://minjust.gov.ua/m/poryadok-zvernennya-do-evrosudu-z-prav-lyudini (дата звернення: 29.04.2023).
4. Мірошниченко А. М. Чи потрібний Закон України «Про нормативно-правові акти». *Форум права*. 2009. № 1. С. 362–372.

5. Волохов О. С. Рішення Європейського Суду з прав людини у системі джерел трудового права України. *Правове забезпечення ефективного виконання рішень і застосування практики Європейського суду з прав людини* : зб. наук. ст. Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 15 вересня 2012 р.) / за ред. С. В. Ківалова ; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2012. С. 462–469.
6. Рішення Європейського Суду з прав людини по справі «Веніамін Тимошенко проти України» від 02.10.2014 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a44 (дата звернення: 29.04.2023).
7. Рішення Європейського Суду з прав людини по справі «Кузнецов та інші проти України» від 12.01.2023 р. (Заяви № 9988/16, № 41238/16 та № 44703/19) : Стислий виклад рішення від 12.01.2023 р. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/zakonodastvo/Kuznetcov_Ukraine.pdf (дата звернення: 29.04.2023).

Ключові слова: звернення громадян, правовий захист, Європейський суд з прав людини.

Key words: citizens' appeal, legal protection, European Court of Human Rights.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Трюхан О. А.

ПРИЄЗЖЕВА ОЛЬГА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕДИЧНА ДОПОМОГА ЯК ВИД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

У важкий на сьогодні період для нашої країни кожен громадянин робить беззаперечно цінний вклад для подолання труднощів, зумовлених війною, та наближення перемоги. Особливо це стосується військовослужбовців, які кожного дня виконують титанічну роботу з захисту держави та всього українського народу, покладаючи при цьому не малу ціну – своє здоров'я, а в деяких випадках і життя. Саме тому держава зобов'язується гідно відплатити військовослужбовцям, надати їм належні соціальні гарантії та допомогу.

Першочергово слід визначитись з правовим регулюванням соціального захисту військовослужбовців. Серед відповідних нормативно-правових актів, в першу чергу, варто згадати Конституцію України, у ст. 17 якої зазначено: «Держава забезпечує соціальний захист громадян України, які перебувають на службі у Збройних Силах України та в інших військових формуваннях, а також членів їхніх сімей». Саме цитована норма права є підґрунтям для всіх інших актів законодавства щодо соціального захисту військовослужбовців, зокрема й Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей». Так ст. 11 названого Закону закріплено право військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу, механізм реалізації якого конкретизований зокрема постановою Кабінету

Міністрів України «Про затвердження Порядку надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями» від 18 жовтня 1999 р. № 1923.

Особливу увагу варто приділити міжнародно-правовим актам, які містять стандарти надання медичної допомоги військовослужбовцям, серед яких можна згадати Женевську конвенцію про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях від 12 серпня 1949 р., Римський статут міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 р. та ін.

Надання медичної допомоги військовим є важливою складовою забезпечення їх здоров'я та безпеки під час виконання службових обов'язків. Для ефективного та якісного надання медичної допомоги військовослужбовцям необхідно мати добре організовану систему медичного забезпечення. В Україні військові мають право отримати безоплатну медичну допомогу у військово-медичних закладах, щодо них проводять лікувально-профілактичні заходи, вони кожного року проходять медогляд. Держава також надає військовослужбовцям безкоштовну реабілітацію, оплачувану відпустку у зв'язку з хворобою [1].

До медичних послуг, на які поширюються пільги для військовослужбовців, відносяться:

- психологічна реабілітація;
- лікування у санаторіях та оздоровчих комплексах;
- медичне обстеження;
- забезпечення лікарськими препаратами;
- стоматологічна допомога;
- диспансеризація та ін. [2].

Психологічну допомогу військовослужбовці можуть отримати безкоштовно. Така допомога організовується психологічними службами військових частин, а також надається у військово-медичних закладах. Військовослужбовці, а також члени їх сімей, мають право на санаторно-курортне лікування, лікування у пансіонатах, санаторіях, туристських базах не більше одного разу на рік з пільговою оплатою вартості путівок. У випадку, якщо військовослужбовець був направлений на таке лікування відповідно до висновку військово-лікарської комісії, путівки надаються безоплатно. Таке ж право мають і члени сімей загиблих або пропавших безвісти військовослужбовців. Порядок забезпечення путівками встановлюється Кабінетом Міністрів України [1].

В умовах глобалізації Україна поступово удосконалює себе в різних сферах життя (юридичній, економічній, соціальній тощо), враховуючи позитивний законодавчий досвід розвинутих країн щодо забезпечення права військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу.

Так, наприклад, в США діє державний орган виконавчої влади, який надає ветеранам військової служби соціальне забезпечення та захист – Міністерство у справах ветеранів США. Воно діє спільно з Міністерством оборони та Міністерством охорони здоров'я та соціального забезпечення США. Однією з основних компетенцій зазначеного Міністерства є надання медичної допомоги як виду соціального захисту ветеранам військової служби та членам їх сімей, для

чого в Міністерстві був створений окремий підрозділ – Адміністрація з питань медичного забезпечення. До відання Міністерства також належать госпітальні установи та поліклініки. Медична допомога Міністерства у справах ветеранів США включає в себе такі заходи медичної допомоги, як: соціальна реабілітація осіб з інвалідністю, страхування життя військовослужбовців, психотерапевтична допомога, здійснення різнорідного медичного обслуговування на пільгових умовах, організація поховань [3]. Можливо, для України введення такого органу виконавчої влади слугувало б прикладом, з урахуванням того, що військовослужбовці Збройних Сил України, чисельність яких налічує близько 250 тис. осіб, в сьогоденних умовах ведення активних бойових дій та після їх закінчення потребуватимуть якісної державної підтримки.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зазначити, що надання медичної допомоги військовослужбовцям повинно бути забезпечене на високому рівні, якісно та доступно. Для цього необхідно мати добре організовану систему медичної допомоги, яка повинна бути організована таким чином, щоб забезпечити доступність медичної допомоги військовим у будь-який час та в будь-якому місці, де вони знаходяться. Це означає, що медична допомога повинна бути надана на місці, де стався випадок, або в найближчій медичній установі. Для забезпечення високоякісної медичної допомоги військовослужбовцям, необхідно мати в команді медичних працівників з відповідною кваліфікацією та досвідом роботи з військовослужбовцями. Вони повинні бути підготовлені до надання допомоги в умовах бойових дій та інших екстремальних ситуаціях, де можуть бути залучені військові. Крім того, система медичної допомоги повинна бути забезпечена необхідним медичним обладнанням та медикаментами, а також регулярною підготовкою медичного персоналу до роботи з новими технологіями та методами лікування.

Список використаних джерел

1. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. № 2011-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1992. № 15. Ст. 190.
2. Про затвердження Порядку надання медичної допомоги у військово-медичних закладах і взаєморозрахунків за неї між військовими формуваннями : постанова Кабінету Міністрів України від 18.10.1999 р. № 1923. *Офіційний вісник України.* 1999. № 42. Ст. 2099.
3. Павленко В. С. Захист прав військовослужбовців та їх сімей: міжнародно-правовий аспект. *Юридичний науковий електронний журнал*. URL: http://lsej.org.ua/7_2020/34.pdf

Ключові слова: військовослужбовці, воєнний стан, соціальний захист, вид соціального захисту, медична допомога.

Key words: military personnel, martial law, social protection, type of social protection, medical care.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Бориченко К. В.

ХОМИЖЕНКО ЄВГЕНІЙ СЕРГІЙОВИЧ

студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПІЛЬГИ У СФЕРІ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Соціальний захист є важливою складовою будь-якої суспільної системи, що має на меті захистити людей від різних видів ризиків і забезпечити їх базові потреби. Основною метою соціального захисту є створення системи гарантій для забезпечення економічної та соціальної стабільності нації.

Пільги у сфері освіти – це важлива складова соціальної політики, яка дозволяє громадянам отримувати, зокрема, вищу освіту, оплачуючи лише частину вартості навчання або взагалі безкоштовно. Пільги у сфері освіт забезпечують її доступність для всіх громадян країни. Водночас актуальність цієї теми почала зростати після початку повномасштабної військової агресії російської федерації проти України, адже багато людей були вимушені покинути рідні домівки і не мали змогу продовжувати навчатися в тому закладі, який вони відвідували або не мали грошей для оплати навчання.

Також не можна не згадати осіб, зазначених у ст. 17 Конституції України, а саме військовослужбовців, яким «держава забезпечує соціальний захист», у тому числі й у сфері освіти [1].

Під час збройної агресії російської федерації проти України почало все більше і більше з'являтися внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО), які потребують соціальної допомоги від держави. Поняття ВПО закріплено у ст. 1 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», відповідно до якої це «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [2].

Частіш за все ВПО це сім'ї, в яких навчалися діти. Задля допомоги цим особам в Законі України «Про вищу освіту» у абз. 1 ч. 15 ст. 44 зазначено що «держава забезпечує … дітям, зареєстрованим як ВПО, дітям, які проживають у населених пунктах на лінії зіткнення, у тому числі дітям, які навчаються за денною формою здобуття освіти у закладах вищої освіти, – до закінчення такими дітьми закладів освіти за певним ступенем вищої освіти, але не більш як до досягнення ними 23 років, державну цільову підтримку для здобуття вищої освіти у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України» [3]. До такої підтримки зокрема відносять: повну або часткову оплату навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів; пільгові довгострокові кредити для здобуття освіти; соціальні стипендії; безоплатне

забезпечення підручниками; безоплатний доступу до мережі Інтернет, систем баз даних у державних та комунальних навчальних закладах; безоплатне проживання в гуртожитку [4]. Варто наголосити, що це не всі види підтримки, адже Кабінет Міністрів України може впроваджувати інші заходи, якщо у цьому буде необхідність.

Також варто зазначити, що не лише ВПО користуються цими пільгами. Так до людей, які мають право на пільги у сфері освіти також відносяться особи та діти осіб, що визнані учасниками бойових дій, особами з інвалідністю внаслідок війни. Так як Україна потребує багато військових, з кожним днем в країні з'являється все більше і більше осіб, на яких поширюються пільги у сфері освіти.

Також заслуговують на увагу й інші особи, які потребують соціальної допомоги, такі як: особи з інвалідністю; сироти; військовослужбовці; діти, постраждалі від аварії на ЧАЕС; особи, визнані постраждалими учасниками Революції Гідності, та інші. Згадувати про них доречно, адже хоч в країні зараз скрутне економічне становище, але все одно кожний громадянин має змогу скористатися заходами соціального захисту, у тому числі у виді соціальних пільг. Виходячи з цього можна зробити висновок, що країна турбується завжди не тільки про осіб, в яких несприятливі життєві ситуації виникли нещодавно, але й не забуває про інших та їхні проблеми.

До цього часу пільги у сфері освіти розглядалися виключно через призму Закону України «Про вищу освіту», а тому доречно згадати, що держава піклується не лише про здобувачів вищої освіти, а й допомагає тим, хто отримує дошкільну освіту. Так, у ч. 1 ст. 33 Закону України «Про дошкільну освіту» закріплено, що «держава забезпечує соціальний захист, підтримку дітей дошкільного віку, особливо дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з особливими освітніми потребами, а також дітей із малозабезпечених та багатодітних сімей» [5]. Як приклад підтримки цих осіб можна навести ст. 35 цього ж закону, в якій зазначається, що «органи місцевого самоврядування та місцеві органи виконавчої влади забезпечують безкоштовним харчуванням дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей з інвалідністю, дітей із малозабезпечених сімей …».

Підсумовуючи варто зазначити, що пільги у сфері освіти спрямовані на соціальний захист осіб, у яких в житті настали несприятливі наслідки соціальних ризиків. Вони є особливо важливими в умовах воєнного стану в Україні. Завдяки цим пільгам особи до 23 років, які були вимушені покинути домівки, мають змогу отримувати освіту. Також треба пам'ятати, що держава не забуває допомагати усім своїм громадянам незалежно від того наскільки давно в них настали несприятливі наслідки соціальних ризиків, що свідчить про потужний рівень соціального захисту, який не лише не знижується в умовах війни, а й підвищується. Наостанок варто зазначити, що державний бюджет нашої країни буде проходити дуже важке випробування після закінчення війни, адже багато людей, які зараз захищають нашу країну, покинули навчання і повертаючись до звичайного життя будуть потребувати соціальних пільг від держави.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 1. Ст. 1.
3. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
4. Пільги для навчання учасників бойових дій та осіб, прирівняних до них. URL: http://surl.li/gwaxu
5. Про дошкільну освіту : Закон України від 11 липня 2001 р. № 2628-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 49. Ст. 259.

Ключові слова: соціальний захист, соціальні пільги, пільги у сфері освіти, внутрішньо переміщені особи, соціальний ризик.
Key words: social protection, social benefits, benefits in the field of education, internally displaced persons, social risk.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Бориченко К. В.

ЯНІВ НАЗАР РУСЛАНОВИЧ,
ПУХА АРТЕМ МИКОЛАЙОВИЧ

студенти 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ГЕНДЕРНА ДИСКРИМІНАЦІЯ

У ст. 24 Конституції України від 28 червня 1996 р. № 254/96-ВР [1] закріплено, що «всі громадян мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом». Варто підкреслити, що Основний закон України забезпечує рівність перед законом і гарантує захист від дискримінації на підставі статі, таким чином закріпив принцип рівності перед законом та заборону дискримінації, який є фундаментальним принципом демократичної, європейської, правової держави.

У законодавстві немає чітко визначеного поняття «гендерної дискримінації», проте, дослідивши деякі закони, ми можемо узагальнити це поняття.

Відповідно до ст. 1 ч. 1 п. 1 Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» від 6 вересня 2012 р. № 5207-VI [2] дискримінація – це обставини, за яких особа за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших певних переконань, віку, статі, соціального походження, громадянства, мовними ознаками, зазнає обмеження у реалізації своїх прав та свобод.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV [3] гендерна рівність – це рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівноправну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Звідси доцільно зробити висновок, що гендерна дискримінація – це будь-яке негативне ставлення, нерівне поводження, обмеження прав, зневага до людини, пов'язані зі статевою ідентичністю, виражена статтю або гендерною приналежністю, що призводить до порушення рівності прав та можливостей між чоловіками та жінками.

Гендерна нерівність має корені в історичних, культурних, економічних та політичних факторах. Однією з причин є традиційна роль статей у суспільстві, яка закладена ще в стародавні часи. У більшості культур чоловіки відіграють роль провідника, захисника та головного годувальника родини, тоді як жінки – домогосподарки та опікуни дітей. Ця традиційна рольова модель викликає дискримінацію жінок та обмежує їх можливості у сферах праці, освіти та політики. Іншою причиною є стереотипи, які використовуються в суспільстві. Наприклад, довгий час приймалося за стереотип, що жінки не здатні на високі посади в бізнесі, політиці та науці, оскільки вони є менш амбіційними та менш здатними приймати важливі рішення. Ці стереотипи перешкоджають жінкам у розвитку кар'єри та викликають дискримінацію на робочому місці. Третій фактор, який впливає на гендерну нерівність, – це недостатня увага до проблем гендерної рівності в суспільстві. Недостатність розуміння та свідомості про те, як гендерні стереотипи та нерівність впливають на життя людей, призводить до збереження старих практик та перешкоджає здійсненню позитивних змін.

Гендерна нерівність має серйозні наслідки для індивідів та суспільства загалом. Одна з найбільш очевидних наслідків – це дискримінація та обмеження можливостей жінок у сферах праці, освіти та політики. Це призводить до зменшення можливостей для жінок заробляти достатній дохід та займати високі посади, що в свою чергу знижує економічний потенціал суспільства в цілому. Іншим наслідком гендерної нерівності є збільшення насильства щодо жінок та дівчат. Жінки, які знаходяться в уразливому стані через свою стать, частіше стають жертвами насильства та сексуальних домагань, що призводить до психологічної та фізичної травми. Також гендерна нерівність призводить до зменшення потенціалу суспільства у сфері науки та технологій. Жінки зустрічаються з перешкодами у здобутті вищої освіти та просуванні в кар'єрі науковця, що призводить до зниження кількості жінок-дослідниць та відповідно, до зменшення шансів на новітні технологічні відкриття та наукові досягнення.

Дослідивши проблему гендерної нерівності ми пропонуємо шляхи боротьби, необхідно приймати рішення на різних рівнях – від сімейного до міжнародного:

1. Підвищення свідомості про гендерну нерівність. Необхідно проводити інформаційні кампанії та навчальні програми, які допоможуть людям зрозуміти, як гендерна нерівність впливає на життя та здоров'я людей.

2. Запровадження політики гендерної рівності в усіх сферах життя. Необхідно приймати більше нормативно-правових актів і законів, які забезпечать рівні можливості та права для жінок та чоловіків у сферах праці, освіти та політики.

3. Зменшення гендерних стереотипів та переконань. Необхідно допомагати людям переосмислити свої уявлення про ролі чоловіків та жінок у суспільстві та створювати умови для рівноправності.

4. Підтримка жінок у просуванні по кар'єрній драбині та забезпечення рівних можливостей для них у сфері бізнесу та науки. Необхідно запроваджувати політики, що допоможуть жінкам розвиватися у сферах, де вони зустрічають перешкоди.

5. Запобігання насильства щодо жінок та дівчат. Необхідно розширювати законодавство, що забороняє насильство та домагання до жінок та дівчат, та забезпечувати допомогу тим, хто став жертвою насильства.

6. Розробка міжнародних документів та політик, що забезпечують гендерну рівність. Необхідно співпрацювати з міжнародними організаціями та іншими країнами з метою розробки та впровадження політик, що сприятимуть гендерній рівності та боротьбі з гендерною нерівністю.

Гендерна нерівність – це проблема, яка є викликом для сучасного суспільства. Ця проблема впливає на різні сфери життя та призводить до обмеження можливостей та прав людей на основі їхньої статі. Лише взаємодія на різних рівнях та співпраця між різними сторонами дозволять досягти гендерної рівності та створити більш справедливе та рівноправне суспільство для всіх.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28 червня 1996 р. № 254/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. №30. Ст. 141.
2. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 р. № 5207-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 08.09.2005 р. № 2866-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15

Ключові слова: дискримінація, гендер, гендерна нерівність, рівноправність, гендерні стереотипи.

Key words: discrimination, gender, gender inequality, equality, gender stereotypes.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожарова О. В.

СЕКЦІЯ 13

ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО, АГРАРНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

ВОВЧЕНКО МАКСИМ МИХАЙЛОВИЧ

студент 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну спричинило значні зміни в організації суспільних відносин. Особливих проблем зазнало регулювання земельних відносин у розрізі постійного прагнення держави-агресора побороти незалежність українського народу. Україна продовжує виконувати свої функції, а суспільство адаптується до нових реалій життя. Тому дослідження змін у регулюванні земельних відносин набуває особливого значення в умовах війни, яка є найбільшою кризою для країни.

Введення на території України режиму воєнного стану спричинило низку зрушень в земельному законодавстві, в тому числі й щодо прийняття нових нормативно-правових актів. Такі зміни носять здебільшого позитивний характер, однак їх впровадження на практиці зумовлює ряд проблем, що потребують негайного вирішення. Подібними питаннями займаються безліч науковців та практиків, зокрема Н. Дугієнко, Є. Малиновська, В. Щербак, Ю. Власенко, Ю. Горун, А. Рубленко, А. Ражик, В. Миколенко, А. Шпильова та багато інших.

Першочерговим актом, який відображає вплив військової агресії на регулювання земельних відносин в Україні, є Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» від 12 травня 2022 р. [1].

Впроваджені зміни встановлюють спрощені процедури передачі земельних угідь спільної власності в оренду. Окрім вищевказаного напрямку, законодавець приділив увагу питанню зміни цільового призначення земельних ділянок при передачі в оренду земель сільськогосподарського призначення з метою ведення товарного виробництва. До таких земель на сьогодні відносять землі запасу, землі сільськогосподарського призначення та особисті селянські господарства.

Серед позитивних нововведень науковці відзначають: 1) автоматично продовжується строк користування землею, який закінчився

в період воєнного стану; 2) з'явилася можливість орендувати землю для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без проведення земельних торгів; 3) договори оренди землі можуть укладатися лише в електронній формі та не потребують реєстрації відповідно до законодавчих норм; 4) орендовані землі сільськогосподарського призначення можуть бути передані в суборенду для ведення товарного сільськогосподарського виробництва [2, с. 670].

Отже, основною метою внесення змін до Земельного кодексу України є встановлення особливих правил володіння, користування та розпорядження землями, що мають важливе значення для національної економіки, аграрного сектору та українського суспільства. Саме з такою метою спрощувалась система зміни цільового призначення земельних ділянок, про що попередньо зазначалось в дослідженні. Окрім нарощування виробничих потужностей підприємств, законодавець урахував можливість використання земельних угідь для розселення внутрішньо переміщених осіб, а також для розміщення систем транспортування і розподілу газу.

Також уваги заслуговує припинення на період дії воєнного стану в Україні та протягом одного місяця після закінчення або скасування воєнного стану доступу користувачів до Державного земельного кадастру в адміністративних районах, перелік яких затверджено Державною службою з питань геодезії, картографії та кадастру за погодженням з Міністерством аграрної політики та продовольства України.

Причиною припинення надання послуг відповідними сервісами (доступ до інформації про земельні ділянки та отримання відомостей з Державного земельного кадастру) є їх вразливість в умовах інформаційної війни з російською федерацією. Також варто відзначити, що розробникам документації із землеустрою скасували конкретні строки на підготовку такої документації. Раніше цей термін міг становити до шести місяців. На практиці це положення є важливим, оскільки саме органи місцевого самоврядування є замовниками документації із землеустрою та укладають відповідні договори [3].

Однак проблематика регулювання земельних відносин під час війни в Україні характеризується наявністю ряду не вирішених питань. Зокрема, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» не регулює процедури та критерії визначення, яким фізичним та юридичним особам надаватиметься право оренди земельних ділянок державної та комунальної власності без проведення земельних торгів для створення виробничих потужностей для підприємств, що переміщуються із зони проведення бойових дій. Таким чином, чинне законодавство визначає лише основні принципи та вимоги, тоді як детальні процедури поступово впроваджуються на рівні підзаконних нормативно-правових актів [4, с. 167].

Отже, військові дії в Україні суттєво вплинули на регулювання земельних відносин в Україні, однак не зупинили їх. Найбільш позитивним зрушенням є прагнення законодавця заповнити усі прогалини, що виявило повномасштабне вторгнення. Таким чином, законодавство України створило умови, які сприяють розвитку земельних відносин навіть в умовах воєнного стану. Запровадження спеціальних механізмів, які повністю відповідають вимогам воєнного часу, допоможе досягти такого важливого завдання, як підвищення ефективності використання земель та забезпечення продовольчої безпеки нашої країни.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 р. № 2247-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2022. № 47. Ст. 15.
2. Горун Ю. В. Реалізація земельних правовідносин в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 17 червня 2022 р. Одеса, 2022. С. 669–672.
3. Рубленко А. Земельні відносини в умовах воєнного стану. 2022. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/21953/1/Конф_цивіл%20право_РЕД_%20ВЕРСТКА%202022_p165-166.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
4. Ражик А. Деякі особливості регулювання земельних відносин у період дії воєнного стану. *Регулювання приватно-правових відносин в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали Міжвуз. наук.-практ. конф., м. Київ, 29 вересня 2022 р. Київ, 2022. С. 166–168.

Ключові слова: земельні відносини, повномасштабне вторгнення, війна, регулювання земельних відносин, воєнний стан, законодавство, земельні ресурси.

Key words: land relations, full scale invasion, war, regulation of land relations, martial law, legislation, land resources.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Заверюха М. М.

ГІЛЬТАЙ АНАСТАСІЯ ВОЛОДИМИРІВНА,
СИРОТЮК ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА

студентки 2-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ВІДНОВЛЕННЯ ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА У ПІСЛЯВОЄННИЙ ЧАС

З початком повномасштабного вторгнення військ агресора 24 лютого 2022 р. стан природного середовища є вкрай актуальною проблемою. Адже російські військові кожного дня руйнують нафтобази, бомблять підприємства і заводи, випалюють ліси, а також вчиняють інші жахливі злочини проти довкілля.

Відтак, серед усіх видів людської діяльності, війна має найбільший негативний вплив на довкілля. З одного боку, військові дії шкодять

природному середовищу, а з іншого боку, ресурси, витрачені на війну, могли бути використані для збереження довкілля або розвитку ресурсо-ефективних технологій. Пряме влучання снарядів та забруднення довкілля як наслідок використання військової техніки, призводять до повної деградації екосистем. Заряди, що розриваються, та горіння неметалевих деталей військової техніки забруднюють ґрунти та водні ресурси токсичними металами та елементами. Крім того, тонни металобрухту зосереджені у лісових масивах, що теж негативно впливає на екологію. Різні країни світу мають різний досвід відновлення природного середовища в післявоєнний час, який відрізняється від того, що відбувається в Україні [1].

Наприклад, в Кувейті є успішні приклади відновлення, проте умови там дуже відрізняються від умов в Україні, оскільки Кувейт складається переважно з піску. Україна має свої проблеми, такі як чутливість степових екосистем до впливу людини та військових дій. З іншого боку, держава може не мати достатньо коштів та уваги на відновлення екосистем. Однак громадські організації, з залученням волонтерів можуть долучитися до відновлення екосистем.

Після перемоги буде необхідно відновлювати зруйновані міста, зокрема, Маріуполь. Уже зараз архітектори співпрацюють щоб запропонувати проєкти відновлення міст з урахуванням зелених принципів. Незважаючи на те, що Маріуполь майже повністю зруйнований, ми маємо можливість відновити його на рівні кращих європейських практик, починаючи з нуля. Зараз до нас проявляють інтерес та готові допомогти багато людей, організацій та країн.

Для досягнення сталого розвитку економіки та громад у рамках зеленої післявоєнної відбудови необхідно планувати на коротко-, середньо- та довгострокову перспективи та здійснювати певні кроки. Основні принципи включають сталі та системні рішення, прозорість та участь громад у процесі прийняття рішень, використовуючи найкращі доступні технології та практики, для сталого та сталого розвитку міст та регіонів, декарбонізацію та децентралізацію енергетики, розвиток стійких та децентралізованих агропродовольчих систем та збереження екосистем та природного середовища України.

Важливим є цілковите впровадження процедур оцінок впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки. Для досягнення сталого розвитку компаній необхідно повністю дотримуватися процедур оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки. У воєнний час цю процедуру обмежували через дерегуляцію бізнесу.

Компанії мають відповідально ставитися до відбудови своїх підприємств, враховуючи усі ризики, такі як зміна клімату, недостатність чистої води та необхідне відновлення природних екосистем. Крім того, обов'язково дотримуватися екологічних вимог та стандартів при відновленні пошкодженої інфраструктури, будівель, підприємств [2].

Ці вимоги не повинні розглядатися як перешкода для розвитку бізнесу, а навпаки, дотримання їх сприятиме майбутньому сталому розвитку підприємств і забезпечить економічну та екологічну безпеку.

Отож, відбудована Україна має стати високотехнологічною, яка відповідає всім екологічним стандартам. Тому післявоєнний розвиток інфраструктури та економічне відновлення має базуватися на найкращих доступних технологіях і практиках, які перенесуть нашу країну з радянського минулого у світле та безпечне майбутнє.

Список використаних джерел

1. Свєженцева І. Як війна впливає на довкілля і як можна допомогти його відновлювати – розповідає екологиня. URL: https://suspilne.media/231917-ak-vijna-vplivae-na-dovkilla-i-ak-mozna-dopomogti-jogo-vidnovluvati-rozpovidae-ekologina/
2. Принципи зеленої післявоєнної відбудови України. URL: https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ua.html

Ключові слова: природне середовище, руйнація, післявоєнна відбудова.
Key words: natural environment, destruction, postwar reconstruction.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Канівець Л. А.

ДАНИШ АЛІНА ВІТАЛІЇВНА,
СОРОКА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентки 2-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ

Внаслідок російської агресії на території України багато будівель було зруйновано, а критична інфраструктура була піддана ракетним ударам, що призвело до серйозної шкоди довкіллю. Війна істотно вплинула на всі компоненти довкілля, включаючи тваринний і рослинний світ, воду, повітря та ґрунт. Обстріли лісів, екосистем на землі і в морі, промислових об'єктів, транспортної інфраструктури та будинків, руйнування систем водопостачання, каналізації та утилізації відходів призвели до серйозної шкоди з довгостроковими наслідками для довкілля та здоров'я людей.

Наразі через відсутність точної інформації про вплив війни на довкілля, неможливо повністю оцінити її наслідки. Є дві причини цього. По-перше, збирати дані небезпечно для фахівців у зоні активних бойових дій; по-друге, деяка інформація підлягає обмеженню з тактичних міркувань [1].

Проте є одна незаперечна річ: тривалість війни безпосередньо впливає на масштаб шкоди, яку вона завдає довкіллю, а також на кількість наслідків, з якими доведеться зіштовхнутися в майбутньому. Це підтвердилося на початку війни, яка розпочалася 9 років тому, коли росія анексувала Крим та частину Донеччини та Луганщини. Бойові дії та дії окупаційної адміністрації мали суттєвий вплив на природу цих регіонів. Адже відомо, що від агресії росії постраждало майже 40 % природоохоронних територій України.

Приблизно 200 територій Смарагдової мережі площею 2,9 млн га перебувають під загрозою знищення [2]. Вона булла створена для того, щоб зберегти види та оселища, які потребують охорони на загальноєвропейському рівні, але вони розташовані не на території країн ЄС. Ці природні території відіграють важливу роль у збереженні біорізноманіття і клімату.

Бойові дії стали причиною загрози для деяких рідкісних і ендемічних видів рослин і тварин, які мешкають на цих територіях, зокрема, в національних природних заповідниках, приморських оселищах, цілинних степах і болотах.

У лісах вже є велика кількість ракет, що впали, а також нерозірваних боєприпасів, що є потенційною небезпекою для людей на багато десятиліть. Практика та регулярні зведення ДСНС про інформацію щодо випадково знайдених авіабомб часів Другої світової війни демонструють цю небезпеку. Крім того, російські війська, знищуючи наші ліси, використовують деревину для будівництва фортифікаційних споруд, прокладання інфраструктури, обігріву та приготування їжі.

Ще однією з гострих проблем є заміновані території. Наразі 200 тис. кв. км залишились не розмінованими. За даними, наведеними Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, розриви мін призводять до забруднення ґрунтів важкими металами – свинцем, стронцієм тощо. При певних обставинах ці ґрунти стають непридатними для сільськогосподарського використання.

Бойові дії перешкоджають мирному існуванню диких тварин, які змушені втікати зі своїх зон проживання або загинути. Крім того, бойові дії, що відбуваються в період отелення лосів (з квітня по червень), погіршують умови для успішного розмноження та виживання новонароджених лосенят. Український лось є рідкісним видом та занесений до Червоної книги України.

Україна перетинає три міграційні шляхи птахів: Азово-Чорноморський широтний (південний коридор) є одним з найбільш населених перелітними птахами місць в Україні [3]. Цей шлях особливо використовують водоплавні та прибережні птахи, такі як гуси, качки, гагари, кулики, мартини, крячки та інші. Місця зупинок мігруючих птахів є важливими для їх харчування та відпочинку, тому потребують захисту.

Відмічені негативні наслідки бойових дій на довкілля в Україні є дуже серйозними та можуть мати далекосяжні наслідки. Якщо бойові дії продовжуватимуться, то можна очікувати подальше зниження біорізноманіття, збільшення забруднення навколишнього середовища та загрозу здоров'ю людей. Оскільки багато з відмічених екосистем є унікальними та рідкісними для України, їх збереження та охорона є надзвичайно важливим завданням. Уряд та відповідні організації повинні вжити усіх необхідних заходів для захисту довкілля та збереження біорізноманіття в областях, де ведуться бойові дії. Це може включати в себе планування місць зупинок для мігруючих птахів та захист їх середовища існування, проведення відповідних досліджень на виявлення небезпечних матеріалів у лісах та на інших територіях, розробку планів захисту від торфових пожеж та моніторинг рівня

забруднення повітря. Важливо також залучити громадськість до цих зусиль та підвищити рівень свідомості щодо необхідності збереження довкілля та біорізноманіття.

Ефективна система моніторингу стану довкілля є дуже важливою після війни, коли існує ризик значного забруднення ґрунтів та вод. Це дозволить вчасно виявляти та зафіксовувати шкоду довкіллю та приймати необхідні заходи для її усунення. Крім того, план відновлення України має включати заходи з відновлення та збереження екосистем, що допоможе попередити подальше погіршення стану довкілля та відновити екологічний баланс. Природоорієнтовані рішення та заходи з адаптації до зміни клімату також мають бути включені до планів відбудови населених пунктів. Надзвичайно важливо, щоб відповідні органи влади співпрацювали між собою, щоб забезпечити взаємодію та спільні зусилля у збереженні довкілля та відновленні екосистем. Тільки таким чином ми зможемо забезпечити сталий розвиток та зберегти природу для наступних поколінь.

Список використаних джерел

1. Природа та війна: як військове вторгнення росії впливає на довкілля України. URL: http://ecoprostir.com/2022/04/21/pryroda-ta-vijna-yak-vijskove-vtorgnennya-rosiyi-vplyvaye-na-dovkillya-ukrayiny/
2. Майже 3 млн га Смарагдової мережі опинилися під загрозою знищення через війну в Україні. *ЕкоПолітика.* URL: https://ecopolitic.com.ua/ua/news/dii-rosiyan-v-ukraini-zagrozhujut-znishhennyam-2-9-mln-ga-smaragdovoi-merezhi/
3. Чому птахи летять у вирій. URL: https://uainfo.org/blognews/1573906408-chomu-ptahi-letyat-u-viriy-.html

Ключові слова: охорона довкілля, бойові дії, екологічні загрози, відновлення стану довкілля, збереження біорізноманіття.
Key words: environmental protection, hostilities, environmental threats, restoration of the environment, preservation of biodiversity.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Канівець Л. А.

КАРТАШОВА ВІТАЛІНА ВІТАЛІЇВНА,
НІКОНОВА ДАРІЯ ІГОРІВНА

студентки 2-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА У ВРЕГУЛЮВАННІ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ ТА ЗАХИСТІ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

У XX ст. термін «збройний конфлікт» повністю замінив термін «війна», і він став використовуватися в нормативних і законодавчих актах, а також у документах ООН. Женевські конвенції 1949 р. також

передбачили це відношення. Продовжуючи розвивати вищезгаданий підхід, Додаток I 1977 р. до Женевських конвенцій установив розуміння «міжнародного збройного конфлікту» [1].

Міжнародний збройний конфлікт, або збройний конфлікт міжнародного характеру, – це «конфлікт між двома або більше сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стан війни». Це розуміння повністю відповідає Женевським конвенціям (ст. 2). Ст. 1 Додаткового протоколу 1977 р. додає до цього визначення, що «народи ведуть боротьбу проти колоніального панування та іноземної окупації і проти расистських режимів у здійсненні свого права на самовизначення» [2, с. 9].

У XX ст. відбулося різке прискорення військово-технічного розвитку. Цей фактор почав чинити реальний вплив на розроблення норм міжнародного гуманітарного права і призвів до появи низки правових норм, що оцінка потенційної шкоди навколишньому середовищу, спричиненої новою зброєю, є питанням великого значення.

Мілітаризація наукових досліджень та експериментів особливо актуальна для таких країн, як Сполучені Штати, Іран і Північна Корея, що призвело до зусиль щодо створення в низці лабораторій і центрів зброї, яка чинить руйнівний вплив на навколишнє середовище. Ця проблема розглядається міжнародною спільнотою і вченими на двох рівнях. Більш загальний підхід передбачає виявлення масштабів і характеру втрат, у цьому разі вказується, що використовувана державами для найрізноманітніших потреб збройна техніка може пошкодити біосферу планети. Обмеження методів і засобів заподіяння шкоди одночасно виділяється на універсальний рівень. У вузькому плані ця проблема пояснюється військовою діяльністю (військові приготування та бойові дії) [3, с. 14].

До числа багатьох існуючих міжнародно-правових актів, які прямо або частково відносяться до охорони навколишнього середовища, входять «Женевські конвенції» 1949 р., «Додатковий протокол» 1977 р., «Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище» 1976 р., «Конвенція про заборону або обмеження застосування конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію», 1980 р. тощо. Ці документи визначають такий загальний принцип: єдина законна мета держав під час війни – послабити військову міць супротивника і підкреслити необхідність технічних кордонів. У будь-якому разі потреби війни мають відповідати вимогам гуманізму. Існують норми міжнародного гуманітарного права, які визначають принцип обмеження вибору засобів ведення війни та його зміст. Деякі дослідники називають їх «абсолютною забороною війни» і вважають, що «їх застосування заборонено, навіть якщо вони необхідні для досягнення цілей війни, і їхнє використання неможливе, навіть якщо воно диктується військовою потребою» [4, с. 11].

Говорячи про роль і важливість Женевських конвенцій 1949 р., слід зазначити, що в деяких положеннях принцип гуманізму конкретизується, що, на нашу думку, спрямовано на захист довкілля,

не виключаючи також захист прав людини. Наприклад, ст. 13 Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни говорить, що положення Конвенції «повинні сприяти пом'якшенню страждань, породжуваних війною». У ст. 13 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими йдеться, що «з військовополоненими слід завжди поводитися гуманно, будь-який незаконний акт або бездіяльність з боку держави, що держави, що тримає в полоні, що призводять до смерті військовополоненого, який перебуває в її владі, або ставлять здоров'я військовополоненого під серйозну загрозу, забороняються і будуть розглядатися як серйозні порушення, військовополонені так само повинні завжди користуватися захистом, особливо від усяких актів насильства або залякування, від образ і цікавості натовпу» [4, с. 148]. Ці та інші положення вищезазначених конвенцій, а також інші норми інших міжнародних угод ґрунтуються на загальному розумінні принципу гуманізму, спрямованого на заборону незаконного застосування насильства під час військових операцій, захист людини та її гідності, а також захист, необхідний для виживання людини.

Сучасний рівень розвитку військових технологій усуває межу між особливо небезпечними і відносно легкими видами зброї, здатними негативно впливати на навколишнє середовище.

Багато з цих проблем поширилося в умовах стрімкого розвитку військово-технічного прогресу. У зв'язку з цим «сучасні умови вимагають розроблення міжнародно-правових норм, спрямованих на захист не тільки людства», а й навколишнього його природного середовища від небезпеки застосування деструктивних видів озброєнь. Розвиток у цьому напрямку почався давно і триває досі. Ця робота заслуговує на увагу, тому що вона потрібна для порятунку людей від загрози війни та запобігання нанесенню шкоди навколишньому середовищу в результаті збройних конфліктів. З цього погляду необхідно підкреслити життєво важливу роль міжнародного права в забезпеченні захисту навколишнього середовища [5, с. 126].

Через свій руйнівний характер сучасні збройні конфлікти створюють різні загрози для навколишнього середовища. Як приклад можна відзначити довготривале хімічне забруднення на суші, а також забруднення води й атмосферного середовища. У зв'язку з цим захист природного середовища, зокрема морського, має сьогодні особливе значення і є одним із найважливіших завдань, що стоять перед людством.

Виходячи з цього, ми вважаємо, що сучасні міждержавні відносини вимагають створення більш ефективної системи екологічних відносин. На наш погляд, досягнення цієї мети можливе. Для цього необхідно дослідити екологічні проблеми, спричинені війнами, в контексті національної та міжнародної безпеки на доктринальному рівні.

Вважаємо, що якщо відбудеться відхилення від цієї мети, то процес деградації природного середовища прискориться, реальний характер екологічної небезпеки буде неминучим не тільки для конфліктуючих сторін, а й для нейтральних держав.

Список використаних джерел

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій 1977 р. від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua
2. Громовенко К. В., Грушко М. В., Мануїлова К. В. Міжнародно-правове регулювання збройних конфліктів : навчально-методичний посібник. Одеса : «Юридика», 2023. 132 с.
3. Воєнні дії на сході України – цивілізаційні виклики людству. Львів : ЕПЛ, 2015. 136 с.
4. Krammer, A. Prisoners of war: a reference handbook. Greenwood Publishing Group, 2008. 192 p.
5. Boothby, W. H. Weapons and the law of armed conflict. Oxford University Press, 2016. 422 p.

Ключові слова: збройний конфлікт, війна, Женевська конвенція, охорона навколишнього середовища, засоби ведення війни, зброя, екологічні відносини.
Key words: armed conflict, war, Geneva Convention, environmental protection, means of warfare, weapons, environmental relations.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Канівець Л. А.

КНИГА ЄЛИЗАВЕТА ЮРІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ

Україна реалізує екологічну політику відповідно до національних інтересів, міжнародних зобов'язань та принципів сталого розвитку, проте воєнний стан та зміни в євроінтеграції вимагають активізації зусиль для забезпечення екологічної безпеки та розвитку стійких економічних моделей.

Конституційне право на безпечне для життя природне середовище (право на екологічну безпеку) визначається більшістю науковців як універсальне та абсолютне право, тісно пов'язане з правом на життя та правом на охорону життя [1, с. 139]. Екологічна безпека гарантується громадянам України шляхом здійснення широкого комплексу систематизованих політичних, економічних, технічних, організаційних, державно-правових та інших заходів. Конституція України закріплює обов'язок держави забезпечувати екологічну безпеку і підтримувати екологічну рівновагу на території країни, зберігати генофонд Українського народу (ст. 16) [2]. Відповідно до Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р., Україна без зовнішнього втручання встановлює порядок організації охорони природи в межах своєї території та порядок використання природних ресурсів, які знаходяться на цій території.

Одним із найважливіших напрямків екологічної політики України в умовах воєнного стану є забезпечення екологічної безпеки. Воєнні конфлікти можуть мати серйозні негативні наслідки для навколишнього середовища, і Україна зобов'язується запобігати цьому впливу та забезпечувати екологічну безпеку на національному рівні. Для цього уповноваженими органами державної влади та управління розробляються системи моніторингу стану навколишнього середовища та запобігання екологічним кризам.

Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України на своєму веб-сайті у дописі від 10.11.2022 р. інформує, що повномасштабне вторгнення Росії на територію України поставило перед державою нові виклики, змусило її шукати нові підходи до забезпечення відповідальності агресора за завдану довкіллю шкоду. Руслан Гречаник, заступник Міністра захисту довкілля та природних ресурсів України, під час слухань у Комітеті Верховної Ради з питань екологічної політики та природокористування наголосив, що в рамках євроінтеграції Україна вже звернулася до ООН, Ради Європи та урядів європейських держав щодо створення спеціального трибуналу для розгляду злочинів країни-агресора. Варто зазначити, що ще з 2014 р. через воєнні операції на сході держави під загрозу ставляться не лише природні ресурси України, а й сусідніх країн [3]. Варто зазначити, що питання екологічної безпеки виходить на міжнародну арену згідно з ст. 71 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [4].

Наступним напрямком розвитку екологічної політики України є збереження біорізноманіття. В Україні активно здійснюються заходи щодо охорони та збереження біорізноманіття, зокрема шляхом створення заповідних територій, національних природних парків та інших територій природно-заповідного фонду. Крім того, контролюється використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища.

У 1995 р. Україна ратифікувала Конвенцію про біологічне різноманіття (1992) та з багатьма державами ЄС взяла на себе ряд зобов'язань, у тому числі зобов'язання розробити національну стратегію збереження біорізноманіття. У ст. 2 цієї угоди зазначається, що під біологічним різноманіттям розуміють сукупність живих організмів з усіх джерел та екосистем [5].

Враховуючи положення Конвенції та візуалізацію постраждалих природних територій внаслідок військового вторгнення за даними ГО «Українська природоохоронна група», можна виокремити такі негативні аспекти впливу військового вторгнення на довкілля України: пошкодження ґрунтового покриття тяжкою технікою та вибухами, порушення спокою диких тварин, пожежі в екосистемах, хімічне забруднення від ракет та авіації, ненормоване використання нафтопродуктів, пошкодження комунальних споруд та забруднення вод органічними речовинами.

Отже, охорона довкілля та збереження біорізноманіття є важливими напрямами екологічної політики в умовах воєнного стану

та євроінтеграційних перетворень в Україні. Компетентні органи України мають приділяти значну увагу забезпеченню екологічної безпеки та розвитку екологічної політики у відповідності до вимог національного та міжнародного законодавства. Безперечно, станом на 2023 р. збереження довкілля та біорізноманіття в Україні вимагає комплексного підходу та координації зусиль з боку владних органів, наукової спільноти та громадських організацій.

Список використаних джерел

1. Екологічне право України : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 438 с.
2. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.
3. Вебсайт Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. URL: https://mepr.gov.ua/masshtaby-shkody-zavdanoyi-dovkillyu-ukrayiny-vid-agresiyi-rf-vrazhayut-ves-svit/
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1991. № 41. Ст. 546 (з наступними змінами і доповненнями).
5. Конвенція про охорону біологічного різноманіття (Ріо-де-Жанейро, 5 червня 1992 р.), ратифікована Законом України від 29 листопада 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 49. Ст. 433.

Ключові слова: екологія, екологічна політика, воєнний стан, євроінтеграція, природне середовище, екологічна безпека, біологічне різноманіття, природокористування, охорона життя, моніторинг, екосистема, національне та міжнародне законодавство.

Key words: ecology, environmental policy, martial law, European integration, environment, environmental security, biological diversity, nature management, life protection, monitoring, ecosystem, national and international legislation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Платонова Є. О.

КОЛОМІЄЦЬ ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Природні ресурси є основою соціально-економічного розвитку будь-якого регіону, а пошуки шляхів підвищення ефективності їх використання набувають найбільшої актуальності в умовах збройної агресії проти України. Спільною рисою наукових досліджень з даної проблематики є твердження про те, що належний рівень використання

природних ресурсів безпосередньо залежить від ефективності державного управління у цій сфері. Механізми, що реалізуються на державному та регіональному рівнях, спрямовані на збереження природно-ресурсного потенціалу України як обов'язкового елементу стратегій розвитку української держави.

Незважаючи на спрямованість української політики на подолання збройної агресії проти України, питання збереження потенціалу природних ресурсів та його повоєнне відновлення залишається важливим напрямом реалізації функцій державного управління. Виклики, що сьогодні постали перед Україною, потребують дослідження окремих питань державного управління у сфері використання природних ресурсів, для їх подальшої імплементації з урахуванням сучасних реалій. Подібні питання стали першочерговим предметом дослідження великого кола науковців, особливої уваги серед яких заслуговують В. Теремецький, Г. Шуст, Г. Буканов, В. Телеуца, Д. Зоідзе, І. Парубчак, Г. Гринишин, О. Бондар, М. Заверюха, І. Каракаш та багато інших.

Ефективність державного управління в сфері використання природних ресурсів передбачає створення нормативно-правової бази, що відповідає реаліям соціально-економічного життя населення, територіальне планування і програмування, розроблення та реалізацію окремих заходів і рішень органів державної влади, реалізацію загальнодержавної планової, фінансової та інвестиційної політики, забезпечення дотримання вимог законодавчих, нормативно-правових та методичних документів, створення механізмів стимулювання збереження та раціонального використання природних ресурсів, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні законодавства у сфері використання природних ресурсів [1, с. 45].

Варто відзначити, що спрямованість державного управління на ефективне використання природних ресурсів одночасно зумовлює наявність великого кола проблем, що перешкоджають збереженню потенціалу таких ресурсів. Зокрема, на сьогодні відсутня єдина державна система управління використанням природних ресурсів; відстежується неефективність природоохоронних органів та відсутність екологічних пріоритетів; відсутня державна підтримка екологічної освіти на всіх рівнях; наявна корупція, непослідовність, суперечливість та незаконна практика на всіх рівнях влади у вирішенні екологічних питань; фіксується неспроможність правоохоронних органів забезпечити дотримання різними організаціями природоохоронного законодавства; відстежується нецільове використання коштів фондів охорони природних ресурсів тощо [2, с. 28].

Формування належної системи державного управління у сфері використання природних ресурсів має передбачати формування державної природо ресурсної політики, що визначить курс державної політики в даній сфері та сформулює практичні механізми її реалізації. Яскравим прикладом існування таких механізмів виступає Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 р. (далі – Концепція), яка одним із завдань чітко визначила

нераціональне використання природних основних природних ресурсів та їх виснаження [3].

На нашу думку, схвалення Концепції є необхідним кроком у формуванні ефективного державного управління з використання природних ресурсів, однак її постулати не враховують сьогоденні реалії України. Повномасштабне вторгнення російської федерації спричинило значну шкоду природному фонду країни, доступ до великої частини якого взагалі неможливий. Однією з головних проблем залишається неможливість проведення оцінки стану природних ресурсів на тимчасового окупованих територіях, практичної реалізації прийнятих програм державного та регіонального розвитку тощо.

Ефективність державного управління на сьогодні цілком залежить від пошуків перспектив екологічної реабілітації стану природних ресурсів України після завершення військових дій, що має включати комплекс практичних заходів: переробку та повторне використання відходів, утворених руйнуваннями внаслідок бойових дій; впровадження найкращих доступних технологій та методів керування при відновленні інфраструктурних та промислових об'єктів; запровадження системи екологічного контролю на основі результатів державної системи моніторингу довкілля; запровадження екологічного страхування як прогресивного інструменту для управління екологічними ризиками [4].

Отже, пріоритетними напрямами підвищення ефективності державного управління в сфері використання природних ресурсів є, по-перше, адаптація національного природоохоронного законодавства до європейського відповідно до Угоди про асоціацію та імплементація європейських економічних стимулів розвитку «зеленої» економіки; по-друге, посилення компетенції та впливу органів державної влади на прийняття рішень у сфері використання природних ресурсів; по-третє, створення необхідних умов для соціально-економічного та екологічного захисту стану природних ресурсів; по-четверте, формування стратегій державного та регіонального розвитку з урахуванням сьогоденних реалій України.

Список використаних джерел

1. Парубчак П. І. Особливості державного управління земельними ресурсами в Україні. *Антикризовий менеджмент: управлінські, правові та економічні аспекти забезпечення безпеки життєдіяльності населення і територій* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., м. Львів, 2021 р. Львів, 2021. С. 42–46.
2. Буканов Г. М. Адміністративно-організаційний механізм державного управління у сфері формування і реалізації екологічної політики: загальнодержавний і регіональний аспекти. *Публічне управління та митне адміністрування.* 2020. № 4 (27). С. 26–31.
3. Про Схвалення Стратегії екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 р. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.10.2021 р. № 1363-р. *Офіційний вісник України.* 2021. № 87. Ст. 17.
4. Відбудова України для людей і природи: чому зелене відновлення важливе на шляху інтеграції до ЄС. 2022. URL: https://gre4ka.info/zhyttia/71191-vidbudova-ukrainy-dlia-liudei-i-pryrody-chomu-zelene-vidnovlenniavazhlyve-na-shliakhu-intehratsii-do-yes (дата звернення: 03.05.2023).

Ключові слова: державне управління, природні ресурси, ефективність, екологічна безпека, екологічна реабілітація, потенціал природних ресурсів, стратегія, повоєнне відновлення.

Key words: governance, natural resources, efficiency, ecological safety, ecological rehabilitation, the potential of natural resources, strategy, post-war recovery.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Заверюха М. М.

КОЛОМІЄЦЬ ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ НА БЕЗПЕКУ МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Інтеграція України в Європейський Союз (далі – ЄС) неможлива без створення відповідних національно-правових передумов, забезпечення відповідності національної правової системи регулювання морегосподарської діяльності нормам міжнародного морського права, без використання уніфікованих транспортних технологій в відповідності з вимогами і параметрами, встановленими міжнародними конвенціями і угодами, а також вимогами, що пред'являються Всесвітньою організацією торгівлі.

Серед основних вимог, що ставляться перед Україною як кандидатом на вступ до Європейського Союзу, відсутні положення щодо забезпечення безпеки морегосподарського комплексу. Особливо актуальною видається дана проблематика в часи повномасштабного вторгнення російської федерації, яка фактично заблокувала розвиток України як морської держави. В цьому контексті важливо визначити, наскільки корисним може бути досвід ЄС та його держав-членів для вирішення питання забезпечення безпеки морегосподарського комплексу України. Аналогічним проблемам приділено увагу у багатьох наукових дослідженнях таких науковців, як К. Пісьменна, Л. Гришина, А. Згама, Д. Зятіна, А. Пальченко, М. Орліченко, І. Лясова, Н. Тубальцева, М. Волосюк, Л. Вдовиченко та ін.

23 червня 2022 р. країни-члени ЄС зробили перший крок до включення України до її складу – визнали кандидатом в члени Європейського Союзу [1]. Це стало відправною точкою до внесення численних змін в національне законодавство, в тому числі до сфери безпеки морегосподарського комплексу. Цілком очевидно, що безпека безпосередньо пов'язана з розвитком цього комплексу, адже високий рівень розвитку

України як морської держави включає в себе належний рівень безпеки усієї морегосподарської сфери.

На сьогодні фактичний стан функціонування морського сектору України не відповідає зростаючим потребам у відповідних видах діяльності морської галузі та вимогам європейських стандартів якості надання транспортних послуг, про що свідчать наступні тенденції: неефективне використання потенціалу морського флоту України, особливо в частині потенціального зношення морської техніки; незадовільний стан портової інфраструктури призводить до зниження конкурентоспроможності українських портів на міжнародних та регіональних ринках; відсутність обігових коштів для оновлення та модернізації морально та фізично виснаженого риболовецького флоту, низький рівень державної підтримки рибної галузі та інвестиційної привабливості вітчизняного риболовецького флоту призвели до незадовільного стану національної продовольчої безпеки та ін [2, с. 132].

Науковці наводять лише головні проблеми морегосподарського комплексу, що безпосередньо впливають на його безпеку та зменшують спроможність конкурувати на ринках Європейського Союзу. Це обов'язково стане однією з перепон на надання статусу держави-члена ЄС в майбутньому.

Ще однією вкрай важливою проблемою забезпечення безпеки морегосподарського комплексу є створення належного механізму імплементації актів Міжнародної морської організації (далі – ММО) в національну правову систему України, що є важливою в рамках функціонування морегосподарського комплексу в ЄС, та проблема їх статусу в ієрархії нормативно-правових норм національного законодавства. В ММО щороку приймається величезний масив актів: резолюцій та рекомендацій, додатків до конвенцій, кожен із яких стає важливим елементом міжнародної системи безпеки судноплавства та охорони морського природного середовища від забруднення. В Україні ж на сьогоднішній день так і не створено ефективного механізму імплементації та забезпечення дії цих норм, особливо резолюцій та рекомендацій. Від цього залежить імідж України як морської держави і відповідно рівень безпеки морегосподарського комплексу.

Найбільш гострі виклики, що постали перед Україною в військовий час, вимагають дієвих кроків щодо їх подолання, серед яких варто виділити:

– просування інтегрованого підходу до морських справ, належного управління та обміну найкращими практиками використання морського простору;

– створення меж вирішення суперечностей між конкуруючими видами діяльності людини та управління їх впливом на морське довкілля у спосіб підтримки планування морського простору;

– підтримка сталого розвитку прибережних регіонів та морської промисловості як рушія економічного зростання;

– підтримки ЄС між галузями морської промисловості, службами, науковими інституціями, у т. ч. створенні міжгалузевих морегосподарських кластерів;

– докладання зусиль для поліпшення морської безпеки та заходів безпеки на морі, удосконалення транскордонного й міжгалузевого морського нагляду, спрямованого на подолання зростаючих ризиків, спричинених інтенсивним морським рухом, робочими викидами суден, нещасними випадками на морі та незаконною діяльністю, базуючись на досвіді Координаційного й інформаційного центру в Бургасі тощо [3, с. 23].

Україна в рамках євроінтеграційних процесів має розробити виважену стратегію імплементації і застосування обов'язкових міжнародних документів, дотримання розроблених для цього рекомендацій, яка забезпечила б здійснення регулярного перегляду і перевірки ефективності виконання державою міжнародних зобов'язань. При цьому заповнення існуючих прогалин доцільно здійснювати шляхом прямої трансформації – визнання міжнародного стандарту національним правом з перспективою у подальшому його узгодження з іншими документами національної системи права [4, с. 11].

Отже, дослідження зарубіжного та національного досвіду у сфері забезпечення безпеки морегосподарського комплексу доводить необхідність визначення методів вирішення основних проблем такого комплексу в Україні, спрогнозувати та проаналізувати можливі наслідки їх застосування. Важливим є використання досвіду ЄС щодо вирішення в Україні аналогічних проблем, які були в країнах ЄС на момент формування співтовариства. Окрім цього, важливим є створення належного механізму імплементації актів Міжнародної морської організації в національну правову систему України.

Список використаних джерел

1. Україна – кандидат в ЄС: які законодавчі зміни слід очікувати. 2022. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/212345_ukrana--kandidat-v-s-yak-zakonodavch-zmni-sld-ochkuvati (дата звернення: 10.05.2023).
2. Гришина Л. О., Карась П. М., Філіпішина Л. М. Тенденції, проблеми та перспективи розвитку морегосподарського комплексу України в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. 2019. № 24 (1). С. 131–135.
3. Шаров О. М. Геоекономічний контекст морської політики України. *Стратегічні пріоритети. Серія «Економіка»*. 2016. № 1. С. 16–30.
4. Щипцов О. О. Вплив державної морської політики України на імплементацію міжнародного морського права у сфері безпеки торговельного мореплавства : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.11. Одеса, 2012. 19 с.

Ключові слова: європейська інтеграція, морегосподарська діяльність, ефективність, безпека морегосподарського комплексу, потенціал, стратегія, імплементація права.

Key words: European integration, maritime activity, efficiency, safety of the maritime complex, potential, strategy, implementation of law.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Харитонова Т. Є.

КУМАНОВСЬКА ПОЛІНА АНДРІЇВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної
та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Охоронна територія – це чітко визначений географічний простір, визнаний, присвячений і керований, за допомогою законодавчих чи інших ефективних засобів досягти довгострокового збереження природи пов'язаною з нею екосистемою послуг і культурних цінностей. Конвенція про біологічну різноманітність також підкреслює, що охоронювані території управляються і регулюється для досягнення конкретних цілей збереження. Охоронювані території можуть включати в себе ряд органів управління та режими господарювання. Типи управління включають управління урядом, приватне управління тощо [1].

В умовах сьогодення хотілось би виділити, що практично всі прикордонні райони з країнами-агресорами на півночі України – ліси і болота, які є важко прохідними, створюють достатньо велику перешкоду для просування техніки ворога. Потрібно сказати, що збереження цих територій у природному заболоченому стані є одним з найбільш продуктивним захистом від повторного вторгнення у майбутньому.

Правове регулювання природно-заповідного фонду як національного надбання України визначається законами України. У законодавців до лютого 2022 р. не виникало ніяких питань відносно того, чи потрібно погодити прикордонну смугу (з країнами-агресорами) із територіями природно-заповідного фонду. Але, сьогодні, це питання винесене на найвищий рівень прийняття рішень – на рівень внесення поправок до законодавства.

На сьогоднішній день, в Україні діє Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України» від 24 лютого 2023 р., який за своїм призначенням покликаний посилити охорону державного кордону України [2]. Для нас важливо, що зміст закону присвячений порядку вилучення земель із природно-заповідного фонду. Звертаючись до пояснювальної записки, можна відзначити, що його метою називають забезпечення розвитку та вдосконалення національної системи охорони та охорони державного кордону, уточнення щодо повноважень Державної прикордонної служби України та інших військових формувань та правоохоронних органах України для виконання завдань щодо посилення охорони державного кордону.

Водночас, деякі положення закону можуть призвести до втрати природно-заповідного фонду України і тим самим поставити під загрозу збереження національної спадщини нашої держави.

Законом вводяться зміни до Закону України «Про природно-заповідний фонд України», встановивши, що на період дії воєнного стану

в Україні або окремих її місцевостях та протягом одного року з дня його припинення чи скасування зміна меж, категорії та скасування статусу територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою будівництва, облаштування та утримання інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій у межах прикордонної смуги проводяться органом, уповноваженим приймати рішення про створення чи оголошення територій та об'єктів природно-заповідного фонду відповідно до ст. 53 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», на підставі клопотання центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону України [2].

Ця норма фактично передає повноваження Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України та органів місцевого самоврядування щодо зміни кордонів та скасування статусу територій та об'єктів природно-заповідного фонду до Державної прикордонної служби та встановлює новий порядок, що передбачає участь у процесі лише Державної прикордонної служби та Президента України, Державної прикордонної служби та обласних рад. Відповідно ніяка біологічна та природоохоронна складова вже не має значення та прийняття рішень щодо територій, створених для охорони особливо цінних природних об'єктів, уже не вимагає будь-якої оцінки такої цінності, тому що воно апріорі усуває таку цінність, незважаючи на об'єктивні умови.

Ці зміни, на нашу думку, призведуть до того, що протягом багатьох років державі необхідно витрачати велику кількість коштів на розробку проєктів щодо зміни цільового призначення земельних ділянок, ліквідацію статусу природно-заповідного фонду, розвиток землевпорядних проєктів та вирішення інших земельних питань.

Багато територій та об'єктів природно-заповідного фонду, що розташовані в межах прикордонної лінії, входять до складу особливо охоронюваних природних територій міжнародного значення (болотні угіддя міжнародного значення, що охороняються Рамсарською конвенцією, території смарагдової мережі, що охороняються Бернською конвенцією, біосферні резервати програми ЮНЕСКО). Реалізація положень Закону може призвести до порушення міжнародного законодавства та втрати міжнародного іміджу нашої держави. При цьому законом це жодним чином не призведе до зміни міжнародного статусу цих територій, і навіть у разі зміни всередині України на міжнародному рівні це вважатиметься порушенням зобов'язань України перед ЄС, ЮНЕСКО та Радою Європи.

На нашу думку, вихід із нерозуміння між охоронюваним та прикордонним статусом є. Питання будівництва, улаштування та утримання інженерно-технічних та фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних перепусток та комунікацій у межах природно-заповідного фонду можуть бути вирішені шляхом встановлення особливого режиму цих територій, встановлення права земельного сервітуту для окремих ділянок, розробка чіткого алгоритму взаємодії органів державної влади та підвідомчих їм організацій. У запропонованому варіанті не доведеться ліквідувати об'єкти

природно-заповідного фонду або змінювати кордони їхньої території, наражаючи Україну на міжнародний скандал і послаблюючи євроінтеграційні можливості держави.

Список використаних джерел

1. Protected and border status of land in Ukraine: Is it possible to combine? *Ukraine National Conservation Group*. URL: https://uncg.org.ua/en/protected-and-border-status-of-land-in-ukraine-is-it-possible-to-combine%EF%BB%BF/ (дата звернення: 12.05.2023).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо захисту державного кордону України : Закон України від 24 лютого 2023 р. *Офіційний вісник України.* 2023. № 34. Ст. 1784.

Ключові слова: використання територій, природно-заповідний фонд, охоронна територія.

Key words: use of territories, nature reserve fund, protected territory.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Заверюха М. М.

ЛУПУ ВЛАДИСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ

студент 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Юридична відповідальність є однією з найважливіших правових проблем забезпечення дотримання екологічного законодавства та екологічних прав громадян і юридичних осіб, а також підтримання відповідного екологічного правопорядку [1, с. 8].

Юридична відповідальність за екологічні правопорушення являє собою сукупність правових засобів, встановлених законодавством (адміністративним, кримінальним, цивільним, трудовим та іншим), які застосовуються у випадках порушення вимог охорони довкілля та екологічної безпеки населення, умов та режиму використання природних ресурсів [2, с. 14].

Застосування юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства може мати різні форми, такі як дисциплінарна, цивільно-правова, адміністративна та кримінальна відповідальність. Кожна з них має свої особливості та характеристики.

Зазвичай, дисциплінарна відповідальність в екологічній сфері передбачається у внутрішніх правилах підприємства, які повинні бути узгоджені з вимогами законодавства та нормами міжнародних стандартів. В екологічній сфері може бути застосована відповідальність до працівників, які не виконують вимоги екологічного законодавства, які є частиною їхніх трудових обов'язків. Це може включати

в себе невиконання правил збереження природних ресурсів, утилізації відходів та забезпечення безпеки довкілля в процесі роботи. Також можуть включати порушення внутрішніх правил підприємства, які стосуються екологічної безпеки, наприклад, використання небезпечних речовин без необхідної охорони праці, порушення правил збереження енергії, води та інших ресурсів.

Цивільно-правова відповідальність за порушення екологічного законодавства передбачає, що особа, яка завдала шкоду навколишньому середовищу через свої дії або бездіяльність, зобов'язана відшкодувати збитки, заподіяні навколишньому середовищу та іншим суб'єктам, які постраждали від таких дій.

Для того, щоб здійснити цивільно-правову відповідальність за порушення екологічного законодавства, потерпілі особи можуть звернутися до суду з позовом про відшкодування збитків. При цьому, суд встановлює обсяг завданих збитків та розмір компенсації, який має бути виплачений винною особою.

Крім того, відшкодування збитків може включати відновлення екосистеми та інші заходи, спрямовані на відновлення стану природи до попереднього рівня. Наприклад, якщо в результаті діяльності підприємства було забруднено водойму, то може бути вимога відновити якість води до попереднього рівня, провести заходи з очищення водойми або відновлення природних екосистем, які були пошкоджені.

Найбільш розповсюдженими видами адміністративно карних екологічних правопорушень є невиконання вимог екологічної безпеки. До них належать недотримання екологічних вимог при проєктуванні, розміщенні, будівництві й експлуатації промислових об'єктів, здійсненні транспортування, збереження, переробки та знищення промислових і побутових відходів, здійснення порушень правил використання і вимог охорони окремих видів природних об'єктів та їх ресурсів тощо [3, с. 5].

Такі порушення можуть мати серйозні наслідки для навколишнього середовища та здоров'я людей. Наприклад, недотримання вимог екологічної безпеки при будівництві та експлуатації промислових об'єктів може призвести до забруднення повітря, води та ґрунту, що негативно впливає на здоров'я людей та тварин.

Порушення правил збереження, переробки та знищення відходів можуть призвести до накопичення токсичних речовин у ґрунті та воді, забруднення повітря, а також зниження якості життя в окремих районах. Порушення правил використання природних ресурсів, наприклад, недотримання правил лісокористування або незаконний політ літаків над заповідниками, можуть призвести до знищення біорізноманіття та викликати інші серйозні наслідки для природного середовища.

Порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища може мати кримінальну відповідальність. Дії, що зазіхають на встановлений екологічний правопорядок та створюють суспільну небезпеку, можуть бути кваліфіковані як кримінальне правопорушення.

Наприклад, такі дії можуть включати в себе незаконне забруднення навколишнього середовища, незаконний збір та транспортування відходів, незаконне вирубування лісів, знищення природних ресурсів тощо. За такі дії можуть передбачатися різноманітні види кримінальної відповідальності.

Кримінальна відповідальність є формою відповідальності за вчинення суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину. Застосування кримінальної відповідальності є компетенцією суду і здійснюється лише за результатами проведеного судового розгляду. У кримінальному праві передбачені певні вимоги до складу злочину, а також порядок і умови застосування кримінальної відповідальності. Це означає, що суд повинен переконатися в наявності всіх необхідних елементів складу злочину та винності підсудного особи перед тим, як застосувати кримінальну відповідальність.

Важливо зазначити, що кожна форма відповідальності має свої особливості та процедури, які повинні дотримуватися. Наприклад, для того, щоб належно застосувати дисциплінарну відповідальність, необхідно визначити, які дії працівника були порушенням його службових повноважень. У разі цивільно-правової відповідальності, потерпілому необхідно довести, що йому завдано збитки в результаті порушення екологічного законодавства.

Отже, важливо зазначити, що застосування відповідальності за порушення екологічного законодавства має важливе значення для збереження природних ресурсів та підтримки екологічної стійкості. Це може стимулювати компанії та індивідуальних підприємців до використання практик, які завдають шкоду навколишньому середовищу, а також до інвестування в екологічно чисті технології та проєкти.

Список використаних джерел

1. Оверковська Т. К., Опольська Н. М. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення : навч. посіб. Вінн. нац. аграр. ун-т. Вінниця : ВНАУ, 2019. 254 с.
2. Оверковська Т. К., Опольська Н. М. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення : навч. посіб. Вінн. нац. аграр. ун-т. Вінниця : ВНАУ, 2019. 254 с.
3. Каракаш І. І. Види юридичної відповідальності та особливості їх застосування за порушення природоресурсового й екологічного законодавства. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Ю. М. Оборотов (заст. голов. ред.), Л. Р. Біла (відп. секр.) та ін. ; ОНЮА. Одеса : Юрид. л-ра. Вип. 25. С. 430–442.

Ключові слова: екологічне законодавство, дисциплінарна відповідальність, цивільно-правова відповідальність, адміністративна відповідальність, кримінальна відповідальність.

Key words: environmental legislation, disciplinary liability, civil liability, administrative liability, criminal liability.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Заверюха М. М.

МУРАВСЬКА САМІРА САФАР КИЗИ,
САРГСЯН АНГЕЛІНА АРАМІВНА

студентки 2-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зоні бойових дій, в результаті знищення і підриву важливої інфраструктури та промислових об'єктів, можуть виникнути надзвичайно складні екологічні проблеми, такі як забруднення водних ресурсів, забруднення ґрунту, випуск шкідливих речовин в атмосферу, радіоактивне забруднення. Тому екологічне інформаційне забезпечення в умовах воєнного стану має особливе значення. Військова агресія в Україні створила значні, суттєві та неминучі перешкоди для реалізації та користування правами людини і громадянина та основоположними свободами. Особливу увагу слід звернути на механізми, за допомогою яких реалізується право на вільний доступ до екологічної інформації та її поширення.

Держава повинна гарантувати право громадян на отримання інформації про стан довкілля та застосування екологічних технологій, адже дані права зазначені у ст. 50 Конституції України [1]. Правові засади доступу до інформації в цілому, та екологічної інформації, зокрема, визначені Законами України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації». Умови воєнного стану можуть призвести до обмеження доступу до екологічної інформації, тому держава має забезпечити максимально можливий рівень доступності такої інформації.

Створення шляхів доступу до екологічної інформації і в умовах війни значно ускладнюється у порівнянні з мирним часом, а в дяких випадках це просто неможливо. Зокрема, створення реалізації вільного доступу до статистичних даних, архівів, бібліотечних і музейних фондів та інших інформаційних банків, баз даних та інформаційних ресурсів. Інформувати громадськість та засоби масової інформації про екологічну діяльність та рішення органів влади. Забезпечити доступ до інформації заявника. Запровадити національний та громадський контроль за дотриманням законодавства про інформацію [2]. Забезпечити всі ці правові основи доступу до інформації в умовах повномасштабного вторгнення дуже важко, оскільки багато державних сервісів працюють з обмеженнями або зупинили роботу як через загрозу суверенітету України, так і через відсутність можливості належно виконувати покладені на них обов'язки [3, с. 388–393].

До основних завдань системи екологічного інформаційного забезпечення в умовах воєнного стану відноситься збір, обробка та аналіз інформації про стан навколишнього середовища на території, що потрапила в зону бойових дій. З метою забезпечення моніторингу, система екологічного інформаційного забезпечення повинна забезпечувати швидку передачу цієї інформації до відповідних органів влади

та військових командувань. Крім того, система екологічного інформаційного забезпечення повинна включати в себе розробку та впровадження планів дій з мінімізації екологічних наслідків воєнних дій. Ці плани повинні передбачати заходи щодо виявлення та ліквідації забруднень довкілля, забезпечення безпечного зберігання, утилізації відходів, організацію робіт з відновлення природних екосистем, та інші заходи, необхідні для збереження природи, охорони здоров'я людей [4].

Військові конфлікти зазвичай супроводжуються знищенням інфраструктури, забрудненням навколишнього середовища та іншими від'ємними наслідками для екології, що суттєво ускладнює екологічне інформаційне забезпечення. Тому треба знайти альтернативні шляхи, які можуть допомогти подолати проблему екологічного інформаційного забезпечення в умовах воєнного стану.

Важливо забезпечити доступ до надійної інформації про стан екології та природних ресурсів в умовах воєнного стану. Це може бути здійснено шляхом збору інформації з доступних джерел, включаючи організації з екологічного моніторингу, наукові дослідження тощо. Воєнні конфлікти можуть створювати серйозні загрози для екологів та інших спеціалістів, які займаються збором інформації про стан екології. Важливо забезпечити їх безпеку та здійснювати заходи для запобігання можливих загроз їхньому життю та здоров'ю.

Застосування новітніх технологій, таких як дрони, супутники, сучасні системи моніторингу дозволяє збирати інформацію про стан екології на значній відстані, що може бути особливо корисним в умовах воєнного стану. Громадськість може стати важливим джерелом інформації про стан екології та природних ресурсів в зоні конфлікту. Важливо залучати місцевих жителів до моніторингу та збору інформації, а також забезпечити доступ до інформації про стан екології для громадськості.

Міжнародна співпраця з іншими країн може бути важливим шляхом подолання проблеми екологічного інформаційного забезпечення в умовах воєнного стану. Спільні зусилля країн можуть допомогти збирати інформацію про стан екології та природних ресурсів в зоні конфлікту, а також забезпечити міжнародну підтримку для захисту довкілля. Важливо забезпечити захист природних ресурсів та зменшення їхнього споживання в умовах воєнного стану. Це може бути здійснено шляхом раціонального використання природних ресурсів та забезпечення їх збереження для майбутніх поколінь [5].

Екологічне інформаційне забезпечення в умовах воєнного стану є важливим завданням, яке потребує комплексних рішень та спільних зусиль різних суб'єктів. Досягнення цієї мети може допомогти зменшити вплив воєнних конфліктів на навколишнє середовище та зберегти природні ресурси для майбутніх поколінь. Таким чином, доступ до екологічної інформації гарантований попри війну в Україні та її наслідки. Зайве говорити, що публічний доступ через окуповану територію не є повністю гарантованим і забезпеченим, на відміну від мирного часу. Військове вторгнення запровадило низку тимчасових обмежень та заходів інформаційної безпеки, продиктованих воєнним

станом та вільним доступом до екологічної інформації. Проте, незважаючи на всі перешкоди та обмеження, включно з воєнним часом, в українському екологічному праві продовжують розвиватися механізми забезпечення доступу до екологічної інформації.

Список використаних джерел

1. Конституція України: прийнята 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Особливості реалізації права на доступ до публічної інформації в умовах воєнного стану: Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (роз'яснення підготовлені за сприяння експерта з доступу до інформації О. Кабанова (ГО «Центр доступу до інформації»)). URL: https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/rozyasnennya-shchodo-doderzhannya-prava-na-dostup-do-informatsii-v-umovakh-voennogo-stanu13042022.docx (дата звернення: 02 лютого 2023 р.).
3. Ivanov, I. Analysis of the phaunistic composition of Ukraine // Science and technology: problems, prospects and innovations. Proceedings of the 5th International scientific and practical conference. CPN Publishing Group. Osaka, Japan. 2023. P. 21–27. URL: https://sci-conf.com.ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-science-and-technology-problems-prospects-and-innovations-16-18-02-2023-osaka-yaponiya-arhiv/
4. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
5. Концепція Стратегії повоєнного відновлення та розвитку України. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-05/stratvidnovlennya-koncept-v2.pdf

Ключові слова: екологічна інформація, екологічні права, охорона довкілля, забезпечення екологічних прав, екологічна політика, екологічні наслідки.
Key words: environmental information, environmental rights, environmental protection, enforcement of environmental rights, environmental policy, environmental consequences.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Платонова Є. О.

НЕЧКО ЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТЕРИТОРІЙ, ЩО ЗАЗНАЛИ РАДІОАКТИВНОГО ЗАБРУДНЕННЯ ВНАСЛІДОК ВОЄННОГО СТАНУ

Території, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок воєнного стану, наразі стикаються з низкою серйозних проблем. Першою з них є проблеми зі здоров'ям та екологією людей, які знаходяться на цих територіях. Люди, які проживають на цих територіях,

піддаються високому ризику захворювання на рак та інші хвороби, пов'язані з радіацією. Крім того, великі площі забруднених земель непридатні для сільського господарства та інших видів людської діяльності, що призводить до економічного занепаду та міграції з цих територій. Ще однією проблемою є відсутність ефективної системи моніторингу ступеня радіоактивного забруднення, що може становити загрозу для здоров'я населення та довкілля в цілому. Крім того, недостатнє фінансування програм реабілітації та допомоги означає, що проблема забруднення залишається невирішеною протягом тривалого часу. Нарешті, третя проблема полягає в тому, що деякі країни не беруть на себе відповідальність за забруднення на цих територіях, що заважає їм вживати необхідних заходів для відновлення та захисту довкілля.

Важливість цього питання полягає в проблемі забруднених територій внаслідок воєнного стану. Це пов'язано з тим, що такі території часто зазнають значного радіоактивного забруднення, яке може мати серйозні наслідки для здоров'я людей та довкілля. Такі проблеми також можуть виникати через випадкові викиди радіоактивних матеріалів внаслідок ядерних вибухів або військових конфліктів. Наприклад, аварія на Чорнобильській АЕС 1986 р. призвела до сильного забруднення радіоактивними матеріалами значних територій України та сусідніх країн, з моменту аварії на Чорнобильській АЕС уряд покладає великий акцент на безпеку населення та природного середовища в районах, що зазнали радіоактивного забруднення. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» є важливим інструментом у цьому процесі.

На сьогодні існують критерії оцінки радіолого-екологічного стану та динаміки забруднених територій, які повинні визначатися з урахуванням природних процесів міграції та накопичення радіонуклідів. Використання таких критеріїв пов'язане з виявленням та оцінкою закономірностей міграції радіонуклідів у сільськогосподарські культури відповідно до особливостей поведінки забруднювачів у різних геологічних умовах, а також фізико-хімічних властивостей ґрунту. На думку авторів, «…критерієм для визначення статусу та відповідних меж ділянки має бути реакція організму людини на радіоактивне забруднення за певних умов, а не дозові навантаження чи рівні забруднення…». Така реакція людського організму на забруднення навколишнього середовища значною мірою визначається регіональними особливостями поведінки конкретних забруднювачів (наприклад, міграція, накопичення, осадження в продуктах харчування та воді) [1].

Основні напрямки досліджень зони відчуження ЧАЕС та похідні від них параметри і характеристики природних умов є важливими для оцінки і прогнозування забруднення території та його впливу на людину: обґрунтування радіаційно-екологічного моніторингу з використанням даних про ландшафтну структуру території; оцінка та прогнозування міграції та перерозподілу радіонуклідів у ландшафті, зокрема ландшафтно-геохімічних умов, пов'язаних з міграцією різних забруднювачів; встановлення значень коефіцієнтів накопичення

радіонуклідів у лісах та сільськогосподарських культурах відповідно до ендемічних умов, оцінка їх застосовності та розробка на їх основі сценаріїв відновлення. Прогнозування процесів відновлення ландшафтів як передумови стабілізації радіоекологічної ситуації та зміни умов, що обмежують господарське використання території [2].

Рудий ліс найбільше постраждав під час окупації. Окупаційні російські війська почали будувати укріплення навколо річок забороненої зони, і навколо Рудого лісу вони побудували укріплення і вирили окопи для танків і артилерії. Росіяни проводили інтенсивні земляні роботи в районі Рудого лісу, грілися біля вогнищ і для цього вирубували дерева в Рудому лісі. При цьому окупаційні війська зазнавали впливу не лише зовнішнього гамма-випромінювання, а й внутрішнього альфа- та бета-частинок. У перший місяць війни російські військові частини використовували зону відчуження як тимчасову тилову військову базу. При цьому вся військова техніка, що налічувала кілька сотень одиниць, тривалий час перебувала в найбільш радіоактивно забруднених районах, долаючи десятки кілометрів, які останні 30 років були заборонені для проїзду жодному транспортному засобу. При цьому радіоактивний матеріал у пилу прилипав до поверхонь танків, транспортних засобів та військової форми. Таким чином, російські військові неконтрольовано транспортували радіоактивне забруднення з Чорнобильської зони відчуження на територію Росії, України та Білорусі. Це був, ймовірно, найбільший радіоактивний витік за межі зони відчуження з 1986 р. [3].

Отже, наслідки радіоактивного забруднення внаслідок воєнного стану створюють низку проблем для постраждалих територій: негативний вплив на здоров'я людей, які проживають на забруднених територіях, викликаючи такі захворювання, як рак і генетичні мутації; екологічні проблеми (негативний вплив на екосистеми, що призводить до зникнення рослин, тварин, порушення біологічної рівноваги); економічні проблеми (спричинення значних економічних збитків через непридатність забруднених територій для господарської діяльності); соціальні проблеми (негативний вплив на соціальну стабільність на забруднених територіях: втрата робочих місць, зміни в соціальній структурі).

Залежно від конкретних обставин, за яких відбувається радіоактивне забруднення території, для вирішення цієї проблеми можуть бути вжиті різні правові заходи. Так, міжнародні угоди можуть бути важливим інструментом для боротьби з місцевим радіоактивним забрудненням. Наприклад, Паризька угода про скорочення викидів парникових газів, яка зобов'язує країни скоротити викиди парникових газів, що є основним чинником глобального потепління, може допомогти зменшити радіоактивне забруднення. Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) також має міжнародну компетенцію у сфері ядерної безпеки і може відігравати важливу роль у вирішенні проблеми радіоактивного забруднення. Країни можуть мати закони, що регулюють місцеві питання радіоактивного забруднення та передбачають правила і стандарти захисту здоров'я, реабілітації землі

і повітря, а також створення механізмів моніторингу та компенсації збитків. Організації громадянського суспільства можуть звертатися до суду для захисту права на чисте довкілля.

Список використаних джерел

1. Ліхтарьов І. А., Ковган Л. М. Загальнодозиметрична паспортизація населених пунктів України та реконструкція індивідуалізованих доз суб'єктів державного реєстру України осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (досвід, результати та перспективи). *Журнал НАМН України*. 2016. Т. 22. № 2. С. 208–221.
2. Забруднення земель внаслідок агресії Росії проти України [Електронний ресурс] / А. Сплодитель, О. Голубцов, С. Чумаченко, Л. Сорокіна. 2023. С. 84. URL: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/zabrudnennia-zemel-vid-rosii1.pdf
3. Носовський А. В. Щодо наслідків тимчасової окупації території зони Відчуження Чорнобильської АЕС [Електронний ресурс] / *НАН УКРАЇНИ*. 2022. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/185224/11-Nosovskyi.pdf?

Ключові слова: радіоактивне забруднення, воєнний стан, ядерні вибухи.
Key words: radioactive pollution, martial law, nuclear explosions.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Платонова Є. О.

ПАВЛИШИН ІВАН МИХАЙЛОВИЧ

студент 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ ДЛЯ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

26 квітня 1986 р. в історії людства відбулась катастрофа, що не має строків давності та за своїми масштабами досі вважається однією з найбільших у світі катастроф техногенного характеру. Мова йде про трагедію, яка сталась наприкінці XX ст. на Чорнобильській АЕС. На 4-му енергоблоці АЕС відбулося повне руйнування реактора внаслідок вибухів, розпочалась пожежа, а повітря було забруднене радіоактивними речовинами. Після аварії радіоактивна хмара поширилась на територію України, Білорусі, Росії та значну частину європейських країн.

За даними різних статистичних джерел у різні часи радіоактивному випромінюванню піддались більше 600 000 людей, серед яких, в першу чергу, ліквідатори катастрофи. Молоде місто Прип'ять, яке тільки почало розвиватись, спустошилось і стало називатись «мертвим містом». Тисячі евакуйованих людей, сотні скалічених доль, незліченна кількість жертв, які відчувають на собі наслідки цієї

катастрофи крізь роки. З метою обліку осіб, які постраждали від аварії на ЧАЕС, створений спеціальний реєстр. Зокрема, ст. 16 Закону України «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи» регламентовано порядок організації єдиного державного обліку осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи [1].

Страшні наслідки цієї аварії людство переживає і нині. Але замість засвоєння уроків минулого та недопустимості повторення таких трагедій в майбутньому збройна агресія Російської Федерації на території України, розпочата 24 лютого 2022 р., демонструє, що сьогодні існує реальна загроза та ризики, пов'язані з питаннями радіації. Хоч сама АЕС не функціонує і на території зони відчуження населення не проживає, але активні бойові дії можуть призвести до нових радіаційних заражень.

Чорнобиль розташований за 130 км на північ від української столиці м. Києва і міг би слугувати зручним напрямком для наступу. У перші дні наступу, за офіційними повідомленнями представників органів влади, існувала загроза вчинення терористичного акту на Чорнобильській АЕС, що могло б спровокувати потужну екологічну катастрофу. Згодом Україна тимчасово втратила контроль над АЕС. За цей час повідомлялось про локальні пожежі у Чорнобильській зоні, жодного доступу до гасіння яких Україна не мала. Більше того, станція залишалась без електрики, яка критично необхідна для охолодження технічного устаткування. Ці та інші обставини дають змогу стверджувати, що таке безвідповідальне, абсолютно злочинне ставлення до радіаційної безпеки на такому критичному об'єкті є каталізатором появи багатьох ризиків для безпеки не лише населення України, а й світу загалом. Коли російські окупанти відійшли з території ЧАЕС, то були занепокоєні можливістю значного радіаційного опромінювання, а жителям білоруського селища Брагін рекомендувалося уникати контактів з військовими рф.

2 квітня 2022 р. на ЧАЕС знову замайорів український стяг. Весь цей час Україна активно співпрацювала з міжнародними установами. Перш за все в інформаційному контексті. Присутність міжнародних спостерігачів МАГАТЕ має важливе значення для привернення уваги світу до свавілля, яке чинилось і продовжує вчинюватись російськими загарбниками на українській землі.

Чорнобиль потребує значних економічних, наукових та інвестиційних зусиль у безпекових цілях в мирний час, а таке явище, як війна, неймовірно ускладнює ці завдання, водночас створюючи багато інших викликів та ризиків. До війни Україна вбачала одним із стратегічних завдань розробку та ухвалення Стратегії розвитку Чорнобильської зони як туристичного об'єкта.

В. Зеленський звертав увагу на необхідність дати цим територіям нове життя, оскільки вони є унікальним місцем на планеті, де природа відроджується після світової техногенної катастрофи, де є справжнє «місто-привид», що віднайшло своє відображення у відповідному Указі Президента України від 10 липня 2019 р. № 512/2019 «Про деякі питання

розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи». За планами – надання можливості здійснювати у Чорнобильській зоні навчально-тренувальні заходи із запобігання та ліквідації аварій для партнерів з країн ЄС та НАТО.

Підсумовуючи вищесказане, варто підкреслити, що Україна, засвоївши уроки минулого, цілеспрямовано розробляє стратегічні заходи щодо недопущення таких трагедій в майбутньому. Збройна агресія рф на території країни ускладнює ці процеси, створює нові труднощі, але беззаперечно перемога України невдовзі дозволить реалізувати усі напрацювання та продовжувати здійснювати заходи для безпечного співіснування людини та атома.

Список використаних джерел

1. Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи : Закон України від 28.02.1991 р. в ред. Закону від 19.12.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 13. Ст. 178.
2. Про деякі питання розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи : указ Президента України від 10.07.2019 р. № 512/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/512/2019
3. Указ Президента України від 10 липня 2019 р. № 512/2019 «Про деякі питання розвитку територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи».

Ключові слова: екологічна катастрофа, АЕС, збройна агресія рф, радіаційна безпека.

Key words: ecological disaster, nuclear power plant, armed aggression of the Russian Federation, radiation safety.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Канівець Л. А.

ПАНФІЛОВ ГЛІБ СЕРГІЙОВИЧ

студент 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ ТА БІОРІЗНОМАНІТТЯ

Широке та активне міжнародне співробітництво держав є невід'ємною складовою вирішення екологічних проблем, оскільки такі проблеми мають глобальний характер та транскордонний вплив на довкілля. Україна також має міжнародні зобов'язання з охорони довкілля та біорізноманіття та може отримувати користь від міжнародного обміну досвідом, технологіями та інвестиціями.

Організація Об'єднаних Націй відіграє важливу роль у забезпеченні охорони навколишнього середовища, налагоджуючи співробітництво

між державами світу та сприяючи розв'язанню національних проблем у цій галузі. Україна, яка є членом ООН, активно бере участь у міжнародних зусиллях з охорони природи. Україна також брала участь у Всесвітній конференції ООН з навколишнього середовища й розвитку в 1992 р., де були задекларовані принципи сталого розвитку та прийнято два важливі документи, які передбачають спільний підхід до розв'язання проблем економіки та навколишнього середовища на світовому рівні [1].

Динамічно розвивається співробітництво в галузі охорони довкілля, національних парків і біорізноманіття, раціонального використання природних ресурсів, управління водними ресурсами, токсичними відходами, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – з Данією, Нідерландами, США [2].

Виконання нашою державою зобов'язань, що випливають із багатосторонніх угод, вимагає приведення внутрішніх законів та нормативно-правових актів у відповідність з існуючими нормами міжнародного права та врахування існуючої міжнародної практики під час розробки нових законодавчих актів.

Варто також наголосити на тому, що Україна активно долучається до роботи провідних міжнародних організацій, які займаються глобальними та регіональними проблемами та охороною довкілля. Крім того, Україна є активним учасником роботи Комітету з екологічної політики Європейської Економічної Комісії.

В рамках програми міжнародного співробітництва з ЄС у галузі охорони навколишнього середовища Україна працює над гармонізацією свого законодавства з законодавством ЄС, впровадженням екологічно чистих технологій, ресурсозаощадженнями та оцінкою стану навколишнього середовища [3]. Україна активно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями в галузі охорони довкілля та біорізноманіття. Стратегія збереження біологічного різноманіття України передбачає залучення міжнародної технічної та фінансової допомоги для реалізації заходів з охорони біорізноманіття.

Однією з ключових міжнародних угод, які Україна підписала, є Конвенція про біологічне різноманіття. Україна також підписала і ратифікувала багато інших міжнародних угод, таких як Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES), Рамкова конвенція про зміну клімату (UNFCCC), Конвенція про охорону мігруючих видів дикої тварини (CMS).

Україна також співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями в рамках різних проєктів з охорони довкілля та біорізноманіття. Наприклад, Україна прийняла участь: в проєкті Європейського Союзу «Зелений коридор», який мав на меті збільшення великих зелених коридорів для забезпечення міграції тварин та птахів; в проєкті з охорони карпатського регіону спільно з Румунією, Словаччиною та Угорщиною.

Таким чином, наша держава активно бере участь у міжнародному співробітництві з охорони навколишнього середовища,

зосереджуючись на декількох пріоритетних напрямках. Насамперед це вступ України до світового правового екологічного простору, прийняття гармонізованої з міжнародною природоохоронної політики та системи стандартів і нормативів, отримання технічної допомоги в галузі охорони навколишнього середовища та природних ресурсів. Важливою також є участь України в Кіотському процесі, який дозволяє залучати інвестиції в проєкти енергоефективності, відновлення та насадження лісів та уловлювання парникових газів. Усі ці заходи спрямовані на підвищення екологічної безпеки та раціоналізацію використання природних ресурсів в Україні.

Список використаних джерел

1. Васюта О. А. Проблеми екологічної стратегії України в контексті глобального розвитку : монографія. Тернопіль : ГалДрук, 2001. 600 с.
2. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля. URL: https://buklib.net/books/29062/
3. Екологічні організації на міжнародній арені. *Всеукраїнське юридичне видання «Юридична газета». Рубрика «Аналітика. Екологічне право».* 2016. URL: https://artius.ua/novini/statti/ekologichni-organizacii.html

Ключові слова: співробітництво, міжнародне співробітництво, охорона довкілля, біорізноманіття.
Key words: cooperation, international cooperation, environmental protection, biodiversity.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Платонова Є. О.

СОПІЛЬНЯК КАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ҐРУНТІВ ТА ОХОРОНИ ЇХ РОДЮЧОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із агресією Російської Федерації на території України гостро постало питання відновлення природних ресурсів від тієї непоправимої шкоди, яку щодня завдає російська армія навколишньому природному середовищу нашої держави. Серед усіх екосистем та ресурсів особливо сильно негативному впливу піддаються ґрунти України, оскільки до них потрапляють важкі метали від снарядів, а перший удар від вибухів ракет, пожеж, викликаних вибухами, проїзду важкої техніки приймають саме вони.

Україна володіє унікальним масивом чорноземних ґрунтів понад 20 % від світових ресурсів. Дане положення підтверджується, зокрема, ст. 3 Закону України «Про охорону земель», в якій закріплено відповідний принцип – забезпечення охорони земель як основного національного багатства Українського народу [1]. Наявність такої кількості

родючих земель у свою чергу виступає однією із причин зазіхання країни-агресорки на території України.

Відповідно до ст. 168 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) ґрунти земельних ділянок є об'єктом особливої охорони [2]. Проте, внаслідок воєнних дій вони зазнають значного забруднення і пошкодження, внаслідок чого потребують якомога швидшого відновлення. Такі виклики постають зараз перед органами державного екологічного управління, а саме: Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України, Державною екологічною інспекцією, які вже докладають зусиль для того, аби країна-агресорка сповна заплатила за всі свої злочинні дії, а також впроваджують заходи для швидшого повернення природних ресурсів до нормального стану.

До таких заходів варто віднести створення Оперативного штабу для формування єдиного реєстру збитків, заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення російської федерації на територію України при Державній екологічній інспекції України, до якого входять: Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України, Комітет Верховної Ради України з питань екологічної політики та природокористування, Державне агентство лісових ресурсів та інші органи державної влади. Оперативний штаб створений для формування переліку порушень у галузі охорони довкілля та притягнення росії до відповідальності [3].

Для проведення підрахунку розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам через забруднення ґрунтів, засмічення земель, допущених унаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану фахівцями Держекоінспекції спільно із Міндовкілля була розроблена Методика визначення розміру шкоди, завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану [4]. Даним нормативним актом розмежовуються поняття забруднення ґрунтів та засмічення земель, визначаються суб'єкти, уповноважені на здійснення контролю за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища під час визначення розміру шкоди внаслідок забруднення ґрунтів і, найголовніше, формули для розрахунку розміру шкоди від забруднення ґрунтів.

Законодавством України, зокрема ЗК України, визначені такі заходи з відновлення родючості ґрунтів, як рекультивація та консервація. Рекультивація, відповідно до ст. 166 ЗК України, це комплекс організаційних, технічних і біотехнологічних заходів, спрямованих на відновлення ґрунтового покриву, поліпшення стану та продуктивності порушених земель. Консервація застосовується на деградованих та малопродуктивних землях і здійснюється шляхом припинення чи обмеження їх господарського використання на визначений термін та залуження, заліснення або ренатуралізації. Через те, що території, на яких відбуваються активні бойові дії, перетворюються у випалену землю, їхній обробіток є економічно невигідним, і навіть небезпечним, адже такі ґрунти забруднені – відповідно все, що вирощене на них, забруднене також, а отже шкідливе для людини. Тому одним із виходів для відновлення таких ґрунтів є саме консервація.

Вибір технології відновлення ґрунтів залежить від характеру та ступеня забруднення, цільового призначення ділянки, що відновлюється. Перед тим, як обрати, яким чином відновлювати землі, варто провести ряд дій: ідентифікування землі, пошкодженої бойовими діями; ідентифікування факторів впливу; визначення типу впливу (хімічний, механічний чи фізичний) та наслідків для земель; оцінювання рівня забруднення ґрунтів внаслідок певного типу впливу (наприклад, оцінка засміченості ділянок осколками); оцінювання рівня забруднення ґрунтів [5].

Таким чином, питання збереження, охорони та відновлення ґрунтів повинно стати одним із найбільш пріоритетних вже зараз, а органи державного екологічного управління повинні спрямовувати всі свої зусилля задля цієї мети, адже родючі землі України – наша гордість і основне національне багатство.

Список використаних джерел

1. Про охорону земель : Закон України від 19 червня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 39. Ст. 349.
2. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
3. Оперативний штаб для формування єдиного реєстру збитків, заподіяних довкіллю внаслідок вторгнення російської федерації на територію України при Державній екологічній інспекції України. URL: https://shtab.gov.ua/
4. Про затвердження Методики визначення розміру шкоди завданої землі, ґрунтам внаслідок надзвичайних ситуацій та/або збройної агресії та бойових дій під час дії воєнного стану : Наказ Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України від 4 квітня 2022 р. № 167. *Офіційний вісник України*. 2022. № 31. Ст. 1677.
5. Все про забруднення земель в Україні внаслідок воєнних дій. URL: https://kurkul.com/spetsproekty/1423-chi-mojna-vilikuvati-grunt-vid-viyni-vidpovidi-na-nayposhirenishi-zapitannya (дата звернення: 04.05.2023).

Ключові слова: ґрунти; захист, охорона, відновлення ґрунтів; рекультивація; консервація.

Key words: soils; protection, preservation, restoration of soils; reclamation; conservation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Платонова Є. О.

СТАЩУК АНГЕЛІНА ЮРІЇВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРИРОДОРЕСУРСНИХ ВІДНОСИН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Вже більше року в Україні триває правовий режим воєнного стану, введений Указом Президента № 64/2022 від 24 лютого 2022 р. [1]. На підставі цього указу та керуючись положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 р. №389-VIII в Україні станом на сьогодні тимчасово обмежуються ряд конституційних прав та свобод громадян, а також – права та законні інтереси юридичних осіб різних форм власності. Пов'язані такі обмеження з необхідністю забезпечення належного регулювання суспільних відносин, у тому числі природо-ресурсних, в умовах повномасштабного вторгнення російської федерації. Саме через воєнний стан, українське законодавство в пришвидшеному режимі поповнилось великою кількість законів та підзаконних актів, які змінюють усталений порядок відносин. Цей каскад законодавчих новел потребує якомога глибшого та ширшого аналізу з метою з'ясування доцільності чи ж навпаки недопустимості подібних змін.

Природо-ресурсні відносини – це різновид суспільних відносин, які врегульовані нормами права та виникають між суб'єктами таких відносин щодо використання різних природних ресурсів, заснованого на принципах раціонального природокористування [2, с. 115]. До природних ресурсів класично відносять землю, водні ресурси, корисні копалини, лісові ресурси і навіть представників тваринного та рослинного світу. З огляду на такий спектр природних ресурсів, кількість нормативно правових актів, що регулюють суспільні відносини щодо цих об'єктів є доволі великою.

Однак, слід визнати, що з 24 лютого 2022 р. до когорти цих актів додався ще й вищезгаданий Закон України «Про правовий режим воєнного стану», відповідно до якого військова адміністрація в період воєнного стану має забезпечувати ефективне використання природних ресурсів (п. 2 ч. 2 ст. 15 Закону), вирішувати відповідно до закону питання про надання дозволу на спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення строком не більше одного року, а також про скасування такого дозволу (п. 27 ч. 2 ст. 15 Закону), а також – встановлювати правила користування водозабірними спорудами, призначеними для задоволення питних, побутових та інших потреб населення, зон санітарної охорони джерел водопостачання, обмеження або заборони використання підприємствами питної води у промислових цілях (п. 5 ч. 3 ст. 15 Закону) [3]. На виконання відповідних законодавчих положень, як Кабінет Міністрів України (далі – КМУ), так і обласні та районні військові адміністрації приймали

нормативно-правові акти з метою ефективного врегулювання природо-ресурсних відносин в умовах воєнного стану.

Наприклад, вагоме значення для природо-ресурсних відносин має Постанова КМУ «Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану» від 13 березня 2022 р. № 303, якою встановлено мораторій на проведення планових та позапланових заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду на період воєнного стану [4]. На мою думку, дана постанова має радше негативний характер для природо-ресурсних відносин, оскільки відсутність нагляду та контролю зі сторони держави сприяє лише процвітанню незаконного та нераціонального використання природних ресурсів на території України. Я вважаю, що правильніше було б не накладати відповідний мораторій на ті перевірки, які відбуваються в сфері природо-ресурсних відносин.

Натомість, позитивної оцінки заслуговує інша Постанова КМУ, яка стала результатом запровадження воєнного стану. Мова йде про Постанову «Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану» від 18 березня 2022 р. № 314, відповідно до якої на період дії воєнного стану для деяких суб'єктів господарювання, у тому числі в сфері природокористування, було спрощено порядок отримання дозвільних документів для провадження своєї діяльності [5]. Не можна не згадати і про положення Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. № 2120-IX, відповідно до якого, тимчасово, за 2022 податковий (звітний) рік, не нараховується та не сплачується екологічний податок за об'єктами оподаткування, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями російської федерації [6]. Дана норма означає, що за ті обсяги та види забруднюючих речовин, які викидаються в атмосферу чи водні об'єкти на територіях ведення бойових дій чи тимчасово окупованих територіях екологічний податок для суб'єктів господарювання не нараховується. Торкнулися зміни також і земельних ресурсів, адже тепер відповідно до Закону України від 12.05.2022 р. № 2247-IX державна реєстрація зміни цільового призначення земельної ділянки без внесення відомостей про це до Державного земельного кадастру здійснюється за заявою органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування, що прийняв рішення про зміну цільового призначення земельної ділянки, яка складається в електронній формі. Заява з доданими документами надсилається до районної військової адміністрації електронною поштою. Державна реєстрація зміни цільового призначення земельної ділянки здійснюється протягом п'яти робочих днів з дня подання заяви [7].

Підсумовуючи все вищенаведене, хочу зазначити, що розв'язана російською федерацією війна проти України спричинила не лише економічні чи соціальні, але й екологічні та природо-ресурсні проблеми. Вирішення цих проблем потребувало значних змін у правовому

регулюванні природо-ресурсних відносин з метою їх оптимізації до нових реалій сучасності. У даній роботі відображена лише маленька частина тих новацій, які стали реакцією на військові дії, проте навіть ця частина породжує ряд ґрунтовних дискусій серед науковців та практиків.

Список використаних джерел

1. Про ведення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 р. *Офіційний вісник України.* 2022. № 46. Ст. 2497.
2. Екологічне право : підруч. для студ. юрид. навч. закл. / заг. ред. А. П. Гетьмана. Харків : Право. 2014. 432 с.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. *Офіційний вісник України.* 2015. № 46. Ст. 1449.
4. Про припинення заходів державного нагляду (контролю) і державного ринкового нагляду в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2022 р. *Офіційний вісник України.* 2022. № 25. Ст. 1355.
5. Деякі питання забезпечення провадження господарської діяльності в умовах воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 березня 2022 р. *Офіційний вісник України.* 2022. № 26. Ст. 1399.
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 р. *Офіційний вісник України.* 2022. № 33. Ст. 1722.
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 12.05.2022 р. *Офіційний вісник України.* 2022. № 47. Ст. 2556.

Ключові слова: природоресурсні відносини, воєнний стан, зміни в правовому регулюванні, екологічне право.
Key words: natural resource relations, martial law, changes in legal regulation, environmental law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Заверюха М. М.

СЕКЦІЯ 14

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

БАРТА ЛІЛІЯ АРТУРІВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ТРИМАННЯ У ДИСЦИПЛІНАРНОМУ БАТАЛЬЙОНІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Розглядаючи положення розділу X Кримінального кодексу України, можна дійти висновку, що види покарань, які можуть бути застосовані до військовослужбовців, умовно поділяються на основні і додаткові. Відповідно основними покараннями є: громадські роботи; службові обмеження для військовослужбовців; арешт; обмеження волі; тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців; позбавлення волі на певний строк; довічне позбавлення волі. Додатковими є відповідно позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу та конфіскація майна.

Тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців є спеціальним основним видом покарання, яке було присутнє ще у Кримінальному кодексі УРСР 1960 р. Тоді воно мало назву «Направлення в спеціальний батальйон» [1]. Після прийняття нового Кримінального кодексу України з 2002 до 2008 р. кількість військовослужбовців, яким призначалося дане покарання, зменшилась майже в 6 разів. Ю. А. Пономаренко зазначає, що така тенденція була пов'язана в першу чергу зі скороченням кола осіб, до яких можна було застосувати таке покарання: кількість строковиків значно зменшувалась, натомість зростала кількість контрактників, щодо яких даний вид покарання не міг бути застосований [2, с. 197]. Проте з внесенням змін у 2015 р. до ч. 1 ст. 62 КК України перелік осіб, до яких може бути застосоване покарання у вигляді тримання у дисциплінарному батальйоні, значно збільшився [3].

Певна кількість науковців все ж сперечаються з приводу визначення характеру такого покарання як тримання у дисциплінарному батальйоні. До прикладу, деякі вчені наголошують на тому, що дисциплінарний батальйон не можна прирівняти до місця позбавлення волі, як це іноді трактують, оскільки, перебуваючи в такому батальйоні, військові продовжують нести військову службу, дотримуються приписів суворої дисципліни та військового виховання [4, с. 151]. Саме це прийнято вважати особливостями такого виду покарання.

Аналізуючи практику минулих років, можна сказати, що зазначене покарання застосовувалося до військовослужбовців доволі часто

та виправдовувало свою ефективність, адже значна частина військовослужбовців після перебування в дисциплінарних батальйонах виправляли свою поведінку та сумлінно несли службу.

Ч. 1 ст. 62 КК України визначено коло осіб, які можуть відбувати таке покарання: «військовослужбовці строкової служби, військовослужбовці, які проходять військову службу за контрактом, особи офіцерського складу, які проходять кадрову військову службу, особи офіцерського складу, які проходять військову службу за призовом, військовослужбовці, призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період, військовослужбовці, призвані на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період (крім військовослужбовців-жінок)». Саме покарання полягає у перебуванні зазначених осіб на території спеціальної військової частини. Загалом тримання у дисциплінарному батальйоні застосовується до військових у випадках, передбачених Кодексом, коли воно вказане в санкціях статей, що встановлюють відповідальність за військові кримінальні правопорушення (ч. 1 ст. 404, 406, 409) [5].

Варто наголосити, що відповідно до ч. 1 ст. 62 Кримінального кодексу України зазначений вид покарання може бути застосований на строк від 6 місяців до 2 років, або «враховуючи обставини справи та особу засудженого, суд може замінити позбавлення волі на строк не більше двох років триманням у дисциплінарному батальйоні на той самий строк». Якщо ж військовослужбовець вчинив кримінальне правопорушення, за яке передбачена санкція у вигляді позбавлення волі на строк більше 2 років, то застосувати таке покарання до нього буде неможливо. Стосовно останнього твердження існує й інша думка, відповідно до якої у ч. 1 ст. 62 КК України мова йде не про санкцію статті (санкцію частини статті) Особливої частини КК України, а про фактично призначене покарання [6].

Існує ряд спірних питань щодо визначення строку такого покарання. Щодо мінімального стоку набагато менше суперечок серед науковців, оскільки практика застосування тримання в дисциплінарному батальйоні як різновиду позбавлення волі вказує на оптимальність терміну в 6 місяців.

Раніше строк перебування в дисциплінарному батальйоні становив загальний термін служби за призовом до Збройних Сил України. Зараз же, у зв'язку з розширенням кола військовослужбовців, що можуть підлягати такому покаранню, верхня межа покарання становить термін до 2 років. Але тут і виникають питання, оскільки термін служби різних категорій військовослужбовців відрізняється між собою.

Для застосування цього виду покарання не важливо, яку саме роль виконувала особа під час вчинення кримінального правопорушення, чи було таке кримінальне правопорушення закінченим або лише готуванням до його вчинення чи замахом.

У ч. 2 ст. 62 також сказано, що тримання у дисциплінарному батальйоні для військовослужбовців може бути застосовано лише щодо тих осіб, які раніше не відбували покарання, передбачене ст. 63 Кримінального кодексу України.

Отже, тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців можна вважати досить ефективним засобом виправлення військовослужбовців, що підтверджує практика. Безпосередньо це пов'язано з тим, що військові, які перебувають в дисциплінарному батальйоні, не стикаються з іншими категоріями засуджених осіб. Тому наявність такої установи є скоріше перевагою, аніж недоліком, оскільки повністю виконує покладені на неї завдання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс від 28.12.1960 р. № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05 (дата звернення: 03.05.2023).
2. Пономаренко Ю. А. Виды наказаний по уголовному праву Украины : монографія. Харьков : ФИНН, 2009. 344 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності військовослужбовців, надання командирам додаткових прав та покладення обов'язків в особливий період : Закон України від 05.02.2015 р. № 158-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/158-19 (дата звернення: 03.05.2023).
4. Гринько Р. В. Питання кримінального покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2003. № 1. С. 150–156. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2003_1_26
5. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 03.05.2023).
6. Кримінальне право України. Загальна частина / ред. О. М. Литвинова. 6-те вид. Харків, 2020. 390 с.

Ключові слова: Кримінальний Кодекс, кримінальна відповідальність, кримінальне покарання, військовослужбовець, дисциплінарний батальйон.
Key words: Criminal Code, criminal responsibility, criminal punishment, serviceman, disciplinary battalion.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Ободовський О. В.

БИКОВА ВЛАДА АНТОНІВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ТА МАРОДЕРСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Проблема співвідношення та розмежування різних складів кримінальних правопорушень є доволі актуальною. Деякі кримінальні правопорушення мають спільні ознаки, що передбачають різну відповідальність за відповідними статтями КК України. Відмінність може

полягати в якомусь одному факторі, наприклад, додатковому об'єкті чи умові, за якої вчиняється кримінальне правопорушення, однак, саме цей фактор є ключовим у визначенні правильної кваліфікації.

Кримінальні правопорушення проти власності та мародерство мають спільні ознаки, оскільки при кожному з них протиправне діяння завдає шкоди та порушує майнові права та інтереси інших осіб. Однак, в той же час, вони не є тотожними.

Кримінальні правопорушення проти власності об'єднанні в розділі VI Особливої частини КК України за родовим об'єктом – врегульованими законом суспільними відносинами власності [2]. В окремих кримінальних правопорушеннях даної категорії додатковим об'єктом можуть виступати життя та здоров'я людини, громадський порядок та/або громадська безпека [4]. Однією з ознак вказаних кримінальних правопорушень є саме їх предмет – майно, яке має певну цінність та не належить суб'єкту кримінального правопорушення на праві власності, тобто є чужим. Майно – це певна річ або речі матеріального світу, яким притаманні специфічні ознаки фізичного, економічного та юридичного характеру [2], та які за своєю суттю можуть бути вилученими, привласненими, спожитими, пошкодженими та знищеними. В переважній більшості кримінальні правопорушення проти власності мають матеріальний склад, хоча деякі кримінальні правопорушення розділу VI мають формальний або усічений склад. Суб'єкт вказаних кримінальних правопорушень – загальний.

Мародерство, у свою чергу, відноситься до розділу XIX Особливої частини КК України – «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» [1], а відтак родовий об'єкт вказаного правопорушення інший – встановлений законодавством України порядок несення або проходження військової служби. Головною відмінною ознакою мародерства є вчинення протиправного діяння в умовах воєнного стану, в бойовій обстановці, під час бою та/або в районі бойових дій [5]. Суб'єкт даного кримінального правопорушення – спеціальний: військовослужбовець, який має особливі права та обов'язки та який вчиняє протиправне діяння у відповідних часових межах, які визначені Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» – після початку і до закінчення проходження військової служби.

Поняття «мародерство» наведене у ст. 432 КК України, а саме викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених [1]. Предметом вказаного кримінального правопорушення є майно, але, на відміну від кримінальних правопорушень проти власності, предметом мародерства може бути лише приватне майно: обмундирування та/або особисті речі вбитого чи пораненого. Важливим також є і те, що озброєння і боєприпаси, документи, які мають військове значення, технічні засоби ведення війни та інші предмети, які збираються з метою подальшого бойового застосування, не відносяться до предмету мародерства [6], оскільки мають та/або можуть мати важливе значення для виконання бойового завдання.

Мародерство характеризується прямим умислом та корисливим мотивом. Важливим також є і те, що в розумінні ст. 432 КК України

мародерство буде мати місце тоді, коли вчиняється безпосередньо на полі бою або в бойовій обстановці та виключно щодо особистих речей чи озброєння вбитих та/або поранених військовослужбовців [4]. В будь-якому іншому випадку, наприклад, викрадення речей у здорового військовослужбовця або поза межами поля бою, вказане протиправне діяння буде кваліфікуватися як кримінальне правопорушення проти власності.

Цікавим є той факт, що відповідно до інформації Офісу Генерального прокурора, за січень-березень 2023 р. зареєстровано 47 792 кримінальних правопорушень проти власності, а за ст. 432 КК України (мародерство) за той самий період не відкрито жодного кримінального провадження [3]. Такі статистичні дані вказують на специфіку кримінального правопорушення, передбаченого ст. 432 КК України, та складнощі й особливості його правової кваліфікації.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що кримінальні правопорушення проти власності мають різний родовий об'єкт, суб'єкт та інші кваліфікуючі ознаки, хоча предмет вказаних кримінальних правопорушень у деяких випадках збігається. Майно в розумінні кримінальних правопорушень проти власності є більш ширшим поняттям, оскільки охоплює як приватне майно, так і майно установ, організацій і підприємств. Майно в контексті ст. 432 КК України – значно вужче: приватні, особисті речі вбитих та поранених.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІ. *Офіц. сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3011
2. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 2009 р. № 10. *Офіц. сайт Верховної Ради України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09
3. Офіс Генерального прокурора. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Офіц. сайт Офісу Генерального прокурора.* URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2
4. Ковальський В. С. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 2009. 2 том. URL: https://inlnk.ru/NDj2nv
5. Кондратюк В. Мародерство в умовах бойових дій: проблеми дефініції та відповідальності. *Вісник Академії правових наук України.* 2018. № 4. С. 137–145.
6. Рубан І. Мародерство як злочин проти майна в умовах війни та збройного конфлікту. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2019. № 1 (1). С. 102–105.

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти власності, військові кримінальні правопорушення, мародерство, воєнний стан.

Key words: criminal offenses against property, military criminal offences, marauding, martial law.

Науковий керівник: д. ю. н., в. о. зав. кафедри Коломієць Ю. Ю.

ВОВК ВАЛЕРІЯ МИХАЙЛІВНА

студентка 4-го курсу
Чернівецького юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БУЛІНГУ В УКРАЇНІ

Суперечки перманентно притаманні освітньому середовищу, як і будь-якій іншій формі соціуму. Однак, булінг являє собою не просто конфлікт між однолітками, а є таким проявом насильства, що може «скалічити» на все життя та мати непоправні наслідки для потерпілої особи, оскільки останню супроводжує почуття небезпеки, стан безпорадності та страху, втрата інтересу до навчання або ж навіть поваги до себе. Крім того, булінг може провокувати тривожні та депресивні розлади, пригнічення імунітету, розлади харчової поведінки у формі анорексії або булімії та зумовлювати думки про дострокове припинення життя.

З метою запобігання та протидії проявам насильства в освітньому процесі 18 грудня 2019 р. набув чинності Закон України № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» (далі – Закон) [1], який містить дефініцію булінгу. Відповідно до зазначеного Закону булінг визначається як вчинення дій насильницького характеру, в тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, учасниками освітнього процесу щодо малолітньої чи неповнолітньої особи. Формами булінгу визначені такі різновиди насильства: 1) психологічне, 2) фізичне, 3) економічне, 4) сексуальне. Суспільно шкідливим (небезпечним) наслідком булінгу Закон називає шкоду психічному та фізичному здоров'ю потерпілого.

Зазначене дає підстави констатувати, що Україна пішла шляхом визнання небезпечності та необхідності боротьби з різного роду цькуваннями учасників освітнього процесу, оскільки зазначеним Законом також передбачено встановлення адміністративної відповідальності за булінг (ст. 173-4 КУпАП).

Булінг може характеризуватися значним ступенем суспільної небезпечності, а тому передбачення лише заходів адміністративного стягнення за найбільш суспільно небезпечні форми булінгу є недостатнім. Яскравими прикладами суспільної небезпечності булінгу є випадки, що мали місце у м. Івано-Франківську. Так, заманивши у двір учня школи № 13 побили кастетом його ж однокласники за оборону свого сусіда у минулому. Побиття зазнав і батько хлопчика, який намагався захистити свого сина та розібратись із нападниками. Батько був дивом врятований патрульними, які випадково проїжджали повз. Жорстокість ще одного випадку, що мав місце в іншій школі Івано-Франківська, вражає не менше: семикласники виклали в Інтернет відео, де знущались і били учня школи [2, с. 34–35].

Відповідно до чинного законодавства, кримінальна відповідальність наставатиме лише за такі окремі прояви насильства щодо учасників освітнього процесу, що призводили до настання суспільно небезпечних наслідків або були вчинені за наявності інших обставин: 1) фізичного насильства: ст.ст. 115, 120–122, 125–127, 135, 136 КК України та ін.; 2) психологічного насильства, якщо воно виражається у погрозі вбивством (ст. 129 КК України), знищення чи пошкодженням майна (ст. 195 КК України) або примусу до певних дій (ст. ст. 134, 142, 143, 154, 300, 301, 303 КК України та ін.; 3) сексуального насильства (ст.ст. 152, 153 КК України); 4) економічного насильства (ст. ст. 186, 189, 194 КК України) тощо.

Такий підхід у значній мірі не відповідає потребам протидії булінгу, адже по суті не відрізняє його від будь-якого іншого різновиду насильства, не враховує родових особливостей насильства в освітньому процесі. Таким чином, за відсутності окремого складу кримінального правопорушення не застосовуються заходи кримінального правового характеру до осіб, винних саме у булінгу.

Необхідність криміналізації найбільш суспільно небезпечних форм булінгу визнається і в інших державах. Так, у штаті Вікторія Австралії у 2011 р. було прийнято «Закон Броді», яким встановлено покарання у виді 10 років позбавлення волі за найбільш небезпечні форми булінгу, такі як: кібербулінг, фізичне знущання, психологічне знущання, словесне знущання. Нещодавно французький законодавець підтримав законодавчі зміни, які передбачають встановлення кримінальної відповідальності як для учнів, так і для працівників школи за знущання у школі. В якості покарання зазначеним законопроєктом передбачено штраф у розмірі 45 тис. євро та позбавлення волі до 3 років [3, с. 190].

Передбачення лише заходів адміністративного стягнення за найбільш суспільно небезпечні форми булінгу є недостатнім. Доцільною та обґрунтованою є їх криміналізація. Перевагами такого підходу законодавця є можливість здійснення превентивних та обмежувальних заходів щодо винних у булінгу та захист дітей, які від нього постраждали.

На нашу думку, криміналізації підлягає такий булінг, який має систематичний характер та призводять до наслідків у вигляді психологічного та фізичного страждання потерпілої особи, розладу здоров'я, втрати працездатності, погіршення якості життя. У зв'язку із тим, що систематичність означає постійну повторюваність тотожних чи схожих дій, вчинюваних кривдником, у сукупності такий «результативний» булінг надзвичайно негативно впливає на малолітню або неповнолітню потерпілу особу, а інтенсивність такого впливу може залежати як від сукупної кількості діянь, так і ступеня агресивності кожного окремо взятого діяння.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню) : Закон України від 18 грудня 2019 р. № 2657-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 5. Ст. 33.
2. Маркевич О. К. Кримінальна відповідальність за булінг як новий інструмент захисту прав людини в Україні. URL: https://bit.ly/3B2gsrF (дата звернення: 05.05.2023).
3. Колеснікова М. В., Зінченко Г. С. Державна політика у сфері булінгу з боку викладача у зарубіжних країнах. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 1. С. 188–191.

Ключові слова: булінг, криміналізація, цькування, насильство, систематичність, кримінальна відповідальність, кримінальне правопорушення.

Key words: bullying, criminalization, harassment, violence, systematicity, criminal liability, criminal offense.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Попович О. В.

ГОЛОЩАК АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ СЕРЕД РЕАЛІЗОВАНИХ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ УКРАЇНИ

В останні роки Україна переживає складні часи через початок збройного конфлікту на сході країни. Цей конфлікт став причиною загибелі багатьох військових і цивільних. Багато з цих випадків є воєнними злочинами, які порушують будь-які міжнародні стандарти й закони про воєнні конфлікти. Такі злочини повинні бути кваліфіковані як злочини проти миру, проти народу та воєнні злочини.

Щодо поняття «військовий злочин», то це суспільно небезпечне винне діяння при несенні служби у конкретній армії конкретної країни. Українське законодавство не містить визначення поняття «воєнний злочин». Проте, в Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність за мародерство, насильство над населенням у районі воєнних дій, погане поводження з військовополоненими, незаконне використання символіки Червоного Хреста, Червоного Півмісяця, Червоного Кристала та зловживання ними. Особа, яка вчинила ці злочини, може бути засуджена на національному рівні українським судом. Відповідно до Кримінального кодексу України (розділ XIX Особливої частини) військові кримінальні правопорушення – це кримінальні правопорушення проти встановленого законодавством порядку несення або проходження військової служби, вчинені військовослужбовцями, а також військовозобов'язаними та резервістами під час проходження зборів [1]. Воєнні злочини проти людства включають в себе найбільш тяжкі злочини, що стосуються масового насильства, включаючи умисне вбивство, насильство над населенням, етнічні перевірки, вимушену депортацію та насильство стосовно жінок і дітей. Україна зазнає злочинів проти людства впродовж своєї історії,

включаючи Голодомор 1932–1933 рр., коли українське населення було навмисно позбавлене їжі та інших необхідних ресурсів, що призвело до мільйонів загиблих. Проте це не поодинокий випадок. Внаслідок конфлікту на сході України було зареєстровано багато випадків воєнних злочинів проти людства. Також важливо враховувати, що через сплеск військового конфлікту на сході України збільшилася кількість випадків сексуального насилля, які можуть бути кваліфіковані як воєнні злочини проти народу. Жінки і діти стали особливо вразливими в цьому конфлікті і зазнають насильства з боку різних збройних формувань.

З огляду на ці факти можна зробити висновок, що воєнні злочини проти людства стали достатньо важливою загрозою національній безпеці України. Для затримання злочинців і зменшення кількості таких злочинів, необхідно налаштувати ефективне функціонування правоохоронних систем, а також забезпечити доступ до справедливому суду для жертв. Також слідству необхідно висвітлювати роботу щодо прав людей, у тому числі підвищувати освіту національної громадськості щодо захисту від воєнних злочинів та їх профілактики. Треба зазначити, що воєнні злочини проти людства є злочинами, які підлягають юрисдикції міжнародних судів та мають міжнародний статус. Такі злочини наносять шкоду окремим особам, але й можуть мати серйозні наслідки для міжнародної спільноти в цілому, зокрема порушують міжнародне право, порушують стабільність і безпеку в регіоні.

Адже воєнні злочини, що мають місце в неміжнародних і міжнародних збройних конфліктах [2], включають: спричинення каліцтва, жорстоке поводження і тортури; захоплення заручників, полон; вбивство; умисне нанесення ударів по цивільному населенню; умисний напад на будівлі, присвячені релігії, освіті, мистецтву, науці чи благодійності, історичні пам'ятники або лікарні; грабіж; зґвалтування, сексуальне рабство, примусова вагітність або будь-яка інша форма сексуального насильства; набір або вербування дітей у віці до 15 років у збройні сили або угруповання, які використовують їх для активної участі в бойових діях тощо. Можна виділити близько сотні окремих складів злочинів, які слід вважати воєнними. Всі воєнні злочини характеризуються певною сукупністю ознак, які притаманні кожному складу зокрема і групі загалом. Аналіз сучасної системи джерел міжнародного кримінального права дає підстави науковцям надавати характеристику міжнародних злочинів через їх матеріальний, ментальний та контекстуальний елементи. Матеріальний та ментальний елементи – те, що у певній мірі співвідноситься із загально кримінальним злочином [3]. Матеріальні елементи кожного окремого складу воєнного злочину, визначеного в ст. 8 РС МКС, роз'яснені та розкриті в документі, що має назву «Елементи злочинів» [4].

Отже, воєнні злочини проти людства стали серйозною загрозою національній безпеці України. Для її захисту необхідно підтримувати рівень професійної підготовки військовослужбовців, які беруть участь у конфлікті, для того, щоб вони були ознайомлені з правилами

міжнародного гуманітарного права й дотримувалися його під час виконання своїх обов'язків. Також необхідно провести роз'яснювальну роботу серед населення і військовослужбовців про міжнародне гуманітарне право та його властивості для захисту прав людей в умовах воєнного конфлікту. Крім того, важливо забезпечити доступ до правосуддя та інших форм захисту прав людей для всіх жертв військових злочинів, незалежно від їхнього статусу, громадянства або національності. Необхідно дотримуватися принципу недоторканності прав людей та припинити будь-які спроби їх порушення. Дуже важливо забезпечити реалізацію міждержавного гуманітарного права, заснованого на захисті прав цивільного населення в умовах воєнного конфлікту. До цього входить захист прав жінок, дітей, людей з інвалідністю та інших вразливих груп населення, а також запобігання порушенню правил міжнародного гуманітарного права щодо застосування зброї та методів ведення війни.

Як висновок, ми можемо зазначити, що визначення поняття та складу «воєнного злочину» має важливе значення як для теорії, так і для практики. Різні підходи до структури злочину маємо у міжнародному кримінальному та в українському законодавстві. Також в законодавстві України маємо численні недоліки регулювання відповідальності за воєнні злочини: застаріла назва, відсутність чіткого каталогу складів злочинів, відсутність ознаки серйозності порушення та інші. Це означає, що для вирішення практичних проблем застосування кримінального законодавства та притягнення до відповідальності за вчинені на території Україні воєнні злочини процес імплементації повинен бути пришвидшений. А до внесення відповідних змін, процесуальне керівництво та методичний супровід могли б стати ключем для вирішення проблем за воєнні та інші міжнародні злочини, які вчиняються в Україні.

Список використаних джерел

1. Воєнні злочини та їх документування. *Вебсайт координаційного центру з надання правової допомоги*. URL: https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/voyenni-zlochyny-ta-yih-dokumentuvannya/
2. Military Commissions Act of 2009, Pub. L. No. 111-84, § 948(d), 123 Stat. 2190, 2576 (2009) // Federation of American Scientists : сайт. URL: https://fas.org/sgp/crs/natsec/R41163.pdf
3. Червякова О. В. Відповідальність за воєнні злочини: механізми та процеси відновлення суверенітету та безпеки України. *Форум права*. 2020. № 61 (2). С. 150–162. DOI: http://doi.org/10.5281/zenodo.3883835
4. Elements of crimes // International Criminal Court : сайт. URL: https://www.icccpi.int/resource-library/Documents/ElementsOfCrimesEng.pdf

Ключові слова: воєнні злочини, збройний конфлікт, загроза національній безпеці, міжнародне право, військовослужбовці.
Key words: war crimes, armed conflict, threat to national security, international law, military personnel.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Тімофєєва Л. Ю.

ЖИЛКА АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військові конфлікти негативно впливають на навколишнє природне середовище. Наслідками таких конфліктів можуть бути: забруднення повітря, води, втрата біорізноманіття, вирубування лісів та знищення природних екосистем. Ці злочини можуть мати серйозні наслідки не тільки для природного середовища, але й для здоров'я людей, які живуть у зоні конфлікту та поблизу нього. Наприклад, забруднення повітря може призвести до захворювань дихальних шляхів, а забруднення води може призвести до поширення інфекцій та інших захворювань. Однак, злочини проти довкілля у військовий час часто залишаються безкарними.

Ця проблематика останнім часом привертає особливу увагу українських правознавців. Питання правової охорони довкілля в районах ведення бойових дій та постконфліктних територій є предметом досліджень Г. Балюка, А. Дмитрієва, А. Грубінка, О. Задорожного, А. Кучера, М. Медведєвої, О. Шомпола та ін. [1, с. 105]. Роботи названих вчених були присвячені питанням охорони довкілля та екологічної безпеки у зв'язку з російською агресією, що розпочалася у 2014 р. Після повномасштабного вторгнення РФ в Україну в лютому 2022 р. потреба у вирішенні цього питання лише посилилася. Тому метою цієї статті є аналіз правового регулювання охорони довкілля від ризиків, пов'язаних із військовим вторгненням РФ в Україну.

Переміщення великої військової техніки та вибухівки завдає шкоди біотопам як всередині, так і за межами природоохоронних територій. Згідно з супутниковими даними Європейської системи інформації про лісові пожежі, пожежі, спричинені атаками, вже пошкодили понад 100 000 га природних екосистем [2, с. 150].

В результаті війни атмосфера сильно забруднена. Вибухи ракет та артилерійських снарядів спричиняють викиди низки хімічних речовин, зокрема чадного газу, бурого газу, діоксиду азоту та формальдегіду, які забруднюють навколишнє середовище. Росія також обстрілює українські нафтові бази та промислові підприємства, які використовують у своїй діяльності різні хімічні речовини. Великі пожежі на об'єктах інфраструктури та промислових підприємствах призводять до забруднення повітря особливо шкідливими речовинами. Очевидно, що війна, яку веде Росія в Україні, вже має безпосередній вплив на водну безпеку. Окупаційні війська обстрілюють об'єкти водної інфраструктури, мінують дамби та проводять військові операції в Чорному та Азовському морях. Російські війська постійно атакують портову інфраструктуру на узбережжі Чорного та Азовського морів, що призводить до забруднення води та поширення токсинів на суднах, що стоять на якорі [3, с. 178].

У Всесвітній хартії природи (1982 р.) зазначено, що неможливо захистити навколишнє середовище, якщо люди не навчаться жити в мирі і не відмовляться від війни та виробництва зброї. Хартія закликає утримуватися від військових дій, які завдають шкоди природі. Природу необхідно захищати від деградації, спричиненої війною чи іншими ворожими діями [4]. У Декларації Ріо про навколишнє середовище та розвиток 1992 р. було заявлено, що війна неминуче згубно впливає на процес сталого розвитку. Тому держави повинні поважати міжнародне право, яке забезпечує захист навколишнього середовища під час збройних конфліктів, і, у разі необхідності, співпрацювати для його подальшого розвитку (Принцип 24) [5].

Основними міжнародними актами у сфері охорони довкілля під час військових конфліктів є Конвенція про заборону впливу на природне середовище військовими або будь-якими іншими ворожими засобами, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1976 р., IV Женевська конвенція, підписана 8 червня 1977 р., Додатковий протокол до Конвенції про захист жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) доповнив і розвинув положення зазначеної Конвенції [6]. Він містить норми, які безпосередньо стосуються захисту навколишнього середовища під час збройного конфлікту. Згідно зі ст. 35 Протоколу I, забороняється використання методів або засобів ведення війни, спрямованих на заподіяння або потенційно здатних завдати широкомасштабної, довготривалої та серйозної шкоди природному середовищу.

Отже, злочини проти довкілля у воєнний час є серйозною проблемою, яка має важливі наслідки для людства та природи. Щоб вирішити цю проблему, потрібно діяти на кількох рівнях. На міжнародному рівні необхідно продовжувати розробку та підписання конвенцій, які б передбачали стандарти поведінки військових та встановлювали б відповідальність за порушення цих стандартів. Крім того, необхідно забезпечити ефективне виконання цих конвенцій, включаючи міжнародний контроль та навчання військових з питань екології. На національному рівні необхідно забезпечити виконання національних законів, які регулюють дії військових у воєнний час та встановлюють відповідальність за порушення цих законів. Крім того, необхідно забезпечити навчання військових з питань екології та розробити спеціальні програми із захисту довкілля.

Список використаних джерел

1. Крушельницький О. Д., Огороднійчук І. В., Іванько О. М. Ландшафтні зміни навколишнього середовища внаслідок воєнних дій та їх епідемічні ризики. *Медичні перспективи.* 2016. Т. 21, № 2. С. 103–106.
2. Токарчук Д. М. Екозлочини та проблеми з відходами під час воєнних дій в Україні. *Науковий погляд: економіка та управління.* 2022. № 3 (79). С. 146–154.
3. Козмуляк К. Правове регулювання охорони довкілля під час збройних конфліктів на прикладі України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. С. 174–180.

4. Всесвітня Хартія природи. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/mu82306?ed=1982_01_01 (дата звернення: 29.04.2023).
5. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml (дата звернення: 29.04.2023).
6. Конвенция о запрещении военного или любого иного враждебного использования средств воздействия на природную среду. URL: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/hostenv.shtml (дата звернення: 29.04.2023).
7. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 29.04.2023).

Ключові слова: кримінальні правопорушення проти довкілля, протидія злочинам проти довкілля, відповідальність за злочини проти довкілля, воєнний стан.
Key words: criminal offenses against the environment, combating crimes against the environment, liability for crimes against the environment, martial law.
Науковий керівник: д. ю. н., в. о. зав. кафедри Коломієць Ю. Ю.

ЖУК СТАНІСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ,
КРАСЮН АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

студенти 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Військова агресія Російської Федерації проти України суттєво вплинула на соціально-економічне та політичне життя нашої держави. В умовах дії воєнного стану вчинення кримінальних правопорушень може негативно вплинути на державний лад чи на національну безпеку. В умовах збройного конфлікту з'явилася потреба надати правову кваліфікацію новим кримінальним правопорушенням, зміни, що були внесені до кримінального законодавства, стосувалися не лише нових складів кримінальних правопорушень, а й внесення змін до вже існуючих.

Для початку, на нашу думку, варто звернути увагу на такі поняття, як «кримінальне правопорушення» та «воєнний стан».

На законодавчому рівні поняття «кримінальне правопорушення» закріплене в ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – ККУ). За цією статтею, кримінальне правопорушення – це суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), яке вчинене суб'єктом кримінального правопорушення [1].

Щодо другого поняття, то воєнний стан – це правовий режим, який вводиться в Україні або в її окремих місцевостях в разі збройної агресії чи загрози нападу або в інших випадках, передбачених законом [2].

Як ми можемо бачити, з уведенням воєнного стану, кримінальне законодавство мало б пристосуватися до нових реалій. З'явилася велика кількість нових кримінальних правопорушень, і на той момент чинний ККУ просто не мав відповідних статей.

На нашу думку, це є серйозною проблемою, адже усунення прогалин у кримінальному законодавстві суттєво впливає на державний суверенітет, територіальну цілісність, на захист прав людини тощо.

Щодо змін, які були внесені до ККУ з моменту введення воєнного стану, то варто звернути увагу на такі.

З набранням чинності Закону України від 03.03.2022 р. № 2117-IX «Про внесення змін до Кримінального Кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство» (далі – ЗУ) в межах ККУ мародерство – це викрадення на полі бою речей поранених чи вбитих. За старою редакцією ККУ, відповідальність наставала у виді позбавлення волі на строк від 3 до 10 років. Після внесення відповідних змін мінімальний термін позбавлення волі збільшився до 5 років.

Даний ЗУ посилив покарання не тільки за мародерство, а й за використання наслідків бойових дій заради власної наживи.

Узагалі зміни, які зачепили ККУ, стосувалися також ст. 185 (крадіжки – тепер карається позбавленням волі на строк від 5 до 8 років), 186 (грабіж – від 7 до 10 років), 187 (розбій – від 8 до 15 років з конфіскацією майна), 189 (вимагання – від 7 до 12 років з конфіскацією майна), 191 (заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем – від 5 до 8 років + заборона обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років). Новелою для цих складів стало додання нової кваліфікуючої ознаки – скоєння в умовах воєнного стану [3].

В умовах воєнного стану правоохоронні органи не можуть у повній мірі реагувати на прояви злочинності, що викликає в певних осіб відчуття безкарності. Таке відчуття призводить до вчинення кримінальних правопорушень із використанням воєнного стану [4, с. 287].

Так, наразі дійсно склалася ситуація, за якої багато громадян України використовують можливість неправомірної вигоди задля наживи. При чому, страждають люди або їх майно як на тих територіях, які знаходяться в зоні активних бойових дій, так і тих, що знаходяться поза ними.

Також варто зазначити, що кримінальним законодавством належним чином не врегульована відповідальність за використання гуманітарної допомоги на власну користь (кошти, автомобілі, генератори, продукти харчування, амуніція, медичні препарати тощо). Через прогалини в законодавстві процедура отримання, перевезення та доставки особам, які потребують цих речей, належним чином не закріплено, і ми можемо спостерігати розкрадання таких речей у величезних масштабах. Якщо продукти харчування не становлять реальної загрози національній безпеці нашої держави, а та допомога,

яка необхідна підрозділам для виконання бойових задач? Кожна рація, бронежилет – це чиєсь життя, чиясь безпека. Однак, належної відповідальності за такі діяння не встановлено.

Також варто звернути увагу на тимчасово окуповані території. Правопорушення скоюють не тільки громадяни Україні, а й бойові підрозділи країни-агресора. Все це ускладнюється тим, що у правоохоронних органів немає доступу до цих територій, неможливо встановити всі обставини справи, допитати свідків тощо. Тому ми зіткнулися з безкарністю кримінально протиправних діянь, що є неприпустимим.

При аналізі наукової літератури та нормативно-правових актів ми звернули увагу на наступне: невиконання посадовими особами приписів Конституції України та інших законів, введення в дію законів, указів, наказів, що прямо чи опосередковано суперечать Конституції України. Дані склади по цей день не закріплено належним чином, хоча такі дії, на нашу думку, становлять найбільшу загрозу існуванню України.

Отже, враховуючи все вищевикладене, можна зробити наступні висновки.

Законодавча база, у тому числі кримінальне законодавство, було не готове до ефективного функціонування в умовах воєнного стану, існує величезна кількість прогалин у кримінальному законодавстві: за якісь діяння встановлено суворішу відповідальність, ніж раніше, деякі кримінальні правопорушення кваліфіковано, деякі – ні або з допущенням грубих помилок. Це призводить до безкарності деяких діянь, збільшення кількості таких кримінальних правопорушень, що, в свою чергу, негативно впливає на державний лад та авторитет влади в цілому.

На нашу думку, для вирішення даних проблем варто посилити відповідальність для службових та посадових осіб, посилити відповідальність за неправомірну вигоду, внести зміни до кримінального законодавства, до кримінальних правопорушень віднести також віддання протиправних законів, указів, наказів, а також вивести відповідні склади кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 02.05.2023).
2. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19 (дата звернення: 02.05.2023).
3. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 р. № 2117-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20 (дата звернення: 02.05.2023).
4. Острогляд О. В. Кримінально-правова політика в умовах війни: законодавчий аспект. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 1. С. 286–290.
5. Коваль А. А., Самойленко М. С. Зміни до кримінального кодексу в умовах воєнного стану: дискусійні питання.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, воєнний стан, зміни до галузевого законодавства.

Key words: criminal offenses, martial law, changes in sectoral legislation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Тімофєєва Л. Ю.

КІТАРОВА МАРИНА ВІКТОРІВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДОВЕДЕННЯ ДО САМОГУБСТВА

Захист і збереження людського життя є особливо важливими для суспільства. Міжнародно-правові та національні норми широко та чітко регламентують механізми захисту даного права. В Україні охорона життя і здоров'я людини передбачена нормами розділу II Особливої частини Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи» [1, с. 85].

Одним із видів кримінального правопорушення, що посягає на життя, є доведення до самогубства. Хоч самогубство є одним із різновидів не природньої смерті, але доведення до самогубства – це єдине кримінальне правопорушення проти життя особи, яке не охоплюється поняттям «вбивство». Саме ця ознака є особливістю даного діяння. Отже, у випадку доведення до самогубства винний не позбавляє потерпілого права вибору щодо розпорядження своїм життям [2, с. 173].

Через те, що в Україні кількість самогубств з кожним роком зростає, питання доведення до самогубства стало предметом досліджень багатьох науковців. Вони стверджують, що більша частина випадків самогубства стається під впливом інших осіб. Щодо вікової категорії, то середній вік самогубців становить 19 років. Особи від 12 до 25 років найчастіше потрапляють у зони ризику через перебування у невідповідних компаніях. Саме це свідчить про суспільно важливу проблему, яка потребує негайного впливу з боку держави та правоохоронних органів.

Потерпілі не мають бажання розголошувати про свої проблеми, а це створює аморальний аспект даного кримінального правопорушення та нові правопорушення, адже злочинці залишаються непокараними. Це впливає на відображення статистики реального стану кримінальних правопорушень, пов'язаних із доведенням до самогубства, оскільки діяльність правоохоронних органів у даній сфері є досить низькою.

Безліч факторів, які сприяють скоєнню даних кримінальних правопорушень, залишаються неконтрольованими. До них можна віднести низький рівень медичного обслуговування, що призводить

до невчасного виявлення психічних вад, недовіра громадян до правоохоронних органів та оточуючих та інші. Ефективним рішенням цієї проблеми була б організація в закладах освіти лекцій, на яких би розповідали про гарячі лінії, до яких можна звернутись у разі виникнення протиправних дій щодо життя особи. Також зниженню ризику самогубства може посприяти уважне ставлення рідних та близьких до поведінки особи. Але запобігти скоєнню такого кримінального правопорушення можна лише спільними зусиллями. Навіть не знайомі люди повинні пильніше ставитися до оточуючих, бути добрішими і звертати увагу на проблеми, які можуть довести до смертельних наслідків.

Нині, із розвитком сучасних технологій, мережі Інтернет, різноманітних соціальних мереж і ускладненням соціальної структури суспільства, з'являються нові небезпечні явища, такі як кіберсуїцидальність, психологічні маніпуляції, пов'язані з доведенням до самогубства через використання новітніх технічних засобів. На особливу небезпеку наражають себе підлітки – активні інтернет користувачі. Можна зробити припущення, що через підвищення уваги до так званого віртуального життя, а також завдяки особливій інформаційній освіченості великої кількості людей з'являється низка нових способів впливу на особу і тим самим розширюється коло засобів, за допомогою яких можна приховати вчинення кримінального правопорушення [3, с. 213–214].

Служба безпеки України повинна звернути увагу на механізми вчинення таких кримінальних правопорушень через мережу Інтернет. Адже у департаменті кіберполіції Національної поліції України попереджають, що в деяких соціальних спільнотах у мережі дітей схиляють до самогубства і запису моменту смерті на камеру. Вважаємо, що державі слід приділити цій проблемі особливу увагу, адже кількість самогубств суттєво зростає через вплив інших осіб в мережі Інтернет [4, с. 48].

Отже, з метою удосконалення правового регулювання забезпечення безпеки особи, з урахуванням права на життя кожної людини та його захист, що становлять основу гуманістичної діяльності суспільства та держави, необхідно виокремити першочергові напрями, за якими має здійснюватися протидія комплексам суїцидальності, а саме:

1) розвиток та популяризація системи кризових центрів та служб психологічної допомоги та реабілітації;

2) обмеження поширення контенту насильства у засобах масової інформації з метою мінімізації криміногенного впливу на особистість;

3) забезпечення дієвого механізму реагування правоохоронних органів на кримінальні правопорушення, пов'язані з комплексом суїцидальності;

4) розробка спеціальних норм та механізму протидії новим викликам, таким як кібербулінг, мобінг та інші [4, с. 50].

Список використаних джерел

1. Чепик А. Актуальні питання кримінальної відповідальності за доведення до самогубства : матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ, 12.04.2019. С. 85–87.
2. Гусак О. А. Об'єкт доведення до самогубства: сучасний погляд. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Правознавство»*. 2012. Т. 17, вип. 1–2. С. 173–175.
3. Кончина К., Сисой В. Основні проблеми притягнення до кримінальної відповідальності за доведення до самогубства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 4. С. 213–216.
4. Мінченко Сергій. Доведення до самогубства: кримінологічний вимір соціальної обумовленості заборони. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 1. С. 42–52.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, доведення до самогубства, право на життя, психологічний тиск.

Key words: criminal liability, driving a person to suicide, right to life, psychological pressure.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Ободовський О. В.

КОРМАН ОЛЕКСАНДРА СЕРГІЇВНА,
САМОЙЛОВА ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

студентки 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА МАРОДЕРСТВО ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Актуальність даної теми є надзвичайно важливою, оскільки питання збереження майна під час дії воєнного стану в Україні стає все більш нагальним. 24 лютого 2022 р. у нашій державі було оголошено про введення воєнного стану. Мародерство є серйозною загрозою для збереження майна та майнових прав у таких умовах. Часто в соціальних мережах під терміном «мародерство» називають будь-яке викрадення майна в цей період, наприклад: товар в магазині чи річ із домівок мирних жителів. Проте, цей термін у таких випадках є недоречним і неправильне його використання може спричинити негативні наслідки як для людей, так і для суспільства в цілому.

Щодо історичних витоків правового визначення мародерства, то вони беруть свій початок ще з Гаазької конвенції 1937 р. Також варто відзначити, що інформація про це міститься і в Женевських конвенціях про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р., а також у Додаткових протоколах до них від 8 червня 1977 р. У цих документах зазначено щодо заборони пограбування загиблих осіб та місць їх поховань.

Що ж взагалі таке мародерство? Сам термін походить від французького слова maraudeur, що перекладається як «грабіжник». У Кримінальному кодексі України наведено визначення мародерства, де сказано, що це викрадення на полі бою речей, що знаходяться при вбитих чи поранених [1, с. 432]. Також потрібно наголосити на тому, що не є мародерством заволодіння речами здорових

військовослужбовців. В такому випадку ці дії можуть кваліфікуватись як злочини проти власності [5].

Раніше за подібні злочини встановлювалася кримінальна відповідальність у виді позбавлення волі на строк від 3 до 10 років. Проте, з 3 березня 2022 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», який збільшив мінімальний термін покарання за мародерство до 5 років [2].

Щодо осіб, які можуть бути притягнуті до відповідальності за мародерство, то це, перш за все, військовослужбовці, а також військовослужбовці та резервісти, що проходять збори [4, с. 300]. Також варто зазначити, що мародерство може бути вчинене тільки на полі бою, тобто в тих місцях, де тривають воєнні дії, і має на меті здобування майна, яке належить вбитим або пораненим.

В умовах сьогодення існують непоодинокі випадки, коли звичайні громадяни намагаються протидіяти мародерству, вчиняючи самосуд над винними особами. Однак, варто зауважити, що такі дії громадян можуть призвести до нових кримінальних правопорушень, коли сам мародер стає потерпілим. У таких випадках слід невідкладно повідомити правоохоронні органи про факт мародерства або доставити самостійно винного до правоохоронних органів. Кожен злочинець обов'язково повинен нести кримінальну відповідальність, передбачену за відповідні протиправні дії.

Підсумовуючи, можна сказати, що мародерство виступає, насамперед, як військовий злочин, який передбачений Кримінальним кодексом України і відноситься до розділу XIX «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» [3]. Як зазначалося вище, оновлене законодавство тільки посилило відповідальність за такий різновид кримінальних правопорушень. Також, варто зазначити, що розгляд і розуміння даного питання, особливо в умовах воєнного стану, є дуже важливими як для окремих осіб, які з цим можуть бути пов'язані, так і для суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України : Закон України від 03.03.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20
3. Роз'яснення щодо відповідальності за мародерство та інші злочини, скоєні під час воєнного стану, від 1 квітня 2022 р. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-shchodo-vidpovidalnosti-za-maroderstvo-ta-inshi-zlochini-skoyeni-pid-chas-voyennogo-stanu
4. Кримінальне право України. Особлива частина : навчальний посібник / О. В. Попович, Л. В. Томаш, П. П. Латковський, А. Ю. Бабій. Чернівці, 2022. 319 с.
5. Судова влада України. *Офіційний веб-сайт*. URL: Судова влада України (ics.gov.ua).

Ключові слова: мародерство, відповідальність, військовослужбовець, військовий злочин, воєнний стан.

Key words: looting, responsibility, serviceman, war crime, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Степаненко О. В.

КРУТИХ ВАЛЕРІЯ ЄВГЕНІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНОЇ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ

Насамперед потрібно дати визначення поняття «суспільно небезпечна бездіяльність». Суспільно небезпечна бездіяльність – це пасивна поведінка особи, яка виражається у формі не вчинення дії або дій, яку вона зобов'язана була і практично могла вчинити, або невідвернення небезпеки, яку особа зобов'язана була і мала можливість відвернути (наприклад, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані (ст. 136 КК України)) [1].

Одним із перших дослідників, який висловився щодо цього питання, був американський кримінолог Джеральд Макбрайд (Gerald McBride). У своїй праці “The Changing Environment of Crime” (1979) він висловився про те, що бездіяльність може мати негативні наслідки для суспільства і виділив такі форми бездіяльності, як відсутність допомоги при нещастях, недбалість до громадських справ, відсутність бажання допомагати іншим, нецікавість до політики та інших видів громадської діяльності.

Вирішення цієї проблеми є актуальною в наш час, бо законодавець не передбачає окремі статті щодо суспільно небезпечної бездіяльності. Вважаємо, що у кримінальному кодексі слід розглянути питання бездіяльності; розглянути умови, за яких певна поведінка особи може передбачати настання кримінальної відповідальності. Це є важливим, бо бездіяльність прогресує і їй треба дати чітке визначення у кримінальному законодавстві. Суспільно небезпечна бездіяльність має серйозний вплив на безпеку суспільства. Встановлення окремих статей у кримінальному кодексі щодо суспільно небезпечної бездіяльності дозволить нам забезпечити правову відповідальність; дозволить нам мати певний контроль щодо дотримання законодавства з приводу суспільно небезпечної бездіяльності.

Бездіяльність у даному випадку означає утримання особи від дій, які могли б перешкодити настанню негативних наслідків, тобто особа мала можливість запобігти настанню наслідків, але вона цього не зробила.

Бездіяльність має мотивований та цілеспрямований характер. Тобто, у особи було певне спонукання не вчиняти дій,

що могли б перешкодити настанню наслідків, та особа цілеспрямовано не вчинила цих дій. Якщо людина не вчинила дій, щоб запобігти настанню негативних наслідків, значить її мотивували якійсь причини. Однією з основних причин суспільно небезпечної бездіяльності є саме брак мотивації. Людина, яка не бачить сенсу виконувати свої обов'язки, не буде цього робити, незалежно від наслідків. Також важливим фактором є низький рівень культури правопорядку та моралі у суспільстві.

В нашому законодавстві передбачена кримінальна відповідальність за суспільно небезпечну бездіяльність. Наприклад, нанесення тяжких тілесних ушкоджень може бути вчинено у формі бездіяльності таким чином, що особа могла уникнути заподіяння тілесної шкоди іншій особі, тільки якщо особа мала можливість і могла відвернути небезпеку. Але суспільно небезпечне діяння не обов'язково є винним, наприклад бездіяльність вчинена особою з психічними розладом.

Однією з головних причин збільшення кількості випадків суспільно небезпечної бездіяльності є пандемія COVID-19, тому що багато людей нехтували карантинними обмеженнями та банально відмовлялися носити маски, що призводило до поширення інфекції. Але на той час були проведені всі необхідні заходи для боротьби з поширення інфекції, а саме інформаційні кампанії, які допомагали пояснити людям, чому важливо дотримуватися карантинних заходів та як це допоможе зменшити кількість випадків зараження.

Для більш широкого розуміння природи суспільно небезпечної бездіяльності можна виділити наступні причини:

- Недостатня увага до потенційної небезпеки, тобто люди не помічають можливої загрози і ніяк на неї не реагують. Наприклад, особа пішла купатись у море і почала тонути, криками і активними рухами рук особа подавала сигнали про допомогу, але люди, які були на березі моря, вирішили, що особа просто бавиться.
- Недостатня освіченість та поінформованість, тобто люди не знають, як правильно діяти в небезпечних ситуаціях, і не розуміють, які будуть наслідки. Наприклад, особа пішла купатись у море і почала тонути, криками і активними рухами рук особа подавала сигнали про допомогу, але на березі моря були лише підлітки, які ніколи не стикалися з такою ситуацією і просто не розуміють, як їм діяти.
- Байдужість та прояви апатії, тобто коли люди не відчувають відповідальності за свою бездіяльність і не усвідомлюють важливість своєї ролі у запобіганні небезпек. Наприклад, особа пішла купатись у море і почала тонути, криками і активними рухами рук особа подавала сигнали про допомогу, але люди, які були на березі моря, вирішили, що особа сама зможе виплисти і врятуватися.
- Страх та нерішучість. Це є нагальною проблемою, бо, наприклад, особа пішла купатись у море і почала тонути, криками і активними рухами рук особа подавала сигнали про допомогу, але люди, які були на березі моря, засумнівалися, що вони практично зможуть допомогти особі виплисти.

Через наявність зазначених проблем і розвивається бездіяльність. Саме через це важливо сприяти підвищенню поінформованості, відповідальності та активності серед громадян.

Отже, суспільно небезпечна бездіяльність є досить складною та актуальною проблемою у нашому суспільстві. Це пов'язане з тим, що суспільно небезпечна бездіяльність може мати серйозні наслідки, прямо впливаючи на безпеку та добробут суспільства загалом. Тому потрібно проводити інформаційну та освітню роботу, навіть мінімальні знання з медицини зможуть врятувати життя людині. Дуже важливим є становлення статей щодо суспільно небезпечної бездіяльності, бо це дозволить нам забезпечити правову відповідальність.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІ. *Верховна Рада України*. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14

Ключові слова: суспільно небезпечна бездіяльність, кримінальне правопорушення, кримінальна відповідальність.
Key words: social dangerous failure to act, criminal offence, criminal liability.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Тімофєєва Л. Ю.

МАКОВІЙЧУК СОФІЯ ВІТАЛІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КЕРУВАННЯ ТРАНСПОРТНИМ ЗАСОБОМ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ

Аналізуючи статистику 2022 р., надану Патрульною поліцією України, можна дізнатися, що на підконтрольних Україні територіях протягом 2022 р. сталося 14 622 ДТП із загиблими і травмованими, у яких загинула 2161 людина, а ще 18 261 людина отримала травми. Суб'єкти цих правопорушень у переважній більшості знаходились у стані сп'яніння [3].

Так, керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння, або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, є правопорушенням, яке може нести за собою летальні наслідки [2].

Варто звернутися до ст. 21 Кримінального кодексу України (далі – КК України), згідно з якою особа, що вчинила кримінальне правопорушення у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, підлягає кримінальній відповідальності [1].

Слід зауважити, що сп'яніння може бути різним та від його виду залежить безпосередньо ступінь відповідальності. Таким чином, під

впливом фізіологічного сп'яніння, що виникає внаслідок алкогольного, наркотичного чи токсичного впливу, функціонування гальмуючих процесів нервової діяльності та самоконтролю у людини послаблюється. Таке сп'яніння настає поступово, і під час нього особа зазвичай розуміє, що її психіка та фізичний стан порушуються, а швидкість реакції та координація рухів погіршуються. Але практика свідчить, що навіть у стані глибокого фізіологічного сп'яніння особа все ще зберігає здатність свідомо розуміти характер своїх дій та контролювати їх. Якщо особа, знаходячись у стані сп'яніння, порушує закон, то відсутнім є не лише медичний, а й юридичний критерій неосудності. Більше того, у таких випадках осудність особи настільки очевидна, що немає потреби проводити судово-психіатричну експертизу.

Патологічне сп'яніння, у свою чергу, може спонтанно настати у людини навіть при вживанні невеликої кількості алкоголю, наркотику або іншої речовини. Цей стан є хворобливим та відноситься до короткочасних психічних розладів, які мають якісно відмінні ознаки від тяжкого ступеня звичайного сп'яніння. При патологічному сп'янінні присутні юридичні та медичні ознаки неосудності.

Як у будь-якому кримінальному правопорушенні, під час опису його складу необхідно виділити об'єкт, суб'єкт, об'єктивну й суб'єктивну сторони. Так, об'єктом даного кримінального правопорушення можна визначити безпеку руху й експлуатації автомобільного та деяких інших видів транспорту.

Для аналізу об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення, необхідно виділити наступні ознаки:

- діяння – полягає в тому, що особи порушують правила безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, діючи або не діючи в такі способи;
- вчинення дій, заборонених правилами;
- невиконання дій, які особа може і повинна вчинити відповідно до вимог правил безпеки руху й експлуатації транспорту;
- обстановка;
- наслідки;
- причинний зв'язок між діянням і наслідками.

Стан алкогольного, наркотичного або іншого сп'яніння, або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, у винної особи може бути причиною порушення правил дорожнього руху. Якщо винна особа порушила правила, не перебуваючи у зазначеному стані, кримінальна відповідальність настає відповідно до ст. 286 Кримінального кодексу України.

Щодо суб'єктивної сторони, то в даній ситуації вона характеризується подвійною виною, а саме – до діяння в особи умисна вина, а до наслідків – необережна.

Спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична особа, яка досягла 16-ти років і керувала транспортним засобом. Такими особами можуть бути водії, інструктори, що проводять навчання водінню, та службові особи, що дають водіям обов'язкові вказівки. При цьому, наявність права володіння або користування

транспортним засобом, а також наявність посвідчення на право керування транспортним засобом, не мають значення для кваліфікації цього кримінального правопорушення.

Згідно з положеннями ст. 286-1 КК України, порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, караються позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк від трьох до п'яти років [1].

До того ж, санкцією зазначеної статті передбачена відповідальність особи за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту, керуючи транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, у випадках нанесення тяжких тілесних ушкоджень, смерті однієї або кількох осіб. Таким чином, діяння, вчинені в описуваному вище стані, якщо вони заподіяли потерпілому тяжке тілесне ушкодження, караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк від п'яти до восьми років [1].

У свою чергу, діяння, що передбачаються ч. 1 цієї статті, вчинені в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, якщо вони спричинили смерть потерпілого, караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк від п'яти до десяти років [1].

Ті ж самі діяння, якщо вони стали причиною загибелі кількох осіб, караються позбавленням волі на строк від семи до дванадцяти років з позбавленням права керувати транспортними засобами на строк від семи до десяти років [1].

Якщо законодавець не передбачає обставин, що обтяжують покарання у відповідній статті Особливої частини, тоді при призначенні покарання необхідно посилатися на ч. 1 ст. 67 КК України, де знаходиться перелік таких обставин. Так як сп'яніння є умовою вчинення багатьох злочинів, КК України визнає такий стан обставиною, що обтяжує покарання (п. 13 ч. 1 ст. 67) [1].

Проте, в залежності від характеру вчиненого кримінального правопорушення, суд може не враховувати цю обставину як обтяжуючу. Якщо розглядати ситуацію із вчиненням кримінального правопорушення особою, що перебуває у стані алкогольного сп'яніння або у стані, викликаному вживанням наркотичних або інших одурманюючих засобів, то таке рішення суду можливе у випадках, коли вчинення кримінального правопорушення ніяким чином не пов'язане зі станом сп'яніння або коли, до прикладу, неповнолітнього, що раніше не вживав спиртні напої, дорослі довели до стану сп'яніння і він у такому стані вчинив, наприклад, хуліганство.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України, КК України (зі змінами 2023 р.) від 05.04.2001 р. № 2341-III, редакція від 05.01.2022 р. URL: https://urst.com.ua/act/kku
2. Правила дорожнього руху, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306.
3. Безпека дорожнього руху в Україні: перемоги та нові виклики в умовах війни. Центр демократії та верховенства права. URL: https://cedem.org.ua/news/bezpeka-dorozhnogo-ruhu-v-ukrayini/

Ключові слова: транспортний засіб, стан сп'яніння, кримінальне правопорушення, безпека дорожнього руху.
Key words: vehicle, state of intoxication, criminal offense, road safety.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Мирошниченко Н. А.

МАРКОВСЬКА АННА СЕРГІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЛЮДЯНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Українське законодавство передбачає кримінально-правову охорону не тільки конкретних осіб чи майна, а й людяності як об'єкта правової охорони. Людяність як об'єкт правової охорони означає захист основних прав та свобод людини, її життя, здоров'я, гідності та свободи.

Поняття «людяність» у кримінально-правовій науці та практиці відноситься до певного кола міжнародних норм та правил, які забезпечують захист основних прав людини та основоположних гуманітарних принципів у міжнародних конфліктах та надзвичайних ситуаціях, таких як війна, воєнний стан, насильство тощо. Відповідно до міжнародного гуманітарного права та міжнародних договорів, які регулюють права людини, до поняття людяності входять такі елементи, як: забезпечення життєво важливих потреб людини, зокрема їжі, води, медичної допомоги тощо; захист основних прав людини, включаючи право на життя, свободу, недоторканість особистості, право на справедливий судовий процес, право на захист від насильства та інших форм знущань; захист особливо вразливих категорій населення, таких як діти, жінки, старші люди, інваліди, внутрішньо переміщені особи тощо; заборона здійснення злочинів проти людяності, таких як геноцид, злочини війни, злочини проти миру, злочини проти людства тощо; забезпечення гуманітарної допомоги та захисту прав людини у міжнародних конфліктах та надзвичайних ситуаціях [3, с. 66].

Умови воєнного стану в Україні призвели до посилення заходів забезпечення безпеки громадян та держави. Кримінально-правова

охорона людяності є однією з головних функцій правоохоронних органів під час воєнного стану. В таких умовах правоохоронні органи мають бути готові до протидії випадкам порушення прав людини, у тому числі до злочинів, які можуть спричинити загрозу життю, здоров'ю та іншим свободам людини.

Згідно з законодавством України, під час воєнного стану кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти людяності та міжнародного гуманітарного права підвищується, а кримінальні санкції можуть бути посилені. Крім того, під час воєнного стану можуть застосовуватися особливі процесуальні та інші заходи, спрямовані на забезпечення ефективної боротьби зі злочинністю та захист прав людини.

Отже, в умовах воєнного стану в Україні кримінально-правова охорона людяності має важливе значення для забезпечення безпеки та захисту прав громадян та держави. Правоохоронні органи повинні бути готові до швидкої та ефективної реакції на випадки порушення прав людини та злочини проти людяності, в тому числі застосовувати всі необхідні процесуальні та інші заходи, щоб винні особи були притягнуті до кримінальної відповідальності. Крім того, важливо забезпечувати доступ до правосуддя та захист прав громадян, у тому числі забезпечувати безпеку для адвокатів та інших представників правозахисних організацій.

У таких надзвичайних ситуаціях, як воєнний стан, важливо дотримуватися міжнародних стандартів з прав людини та гуманітарного права [1, с. 9]. Це означає, що кримінальна відповідальність за злочини проти людяності та міжнародного гуманітарного права повинна відповідати міжнародним стандартам та не повинна суперечити зобов'язанням України перед міжнародними організаціями та державами.

Україна зобов'язана забезпечувати кримінально-правову охорону людяності в умовах воєнного стану, а також забезпечувати доступ до правосуддя та захист прав громадян. Правоохоронні органи повинні бути готові до ефективної реакції на порушення прав людини та злочини проти людяності, використовуючи всі необхідні заходи, щоб винні особи були притягнуті до кримінальної відповідальності відповідно до міжнародних стандартів та законодавства України.

Умови воєнного стану можуть бути супроводжені численними порушеннями прав людини та міжнародного гуманітарного права. Ось декілька прикладів можливих посягань на людяність в умовах воєнного стану: геноцид: це злочин проти людяності, який полягає у знищенні або плановому виключенні з життя групи людей за певними ознаками, такими як національна, етнічна, расова або релігійна приналежність, прикладом геноциду може бути Голодомор в Україні в 1932–1933 рр.; злочини війни: це порушення міжнародного гуманітарного права в умовах збройного конфлікту, зокрема напад на цивільних осіб, підпал будівель, насильство з боку збройних формувань тощо, прикладом злочинів війни є знищення міста Донецька в 2014–2015 рр.; злочини проти людства: це злочини, які вчиняються з систематичністю та масовістю з метою знищення, рабства,

насильства або експлуатації цивільного населення в умовах збройного конфлікту. Прикладом злочинів проти людства може бути Другий Східний Конфлікт в Сирії з 2011 р.

Для вирішення цих проблем необхідно застосовувати кримінально-правові заходи відповідно до міжнародного гуманітарного права та національного законодавства [2, с. 32]. Однак, таких заходів часто буває недостатньо. Наприклад, захист цивільного населення від насильства та злочинів війни може відбуватися шляхом надання гуманітарної допомоги та евакуації із зон бойових дій; створення системи захисту прав людини в умовах воєнного стану, включаючи механізми моніторингу, захисту прав журналістів та правозахисників; проведення роз'яснювальної та просвітницької роботи з населенням про права та обов'язки учасників збройного конфлікту; залучення міжнародних та гуманітарних організацій до надання гуманітарної допомоги та сприяння вирішенню кризових ситуацій.

На підставі викладеного можна зробити висновок, що захист прав людини в умовах воєнного стану включає в себе різні аспекти, такі як запобігання злочинам війни, захист цивільного населення, забезпечення гуманітарної допомоги та створення системи захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Копейкова Н. О. Кримінально-правовий захист прав людини в умовах воєнного конфлікту : монографія. Київ : Ін Юре. 2018. 210 с.
2. Миколайчук О. В. Кримінально-правовий захист прав людини в умовах воєнного стану : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2015. 185 с.
3. Якубовський Є. С. Кримінально-правова охорона індивідуальних прав та свобод людини в умовах воєнного стану : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 180 с.
4. Рабінович І. Л. Кримінально-правовий захист прав і свобод людини в умовах воєнного стану: теоретико-правове дослідження. Чернівці : Букрек, 2017. 110 с.
5. Трофименко В. С. Кримінально-правовий захист прав людини в умовах воєнного конфлікту : монографія. Київ : Атіка, 2019. 190 с.

Ключові слова: людяність, захист прав людини, кримінальна відповідальність, запобігання злочинам війни.

Key words: humanity, protection of human rights, criminal liability, prevention of war crimes.

Науковий керівник: д. ю. н., в. о. зав. кафедри Коломієць Ю. Ю.

МЕРЧАНСЬКИЙ ІВАН РУСЛАНОВИЧ,
РЕШЕТИЛО ЯНА СЕРГІЇВНА

студенти 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ПОСИЛЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Актуальність теми підтверджується важливістю сім'ї в українському суспільстві. Відповідно до Сімейного кодексу України, сім'я є первинним та основним осередком суспільства [6]. Саме в сім'ї дитина отримає перше виховання та формує перші уявлення про норми моралі та справедливості.

Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від кримінально-протиправних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання кримінальним правопорушенням [4, с. 5].

На жаль, домашнє насильство є дуже поширеним у нашій державі. Як зазначає Юлія Соколовська, екс-міністерка соціальної політики, на Міжнародному форумі UNFPA «Україна на шляху подолання домашнього та гендерно зумовленого насильства», який відбувся у 2020 р., кожна п'ята українська жінка стикається з тією чи іншою формою домашнього насильства. За словами пані Соколовської, станом на 2019 р. зафіксовано понад 130 тис. звернень громадян з приводу домашнього насильства, з них 88 % – жінки [3].

О. М. Адаменко зазначає, що причинами існування домашнього насильства є соціально-економічне становище, недосконале законодавство, необізнаність населення у своїх правах та способах їхнього захисту, брак ресурсів у суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству [1, с. 295].

Наявність законодавчого закріплення механізму боротьби з кримінальними правопорушеннями, зокрема і з домашнім насильством, також є необхідною складовою механізму боротьби з проявом даного правопорушення.

З прийняттям Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» у 2018 р. законодавцем було запроваджено велику кількість ініціатив для ефективної боротьби з домашнім насильством.

Ст. 24 цього Закону визначає спеціальні заходи щодо протидії домашньому насильству. До спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству належать:

1) терміновий заборонний припис стосовно кривдника;
2) обмежувальний припис стосовно кривдника;
3) взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи;

4) направлення кривдника на проходження програми для кривдників [5].

Але дані заходи, фактично, не в змозі захистити жертву домашнього насильства, оскільки перші два видаються на невеличкий термін, а два останніх на практиці не завжди є ефективними.

Поруч із механізмом притягнення особи до відповідальності при запобіганні та протидії домашньому насильству також треба враховувати і сам розмір покарання, передбачений в КК України. Санкція ст. 126-1 КК України визначає наступне покарання за дане правопорушення: «громадські роботи на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до двох років» [4].

Даний розмір покарання не є ефективним, оскільки:

1) санкція передбачає застосування покарання у виді громадських робот, тобто жодної ізоляції жертви від її кривдника не відбувається;

2) законодавець дозволяє звільнити таку особу від покарання з випробуванням у порядку, передбаченому ст. 75 КК України.

Останній пункт на практиці використовується судами доволі часто. Зрозуміло, що говорити про запобігання та протидію домашньому насильству в такому разі складно.

Посилити покарання за вчинення домашнього насильства необхідно також і через те, що обов'язковою ознакою домашнього насильства є його систематичність.

У висновку хочемо зазначити, що побудова демократичного, сучасного і здорового суспільства в нашій державі неможлива без побудови сучасної системи цінностей у сім'ї. При цьому, саме боротьба з домашнім насильством є важливим чинником розвитку сімейних цінностей.

Список використаних джерел

1. Адаменко О. М. Законодавче забезпечення охорони особи від домашнього насильства. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір :* праці XIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет. 2023. С. 295–298.
2. Вознюк А. А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики. *Форум права*. 2019. № 55. С. 6–14.
3. Кожна 5 жінка в Україні стикається з тією чи іншою формою насильства. *Міністерство соціальної політики України*. 2020. URL: https://www.msp.gov.ua/news/18311.html
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14 (дата звернення: 08.05.2023).
5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2229-19 (дата звернення: 08.05.2023).
6. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14

Ключові слова: сім'я, домашнє насильство, захист, посилення відповідальності.

Key words: family, domestic violence, protection, increased responsibility.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Степаненко О. В.

НОВАК СВІТЛАНА ОЛЕКСАНДРІВНА,
САПУНОВА ЄЛИЗАВЕТА ЄВГЕНІВНА

студентки 3-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЯК ПІДСТАВА ВИЗНАННЯ ЇХ ОБМЕЖЕНО ОСУДНИМИ

Зміни в свідомості людини можуть виникати від пережитого стресу, а участь у бойових діях, беззаперечно, є складною подією для психіки військових. Посттравматичні стресові порушення сприяють утворенню непередбачуваних життєвих сценаріїв і можуть вплинути на все подальше життя травмованої людини, тому військовослужбовці – це одна з найбільш вразливих категорій населення, яка може отримати певні розлади у зв'язку з виконанням надзвичайно важливого конституційного обов'язку, а саме – захисту Вітчизни.

Посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР) є непсихотичною відстроченою реакцією на травматичний стрес, що може призвести до багатьох поведінкових та психічних розладів. Для появи ПТСР людина повинна пережити дію стресора, що не відбувається в звичайному досвіді, який може спричинити виникнення психічних порушень [1].

ПТСР не відбувається в період травмуючої події, а виникає вже після такого досвіду, коли особа виходить зі стану тяжкого стресу. З періоду психологічної травми потенційний період зазвичай становить 2–6 місяців.

Основні симптоми синдрому ПТСР включають: розлади сну; патологічна пам'ять (нав'язливі повернення); підвищена чутливість та пильність, певні події, про які особа не може згадати, як захисна реакція організму; а також перезбудження, що призводить до неконтрольованих та імпульсивних дій. Вторинні симптоми ПТСР включають: імпульсивну поведінку, депресію, тривожність, соматичні проблеми тощо [2].

За ст. 20 КК України кримінальній відповідальності підлягає особа, визнана судом обмежено осудною, тобто така, яка під час вчинення кримінального правопорушення, через наявний у неї психічний розлад, не була здатна повною мірою усвідомлювати свої

дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. Визнання особи обмежено осудною враховується судом при призначенні покарання і може бути підставою для застосування примусових заходів медичного характеру.

Для визнання особи обмежено осудної потрібно вчинити наступні дії:

по-перше, отримати висновок експерта (відповідно до положень Закону України «Про судову експертизу» підставою для проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування);

по-друге, предметом судово-психіатричної експертизи (далі – СПЕ) є психічний стан особи у певні юридично значимі проміжки часу. Така експертиза має на меті надання відповідей на запитання, поставлені особою або органом, яка (який) залучила(в) експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи, задля оцінки дій особи під час вчинення кримінального правопорушення – наприклад, чи усвідомлювала вона свої дії, чи зробила це навмисно тощо.

Що стосується критеріїв призначення СПЕ для військовослужбовців, то, на нашу думку, слід звернути увагу на два аспекти:

1. Відомості про перенесені захворювання головного мозку (черепно-мозкові травми, порушення мозкового кровообігу тощо) або тяжкі соматичні захворювання, які супроводжуються психічними порушеннями.

2. Відомості про специфіку пережитих подій та оцінка можливих наслідків для психіки особи.

Що стосується практичного застосування обмеженої осудності військовослужбовців як пом'якшувальної обставини під час призначення покарання, то єдиної судової практики наразі не існує, хоча кількість досудових розслідувань за статтями розділу «Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби (військові кримінальні правопорушення)» є досить великою.

Під час вивчення судової практики ми звернули увагу на кримінальну справу за номером № 521/16014/22 в Єдиному державному реєстрі судових рішень. Зараз ця справа активно розглядається судом першої інстанції, про що свідчить чимала кількість ухвал, що були постановлені судом. Однією з таких є ухвала про призначення судово-психіатричної експертизи від 20 грудня 2022 р. Представник обвинуваченого заявила клопотання про призначення СПЕ, оскільки у зв'язку з пережитими обставинами та отриманими травмами (такі як контузія) обвинувачений має чітко виражені психічні розлади (ПТСР в тому числі) і на момент вчинення кримінального правопорушення не усвідомлював своїх дій. Таким чином, представник вважає, що висновки бюро судово-медичної експертизи можуть мати визначальне значення під час призначення покарання [3].

ПТСР не завжди супроводжується психічними розладами, але впливає на особу так, що вона не здатна повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними. У цьому разі застосування покарання є недоцільним, більш ефективними можуть виявитися інші заходи кримінального-правового характеру (наприклад, примусові заходи медичного характеру). Але примусові заходи медичного

характеру, що застосовуються до військовослужбовців, що вчинили кримінальне правопорушення під впливом ПТСР, мають відрізнятися від примусових заходів медичного характеру, що застосовуються до неосудних. Головна мета не покарати, а допомогти побороти проблему, адаптуватися від пережитого та повернутися до нормального спокійного життя. При виборі заходів кримінально-правового впливу суд не повинен нівелювати заслуги військовослужбовців, які боронять нашу державу та мужньо захищають кожного з нас.

Список використаних джерел

1. Корольчук О. Л. Посттравматичний стресовий розлад як новий виклик сучасній Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 17. С. 104–111.
2. Прокоф'єва Л. Психологічна модель ПТСР та особливості корекції в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2022. № 57. С. 110–120.
3. Ухвала Малиновського районного суду м. Одеси від 22 грудня 2022 р., судова справа № 521/16014/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108136851

Ключові слова: обмежена осудність, посттравматичний стресовий розлад, примусові заходи медичного характеру, військовослужбовці як суб'єкти кримінальних правопорушень.

Key words: limited sanity, post-traumatic stress disorder (PTSD), coercive measures of a medical nature, military personnel as subjects of criminal offenses.

Науковий керівник: д. ю. н., в. о. зав. кафедри Коломієць Ю. Ю.

САМСОНОВА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІВНА

студентка 3-го курсу юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка

КАЛІЦТВО СТАТЕВИХ ОРГАНІВ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНИЙ НАСЛІДОК СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 121 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ «УМИСНЕ ТЯЖКЕ ТІЛЕСНЕ УШКОДЖЕННЯ»

У міжнародному праві каліцтво жіночих статевих органів визнається грубим порушенням прав людини та дискримінацією за ґендерною ознакою. О. В. Харитонова вказує, що обряд обрізання позбавляє жінок права на фізичну та психічну недоторканість, на свободу від насильства, на найвищий досяжний рівень здоров'я, на свободу від дискримінації за ознакою статі, на свободу від тортур, жорстокого, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження, права на життя у разі смерті від такої процедури [1, с. 70].

Саме тому в ст. 38 Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими

явищами (далі – Стамбульська конвенція) закріплюється вимога вжити всіх необхідних законодавчих або інших заходів для забезпечення того, щоб було криміналізовано такі форми навмисної поведінки: a) видалення, інфібуляція або здійснення будь-якого іншого каліцтва в цілому або частково великих статевих губ, малих статевих губ або клітора; b) примушування жінки до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у п.п. «a», або схилення її до цього; c) підбурювання, примушування дівчини до того, щоб вона зазнала актів, перелічених у п.п. «a», або схилення її до цього [2].

Загалом більшість вчених наголошують на релігійній або культурній зумовленості даного явища. Першої позиції притримується А. О. Байда, який визначив, що «такі дії є наслідком релігійних традицій та здійснюються як частина обряду набуття повноліття, підготовки до вступу у шлюб, у доросле життя, збереження жіночої незайманості [3, с. 205]. Дане твердження повністю заперечує В. А. Мозгова. На її думку, практика «жіночого обрізання не має жодної основи в будь-якій релігії (релігійні тексти не містять приписів для подібної практики), вона пов'язана з глибоко укоріненими культурними віруваннями про жінок і дівчат, їхню гігієну, сексуальність та місце в суспільстві» [4, с. 68–69]. Ми погоджуємося з позицією В. А. Мозгової і вважаємо жіноче обрізання радше варварським звичаєм, ніж релігійною настановою. На підтвердження цього наведемо приклад Північного Кавказу, де й досі подеколи присутня практика обрізання жіночих статевих органів. З раннього дитинства дівчинку вчать, що вона має пройти стародавній обряд і стати угодною Богові. Проте більшість мусульманських жінок навіть не підозрюють, що їхня релігія не закликає спотворювати зовнішні статеві органи, у Корані нічого не йдеться про обов'язковість жіночого обрізання. Тому коріння цієї традиції сягають ще доісламських часів, а отже релігійне підґрунтя тут відсутнє [5].

Варто вказати, що для України дане явище не є властивим, тому впровадження саме цієї новели викликало чи не найбільше дискусій в наукових колах, зокрема, в аспекті доцільності її включення в наше законодавство. Так, вже згадуваний нами раніше А. О. Байда вказує на абсолютну непритаманність цієї практики українському суспільству та припускає можливість її здійснення лише мігрантами з країн, де такі операції є частиною локальної соціальної настанови [3, с. 208]. Розвиваючи цю думку, А. А. Васильєв та К. В. Юртаєва наголошують на тому, що, враховуючи постійну ескалацію міграційних процесів і глобальне засудження вказаного протиправного поводження, внесення зазначених змін до КК України слід вважати таким, що відповідає загальносвітовим тенденціям [6, с. 281].

Іншим дискусійним моментом є вживання законодавцем в ч. 1 ст. 121 КК України терміну «каліцтво статевих органів» без зазначення спеціального потерпілого від даного кримінального правопорушення – особи жіночої статті. Якщо звернутися до преамбули Стамбульської Конвенції, можемо побачити, що в ній зазначається: «визнаючи

із серйозним занепокоєнням те, що жінки й дівчата часто піддаються тяжким формам насильства, як-от :... каліцтву геніталій, що становить тяжке порушення прав людини стосовно жінок і дівчат і є головною перешкодою для досягнення рівності між жінками та чоловіками» [2]. Тобто, тут присутня вказівка саме на ґендерний аспект. Відтак, стає все більш незрозумілим, для чого ж тоді законодавець вдався до ґендерно нейтральної мови? Вважаємо, що найбільш ґрунтовну відповідь на це питання дала О. В. Харитонова, яка вважає таку редакцію законодавчого припису по більшій мірі «випадковою», яка пов'язана з політичним компромісом [1, с. 70]. Під політичним компромісом мається на увазі викреслення із закону таких базових дефініцій, як «ґендер» і «ґендерне насильство». Це було зроблено заради підтримки з боку тих депутатів, які провалили голосування про схожі закони в 2016 р., побоюючись незнайомого для них ґендерного підходу і відстоюючи певні ефемерні традиційні цінності.

Вважаємо, що тим самим законодавець знехтував головною ідеєю даного документу. Адже без ґендерного контексту втрачається весь сенс цієї законодавчої новели, тому що механізми, закладені Стамбульською конвенцією, мають у своїй основі саме ґендерний підхід.

Отже, з огляду на проведений нами аналіз, можна стверджувати, що включення такого наслідку, як «каліцтво статевих органів», в українське законодавство, безумовно, є величезним кроком вперед. Проте обрана законодавцем ґендерна нейтральність при формулюванні даної норми суперечить ідеям Стамбульської конвенції та свідчить про неповне виконання стандарту, що в ній міститься. Тому відповідні положення потребують подальшого удосконалення.

Список використаних джерел

1. Харитонова О. В. Ключові засади гендерної політики в кримінальному праві України та основні напрями реформ щодо протидії насильству щодо жінок та домашньому насильству : науково-практичний посібник. Харків : ТОВ «Видавництво “Права людини”», 2018. 344 с.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами та Пояснювальна доповідь (CETS № 210). URL: https://rm.coe.int/1680093d9e (дата звернення: 27.04.2023).
3. Байда О. А. До питання кримінальної відповідальності за каліцтво жіночих статевих органів. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2016. № 2 (7). С. 202–210.
4. Мозгова В. Запровадження кримінальної відповідальності за каліцтво жіночих статевих органів. Виклики для українського законодавства, пов'язаного з ратифікацією конвенції Ради Європи про запобігання насильству щодо жінок та домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Київ, 2016. С. 67–76.
5. Обрізання у жінок: як і навіщо роблять : вебсайт. URL: https://seleznev.com.ua/obrizannya-u-zhinok-yak-i-navishho-roblyat/ (дата звернення: 27.04.2023).
6. Васильєв А. А., Юртаєва К. В. Реалізація положень стамбульської конвенції в законодавстві України про кримінальну відповідальність:

системно-правовий аналіз внесених змін і доповнень. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. № 1. С. 279–284. URL: http://www.pap.in.ua/1_2019/83.pdf

Ключові слова: каліцтво статевих органів, ґендерне насильство, заходи правового захисту, міжнародні стандарти.

Key words: genitals mutilation, gender-based violence, measures of legal protection, international standards.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Шуп'яна М. Ю.

САНЧЕНКО АННА МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОТЕРПІЛІ ВІД ПОСЯГАННЯ НА ЖИТТЯ ДЕРЖАВНОГО ЧИ ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА

Надійність та стабільне функціонування держави безпосередньо залежить від того, наскільки ефективно вона охороняє своїх представників від злочинних посягань, саме тому законодавець у ст. 112 Кримінального кодексу України встановлює відповідальність за посягання на життя державного чи громадського діяча.

Посягання на життя перелічених у диспозиції ст. 112 КК осіб відрізняється особливою суспільною небезпечністю зокрема тому, що має за основний безпосередній об'єкт відносини, які забезпечують нормальне функціонування усіх гілок державної влади, а також діяльність політичних партій [2].

Перелік осіб, які можуть бути потерпілими від діяння, передбаченого ст. 112 КК, тобто є державними чи громадськими діячами у розумінні цієї статті, містить її диспозиція. До державних діячів законодавець відносить: Президента України, Голову Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, членів Кабінету Міністрів України, Голову та членів Вищої ради правосуддя, Голову та членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голову та суддів Конституційного Суду України або Верховного Суду, або вищих спеціалізованих судів, Генерального прокурора, Директора Національного антикорупційного бюро України, Директора Бюро економічної безпеки України, Директора Державного бюро розслідувань, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Голову та інших членів Рахункової палати, Голову Національного банку України [1]. До громадських же діячів відносяться керівники політичних партій.

Щодо доктринального розуміння вказаних понять – не існує узагальненого, єдиного термінологічного поняття державного, а особливо – громадського діяча. На думку Кияшко О. О., під час визначення найсуттєвіших ознак цих термінів, а також їх обсягу, потрібно виходити з того, що даними поняттями охоплюється досить вузька

категорія осіб. Інакше, на думку науковця, законодавець не використовував би вказані терміни. Крім того, поняття «державний діяч» та «громадський діяч» повинні мати ті ж ознаки і той же зміст, що й однойменні поняття, які використовуються в іншому законодавстві – як вітчизняному, так і міжнародному [3].

Особи, що перераховані у диспозиції ст. 112 в якості державних діячів, очолюють або є членами колегіальних вищих органів державної влади, які визначають ключові напрямки державної вітчизняної політики. Тому, безперечно, посягання на життя таких осіб становить загрозу для нормального функціонування державної влади в Україні, і цілком виправдано, що законодавець охороняє життя та здоров'я цих осіб спеціальною нормою, якою є ст. 112 КК України. Тим не менш, науковці вважають, що перелік державних діячів у диспозиції ст. 112 слід розширити.

Зокрема, Кияшко О. О. зазначає, що для забезпечення стабільності та ефективності політичної системи України вказаний перелік необхідно доповнити деякими посадовими особами, серед яких Директор Державного бюро розслідувань, Голова та члени Національного агентства з питань запобігання корупції, Голова та члени Центральної виборчої комісії [3].

Щодо розуміння терміну «громадський діяч» в контексті ст. 112 КК – науковці слушно зазначають, що законодавець не залишає можливості розширеного тлумачення вказаного поняття, обмежує його особою керівника політичної партії. Таку позицію не можна вважати вдалою, тому вона потребує змін.

Уваги потребує також той факт, що поза увагою законодавця, невключеними до переліку громадських чи державних діячів є кандидати на пост Президента України та в народні депутати України. Хоча вказані особи нерідко здійснюють публічну діяльність, користуються авторитетом та здатні впливати на напрями розвитку держави. Кияшко О. О. з цього приводу зазначає: «На підставі аналізу кримінального законодавства окремих зарубіжних країн про посягання на життя державних чи громадських діячів видається доцільним у ст. 112 КК України замість терміну «громадський діяч» використовувати термін «політичний діяч», до яких слід відносити керівників політичних партій, кандидатів на пост Президента України та у народні депутати України» [3]. Дійсно, посягання на кандидата на пост Президента України та в народні депутати України повинно розглядатися суспільством як діяння, рівнозначне посяганню на життя осіб, визначених у диспозиції ст. 112 КК як державних та громадських діячів, адже становить загрозу, зокрема, для змінюваності високопосадовців.

Варто зазначити, що доцільно було б замість перерахування державних та громадських діячів на кшталт того, що міститься у чинній ст. 112 КК України, застосувати вдале ретельно розроблене формулювання, яке дозволяло б відносити або не відносити осіб до категорії громадських чи державних діячів, спираючись на характерні їх ознаки. Це надало б можливість залишати незмінною диспозицію ст. 112 КК в умовах змін іншого законодавства. Звісно, такий

підхід зумовить можливість розширеного тлумачення вказаних термінів, але разом з тим убезпечить правозастосовну практику від випадку, коли посягання на життя особи, яка за функціональними характеристиками своєї діяльності підпадала під категорію державних чи громадських діячів, але не була вказана в диспозиції ст. 112 КК України, не буде кваліфіковано як посягання на життя державного чи громадського діяча, будучи таким за своєю суттю.

Отже, в умовах сучасності підвищення ефективності захисту державних та громадських діячів від кримінально-протиправних посягань є необхідним для підтримки належного функціонування державних структур. Той факт, що законодавець ст. 112 КК України охороняє життя та здоров'я вказаних осіб, є цілком зрозумілим та правильним, але доцільним видається дещо змінити цю норму таким чином, щоб перелік державних та громадських діячів був гнучкішим; щоб допускалось включення до нього кандидатів на пост Президента України та у народні депутати, адже дані категорії осіб також мають достатньо великий вплив на напрямки розвитку держави, виступають носіями нових, часто ключових для розвитку суспільства ідей. При цьому нерідкісними є випадки завдання таким особам шкоди у зв'язку з їхньою публічною діяльністю. Тож вдосконалення даної норми необхідне для забезпечення належного функціонування усіх гілок державної влади, а також діяльності політичних партій.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Том 2 [Електронний ресурс]. 2009. URL: http://mego.info/матеріал/науково-практичний-коментар-кримінального-кодексу-україни-том-2-ковальський-вс-2009р.
3. Кияшко О. О. Посягання на життя державного чи громадського діяча: кримінально-правові та компаративістські аспекти : дис. … канд. юр. наук : 12.00.08 – крим. Херсон, 2019. 271 с.
4. Сотула О. С. Поняття посягання на життя державного чи громадського діяча в історії кримінального права. *Правова держава*. 2003. № 6. С. 231–236.

Ключові слова: кримінальне право, національна безпека, посягання на життя, громадський діяч, державний діяч.

Key words: criminal law, national security, encroachment on life, public figure, state figure.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Ободовський О. В.

СВЕРЕДЮК УЛЯНА СЕРГІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОСТУПОК У КРИМІНАЛЬНОМУ КОДЕКСІ УКРАЇНИ ТА КРИМІНАЛЬНИХ ЗАКОНАХ ОКРЕМИХ КРАЇН

Після прийняття Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 р. в Кримінальному кодексі України з'явилося поняття кримінального правопорушення і були визначені його види: злочин і проступок.

Міжнародна практика широко застосовує інститут кримінального проступку [2]. Багато розвинених країн світу на певному етапі свого розвитку прийшли до того, що діяння, яке не становить високий рівень суспільної небезпеки та за вчинення якого передбачене менш суворе покарання, аніж за злочин, то це діяння повинно розслідуватися з спрощеною процедурою. Це і стало однією із причин поділу кримінальних правопорушень на кримінальні проступки та злочини в українському законодавстві.

За новим Законом кримінальним проступком є передбачене Кримінальним Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або інше покарання, не пов'язане з позбавленням волі [1]. На відміну від готування до злочину, готування до вчинення кримінального проступку не передбачає кримінальної відповідальності. Ще одним цікавим фактом є те, що, якщо людину засудили за кримінальний проступок, після відбуття покарання вона вважається такою, яка не має судимості.

Проте, як показує український досвід, навіть наявність терміну в законодавстві не дає впевненості, що зміни чи таке очікуване «покращення» відчується одразу. У майбутньому застосування та реалізація нового механізму відіграватиме важливу роль, а на органах досудового розслідування – велика відповідальність. У той же час, доцільне застосування інституту кримінальних проступків має значно полегшити процес розслідування та підвищити його ефективність. Судова гілка влади повинна отримати від цього розвантаження, оскільки спрощена процедура розгляду в суді незначних кримінальних правопорушень, кількість яких є дуже великою, дасть змогу пришвидшити цей процес [3].

Якщо розглядати різновиди кримінальних правопорушень інших країн, то в основу їх поділу лягло багато факторів. Наприклад, у Кримінальному кодексі Федеративної Республіки Німеччини існує поняття «злочинне діяння», яке, в залежності від мінімального розміру покарання, поділяється на злочин і проступок.

Кримінальне законодавство Італії розділяє кримінальні правопорушення на злочини і проступки в залежності від видів покарань, які призначають за їх вчинення.

Законодавство Франції розділяє злочинні діяння на три групи: злочини, проступки і порушення. В основу їх поділу покладено ступінь їх тяжкості, тобто посягання на суспільні цінності – це злочини і проступки, а порушення дисципліни суспільного життя складають третю групу – порушення [4].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що в багатьох демократичних країнах світу існує поділ злочинних діянь на проступки і злочини. В основу цього поділу здебільшого покладені ступінь суспільної небезпеки та види покарань за їх вчинення. Незважаючи на те, що Україна досить пізно регламентувала цей поділ на законодавчому рівні, це все одно повинно мати позитивні наслідки на шляху удосконалення кримінального законодавства.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (редакція від 27.01.2023 р., підстава – 2839-IX).
2. Дмитрук М. М. Кримінальний проступок: правова природа та ознаки : монографія. Одеса : Юридична література, 2014. 224 с.
3. Кримінальний проступок у доктрині та законодавстві : монографія / В. О. Туляков, Г. П. Пімонов, Н. І. Мітріцан [та ін.] ; за заг. ред. В. О. Тулякова. Одеса : Юрид. л-ра, 2012. 424 с.
4. Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : монографія. Київ : Юрисконсульт, 2006. 1048 с.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, кримінальний проступок, злочин, міжнародна практика.

Key words: criminal offenses, criminal misdemeanor, crime, international practice.

Науковий керівник: к. ю. н., професор Мирошниченко Н. А.

СКЛЯРЕНКО КАРІНА НАСІРДЖОНІВНА

студентка 3-го курсу
Миколаївського навчально-наукового інституту права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВОГО ЛІКУВАННЯ

За чинним Кримінальним кодексом України особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння та має хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб, підлягає примусовому лікуванню.

Примусове лікування є правом, а не обов'язком суду, воно може застосовуватися поряд з основним покаранням, таким як обмеження чи позбавлення волі, та здійснюватися за місцем відбування такого покарання.

Взагалі Кримінальний кодекс 1960 р. передбачав примусове лікування лише хронічних алкоголіків та наркоманів, а вже у 2001 р. Кримінальний кодекс вже незалежної України припинив конкретизацію осіб, щодо яких було можливо застосувати примусове лікування. У сучасному Кримінальному кодексі, а саме у ч. 1 ст. 96, вживається узагальнене поняття осіб, що підлягають такому лікуванню, а саме: це особи, які вчинили кримінальне правопорушення та мають хворобу, що становить небезпеку для здоров'я інших осіб.

У випадку, коли особі основним покаранням призначають обмеження або позбавлення волі, то в такому разі примусове лікування здійснюється за місцем відбування такого покарання. Якщо ж особі призначили інші види покарань, у такому разі лікування проходить у спеціальних медичних закладах.

Взагалі, однієї спільної думки щодо підстав застосування заходів примусового лікування в юридичній літературі немає. Наприклад, Жук І. В. вважає, що такими підставами є сукупність юридичного та медичного критеріїв [4]. До юридичного критерію відноситься факт встановлення вчинення особою суспільно небезпечного діяння, а до медичного – наявність у особи захворювань, які передбачені Законом України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» та підтверджені судово-медичною експертизою [1].

Самощенко І. В. встановлює, що основними умовами, за яких до особи можна застосувати примусове лікування, також є сукупність юридичних та медичних показників. А саме те, що застосування примусового лікування можливо до осіб, які вчинили кримінальне правопорушення незалежно від ступеня тяжкості, особа, що вчинила кримінальне правопорушення, повинна бути осудною, примусове лікування призначається незалежно та поряд з основним покаранням й особа, що вчинила кримінальне правопорушення, повинна мати хворобу, яка є суспільно небезпечною [5].

У порядку, встановленому у ст. 96 Кримінального кодексу України, до підстав застосування примусового лікування, по-перше, належить те, що суб'єкт кримінального правопорушення повинен мати медичний висновок із зазначенням, що він дійсно хворий та така хвороба є небезпечною для життя та здоров'я інших осіб. По-друге, те, що особа повинна нести основне покарання, незалежно від того, чи буде до неї застосовано примусове лікування.

Згідно з Основами законодавства України про охорону здоров'я, суспільно небезпечними є такі хвороби, як туберкульоз, венеричні захворювання, психічні захворювання, синдром набутого імунодефіциту, проказа, наркоманія та хронічний алкоголізм. До цього ж переліку деколи додають й токсикоманію. Але, згідно з п. 24 Постанови Пленуму Верховного суду України від 3 червня

2005 р. № 7 «Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування», алкоголізм та наркоманія не становлять небезпеку для здоров'я інших осіб, тобто не є соціально небезпечними, а згідно з цим до таких осіб примусове лікування не застосовується [2].

Однак, відповідно до ст. 16 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», особа, яка визнана хворою на наркоманію, але ухиляється від добровільного лікування або продовжує після лікування вживати наркотичні засоби без призначення лікаря і відносно якої у зв'язку з її небезпечною поведінкою до органів Національної поліції або прокуратури звернулися близькі родичі чи інші особи, за рішенням суду може бути направлена на лікування від наркоманії до спеціалізованого лікувального закладу органів охорони здоров'я [3].

Якщо ж особа є неповнолітньою й досягла шістнадцятирічного віку, то в такому разі її за судовим рішенням направляють до спеціальних лікувально-виховних закладів терміном до одного року.

Відповідно до ст. 53 Основ законодавства України про охорону здоров'я, хвороби, передбачені цією статтею, можна поділити на ті, що не є заразними, а саме психічні хвороби, алкоголізм та наркоманія, й на ті, що можуть передаватися суспільству, а саме: туберкульоз, синдром набутого імунодефіциту, проказа та такі інфекційні захворювання: як чума, вітрянка, сибірка та інші. Саме ті хвороби, що є заразливими й становлять небезпеку для суспільства, на відміну від хронічного алкоголізму чи наркоманії, де особа своїми діями завдає шкоду сама собі.

Згідно з ч. 3 ст. 76 Кримінального кодексу України, передбачено лікування особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, від розладів психіки, вживання психотропних речовин чи захворювань, які становлять небезпеку для здоров'я інших осіб. Також ст. 76 Кримінального кодексу України відмежовує хронічний алкоголізм й наркоманію від захворювань, які створюють небезпеку для суспільства.

Лікування наркоманії та алкоголізму може застосовуватися судом у порядку покладання на особу, яка звільнена від основного покарання з випробуванням, певного обов'язку. Тобто таке лікування не є примусовим, через те, що обов'язок його пройти покладається безпосередньо на суб'єкта кримінального правопорушення.

На сьогоднішній день важливою складовою українського законодавства є додержання та подальше вдосконалення прав для таких хворих, з метою полегшення їх страждань, зменшення кількості скоєння такими особами кримінальних правопорушень та забезпечення суспільної безпеки.

Законодавство у сфері застосування примусового лікування має певні суперечності, особливо щодо його застосування до осіб, хворих на наркоманію чи алкоголізм. Вважаємо, що для подальшого удосконалення застосування судами примусового лікування потрібно більше конкретизувати законодавчі приписи щодо його призначення.

Список використаних джерел

1. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення: Закон України від 24 лютого 1994 р. № 4004-XII (із змін. та доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 27. Ст. 218.
2. Про практику застосування судами примусових заходів медичного характеру та примусового лікування : Постанова від 3 червня 2005 р. *Пленум Верховного суду України*. 2005. № 7.
3. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними : Закон України від 15 лютого 1995 р. № 62/95-ВР (із змін. та доп.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 10. Ст. 62.
4. Жук І. В. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування у кримінальному праві України: кандидата юрид. наук. 2009. С. 293.
5. Самощенко І. В. Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування // Кримінальний кодекс України. Розділ XIV: Науково-практичний коментар: у двох томах. Том 1 / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Вид. 5-те.: «Право». 2011. Ст. 92–96.

Ключові слова: примусове лікування, суспільно небезпечні хвороби, практика суду, алкогольне сп'яніння, наркотичне сп'яніння.
Key words: forced treatment, socially dangerous diseases, court practice, alcohol intoxication, drug intoxication.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Василяка О. К.

ТОЩАКОВА АННА СЕРГІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ МАРОДЕРСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

На Гаазькій конференції, яка проводилася 1907 р., було вперше в історії прописане правове визначення та заборона даного кримінального правопорушення, а також Женевськими конвенціями про захист жертв від війни від 1949 р. й Додатковими протоколами до них 1977 р. Незважаючи на це, російські військові підрозділи та деякі окремі військовослужбовці порушують положення міжнародного законодавства, через що питання про кримінальну відповідальність за вчинення мародерства під час воєнного стану знову стає актуальним. Дослідженням цього питання займалися: О. Булейко, С. Ковальова, В. Людвік, М. Панов, В. Хашев та ін.

За ст. 432 КК України мародерством вважається викрадення на полі бою речей, які знаходиться при вбитих чи поранених. Під час кваліфікації цього кримінального правопорушення особливу увагу слід звертати на наступні ознаки.

По-перше, в ст. 432 КК України визначено конкретну локалізацію місця вчинення правопорушення – це поле бою, певна ділянка, на якій ведуться активно бойові дії, або ж зона, що знаходиться під обстрілами військових. Якщо викрадення речей було за межами поля бою, то треба кваліфікувати дані дії як грабіж або крадіжку.

По-друге, це викрадення речей у вбитих чи поранених осіб, яке може бути і відкритим, і таємним, із застосуванням насильства чи без такого. До речей слід віднести як предмети обмундирування, так і його особисте майно, а боєприпаси, документи, чи озброєння, які мають безпосередньо військове значення, до таких речей не відносяться.

По-третє, кримінальне правопорушення має бути вчинене військовослужбовцем. Більш того, якщо говорити про співучасть, то треба нагадати, що дане кримінальне правопорушення має спеціального суб'єкта, як вже зазначалося раніше. Тобто цивільні особи можуть виступати у ролі організаторів, підбурювачів, чи пособників, але ж ніяк не виконавцями чи співвиконавцями. Мародерство з суб'єктивної сторони передбачає прямий умисел та корисливий мотив, а вважається закінченим злочином фактично з моменту, коли винна особа отримала можливість розпоряджатися річчю, яка була вилучена, за своїм розсудом.

У зв'язку з воєнним станом та численними порушеннями кримінального законодавства України в нашій країні був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство», яким було збільшено покарання за мародерство у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років. До речі, раніше, до введення цього закону, мінімальний строк позбавлення волі становив три роки [1]. Посилення покарання є виправданим у зв'язку зі збільшенням кількості випадків мародерства та через досить м'які засоби кримінально-правового реагування щодо дій мародерів.

Зловивши, мародера потрібно відразу передати поліції або СБУ, а прив'язування до стовпа вважається одним із способів затримання на місці злочину, яке передбачене ч. 2 ст. 207 КПК України, але такі дії повинні виправдовуватися метою затримання, не застосовуючи при цьому катування, чи знущання над людиною – дії, що виходять за такі межі. Більш того, особи, які вийшли за межі закону й вчинили самосуд, також будуть нести відповідальність, а міра покарання залежатиме від наслідків.

Мародерство є воєнним злочином, не слід його плутати з військовими злочинами, які вчиняються саме у війську, де об'єктом виступає порядок проходження військової служби, а суб'єктами є військовослужбовці ЗСУ та деяких інших державних органів, тому військовослужбовці країни-агресора будуть нести відповідальність за вчинення воєнних злочинів.

Актуальним є питання притягнення до відповідальності російських військовослужбовців за мародерство. Законом України «Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України» прописано, що цивільні особи можуть брати участь у стримуванні збройної

агресії з боку росії, користуючись власною зброєю та бойовими припасами, в ст. 5 цього ж закону передбачено, що цивільні особи не будуть нести відповідальність при застосуванні вогнепальної зброї проти осіб, що здійснюють збройну агресію проти нашої держави [2]. А щодо російських військовослужбовців, що покинули територію України, то вони будуть відповідати на інтернаціональному рівні, а саме у Міжнародному кримінальному суді, відповідно до Римського статуту. Проте справи в МКС розглядаються довго, і практика показала, що від першої появи обвинуваченого в суді й до винесення вироку може пройти більше 10 років. Такі воєнні злочини як мародерство не мають терміну давності, це правило закріплено у Конвенції ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» від 1968 р. та Конвенції держав-учасниць Ради Європи «Про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів», тому скільки б часу не пройшло, а російські злочинці не уникнуть покарання [3].

На підставі викладеного можна зробити висновок, що мародерство є воєнним злочином, який не має терміну давності, а злочинці країни-агресорки, які прагнуть збагатитися за рахунок інших під час воєнного стану в нашій державі, повинні бути справедливо покарані.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за мародерство : Закон України від 03.03.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2117-20 (дата звернення: 2.05.2023).
2. Про забезпечення участі цивільних осіб у захисті України : Закон України від 03.03.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2114-20 (дата звернення: 2.05.2023).
3. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів від 06.03.2008 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_125 (дата звернення: 7.05.2023).

Ключові слова: мародерство, воєнний стан, кримінальне правопорушення, військовослужбовці.
Key words: looting, martial law, criminal offense, military personnel.
Науковий керівник: д. ю. н., в. о. зав. кафедри Коломієць Ю. Ю.

УШТАНІТ ОЛЕНА МИХАЙЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОБМЕЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНІ ПРИГОДИ, ВЧИНЕНІ У СТАНІ СП'ЯНІННЯ

Україна стикається зі значною проблемою порушення правил дорожнього руху, коли водії, знаходячись у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, сідають за кермо. Це веде до серйозних наслідків, зокрема, до ДТП, що становлять значне порушення правил дорожнього руху.

Незважаючи на широке обговорення в суспільстві, часто водії, які керують під впливом алкоголю, наркотиків чи інших речовин, не отримують належного адміністративного покарання. Це призводить до небезпечного поширення думки, що керування в нетверезому стані не є небезпечним та аморальним, а будь-які наслідки можна легко вирішити. Міжнародний досвід забезпечення безпеки на дорогах показує, що одним з найпростіших і найефективніших способів примусити водіїв дотримуватися Правил дорожнього руху є введення системи ефективного покарання. Кримінально-правові проблеми правопорушень, пов'язаних з дорожньо-транспортними пригодами, тобто із суспільно-небезпечними діяннями проти безпеки руху та експлуатації транспортного засобу, вчинених у стані сп'яніння, обговорювалися багатьма науковцями, а саме: О. О. Балобановим, В. І. Борисовим, В. І. Касинюком, С. В. Гізімчуком, О. М. Котовенком, В. А. Мисливим, В. В. Ємельяненко та іншими.

Неодноразово на законодавчому рівні органи державної влади намагалися ускладнити покарання за водіння у нетверезому вигляді. Так, 22 листопада 2018 р. парламентом було ухвалено закон № 2617-VIII, який повинен був набрати чинності у липні 2020 р., але новий склад Верховної Ради України його відхилив. Положення, вказані у законі, були безпосередньо пов'язані зі встановленням кримінальної відповідальності за управління транспортним засобом у нетверезому стані.

Далі, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху» № 1231-IX набув чинності 17 березня 2021 р. [1]. Основна мета цього нормативно-правового акта полягала в посиленні кримінальної відповідальності за порушення правил безпеки дорожнього руху в стані сп'яніння будь-якого виду.

Відповідно до цього, у Кримінальний кодекс України було внесено нову ст. 286¹, яка стосується порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння. Згідно із санкцією цієї статті, кримінальна відповідальність особи, в залежності від наслідків заподіяння шкоди та кількості потерпілих, може становити від трьох до дванадцяти років позбавлення волі разом із позбавленням права особи керувати транспортними засобами на строк від трьох до десяти років [2].

У пояснювальній записці до Законопроєкту були зроблені спроби обтяжити кримінальну відповідальність у спосіб довічного позбавлення волі за Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, якщо особа, яка керувала транспортним засобом, перебувала у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння і якщо таке порушення призвело до смерті одного або декількох постраждалих осіб. Однак, з чинної редакції бачимо, що верхню межу покарання все ж таки знизили й пропозицію довічного позбавлення волі остаточно відхилили.

Варто зазначити, що не має різниці стосовно тривалості періоду часу, протягом якого особа знаходилася за кермом автомобіля, при цьому перебуваючи у стані сп'яніння чи під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції. Протиправне діяння буде вважатися закінченим у той момент, коли транспортний засіб почав свій рух.

Не менш важливим є питання встановлення ознак будь-якого з видів сп'янінь, а також перебування особи під дією лікарських засобів. Так, згідно з вимогами «Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» від 09.11.2015 р. № 1452/735, характерними рисами алкогольного сп'яніння є:

- запах спиртного напою від особи;
- неузгодженість рухів;
- нескладність мовлення;
- помітне тремтіння в зоні рук;
- невідповідна до обстановки поведінка.

Основними властивостями наркотичного чи іншого видів сп'янінь або знаходження особи під дією лікарських препаратів, наслідками яких є зниження концентрації та темпів реакції, є:

- занадто вузькі або навпаки розширені зіниці, що не реагують на світло;
- рухливість мовлення (як від уповільненого, так і до жвавого темпу);
- стрімка зміна кольору обличчя (від почервоніння до блідості) [3].

Відповідно до нових змін у законодавстві, порушення правил безпеки дорожнього руху прирівняли до корупційних правопорушень. Тепер, якщо особа вчиняє порушення правил дорожнього руху у нетверезому стані, вона не зможе уникнути покарання незалежно від:

- факту дійового каяття;
- можливості примирення з потерпілою особою;
- передачі особи на поруки;
- зміни обставин.

Отже, за нововведеннями для осіб, які порушили правила безпеки дорожнього руху при керуванні транспортними засобами у стані сп'яніння або під впливом лікарських засобів, які зменшують концентрацію та темпи реагування, більше не буде можливості звільнитися від відповідальності, навіть якщо правопорушення було скоєно вперше.

Окрім того, відповідно до нового закону, водії, які керували транспортним засобом у нетверезому стані або під впливом лікарських препаратів, що знижують концентрацію, увагу та швидкість реакції, не можуть бути звільнені від відбування покарання або умовно-дострокового звільнення. Згідно з аналогічними змінами до ст. 81 КК України, умовно-дострокове звільнення від відбування покарання можливе для водіїв тільки після відбуття двох третин строку покарання [2].

Отже, незаперечним, на нашу думку, залишається висновок, що вчинення дорожньо-транспортних пригод у стані сп'яніння є серйозною проблемою в Україні. Щороку фіксуються тисячі випадків аварій внаслідок водіння у нетверезому стані чи під впливом наркотичних засобів та інших лікарських препаратів. Це проблема не тільки з погляду безпеки на дорозі, але і з погляду відповідальності за свої дії. Поточна ситуація з покаранням тих, хто керує транспортними засобами у нетверезому стані, не є чіткою, що завдає шкоди узгодженості й послідовності правозастосування на всіх рівнях та інстанціях. Для того, щоб боротися з нетверезими водіями, необхідно впроваджувати більш суворі покарання, включаючи кримінальну відповідальність. Наразі, навіть якщо водій був спійманий уперше, йому нараховується штраф, на другий раз – знову штраф, і навіть на третій раз – також лише штраф.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху : Закон України від 16.02.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1231-20
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІ. *Верховна Рада України.* URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14
3. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : Наказ Міністерства внутрішніх справ від 09.11.2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15

Ключові слова: кримінальна відповідальність, звільнення від кримінальної відповідальності, дорожньо-транспорта пригода, стан сп'яніння.
Key words: criminal liability, relief from criminal liability, road traffic accident, intoxication.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Тімофєєва Л. Ю.

СЕКЦІЯ 15

ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

ГАБРУК ЯРОСЛАВ ОЛЕГОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА Й ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ

Сьогодні в нашій державі серед багатьох проявів злочинності вагоме проблемне місце займає злочинність серед неповнолітніх осіб, яка вимагає уваги соціальних служб, правоохоронних органів та громадськості в цілому. Неповнолітні злочинці можуть бути причетні до різноманітних правопорушень – від дрібних крадіжок до серйозних злочинів, що завдають шкоди здоров'ю та життю інших людей.

Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх осіб показує, що злочинність серед неповнолітніх осіб в Україні є важливою соціальною проблемою. Згідно з даними МВС України, у довоєнний період, а саме у 2021 р. було виявлено більше 37 тис. правопорушень, вчинених неповнолітніми. Найчастіше неповнолітні злочинці мають вік від 16 до 18 років [1].

Найбільш поширеними злочинами, вчиненими неповнолітніми в Україні, є крадіжки, грабежі, розбої, наруга над малолітніми, злочини проти здоров'я та життя, а також злочини, пов'язані з наркотиками та алкоголем. Злочинність серед неповнолітніх може бути пов'язана з різними чинниками, такими як відсутність родинної підтримки, негативне середовище в школі або на вулиці.

Тобто, серед основних можливих факторів злочинної поведінки серед неповнолітніх можуть бути відсутність родинної підтримки або взагалі насилля в сім'ї, негативне впливове середовище, у якому вони зростають. Також, важливим фактором є економічна нестабільність, яка може привести до зростання випадків викрадень та інших майнових злочинів.

За кримінологічною характеристикою злочинності неповнолітніх, можна виділити наступні її особливості:

– майже половина злочинів, вчинених неповнолітніми, є майновими злочинами, такими як крадіжки та грабежі;

– злочини проти життя та здоров'я, наруга над малолітніми, а також злочини, пов'язані з алкоголем та наркотиками, становлять значну частину злочинності серед неповнолітніх;

– більшість злочинів вчиняється хлопцями, ніж дівчатами;

– неповнолітні злочинці, як правило, не мають великого досвіду у вчиненні злочинів і вчиняють їх у групах з однолітками;

– часто неповнолітні злочинці мають складні життєві обставини [2].

У зв'язку зі складними життєвими обставинами, які досить часто є причиною злочинної поведінки неповнолітніх, важливо забезпечити їм соціальну підтримку та допомогу. Для цього в Україні проводяться різноманітні програми та заходи, які спрямовані на формування здорового способу життя, підвищення рівня правової грамотності, створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації неповнолітніх.

Ми переконані, що запобігання злочинності неповнолітніх осіб в Україні є важливим завданням для держави та громадськості. Однією з основних стратегій є попередження злочинної поведінки в самому початковому віці. Для цього слід проводити різноманітні програми та заходи, спрямовані на формування здорового способу життя, підвищення рівня правової грамотності, створення сприятливих умов для розвитку та самореалізації неповнолітніх.

Одним із прикладів запобігання злочинності серед неповнолітніх осіб є програма «Крок за кроком до успіху» [4], що проводиться Міністерством соціальної політики України у співпраці зі школами та громадськими організаціями. Ця програма спрямована на соціальну адаптацію та інтеграцію у суспільство неповнолітніх зі складними життєвими обставинами, забезпечення їх прав та інтересів, а також формування здорового способу життя та попередження злочинної поведінки [3].

Також, державні органи займаються розробкою та впровадженням програм націленої профілактики злочинної поведінки серед неповнолітніх осіб. Для цього проводяться тренінги, семінари, конференції, де обговорюються питання правової грамотності та попередження злочинної поведінки серед молоді.

Додатково, українські закони передбачають певні заходи щодо відповідальності неповнолітніх злочинців. Наприклад, для них передбачені спеціальні форми відбування покарання – установи виховання для неповнолітніх, які мають на меті реабілітацію та соціальну адаптацію засуджених неповнолітніх.

Підсумовуючи, запобігання злочинності серед неповнолітніх осіб в Україні є важливою задачею для всіх – державних органів, громадськості та окремих громадян. Важливо забезпечити ефективну співпрацю між різними структурами та забезпечити соціальну підтримку та допомогу молоді, яка потребує особливої уваги та підтримки.

При цьому важливо враховувати, що запобігання злочинності серед неповнолітніх повинно бути комплексним і забезпечувати ефективну співпрацю між державними органами, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами. Для цього необхідно проводити постійні дослідження та аналізувати статистичні дані щодо злочинності серед неповнолітніх, щоб розробляти ефективні заходи націленої профілактики та боротьби з цією проблемою.

Список використаних джерел

1. Статистичні дані злочинності серед неповнолітніх. *Офіційний сайт МВС України.* URL: https://mvs.gov.ua/ (дата звернення: 03.05.2023).
2. Проблеми злочинності неповнолітніх: аналіз стану та шляхи вирішення. *Вісник Національної академії прокуратури України.* URL: https://visnyk.ap.gp.gov.ua/article/view/222514 (дата звернення: 03.05.2023).
3. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України (інформація та програми, спрямовані на попередження злочинної поведінки серед неповнолітніх). URL: https://www.msp.gov.ua/ (дата звернення: 03.05.2023).
4. Міністерство освіти та науки України щодо звітів за 2018–2020 рр., програма «Крок за кроком до успіху». URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/mizhnarodna/2020/Mizhnarodni%20proekty/Uchast%20u%20Turynskomu%20protsesi/Turynskyy%20protses.pdf (дата звернення: 03.05.2023).

Ключові слова: кримінологічна характеристика, запобігання злочинності неповнолітніх осіб, злочинність серед неповнолітніх осіб.
Key words: criminological characteristics, prevention of juvenile delinquency, crime among minors.
Науковий керівник: асистент Лукащук К. Р.

ГАЙДАШ КАТЕРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 3-го курсу
Національної академії внутрішніх справ

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ АЛЬТЕРНАТИВНИХ МЕТОДІВ ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ РЕАБІЛІТАЦІЄЮ ЗЛОЧИНЦІВ ТА ЗМЕНШЕННЯМ КРИМІНАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В УКРАЇНІ

Зі стрімким розвитком сучасного суспільства у світі з кожним днем все більш актуальною стає тема злочинності. Україна не є виключенням, для нашої держави злочинність є серйозною проблемою, яка потребує постійного вдосконалення методів боротьби з нею. Розбудова правової держави неможлива без протидії злочинності. Пріоритетним напрямом цієї протидії є запобігання злочинності, а також усунення причин та умов, що її породжують і сприяють її різноманітним проявам. Це впливає на створення реальних передумов поступового ослаблення суспільної небезпечності злочинів та зменшення масштабів самої злочинності. Протидія злочинності є цілеспрямованим комплексним процесом, що здійснюється державними органами, господарськими і громадськими організаціями, а також громадськими формуваннями і окремими громадянами. Держава разом із державними інститутами ставить перед собою завдання протидії злочинності [2, с. 153]. Теоретичною основою запобігання злочинності виступає вчення про злочинність як соціальне явище. Визнання злочинності як явища, яке

існує в реальності та поступово збільшується в умовах глобалізації економічних відносин, не дає підстав для того, щоб не вживати заходів протидії, соціального контролю, загальносоціальних та спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності [3, с. 147].

Альтернативні методи боротьби зі злочинністю – це методи, що використовуються для запобігання та зменшення злочинної діяльності, які відрізняються від традиційних методів кримінальної юстиції, таких як кримінальне переслідування та позбавлення волі. До альтернативних методів боротьби зі злочинністю відносяться:

- ресторативна юстиція, яка передбачає залучення всіх сторін, залучених до злочину, до вирішення питання щодо наслідків злочину і відшкодування шкоди, завданої жертві;
- програми реабілітації для засуджених, які надають можливість змінити поведінку злочинця та відновити його відносини з суспільством;
- соціальні програми, що спрямовані на зменшення факторів ризику вчинення злочину, таких як безробіття, бідність та наркоманія;
- превентивні заходи, такі як патрулювання вулиць та використання камер відеоспостереження для запобігання злочинам та виявлення злочинців.

Вивчення ефективності альтернативних методів боротьби зі злочинністю є важливим завданням у кримінальній юстиції, оскільки ці методи можуть зменшити злочинність і запобігати злочинам ефективніше, ніж традиційні методи [1, с. 55].

Одним з альтернативних методів є реабілітація злочинців. Сутність цього підходу базується на принципі відновлення правопорядку через відновлення злочинця як особистості, забезпечення його реінтеграції в суспільство та запобігання повторенню злочинів. Однак, ефективність цього підходу до боротьби зі злочинністю не завжди була належним чином вивчена та оцінена [1, с. 55].

Україна визнає важливість кримінальної реабілітації та пропонує різноманітні програми та послуги, щоб допомогти правопорушникам реінтегруватися в суспільство та зменшити ризик рецидиву. Також в Україні діє альтернативна система покарання, яка передбачає застосування замість позбавлення волі інших видів покарань, таких як штраф, громадські роботи, обмеження волі тощо. Важливою частиною системи є реабілітаційна програма, яка передбачає підтримку та допомогу правопорушникам у реінтеграції в суспільство. По-перше, програми реабілітації злочинців діють у рамках виправних закладів, де правопорушники мають доступ до психотерапії, професійної підготовки, освіти та доступу до медичної допомоги. Крім того, в Україні діє програма альтернативних санкцій «Примирення», яка допомагає відновити стосунки між потерпілим і правопорушником, а також допомагає відшкодувати збитки, запобігти повторним злочинам і зменшити навантаження на судову систему [3, с. 158].

Ефективність кримінальної реабілітації є предметом досліджень у багатьох країнах світу. В Україні також проводилися дослідження щодо ефективності реабілітації правопорушників. В основному оцінка

ефективності кримінальної реабілітації ґрунтується на зниженні рівня рецидиву колишніх злочинців.

На даний момент існують деякі наукові дослідження, які показують, що реабілітаційні програми можуть бути ефективними у запобіганні рецидиву злочинності. Наприклад, дослідження, проведені в США, показали, що реабілітаційні програми можуть знизити рівень рецидиву злочинності до 10–15 % [4, с. 53–58].

У свою чергу, Україна не веде статистичних даних щодо оцінки ефективності реабілітаційних програм. Однак є приклади успішної кримінальної реабілітації, які демонструють можливість ефективного застосування цього методу. В Україні взаємозв'язок між реабілітацією правопорушників і зниженням рівня злочинності досить складний і багатогранний. Дослідження показують, що ефективність реабілітації залежить від багатьох факторів, таких як реабілітаційні програми, кваліфікація спеціалістів, які їх здійснюють, готовність суспільства прийняти колишніх правопорушників тощо. В Україні наразі немає чіткої та системної політики щодо реабілітації правопорушників, але деякі програми реабілітації запроваджено. Це можуть бути, наприклад, програми професійного навчання, програми соціальної адаптації, програми допомоги наркозалежним тощо [3, с. 152].

Отже, ефективна реабілітація злочинців може стати одним з факторів зменшення кримінальної активності в Україні, проте для досягнення цього результату необхідно зробити кілька кроків:

- провести аналіз існуючих програм реабілітації злочинців в Україні та визначити їхню ефективність;
- розробити нові програми реабілітації, які будуть спрямовані на попередження повторної злочинної діяльності засуджених;
- провести моніторинг результатів виконання реабілітаційних програм та аналіз їхньої ефективності;
- забезпечити підтримку засуджених після виходу з в'язниці, щоб запобігти повторному вчиненню злочину;
- проводити інформаційну роботу серед громадськості щодо важливості реабілітації злочинців та її впливу на зменшення кримінальної активності в Україні.

Таким чином, ефективна реабілітація злочинців може стати важливим кроком на шляху до зменшення кримінальної активності в Україні. Проте, для досягнення цього результату необхідно виконати багато роботи та використати комплексний підхід до розв'язання проблеми.

Список використаних джерел

1. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін. ; за заг. ред. В. В. Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Харків : Право, 2009. 288 с.
2. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. / В. В. Голіна. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
3. Кримінологія : підручник / А. М. Бабенко, О. Ю. Бусол, О. М. Костенко та ін. ; за заг. ред. Ю. В. Нікітіна, С. Ф. Денисова, Є. Л. Стрельцова. 2-ге вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2018. 416 с.

4. Квашис В. Є. Основні тенденції злочинності в США. *Науковий портал МВС*. 2012. № 1. С. 53–58.

Ключові слова: попередження злочинності, боротьба за злочинністю, реабілітація злочинців, кримінальна активність.
Key words: crime prevention, combiting crime, offender rehabilitation, criminal activity.

Науковий керівник: капітан поліції, старший викладач Пустовий О.

ГРИНЬКІВ ІГОР ВІТАЛІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФОРМИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Однією з найбільш поширених форм насильства в нашій державі є домашнє насильство, яке виникає між членами однієї родини або побутової спільноти і водночас висвітлює у собі гостру проблему сьогодення, яка вимагає прискіпливого дослідження та адекватних заходів у боротьбі з нею.

Домашнє насильство загалом являється негативним явищем в суспільстві з багатьох причин.

По-перше, це порушення прав людини. Згідно Конституції України кожна людина має невід'ємне право на життя, свободу, безпеку та особисту недоторканість [3]. Домашнє насильство порушує ці права, і призводить до фізичних, емоційних та психологічних травм для жертв насильства.

По-друге, домашнє насильство має негативний вплив на неповнолітніх осіб, які стикаються з насильством в родині і можуть стати свідками жорстоких сцен, страждати від фізичних та психологічних травм, а також відчувати тривогу та страх. Це здебільшого призводить до порушень у поведінці дітей, їх навчанні та розвитку загалом [2].

Також домашнє насильство має широкий вплив на суспільство загалом. Воно може призводити до зниження продуктивності праці, збільшення затрат на охорону здоров'я та соціальне забезпечення, а також до зниження якості життя жертв та їх сімей.

У рамках кримінології, домашнє насильство можна класифікувати за різними параметрами. Основні форми домашнього насильства включають фізичне, психологічне, сексуальне насильство та економічну залежність. Отже, розглянемо ці форми більш детально.

Перша форма, яку слід охарактеризувати – фізичне насильство. Це форма насильства, при якій одна особа вчиняє насильство над іншою з використанням фізичної сили, що може призвести до тілесних ушкоджень або смерті потерпілого. Фізичне насильство включає удари, каліцтва, знущання тощо.

Далі розглянемо психологічне насильство. Це форма насильства, яка здійснюється за допомогою словесних образів, залякування, шантажу, постійної критики, іноді відчуження від суспільства, підривання самооцінки тощо. Це може мати серйозні наслідки для психічного здоров'я та самопочуття потерпілого.

Сексуальне насильство. Це форма насильства, коли одна особа змушує іншу до статевих контактів або інших форм сексуальної поведінки проти її волі. Сексуальне насильство може бути причиною травм та психічних порушень.

Економічна залежність або ж економічне насильство. Це форма насильства, яке здійснюється через контроль за фінансами, заборону на працю або вимагання надмірної або незаконної плати [1].

На нашу думку, також необхідно звернути увагу на ще дві форми насилля, які з'явилися відносно недавно у суспільстві та, на жаль, набувають великої тенденції в нашій країні, це культурне насильство та кібернасильство. Їм притаманні такі властивості, що відокремлюють їх з-поміж інших існуючих.

Культурне насильство передбачає зниження статусу однієї особи у сім'ї чи побутовому співтоваристві через налагоджену культурну систему, що призводить до зниження самооцінки, страху та відчуття неповноцінності.

Щодо кібернасильства, то виникнення цієї форми в деякій мірі пов'язано з таким явищем як глобалізація. Прогрес, технології не стоять на місці, людина користується усіма можливими благами, що пропонує світ, але певні особи використовують корисні речі, які на меті мали нести позитивний внесок, у поганих справах.

Кібернасильство здійснюється за допомогою Інтернету та електронних засобів зв'язку, що використовується для шантажу, залякування, вимагання або поширення конфіденційної інформації особи. В світі недавно з'явилося таке нове поняття як кібербулінг – насилля в електронному просторі через Інтернет, соціальні мережі тощо.

Проаналізувавши механізми боротьби з домашнім насильством в Україні, виникає потреба надати наступні пропозиції. Наприклад, посилення законодавчої бази, розробка та впровадження нормативних актів на законодавчому рівні, що карають злочини, пов'язані з домашнім насильством.

Варто сказати також за профілактичні заходи. Проведення інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення обізнаності населення про проблему домашнього насильства, а також про наявність підтримки і правової допомоги для потерпілих.

У сфері надання соціальних послуг є необхідність розширення мережі кризових центрів, психологічних служб, юридичної та медичної допомоги для потерпілих від домашнього насильства.

Обов'язковим є професійна підготовка фахівців в правоохоронних органах, медичних та соціальних службах для роботи з потерпілими від домашнього насильства та їхніх сімей.

Моніторинг і контроль. Встановлення ефективних механізмів моніторингу і контролю за дотриманням законодавства, що стосується

домашнього насильства та за діяльністю державних та громадських організацій у цій сфері [1].

Підсумовуючи, зазначаємо, що домашнє насильство є серйозною проблемою в Україні з потребою комплексного підходу вирішення, який включає підтримку державних органів, громадських організацій та всього суспільства. Лише спільними зусиллями можна досягти зміцнення правової бази, створення ефективних механізмів захисту потерпілих та зниження рівня насильства в сім'ї, спільноті.

Список використаних джерел

1. Дослідження «Складові домашнього насильства в Україні: масштаб, характер, наслідки». URL: https://ukraine.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Domestic_violence_Ukr.pdf
2. Конвенція Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнього насильства. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

Ключові слова: форми домашнього насильства, насильство, механізми боротьби з домашнім насильством.

Key words: forms of domestic violence, violence, mechanisms for combating domestic violence.

Науковий керівник: асистент Лукащук К. Р.

ГУСЬ ДАР'Я ПЕТРІВНА

студентка 3-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

«МОРАЛЬНА ПАНІКА» ЯК КРИМІНОГЕННА ДЕТЕРМІНАНТА

Засоби масової інформації є своєрідним інформаційним фоном, на основі якого, людина формує певний світогляд щодо способу життя і стилю спілкування, моделей поведінки. У цьому розумінні засоби масової інформації мають в своєму розпорядженні невичерпні можливості позитивного впливу на свідомість людей щодо формування високих моральних якостей, громадської активності, зразків суспільно корисної поведінки, нетерпимості до порушень закону тощо.

Відтак, сучасні засоби масової інформації володіють потужним потенціалом антикриміногенного характеру, але, як і будь-яке явище соціальної дійсності, вплив засобів масової інформації має протилежний ефект, а саме: криміногенну – потенційно небезпечну властивість. Антикриміногенний ефект засобів масової інформації проявляється через моральне виховання аудиторії, пропаганду загальновизнаних людських цінностей та благ, а також стимулювання правослухняної поведінки – задоволення потреб чи вирішення проблем способами,

альтернативними злочинним, спонукання до соціального контролю. Зворотній ж бік потужності засобів масової інформації здатен породити у суспільства «страх перед злочинністю» (*fear of crime*). Такий соціально-психологічний колективний стан є криміногенним фактором, що суттєво впливає на поведінку та спосіб життя людей та відображає уявлення про стан злочинності у суспільній свідомості.

Проблемам впливу засобів масової інформації на злочинність і навпаки присвячені роботи Л. І. Аркуші, О. І. Бугери, В. І. Галагана, Н. М. Градецької, С. Ф. Денисова, В. М. Дрьоміна, М. О. Д'ячкової, О. І. Напиральської, О. Л. Порфімович, Н. О. Федчун, А. О. Червінчук, Н. С. Юзікової та інших вчених.

Засоби масової інформації формують у суспільства уявлення про стан та структуру злочинності, рівень її інтенсивності та кримінальної активності населення. Вони справляють значний вплив на характер взаємин між суспільством та правоохоронними органами й іншими державними інституціями, що задіяні у «протистоянні» злочинності. При цьому засоби масової інформації фактично окреслюють ставлення громадськості до державної влади, зокрема кримінальної юстиції, визначаючи ступінь довіри чи недовіри людей до діючої системи соціального контролю – управління та забезпечення безпеки.

Будь-яка подія, передана через засоби масової інформації, набуває суспільного значення. ЗМІ як головний засіб формування суспільних настроїв мають можливість також провокувати масові протести та скандали, що тягнуть за собою кризу у відносинах між владою та суспільством. Одна із таких суспільний реакцій, що була сформована під безпосереднім впливом засобів масової інформації, на сутички молодіжних субкультур у 1960–70-х роках у Великобританії, була досліджена соціологом Стенлі Коеном та отримала назву «моральна паніка» [1, с. 141].

«Моральна паніка» С. Коеном пояснюється наступним чином. Спочатку певний об'єкт визначається в ролі загрози соціальним цінностям та інтересам окремої групи людей чи суспільства в цілому. Засобами масової інформації визначена загроза зображується спрощено, у вигляді символу. Такий символічний образ швидко стає впізнаваним для широкої аудиторії. У той самий час, засоби масової інформації надають «небезпечного» забарвлення, тим самим викликаючи занепокоєння та тривогу громадськості. Далі влада реагує на реальну чи штучно створену загрозу новими регуляторами суспільних відносин, а відтак, моральна паніка та подальші дії влади приводять до соціальних змін у суспільстві [2].

Однак, таке розуміння соціальних явищ критикувалося вченими за недостатню теоретичну обґрунтованість, за спрощене розуміння складних процесів медіа-репрезентацій та їх суспільного сприйняття [3, с. 13].

Засоби масової інформації, уряд, поліцію, релігійні організації С. Коен назвав «моральними підприємцями», тобто агентами, які створюють моральну паніку. Нав'язуючи «іншу» мораль, вони впливають на формування в суспільстві меж дозволенного. Однак у сучасному

світі, коли інформація може створюватися і поширюватися практично будь-ким, розширюється коло «моральних підприємців». Ними стають соціальні мережі, популярні персони та інфлюєнсери [4, с. 63].

Засоби масової інформації є одним із наймогутніших агентів щодо посилення страху перед злочинністю. Мова йде про образ злочинності, створений медіа, що може суттєво відрізнятись від реальності.

Відтак, чим сильніше страх населення перед злочинністю, тим нижче рівень безпеки в суспільстві. Зазначене дозволяє зробити висновок щодо криміногенних можливостей засобів масової інформації.

Список використаних джерел

1. Cohen, S. Folk Devils & Moral Panics. The Creation of the Mods and Rockers. Oxford : Basil Blackwell, 1990. 327 p.
2. Коул Н. Л. Соціологічне розуміння моральної паніки. Socmedarch. February 2023. URL: http://uk.socmedarch.org/moral-panic-3026420-2978
3. Аркуша Л. І. Кримінологічні теорії, емпіричні дослідження та превентивні практики : навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л. І. Аркуша, Н. О. Федчун, О. В. Дикий, І. В. Загородній, М. О. Д'ячкова ; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2021. 49 с. URL: https://hdl.handle.net/11300/16150, https://doi.org/10.32837/11300.16150
4. Градецька Н. М., Курило О. І. Гламурний контент у сучасних ЗМІ як криміногенний фактор. *Право та державне управління.* 2021. № 2. С. 62–67. URL: https://doi.org/10.32840/pdu.2021.2.10

Ключові слова: засоби масової інформації, страх перед злочинністю, моральна паніка, криміногенний вплив, суспільство.
Key words: mass media, fear of crime, moral panics, criminogenic effect, society.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Федчун Н. О.

МАНДАЖИ ІВАН СТЕПАНОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОЗНАКИ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ ТА ЗАХОДИ БОРОТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ

Протягом тривалого часу однією з найбільш серйозних загроз для національної безпеки та правопорядку в усьому світі є функціонування організованих злочинних угрупувань. Саме тому характеристика ознак та заходів боротьби з діяльністю цих інституцій є в край актуальна в умовах сьогодення.

Зазначаємо, що організовані злочинні угруповання – це певні групи людей, основна мета діяльності яких є вчинення злочинних дій, переважно на постійній основі. Такі групи осіб можуть займатися різними

видами злочинної діяльності, включаючи наркоторгівлю, торгівлю людьми, контрабанду, вбивства, розбій, злочини проти власності тощо.

Дослідивши ознаки організованих злочинних угруповань, зазначаємо що це такі специфічні риси та характеристики, що властиві для злочинних угруповань і діють за певною системою з ієрархічною структурою, а також відрізняють їх від звичайних злочинців, адже діяльність вчинення злочинних дій відбувається на постійній основі [1]. Вважаємо за необхідність розібрати ознаки організованих злочинних угруповань.

Систематичність. Організовані злочинні угруповання діють зазвичай за певною системою та плануванням злочинної діяльності. У них можуть бути розроблені складні плани та схеми, які дозволяють діяти ще більш ефективно та уникати розкриття протиправних діянь з боку правоохоронних органів. Організовані злочинні угруповання можуть використовувати спеціальні техніки та інструменти, щоб здійснювати свою злочинну діяльність.

Ієрархічна структура. Організовані злочинні угруповання мають чітку ієрархічну структуру з лідерами, помічниками та підлеглими. Це дозволяє забезпечити ефективну координацію злочинної діяльності та забезпечує безпеку для членів групи. Кожен член групи має свою роль та функцію, що дозволяє виконувати різні завдання в залежності від їхніх навичок та специфіки роботи.

Насильство. Організовані злочинні угруповання здебільшого використовують насильство, щоб досягнути своїх цілей або забезпечити безпеку для своїх членів. Це може включати погрози, викрадення, звільнення від відповідальності та інші форми фізичного насильства, в тому числі вбивства.

Корупція. Для отримання певної інформації, доступу до ресурсів, включаючи владу, гроші та інші пільги, раніше сказані угрупування вживають методи корупційних схем. Це може містити сплату хабарів, використання впливу, лобіювання тощо.

Глобальна присутність. Організовані злочинні угруповання, як правило, діють у співпраці з міжнародними зв'язками на теренах різних країн. Такі міжнародні контакти та зв'язки для проведення злочинних дій в інших країнах використовуються для наркоторгівлі, контрабанди, транспортування незаконних товарів, торгівлі людьми та ін. [1].

Українська практика досить добре знайома з організованими злочинними угрупованнями. Зокрема, в Україні існує закон «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», який регулює їх діяльність та визначає механізми їх протидії [2]. Україна також співпрацює з іншими країнами в рамках міжнародних угод та здійснює взаємодію з міжнародними правоохоронними організаціями, такими як Інтерпол та Європол.

Міжнародна практика боротьби з організованою злочинністю також включає різні механізми та інструменти. Наприклад, однією з найважливіших міжнародних угод щодо боротьби з організованою злочинністю є Конвенція ООН проти транскордонної організованої

злочинності, що була прийнята в 2000 р. та ратифікована більш ніж 190 країнами. Ця конвенція містить широкий спектр заходів, які повинні бути прийняті країнами для боротьби з організованою злочинністю, включаючи заборону фінансування злочинних організацій, виявлення та конфіскацію майна, що належить злочинним групам, та співпрацю між країнами у викритті та притягненні до відповідальності злочинців. Конвенція встановлює мінімальні стандарти для боротьби з організованою злочинністю та передбачає співпрацю між державами щодо здійснення досудових розслідувань та екстрадиції злочинців [3].

Ми вважаємо, що міжнародна співпраця це один із основних факторів у боротьбі з організованою злочинністю. В першу чергу, такий процес повинен включати в себе обмін інформацією, збільшення співпраці та координації між країнами та правоохоронними органами, а також забезпечення технічної підтримки та надання фінансової допомоги.

Є також приклади успішної міжнародної співпраці у боротьбі з організованою злочинністю. Наприклад, операція «Перевірка» була спільною операцією між країнами ЄС та США, яка була спрямована на боротьбу зі злочинними організаціями, які вирощували та транспортували наркотики через Афганістан та Пакистан. Ця операція призвела до арешту більше 150 злочинців та конфіскації значних кількостей наркотиків [1].

Україна та інші країни стикаються з проблемою організованої злочинності і ведуть боротьбу з цим явищем, використовуючи різні підходи та механізми. Українська практика боротьби з організованою злочинністю є достатньо ефективною, але водночас потребує покращень. Деякі з підходів, які використовуються в Україні, включають посилення законодавства та поліцейської діяльності, збільшення співпраці з міжнародними партнерами та вдосконалення технічного обладнання правоохоронних органів.

Проаналізувавши українську та міжнародну практику, варто зазначити, що українська система боротьби з організованою злочинністю потребує модернізації, зокрема в області попередження злочинної діяльності, розкриття злочинів та захисту свідків. Також важливо розширювати міжнародну співпрацю та використовувати міжнародні інструменти для боротьби з організованою злочинністю, адже міжнародна співпраця є важливою у боротьбі з організованою злочинністю. Україна є учасником різних міжнародних угод та конвенцій щодо боротьби з організованою злочинністю, таких як Конвенція ООН про боротьбу з організованою злочинністю. За допомогою таких міжнародних угод країни можуть співпрацювати та обмінюватися інформацією, що може допомогти у виявленні та притягненні до відповідальності організовані злочинні угруповання.

Таким чином, ми розглянули ознаки організованих злочинних угрупувань, що глобально несуть загрозу правовому суспільству. Тому саме у боротьбі з організованою злочинністю виникає потреба вдосконалення системи української практики. Ми впевнені, в свою чергу, міжнародна співпраця та використання міжнародних інструментів можуть бути корисними в боротьбі з цим негативним явищем.

Список використаних джерел

1. Організована злочинність // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2002. Т. 4 : Н–П. 720 с.
2. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12
3. Конвенція ООН про боротьбу з організованою злочинністю від 15 листопада 2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789

Ключові слова: організовані злочинні угруповання, ознаки організованих злочинних угруповань, боротьба з організованою злочинністю, міжнародна практика, українська практика.
Key words: organized criminal groups, signs of organized criminal groups, fight against organized crime, international practice, Ukrainian practice.
Науковий керівник: асистент Лукащук К. Р.

МАТВЄЙКІН МИХАЙЛО ДЕНИСОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ КОРУПЦІЇ В ПРОФЕСІЙНОМУ СПОРТІ

Ще в XX ст. можна було з впевненістю стверджувати, що масштаб корупційних кримінальних правопорушень у сфері спорту незначний. Проте сьогодні корупція стала серйозною проблемою у сфері спорту, і вона може мати дуже негативні наслідки для спортивних досягнень, спортивного розвитку та іміджу спорту в цілому. Корупція може призвести до підробки результатів змагань, порушення антидопінгових правил, впливу на рішення організацій спортивних змагань та інших проблем.

Щоб боротися з корупцією в спорті, необхідні системні заходи на різних рівнях, включаючи міжнародний, національний та рівень організацій спортивних змагань. Це можуть бути заходи з прозорості, аудиту та відповідальності, зміни в правовому полі, вдосконалення етики та моральних стандартів у спорті, збільшення свідомості громадськості щодо проблеми корупції у спорті та багато іншого. Крім того, дуже важливо, щоб усі учасники спортивного процесу, включаючи спортсменів, тренерів, адміністраторів та організаторів, виявляли готовність та активність у боротьбі з корупцією в спорті.

Аналіз показав, що корупція в сфері спорту є значною проблемою у світі з декількох причин. Існує все більше доказів того, що спорт

корумпований договірними матчами та незаконними ставками. На міжнародному рівні спорт – це великий бізнес, який за останні роки надзвичайно зріс. Проте управління спортом не дуже розвивається, що сприяє проникненню в спортивну індустрію недобросовісних та злочинних суб'єктів. Вищезазначені обставини набувають особливого значення при вивченні мотивації осіб, що вчиняють кримінальні правопорушення в сфері спорту, яка часто має саме корисливий характер. При цьому, в якості терміну, що узагальнює кримінальні корупційні дії у сфері спорту, використовується словосполучення «корупція у спорті». Незважаючи на те, що в останні роки корупція в професійному спорті була дуже актуальною темою зарубіжних наукових досліджень та повідомлялося про різні її прояви, за загальною думкою, корупція у спорті – це галузь, яка історично досліджувалася менше, ніж корупція в цілому. Більшість сучасних досліджень сфокусовані на причинах і наслідках корупції в спорті, забезпечуючи дуже широкий спектр аналізу, але деякі науковці також розглядають конкретні випадки та приклади.

Національне законодавство встановлює кримінальну відповідальність за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, що, зокрема, встановлено ст. 369-3 розділу XVII Особливої частини Кримінального кодексу України [1].

У контексті дослідження кримінологічних проблем корупції в професійному спорті важливим є аналіз причин виникнення корупційних ризиків та аналіз їх негативного впливу на сферу спорту згідно з українським законодавством.

До правових причин виникнення корупції в професійному спорті в першу чергу можна віднести окремі прогалини в національній нормативній базі. Теоретичне обґрунтування сутності спортивної корупції в Україні поки не повністю розроблено. Тому зловживання, що впливають на результати спортивних змагань, хоч і виражені в окремих нормам КК України, проте, в умовах повної відсутності відповідної слідчо-судової практики, можна стверджувати, що ці кримінально-правові норми не виконують свої функції. Як наслідок, ми не бачимо такої боротьби з корупцією у сфері спорту, як, наприклад, у державному управлінні, коли щоденно десятки повідомлень у ЗМІ розривають результати відповідної боротьби. При цьому важлива здатність кримінального закону захищати інтереси особистості, суспільства та держави у сфері спорту [2, с. 84].

Соціальні фактори складають окрему групу кримінологічних детермінантів і виступають прямими передумовами формування злочинності в сфері спорту в стійку, при цьому латентну структуру. Перш за все, це зміни в соціальному житті. Намагання підняти спортсмена до рангу «героїчної особистості», чемпіона було характерно і для XX ст. Імена світових зірок минулого, таких як Пеле, Марадона, Джордан, Шумахер, Тайсон, Алі, Бубка та інші, стали практично узагальнюючими. При цьому наголошувалося на їх спортивних досягненнях та рекордах. В наші дні в умовах заміщення реальності інформаційним простором, заснованим на використанні мережі Інтернет, практично

всі спортсмени світового рівня активні в соціальних мережах, де активно демонструють приватну сторону свого життя – дорогі годинники, автомобілі, ексклюзивний відпочинок – тим самим створюючи уявлення про сферу спорту як про соціальний ліфт з необмеженими фінансовими перспективами, що в корені невірно.

Економічний фактор обумовлює існування цілого комплексу кримінологічних детермінант, які супроводжують корупцію в сфері спорту. Зокрема, експоненційний ріст незаконної букмекерської діяльності сприяє збільшенню числа фактів маніпулювання результатами спортивних змагань. При цьому на увазі законодавця знаходяться лише епізоди, пов'язані з відмиванням доходів, отриманих у результаті здійснення протиправного впливу, на результати офіційних спортивних змагань. Модернізація букмекерської діяльності відбувається за допомогою впровадження цифрових технологій, що використовуються для створення різноманітних онлайн-платформ, додатків для ставок, електронних гаманців для акумулювання ставок та отриманих виграшів. Розглянутий сектор розвиває доступ до мережі Інтернет все більшої кількості користувачів, створюючи передумови для різноманітних зловживань вже суб'єктами сфери спорту. Внаслідок цього, учасниками договірних матчів стають як любителі, так і професіонали, при цьому виступаючи і самостійно, і цілими командами [3, с. 186].

Важливо зазначити, що в нашій країні регулярно й на найвищому рівні обговорюються перспективи подальшого розвитку сфери спорту, що свідчить про розуміння державою накопичених проблем у розглянутій галузі. Вважаємо, що корупція у сфері професійного спорту має найрізноманітніші прояви, іноді не враховані національним законодавством, тому дискусія щодо передумов спортивної корупції може бути продовжена.

Корупція у спорті є серйозною проблемою, яка шкодить не лише самим спортивним змаганням, але й спортивній індустрії в цілому. Корупція може призвести до недовіри глядачів, зменшення рейтингів трансляцій та відвертого порушення справедливості у спортивних змаганнях.

Одним з основних напрямів запобігання корупції у спорті є встановлення суворих правил та норм для всіх учасників спортивного процесу – спортсменів, тренерів, арбітрів, організаторів та інших посадових осіб. Такі правила мають бути направлені на забезпечення прозорості та інтегритету спортивного процесу, запобігання конфлікту інтересів та відвертій корупції.

Також важливим напрямом є забезпечення незалежності та компетентності органів, які відповідають за контроль за дотриманням правил та норм у спортивному середовищі. Для цього має бути створений ефективний механізм контролю та відповідальності за порушення правил, що забезпечить своєчасну реакцію на можливі порушення.

Необхідно висвітлювати проблему корупції у спорті в ЗМІ та залучати до цього питання громадськість, щоб забезпечити високий рівень усвідомлення цієї проблеми та підвищити свідомість про те, як уникнути корупції у спортивному середовищі.

Нарешті, важливим напрямом є виховання молодих спортсменів в дусі етики та моралі, а також забезпечення в них незаперечної усвідомленості про шкідливі наслідки корупції.

Такі заходи можуть бути проведені через залучення молоді до спортивних програм, що мають за мету виховання етичних та моральних цінностей. Також можна проводити тренінги та семінари для молодих спортсменів, що стосуються питань етики та протидії корупції у спорті.

Загалом, протидія корупції у спорті потребує комплексного підходу та співпраці всіх учасників спортивного процесу. Лише за умови спільних зусиль спортивна галузь може бути звільнена від корупції та зберегти свою інтегритетність та високий рівень спортивних досягнень.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.
2. Гритенко О. А. Деякі спірні питання кримінально-правової протидії корупції у сфері спорту. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2022. № 1–2. С. 82–86.
3. Казначеєва Д. В. Основні аспекти протидії корупції у сфері спорту. *Дискусійні питання застосування антикорупційного законодавства* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф (м. Дніпро, 17 листоп. 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2019. С. 188–185.

Ключові слова: корупія, корупція у спорті, запобігання корупції.
Key words: corruption, sport corruption, prevention of corruption.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Цитряк В. Я.

НЕЧЕПУРЕНКО АННА ОЛЕКСІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

На сьогодні тематика щодо кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану є актуальною для громадян нашої держави, а також на світовому рівні. У зв'язку із вторгненням російської федерації на терени незалежної України ще більш гостро постали питання, які до цього часу не були так проявлені в науці кримінології, а також в галузях права (яскравий приклад – це міжнародне гуманітарне право тощо).

Кримінологічні особливості в умовах воєнного стану в Україні можна охарактеризувати підвищеною кількістю злочинів, зміною структури та характеру злочинності, недостатністю заходів забезпечення безпеки населення, низький рівень довіри до правоохоронних

органів, складність виявлення та розслідування злочинів, підвищений ризик поширення корупції.

Однією з основних причин збільшення кількості злочинів є погіршення економічної ситуації в країні, що на нашу думку в першу чергу і супроводжується воєнним станом.

Також, коли триває війна, то серед населення відбувається зростання агресивності та зміна морально-етичних норм. Серед особливостей структури та характеру злочинності варто відмітити збільшення випадків насильницьких злочинів та крадіжок, однак зменшення економічної злочинності та порушень у сфері дорожнього руху.

Недостатність заходів забезпечення безпеки населення може призвести до підвищення рівня жорстокості злочинів, а також до погіршення психологічного стану населення. Низький рівень довіри до правоохоронних органів може перешкоджати виявленню та розслідуванню злочинів, що стає особливо проблематичним в умовах воєнного стану, коли населення більше розраховує на власні сили та звертається до самооборони.

Складність виявлення та розслідування злочинів пов'язана із життєвими змінами у людей (зміна місця проживання, умов праці, в гірших випадках – це позбавлення житла, роботи внаслідок збройного конфлікту).

Завдяки детальному розгляду порушеного питання можемо спостерігати зміни в різних аспектах, таких як зміни в кримінальній злочинності, вплив воєнного стану на владні органи та соціальні наслідки для населення.

По-перше, необхідно охарактеризувати такий аспект як зміни в кримінальній злочинності, з цього випливає наступне:

– зростання військових злочинів. Сьогодні ми щодня, на жаль, помічаємо порушення міжнародного гуманітарного права: незаконне використання певної сили, що призводить до вбивства мирних жителів та військовополонених, катування та інші форми жорстокого поводження, які начебто не є сумісними із життям у XXI ст.;

– зростання злочинів, пов'язаних із корупцією. Воєнний стан сприяє зростанню корупційних злочинів, особливо в органах, що забезпечують воєнні потреби та розподіл гуманітарної допомоги. Окрім цього, варто зазначити, що це пов'язано зі зміною ланки механізму держави з владними повноваженнями, яка зазвичай виникає в таких умовах і призводить до недотримання певних вимог законодавства, в тому числі, порушень прав людини, а також до збільшення корупційних ризиків у тих самих органах державної влади;

– збільшення кількості злочинів проти власності. Воєнний стан зумовлюється підвищенням статистики крадіжок, грабежів та розбійництва, зокрема у зонах з невизначеним статусом та відсутністю правопорядку [1, с. 47].

Другий аспект – це вплив воєнного стану на державні органи, який характеризується нижчезазначеними рисами:

– зміни в роботі правоохоронних органів. Воєнний стан вимагає адаптації діяльності правоохоронних органів тощо для реагування

на нові види загроз та злочинів, а також забезпечення охорони громадського порядку і національної безпеки;

– застосування спеціальних заходів. Воєнний стан може супроводжуватись запровадженням спеціальних заходів, таких як контроль за засобами масової інформації, обмеження особистих свобод та громадських акцій, посилення міграційного контролю та введення режиму воєнної цензури тощо. Дані положення прописані в Основному Законі, де зазначається, які сфери життя і права громадян можуть обмежуватись під час воєнного стану. Відповідно до ст. 39 Конституції України [2], а саме: «Право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, їх невідчужуване і непорушне право, гарантоване Основним Законом України». Але під час війни такі зібрання проводити заборонено через підвищений рівень небезпеки, масове скупчення тощо;

– мобілізація ресурсів. Воєнний стан потребує мобілізації додаткових ресурсів, включаючи людські, для забезпечення діяльності правоохоронних органів, а також залучення громадськості до волонтерської допомоги [3, с. 122].

Останній аспект, який ми зазначаємо – це соціальні наслідки, тобто:

– вплив на суспільство держави. З 24 лютого ми стежимо за життєвими змінами оточення, масових переїздів населення, втратами житла, роботи та, не за власним бажанням, відмовами в доступі до основних соціальних потреб. Таким чином зростає злочинність, соціальна напруженість та утворюється сприятливе середовище для рекрутування в терористичні та екстремістські групи;

– психологічні наслідки. У населення, особливо серед дітей та молоді відбувається погіршення психоемоційного стану, що викликає стрес, тривогу та посттравматичний стресовий розлад, тим самим призводить до зростання злочинності, насильства та суїцидальної поведінки [4, с. 24].

Підсумовуючи, кримінологічні особливості в умовах воєнного стану в Україні характеризуються безліччю негативних змін, які, в свою чергу, впливають на злочинність.

Отже, виникає потреба в комплексному підході вирішення раніше проаналізованих змін. Одним із факторів вирішення є адаптація як правоохоронних, так й інших владних органів до нових умов, забезпечення ефективного реагування, сприяння захисту прав та свобод громадян, безпека, а також надання соціальної та економічної підтримки постраждалим від війни, що в результаті покращить довіру населення до керівних державних органів всіх сфер, а разом з цим і наблизить бажану перемогу.

Список використаних джерел

1. Кримінологія : підручник / за ред. О. Б. Скиби. Київ : Алерта, 2013. С. 42–47.
2. Конституція України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
3. Гончаренко В. Особливості кримінологічної характеристики злочинів у зоні проведення антитерористичної операції в Україні. *Право і безпека*. 2016. № 2 (65). С. 120–125.
4. Баранов А. В., Трофимова О. В. Проблеми кримінологічної превенції злочинів у зоні проведення антитерористичної операції на сході України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2015. № 20. С. 21–25.

Ключові слова: кримінологічні особливості, протидія злочинності, воєнний стан, злочинність, зростання злочинів.

Key words: criminological features, crime prevention, martial law, criminality, crime growth.

Науковий керівник: асистент Лукащук К. Р.

НОВІКОВА ДАР'Я ВІТАЛІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ОСОБИСТОЇ НЕДОТОРКАННОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Права людини є найвищою цінністю сучасного цивілізованого суспільства. Міжнародні організації, внутрішньодержавні законодавчі положення неодноразово констатували цей факт. Недотримання особистої недоторканності засуджених є серйозною проблемою, оскільки це порушує основні права людини, які гарантовані Конституцією України та міжнародними договорами. Недотримання цих прав може призвести до погіршення психічного та фізичного стану засуджених, а також до зростання ризику виникнення конфліктів та насильства у кримінально-виконавчих установах. В даному дослідженні хочемо розглянути випадки такого порушення і шляхи, як цього можна було не допустити.

Перш за все слід визначитись у самому значенні особистих немайнових прав. Проаналізувавши положення ст. 269 ЦК України, можемо розглядати особисті немайнові права як такі, що:

- не мають економічного змісту;
- належать кожній фізичній особі від народження або за законом (деякі можуть бути набутими при певних обставинах чи умовах);
- тісно пов'язані з фізичною особою (від них не можна відмовитись, а також не можна позбавити);
- такими правами фізична особа володіє довічно (до біологічної смерті фізичної особи) [1].

У засуджених до позбавлення волі є спеціальний перелік прав, якими вони наділені відповідно до статусу та місця перебування. Основні права засуджених осіб визначені

ст. 8 Кримінально-виконавчого кодексу України. Згідно з цією статтею, засуджені мають право на отримання інформації про свої права та обов'язки, гуманне ставлення до них та повагу до їхньої людської гідності, охорону здоров'я, соціальне забезпечення, оплачувану працю, свободу сповідувати будь-яку релігію або виражати переконання, матеріально-побутове забезпечення, отримання копій документів з їхніх особових справ та інших документів, правову допомогу, побачення, звертатися з пропозиціями, заявами і скаргами до відповідних органів, давати пояснення і вести листування, звертатися з пропозиціями, заявами і скаргами рідною мовою, отримувати передачі у встановленому законом порядку [2].

Кількість заяв до ЄСПЛ з цього питання вражає. На момент 2021 р. ЄСПЛ зафіксував подібні порушення у 115 справах проти України. З них 71 справа перебуває на контролі Комітету міністрів Ради Європи, як невиконана. Ще 120 подібних справ очікують розгляду. Однією з найбільш гучних справ, яка підтверджує наявність таких порушень можемо назвати рішення ЄСПЛ від 22 квітня 2021 р. у справі «Іващенко проти України». Із заяви самого Василя Іващенко стає відомо, що він був побитий працівниками міліції (на той час) в 2001 р., коли він був утримуваний в СІЗО [3]. Іващенко заявив, що його побили, щоб витягнути зізнання з нього. У результаті побоїв Іващенко отримав травми голови, що призвело до порушення здоров'я та навіть до інвалідності. Умови, в яких він вимушений був перебувати були визнані «нелюдськими». За словами Іващенко, перебував у камерах у Вінницькому СІЗО та Київському СІЗО, які були розраховані на більшу кількість людей, ніж перебувало у них насправді. Камери були невеликі, вологі та не опалювалися, на стінах був грибок. Ув'язнені не мали доступу до достатньої кількості питної води та не забезпечувалися щоденними прогулянками. У камерах не було столу для письма/прийому їжі, а також не було витяжки та іншого обладнання для вентиляції, перегородка до туалету взагалі не забезпечувала конфіденційності через цілодобовий нагляд за ув'язненими.

У своєму рішенні ЄСПЛ заявив, що Україна порушила ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка забороняє катування та нелюдське або принижуюче поводження. Було встановлено, що матеріальні умови утримання В. Іващенка в Київському СІЗО з 15 грудня 2012 р. по 24 січня 2013 р. не відповідали вимогам ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка забороняє катування. Також було встановлено порушення ст. 3 Конвенції через надання неадекватної медичної допомоги заявнику під час ув'язнення.

Не можна зі стовідсотковою впевненістю казати, що всі слова Іващенка відповідали дійсності, але аналізуючи публічно-відкриті данні про умови в закладах виконання покарання, можемо зробити висновок про наявність цілком реальної проблеми по країні. Недостатній бюджет, старі будівлі і відсутність чіткої програми по забезпеченню людських і гідних умов проживання засуджених до позбавлення волі стають на заваді для реалізації покарання тією мірою, що відповідала б конституційним та міжнародним положенням про права людини.

Право на медичну допомогу засудженим є одним з основних прав людини, яке гарантується міжнародними стандартами та законодавством більшості країн світу, включаючи Україну. Згідно зі ст. 49 Конституції України, кожна людина має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [4]. Однак, порушення права на медичну допомогу засудженим може мати місце в деяких випадках, зокрема, якщо відповідні медичні послуги надаються з недостатньою якістю або не надаються взагалі.

Отже, проаналізувавши наведені дані та законодавчі акти з даного питання, можемо зробити висновок, що в Україні, безперечно, наявна проблема з порушенням особистих немайнових прав до засуджених до позбавлення волі. Зокрема, виявлені випадки жорстокого поводження, невідповідних умов проживання та недостатньої медичної допомоги в установах виконання покарань. Це не тільки порушує права засуджених, а й створює загрозу для громадської безпеки та правопорядку. Для вирішення цієї проблеми необхідно забезпечити ефективний контроль за установами виконання покарань, включаючи забезпечення правильної медичної допомоги та підвищення кваліфікації працівників цих установ. Також важливо забезпечити право засуджених на скарги та звернення до відповідних органів з питань порушення їх прав.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 40–44. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11.07.2003 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 3–4. Ст. 21.
3. Рішення Європейського суду з прав людини від 22 квітня 2021 р. у справі «Василь Іващенко проти України». URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-209479%22]}
4. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text

Ключові слова: особисті немайнові права, засуджені, покарання, позбавлення волі, міжнародні стандарти.

Key words: personal non-property rights, convicted persons, punishment, imprisonment, international standarts.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Цитряк В. Я.

ФАЇЗОВА ОЛЬГА ОЛЕГІВНА

студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ СУЧАСНИХ МЕДІА НА КРИМІНАЛІЗАЦІЮ СУСПІЛЬСТВА

Розвиток суспільства у сучасному вигляді має тісний зв'язок з використанням сучасних інформаційних технологій, однак інформація, а також безпосередньо засоби її поширення можуть використовуватись задля досягнення злочинного результату. Останнім часом у суспільстві все частіше постає питання щодо впливу медіа на несприятливе формування особистості, висуваються аргументи щодо криміногенності медіа ефектів, таких як феномени наслідування та катарсису, CSI-ефект і врешті-решт – звикання до злочинності.

Кримінологія, у свою чергу, ставить перед собою головним завданням наукове забезпечення протидії злочинності, не залишає без уваги це питання. На сьогоднішній день активно розвивається такий напрямок як медіакримінологія або кримінологія засобів масової інформації. Поширеною є теза про те, що засоби масової інформації (далі – ЗМІ) є так званою «четвертою гілкою влади», яка якщо не формує, то має значний вплив на суспільну думку, свідомість мас, правову культуру як окремих індивідів, так і колективних суб'єктів [1, с. 3–4]. Людина, яка раніше не зустрічалася з тією чи іншою проблемою, користуючись можливостями ЗМІ, знайомиться з багатьма проявами суспільного життя, складає про них певну уявлення, а також формує відповідне ставлення.

У залежності від кримінологічного сенсу та наповненості інформаційного продукту, що репрезентують медіа розрізняють такі різновиди інформації: 1) порівняно нейтральна інформація (висвітлена інформація не має чіткого взаємозв'язку з досліджуваними явищами кримінологічної науки, проте транслює негативні соціальні феномени, які мають кримінологічне «забарвлення»); 2) кримінологічно-значуща інформація про окремі кримінальні правопорушення (злочини) злочинність, її динаміку, рівень та стан, причини та умови злочинності, злочинців та їх жертв, заходи запобігання та протидії злочинності, нормативно-правову базу щодо вирішення кримінологічних проблем, діяльність органів кримінальної юстиції, інститутів громадянського суспільства; 3) кримінологічно-деструктивна інформація (заперечення або замовчування кримінологічно-значущих подій, попри їх об'єктивне існування; драматизація злочинності або криміногенної ситуації; вплив на криміналізацію соціуму завдяки пропаганді кримінальної субкультури, романтизації злочинності, формування антисуспільної настанови на вчинення злочину; пряме чи завуальоване підбурення до вчинення кримінально караних діянь; неетичні або аморальні подробиці, зокрема про особистість злочинців та жертв) [2, с. 279]. Виходячи із вищезазначеного, можна визначити кримінологічні медіа ефекти від репрезентованої інформації.

У багатьох випадках ЗМІ має негативний вплив на розвиток злочинності. Найбільшою та найочевиднішою проблемою подання інформації є традиція маніпуляції на руйнівних тенденціях підсвідомості людини. Людина зазвичай більше реагує на все, що стосується страждань та болю. Відомим є цинічний журналістський вислів: «Чим більше жертв і катастроф, тим цікавіша інформація для споживача». На фоні емоційного дискомфорту або стресу можна змусити повірити у будь-який міф і одночасно довести до соціальної апатії [3, с. 226–227].

Слід розуміти, що будь-яка інформація, що подається медіа певним чином підміняє реальність. Відбираючи матеріал та адаптуючи його до максимально зрозумілого та прийнятного для широкої аудиторії споживачів, особливо «кримінального» контенту, журналісти, зазвичай, показують інформацію лише частково, подаючи її суб'єктивно забарвленою. При цьому залишаючи лише ту частину, яка видається найбільш значущою щодо певної події. Відтак, фактично спотворюючи реальність, підміняючи поняття та вириваючи із контексту, не залишають у споживача «потреби» аналізувати та робити висновки. Суспільство «спостереження» починає жити в фіктивній реальності, зокрема щодо стану й характеру злочинності. Таким чином ЗМІ визначають вектори та рамки сприйняття злочинності, впливаючи на формування «образу» злочинності в суспільній свідомості.

Кримінологи особливо підкреслюють обставину, що стереотипізація злочинності в свідомості, тобто відношення до неї з певних моральних позицій, починає відбуватись вже в ранньому віці [4, с. 21]. На розвиток особистості впливає цілий комплекс факторів різноманітних властивостей.

Варто зазначити, що ефект стереотипізації частіше всього пов'язують з криміногенним впливом ЗМІ на неповнолітніх. З раннього віку людина сприймає інформацію із джерел, які розраховані на дитячу аудиторію, і від змісту, наприклад, дитячих казок і мультфільмів залежить формування свідомості, ідеалів та принципів. Соціалізована особистість має здатність критично оцінювати ту інформацію, яка подається медіа. Проте, для того щоб відкинути дезінформацію або фейки чи спотворені факти, необхідно володіти реальними даними про події, що часто неможливо без використання ЗМІ, а це ще раз підкреслює значення та роль медіа у життєдіяльності суспільства.

Отже, сучасні медіа є потужним соціальним інститутом, який має численну аудиторію споживачів та користується високим ступенем довіри, порівняно з іншими інститутами. Будь-яка інформація буде мати ефект при оприлюдненні, інтерпретації та індивідуальному сприйнятті. Медіа відображення та тлумачення інформації на кримінальну тематику не завжди відповідає фактичній кримінологічній обстановці, а тому може справляти негативний вплив на формування образу злочинності у колективній свідомості, тим самим обумовлюючи криміналізацію та віктимізацію суспільства.

Список використаних джерел

1. Д'ячкова М. О. Засоби масової інформації як кримінологічний феномен : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / НУ «ОЮА». Одеса, 2018. 207 с. URL: http://hdl.handle.net/11300/9601
2. Гриценко С. С. Засоби масової інформації як детермінанти злочинності. *Юридичний науковий журнал.* 2018. № 6. С. 279–281.
3. Бодунова О. М., Любавіна В. П. Вплив новітніх інформаційних технологій на динаміку злочинності в Україні. *Право і суспільство*. 2018. № 4. С. 225–229.
4. Галаган В. І. Причини та умови негативного впливу засобів масової інформації (ЗМІ) на формування злочинної поведінки у неповнолітніх. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 2. Т. 4. С. 21–24. URL: http://www.lj.kherson.Ua/2014/pravo02/part_4/5.pdf

Ключові слова: медіа ефекти, злочинність, засоби масової інформації, криміналізація суспільства, медіавплив.

Key words: media effects, criminality, mass media, social criminalization, media influence.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Федчун Н. О.

СЕКЦІЯ 16

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

БАБІЧ КСЕНІЯ ЮРІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

CURRENT CHALLENGES OF SWISS CRIMINAL PROCEDURAL LAW AND COMPARATIVE ANALYSIS WITH CRIMINAL PROCEDURAL LAW OF UKRAINE

Criminal law and criminal procedure in Switzerland were traditionally a key legislative area for the cantons. There was no centralized legislative power. Throughout the 20th century, there were more than 50 different codes of criminal procedure. This variety of procedural rights proved inefficiency in practical terms. For instance, it made the prosecution of interstate and transnational crime very difficult. Moreover, many of existing procedural codes became more and more at odds with the jurisprudence of the European Court of Human Rights. Thus, it was clear that the criminal procedural law needed to be standardized on a national level. The reform of the Swiss Justice System was therefore put to popular vote and approved in March 2000 [1, p. 433–434]. After a period of active debates and discussions the Parliament passed the Swiss Criminal Procedure Code and it entered into force in 2011 [2].

Still, there remains much for progress today. The two biggest contemporary challenges in terms of legislation on criminal procedure, however, lie outside the traditional realm of the subject. Firstly, the always evolving and increasing threat of terrorism has presented the challenge of bringing police and secret service legislation in line with criminal procedure legislation. For instance, one issue is whether phone calls that have been intercepted by secret service agencies can be handed over as evidence to the criminal justice authorities. And here we can draw a parallel with the Code of criminal procedural code Ukraine (CCP of Ukraine). If such interception of calls by special services was carried out as part of operational-search activities, then such materials may serve as a pretext for starting a pre-trial investigation (Art. 214 Para. 1 of the CCP of Ukraine). And such materials can be used as evidence. According to Art. 99 Para. 2 of the CCP of Ukraine: Materials in which factual data on illegal acts of individuals and groups of persons are recorded, collected by operational units in compliance with the requirements of the Law of Ukraine “On Operational and Investigative Activities”, provided that the requirements of this article are met, are documents and can be used as evidence in criminal proceedings [3].

However, still Ukrainian scholars question the legal mechanism of using such materials in criminal proceedings and their impact on overall fairness of criminal case [4].

Secondly, administrative laws in Switzerland provide for many sanctions that have traditionally not been regarded as criminal penalties: for instance, federal agencies can ban bank managers from practicing (Art. 33 Financial Market Supervision Act) [5] or close pharmaceutical firms [6]. These sanctions clearly meet the standard of "criminal charges" as developed in case law dealing with Article 6 ECHR [7, paras 82–83]. Hence, the procedures which lead to these sanctions being imposed should also meet criminal procedure standards. In our Criminal Code of Ukraine (CC of Ukraine), there is such a type of criminal punishment as prohibition of engaging in certain activities "deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities" (Art. 51 Para. 3 of the CC of Ukraine) [8].

As for the Criminal Procedure Legislation of Ukraine, of course now we live in new realities, under martial law, and it is difficult to compare two countries in completely different situations. Nevertheless, we see at what level questions arise in this comparison. It can be concluded that CCP of Ukraine and CC of Ukraine provide norms with which questions and various objections still arise in Switzerland. Of course, there are also things that we can borrow from the criminal procedural codes of European countries in order to meet the requirements of perfection. Undoubtedly, I believe that a new impetus in the governing procedural law will take place after the state of war in Ukraine and after the reconstruction of our state.

References

1. Thommen, M. Introduction to Swiss Law. *Criminal Procedural Code:* Zurich, 2022. 451 p.
2. The Swiss Juvenile Criminal Procedural Code of 20 March 2009. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2010/226/de
3. The Criminal Procedural Code of Ukraine: Code of Ukraine; Law, Code on April 13, 2012 № 4651-VI // Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17
4. Сухачова І. О. Роль оперативно-розшукової діяльності у виявленні, розслідування та розкритті неправомірної вигоди службовими особами. *Вісник кримінального судочинства*. № 3. 2019. С. 100–109.
5. Federal Act on the Swiss Financial Market Supervisory Authority of 22 June 2007 (Financial Market Supervision Act, FINMASA), SR 956.1. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2008/736/en
6. Federal Act on Medical Products and Medical Devices (Therapeutic Products Act, TPA), SR 812.21. URL: https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2001/422/en
7. ECtHR, Engel and Others v. the Netherlands, Judgment, App no. 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 and 5370/72, 8 June 1976. URL: https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-57479
8. The Criminal Code of Ukraine: Code of Ukraine; Code, Law on April 5, 2001 № 2341-III // Database "Legislation of Ukraine" / Verkhovna Rada of Ukraine. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14

Key words: challenges in criminal procedural law, legislation on criminal procedure, international standarts, Swiss criminal procedural law, comparative analysis.

Ключові слова: виклики кримінально-процесуального права, кримінально-процесуальне законодавство, міжнародні стандарти, кримінально-процесуальне право Швейцарії, порівняльний аналіз.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Степаненко А. С.

БАРТА ЛІЛІЯ АРТУРІВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

УЧАСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Роль перекладача в кримінальному провадженні є надзвичайно важливою, адже завдяки йому особи, які не володіють державною мовою, можуть брати участь в усіх стадіях кримінального процесу. Саме за допомогою перекладача забезпечується право користуватись рідною мовою тим учасникам кримінального провадження, для яких українська не є такою.

Процесуальний статус перекладача з моменту набуття чинності новим Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. не змінився. Пов'язано це з тим, що статті, які містять інформацію про переклад та перекладача, мають загальний характер, а для нестандартних ситуацій зберігають гнучкість.

Існують різні погляди на зазначену проблему, з однієї сторони – законодавець не здатен передбачити всі ситуації, які можуть виникнути в провадженні, адже для цього слідчі, судді, прокурори, інші суб'єкти кримінального провадження мають користуватися своїм правовим чуттям та практичними знаннями. З іншої – це призводить до відсутності єдиної судової і слідчої практики у питаннях, пов'язаних із залученням перекладача, а іноді до ухвалення несправедливих процесуальних рішень.

Ст. 68 Кримінального процесуального кодексу України не містить чіткого визначення поняття «перекладач», проте там зазначено, що: «у разі необхідності у кримінальному провадженні перекладу пояснень, показань або документів сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд залучають відповідного перекладача (сурдоперекладача)» [1]. Т. Кузик наголошує, що відсутність такого визначення в кримінальному процесуальному законодавстві України створює низку проблем, що ускладнює визначення ознак, компетентності та інших вимог до перекладача як учасника кримінального провадження [2, с. 8].

Розглядаючи дану тему варто звернути увагу на основні міжнародні документи, які регулюють необхідність залучення перекладача.

Зокрема, це ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права. Ознайомившись зі статтями можна визначити право підозрюваного (обвинуваченого) на отримання пояснень про характер обвинувачень тією мовою, якою він володіє, а також право на безоплатну допомогу перекладача [3; 4].

Основними засадами кримінального процесу, які обґрунтовують залучення перекладача є засада рівності всіх учасників перед законом і судом та засада мови. Відповідно до ч. 3 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України: «слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом».

Однією з основних вимог до перекладача, яка міститься в кримінальному процесуальному законі є компетентність. Щодо визначення компетентності перекладача як учасника кримінального провадження законодавством не встановлюється ні процедура перевірки такої компетентності, ні ряд вимог, яким мав би відповідати перекладач. Зазначені положення сформулювалися з часом за допомогою великої кількості судової практики. Зокрема, в якості вимог в літературі виділяють: загальне знання мови, якою володіє учасник кримінального провадження; знання мови судочинства; досвід в здійсненні перекладів; достатній рівень володіння юридичною термінологією; вміння здійснювати переклад юридичних текстів тощо [5].

Щодо залучення перекладача у кримінальне провадження варто зазначити, що в КПК 1960 р. використовувався термін «запрошення перекладача», який деякі науковці вважають більш доцільним. Фактично перекладач «запрошується» до кримінального провадження, адже для цього між ним та сторонами, слідчим суддею або судом укладається договір, тобто особа дає згоду на своє залучення і тільки потім набуває процесуальних прав і обов'язків. Цікавим моментом є те, що чинний Кримінальний процесуальний кодекс не вимагає складання для залучення перекладача постанови або ухвали, якщо не йдеться про переклад документів.

Ще однією важливою вимогою, яку висувають до перекладача як до учасника кримінального провадження є його незацікавленість у результатах справи. Загалом, до перекладача застосовуються ті ж норми про заборону брати участь в кримінальному провадженні, що й до прокурора, слідчого, дізнавача. Але ч. 1 ст. 79 місить виняток: «попередня участь у цьому кримінальному провадженні перекладача не може бути підставою для відводу». Перелік підстав в ст. 79 загалом не є вичерпним, адже некомпетентність, виявлена після залучення викладача також є підставою для відводу. Зважаючи на те, що від перекладача в кримінальному провадженні залежить правильність і точність перекладу матеріалів, можливість застосування до нього відводу є повністю обґрунтованою. Саме тому, якщо є підстави

сумніватись в якості перекладу сторони, потерпілий, особа, яка не володіє мовою, свідок можуть заявити про відвід та клопотати про залучення іншого перекладача. Заміна ж перекладача можлива в разі його неявки з неповажних причин.

Отже, участь перекладача у кримінальному провадженні ґрунтується на засадах рівності всіх учасників перед законом і судом та засаді мови кримінального процесу. Основні положення, що стосуються участі перекладача в кримінальному провадженні містять ряд проблемних питань та неточностей, що вимагають доопрацювання законодавцем. Зокрема, рекомендується розробка відповідного реєстру перекладачів, що значно спростить роботу суб'єктам, які займаються його залученням, та виділення в процесуальному законі ширшого переліку вимог до перекладача як учасника кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 03.05.2023).
2. Кузик Т. М. Теоретико-правові та процесуальні аспекти участі перекладача у кримінальному провадженні : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Одеса, 2014. 20 с.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р.: станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 03.05.2023).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : Пакт Орг. Об'єдн. Націй від 16.12.1966 р.: станом на 19 жовт. 1973 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 03.05.2023).
5. Kaluzhna, O. M. Involvement, removal and replacement of the interpreter in criminal proceedings. *Law and Society*. 2021. № 2. P. 191–205. URL: https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.2.27 (дата звернення: 03.05.2023).

Ключові слова: перекладач, кримінальне провадження, порядок залучення, вимоги до перекладача, компетентність перекладача.
Key words: translator, criminal proceedings, procedure for involvement, requirements for translator, competence of the interpreter.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

БЕРЕЗЮК ЮЛІЯ СЕРГІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНЦЕПЦІЯ «ПЛОДІВ ОТРУЄНОГО ДЕРЕВА» У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

В останні часи в національній практиці кримінального судочинства стали досить активно використовувати теорію (доктрину) «плодів отруйного дерева». Ця теорія була запроваджена у відповідні процесуальні закони з метою належного правового регулювання, хоча вона походить від судової практики, а не від законодавця.

Доктрина «плодів отруйного дерева» або «плід отруєного дерева» була сформульована Європейським судом з прав людини в декількох справах, включаючи «Гефген проти Німеччини», «Тейксейра де Кастро проти Португалії», «Шабельник проти України», «Балицький проти України», «Нечипорук і Йонкало проти України» та «Яременко проти України».

Згідно з цією доктриною, якщо докази отримані незаконно, то всі наступні докази, що базуються на них, є недопустимими. Докази, які були отримані з порушенням прав людини, також є недопустимими. Європейський суд з прав людини надає оцінку допустимості всього ланцюжка доказів, що базуються один за іншим, а не кожного окремого доказу автономно.

Доктрина не є універсальною, оскільки країни з різними системами права можуть мати різний підхід до прийняття доказів, отриманих незаконно. Наприклад, у Німеччині суди можуть визнати допустимими докази, отримані в результаті незаконного обшуку або розслідування, що базується на незаконних доказах.

Ст. 87 Кримінального процесуального кодексу України закріплює теорію «плодів отруйного дерева», яка забороняє використання доказів, які були отримані внаслідок порушення прав людини, гарантованих Конституцією та законами України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також будь-яких інших доказів, отриманих з використанням такої інформації. У практиці Верховного Суду України концепція «плодів отруйного дерева» широко використовується. Згідно з практикою Європейського Суду з прав людини, якщо джерело доказів є недопустимим, то всі інші дані, отримані з його допомогою, також є недопустимими. Ця доктрина оцінює не лише окремі засоби доказування, але й всі пов'язані між собою докази. Для того, щоб віднести докази до «плодів отруйного дерева», потрібно мати достатньо підстав вважати, що відповідні відомості не були б отримані без незаконного використання інформації [3].

У постанові ВС від 17.09.2019 р. (справа № 243/2194/18) [1] про «плоди отруйного дерева» наведено цікаву історію, залишену в силі рішеннями судів першої та апеляційної інстанцій. Суд проаналізував вимоги

ст.ст. 36 і 40 КПК, а також ст. 71 КПК і зробив висновок, що доказ, отриманий в результаті не передбаченої КПК перевірки або ревізії, не може бути прийнятий як допустимий.

У цьому контексті суд не визнав висновок судової економічної експертизи від 22.09.2017 р. № 1332 як доказ, через його отримання в порядку, не передбаченому КПК, оскільки на вирішення експерту було поставлено питання щодо підтвердження висновків, викладених у довідці про перевірку окремих питань фінансово-господарської діяльності ВП «Слов'янський технікум ЛНАУ» за період з 01.01.2014 по 31.12.2016, яку суд також визнав недопустимим доказом.

Концепт «очищення від бруду» використано, до прикладу, у Постанові ВС від 09.09.2020 р. у справі № 1-27/10. Так, Рішенням у справі «Сіянко проти України» від 09.02.2020 р. (Заява № 52571/11), ЄСПЛ констатував порушення п. 1 та п.п. «с» п. 3 ст. 6 Конвенції, оскільки заявник надав явку з повинною за відсутності захисника, і саме ці показання дозволили отримати інші додаткові докази які були використані у справі проти нього та стали базисом при винесенні обвинувального вироку [2].

Отже, в Україні концепція «плодів отруйного дерева» стала поширеною практикою в судовому процесі, зокрема в кримінальних справах. Як висновок можна вказати, що дана концепція «плодів отруєного дерева» знаходить своє відображення не тільки на теренах нашої країни, але й по за її межами. Говорячи нам про дотримання такої надважливої властивості доказів, як допустимість, де в свою чергу порушення при збирання одного доказу тягне за собою недопустимість взаємопов'язаних з ним інших доказів. Для забезпечення справедливого та об'єктивного розгляду існує цілий ряд концепцій антагоністів, а саме: «неминучого виявлення», «очищення від бруду», «виключення доброчесності» та інше.

Список використаних джерел

1. Постанова ВС від 17.09.2019 р. (справа № 243/2194/18). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/84449791
2. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 09.09.2020 р. у справі № 1-27/10. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572019
3. Яновська О. Г. Доктрина заборони використання «плодів отруєного дерева» та винятки з неї: судова практика Великої Палати Верховного Суду в кримінальних провадженнях. *Судово-юридична газета*. 2020. URL: https://sud.ua/ru/news/blog/186447-doktrinazaboroni-vikoristannyaplodiv-otruynogodereva-ta-vinyatki-z-neyi-sudova-praktikavelikoyi-palativerkhovnogo-sudu-v-kriminalnikh-provadzhennyakh

Ключові слова: докази, доказування, допустимість доказів, належність доказів, концепція «плодів отруєного дерева».
Key words: evidence, proof, admissibility of evidence, reliability of evidence, the concept of “fruits of a bruised tree”.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

БИКОВА ВЛАДА АНТОНІВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інститут медіації є частиною вітчизняного законодавства протягом останніх декількох років, водночас нині існує низка питань організаційного та процесуального характеру стосовно практичного застосування даного інституту в кримінальному провадженні. Сучасне кримінальне правосуддя першочергово фокусується на покаранні злочинців на підставі результатів аналізу відповідності їхніх дій чинному законодавству. У процесі цього підходу, здебільшого не звертається увага на страждання потерпілих і часто, на жаль, ігнорується психологічний стан злочинців. Водночас іноземний досвід впровадження форм реалізації відновного правосуддя в кримінальному процесі дає підстави стверджувати, що медіація є одним із найактуальніших напрямків реформування системи доступу громадян до справедливого правосуддя.

З прийняттям Закону України «Про медіацію» законодавцем у ст. 3 зазначеного закону встановлено, що правові засади та порядок проведення медіації як позасудової процедури врегулювання спору в кримінальних провадженнях з метою примирення потерпілого з підозрюваним (обвинуваченим) мають місце в Україні [1]. Водночас практика вітчизняного правозастосування даного інституту в кримінальних провадженнях є практично відсутню.

Медіація є найпоширенішою формою реалізації відновного правосуддя. Під поняттям відновного правосуддя розуміється будь-який процес, який дає можливість постраждалим від кримінального правопорушення та відповідальним особам, за умови добровільної згоди, активно брати участь у вирішенні питань, пов'язаних з цим правопорушенням, за допомогою нейтральної третьої сторони – посередника [2]. Ключовим міжнародно-правовим документом у сфері медіації є Рекомендація № R(99)19 Комітету міністрів державам-членам про медіацію в кримінальному процесі від 15 вересня 1999 р. [2], яка розкриває питання посередництва в кримінальних справах та визначає форми й підходи до медіації та декларує те, що законодавство має сприяти проведенню медіації, а посередництво в кримінальних справах має бути доступною послугою на будь-якій стадії здійснення правосуддя [5]. Аналізуючи зазначені стандарти європейського законодавства у сфері медіації, можемо констатувати, що медіація в кримінальному провадженні є процесом пошуку до чи під час досудового розслідування рішення, яке рівною мірою має враховувати взаємні інтереси потерпілого та правопорушника.

Медіація має свої особливості в залежності від сфери її застосування. Конфлікт у кримінальному процесі не є простою незгодою між особами, а є кримінально-правовим конфліктом, який виник у зв'язку

зі скоєнням кримінального правопорушення. Медіація в кримінальному процесі має специфічність через наявність кримінально-правового конфлікту, де однією з ключових умов є наявність потерпілого, що був постраждалим від кримінального правопорушення, та підозрюваного / обвинуваченого, який вчинив це правопорушення. Зважаючи на це, в медіації у кримінальному процесі можуть брати участь лише ті суб'єкти, дії яких стосуються кримінального правопорушення. Тому, проведення медіації не можливе у випадку злочинів, пов'язаних з наркотиками, порушень проти довкілля, або злочинів, які загрожують національній безпеці.

Національне законодавство передбачає можливості для примирення між потерпілим і правопорушником, а також застосування програм відновного правосуддя. Це спричинює дискусії у науковій літературі щодо доцільності впровадження медіації у кримінальне провадження, коли між потерпілим та підозрюваним (обвинуваченим) вже існує угода про примирення. Деякі науковці вважають ці правові інститути однаковими.

Наша думку, угода, укладена в кримінальному провадженні, не може бути визнана медіацією в класичному розумінні. Це пояснюється тим, що медіація передбачає наявність незалежного та неупередженого посередника, який допомагає сторонам досягти узгодження. Однак, ст.ст. 469, 471, 473–476 КПК України не встановлюють обов'язкову участь медіатора у врегулюванні кримінально-правового конфлікту [4]. Згідно зі ст. 469, сторони можуть звернутися за допомогою до будь-якої іншої особи, яку вони оберуть, для досягнення домовленості щодо угоди про примирення. Разом із тим, сторони можуть вирішити не залучати медіатора.

Відмінність між угодою, укладеною в кримінальному провадженні та за результатами медіації полягає і в тому, що суд впевнюється, втому, що угода про примирення затверджується і суд ухвалює обвинувальний вирок, яким затверджує угоду та призначає узгоджену сторонами міру покарання (ст. 475 КПК України) [4].

Медіація у кримінальному провадженні може ґрунтуватися на: ст. 45 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям», ст. 46 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим», ст. 66 КК України «Обставини, які пом'якшують покарання», ст. 75 КК України «Звільнення від відбування покарання з випробуванням», ст. 97 КК України «Звільнення від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру», ст. 105 КК України «Звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру» [5] або на нормах КПК України (глави 35 «Кримінальне провадження на підставі угод» та глава 36 «Кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення») [4].

Як можна зробити висновок, медіація є процесом, який застосовується як альтернативний спосіб вирішення кримінально-правових конфліктів та форма відновного правосуддя. Вона може мати різний вплив на хід та результат кримінального провадження. Якщо медіація

успішна, це може призвести до звільнення від кримінальної відповідальності або відбування покарання з випробуванням, або звільнення від кримінальної відповідальності або покарання з примусовими заходами виховного характеру неповнолітніх. Медіація також може бути обставиною, яка пом'якшує покарання. В іншому випадку, медіація може бути способом укладання угоди про примирення, на основі якої суд вирішує кримінальну справу. Сторонами узгоджуються покарання та фіксуються їхні домовленості та зобов'язання. Це може бути підставою для закриття кримінальної справи у формі приватного обвинувачення.

Список використаних джерел

1. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20
2. Recommendation CM/Rec (2018) 8 of the Committee of Ministers to member States concerning restorative justice in criminal matters (Adopted by the Committee of Ministers on 3 October 2018 at the 1326th meeting of the Ministers'Deputies). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx? Object Id=09000016808e35f3
3. Рекомендація № R (99) 19 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам Ради, які зацікавлені в організації медіації у кримінальних справах Рада Європи, Комітет Міністрів Ради Європи; Рекомендації, Міжнародний документ від 15 вересня 1999 р. № R(99)19. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_828
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Кодекс України; Кодекс України. Закон. Кодекс від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
5. Кримінальний кодекс України. Кодекс України. Кодекс, Закон від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n313

Ключові слова: медіація, кримінальне провадження, угода про примирення.
Key words: mediation, criminal proceedings, reconciliation agreement.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

БОГАЧУК ЕВЕЛІНА РОМАНІВНА

студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ОБСЯГУ ПРАВ ЗАХИСНИКА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

У період сьогодення одним із важливих питань, яке потребує належного врегулювання в Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) [1], є участь захисника в аспекті реалізації прав та інтересів

людини і громадянина, передбачених законом. Перш за все, варто звернути увагу, що в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (п. «с» ч. 3 ст. 6) зазначено, що кожен має право захищати себе самостійно або використовувати допомогу захисника [2].

В юридичній літературі серед науковців панує думка, що, з одного боку, захисник може користуватися процесуальними правами свого підзахисного, а з іншого – є певний перелік прав, реалізація яких покладається виключно на підозрюваного чи обвинуваченого. Ось тут і постає питання: які ж саме процесуальні права є особистими і не можуть бути делеговані захиснику? Дана проблема досі залишається об'єктом для дослідження серед багатьох науковців, які наголошували на тому, що до невід'ємних прав підозрюваного, які безпосередньо пов'язані з його особою, слід віднести: право давати чи не давати показання, а також право укладати угоду про визнання винуватості чи про примирення тощо.

Одне з процесуальних прав, реалізація якого може бути здійснена виключно підозрюваним і яке не викликає дискусій серед науковців, є право давати показання чи відмовитись від такого (п.п. 4–5 ч. 3 ст. 42 КПК). У процесі допиту формуються показання, які є не лише джерелом доказів, а й дозволяють зрозуміти ставлення особи щодо висунутої підозри. Як наслідок, це потенційно може вплинути як на порядок кримінального провадження, так і на долю самого підозрюваного. Останній за власним бажанням має надане лише йому законом процесуальне право викласти свої показання власноруч, про що зазначається в ч. 7 ст. 224 КПК. Треба звернути увагу, що він також може давати і неправдиві показання, за що Кримінальним кодексом України відповідальність не передбачається. Крім того, у ст. 63 Конституції України зазначено: «Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом» [3].

Щодо права укладати угоди, то з нашої точки зору, зазначеними процесуальними правами може користуватися лише підозрюваний та обвинувачений. Угода про примирення має своїм наслідком відмову потерпілого від подальшого переслідування підозрюваного, а що ж стосується угоди про визнання винуватості, то її результатом слід вважати визнання власної вини підозрюваним, надання добровільної згоди на призначення покарання, усвідомлення наслідків укладення угоди (ст. 473 КПК) та її невиконання.

На підтвердження цієї думки треба згадати постанову Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11.12.2015 р. № 13. Частиною 7 вищезгаданої постанови передбачено, що укладати угоду про примирення має право виключно підозрюваний, а от домовлятися стосовно її укладання може захисник. У випадку недосягнення підозрюваним шістнадцятирічного віку угоду про примирення може укласти його законний представник, проте за згодою першого. З приводу укладення угоди про визнання винуватості, то в цій

постанові, а саме в ч. 8 пише, що вона може бути укладена лише між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим [4].

Щодо такого процесуального права, як право відмовитися від захисника в будь-який момент кримінального провадження, то п. 8 постанови Пленуму ВСУ «Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві» від 24 жовтня 2003 р. № 8, дає змогу дійти висновку, що така відмова можлива лише за ініціативою підозрюваного/обвинуваченого, а також повинна бути добровільною [5].

В ході даного дослідження заслуговує на увагу і той факт, що з аналізу п. 3 ч. 2 ст. 21 ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» випливає, що адвокат не може займати позицію, відмінну від позиції клієнта, окрім випадків, коли він впевнений у самообмові останнього [6]. Верховний Суд у своїй постанові від 13.02.2018 р. № 425/915/16-к зазначив, що відмінність позицій обвинуваченого та захисника у кримінальному провадженні є підставою для скасування судового рішення [7].

Підсумовуючи все вищесказане, можемо дійти висновку, що чітке закріплення в КПК вичерпного переліку відповідних прав захисника дозволить здійснювати більш ефективний захист прав, свобод та законних інтересів підозрюваного чи обвинуваченого.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 22.04.2023).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 22.04.2023).
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 22.04.2023).
4. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 р. № 13. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15 (дата звернення: 22.04.2023).
5. Про застосування законодавства, яке забезпечує право на захист у кримінальному судочинстві : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2003 р. № 8. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0008700-3 (дата звернення: 22.04.2023).
6. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради.* 2013. № 27. Ст. 282. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17 (дата звернення: 22.04.2023).
7. Постанова ККС ВС від 13 лютого 2018 р. у справі № 425/915/16-к (провадження № 51-741км17). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/72243746 (дата звернення: 22.04.2023).

Ключові слова: підозрюваний, обвинувачений, процесуальний статус, захисник, невід'ємні особисті процесуальні права.
Key words: suspect, accused, procedural status, defender, inherent personal procedural rights.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

ВОЛЧАНОВА ДАР'Я ДЕНИСІВНА

студентка 4-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ (IN ABSENTIA)

Інститут спеціального досудового розслідування був запроваджений у 2014 р. [1]. Наразі він регулюється ст. 7 та окремою главою 24-1 «Особливості спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень» Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [2].

Спеціальне досудове розслідування (in absentia) – це диференційована форма кримінального провадження, яка здійснюється щодо злочинів, передбачених ч. 2 ст. 297-1 КПК України, стосовно підозрюваних, крім неповнолітніх, які переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованих територіях України, на території держав, визнаних Верховною Радою України державами-агресорами, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошені у міжнародний розшук [2].

У зв'язку із російським збройним вторгненням цей інститут набув особливого значення, адже чимало осіб, які вчинили кримінальні правопорушення зараз знаходяться на тимчасово окупованій території України або території Російської Федерації – держави-агресора.

Проте процесуальний порядок здійснення спеціального досудового розслідування наразі є недосконалим, на практиці існує ряд проблем у застосуванні норм кримінального процесуального законодавства.

По-перше, згідно з ч. 2 ст. 297-1 КПК України процедура in absentia застосовується лише за умови оголошення особи у міжнародний розшук, проте КПК України не визначає поняття «міжнародний розшук» та процедуру оголошення особи у такий різновид розшуку [2]. Відповідно до Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол [3] клопотання слідчих та прокурорів розглядаються Інтерполом, який на практиці відмовляє у задоволенні таких клопотань, обґрунтовуючи це тим, що переслідування осіб, які переховуються на тимчасово окупованих територіях України мають політичний характер, а це є порушенням ст. 3 Статуту даної

організації [4]. Таким чином, норма щодо «міжнародного розшуку» на практиці фактично не застосовується.

По-друге, відповідно до ч. 1 ст. 297-5 КПК України повістка про виклик підозрюваного під час проведення спеціального досудового розслідування надсилається за його останнім відомим місцем проживання або перебування, та публікується в офіційних друкованих ЗМІ й на офіційному вебпорталі Офісу Генерального прокурора, після чого підозрюваний вважається належним чином ознайомленим зі змістом повістки [2]. У цьому випадку виникає ряд проблем, з якими на практиці стикаються слідчі та прокурори:

- надіслати повістку особі на останнє відоме місце проживання, якщо це тимчасово окупована територія фактично неможливо через відсутність поштового зв'язку;
- непопулярність серед населення офіційних друкованих видань та неможливістю придбання (передплати) останніх на тимчасово непідконтрольній Україні території;
- складність у навігації по вебсайтах, що ускладнює доступ до відповідної інформації (навіть якщо особа забажає дізнатися, чи немає щодо неї провадження).

По-третє, в чинному КПК України законодавець не визначив строк спеціального досудового розслідування кримінальних правопорушень та його продовження.

По-четверте, під час здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia) відповідно до п. 12 ч. 1 ст. 309 КПК України ухвала слідчого судді про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування може бути оскаржена в апеляційному порядку, а ухвала про здійснення спеціального досудового розслідування оскарженню не підлягає. З цього випливає нерівність сторони обвинувачення та захисту [2].

З наведеного випливає, що наразі існує необхідність удосконалення кримінального процесуального законодавства, що регулює спеціальне досудове розслідування (in absentia). Щоб усунути зазначені недоліки, необхідно внести наступні зміни:

а) у ч. 2 ст. 297-1 КПК України залишити лише умову оголошення підозрюваної особи у розшук (прибрати міжнародний розшук, бо він є неефективним);

б) розширити передбачений ст. 297-5 КПК перелік засобів направлення повістки про виклик підозрюваного (як варіант – створити єдиний портал, на якому будуть публікуватися такі оголошення з можливістю отримання більш детальної закритої інформації після проходження онлайн-верифікації (за допомогою електронного підпису, Bank ID НБУ тощо));

в) визначити строки спеціального досудового розслідування (in absentia) та його продовження у ст.ст. 219, 294 КПК України;

г) передбачити в п. 12 ч. 1 ст. 309 КПК України можливість апеляційного оскарження не тільки ухвали слідчого судді про відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування (яку може оскаржити сторона обвинувачення), а й ухвали про здійснення спеціального досудового розслідування (яку зможе оскаржити сторона захисту – захисник).

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо невідворотності покарання за окремі злочини основ національної безпеки, громадської безпеки та корупційні злочини : Закон України від 07.10.2014 р. № 1689-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 46. Ст. 2046.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
3. Про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами України інформаційної системи Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол : Наказ МВС України, Офісу Генерального прокурора, НАБУ, СБУ, ДБР, Мінфіну та Мін'юсту від 17.08.2020 р. № 613/380/93/228/414/510/2801/5 // Верховна Рада України.
4. Статут міжнародної організації кримінальної поліції – ІНТЕРПОЛ від 13.06.1956 р. // Верховна Рада України.

Ключові слова: спеціальне досудове розслідування, кримінальне провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (in absentia), міжнародний розшук, тимчасово окупована територія, підозрюваний.

Key words: special pre-trial investigation, criminal proceedings in absentia of a suspect or an accused, international search, temporarily occupied territory, suspect.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

ВОТЧАЛ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИДІ ОБМЕЖЕННЯ ВОЛІ

Обмеження волі є однією з форм покарання, яка передбачає обмеження певних прав і свобод засудженого, але збереження його вільності. Відповідно до ст. 61 Кримінального кодексу України покарання у виді обмеження волі полягає у триманні особи в кримінально-виконавчих установах відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці [1]. Проте, виконання такого виду покарання має свої особливості та аспекти.

По-перше, одним з головних аспектів виконання покарання у вигляді обмеження волі є дотримання умов, які встановлює суд. Засудженому дозволяється перебувати поза межами місця проживання

лише за згодою органів виконання покарань. Також засудженому може бути накладено заборону займатися певною діяльністю, наприклад, відвідувати місця розваг або знаходитися у певних громадських місцях.

По-друге, виконання покарання у вигляді обмеження волі повинно забезпечувати виховні цілі. Органи виконання покарань мають забезпечити надання особі можливості професійного та особистісного розвитку. Для цього можуть бути використані різноманітні форми педагогічної роботи, включаючи соціально-психологічну та медичну допомогу.

По-третє, виконання покарання у вигляді обмеження волі повинно забезпечувати дотримання прав засудженого. Особі, що перебуває під обмеженням волі, мають бути надані всі необхідні умови для життя та нормальної діяльності. Органи виконання покарань зобов'язані забезпечити житло, харчування, медичну допомогу та інші необхідні речі, а також забезпечити безпеку засудженого.

По-четверте, виконання покарання у вигляді обмеження волі має бути ефективним. Це означає, що покарання повинно впливати на засудженого та відвертати його від подальшої злочинної діяльності. Для досягнення цієї мети важливо використовувати не тільки педагогічні методи, але й інші форми впливу, наприклад, роботу з психологом або залучення до громадських робіт.

Нарешті, виконання покарання у вигляді обмеження волі має бути справедливим та гуманним. Засуджений повинен мати можливість захисту своїх прав, а органи виконання покарань повинні дотримуватися встановлених законом норм та принципів. Важливо, щоб покарання не завдали непоправної шкоди засудженому та його родині, і не привели до соціальної відчуженості.

Варто зазначити, що виконання покарання у вигляді обмеження волі може бути більш витратним для держави порівняно з іншими видами покарань, наприклад, ув'язненням. Це пов'язано з тим, що засудженому доводиться здійснювати контроль з боку органів виконання покарань, а також відшкодовувати певні витрати, пов'язані зі здійсненням покарання (приміром, витрати на проживання у спеціальних установах).

Також виконання покарання у вигляді обмеження волі має свої особливості в залежності від типу обмеження, що накладено на засудженого. Як приклад, у разі накладення обмеження волі у вигляді домашнього арешту засудженому дозволяється перебувати на певній території, але він не може покидати її без дозволу відповідного органу виконання покарань.

Слід зауважити, що виконання покарання у вигляді обмеження волі є успішнішим у випадку, коли засуджений має підтримку родини та близьких людей, які можуть допомогти йому у здійсненні контролю за дотриманням умов покарання та підтримці виховних цілей.

Загалом, ми впевнені, що виконання покарання у вигляді обмеження волі є одним з видів покарання, який може бути ефективним та сприяти відновленню правопорядку в суспільстві. Тим паче, якщо дане покарання застосовуватиметься з дотриманням законодавчих

вимог та принципів демократичної держави, з урахуванням індивідуальних потреб та особливостей кожного засудженого.

Також зауважимо, що виконання покарання у вигляді обмеження волі повинно сприяти реабілітації засудженого та його соціальній реінтеграції. Для цього виникає необхідність у забезпечення належних умов перебування засудженого, доступ до роботи, освіти та інших соціальних послуг, які допоможуть особистості відновитися та повернутися до нормального життя після здійснення покарання.

Наголошуємо, що виконання покарання у вигляді обмеження волі повинно забезпечувати безпеку громадян та дотримання законів і правил серед населення. Тому відповідні органи повинні забезпечити належний контроль за дотриманням умов покарання та надавати відповідну реакцію у випадках їх порушення [2, с. 83–86].

Отже, виконання покарання у вигляді обмеження волі має свої особливості та вимоги, які повинні дотримуватись для забезпечення ефективності та соціальної реабілітації засудженого. Важливо забезпечити належні умови перебування засудженого, дотримання законодавчих вимог та принципів демократичної держави, а також безпеку громадян у суспільстві.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (03.05.2023).
2. Гель А. Обмеження волі як покарання, альтернативне позбавленню волі на певний строк: проблеми правової регламентації. *Кримінально-виконавче право*. Вип. 10. С. 187.

Ключові слова: обмеження волі, покарання, реабілітація засудженого, органи виконання покарання.
Key words: restriction of liberty, punishment, rehabilitation of the convicted, bodies of execution of punishment.

Науковий керівник: асистент Лукащук К. Р.

ВОТЧАЛ ОЛЕКСІЙ ВІКТОРОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАТРИМАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Затримання в умовах воєнного стану можуть бути складними, оскільки вони вимагають збалансованості між потребою у збереженні порядку та захисті прав громадян. Затримання особи уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді в умовах воєнного стану здійснюється в загальному порядку, визначеному ст.ст. 208–213 КПК України з урахуванням особливостей, встановлених ст. 615

КПК України [1]. Деякі з проблем, які можуть виникнути при застосуванні затримань в умовах воєнного стану в Україні, проявляються в наступних фактах:

по-перше, наразі, в Україні немає окремого закону про затримання в умовах воєнного стану, що може призвести до нерозуміння та неправомірного застосування затримань;

по-друге, якщо не будуть встановлені чіткі правила для затримань, може виникнути ситуація, коли правоохоронні органи будуть застосовувати затримання без належного підстави або навіть з політичних мотивів;

по-третє, в умовах воєнного стану, коли правоохоронні органи повинні бути особливо активними та відповідальними, може виникнути перевантаження правоохоронних органів, яке може погіршити ситуацію;

по-четверте, не всі правоохоронні органи можуть мати належне обладнання та кваліфікацію для затримань в умовах воєнного стану, що може створювати серйозні проблеми при їх застосуванні;

по-п'яте, в умовах воєнного стану може бути складно зібрати належні докази для затримання, що може призвести до зменшення ефективності застосування затримань.

по-шосте, умови воєнного стану можуть створювати ситуації, коли правоохоронні органи мають застосовувати силу для затримання осіб [2, с. 196]. Якщо це робиться неправомірно, то може призвести до серйозних наслідків для громадян та влади в цілому.

Урахування цих проблем допоможе забезпечити ефективне та правомірне застосування затримань в умовах воєнного стану в Україні. Для цього може бути необхідно прийняти спеціальний закон, який би регулював застосування затримань в умовах воєнного стану та визначав права та обов'язки правоохоронних органів та громадян. Цей закон повинен містити наступні правила та процедури:

- Визначення умов і порядку застосування затримання в умовах воєнного стану, які відповідають міжнародним стандартам та правам людини.
- Права та обов'язки затриманих осіб, які повинні бути гарантовані законом.
- Права та обов'язки військовослужбовців та правоохоронних органів, які здійснюють затримання в умовах воєнного стану.
- Порядок здійснення контролю за застосуванням затримання в умовах воєнного стану, який має бути забезпечений незалежними органами контролю.
- Правила забезпечення доступу до правової допомоги затриманим особам, включаючи право на захист і підтримку адвоката.
- Порядок здійснення перевірки та розслідування затримання в умовах воєнного стану, який має забезпечувати незалежність та об'єктивність розслідування.
- Відповідальність за порушення прав затриманих осіб та за незаконне застосування затримання в умовах воєнного стану.

Ці правила та процедури мають бути відповідні міжнародним стандартам з прав людини та військового права, а також мають

забезпечувати гарантії прав і свобод затриманих осіб. Окремий закон має забезпечити єдність та ясність в правовому регулюванні застосування затримання в умовах воєнного стану та сприяти вирішенню проблем, яких може бути досить багато в умовах воєнного стану. Застосування затримання може включати такі проблеми, як незаконне затримання, надмірне використання сили, тортури та інші форми жорстокого поводження з затриманими особами. Такі проблеми потребують належної уваги та законодавчої регламентації.

Окрім того, окремий закон про застосування затримання в умовах воєнного стану може сприяти усуненню ризиків для прав людини та забезпечити безпеку і стабільність в країні. Він також може враховувати особливості ситуації в країні та дозволити уникнути нерозуміння та конфліктів між військовими та правоохоронними органами, а також іншими суспільними групами.

Отже, окремий закон про застосування затримання в умовах воєнного стану є важливим елементом правового регулювання застосування затримання та має відповідати міжнародним стандартам з прав людини та військового права. Він допоможе вирішити проблеми, що виникають в умовах воєнного стану та забезпечить гарантії прав і свобод затриманих осіб.

Також одним з основних способів вирішення проблеми застосування затримання в умовах воєнного стану є підвищення рівня правової культури серед військовослужбовців та правоохоронних органів. Вони повинні бути добре ознайомлені з міжнародними стандартами щодо прав людини та військового права, а також з законодавством України щодо застосування затримання в умовах воєнного стану.

Нарешті, важливо забезпечити підготовку та навчання військовослужбовців та правоохоронних органів з питань застосування затримання в умовах воєнного стану. Це можна здійснити шляхом проведення спеціальних семінарів та тренінгів з цієї тематики.

Загалом, ефективне та правомірне застосування затримань в умовах воєнного стану є складною проблемою, яка вимагає комплексного підходу та залучення різних сторін. Проте, урахування цих проблем та вжиття відповідних заходів може допомогти забезпечити безпеку та права громадян під час воєнного стану в Україні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (05.05.2023).
2. Лазукова О. В. Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції : дис. … канд. юрид. наук :12.00.09. Харків : Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2018. 263 с.

Ключові слова: воєнний стан, затримання, запобіжні заходи, особиста недоторканість.
Key words: martial law, detention, preventive measures, personal integrity.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожар В. Г.

ГАВРИЛЮК ОЛЬГА СЕРГІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОКАЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Ведення воєнного стану на всій території України шляхом указу Президента внаслідок російської агресії має серйозний вплив на всі аспекти нашого життя, включаючи процес збирання доказів у кримінальному провадженні.

У кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, використання доказів має свої особливості. Згідно з положеннями Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), суд може обґрунтовувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК.

Загалом, згідно з ч. 2 ст. 91 КПК України, збирання доказів є важливою складовою процесу доказування. Це включає в себе пошук та виявлення джерел та носіїв доказової інформації, отримання (вилучення стосовно речових доказів) та закріплення (фіксацію в передбаченій законом процесуальній формі) фактичних даних.

Допит є однією з найбільш поширених слідчих дій, яка допомагає отримати доказову інформацію.

Однак, в умовах воєнного стану, обмежений доступ до свідків і потерпілих для отримання їхніх показань є проблемою, на яку слід звернути увагу. Для вирішення цієї проблеми законодавець передбачив такі можливості, як допит віддалених свідків і потерпілих у режимі відеоконференції, а також за допомогою доручення слідчому чи оперативному працівнику, що перебуває ближче до свідка, який безпосередньо допитує свідка і складає про це протокол (з можливою відеофіксацією) [2].

Крім того, для проведення допиту у відеоконференції, відповідно до ч. 6 ст. 232 КПК, передбачена процедура надання доручення щодо вручення пам'ятки про права та обов'язки та встановлення особи свідка.

Також, під час воєнного стану існують особливості використання доказів, про які зазначено в ст. 615 КПК України [1].

Згідно з цими положеннями, суд може базувати свої висновки лише на показаннях, які він безпосередньо сприймав під час судового засідання або отриманих у порядку, передбаченому ст. 225 КПК України. Однак, винятком з цього правила є випадки, коли показання отримані під час допиту свідка або підозрюваного у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану. У таких випадках, показання можуть бути використані як докази в суді, за умови, що хід і результати допиту були зафіксовані за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації [3].

Також, у разі допиту підозрюваного, використання його показань як доказів в суді допускається лише за умови, що в такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту були зафіксовані за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Не мало випадків трапляється ще з 2014 р., коли доказ залишився на окупованій території, то збір та використання цього доказу може бути ускладненим через обмежені можливості доступу до цієї території.

У таких випадках важливо мати на увазі, що використання доказів, які були зібрані порушенням законів, може бути неприпустимим у кримінальному провадженні, тому важливо дотримуватися правових процедур при зборі доказів та враховувати їх законність.

Якщо доказ залишився на окупованій території, то можуть бути вжиті наступні дії:

1. Звернутися до міжнародних органів, які займаються захистом прав людини та міжнародним гуманітарним правом, з проханням надати доступ до окупованої території для збору доказів.
2. Використовувати попередньо зібрані докази, які були отримані до окупації території, та прагнути зібрати додаткові докази, які можна отримати з інших джерел.
3. Домовлятися з міжнародними організаціями та партнерами про співпрацю у зборі доказів, які можуть бути отримані за межами окупованої території [4].

На нашу думку, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, використання доказів та їх збирання має свої особливості. Відтак, законодавець передбачив можливості отримання доказів за певними процедурами, що значно спрощують процес збору доказів та забезпечують швидку та безпечну процедуру для усіх сторін. Також у випадку коли доказ залишився на окупованій території, то важливо дотримуватися правових процедур при зборі доказів та враховувати їх законність, а також використовувати інші можливості, такі як звернення до міжнародних органів або співпраця з партнерами за межами території, для збору додаткових доказів.

Список використаних джерел

1. Гловюк І., Тетерятник Г., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації та/або інших держав проти України : науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Львів-Одеса, 2022. 31 с.
2. Дульський О. Л. Криміналістичне забезпечення збирання доказів органами досудового розслідування в умовах воєнного стану. 2022. С. 66–68.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

4. Цюприк І. В. Особливості збирання доказів у кримінальних провадженнях щодо кримінальних правопорушень, учинених у районі проведення антитерористичної операції. 2017. С. 166–168.

Ключові слова: допит, докази, доказування, в умовах воєнного стану, збирання доказів.
Key words: interrogation, evidence, proving, in the conditions of martial law, collection of evidence.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Ракіпова І. В.

ДМІТРІЄВА ВАЛЕРІЯ СЕРГІЇВНА,
ЧИБУКОВА ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРІВНА

студентки 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗВІЛЬНЕННЯ ПІДОЗРЮВАНОГО (ОБВИНУВАЧЕНОГО) З-ПІД ВАРТИ ДЛЯ ПРОХОДЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ (МОБІЛІЗАЦІЇ)

Указом Президента України № 64/2022 було прийнято рішення про введення воєнного стану в Україні [3] у зв'язку з повномасштабним вторгненням Російської Федерації в Україну 24 лютого 2022 р., який на теперішній час було продовжено Указом Президента України від 6 лютого 2023 р. № 58/2023, з 19 лютого 2023 р. строком на 90 діб [5], що не могло не вплинути на порядок здійснення кримінального провадження, зокрема, в частині проведення досудового розслідування.

Нововведенням стала ст. 616, якою було доповнено Кримінальний процесуальний кодекс України у зв'язку з набранням чинності Закону України від 15.03.2022 р. № 2125-IX, який передбачає внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України саме щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав [4].

Звертаючись до ст. 65 Основного Закону України: «Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів є конституційним обов'язком громадян України» [1].

Внесеними до КПК змінами, законодавець надав підозрюваним та обвинуваченим, які виражають намір здійснювати захист незалежності та територіальної цілісності України, право порушити перед прокурором питання скасування виняткового, найбільш суворого, через позбавлення свободи особи, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою у зв'язку з призовом під час мобілізації, на особливий період. Однак, не для кожного бажаючого підозрюваного

чи обвинуваченого передбачено право на таке звернення. Так, законодавцем, у ст. 616 КПК вказано кримінальні правопорушення, у вчиненні яких підозрювані, обвинувачені не мають права на звільнення з-під варти у зв'язку з проходження військової служби під час мобілізації, а саме: умисне вбивство (ст. 115 ККУ), незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 ККУ), захоплення заручників (ст. 147 ККУ), та інші передбачені кримінальним процесуальним законодавством кримінальні правопорушення [2].

При цьому, з аналізу ст. 616 КПК вбачається, що у прокурора не має можливості порушити питання скасування такого запобіжного заходу за власною ініціативою. Це пов'язано з тим, що намір виконати обов'язок, пов'язаний із захистом Вітчизни має надходити саме від військовозобов'язаної особи (підозрюваного чи обвинуваченого).

За наслідками розгляду клопотання підозрюваного, обвинуваченого про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, прокурор має виключне право звернутися з таким клопотанням до слідчого судді або суду, який розглядає відповідне кримінальне провадження.

Дане визначення не вимагає від прокурора обов'язку звернення до слідчого судді або суду з таким клопотанням, а встановлює лише право. Це надає підстави вважати, що прокурор на власний розсуд приймає рішення щодо подання чи неподання такого клопотання до слідчого судді або суду. Крім того, строк розгляду та звернення прокурора до слідчого судді або суду законодавчо неврегульований. А подання клопотання підозрюваним, обвинуваченим безпосередньо до слідчого судді або суду кримінальним процесуальним законодавством не передбачено.

З огляду на судову практику вбачається, що нерідко підозрювані, обвинувачені звертаються з відповідним клопотанням для скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації безпосередньо до слідчого судді, нехтуючи положенням ч. 1 ст. 616 КПК. Так як, оскільки, подане підозрюваним, обвинуваченим всупереч імперативному порядку, визначеному положеннями ч. 1 ст. 616 КПК України, клопотання про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, то у слідчого судді відсутні процесуальні повноваження на розгляд такого клопотання по суті, що зумовлює необхідність його повернення особі, яка його подала [6].

Розгляд слідчим суддею або судом питання щодо можливості звільнення з-під варти підозрюваного, обвинуваченого для проходження військової служби під час воєнного стану (мобілізації), зазначене прокурором у клопотанні, здійснюється невідкладно. Треба зауважити, що лише за достатності підстав для скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, слідчий суддя, суд має право скасувати такий запобіжний захід і звільнити особу

з-під варти. Для цього, зокрема, прокурор, має викласти в клопотанні та довести перед судом наступні обставини.

По-перше, те, що особа підпадає під проходження військової служби, а також особа є придатною для проходження військової служби, що повинно підтверджуватися відповідним висновком.

По-друге, мають бути відсутні ризики, передбачені кримінальним процесуальним законодавством щодо невиконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків, які покладаються на таку особу, а також відсутній ризик ухилення особи стосовно якої передбачається можливість звільнення з-під варти для проходження військової служби під час воєнного стану (мобілізації).

Необхідно зазначити, що підозрюваний, обвинувачений невідкладно, але не пізніше 48 годин з моменту проголошення ухвали слідчого судді або суду про скасування щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою повинен з'явитися до відповідного територіального центру комплектування та соціальної підтримки (далі – ТЦК та СП) за місцем реєстрації. Саме на прокурора та відповідний ТЦК та СП покладається обов'язок щодо контролю за виконанням відповідної ухвали слідчого судді або суду та виконанням підозрюваним, обвинуваченим обов'язку, щодо прибуття до відповідного ТЦК.

Якщо ж підозрюваний, обвинувачений не з'явився у визначений законом строк до відповідного ТЦК та СП за місцем реєстрації, а також у разі, якщо така особа отримала відмову від ТЦК та СП щодо проходження військової служби за призовом, під час мобілізації, на особливий період, то прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин, повинен подати клопотання про обрання стосовно такої особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [2].

У підсумку, вважаємо за доцільне виокремити позитивні та негативні аспекти звільнення з-під варти підозрюваного, обвинуваченого у зв'язку з проходженням військової служби за призовом під час воєнного стану (мобілізації).

Перш за все, це допомагає укомплектувати Збройні Сили України для захисту територіальної цілісності та незалежності нашої країни. Також це виховує у підозрюваних, обвинувачених почуття важливості виконання такого конституційного обов'язку, як захист Вітчизни. Але з іншого боку, це може стати інструментом для зловживання таким правом зі сторони підозрюваного, обвинуваченого, який може бути застосований для втечі, з метою ухилення від виконання покладених на нього обов'язків у зв'язку із звільненням з-під варти для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Ст. 9. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Кримінальний процесуальний Кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

3. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав : Закон України від 15.03.2022 р. № 2125-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2125-20
5. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні : указ Президента України від 06 лютого 2022 р. № 58/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/58/2023
6. Ухвала Подільського районного суду м. Києва від 07.02.2023 р., справа № 758/1307/23, провадження № 1-кс/758/557/23. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108825196

Ключові слова: підозрюваний, обвинувачений, запобіжний захід, тримання під вартою, військова служба.

Key words: suspect, accused, preventive measure, keeping in custody, military service.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

ЄРОФЄЄВА ОЛЬГА СЕРГІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПОВНОВАЖЕНЬ ПРОКУРОРА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Указом Президента України від 24 лютого 2022 № 64/2022 на території нашої держави введено воєнний стан строком на 30 діб, який діє і до сьогодні. Виклики, які постійно постають перед Україною, вимагають певних змін у законодавстві, зокрема в КПК України (далі – КПК) та вдосконалення кримінальної процесуальної діяльності прокурорів. Під час воєнного стану органи прокуратури України продовжують виконувати свої конституційні функції. Відповідно до положень ст. 131-1 Конституції на прокуратуру України покладено: підтримання публічного обвинувачення в суді; організацію та процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; представництво інтересів держави в суді у виключних випадках і в порядку, що визначені законом [1].

У той же час актуальним і нині залишається питання, що стосуються повноваження прокурора під час здійснення кримінального

провадження в умовах війни. Здійснення такого кримінального провадження згідно ст. 615 КПК передбачає значне збільшення процесуальних можливостей сторони обвинувачення та спрощення деяких процедур.

Так, за умови об'єктивної неможливості вирішення вказаних питань слідчим суддею керівник органу прокуратури згідно зі ст. 615 КПК уповноважений: вирішувати питання про привід (ст. 140 КПК); розглядати клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів (ст. ст. 163, 164 КПК); вирішувати питання про накладення арешту на майно (ст. ст. 170, 173 КПК); проводити допит, впізнання у режимі відеоконференції під час досудового розслідування (ст. 232 КПК); вирішувати питання про дозвіл на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (ст. 234 КПК); вирішувати питання про отримання зразків для проведення експертизи (ст. 245 КПК); розглядати клопотання про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії (ст. 250 КПК); розглядати клопотання про продовження строків досудового розслідування у межах строків, визначених п.п. 2, 3 ч. 3 ст. 294 КПК України [2].

У контексті розгляду даного питання можна виокремити наступні позиції вчених:

1) ті, що вважають зміни у законодавстві позитивним кроком (Карпенко О. М., Шабетя С. А.);

2) ті, що підтримують цілком протилежну позицію (Голубов А. Є., Лоскутов Т. О.);

3) ті, що вбачають у розширенні повноважень прокурора як і певні позитивні кроки, так і деякі недоліки (Гловюк І. В., Завтур В. А., Мироненко Т. Є., Назарук О. І., Фідрі Ю. О.).

До аргументів прихильників першої позиції можна віднести наступне: здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану вимагає закладення на законодавчому рівні деяких особливостей, зумовлених специфікою правового режиму воєнного стану (Абламська В. В.) [3, с. 141]; зміни дають змогу миттєво реагувати на вчинення правопорушення й запобігати настанню тяжким наслідкам (Карпенко О. М.) [7, с. 178]; спрощення процедури, економії часу і державних ресурсів, а також повна проінформованість прокурора щодо окремих обставин кримінального провадження (це досягається зокрема зникненням елементу в особі слідчого судді) (Мироненко Т. Є.) [6, с. 1110]; оперативність та ефективність кримінального провадження у виняткових обставинах воєнного стану (Фідрі Ю. О. та Назарук О. І.) [8, с. 101].

Аргументами прихильників 2 позиції є: зникнення суб'єкта, який здійснює контролюючу функцію (зокрема при затриманні особи), що подекуди призводить до неефективного забезпечення прав особи (Лоскутов Т. О., Мироненко Т. Є.) [6, с. 1109]; під час розширення повноважень прокурора не враховано деякі положення Конституції, які стосуються регламентації основ кримінальної процесуальної діяльності. не враховано відповідні норми міжнародного права та судової практики ЄСПЛ (Голубов А. Є.) [5, с. 103]; міркування забезпечення

пріоритету інтересів держави в умовах воєнного стану, а не пріоритету прав особи покладено в основу законодавчих актів (Голубов А. Є.) [5, с. 103]; зрівняння статусу слідчого судді та прокурора, зокрема під час розгляду прокурором матеріалів і вислуховування сторін за прикладом слідчого судді (Мироненко Т. Є.) [6, с. 1109]. Зокрема, згідно п. 2 ч. 1 ст. 615 КПК у разі відсутності об'єктивної можливості виконання слідчим суддею повноважень щодо здійснення судового контролю за діями (рішеннями) слідчого, прокурора, що призводить до обмеження конституційних прав і свобод людини, такі повноваження надаються керівнику відповідного органу прокуратури. Це суперечить певним положенням Конституції України, зокрема положенню про те, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; конституційні права і свободи особи не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Основним Законом; суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права (Голубов А. Є.) [5, с. 103].

Вчені, які вбачають у розширенні повноважень прокурора як і певні позитивні кроки так і деякі недоліки, мають наступні аргументи на підтвердження своєї позиції: застосування діджитал-інструментів у кримінальному провадженні: електронні копії матеріалів, електронна форма постанови слідчого, прокурора, дистанційне судове провадження, проте попри їхню результативність та в цілому позитивну спрямованість, дані нововведення подекуди сприяють вчиненню умисних дій кримінально-правового характеру з метою зміни сутності кримінального провадження (невнесення відомостей до ЄРДР про вчинене кримінальне правопорушення, фальсифікація доказів під час проведення С(Р)Д, недотримання строків досудового розслідування, зупинення досудового розслідування без вагомої причини, ненадання можливості ознайомлення з матеріалами досудового розслідування тощо) (Шабетя С. А.) [9, с. 55]; обмеження певних прав людини виправдовує певною мірою завдання заради яких вони і прийняті, зокрема захисту суверенітету, територіальної цілісності України, здійснення національного супротиву агресії в умовах воєнного стану (Гловюк І. В. та Завтур В. А.) [4, с. 1129].

Аналізуючи позиції вчених можна дійти висновку, що розширення повноважень прокурора є цілком виправданим кроком законодавця щодо створення сприятливіших умов, які б допомагали досягати обумовлених цілей. Повноваження прокурора та обмеження певних прав і свобод людини під час дії воєнного стану є взаємопов'язаними та повинні відповідати принципу верховенства права. Так як численні зміни та доповнення до законодавства зумовлені війною, то це цілком виправдовує їх певні недоліки. У той же час доцільність таких змін буде підтверджена чи спростована лише правозастосовною практикою.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-96 (дата звернення: 01.04.2023).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. № 9–10. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
3. Абламська В. В. Законодавчі новели щодо здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Право і безпека.* 2022. № 2. С. 140–148.
4. Головюк І. В., Завтур В. А. Тенденції змін кримінальної юстиції в умовах війни та права людини [Електронний ресурс]. URL: http://surl.li/fzthp – Заголовок з екрану.
5. Голубов А. Є. Щодо дотримання норм Конституції України при внесенні змін до КПК України в умовах воєнного стану. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів в умовах воєнного стану* : тези доп. Всеук. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2022. С. 100–103.
6. Мироненко Т. Є. Зміни у здійснені заходів забезпечення за участю прокурора в умовах воєнного стану. *Modern research in world science. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. SPC "Sci-conf.com.ua".* Львів, 2022. № 21–27. С. 1106–1110.
7. Могильний О. М., Карпенко О. М. Особливості кримінального провадження в умовах воєнного стану. Збірник матеріалів міжнародного науково-практичного онлайн-семінару «*Діяльність державних органів в умовах воєнного стану*». Кривий Ріг, 2022. С. 178–179.
8. Назарук О. І., Фідря Ю. О. Кримінальна процесуальна діяльність прокурора в умовах воєнного стану. *Історико-правовий часопис*. Луцьк, 2023. № 18 (1). С. 95–101.
9. Шабетя С. А. Аналіз законодавчих новел щодо введення на території України воєнного стану. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 37. С. 51–57.

Ключові слова: кримінальне провадження, повноваження, правосуддя, прокурор, воєнний стан.
Key words: criminal proceedings, powers, justice, prosecutor, martial law.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

ЖУК СТАНІСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ,
КРАСЮН АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

студенти 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна внесла свої корективи у суспільне життя українців. Кримінальне провадження не стало винятком. Ані суди, ані правоохоронні органи не були готовими до роботи у таких умовах. Крім того, сама законодавча база не дозволяла оптимально працювати в складних військових реаліях. Тому Верховна Рада України в «турборежимі» прийняла низку законів, спрямованих на наближення кримінально-процесуальної діяльності до реалій воєнного часу, в тому числі щодо регулювання питань кримінального провадження.

Визначення воєнного стану закріплене у ст. 1 Закону України від 12.05.2015 р. «Про правовий режим воєнного стану», відповідно до якої воєнний стан – це особливий правовий режим, що встановлюється на території України внаслідок збройної агресії чи загрози нападу, або у разі іншої небезпеки, передбаченої законом [1].

У доктрині справедливо зазначається, що досягнення завдань, передбачених ст. 2 КПК, в умовах дії надзвичайного стану є практично неможливим без відповідного законодавства, яке б враховувало основну специфіку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану [2, с. 98].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27.07.2022 р. передбачено можливість для затримання уповноваженою службовою особою особи без ухвали слідчого судді, суду, якщо наявні випадки, визначені ст. 208 КПК, або виникли обґрунтовані обставини, які дають підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні злочину [3]. Разом з тим, Верховний Суд роз'яснив, що у період дії особливого режиму слідчим суддям (суду) необхідно зважати на обставини воєнного стану та, за наявності необхідних для цього підстав, за клопотанням підозрюваного доречно ухвалювати рішення про зміну запобіжного заходу у вигляді застави на особисте зобов'язання, якщо відповідне клопотання обґрунтовується бажанням використати кошти, передані в заставу, для їх подальшого внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для цілей оборони України. Також, виходячи зі стану ведення воєнних дій, у місцях ведення активних бойових дій за клопотанням підозрюваного доречно розглядати питання про зміну запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту на запобіжний захід у вигляді особистого зобов'язання (п. 10 Листа Верховного Суду від 03 березня 2022 р. «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану») [4].

Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 14.04.2022 р. внесено зміни до КПК України щодо встановлення змісту і форми кримінального провадження в умовах воєнного стану відповідно до загальних засад кримінального провадження, викладених у ст. 7 КПК, з урахуванням особливостей кримінального провадження, визначених у розділі IX-1 КПК [5].

Зокрема, згідно зі змінами, які були внесені до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК, у тому разі, якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиного реєстру досудового розслідування слідчий, дізнавач, прокурор приймає

рішення про початок досудового розслідування [6]. Відповідні відомості мають бути внесені до ЄРДР за першої можливості у найкоротший термін, однак, такі терміни чітко не визначені законом, тому, вважаємо, виникає можливість зловживання повноваженнями.

Якщо відсутня технічна можливість доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, то розподіл матеріалів кримінального провадження між суддями забезпечує голова суду, а за його відсутності – заступник голови суду в порядку черговості із забезпеченням рівномірного навантаження на суддів [6]. На нашу думку, такий «ручний» розподіл кримінальних проваджень, що давно відійшов у минуле в судовій практиці нашої країни, має сьогодні чимало недоліків. Вимушені наслідки законодавчої регламентації кримінального провадження в умовах воєнного стану, а також необхідний відступ України від окремих міжнародних зобов'язань, безумовно, негативно можуть впливати на процесуальну можливість реалізації учасниками кримінального провадження своїх прав та законних інтересів.

Однією з найважливіших проблем, вважаємо, є те, що через активні бойові дії або окупацію окремих територій у правоохоронних органів України відсутній доступ до місця вчинення кримінального правопорушення, і це призводить до виникнення ряду проблем, як, наприклад: щодо проведення процесуальних дій (допит свідків, огляд місця вчинення кримінального правопорушення тощо), прийняття та належне оформлення процесуальних рішень (мова може йти також про доступ до суду), відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження та ін.

Враховуючи все вищевикладене, приходимо до висновків, що зміни до законодавства мають як позитивні, так і негативні аспекти. Серед негативних – правові колізії, неузгодженість окремих положень галузевого законодавства, та можливості зловживання уповноваженими службовими органами та особами. Вважаємо, що подолати дані проблеми і виклики є можливим завдяки використанню міжнародного досвіду, імплементації актів ЄС до національної системи законодавства, узгодженому та нефрагментарному внесенню змін до галузевого законодавства.

Список використаних джерел

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII: станом на 31 березня 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19
2. Тетерятник Г. К. Окремі питання правового регулювання кримінального провадження в умовах надзвичайних правових режимів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 48. С. 98–101.
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану : Закон України від 27.07.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20
4. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Лист Верховного Суду від 03.03.2022 р. URL: https://ips.ligazakon.net/document/VSS00820?an=12
5. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану : Закон України від 14.04.2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20
6. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

Ключові слова: кримінальне провадження, військовий стан, зміни до галузевого законодавства.

Key words: criminal proceedings, martial law, changes in sectoral legislation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Ракіпова І. В.

КАРАСЕНІ ОЛЕКСАНДРА ВАСИЛІВНА

студентка 4-го курсу юридичного фахового коледжу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМАТИКА ПРИСЯГИ СВІДКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Актуальність теми полягає в тому, що свідчення свідків можуть мати значний вплив на результат розгляду кримінальних справ та прийняття рішень у них. З одного боку, присяга свідка є формальним зобов'язанням говорити правду, але з іншого боку, її ефективність залежить від різноманітних факторів, які можуть вплинути на свідчення свідка.

Ст. 352 КПК передбачає зобов'язання свідка дати присягу перед початком дачі показань у суді [1]. Проте існує проблема, пов'язана з довірою до присяги свідків та її відповідністю дійсності.

Хоча присяга є ненадійною формою гарантування правдивості свідчень, її ефективність залежить від багатьох факторів, таких як індивідуальні особливості свідка, попередня підготовка до дачі показань, наявність стресу або психологічного тиску. Однією з ключових проблем є те, що присяга сама по собі не є достатньою гарантією правдивості свідчень. У багатьох випадках свідки можуть навмисно лукавити або занижувати значення фактів, що може призвести до неправосудного рішення суду.

Також слід зазначити, що у світі існують різні варіації присяг, які відображають культурні та правові особливості кожної країни. У багатьох країнах присяга зазвичай підкріплюється релігійними текстами, такими як Біблія або Коран. Один з прикладів, який може стосуватися різних варіацій присяги свідків, є система присяги в Японії. У японській судовій системі свідки складають присягу не на Біблії чи на будь-якому іншому релігійному тексті, а замість цього піднімають праву

руку та промовляють “Kokumin no meiyo wo mamoru tame ni, shinjitsu wo iu koto ni narimasu”, що перекладається як «Я присягаю, що говоритиму правду, щоб захистити честь нації» [2]. Ця присяга відображає значення громадської відповідальності та національного ідентитету в японській культурі. В Україні присяга не має жодного релігійного підґрунтя та ніяк не підкріплюється жодним чином, що може свідчити про її формальність та неефективність.

В усьому світі спостерігається тенденція до модернізації цієї процедури, а отже, можна здійснити таку модернізацію й в Україні, взявши за приклад інші країни. Наприклад, одна з інновацій, яка вже застосовується в деяких країнах, – це електронна присяга свідків, яка дозволяє зменшити час та витрати на проведення процедури. У цьому випадку, свідки можуть складати присягу через спеціальний веб-сайт, що дозволяє забезпечити ефективну та швидку реєстрацію свідчень [3, с. 34].

Інший приклад модернізації полягає у зміні формулювань присяги. У деяких країнах присяга свідка формулюється більш доступно та зрозуміло для звичайних людей. Наприклад, у Великобританії свідок просто обіцяє розповісти правду, а у Сполучених Штатах Америки формулювання присяги має підтримувати свідомість людини про важливість її слова перед судом [4].

Третім прикладом модернізації є залучення до процедури присяги спеціалістів з психології. Так, у деяких країнах психологи допомагають зменшити стрес свідка та підготувати його до дачі показань [5, с. 1676].

У кримінальному процесі присутність психолога під час присяги свідків може мати важливе значення для досягнення справедливості та забезпечення правильного рішення суду. Психолог може допомогти зрозуміти психологічний стан свідка, його емоційний стан та його можливість до сприйняття і запам'ятовування подій.

Свідки можуть бути під впливом стресу, страху або тривоги, які можуть вплинути на їхню здатність до точного спогаду про події. Психолог може використовувати різні методи для зниження рівня стресу та підвищення емоційної стійкості свідка, такі як позитивне підсилення, дихальні вправи або медитація.

Крім того, психолог може використовувати свої знання про людську пам'ять, щоб допомогти свідку відновити події, які можуть бути забуті або спотворені внаслідок стресу або інших факторів. Психолог може допомогти свідку у відновленні подій через техніки, такі як емоційне підсилення або інструкції щодо відновлення подій у правильному порядку.

Присяга свідків є однією з ключових складових кримінального процесу та важливим елементом забезпечення справедливості та законності. Проте, формулювання присяги може впливати на ефективність та точність свідчень, тому пропонується внести зміни до КПК України щодо присяги свідків, які можуть покращити ситуацію, а саме:

1. Включення до формулювання присяги пункту, який стверджує, що свідок повинен говорити правду, яку він знає. Це формулювання відображатиме реальну можливість свідка відповісти на питання, які

він дійсно знає, не створюючи для нього перешкод у випадку, якщо він не знає або не пам'ятає деяку інформацію. Таке формулювання присяги сприятиме забезпеченню правильності та повноти свідчень, оскільки свідок не буде намагатися доповнити свої відповіді необґрунтованими додатковими деталями, яких він не знає.

2. Введення обов'язкових психологічних оцінок свідків перед виступом на суді. Психологічна оцінка може допомогти визначити, наскільки свідок готовий та здатний виступати перед судом, чи йому необхідна додаткова допомога, наприклад, у вигляді використання спеціальних технік пам'яті. Така підготовка може забезпечити точність та достовірність свідчень та запобігти помилкам або забуттям інформації.

Отже, хоча присяга є формою гарантування правдивості свідчень, вона не завжди може бути достатньою гарантією. У багатьох випадках свідки можуть навмисно лукавити або занижувати значення фактів, що може призвести до неправосудного рішення суду. Для підвищення ефективності присяги свідків можуть використовуватися додаткові методи перевірки правдивості їх показань. Оскільки в Україні присяга не має жодного релігійного підґрунтя та ніяк не підкріплюється жодним чином, що свідчить про її формальність та малу ефективність, необхідна ретельна робота щодо поліпшення механізмів гарантування та контролю за достовірністю показань свідків.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Lexology. (2019, August 5). Legal culture: Japan's courtroom oath-taking ceremony.
3. Electronic Oath: A New Solution for Notarial Deed in Indonesia. *International Journal of Innovation, Creativity and Change*. 2019. Vol. 8, no. 10. P. 33–44.
4. Richardson, Megan. “Swearing an Oath in Court: What it Means and Why it Matters.” LegalZoom, 14 Apr. 2021.
5. Makarenko, S., & Kostina, O. (2020). The Modernization of the Institute of Witness Testimony in Criminal Proceedings of Ukraine and Foreign Countries. Journal of Advanced Research in Law and Economics, 11 (5), 1676–1686.

Ключові слова: свідок, присяга свідка, докази.
Key words: witness, witness's oath, evidence.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожар В. Г.

КАСЬЯНОВА ЄЛИЗАВЕТА МИКОЛАЇВНА

студентка 4-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АНАЛІЗ ОКРЕМИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ, ЩО ЗДІЙСНЮЄТЬСЯ СУДОМ ПРИСЯЖНИХ

Судова влада здійснюється суддями, а у випадках, передбачених кримінальним процесуальним законом, присяжними. Присяжний – особа, яка разом із професійним суддею вирішує справу або бере участь у судовому розгляді у складі суду. Розгляд кримінальних проваджень у суді першої інстанції щодо злочинів, за які передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегією у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох суддів і трьох присяжних.

За ст. 31 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) сформульовано, що у залежності від тяжкості вчиненого правопорушення або виду суб'єкта кримінального правопорушення у суді першої інстанції здійснюється професійним суддею одноособово, колегіально судом у складі трьох суддів, судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних [1].

Правова природа системи суду присяжних має відмінні риси, цей висновок обґрунтовується наступними факторами: а) інститут суду присяжних має особливий порядок, насамперед те, що відноситься до провадження суду першої інстанції (розділ IV глави 30, параграф 2 КПК); б) суд присяжних має спеціальні процедури щодо формування такого складу суду; в) присяжним надаються досить широкі права при здійсненні правосуддя [2]. Отже, відповідний розгляд здійснюється за дотриманням таких умов: 1) обвинувальний акт щодо особи надійшов до суду першої інстанції для розгляду; 2) за кримінальне правопорушення (злочин), який був вчинений обвинуваченим, передбачається покарання у вигляді довічного позбавлення волі; 3) на стадії підготовчого провадження обвинувачений заявив клопотання про розгляд такої справи судом присяжних [3].

Для часткового аналізу характеристики відповідного судового рішення нами було обрано вирок та ухвали суду першої інстанції, який розглядав справу за обвинуваченням у вчиненні 11.08.2022 р. кримінального правопорушення, за яке передбачено покарання у виді довічного позбавлення волі [4].

Аналізуючи ухвалу про застосування запобіжного заходу можна визначити, що її особливістю є те, що дане питання винесено до компетенції головуючого судді й інші професійні судді та присяжні участі не беруть, чим дотримано правило абз. 2 ч. 3 ст. 313 КПК, якою визначено, що під час здійснення судового провадження судом присяжних питання щодо застосування запобіжного заходу вирішує головуючий [5].

За результатами судового розгляду був постановлений обвинувальний вирок від 06.01.2023 р. Вмотивованість вироку вбачається у його логічності та несуперечливості, в ході мотивування своїх висновків суд дотримався вимог, висунуті Верховним Судом, а саме: не застосовував судження, які суперечать одне одному; дотримувався логічного зв'язку між обставинами, які підлягають доказуванню, фактичними обставинами у справі та висновками, які сформульовані у судовому рішенні, чим сприяв покращенню розуміння рішення учасниками справи [6]. Можна сказати, що аналізований вирок також є зрозумілим до сприйняття та справедливим, адже практикою ЄСПЛ, зокрема рішенням у справі «Лермітт проти Бельгії» визначено, що рішення суду присяжним має бути таким, що вважається прийнятним, зрозумілим чи що може бути зрозумілим обвинуваченому та іншим учасникам справи. Також у цьому рішенні суд також дійшов висновку, що сам по собі факт того, що присяжні не навели підстав, які підштовхнули їх до висновку про кримінальну відповідальність обвинувачуваної всупереч одностайній думці експертів, не міг завадити обвинуваченій зрозуміти рішення присяжних проти неї, тобто рішення в загальному повинно бути зрозумілим [7].

За загальним правилом у випадку вчинення правопорушення, яке вказане у вироку, дійсно передбачена можливість здійснення провадження судом присяжних (ч. 3 ст. 31 КПК). Проте за правилами Розділу IX-1, а саме ч. 10 ст. 615 КПК кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, крім здійснення кримінального провадження у суді, в якому до моменту введення воєнного стану та набрання чинності цією частиною було визначено склад суду за участю присяжних. Так як 24.02.2022 р. указом президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» на території України введено воєнний стан, а останні зміни до вказаного розділу були внесені до моменту вчинення злочину передбаченому у аналізованому вироку, можна зробити висновок, що правило ч. 10 ст. 615 КПК підлягає застосуванню у даному випадку, та з матеріалів справи не вбачається інших підстав для здійснення провадження таким складом суду [1]. Отже, дане кримінальне провадження було здійснено судом у складі двох суддів та трьох присяжних, а не колегіально у складі трьох суддів, тобто можна вважати це порушенням процесуального права, а за термінологією КПК – істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону за п. 2 ч. 2 ст. 412 КПК.

У висновку наведеного, можна сказати, що кримінальне провадження, яке здійснюється судом присяжних провадиться за загальним порядком, але має свої специфічні особливості. Зокрема, наявна відмінність у прийнятті рішення про застосування запобіжного заходу на стадії судового розгляду за абз. 2 ч. 3 ст. 331 КПК, за якою вирішення даного питання є виключною компетенцією головуючого судді. За загальним правилом підсумкове рішення суду присяжних у вигляді вироку має відповідати вимогам, висунутих до судових рішень

ст. 370 КПК та специфічних рис не має, окрім особливості складу суду, яким він ухвалений та особливостей порядку прийняття відповідного рішення (порядку голосування, складання вироку у нарадчій кімнаті) та підписання рішення присяжними разом з професійними суддями.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (у редакції від 21.03.2023 р.).
2. Постанова Судової палати у кримінальних справах від 25 червня 2015 р., справа № 5-111кс15 (номер провадження не визначено). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/46449623
3. Постанова ККС ВС від 29.07.2021 р., справа № 320/2582/19 (провадження № 51-1524км21). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98728751
4. Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 06 січня 2023 р., справа № 484/3366/22 (провадження № 1-кп/484/106/23). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/108276394
5. Ухвала про продовження строку застосування запобіжного заходу від 02.12.2022 р., справа № 484/3366/22 (провадження № 1-кп/484/390/22). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107628687
6. Постанова ККС ВС від 22.02.2018 р., справа № 461/6861/16-к (провадження № 51-268км 18). URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/72460091
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Лермітт проти Бельгії» від 2016 р., (провадження № 34238/09). URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-169053%22]}

Ключові слова: склад суду, суд присяжних, кримінальне провадження, судові рішення.
Key words: court composition, jury trial, criminal proceedings, court decisions.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

КІТАРОВА МАРИНА ВІКТОРІВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАСАДИ ПОВАГИ ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Людська гідність є абсолютною цінністю суспільства, яка притаманна людині протягом усієї історії існування та її розвитку. Поняття гідності людини пов'язане в першу чергу з цінністю людини та її місцем у суспільстві та державі.

Людська гідність, як багатоаспектна цінність людини, глибоко проникла у зміст права. Ознаки і якості, що характеризують та визначають людську гідність, складають онтологічну основу прав і свобод

людини, її правового статусу. У свою чергу, людська гідність через систему соціальних зв'язків є вихідною у взаємовідносинах між людьми і знаходить своє безпосереднє відображення у гідності кожної людини [1, с. 11].

У Конституції України [2, ст. 3] зазначено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також важливо зазначити, що ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [2, ст. 28].

Також у 2012 р. в Кримінальному процесуальному кодексі України було вперше встановлено загальні засади кримінального провадження на рівні окремого структурного підрозділу, а зокрема принцип поваги до людської гідності.

Зміст ст. 11 КПК полягає в тому, що:

– під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи;

– забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність;

– кожен має право захищати усіма засобами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права, свободи та інтереси, порушені під час здійснення кримінального провадження [3].

Вище перелічені вимоги спрямовані на попередження будь-яких зловживань з боку осіб, які наділені правами застосовувати заходи забезпечення кримінального провадження та слідчі (розшукові) дії, які стосуються учасників кримінального процесу, які обмежують права і свободи людини.

Отже, нормативний зміст засади поваги до людської гідності полягає у забороні застосування протиправного примусу під час кримінального провадження. До цього слід додати, що виконання вказаних вимог має процесуально та організаційно забезпечуватися державою в особі провідного процесу.

Можна виділити три складові елементи, які випливають з аналізу нормативного змісту принципу поваги до людської гідності. Сюди входять:

– безпека;
– заборона;
– захист.

Щодо матеріально-правової сторони елементу безпеки можна сказати, що це встановлений законом порядок вчинення процесуальних дій, який ґрунтується на основі неповаги до людської гідності, а також процесуальні положення Закону про обов'язковість обґрунтування судових рішень лише на тих доказах, які досліджуються в суді.

До організаційного аспекту елементу безпеку відносяться дії уповноважених осіб щодо належного контролю за фізичним станом осіб та надання якісних послуг під час досудового розслідування.

Останнім часом все частіше наводяться аргументи щодо відмови від спрощених процедур кримінального судочинства, які запроваджені у кримінальному процесі України. До таких процедур відносять: скорочення розгляду, спрощеного провадження у справах про кримінальні проступки. Вважається, що вони не відповідають належній реалізації засад кримінального судочинства.

Дослідження нормативного змісту елемента заборони досліджувався на основі аналізу практики Європейського суду з прав людини. Важливо виділити дослідження стосовно особливості жорстокого поводження та визначення вимог до доказів жорстокого поводження [4, с. 217].

На основі чинного кримінального процесуального законодавства досліджується нормативний зміст захисного елементу щодо поваги до людської гідності. До вітчизняного процесуального законодавства були внесені авторські пропозиції стосовно вдосконалення відповідно до спрямування. Також дослідження нормативного змісту елемента заборони включало в себе визначення вимог до доказів жорстокого поводження і відповідно до цього, дослідження особливостей жорстокого поводження.

Конституційний Суд України вважає, що зміни законодавства у соціальній сфері, складна фінансово-економічна ситуація, потреба в забезпеченні збалансованості Державного бюджету України не повинні призводити до порушення гідності людини, яка належить до фундаментальних цінностей, захищених Конституцією України, та становить основу системи конституційного захисту прав і свобод людини і громадянина. Обов'язковою складовою людської гідності є доступ людини до мінімальних соціальних благ, здатних забезпечити їй достатній і гідний життєвий рівень. Верховна Рада України, формуючи соціальну політику держави, повинна гарантувати ефективну реалізацію права на повагу до людської гідності, зокрема, шляхом забезпечення пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги для осіб, які потребують соціального захисту [5].

Труднощі, пов'язані з реалізацією засади до поваги людської гідності у кримінальному процесі, випливають з недостатнього законодавчого забезпечення права підозрюваного оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, дізнавача, слідчого судді в частині дій слідчого. У ст.ст. 43 та 431 КПК 1960 р. було передбачене право підозрюваного, обвинуваченого подавати скарги на дії і рішення особи, яка проводить дізнання, слідчого, прокурора, судді та суду [6].

Ще однієї не менш важливою проблемою являється розповсюдження даних кримінального провадження. У ст. 11 ЗУ «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» [7] вказано, що орган, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчий, дізнавач, прокурор або суд зобов'язані роз'яснити особі порядок поновлення її порушених прав чи свобод

та відшкодування завданої шкоди. Але й ця стаття потребує нормативної корекції за такими напрямами:

– заміна вузького вичерпного переліку підстав для повідомлення в ЗМІ про реабілітацію особи на відкритий перелік;

– закріплення субсидіарного підходу при визначенні права ініціювання такого повідомлення: має належати виключно реабілітованому, в разі його смерті – родичам, а за відсутності останніх – державному органу, який прийняв відповідне реабілітуюче рішення [8, с. 247].

Практика застосування кримінального процесуального законодавства свідчить про декларативний характер права особи на повагу до її честі та гідності. Адже це зумовлено тим, що більшою мірою питання честі і гідності є більшою мірою культурними і моральними, обумовленими рівнем виховання та освіченості громадян.

Підбиваючи підсумки, можна сказати, що всі вище перелічені вимоги закону спрямовані на попередження будь-яких зловживань зі сторони осіб, які наділені правами застосовувати відносно учасників кримінального процесу заходи забезпечення кримінального провадження та слідчі (розшукові) дії, що обмежують права і свободи людини.

Важливо зазначити, що особі, яка залучена у сферу кримінального процесу, надається право захищати всіма способами, що не заборонені законом, свою людську гідність, права і свободи, законні інтереси порушені під час кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми : монографія. Київ : Атіка, 2007. 432 с.
2. Конституція України: від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР: станом на 1 січ. 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
4. Мирошенко Т. М. Реалізація засади поваги до людської гідності у ході кримінального процесуального доказування. *Проблеми законності*. 2019. № 146. С. 216–225.
5. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 7 розділу II Закону України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 7 листопада 2018 р. № 9-р/2018.
6. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон УРСР від 1960 р. № 1001-05. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1961. № 2. Ст. 15.
7. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду : Закон України від 01.12.1994 р. № 266/94-ВР: станом на 31 берез. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/94-вр

8. Варченко О. О. Проблемні питання дотримання засади поваги до людської гідності, пов'язані з оприлюдненням відомостей кримінального провадження. С. 247–248.

Ключові слова: кримінальне провадження, гідність, закон, засади, право.
Key words: criminal proceedings, dignity, law, principles, law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

КОЛОДІЙ НАДІЯ АНАТОЛІЇВНА,
МЕЛЬНИК ТЕТЯНА ВІКТОРІВНА

студентки 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИМУСОВЕ ГОДУВАННЯ ТА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧА РЕАЛІЗАЦІЯ

Стаття 3 Конституції України закріплює, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також встановлено, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави [1].

Примусове годування в Україні регулюється Кримінальним кодексом України (ст. 126). Згідно з цією статтею, примусове годування є кримінальним правопорушенням, який полягає у тому, що людина, яка має право на вільний вибір щодо харчування, змушується до прийняття їжі, яку вона не бажає їсти.

При цьому, якщо таке діяння спричинило серйозні наслідки для здоров'я людини або призвело до смерті, то винний може бути позбавлений волі на строк від 7 до 15 років.

Також в Україні існують закони, які регулюють питання догляду за людьми, які не можуть самостійно приймати рішення про своє харчування (наприклад, люди з інтелектуальною недостатністю або пацієнти лікувальних закладів). У таких випадках годування може здійснюватися за допомогою різних методів, таких як годування через трубку або за допомогою спеціальної їжі. Проте, у всіх випадках необхідно дотримуватися принципу поваги до прав людини на вільний вибір щодо харчування та здоров'я.

Примусове годування також може використовуватися в органах пенітенціарної системи для тих, хто відмовляється від їжі в знак протесту або з інших причин. Однак, це має бути останнім заходом, коли всі інші способи переконання не дали результату.

Згідно зі стандартами Європейського комітету запобігання катуванням та нелюдському або зневажливому поводженню (CPT) [2],

примусове годування має здійснюватися тільки у випадках, коли існує реальна загроза життю або здоров'ю особи. Також мають бути враховані індивідуальні потреби та стан здоров'я особи.

Примусове годування має проводитися за допомогою кваліфікованих медичних працівників та з дотриманням правил гігієни та безпеки. Також особа повинна мати можливість звернутися до медичного працівника в разі будь-яких проблем або несприятливих наслідків.

Примусове годування в органах пенітенціарної системи може бути регульоване законами та політиками кожної країни окремо. Однак, в будь-якому випадку, повинні дотримуватися принципи поваги до прав людини та здоров'я.

До 2022 р. національне законодавство не містило механізмів примусу особи до годування. А отже, й усунення небезпеки для її життя і здоров'я також. Зважаючи на нещодавні зміни, які зазнали значної критики, видаються необхідними для держави, в якій людина є найвищою цінністю.

Зміни, передбачені Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування» від 19.07.2022 р. № 2428-IX [3], неоднозначно були сприйнятті вітчизняною правовою спільною.

Відзначимо, що зміни передбачають таке:

- примусове годування може бути застосовано виключно на підставі ухвали слідчого судді, суду. Клопотання має бути розглянуте протягом 24 годин;
- до клопотання про примусове годування підозрюваного, обвинуваченого, до якого застосовується запобіжний захід тримання під вартою, засудженого, обов'язково долучається висновок лікаря про те, що зазначеним особам загрожує значне погіршення стану здоров'я;
- строк дії ухвали про примусове годування не може перевищувати 30 днів.

Однак ці зміни є недосконалими. Зокрема, вбачаємо проблему в:

- Обмеженості кола суб'єктів, відносно яких примусове годування може бути застосовано. Відтак, піддаватися примусовому годуванню можуть лише особи, відносно яких обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою та засудження особи.
- Поза правовим врегулюванням залишається питання, відносно яких застосовані альтернативні запобіжні заходи, що фактично створює правову нерівність осіб, рівних за своїм процесуальним статусом.
- Також правильним було б ввести комісію лікарів, які будуть, з урахуванням поточного стану здоров'я підозрюваного, обвинуваченого чи засудженого, визначати вид примусового годування та спосіб його застосування.

Якщо особа не згодна з примусовим годуванням, вона має право на оскарження цього рішення. Згідно зі ст. 251 КПК України, особа може подати апеляційну скаргу до апеляційного суду проти рішення про застосування примусового годування.

Апеляційний суд має обов'язок розглянути скаргу негайно та прийняти відповідне рішення. Якщо суд визнає застосування примусового годування неправомірним, то процедура припиняється.

Також, особа має право на правову допомогу та консультації щодо своїх прав у випадку застосування примусового годування. Важливо зазначити, що право на життя та повагу до гідності людини є невід'ємними та не можуть бути порушені навіть у разі позбавлення волі.

Отже, примусове годування є екстремальним заходом, який може застосовуватися тільки у випадках, коли це є необхідним та безпечним для здоров'я особи. У разі неправомірного застосування примусового годування, особа має право на оскарження цього рішення та на правову допомогу. Примусове годування не є поширеною практикою в Україні, та все ж таки воно присутнє, а тому подальша розробка цього питання, і як наслідок удосконалення системи національного законодавства по цьому питанню є вкрай необхідним.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс] : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
2. Європейська конвенція про запобігання катування чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [Електронний ресурс]: від 26.11.1987 р. // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_068
3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо застосування до засуджених та осіб, які тримаються під вартою, заходів примусового годування» від 19.07.2022 р. № 2428-IX [Електронний ресурс]. Вебпортал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2429-20
4. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : від 18.04.2010 р. № 4651-VI // Верховна Рада України: офіц. веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n1783

Ключові слова: примусове годування, людська гідність, засуджений, затриманий.

Key words: forced alimentation, human dignity, convicted, detained.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

КОНОВАЛЬЧУК ЯРОСЛАВА ВАЛЕРІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна війна, котру розв'язала країна-агресор рф проти України, радикально змінила життя кожного громадянина, а також вплинула на всі сфери суспільного життя. Ці зміни не обійшли стороною й кримінальний процес. Судова та правоохоронна системи не були підготовлені до роботи в таких умовах, а законодавство не дозволяло налагодити оптимальний процес роботи в умовах війни. Тому Верховна Рада України прийняла низку законів, в тому числі ті, що спрямовані на наближення кримінально-процесуальної діяльності до воєнних реалій та регламентацію питань кримінального провадження в умовах воєнного стану.

З 1 травня 2022 р. набув чинності Закон № 2201-IX «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо поліпшення порядку проведення кримінального провадження в умовах воєнного стану». Цим законом були внесені зміни до Кримінального процесуального кодексу України, зокрема визначено, що процес та форма кримінального провадження в умовах воєнного стану повинні відповідати загальним принципам кримінального провадження, викладеним у ч. 1 ст. 7, з урахуванням особливостей проведення кримінального провадження, визначених у розділі IX-1 Кодексу [1].

Стаття 615 КПК України визначає особливий порядок судового розгляду кримінального провадження під час воєнного стану. Згідно з ч. 9 цієї статті, обвинувальні акти в цей період скеровуються та розглядаються судами, що закінчили досудове розслідування на території своєї юрисдикції, або найближчим до них судом, що може здійснювати правосуддя. В разі неможливості здійснення правосуддя відповідним судом з об'єктивних причин, інший суд може бути визначений у порядку, передбаченому законодавством.

При застосуванні положень ч. 9 ст. 615 КПК України щодо встановлення місця закінчення досудового розслідування, необхідно керуватися положеннями глави 24 КПК України, які визначають поняття і форми закінчення досудового розслідування. Згідно з ч. 2 ст. 283 КПК України, прокурор зобов'язаний у найкоротший строк після повідомлення особі про підозру вчинити одну з трьох дій: закрити кримінальне провадження, звернутися до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності, або звернутися до суду з обвинувальним актом чи клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Отже, зміст норми ст. 615 КПК України пов'язаний з діями, що повинен вчинити прокурор, і місцем закінчення досудового розслідування є місце, де прокурор вчинив відповідну дію. Таке твердження було визначено в ухвалі Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 14 липня 2022 р. у справі № 761/11819/2022 [2].

При введенні режиму воєнного стану можуть виникати проблеми з мережевим обладнанням, електроенергією, зв'язком та Інтернетом, що можуть призвести до неможливості доступу до Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи та, таким чином, призвести до «паралізування» роботи судів. У такій ситуації голова суду, який контролює ефективність апарату суду, організує ведення судової статистики та інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства (згідно ст.ст. 24, 29, 34, 39, 42 Закону України «Про судоустрій та статус суддів»), повинен забезпечити розподіл матеріалів кримінальних проваджень між суддями з дотриманням відповідних принципів. У випадку відсутності голови суду (наприклад, через хворобу, відпустку, смерть тощо), ці повноваження переходять на його заступника, а в разі його відсутності – на найстаршого за віком суддю.

Звернення до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності означає, що після завершення досудового розслідування, виконання вимог ст.ст. 290–293 КПК України, до ЄРДР має бути внесена інформація про скерування зазначених документів до суду. Разом з тим надходження, тобто реєстрація факту звернення з обвинувальним актом до суду відбувається шляхом реєстрації у відповідному суді документу вхідної загальної кореспонденції – обвинувального акта [3, с. 38].

Згідно із ч. 5 ст. 615 КПК України у разі неможливості проведення підготовчого судового засідання обраний під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні, але не більше ніж на два місяці. Законодавець в ч. 5 цієї статті регламентував нові умови продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час судового провадження в умовах воєнного стану та тим самим передбачив виняток із загальних правил продовження строку вищезазначеного запобіжного заходу, що передбачені міжнародними стандартами у сфері забезпечення права на свободу та особисту недоторканість та встановлені національним кримінальним процесуальним законодавством.

Отже, можна дійти до висновку, що здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану передбачає суттєве збільшення процесуальних можливостей сторони обвинувачення та спрощення ряду процедур [4, с. 418].

Список використаних джерел

1. Кримінальні провадження в умовах воєнного стану. 2022. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/kriminalni-provadzhennya-v-umovah-voennogo-stanu.html
2. Ухвала Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 14 липня 2022 р. у справі № 761/11819/2022 (провадження № 51-2008впс22). URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/105234085?utm_source=jurliga.ligazakon.ua&utm_medium=news&utm_content=jl03&_ga=2.224421466.1109600582.1683295920-1249674870.1681794257
3. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро-Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 80 с.
4. Ряшко О. В., Гарасимів О. І. Порядок здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття (до 25-річчя Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчя Одеської школи права)*: у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 червня 2022 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 418 с.

Ключові слова: війна, правосуддя, запобіжні заходи, акт, процес.
Key words: war, justice, precautionary measures, act, process.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Завтур В. А.

КОНОНЧУК МАРГАРІТА ВІТАЛІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОБОВ'ЯЗОК ДОКАЗУВАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Виходячи з презумпції невинуватості, сформульованої у ст. 62 Конституції України, і прямої вказівки у ч. 2 цієї правової норми на те, що обвинувачений не зобов'язаний доводити свою невинуватість, українська кримінально-процесуальна доктрина і законодавець займають позицію про покладення тягаря доказування щодо підозрюваного у справі на бік обвинувачення.

Відповідно до ч. 2 ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України [1] ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість; тягар доказування звинувачення та спростування доказів, що наводяться на захист підозрюваного чи обвинуваченого, лежить на боці звинувачення, отже, не можна не погодитися з думкою більшості вчених-процесуалістів про те, що перенесення цього тягаря на бік захисту неприпустиме ні за яких обставин.

При характеристиці суб'єктів доказування вченими використовується, крім обов'язку доказування, ще один термін – «тягар доказування», причому його зміст у літературі визначений недостатньо чітко.

Так термін «тягар доказування» використовується в юридичній та філософській літературі і відноситься до поняття, яке описує обов'язок сторони довести свої твердження в рамках доказового процесу. В юридичному контексті, «тягар доказування» означає, що сторона, яка висуває певне твердження, повинна представити достатні докази, щоб переконати суд у своїй правоті. Якщо сторона не зможе задовольнити цей тягар доказування, її твердження буде відкинуто.

Тобто, термін «тягар доказування» описує обов'язок сторін доводити свої твердження в рамках доказового процесу, а також підкреслює необхідність представлення достатніх доказів для прийняття твердження як істинного. Однак, він може мати різні відтінки значення в різних контекстах, що може призводити до недостатньої чіткості в його визначенні [2].

Зважаючи на це, чинне кримінальне процесуальне законодавство послуговується терміном «обов'язок доказування», зокрема ст. 92 КПК України прямо наголошує «обов'язок доказування обставин… покладається на слідчого, прокурора та, в установлених … випадках, – на потерпілого»

Проаналізувавши теоретико-правові аспекти проблеми розподілу тягаря доказування, В. Т. Нор аргументовано зробив висновок: «Покладання на обвинуваченого обов'язку доведення деяких фактів, що мають кримінально-процесуальне значення, цілком припустимо і з погляду принципу змагальності, оскільки стороні обвинувачення в порушення вимог рівноправності сторін було б непосильно встановлювати всі ці факти» [3]. Поділяючи загалом думку В. Т. Нор, є доцільним коротко проаналізувати положення кримінально-процесуального закону про можливість повороту тягаря доказування в деяких країнах сім'ї загального права та континентальної правової сім'ї, насамперед Великобританії та Франції, як держав з найбільш тривалою історією формування кримінально-процесуального права.

Так, правове регулювання питань тягаря доказування у кримінальному процесі Франції ґрунтується на положеннях ст. 9 Декларації прав людини, яка є складовою частиною Конституції Франції [4] та ст. 11 Загальної декларації прав людини, що визначають загальновизнаний принцип презумпції невинуватості. У французькій теорії кримінального процесу презумпція невинуватості, зазвичай, розглядається у матеріальному та процесуальному аспектах. Матеріальний аспект може характеризувати суб'єктивне право кожної особи розраховувати на захист від визнання її винною у скоєнні правопорушення. У процесуальному аспекті презумпція невинуватості зводиться до покладання тягаря доказування на бік обвинувачення.

Водночас, французька правова доктрина, а за нею законодавство та судова практика вважають, що таке розуміння тягаря доказування не має абсолютного характеру. Так на сторону обвинувачення покладається обов'язок доказування події правопорушення, об'єктивної

та суб'єктивної сторони. Попри це, у французькому кримінальному праві існує правова презумпція провини, яка випливає із формулювань кримінального закону. Наприклад, згідно зі ст. 225-6 Кримінального кодексу Франції [5] особа визнається винною у звідництві, якщо вона проживає спільно з особою, яка займається проституцією, і не може пояснити джерело свого доходу.

Викладене дозволяє зробити висновок про те, що у кримінальному процесі Франції покладання тягаря доказування на бік захисту можливе за певними категоріями справ, пов'язаними з окремими видами правопорушень.

В теорії кримінального процесу Великобританії розглядаються два основних види тягаря доказування: юридичний тягар і доказовий тягар.

Юридичний тягар є обов'язком сторони звинувачення довести в стандарті доведення «поза розумними сумнівами» факт правопорушення та провину у його вчиненні обвинуваченого. Цей вид тягаря доказування, як правило, не може бути переміщений на бік захисту. Водночас обвинувачення зобов'язане довести провину обвинуваченого лише у випадках її заперечення останнім. Визнання провини обвинуваченим звільняє сторону обвинувачення від тягаря доказування [6].

Доказовий тягар розглядається як обов'язок чи можливість подати докази з метою домогтися сприятливого для сторони рішення суду. Цей тягар несе сторона, зацікавлена у такому рішенні. З цього правила є два винятки: так звані певні засоби кримінального захисту та презумпція.

Слово «презумпція» в рамках даної правової системи, означає правове становище, при якому факт вважається доведеним, незважаючи на те, що він не був підтверджений (або недостатньо підтверджений) відповідними доказами. Наприклад, відправлений та неповернений відправником лист вважається врученим адресату. Висунення таких презумпцій стороною звинувачення автоматично спонукає необхідність сторони захисту навести їхнє доказове спростування.

Отже, узагальнюючи викладене, слід зазначити, що зарубіжне кримінально-процесуальне право вважає за можливе більш гнучко, ніж українське кримінально-процесуальне право в його чинному стані, відноситися до покладання тягаря доказування на сторону захисту, у чому ні кримінально-процесуальна доктрина, ні судова практика не розглядає будь-якого відступу від принципу презумпції невинуватості.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88.
2. Давиденко С. В. Співвідношення в кримінально-процесуальній діяльності потерпілого понять «обов'язок доказування» та «тягар доказування». *Форум права* : електрон. наук. фах. вид. 2012. № 4. С. 283–291.
3. Нор Т. В. Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування в практиці європейського

суду з прав людини. *Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право»*. 2011. № 1 (3). С. 1–24.
4. Constitution of France of October 4, 1958. Official site of the Constitutional Council of the French Republic. URL: http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/francais/la-constitution/la-con-stitution-du-4-octobre-1958/la-constitution-du-4-octobre-1958.5071.html
5. Criminal code of France of 1992. URL: https://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/french_penal_code_33.pdf
6. Супрун Т. М. Правова презумпція в англо-американській та романо-германській правових системах. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2013. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2013_4_26

Ключові слова: доказування, презумпція невинуватості, тягар доказування, сторона обвинувачення, сторона захисту, кримінально-процесуальне право.
Key words: proof, presumption of innocence, burden of evidence, prosection, defence, criminal procedural law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

КОРОЛЬ АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

АНАЛІЗ ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО КРАЙНЬОГО МОМЕНТУ ПОДАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

На сьогодні серед науковців точиться дискусія щодо крайнього строку подання цивільного позову в кримінальному провадженні і одностайної думки в цьому питанні досі немає. У нашій науковій роботі ми проаналізуємо три постанови Верховного Суду щодо даного питання.

Для початку потрібно звернутися до кримінально процесуального кодексу, а саме який крайні строк подання цивільного позову вважає законодавець. В ч. 1 ст. 128 КПК зазначено, що особа якій було завдано майнова або моральна шкода може подати цивільний позов до початку судового розгляду [1]. Тут виникає питання, до початку судового розгляду як стадії кримінального провадження чи як структурного елемента цієї стадії? Адже в судовому розгляді як стадії є свої структурні елементи: «1) підготовча частина судового засідання; 2) судовий розгляд; 3) судові дебати; 4) останнє слово обвинуваченого; 5) постановлення і проголошення судового рішення». В цій науковій роботі ми спробуємо дати відповідь на це питання.

1. Постанова Касаційного кримінального суду в складі Верховного Суду від 20 серпня 2019 р. у справі № 652/219/17 (провадження № 51-9366км18) [2].

«У касаційній скарзі прокурор, який брав участь у розгляді кримінального провадження в суді апеляційної інстанції, посилаючись на істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, просить скасувати ухвалу апеляційного суду щодо двох осіб в частині вирішення цивільного позову і призначити новий розгляд у суді апеляційної інстанції».

Із матеріалів кримінального провадження вбачається, що прокурор в інтересах держави в особі позивача – селищної ради пред'являв до двох осіб цивільний позов. Вирішуючи цей цивільний позов, суд першої інстанції відмовив у його задоволенні, зазначивши про пропуск строку позовної давності. Касаційний суд з цим висновком не погодився.

Згадані положення ч. 1 ст. 128 КПК враховано і в нормах ЦК. Зокрема, визначаючи у ч. 2 ст. 265 ЦК спеціальні правила про перебіг позовної давності у разі залишення позову, який був пред'явлений у кримінальному провадженні, без розгляду, законодавець встановлює гарантований мінімальний строк для звернення з цим позовом у порядку цивільного судочинства – шість місяців.

Колегія суддів сформулювала висновки щодо застосування норм права у подібних правовідносинах: «щодо застосування ч. 1 ст. 128 КПК. Встановлений у ч. 1 ст. 128 КПК строк, у межах якого особа може звернутися з вимогою про відшкодування завданої кримінальним правопорушенням або іншим суспільно небезпечним діянням майнової та/або моральної шкоди під час кримінального провадження, не може бути обмежений спливом позовної давності за правилами Цивільного кодексу України».

Отже, з цієї постанови випиває, що строки подання цивільного позову до початку судового розгляду але також в цьому рішенні Верховний Суд звертає увагу на цивільне законодавство, що у разі спливу строків подання позовної заяви у кримінальному провадженні, потерпілий протягом шести місяців може звернутися з позовом до цивільного судочинства.

2. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного від 25 серпня 2020 р. у справі № 552/3638/19 (провадження № 51-500км20) [3].

«У касаційній скарзі захисник не погоджується із судовими рішеннями, просить їх скасувати та призначити новий розгляд у суді першої інстанції з підстав істотного порушення вимог кримінального процесуального закону, а саме вирішив цивільний позов з порушенням вимог ч. 1 ст. 128 Кримінального процесуального закону України».

Суд дійшов до такого висновку, відповідно до вимог ч. 1 ст. 128 КПК особа якій було завдано шкоду може пред'явити цивільний позов до початку судового розгляду. При цьому ч. 2 ст. 347 КПК початок судового розгляду пов'язує з оголошенням прокурором короткого викладу обвинувального акту.

З матеріалів провадження убачається: «що після проведення підготовчого засідання, але до початку судового розгляду, тобто до оголошення прокурором обвинувального акту, представник потерпілого заявив клопотання про приєднання до матеріалів кримінального провадження цивільного позову потерпілого».

Отже, в цій постанові Верховний Суд, вважає, що крайнім моментом подачі цивільного позову у кримінальному провадженні є до початку судового розгляду, а саме до моменту зачитання прокурором короткого вкладу обвинувального акту. В цьому рішенні суд звертає більшу увагу ніж попередня постанова на те, що саме є початком судового розгляду.

3. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного від 27 вересня 2018 р. у справі № 693/6763/15-к (провадження № 51-4690км18) [4].

У касаційній скарзі засуджена особа зазначає, що цивільний позов потерпіла подала з порушенням вимог ст. 128 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), а саме після підготовчого засідання, під час розгляду провадження по суті, тому суд мав відмовити у розгляді цивільного позову та роз`яснити потерпілій її право подати позов у порядку цивільного судочинства.

Верховний суд дійшов до такого висновку: «вимоги ч. 1 ст. 128 КПК потерпілим було дотримано. З матеріалів провадження убачається, що після проведення підготовчого засідання, але до початку судового розгляду провадження, під час вирішення поданих клопотань потерпіла особа звернулася до суду із клопотанням надати їй час для підготовки та подання позовної заяви, яке було задоволено».

Отже, ця постанова Верховного Суду є тотожною з попередньою постановою, а саме крайній момент подачі позовної заяви є після проведення підготовчого засідання, але до початку судового розгляду провадження. Хоча в цьому випадку суд детально не спирається на ч. 2 ст. 347 КПК.

Цивільний позов у кримінальному провадженні має бути пред'явлений до початку судового розгляду як структурного елементу стадії судового розгляду, адже саме в цей момент прокурор оголошує обвинувальний акт. Однак, якщо особа не встигла подати цивільний позов у кримінальному провадженні вона може подати позов у цивільне судочинство. В загальному інститут цивільного позову в кримінальному провадженні вимагає удосконалення.

Спиисок використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 03.04.2023).
2. Постанова ККС ВС від 20 серпня 2019 р. у справі № 652/219/17 (провадження № 51-9366км18). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/83836445
3. Постанова ККС ВС від 25 серпня 2020 р. у справі № 552/3638/19 (провадження № 51-500км20). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88522719
4. Постанова ККС ВС від 27 вересня 2018 р. у справі № 693/6763/15-к (провадження № 51-4690км18). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76860034

Ключові слова: цивільний позов, Верховний Суд, постанова, кримінальне провадження.

Key words: civil action, Supreme Court, resolution, criminal proceedings.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

КУХОЦЬКА АЛІНА СЕРГІЇВНА,
КУХОЦЬКИЙ ДЕНИС ІВАНОВИЧ

студенти 3-го та 4-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПРАВ ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Провідним принципом кримінального судочинства є змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, який закріплений у п. 3 ст. 129 Конституції України [1] та в ст. 22 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [2]. Про важливість цього принципу свідчить і те, що він прямо передбачений міжнародно-правовими актами, а саме: ст. 10 Загальної декларації прав людини [3] та ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [4]. Водночас, із системного аналізу усіх цих актів вбачається, що у них, насамперед, зображується модель змагальності між двома сторонами: стороною захисту та стороною обвинувачення. Вважаємо, що у кримінальному провадженні не менш вагомим учасником є потерпілий, оскільки саме він є тим суб'єктом, якому вчиненням кримінально протиправного діяння завдано певний вид шкоди (правам, інтересам, майну тощо). Отже, дослідження обсягу процесуальних прав потерпілого у кримінальному провадженні та проблемні аспекти їх реалізації на практиці дійсно є актуальним питанням, яке потребує наукового дослідження.

Варто розпочати з того, що проблематика реалізації прав потерпілого у кримінальному провадженні породжена тим, що сама по собі процедура набуття особою правового статусу потерпілого у кримінальному провадженні характеризується певними складнощами. Відтак, науковець Ткаченко І. слушно звертає увагу на те, що складнощі породжені, насамперед, відмінностями трактування поняття «потерпілий» у кримінально-правовому та кримінально-процесуальному розумінні, що, відповідно, зумовлює труднощі ідентифікації потерпілого у рамках кримінального провадження [8, с. 191].

Іншим аспектом є те, що у КПК потерпілий постає окремим учасником, і тільки в деяких випадках потерпілий належить до сторони обвинувачення (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК) [2]. Так, згідно з судовою практикою ККС ВС, ці випадки можливі: «<…> у разі зміни прокурором обвинувачення в суді на менш тяжке, або зменшення його обсягу, або при його відмові від обвинувачення; у разі здійснення кримінального провадження у формі приватного обвинувачення <…>», що закріплені у ст. 340 КПК. За таких умов: «потерпілий, який погодився підтримувати обвинувачення в суді, користується всіма правами сторони обвинувачення під час судового розгляду» (ч. 4 ст. 340 КПК) [5; 6].

Отож, у зв'язку із цим доцільно констатувати, що повноцінний правовий статус потерпілий має лише у випадку, коли він набуває правового статусу сторони обвинувачення. До цього моменту, правовий

статус потерпілого у кримінальному провадженні, порівняно зі сторонами кримінального провадження, є значно вужчим. Для прикладу, потерпілий не має права на подання клопотання до слідчого судді/суду про тимчасовий доступ до речей і документів (Постанова ККС ВС у справі № 161/19398/17) [10].

Іншим прикладом може слугувати те, що потерпілий позбавлений права клопотати про проведення експертизи безпосередньо до слідчого судді відповідно до положень ч. 1 ст. 242 КПК [2]. У той же час, у ст. 15 Закону України «Про судову експертизу» передбачається можливість потерпілим замовити проведення експертизи [7]. Проте, такий доказ суд навряд чи визнає допустимим через порушення порядку одержання доказів, передбаченого нормами КПК.

Також дається взнаки і формальність окремих процесуальних прав потерпілого, які на практиці неможливо реалізувати. Для прикладу, положеннями КПК потерпілий наділений правом збирати та подавати докази. Втім, нині ці права не можуть бути реалізовані потерпілим у повному обсязі з огляду на відсутність механізмів, які б давали йому змогу в належний спосіб одержувати необхідні докази. Безперечно, що нездатність отримати доказ унеможливлює і його подання [9, с. 290–291].

Для прикладу, у ст. 220 КПК законодавець передбачає можливість потерпілому подавати клопотання слідчому, прокурору, дізнавачу, які мають розглянути його в строк не більше трьох днів з моменту подання [2]. Водночас, даний механізм має певні недоліки: трапляються випадки, коли подані клопотання з різних причин не розглядаються уповноваженим суб'єктом у встановлений законом строк, а про результати його розгляду потерпілі не повідомляються. Приклади таких випадків можемо побачити у справах № 544/660/21 [11] та № 592/1472/20 [12]. Отож, запропонований законодавцем механізм збирання потерпілим доказів, по-перше, значно сповільнює досудове розслідування; по-друге, він не є ефективним, оскільки обов'язок задовольнити подане клопотання у відповідного уповноваженого суб'єкта відсутній.

Наостанок, зазначимо також про дисбаланс змісту права на захист у підозрюваного та потерпілого в рамках кримінального провадження. Незважаючи на те, що підозрюваний не має обов'язку доводити суду свою невинуватість, так як законом на нього розповсюджується презумпція невинуватості (ст. 62 Конституції України) [1], держава гарантує йому захисника (ст. 48 КПК). Натомість, потерпілий, права та інтереси якого порушенні кримінальним правопорушенням, позбавлений права мати державного адвоката, окрім певних випадків, і може покладатися лише на сторону обвинувачення, яка в той же час не має прямого чітко визначеного обов'язку діяти в інтересах потерпілого [2].

Таким чином, у ході дослідження нами з'ясовано, що окремі аспекти реалізації процесуальних прав потерпілого у кримінальному провадженні характеризуються: 1) труднощами у набутті правового статусу потерпілого; 2) дисбалансом прав потерпілого порівняно зі стороною захисту та обвинувачення (завідомо невигідне становище потерпілого); 3) формальне закріплення окремих прав потерпілого без

практичного механізму їх реалізації (зокрема, право збирати та подавати докази); 4) незабезпеченням у достатній мірі права потерпілого на захист як особи, яка постраждала від вчиненого кримінального правопорушення.

Виходячи із цього, необхідними є подальші дослідження щодо обґрунтування необхідності перебудування існуючої моделі кримінального провадження, яка б визнавала потерпілого рівноцінним учасником змагального процесу. Пропонуємо внести зміни до ст. 49 КПК (надати право потерпілому мати державного адвоката) та до ч. 1 ст. 242 КПК (додати потерпілого до суб'єктів, що можуть клопотати про проведення експертизи слідчому судді).

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 03.04.2023).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 03.04.2023).
3. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 03.04.2023).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 03.04.2023).
5. Постанова ККС ВС від 04.10.2021 р. у справі № 756/10189/20 (провадження № 51-517кмо21). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100214761 (дата звернення: 07.04.2023).
6. Постанова ККС ВС від 14.05.2020 р. у справі № 461/4358/17 (провадження № 51-4665км19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89345785 (дата звернення: 07.04.2023).
7. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12 (дата звернення: 03.04.2023).
8. Ткаченко І. М. Потерпілий у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві: актуальні питання теорії та практики. *Київський часопис права.* 2022. № 4. С. 185–193. URL: https://doi.org/10.32782/klj/2022.4.28 (дата звернення: 07.04.2023).
9. Щиголь О. Забезпечення прав потерпілого на збирання та подання доказів під час досудового розслідування. *Підприємництво, господарство і право.* 2021. № 3. С. 289–295. URL: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.3.47 (дата звернення: 07.04.2023).
10. Постанова ККС ВС від 02.04.2020 р. у справі № 161/19398/17 (провадження № 51-8733км18). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88739861 (дата звернення: 07.04.2023).
11. Ухвала Пирятинского районного суда Полтавской області від 11.05.2021 р. у справі № 544/660/21 (провадження № 1-кс/544/175/2021). URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/96800649 (дата звернення: 07.04.2023).

12. Ухвала Ковпаківського районного суду міста Суми від 05.02.2020 р. у справі № 592/1472/20 (провадження № 1-кс/592/719/20). URL: https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87408926 (дата звернення: 07.04.2023).

Ключові слова: процесуальні права потерпілого, кримінальне провадження.
Key words: procedural rights of a victim, criminal proceedings.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

КУЧЕРУК ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Загальновідомим є той факт, що запорукою своєчасності дій учасників кримінального процесу є саме встановлення процесуальних строків. Чіткі строки процесуальної діяльності забезпечують швидке, всебічне досудове розслідування і судовий розгляд та сприяють своєчасності доказування та дотримання прав і обов'язків учасниками процесуальної діяльності.

Тому для того, щоб всі поставлені задачі кримінального провадження були виконані вчасно та належним чином, Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК) [1] передбачені чіткі, граничні терміни проведення певних дій. Так, відповідно до ч. 1 ст. 131 КПК процесуальні строки – це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії.

Внаслідок введення 24 лютого 2022 р. воєнного стану в Україні виникла потреба у внесенні змін до чинного законодавства, а саме до КПК щодо питань, які стосуються процесуальних строків. Так, до КПК було внесено ряд змін, а саме до ст.ст. 238, 241 та 615 КПК, але навіть в умовах воєнного стану, зміст та форма здійснення кримінального провадження мають залишатись незмінними і не порушувати засади кримінального провадження, але повинні братись до уваги положення закріплені в розділі ІХ-1 КПК [2]. Однією із засад кримінального процесу є розумні строки, тобто такі, які є необхідними при виконанні кожної процесуальної дії чи ухваленні рішення, а отже запровадження в нашій країні воєнного стану не звільняє учасників кримінального провадження від дотримання таких строків.

Зміни стосуються багатьох процесуальних дій, зокрема, розгляду питання тримання під вартою. У разі наявності об'єктивних причин, внаслідок яких неможливий розгляд цього питання, вказаний запобіжний захід вважається продовжений, але не більше, ніж на два

місяці, допоки суд не вирішить дане питання. Також продовжити строк дії такої ухвали може керівник органу прокуратури за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором на один місяць. До того ж варто зазначити, що строк тримання під вартою може продовжуватись необмежену кількість раз під час досудового розслідування.

Також Законом № 2201-ІХ, який набрав чинності 1 травня 2022 р., було скорочено строк вручення письмового повідомлення про підозру до 48 годин з моменту її затримання, якщо з об'єктивних причин не вдалося вручити затриманій особі підозри протягом 24 годин, до внесення змін строк становив – 72 години. Тому, якщо протягом 48 годин не було вручено повідомлення про підозру, особа підлягає негайному звільненню.

Важливим є питання поновлення процесуальних строків у зв'язку з воєнним станом. Варто зауважити, що введення воєнного стану не зупиняє перебіг процесуальних строків, натомість може слугувати вагомою причиною для їх поновлення. У практиці Верховного Суду [3] (див., наприклад: постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.11.2022 р. у справі № 990/115/22) зазначено, що врахування обставин у кожній справі відбувається в індивідуальному порядку із обов'язковим врахуванням доводів учасників процесу, що такі причини пропуску строків на вчинення певних процесуальних дій є дійсно обґрунтованими та об'єктивними. Якщо особа доведе вагомість причин пов'язаних з воєнним станом, то суд зобов'язаний поновити процесуальні строки. До таких підстав можна віднести: місцезнаходження суду, перебіг бойових дій, чи має можливість особа звернутися до суду, адже до прикладу вона знаходиться на території, яка є окупованою чи перебуває на військовій службі. Тобто, сам факт того, що в Україні введено воєнний стан не є підставою для поновлення процесуальних строків. Лише у випадку, якщо учасник процесуальних правовідносин обґрунтує в клопотанні вагомість певної причини в конкретно його випадку – це запобігає зловживанню процесуальними правами учасниками кримінального провадження.

Отже, введення воєнного стану в Україні вплинуло на кожну сферу взаємовідносин громадян, в тому числі на здійснення кримінального провадження, а саме, в частині встановлення та поновлення процесуальних строків. Такі зміни до КПК України є обґрунтованими, адже це допомогло відновити та налагодити процес здійснення кримінального провадження у воєнних реаліях та захищає права учасників кримінального процесу, та одночасно виключає можливість зловживання такими правами в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (зі змінами та доповненнями станом на 3 травня 2023 р.). URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримі-

нального провадження в умовах воєнного стану» від 14 квітня 2022 р. № 2201-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2201-20
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 10.11.2022 р. у справі № 990/115/22. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/107354803

Ключові слова: кримінальний процес, кримінальне провадження, процесуальні строки, розумні строки, воєнний стан.
Key words: criminal process, criminal proceedings, procedural terms, reasonable terms, martial law.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Мурзановська А. В.

ЛИНЮК АНДРІЙ ІГОРОВИЧ,
СЛОБОДЯН УЛЯНА СЕРГІЇВНА

студенти 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ПОЧАТКУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАКТИКИ

Питання щодо початку досудового розслідування є доволі дискусійним, особливо в плані необхідності та негайності внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та за який проміжок часу вноситься інформація. Чи потрібно вносити усі заяви в ЄРДР, коли саме досудове розслідування починається?

У ч. 2 ст. 214 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК), зазначається, що досудове розслідування починається з моменту внесення даних до ЄРДР [1].

На думку деяких вчених (Аленіна Ю. П. [2, с. 6], Гуртієвої Л. М. [3, с. 157] та інших) ще до внесення відомостей до ЄРДР реалізуються кримінальні процесуальні відносини. В цей же час Пашковський М. І. передбачає диференційоване бачення внесення відомостей до ЄРДР. Науковець у своїй адвокатській діяльності стикався із ситуаціями, а саме, коли «слідчим суддею було скасовано постанову про закриття кримінального провадження, відомості до ЄРДР за яким були внесені після оскарження бездіяльності слідчого на підставі п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК, встановлював, що слідчий з моменту внесення відомостей до ЄРДР не вчинив жодної слідчої чи процесуальної дії» [4, с. 65]. Пашковський М. І. визначає про необхідність внесення відомостей до ЄРДР до 24 годин, але в юридичній практиці необхідно диференційовано підходити до внесення даних до ЄРДР.

На нашу думку, по-перше, необхідно одразу вносити відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР; по-друге, до внесення даних до ЄРДР можна здійснити низку процесуальних дій, не тільки тих, які передбачені в ч. 3 ст. 214 КПК України, а й, наприклад, затримання особи (ст. 208 КПК), оскарження бездіяльності слідчого прокурора щодо невнесення відомостей до ЄРДР та ін.

Позиція Пашковського М. І. має відображення в практиці, а саме в постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) у справі № 556/450/18 (провадження № 51-4229км20) від 30 вересня 2021 р. У ній зазначається, що «дії, передбачені ч. 1 ст. 214 КПК України, були реалізовані на підставі анонімного звернення на адресу керівника місцевої прокуратури, у якому не було зазначено конкретних обставин, які б свідчили про наявність ознак злочину, а лише загальне повідомлення від імені жителів селища міського типу про незаконний збут наркотичних засобів обвинуваченим та іншими особами» [5]. Тому «суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що таке звернення, зміст якого не відповідає вимогам ч. 5 ст. 214 КПК України, у цьому випадку не могло бути безальтернативною підставою для внесення відомостей про кримінальне правопорушення щодо особи до ЄРДР та, відповідно, початку досудового розслідування» [5]. Тобто можна дійти висновку, що неможливо почати розслідування кримінального правопорушення, оскільки немає повної та достовірної інформації.

Як визначено в п. 4 ч. 5 ст. 214 КПК України, необхідно зазначити такі відомості як фактичні обставини, котрі свідчать про вчинення правопорушення [1]. Інколи такі заяви чи повідомлення можуть стосуватися адміністративних, цивільно-правових правовідносин. На практиці виникає проблема, що у більшості автоматичних заяв взагалі не містяться ознаки жодного правопорушення, або ж вони є помилковими чи наклепницькими, через що потрібно здійснювати додаткову перевірку, що не відповідає принципу процесуальній економії та негативно позначається на ефективності роботи слідчих. Також працівники звертають додаткову увагу на процесуальне оформлення початку досудового розслідування, перевірку заяв і після цього здійснюють закриття провадження. Але в цей час вони могли приділити увагу реальним та важливим кримінальним правопорушенням та здійснювати дії, котрі допоможуть їх розкрити [4].

Постановою ККС ВС у справі № 454/2576/17 передбачається обов'язковість внесення відомостей в ЄРДР. Зазначається, що «якщо відомості про кримінальне правопорушення до ЄРДР внесені прокурором, він зобов'язаний протягом п'яти робочих днів з дня внесення таких відомостей з дотриманням правил підслідності передати наявні у нього матеріали до відповідного органу досудового розслідування та доручити проведення досудового розслідування» [6]. Ми цілком погоджуємося з даною постановою суду і вважаємо, що внесення інформації до ЄРДР є необхідним, оскільки здійснення досудового розслідування в повній мірі до внесення відомостей до ЄРДР не допускається. Серед науковців визначається необхідність швидкого та миттєвого внесення інформації до ЄРДР. Слідчий, дізнавач, прокурор після прийняття та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення з огляду на їх зміст має перевірити достатність даних, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, за наслідками чого приймає рішення про початок досудового розслідування шляхом внесення відповідних відомостей до ЄРДР.

Отже, підсумовуючи наведене, можна зробити висновок, що зміни до кримінального законодавства покликані сприяти та підвищувати ефективність діяльності контролюючих органів. Але на практиці ж ситуація або не змінила становище, або ж погіршила його, додаючи працівникам ще більшої роботи та менше часу на здійснення дійсно важливих питань. Ми підтримуємо позицію про обов'язковість внесення відомостей про кримінальне правопорушення в ЄРДР протягом 24 годин, оскільки цей термін є достатнім та визначеним законодавством.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 15.03.2023).
2. Аленін Ю. П. Загальнотеоретичні проблеми вдосконалення кримінального процесуального законодавства в сучасних умовах. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д. ю. н., проф. Ю. П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С. 6–8.
3. Гуртієва Л. М. Початок кримінального провадження України та стадії досудового розслідування. *Правова держава*. 2017. С. 155–159.
4. Пашковський М. І. До питання про диференціацію підстав початку досудового розслідування. *Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присв. до 75-річчя д. ю. н., проф. Ю. П. Аленіна (м. Одеса, 20 листоп. 2021 р.) [Електронне видання] / відповід. ред.: Л. І. Аркуша, О. О. Торбас, В. А. Завтур ; Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. С. 65–70.
5. Постанова ККС ВС від 30 вересня 2021 р. у справі № 556/450/18 (провадження № 51-4229км20). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100109396
6. Постанова ККС ВС від 6 липня 2022 р. у справі № 454/2576/17 (провадження № 51-6206км19). URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/105218405

Ключові слова: досудове розслідування, початок досудового розслідування, ЄРДР.

Key words: pre-trial investigation, beginning of pre-trial investigation, URPI.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

МУКА ОЛЬГА АНДРІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

МЕДІАЦІЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН СВІТУ

У період сьогодення інститут медіації набирає значних обертів в цивільному процесі. Але яку роль медіація займає в кримінальному процесі не тільки в України, а й за рубежем?

Насамперед, Закон України «Про медіацію» закріплює таке визначення медіації: *«…Медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора намагаються запобігти виникненню чи врегулювати конфлікт шляхом переговорів.…»* [1]. Станом на сьогодні, в Україні дуже актуальні питання щодо медіації в кримінальному провадженні, як ніколи. Це обумовлено перевантажністю судової системи різними категоріями справ, довготривалістю розгляду справ у суді, виконанням судових рішень, запровадженням локдауну у 2020 р. з причини вірусу COVID-19, який заполонив всесвіт, а також повномасштабне вторгнення рф на територію України.

Сучасна історія розвитку медіації розпочинається ще у XIX ст. в США, коли професором Гарвардської юридичної школи Франком Сандером було опрелюднено концепцію суду з багатьма дверима (Multi-Door Courthouse) задля альтернативного вирішення спорів. Наразі, в США найрозвинутіший інститут медіації, оскільки, тільки 5 % справ розглядаються у судовому порядку, а решту – вирішують мирно [2, с. 90].

Ще один приклад прогресу медіації є в Польщі. В самому початку, в криінальному провадженні Польщі, медіацію застосовували лише в *період попереднього слідства й під час судового процесу*, але за умови попередньої перевірки оскарження. Згодом, у 2003 р. Міністром юстиції Польщі було підписано Розпорядження «Про медіаційне провадження у кримінальних справах», де були встановленні такі важливі моменти як: вимоги організації та осіб медіаторів, порядок їх реєстрації та виключення їх з реєстру при окружних судах та засади здійснення медіаційного провадження [3, с. 287]. Відповідно до польського законодавства, медіація не може бути проведена суддею, адвокатом, юридичним консультантом або іншою особою, яка працює в суді, прокуратурі або іншому органі, до компетенції якого входить притягнення конкретної особи до відповідальності. Тобто польським законодавцем передбачено вимоги до несумісності медіатора з іншою кримінально-процесуальною діяльністю. Також було встановлено, що Міністр юстиції Польщі визначає умови, що пред'являються установам і особам, уповноваженим на проведення посередництва, методи їх призначення, обсяг та умови їх доступу до матеріалів справи, а також

способи й основні етапи проведення такої процедури, маючи на увазі необхідність її ефективної реалізації [4, с. 143].

Щодо медіації в кримінальному провадженні в Україні, то 16 листопада 2021 р. було прийнято Закон України «Про медіацію», але проаналізувавши цей Закон, то там нема ані слова про медіаційний процес в кримінальному провадженні. Щоб покращити цю ситуацію, при внесені змін до КПК України, законодавець має враховувати такі важливі моменти:

1. Закріпити процесуальний статус медіатора в кримінальному процесі. Цей фактор є одним із найважливіших, оскільки, людина має бути добре освічена у кримінальному процесі.

2. Створення Єдиного державного реєстру медіаторів за відповідними галузями, як наприклад в Польщі.

3. Фінансове забезпечення. Оскільки, не у всіх є можливість оплатити послуги медіатора, тому було б чудово надати можливість щодо безоплатної послуги медіації в кримінальному провадженні.

Наразі в КПК є вже такі статті, які можна прирівняти до медіації, як приклад ст. 468 КПК України, відповідно до цієї статті в кримінальному провадженні є дві угоди:

1. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим.

2. Угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Відповідно до ч. 1 ст. 469 КПК України, то: *«1. Угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості стосовно угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим і підозрюваним чи обвинуваченим, захисником і представником або за допомогою іншої особи, погодженої сторонами кримінального провадження (крім слідчого, прокурора або судді)…»*, а щодо угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості згідно ч. 2 ст. 469 КПК України зазначено, що: «*2. Угода про визнання винуватості може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого….»* [5].

Наслідки укладання угоди між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим на підставі ст. 46 КК України є звільнення від відбуття кримінальної відповідальності [6].

Наслідками укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим є визначенням міри покарання за вчинення кримінального правопорушення на вигідних умовах для сторін. Доречним тут буде досвід Польщі в частині застосування медіації до широкої категорії кримінальних справ та її правових наслідків, а саме: в одних випадках успішно проведена медіація є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, а в інших – враховується судом як пом'якшуюча обставина під час призначення особі покарання. При цьому в КПК мають бути чітко визначені всі правові наслідки медіації. Крім того, заслуговує на увагу досвід Польщі щодо проведення медіації на будь-якій стадії кримінального провадження, у тому числі

і після винесення вироку, що дає можливість ефективно реінтегрувати засудженого у соціальну спільноту та забезпечити пріоритет відновної складової системи кримінальної юстиції.

Отже, виходячи з вищесказаного та аналізуючи законодавчі акти щодо інституту медіації в кримінально процесуальному законодавстві, дійшли підсумку, що є необхідність удосконалення законодавче закріплення даного інституту для належної процесуальної можливості його застосування у кримінальному процесі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про медіацію» від 16.11.2021 р. № 1875-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20
2. Кирдан Б. В., Широковська О. О. Зарубіжний досвід правового регулювання медіації як способу врегулювання спорів. *Юридичний електронний журнал*. 2022. С. 90. URL: https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/20
3. Турман Н. Інститут медіації в кримінальному процесі Польщі та України. *Підприємництво, господарство і право. Кримінальний процес*. 2019. С. 287. URL: https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.5.53
4. Мурзановська А. В., Пожар В. Г. Медіація і кримінальному процесі досвід України та Польщі. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2021. № 51. URL: https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.51.28
5. Кримінально процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
6. Кримінальний кодекс України від 05.04.2021 р. № 2341-III.

Ключові слова: медіація, кримінальне провадження, кримінальний процес.
Key words: mediation, criminal proceedings, criminal process.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

НЕПИЙВОДА АННА ВОЛОДИМИРІВНА,
ВОРОНКОВА АННА ВОЛОДИМИРІВНА

студентки 4-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ВІДМІННІСТЬ МІЖ ДІЗНАННЯМ І ДОСУДОВИМ СЛІДСТВОМ

Питання, які стосуються кримінального процесу займають багатьох спеціалістів, а також людей, котрі прагнуть краще розібратися в деталях цієї галузі, а саме відмінність дізнання від досудового слідства є одним з важливих.

Варто почати, що визначення досудового розслідування міститься в п. 5 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК). На даній стадії є порядок, який врегульований кримінально

процесуальним законом. Сьогодні КПК зазначає дві форми досудового розслідування: дізнання та досудове слідство. У кримінальному процесуальному законодавстві не так давно з'явився інститут, який відіграє суттєву роль у розслідуванні – «дізнання кримінальних проступків». Поняття кримінального проступку міститься в ч. 2 ст. 12 ККУ, а саме зазначається, що це є діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачено покарання яке не пов'язане з позбавленням волі. Також відповідальність за вчинений кримінальний проступок не має наслідком судимості. У ст. 12 ККУ також передбачено визначення злочину. Обидві форми досудового розслідування мають як спільне, так і відмінне. Розглянемо саме відмінності між цими формами.

Перша з них, а саме дізнання – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування кримінальних проступків. Наступною формою є досудове слідство – це форма досудового розслідування, в якій здійснюється розслідування злочинів.

Отже, із самих понять форм досудового розслідування випливає перша відмінність – це те, що в дізнанні мова йде тільки про кримінальні проступки, тобто розслідування відбувається до тих кримінальних правопорушень за які не передбачено позбавлення волі. За скоєння проступку також можливий такий вид покарання як: громадські роботи, виправні роботи, арешт, обмеження волі, позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (без урахуванням спеціальних видів покарань для військових). Під час другої форми, розслідування відбувається щодо злочинів.

Тому законодавство дає перевагу в розслідуванні кримінальних проступків органам дізнання – дізнавачу, тоді як розслідуванням злочинів займається слідчий, що є наступною відмінністю. Також до суб'єктів, котрі здійснюють досудове слідство відносять й інших.

Також варто звернути увагу на третю відмінність – під час першої форми досудового розслідування, а саме дізнання не допускається застосування запобіжних заходів таких як: домашній арешт, тримання під вартою чи застава.

Коли проводиться досудове розслідування злочинів багато слідчих і негласних слідчих дій виконуються слідчим чи за його ініціативою. Однак в п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК зазначено, що «прокурор в необхідних випадках особисто проводить слідчі та процесуальні дії в порядку, визначеному КПК» [2]. Тому відмінності форми досудового розслідування можуть проявлятися в процесуальних заборонах і обмеженнях. Слідчі дії, які передбачаються КПК, а також негласні слідчі дії є дозволеними під час досудового розслідування злочинів. Відмінність полягає у тому, що коли розслідування відбувається до кримінальних проступків, то проведення негласних слідчих дій має вужчий характер, відповідно до ч. 2 ст. 8 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод це здійснюється для запобігання кримінальних правопорушень та захисту, здоров'я, моралі і прав інших людей. Дізнавачам дозволено застосовувати такі: здобуття відомостей із електронних інформаційних систем або їх частин, доступ до яких не обмежується їх власником чи утримувачем, або не пов'язаний

з подоланням системи логічного захисту та щодо установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу.

У кримінальному процесуальному праві чітко не врегульовано питання відносно строків. В ухвалі від 28 грудня 2021 р. у справі № 489/3647/21 (провадження № 51-5949ск21) ККС ВС зробив висновок, що «чинним КПК врегульовано питання строків досудового розслідування до дня повідомлення особі про підозру тільки, що стосується злочинів. Не визначено питання їх обчислення стосовно кримінальних проступків». Суд дійшов висновку – строк досудового розслідування кримінальних проступків не може бути необмежений та перевищувати строк безпосередньо досудового розслідування, встановленого для злочинів. Відповідно до ст. 219 КПК, ст. 12 КК, ст. 58 Конституції та практику ЄСПЛ, «органи досудового розслідування мають виходити з того, що для кримінального провадження за ознаками кримінального правопорушення, яке є кримінальним проступком, строки досудового розслідування, а саме із моменту внесення відомостей в ЄРДР до моменту оголошення про підозру становлять 12 місяців і в разі необхідності мали бути продовжені» [1; 2]. КПК передбачає можливість розгляду у спрощеному порядку обвинувального акту, що зазначено в ст.ст. 302, 381, 383 КПК. Вважаємо, що кримінальне процесуальне законодавство потребує вдосконалення тому, що наявна певна суперечність щодо позиції дотримання ст. 129 Конституції і загальних засад кримінального провадження, тобто можливість використання судом як доказів при розгляді справ щодо кримінальних проступків письмових пояснень, показань свідків, потерпілих, спеціалістів і речових доказів без учасників кримінального провадження у спрощеному порядку розгляду обвинувального акту в суді, коли особа визнає свою вину в присутності захисника і не бажає брати участі в судовому розгляді справи. Тоді особа позбавлена й права апеляційного оскарження вироку. Тому спрощений порядок протирічить принципам змагальності сторін, доведеності перед судом переконливості доказів та гласності судового розгляду на забезпечення апеляційного перегляду справи, а також презумпції невинуватості, дизпозитивності.

Отже, у найближчий час Верховній Раді слід врегульовувати вказані прогалини кримінальних проступків. Оскільки на сьогодні позиція, яка стосується загальних засад кримінального провадження протирічить певним нормам законодавства. Вбачається, що головною відмінністю дізнання та досудового розслідування є те, що для першої форми досудового розслідування характерні кримінальні проступки, а для іншої розслідування злочинів. Таким чином й різниця полягає в суб'єкті, який буде здійснювати розслідування кримінального правопорушення. Відмінність досудового розслідування злочинів та кримінальних проступків виявляються у процесуальних заборонах та обмеженнях, що чітко вбачається при розслідуванні кримінальних правопорушень, а саме проведення слідчих дій та негласних слідчих дій. При розслідуванні кримінальних проступків обмежено застосування певних видів запобіжних заходів. Для дізнання притаманно те, що існує можливість розгляду у спрощеному порядку обвинувального акту.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. Дата останньої редакції: 01.01.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр (дата звернення: 03.04.20).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
3. Молдован В. В., Молдован А. В. Кримінальний процес України : лекції. Процесуальні документи. 2-ге вид., зі змін, та доповн. Київ : Алерта, 2016. 358 с.
4. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Видання 13-те доповн. і перероб. Київ : Правова єдність, 2017. 840 с.

Ключові слова: досудове розслідування, дізнання, досудове слідство.
Key words: pre-trial inquiry, inquiry, pre-trial investigation.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

НЕЧЕПУРЕНКО АННА ОЛЕКСІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ОСКАРЖЕННЯ ЗАТРИМАННЯ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Проблема оскарження затримання під час досудового розслідування є актуальною в Україні. Згідно з Конституцією України та міжнародними стандартами, кожен затриманий має право на оскарження свого затримання в суді. Однак, практика показує, що в Україні часто порушуються терміни доставлення затриманої особи до суду для вирішення питання про законність та обґрунтованість її затримання. Це може призвести до неправомірного тримання під вартою, що порушує права людини.

Враховуючи реалії сьогодення, складну ситуацію з якою зіштовхнулися у своїй роботі органи досудового та судового провадження, та їх перевантаженість, прогалина у актуальному кримінальному процесуальному законодавстві щодо невизначеності права особи на оскарження затримання набула неабиякої актуальності та нагальності вирішення.

Відповідно до положень п. 4 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [1] від 04.11.1950 р., усі, хто знаходиться в ув'язненні, будь то арешт або тримання під вартою, мають право звернутися до суду для проведення перевірки законності їх затримання. Суд має розглянути цю справу негайно і вирішити, чи було затримання здійснене згідно з установленими законами та з дотриманням прав людини. Якщо суд встановлює, що затримання було проведено незаконно, то він приймає рішення про негайне звільнення позбавленої волі особи.

Дане положення вдало кореспондує з положеннями ст. 29 Конституції України [2], а саме те, що ніхто не може бути затриманий або триматися під вартою, якщо це не передбачено законом, а рішення про таке заходження може бути прийняте тільки судом. Затриманий має право в будь-який час звернутися до суду для оскарження свого затримання і перевірки законності цього заходу.

Спеціальним законодавчим актом у питаннях затримання особи виступає Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) [3] від 13.04.2012 р. № 4651-VI, котрий закріпив, що кожна особа, яка була затримана за підозрою або обвинуваченням у вчиненні кримінального правопорушення або інакше позбавлена свободи, повинна негайно доставлена до слідчого судді, щоб вирішити питання щодо законності та обґрунтованості її затримання, іншого позбавлення свободи та подальшого тримання. Якщо особі не вручено вмотивованого судового рішення про тримання під вартою протягом сімдесяти двох годин з моменту її затримання, вона повинна бути негайно звільнена (ст. 12 КПК України).

Як влучно зазначає О. І. Тищенко, закон не встановлює чіткого порядку оскарження затримання під час досудового розслідування, що призводить до різної практики застосування закону. Однак, аналізуючи чинне законодавство у контексті його застосування, можна стверджувати, що оскарження затримання фактично здійснюється захисником під час досудового розслідування відповідно до ст. 206 КПК України [4, с. 123].

Варто зазначити, що у переліку ст. 303 КПК України відсутня така підстава оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування, як неправомірне затримання. Таким чином, дана стаття не передбачає можливості оскарження незаконного затримання під час досудового розслідування. Тому сторона захисту не може звернутися до слідчого судді зі скаргою на незаконність затримання через недосконаліть ст. 303 КПК України. Щоб вирішити це питання на практиці, сторона захисту може подати скаргу на законність затримання згідно зі ст. 206 КПК України, адже ця стаття встановлює загальний обов'язок судді захищати права людини, що може бути використано як засіб подолання законодавчої прогалини.

Отже, якщо сторона захисту сумнівається у законності затримання, їй слід подати скаргу до суду на його законність згідно зі ст. 206 КПК України. Суддя, який розглядає таку скаргу, має обов'язок перевірити законність затримання та ухвалити відповідне рішення.

Якщо сторона захисту не має можливості оскаржити затримання, це порушує її право на ефективний захист її свободи та особистої недоторканості. Тому, судді, які розглядають скарги сторони захисту на незаконне затримання особи відповідно до ст. 206 КПК України, діють правильно, оскільки це забезпечує захист прав затриманої особи [4, с. 124].

Таким чином, недотримання права сторони захисту на оскарження затримання може призвести до порушення її прав, тому правильною є практика суддів, які розглядають скарги сторони захисту

на незаконне затримання особи відповідно до ст. 206 КПК України, однак зміни процесуального законодавства мали би вирішити дану проблематику. На нашу думку, законодавчому органу варто розширити положення ст. 303 КПК України та доповнити її ще однією підставою оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування чи прокурора під час досудового розслідування – незаконне або необґрунтоване затримання.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top (дата звернення: 03.05.2023).
2. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 03.05.2023).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#top (дата звернення: 03.05.2023).
4. Тищенко О. І. Проблеми оскарження затримання під час досудового розслідування. *Тенденції і перспективи розвитку інститутів права та держави* : збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної конференції. Київ, 2018. С. 123–125.

Ключові слова: затримання, досудове слідство, оскарження затримання, законність затримання.
Key words: detention, pre-trial investigation, appeal against detention, legality of detention.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Пожар В. Г.

НОВІКОВА ДАР'Я ВІТАЛІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО СПРАВЕДЛИВІСТЬ ЯК ВИМОГУ ДО СУДОВОГО РІШЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ

Згідно з міжнародними стандартами, які, зокрема, визначені в ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, людям гарантовано право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом. Так як вираженням думки суду є безпосередньо судові рішення, то робимо висновок, що однією з вимог до даного рішення має бути саме справедливість. Що ця вимога несе в собі і чому вона законодавчо не закріплена?

Взагалі, термін «справедливість» достатньо часто фігурує у законодавчих актах, практиці Верховного Суду та ЄСПЛ. Крім того, багато країн мають закони про судову систему, які встановлюють процедури, яких мають дотримуватись для забезпечення справедливого процесу. Ці процедури можуть включати право на захист, право на адвоката та право на презумпцію невинуватості. Слід одразу зазначити, що саме поняття справедливості судового процесу законодавчо в Україні не розкривається. З аналізу наукових наробок вчених можемо зрозуміти, що це поняття є комплексним. Вимога справедливості визначається рівнем належного дотримання гарантій, що включає в себе механізми як матеріально-правового, так і процесуального характеру. Так як поняття справедливості несе в собі соціально-оціночне значення, маємо дослідити загальнонаукове визначення даного терміну. На думку Грищук О. В., справедливість є попередньою умовою здійснення усіх інших цінностей, що визначають орієнтири в життєдіяльності людини. У цьому значенні вона не просто правова цінність, а найвища з усіх соціальних чеснот, цінність, вимоги якої треба задовольняти ще до того, як розглядати вимоги інших цінностей [1, с. 429]. Що стосується формального визначення, Конституційний Суд України в рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 розглядає справедливе застосування норм права в неупередженості, а також вирішенні справ, незважаючи на особу підозрюваного (обвинуваченого) [2]. Не можемо повністю погодитись з даним визначенням, так як ігнорування особливостей конкретного рішення і конкретної особи, яка обвинувачується, фактично викреслює положення ст.ст. 66 та 67 Кримінального кодексу України, в яких зазначаються пом'якшуючі та обтяжуючі обставини, частина з яких безпосередньо пов'язані з особою підозрюваного (обвинуваченого). Щодо більш свіжого застосування даного поняття, відповідно до положень Рішення Конституційного Суду України (Велика палата) від 7 лютого 2023 р. № 1-р/2023, а саме абзаців другого, третього п.п. 4.1 п. 4 мотивувальної частини: «Справедливість – одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, справедливість є одним із загальнолюдських вимірів права. Зазвичай справедливість розглядають як властивість права, виражену, зокрема, в рівному юридичному масштабі поведінки й у пропорційності юридичної відповідальності вчиненому правопорушенню [3]». Можемо назвати дане визначення вдосконаленою версією попереднього, фактично, воно зводиться до того самого висновку: справедливість виражається у рівності, але більш конкретизує положення щодо вчиненого правопорушення, що вже відсилає нас до конкретних обставин справи, яка розглядається. Не можемо проігнорувати також згадування справедливості судового рішення у положенні ст. 410 КПК України, але визначення цієї вимоги воно не містить [4].

Переходячи до вимог до судового рішення ми бачимо закріплення їх у кримінальному процесуальному законодавстві, а саме у ст. 370 КПК України: законність, обґрунтованість і вмотивованість. Вважаємо за необхідне порівняти вказані вимоги зі значенням справедливості,

щоб упевнитись у необхідності її виокремлення як однієї з таких вимог. Відповідно до ч. 2 вищезазначеної статті, законність вимагає, щоб рішення було ухвалене компетентним судом згідно з нормами матеріального права, а також з дотриманням вимог щодо кримінального провадження. Тобто, законність судового рішення означає, що вирок має бути заснований на достовірних та об'єктивних доказах, які були представлені відповідно до законодавства та процедур; справедливим в той час є таке рішення, яке є доцільним у конкретній справі, зважаючи на правові положення та соціальні обставини справи, особливості вчинення правопорушення, особу обвинуваченого тощо. Обґрунтованість та вмотивованість рішення можна вважати складовими справедливості, так як справедливе рішення має враховувати всі обставини справи, всі докази мають бути проаналізовані і враховані судом, дане рішення має містити мотиви щодо його ухвалення, які будуть законно прийнятні та зрозумілі суспільству.

З аналізу вищесказаного, можемо зробити висновок, що в контексті справедливості, процесуальне рішення має бути об'єктивно і доцільно застосованим у конкретній справі, відповідати всім моральним вимогам суспільства щодо покарання або виправдання у чітко визначеній справі і саме за даних обставин, таке рішення має бути бездоганним як у своїй процесуальній основі, так і матеріальному застосуванні. Отже, вимога до справедливості є ключовою складовою правосуддя і має законодавче відображення в багатьох міжнародних та національних законах. Судові рішення повинні бути не тільки відповідними закону, але й справедливими для всіх сторін, що беруть участь у справі. Воно фактично є основною вимогою, яка включає в себе дотримання законності, обґрунтованості і вмотивованості, а також позитивну оцінку суспільства на дане рішення. Вважаємо за потрібне включити дану вимогу до ст. 370 КПК України, а також законодавчо визначити поняття справедливості задля превентивного недопущення суб'єктивізації даного поняття учасниками судового процесу.

Список використаних джерел

1. Грищук О. В. Людська гідність у праві: філософські проблеми : монографія. Київ : Атіка, 2007. 432 с.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 02.11.2004 р. № 15-рп/2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 56 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу третього частини другої статті 22 Закону України «Про повну загальну середню освіту» : Рішення Конституц. Суду України від 07.02.2023 р. № 1-р/2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-23

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

Ключові слова: міжнародні стандарти, справедливість, кримінальній процес, рівність.

Key words: international standarts, justice, criminal process, equality.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Гуртієва Л. М.

СЄБОВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ОКРЕМОЇ КАТЕГОРІЇ ОСІБ

Стаття 6 КПК України встановлює загальне правило про дію цього Кодексу за колом осіб, яке передбачає, що кримінальне провадження за правилами КПК України здійснюється щодо будь-якої особи, крім випадків, передбачених ч. 2 цієї статті [1].

Диференціація процесуальної форми кримінальних проваджень є важливим елементом забезпечення справедливого правосуддя та засад правової держави. Процесуальна форма включає в себе встановлену законом процедуру судочинства, визначені принципами кримінального процесу умови, послідовність і порядок діяльності учасників процесу, засоби реалізації їх прав, свобод та обов'язків, процедуру здійснення окремих процесуальних дій і прийняття юридичних рішень, а також режим документування процесуальної діяльності. Всі ці елементи процесуальної форми спрямовані на досягнення мети кримінального процесу та розв'язання завдань, забезпечуючи правовий захист, справедливість і рівність перед законом усіх учасників процесу [2, с. 20].

Кримінальне провадження здійснюється у визначеній у законі процесуальній формі, яка сьогодні отримує певну диференціацію та представлена в трьох режимах:

1) основна традиційна загальна процесуальна форма;

2) спрощене досудове провадження щодо кримінальних проступків (дізнання) тощо;

3) ускладнений порядок притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх та інших осіб, що потребують підвищеного захисту [3, с. 290].

Особливий ускладнений порядок кримінального провадження застосовується відповідно до положень ст. 480 Кримінального процесуального кодексу України.

Так, згідно з ч. 1 ст. 408 КПК України, особливий порядок кримінального провадження має застосовуватися до таких осіб як народний

депутат України; суддя Конституційного Суду України, Вищого антикорупційного суду, а також присяжного, члена Вищої ради правосуддя, члена Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;кандидат у Президенти України;Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; член Рахункової палати; депутат місцевої ради;адвокат: Генеральний прокурор, його заступники, прокурор Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; працівники НАБУ, Голову Національного агентства з питань запобігання корупції, його заступника [1].

Згідно з твердженням А. В. Шевчишена, системи винятків щодо наведених у главі 37 КПК України осіб визначаються з огляду на їх особливе суспільне значення професійної діяльності та високу імовірність для них стати об'єктом протиправних дій із боку інших осіб. Це може призвести до упередженого ставлення до них з боку громадян та службових осіб правоохоронних органів та прокуратури в разі реального вчинення кримінальних правопорушень. Такі системи винятків мають забезпечувати права та інтереси цих осіб, забезпечуючи водночас справедливість та дотримання законності в процесі кримінального провадження [4, с. 115].

Проте ми схильні вважати, що такий режим має публічно-правовий характер і не є особистим привілеєм вказаних суб'єктів.

Так, до прикладу, ОСОБА_3 подав позов до суду з метою визнання протиправними дій заступника Генерального прокурора, які були вчинені у кримінальному провадженні. Конкретно, позивач стверджував, що повідомлення про підозру було вручено йому неуповноваженою особою і з порушенням порядку, встановленого КПК України.

Тут можемо відзначити, що особливості повідомлення про підозру окремій категорії осіб полягають у тому, що здійснюватися воно має спеціально уповноваженими суб'єктами, які визначені законом. Згідно з ч. 1 ст. 276 та ст. 481 КПК України, повідомлення про підозру може бути здійснене Генеральним прокурором, його заступником або керівником регіональної прокуратури в межах його повноважень. Проте, на практиці дуже часто учасники кримінального провадження, визначені у ст. 480 КПК України, повідомляються про підозру слідчим, який діє на підставі доручення вищестоящого прокурора в порядку ст.ст. 36, 40 КПК України [5].

Системний аналіз законодавства України, зокрема, КПК України, Закону України «Про прокуратуру» доводить, що за Генеральним прокурором, його заступником, керівником регіональної прокуратури не закріплено права давати доручення в конкретному кримінальному провадженні слідчому або процесуальному керівнику про повідомлення особи про підозру, адже вони не здійснюють процесуальне керівництво досудовим розслідуванням.

Тобто, можна відзначити, що вище описана справа є типовим прикладом того, як важливо дотримуватися процесуальних правил та порядку в кримінальному провадженні. Якщо процесуальні правила не дотримуються, це може призвести до порушення прав підозрюваного або обвинуваченого і навіть до анулювання деяких процесуальних дій або рішень, які були вчинені незаконно.

Отже, кримінальне провадження щодо окремої категорії осіб може мати свої особливості залежно від конкретних обставин. Наприклад, якщо йдеться про осіб, які займають певні посади або мають особливий статус (наприклад, державні службовці, працівники правоохоронних органів, народні депутати тощо), то можуть бути застосовані певні процесуальні норми, що враховують їхні особливості.

Ст. 480 КПК України передбачає, що підозрюваним у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених статтями, зазначеними у цій статті, є особи, які займають визначені посади, або інші особи, які за визначеними законом підставами наділені певними повноваженнями. Для таких осіб можуть бути застосовані особливі процесуальні норми, наприклад, щодо порядку повідомлення про підозру, порядку притягнення до кримінальної відповідальності, затримання і обрання запобіжного заходу, забезпечення умов для здійснення службових обов'язків, виключення можливості впливу на свідків тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 1. Ст. 88 (із змінами та доповненнями).
2. Тертишник В. М. Кримінальний процес України : підручник. 7-ме вид., доп. і перероб. Київ : Алерта, 2017. 840 с.
3. Сачко О. Проблеми кримінального провадження щодо осіб зі статусом недоторканності, адвокатів та інших посадових осіб, щодо яких передбачений підвищений ступінь захисту. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 12. С. 290–294.
4. Шевчишен А. В. Деякі особливості початку досудового розслідування щодо осіб, зазначених у статті 480 КПК України, у разі вчинення ними корупційного злочину. *Наше право*. 2017. № 1. С. 114–121.
5. Постанова ВП ВС від 10.04.2019 р. № 808/390/18, К/9901/52086/18, 11-1424апп18. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/C007710?an=13&ed=2019_04_10

Ключові слова: кримінальне провадження, процесуальна форма, окрема категорія осіб, особливий статус.

Key words: criminal proceedings, procedural form, a separate category of persons, special status.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

СКАЛЕЦЬКА ВІКТОРІЯ ВАДИМІВНА

студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ СПІВРОБІТНИЦТВА КОМПЕТЕНТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

17 липня 1998 р. в Римі був підписаний договір про створення Міжнародного кримінального суду (далі – МКС), який став першим постійно діючим міжнародним судом, що розслідує злочини геноциду, військової агресії, воєнні злочини та злочини проти людяності. Цей договір отримав назву Римський статут. Проте існують певні проблеми з приєднанням України до Римського статуту. Варто вказати, що Україна була однією із учасниць міжнародної конференції, на якій його було прийнято і, навіть, підписала Статут 20 січня 2000 р., але досі не ратифікувала. Це пов'язано з прийняттям висновку Конституційним Судом України від 11 липня 2001 р. № 3-в/2001 [1], відповідно до якого ратифікація Римського статуту суперечитиме Конституції України. Цей висновок викликав чималу дискусію, що навіть призвела до доповнення ст. 124 Основного закону України ч. 6 у наступній редакції: «Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду» [2].

Актуальність даної теми значно зросла з початком повномасштабного вторгнення рф в Україну 24 лютого 2022 р. Верховна Рада ухвалила законопроєкт від 3 травня 2022 р. № 2236-IX [3] (набрав чинності 20.05.2022), яким були внесені зміни до ст.ст. 183 і 208 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [4], а також доповнено його новим розділом, який регламентує особливості співробітництва з МКС.

Аналіз змісту розділу IX-2 КПК дає можливість зробити висновок про те, що відповідними нормами розповсюджується предметна та персональна юрисдикція МКС на національні кримінальні правовідносини, визначається порядок взаємодії органів України із МКС у випадках: 1) передання проваджень до Суду, а також запитів про надання допомоги; 2) прохань самого МКС про надання допомоги у вигляді проведення певних процесуальних дій, прохань про арешт та передачу осіб, а також перейняття проваджень від МКС Україною. Тепер до особи, щодо якої надійшло прохання МКС про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, відповідно до п. 7 ч. 2 ст. 183 КПК, можна застосувати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою [4] без визначення розміру застави. Ч. 4 ст. 208 КПК була доповнена абзацом, яким передбачається можливість видачі особи, що була затримана у зв'язку з розшуком МКС, за її згодою, у спрощеному порядку, відповідно до ст. 630 КПК. Новим розділом КПК визначено два органи, які реалізують власне співробітництво з МКС. До них належать

Офіс Генерального прокурора та Міністерство юстиції України (вони в загальному названі центральним органом).

Новий розділ КПК також встановив: 1) особливості та наслідки передання проваджень до МКС, а також можливість України перейняти провадження у Суду щодо злочинів проти правосуддя і проваджень щодо громадян України; 2) порядок виконання прохань МКС про надання допомоги у проведенні певних процесуальних дій та підстави відкладення виконання цих прохань; 3) можливість Прокурора МКС або уповноважених ним осіб самостійно проводити певні процесуальні дії на території України (окрім процесуальних дій, виконання яких в Україні є можливим тільки з дозволу слідчого судді, суду або за погодженням з прокуром); 4) особливості передачі особи, яка перебуває під вартою або відбуває покарання у вигляді позбавлення волі, до МКС для проведення окремих процесуальних дій, наприклад, давання показань, але лише за письмовою згодою такої особи; 5) порядок оформлення запитів про надання допомоги до МКС; 6) перелік прав особи, щодо якої надійшов запит про співробітництво; 7) що максимальна тривалість запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на прохання МКС про тимчасовий арешт становить 60 діб, розгляд клопотання прокурора про застосування такого запобіжного заходу здійснюється слідчим суддею у найкороший строк, що не може бути більшим за 72 години з моменту затримання; 8) у разі надходження прохання МКС про арешт і передачу особи, прокурор за дорученням центрального органу звертається до слідчого судді з клопотанням про застосування до особи запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою до її передачі до МКС; 9) витрати, які були понесені у зв'язку з виконанням прохань МКС вважаються процесуальними витратами, частина яких покривається за раухнок Державного бюджету України, а також окремі витрати можуть бути відшкодовані самим МКС.

Ст. 89 Римського статуту встановлює для держав, до яких направлена вимога про передачу особи Суду, зобов'язання про таку передачу. А положеннями більшості національних конституцій забороняється екстрадиція громадян (у тому числі й Конституцією України: ст. 25). Варто звернути увагу на те, що МКС використовує термін «передача у розпорядження особи», а не «екстрадиція». Тому Статутом диференційовано ці поняття. І, згідно з ним, передача означає тільки доставку особи державою до Суду, натомість екстрадиція є доставкою особи однією державою до іншої згідно з положеннями міжнародних договорів або національного законодавства. Відповідно до ч. 2 ст. 25 Конституції України забороняється екстардиція громадян України іншій державі. Тобто заборона стосується саме національної, а не міжнародної юрисдикції. Такого роду тлумачення дозволяють обходити складну і тривалу процедуру внесення змін до Конституції.

Підводячи підсумок, варто сказати, що початкові кроки законодавця, які відобразились у внесенні змін до КПК є суттєвим досягненням у створенні умов для притягнення до кримінальної відповідальності злочинців, що вчиняють воєєні злочини на території України та подальшої ратифікації Римського статуту

з імплементацією його положень для захисту від найжорстокіших злочинів проти людяності.

Список використаних джерел

1. Висновок Конституційного суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський статут) від 11.07.2001 р. № 3-в/2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003v710-01 (дата звернення: 30.04.2023).
2. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text
3. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо співробітництва з Міжнародним кримінальним судом: закон України від 3 травня 2022 р. № 2236-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20#top (дата звернення: 30.04.2023).
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17

Ключові слова: кримінальний процес, Міжнародний кримінальний суд, Римський статут, співробітництво з Міжнародним кримінальним судом.
Key words: criminal process, the International Criminal Court, the Rome Statute, cooperation with the International Criminal Court.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Мурзановська А. В.

СОЛОВЕЙ АННА ОЛЕГІВНА

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

РЕПАРАЦІЇ ТА ІНШІ ЗАХОДИ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ

Сьогоденне становище суспільства та держави потерпає від військової агресії, через що наявна велика потреба у поновлені порушених прав. Однак, дії країни-агресора спричинили шкоду різного типу – майнову, стосовно власності громадян та нашої країни, моральну та фізичну. Постає проблемне питання забезпечення дій, що могли хоча б частково відновити порушене право та становище, що може виражатись у виплаті репарацій країною, що вчиняє військову агресію. Репараціями можна вважати форму матеріально відповідальності, яка полягає у відшкодуванні шкоди державі,

що постраждала через дії країни агресора [3]. Загалом, таке явище як репарації, застосовуються у грошовій формі, однак не є зрозумілим, чи можливо таким чином компенсувати завдану моральну чи фізичну шкоду, чи буде така дія співмірною, а тому є потреба у застосування інших заходів відповідальності. Відповідно до зазначеного, дане питання потребує аналізу.

Загалом питання репарацій є явищем, яке широко досліджувалось науковцями у відповідності з міжнародно-правовим аспектом, оскільки саме поняття пов'язано зі встановленням міжнародної відповідальності для країн, що вчиняли військові дії та агресію. Прикладом може послугувати дослідження виплати репарацій Німеччиною, по завершенню ІІ Світової війни, М. М. Камишанським [5]. Окремо, питання репарацій було предметом дослідження Г. П. Циверенко у праці «Фактичні підстави для виникнення міжнародно-правової відповідальності» [6]. Теж саме висвітлив О. В. Багінський, в науковій доробці «Заходи держави в постконфліктному суспільстві» [7]. Крім того, вклад у конкретне та загальне вивчення такого поняття як «репарації» внесли такі дослідники, як В. А. Василенко, Р. В. Кравчук, Ю. В. Щокін та ін.

Дійсно, репарації у формі грошових коштів є класичною моделлю, однак є проблемне питання – у який спосіб є можливим притягнення країни-агресора до відповідальності, особливо при сплаті великих та особливо великих грошових сум. Накладення такої відповідальності є можливим після доведення вини у кримінальному процесі. Однак, важливим є те, кого саме притягувати до відповідальності: конкретну особу, що вчинила дію, що порушила невід'ємне право особи або ж пошкодила власність, чи представника або групу представників, попередньо встановлених країною-відповідачем у процесі. Окремо, не є зрозумілим, як постраждалим особам або органам влади збирати докази причетності до вчинення злочину конкретною особою, оскільки невідомо, у який час і де могла перебувати особа, ще досі немає доступу до деяких територій для проведення дій по збору доказів тощо. Тому, є необхідним та важливим завданням встановлення певного механізму дій по встановленню відповідальних осіб та збору доказів їх причетності до відповідних воєнних злочинів.

Другим аспектом огляду може послугувати відшкодування моральної або фізичної шкоди. Є зрозумілим, що не усі гроші та загалом матеріальні цінності зможуть відновити моральний стан осіб, що постраждали від війни, або ж відновити становище, у якому перебувають травмовані через війну особи. Є можливим, що репарації, сплачені у достатньому розмірі можуть частково покрити заходи, направлені на відновлення стану здоров'я, однак це не зможе охопити усі випадки. Ця проблема існує через те, що особи могли отримати окремі види травм, які не є співмірними з розміром репараційних коштів. Окремо, постає питання моралі, чи можливо взагалі співставляти здоров'я осіб та кошти, чи може вибачення у такій формі бути достатнім. Тому, в цьому аспекті можна розглядати і можливість застосування реституції, сутність якої полягає у поверненні особи до стану,

який існував до вчиненого правопорушення. Тобто, поновлення порушеного становища може відбуватись і в інші способи, відмінні від грошових. Окремо, можна наголосити на можливості застосування також компенсації та реабілітації для таких осіб. Загалом, така відповідальність може бути встановлена у кримінальному процесі для винних осіб, однак може існувати і у суміжних програмах, що будуть додатковою дією до рішення суду [1, с. 3–5].

Воєнні злочини є окремими видами злочинів, за які у міжнародному праві передбачено окремі види відповідальності. До прикладу, ними можуть виступати сатисфакція, що є подібною до реабілітації та гарантії неповторення. Однак вони, так само як і репарації не мають свого закріплення у Кримінальному процесуальному кодексі. Чи є потреба у їх внесення до цього закону – питання відкрите до роздумів науковців та фахівців права, оскільки Законом передбачена можливість подання цивільного позову у кримінальному провадженні. Однак на перевагу їх закріплення можна навести аргумент: розширений перелік інструментів відшкодування шкоди для осіб дасть можливість суддям більш точно та ефективно поновити порушене становище. Окремо, закріплення цих понять та механізмів їх застосування пришвидшить розуміння та усвідомлення такого явища суспільством, сприятиме більшій якості захисту осіб, чиї права було порушено. У такому контексті можна наголосити і на тому, що з можливою появою у Кримінальному процесуальному кодексі такого явища та його регулювання, виникне потреба у проведенні тренінгів або курсів для того, аби суди змогли якомога швидше сприйняти нововведення та оперувати цим явищем ефективно та доречно [1, с. 31; 2, 4].

Отже, враховуючи вищенаведене, важливо зауважити, що репарації у кримінальному процесі можуть відігравати значну роль, однак таке явище, та суміжні з ним, викликає багато неточностей та непорозумінь у застосуванні. Воно потребує змістовної оцінки фахівцями, аналізу міжнародної практики та створення робочих механізмів дії. Введення репарацій та суміжних інструментів до Кримінального процесуального кодексу потребує правильної підготовки як судів, що безпосередньо будуть працювати з ним, так і суспільства. Опрацювання також буде потребувати і сам процес встановлення вини осіб, що вчинили воєнні злочини, а саме збір доказів, вирахування розміру шкоди та ін.

Список використаних джерел

1. Лутковська В. В., Лук'яненко Ж. В. Порівняльний аналіз та рекомендації Україні щодо репарацій та статусу документів, виданих на тимчасово окупованій території. URL: https://rm.coe.int/recognition-of-civil-documentation-ukr/1680a0c5e2
2. Офіс генерального прокурора. URL: https://warcrimes.gov.ua/qa.html
3. Бояринцев О. Репарації без договору про капітуляцію: як Україна зможе отримати компенсацію за шкоду, завдану збройною агресією рф. *Юридична газета online.* 12 квітня 2023 р. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/reparaciyi-bez-dogovoru-pro-kapitulyaciyu-yak-ukrayina-zmozhe-otrimati-kompensaciyu-za-shkodu-zavdan.html

4. Магомедов М. Репарації, компенсації та сатисфакція: якою буде відповідальність агресора за війну в Україні. *Interfax Ukrain.* 20 січня 2023 р. URL: https://interfax.com.ua/news/blog/885884.html
5. Камишанський М. М. Міжнародно-правове регулювання використання компенсації як форми відшкодування шкоди держав і міжнароних міжурядових організацій за міжнароднопротиправні діяння: на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Харків, 2017. 210 с.
6. Циверенко Г. П. Фактичні підстави для виникнення міжнародно-правової відподідальності. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 73. С. 152–157.
7. Багінський А. В. Заходи держави в постконфліктному суспільстві. *Вісник Національного технічного університету України Київський політехнічний інститут.* Політологія. Соціологія. Право. 2019. № 1. С. 17–20.

Ключові слова: репарації, відновлення, порушене право, відповідальність.
Key words: reparations, renewal, violated right, liability.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Мурзановська А. В.

СУЧКОВА ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА,
БЕНЬ АНГЕЛІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентки 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ ЗАСАДИ ПОВАГИ ДО ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ВІДПОВІДНО ДО ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

На сьогодні і завжди не менш актуальним постає питання належного забезпечення державою усіма основоположними правами і свободами людини, особливої уваги вимагає утвердження засади поваги до людської гідності в аспекті кримінального судочинства, адже в процесі розкриття кримінальних правопорушень можуть допускатися обмеження, пов'язані з особистою свободою людини, недоторканністю її житла, можливі випадки такого порушення.

Нормативне закріплення принципу поваги до людської гідності випливає з положень Конституції України, основних міжнародно-правових актів: загальновідома ст. 3, що проголошує людину, її життя, честь та гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю; ст. 28 закріплює право кожного громадянина на повагу до гідності. ст. 5 Загальної декларації прав людини проголошує недопустимість застосування до людини катування, жорстокого, нелюдського поводження і покарання тощо. Аналізуючи положення статей можна припустити їх дещо декларативний характер, адже в аспекті принципу поваги до людської гідності в кримінальному процесі, на що і спрямоване наше дослідження, існує певна проблематика, яка виражається

на стадіях порушення кримінальної справи, дізнання, досудового слідства [1]. Пропонуємо розглянути це детальніше.

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 3452, ухваленій 9 грудня 1975 р., проголошується про те, що «жоден заарештований або утримуваний під вартою не повинен піддаватися фізичному або психічному примусу, хитрощам, тривалим допитам, гіпнозу…» [2]. Звернувшись до практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), а саме нас цікавлять безпосередньо судові рішення, можна знайти обґрунтовану характеристику про форми жорстокого, нелюдського, а також такого, що принижує честь і гідність, поводження або ставлення.

Перша згадка Суду про людську гідність була у справі «Тайрер проти Великобританії» [3], де тілесні покарання, що застосовувалися як складова судового вироку були такими, що суперечать ст. 3, йдеться мова про те, що основоположною ціллю існування Європейського суду з прав людини є захист гідності людини, її цілісності. З того часу і до нині це положення застосовується в аспекті права на рівний, всебічний, справедливий судовий розгляд, в обороні катувань, жорстокого нелюдського поводження, в праві не бути покараним фізично.

У справі «Ірландія проти Сполученого Королівства» ЄСПЛ застосував більш детальне тлумачення відповідних форм: визначив заборонені методи показань (тривале утримання особи з цупко накритою головою, багатогодинне примусове стояння обличчям до стіни, позбавлення сну, мордування шумом, харчування тільки водою та хлібом) та дії, які вважаються нелюдськими по відношенню до обвинуваченого (почуття жаху, пригніченості, приниження тощо).У Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських чи таких, що ображають гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 р. зазначено ширше трактування поняття «катування». Говориться про сильний біль, страждання, тобто дію, що навмисно заподіює приниженню честі та гідності людини [2].

Ст. 11 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) закріплює ті ж положення, що передбачені вищезгаданими нормативно-правовими актами. Нас цікавить думка про те, як питання формування принципу пов'язане з суспільними потребами, які мають вираз в моральних цінностях і передбачають питання ставлення людей до людини, якій винесено обвинувачення, або яка має відношення до вирішення справи кримінального провадження. Мається на увазі, що цілком логічним є помилковість ототожнення жахливого жорстокого ставлення до людини, порушення її основоположних прав і свобод через неупередженість сторони обвинувачення до «вибиття» показань, що в свою чергу призводить до істотного ігнорування закріплених положень, погіршення психологічного стану особи [5].

Дотримання принципу поваги до людської гідності порушується в процесі опублікування інформації у ЗМІ, при загальному донесенні до необмеженого кола осіб. У випадках, коли знімаються всі обвинувачення, людина вже зазнала негативної думки про себе, важко повернути довіру з-боку суспільства. Не виключаються випадки, які порочать людину, розкривають таємниці, які б вона бажала приховати, або були зафіксовані випадки порушення презумпції невинуватості,

як-от у справі «Янушкевичієне проти Литви» [4], де прямо передбачене порушення за ч. 2 ст. 6 («особа вважається невинуватою доти, поки її вину не буде доведено») Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Дана справа була передана на розгляд Великої Палати і, як короткий виклад, можна підсумувати тим, що цивільний позов до суду про захист честі та гідності не компенсує порушення презумпції, адже ці явища взаємопов'язані і не можуть існувати окремо [5]. Наголошуючи на забезпеченні реалізації принципу під час проведення кримінально-процесуальної дії, варто зауважити, на чому ґрунтується сутність засади поваги до людської гідності громадянина. Вона виявляється в методах, що по суті створюють умови для реального забезпечення прав і основоположних свобод в кримінальному провадженні, недопущеності застосування тортур до підозрюваного і, власне, до учасників кримінального процесу, розкриття конфіденційної інформації про особу, її особисте і сімейне життя тощо.

Отже, підводячи підсумки і спираючись на вищесказане, треба сказати, що роль принципу поваги до людської гідності відіграє важливе значення не лише в кримінальному процесі, а й всюди, адже норми Основного Закону України, міжнародно-правових документів, практика Європейського суду з прав людини прямо зазначають положення про недопустимість застосування до людини катування, жорстокого, нелюдського поводження і покарання. Значення цією засади також опосередковується цінністю особистості кожного допитуваного, недопущенням провадження процесуальної дії, яка пов'язана з будь-якими забороненими заходами, як оголення людини, розголошення відомостей, що принижують честь та гідність, проведення довготривалого допиту або в нічний час. Ми пропонуємо більш розгорнуто визначити перелік незаконних та неетичних дій в нормах КПК.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. С. 2, 28. URL: http//zakon.rada.gov.ua
2. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорсткоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання. Ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1975 р. : Резолюція 3452 (XXX) [Електронний ресурс]. URL: http//zakon.rada.gov.ua
3. Тайрер проти Сполученого Королівства (Tyrer v. the United Kingdom) : Постанова Європейського суду. URL: https://europeancourt.ru/uploads/ECHR_Tyrer_v_the_United_ Kingdom_25_04_1978.pdf
4. Кучинська О. П. Принцип поваги до честі та гідності в кримінальному процесі. *Наука і практика*. 2012. С. 17–19.
5. «Янушкевичієне проти Литви» (Case of Januškevičienė v. Lithuania) (Заява № 69717/14). URL: http://surl.li/gwfhb

Ключові слова: принцип, честь та гідність, Європейський суд, кримінальний процес.
Key words: principle, honor and dignity, European Court, criminal process.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

ТКАЧЕНКО АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА,
ЗУЄВА ВЛАДИСЛАВА СЕРГІЇВНА

студентки 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Тема розумного строку у кримінальному провадженні є досить актуальною, оскільки вона стосується права на справедливий процес та захист прав людини. Кожен обвинувачений має право на розгляд своєї справи в розумні терміни, згідно з принципами права на справедливий процес та захисту прав людини. Проблема надто довгого провадження кримінальних справ є серйозною у багатьох країнах, в тому числі і в Україні. Затримки у провадженні можуть призвести до порушення прав обвинуваченого, а також до порушення прав жертви та свідків, адже затримки у провадженні можуть вплинути на свідомість та пам'ять свідків та ускладнити доведення обвинувачення. Тому, ст. 28 КПК визначає таку правову категорію як розумний строк. Для комплексного аналізу цієї категорії необхідно визначити сутність поняття розум та розумність.

Відповідно до академічного тлумачного словника, «розум» означає: а) здатність людини мислити, пізнавати об'єктивну дійсність та відображати її у свідомості; б) мислення (або розумова діяльність пов'язана з мисленням), що відбувається свідомо або несвідомо, керується світоглядними принципами свідомо або несвідомо; в) зміст або значення чого-небудь; г) людину або групу людей, що володіють високими інтелектуальними здібностями, тобто такими, що здатні до активного, ефективного та цілеспрямованого мислення.

Виходячи з вказаного вище можна дійти висновку, що категорія «розумність» вказує на об'єктивне сприйняття світу за допомогою процесу мислення, результатом якого є відображення у свідомості людини фактів та явищ об'єктивної дійсності. Іншими словами це сприйняття саме об'єктивної дійсності та її об'єктивне відображення та відтворення. Відповідно до п. 1 ст. 28 КПК розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Саме об'єктивність сприйняття людиною, на нашу думку, відіграє ключову роль у встановленні розумного строку [1]. Розумність у кримінальному праві визначається як принцип, тобто основоположна засада. Проте варто сказати, що застосуються він не лише у кримінальному процесі. Принцип розумності строків у цивільному праві пов'язаний з принципом добросовісності. П. 3 ст. 28 передбачає критерії для визначення розумності строків кримінального провадження, якими є: складність кримінального провадження, яка визначається з урахуванням кількості

підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування тощо; поведінка учасників кримінального провадження; спосіб здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень [1].

В. Кушнеров вважає, що складність провадження полягає в правовій кваліфікації злочину, кількості вчинених злочинів, кількості учасників провадження, характері обставин, що підлягають доказуванню, необхідності проведення експертиз та інших процесуальних чи слідчих дій, участі у провадженні іноземця чи особи без громадянства, необхідності отримання міжнародної допомоги в рамках провадження; поведінка учасників провадження передбачає належне чи неналежне виконання своїх процесуальних обов'язків учасників провадження; щодо способу здійснення слідчим, прокурором і судом своїх повноважень, то організація їх діяльності полягає у своєчасності та послідовності здійснення слідчих дій та прийняття процесуальних рішень [2, с. 270]. Якщо говорити про забезпечення швидкості і якості розслідування та судового розгляду у кримінальному провадженні то це зазначено у ст. 2 КПК України.

Європейський суд з прав людини регулярно вирішує справи, що стосуються питань про порушення прав людини в країнах-членах Ради Європи. В кримінальних справах перебіг «розумного строку», про який ідеться у п. 1 ст. 6 Конвенції, починається з моменту пред'явлення особі «обвинувачення», іншими словами – з моменту, коли компетентний орган офіційно заявляє про вчинення нею злочину. Це визначення також відповідає критерію, за яким визначається, коли «становище [підозрюваного] було суттєво підірвано». Що стосується закінчення «відповідного строку» у кримінальних справах, цей строк, який визначається за п. 1 ст. 6 Конвенції, охоплює весь час, протягом якого здійснювалося відповідне провадження, включаючи час будь-якого оскарження рішень (див. справу «Меріт проти України» (Merit v. Ukraine), № 66561/01, п. 70, від 30 березня 2004 р.) (Справа «Вергельський проти України» (Заява № 19312/06)). Розумність тривалості провадження повинна оцінюватися у світлі обставин справи та з урахуванням таких критеріїв: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів (див., серед багатьох інших прикладів, рішення у справі «Пелісьє і Сассі проти Франції» (Pélissier and Sassi v. France) [ВП], заява № 25444/94, п. 67, ECHR 1999-II) (Справа «Буров проти України» (Заява № 14704/03)). В багатьох рішеннях Суду звертається увага на те, що строкові обмеження, встановлені законом, можуть бути несправедливими, якщо вони не забезпечують реальної можливості людини захистити свої права. Щодо розумність строків, Суд практикуючи своє рішення, оцінює реальні можливості людини захистити свої права протягом встановленого строку. Якщо Суд вважає, що строк обмежує право особи на ефективний захист, він може визнати порушення ст. 6 (право на справедливий процес) Європейської конвенції з прав людини. Зокрема, у справі «Іванов проти України» 2006 р. ця стаття застосовується у кримінальному провадженні задля того, щоб

людина не була в стадії очікування [3]. Отже, практика Європейського суду з прав людини забезпечує, що строкові обмеження не перешкоджають реалізації прав людини на ефективний захист.

У своїй практиці ЄСПЛ зазначає, що тривалість розгляду справи залежить від багатьох факторів, таких як складність справи, кількість учасників, необхідність досліджень тощо. Прецедентна практика ЄСПЛ має підхід щодо початку моменту обвинувачення особи: арешт, розслідування, повідомлення, та інші дії. Також, практика ЄСПЛ тлумачить термін «обвинувачення», у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» 2011 р. зазначено, що момент, з якого ст. 6 починає застосовуватись до «кримінальних» справ, залежить від самої справи її суті та обставини [4]. Якщо більше детально визначитися щодо розумності строків, то справа «Рінгейзен проти Австрії» 1971 р. є однією з найвідоміших справ, розглянутих Європейським судом з прав людини (ЄСПЛ) [5]. Заявник звернувся до ЄСПЛ зі скаргою на порушення своїх прав у зв'язку з довгим перебуванням у в'язниці без судового розгляду. ЄСПЛ визнав, що порушення права на справедливий процес було вчинено, оскільки тривалість затримки перевищила розумний строк, необхідний для ефективного захисту прав заявника. У своєму рішенні ЄСПЛ визначив, що розумний строк повинен бути «примірним» і «адекватним» для забезпечення ефективного захисту прав людини. Залежно від конкретних обставин кожної справи, розумний строк може варіюватися, але його тривалість не повинна бути надто довгою, щоб забезпечити право на справедливий процес. ЄСПЛ визнав, що розумний строк є ключовим елементом ефективного захисту прав людини, і повинен бути дотриманим у кожній справі [5]. У зусиллях зменшити тривалість провадження, ЄСПЛ прийняв ряд правил та процедур. Наприклад, згідно з правилами ЄСПЛ, після отримання заяви від заявника, справа повинна бути зареєстрована протягом 4 тижнів. Після цього, ЄСПЛ надсилає повідомлення про порушення справи державі-відповідачу, яка має 12 тижнів на відповідь [6]. Крім цього, ЄСПЛ може прийняти так звані «прискорені процедури» для більш швидкого розгляду справ, які вважаються критичними або особливо важливими. Отже, обґрунтованість тривалості кримінального провадження є важливою складовою забезпечення права на справедливий процес та захисту прав людини, тому її оцінка є необхідною в контексті правосуддя.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
2. Кушнеров В. Категорія «розумний строк» у кримінальному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 269–273. URL: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/10/47.pdf
3. Справа «Іванов проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 07.12.2006 р. № 15007/02. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_136
4. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» : рішення Європейського суду з прав людини від 21.04.2011 р. № 42310/04. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683
5. Справа “Ringeisen v. Austria (Merits)” : рішення Європейського суду з прав людини від 16.07.1971 р. № 2614/65 HUDOC. European Court of Human Rights. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57565
6. Андрій Крістенко. Звернення до ЄСПЛ: від заяви до рішення. 22 жовтня 2022 р. URL: https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/zvernennya-do-espl-vid-zayavi-do-rishennya.html

Ключові слова: розумність строків, законність, практика Європейського суду з прав людини.

Key words: reasonableness of terms, legality, practice of the European Court of Human Rights.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Ракіпова (Мудрак) І. В.

СЕКЦІЯ 17

СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ІТ

ДРИГА АРТЕМ ВАДИМОВИЧ

студент 3-го курсу факультету кібербезпеки
та інформаційних технологій
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ВІД SQL ІН'ЄКЦІЇ

Один із найбільш широко відомих типів атаки на веб-застосунки – це використання SQL-коду. Як легко зрозуміти за назвою, це вставка до бази даних SQL-коду, що дозволяє підставити в SQL-запит власні параметри або замінити існуючий запит на власний. У результаті, як правило, це призводить до компрометації бази даних через підвищення наданих за умовчанням повноважень.

Зрозуміло, що впроваджувати можна не тільки SQL-код. Для впровадження потрібні два основних компонента: код від користувача та інтерпретатор, що зчитує його якимось чином. Відповідно, атаки такого типу можуть проводитись як проти баз даних, так і, наприклад, проти утиліт командного рядка на кшталт FFMPEG (компресор відео).

Розглянемо гіпотетичний приклад серверного PHP-коду для генерації команди MySQL при відвідуванні користувачем сторінки https://www.<example>.com?name=Artem:

```
$name = $_GET[‘name'];
$query = "SELECT * FROM users WHERE name = $name' '";
mysql_query($query);
```

Тут у квадратних дужках $_GET[] вказано ім'я параметра URL-адреси, який потрібно витягти, і збережено його значення в змінній $name. Цей параметр передається змінній $query без фільтрації. Змінна $query описує запит, який потрібно виконати, та витягує з таблиці users всі записи, значення в стовпці name яких збігається з однойменним параметром в URL-адресі. Для виконання цього запиту $query передається PHP функції mysql_query.

SQL підтримує умовні оператори AND та OR. У цьому випадку SQL Injection змінює інструкцію WHERE для пошуку записів, в яких виконується одна з умов: стовпець name збігається з test або вираз 1 = ‘1' повертає true. MySQL інтерпретує ‘1' як ціле число, і оскільки 1 завжди одно 1, цей вираз завжди істинний, в результаті чого запит повертає всі записи у таблиці users. Але якщо інші частини запиту фільтруються, запровадження test' OR 1 = ‘1 не працює [1].

SQL-запити були надзвичайно вразливими до впровадження коду, але від більшості з них було не дуже складно захиститися. Більшість реалізацій SQL почали підтримувати таку розробку, як підготовлені оператори. Вони дозволяють значно знизити ризик, який несуть дані в запитах користувача SQL. Вивчити підготовлені оператори дуже легко, що спрощує налагодження SQL-запитів. Підготовлені оператори часто вважаються першою лінією захисту від впровадження коду. Вони легко реалізуються, добре задокументовані і дуже ефективні для запобігання атакам з впровадженням коду.

Підготовлені оператори працюють шляхом компіляції запиту спочатку із значеннями-заповнювачами для змінних. Вони називаються пов'язаними змінними. Після компіляції запиту заповнювачі замінюються на реальні значення. Цей двоетапний процес дозволяє встановити мету запиту до розгляду надісланих користувачем даних.

У традиційному SQL-запиті дані (змінні), і сам запит відправляються в БД у вигляді рядка. В результаті маніпуляції з користувацькими даними може змінюватись мета запиту. З підготовленим оператором, оскільки ціль встановлюється до того, як надіслані користувачем дані побачить інтерпретатор SQL, сам запит змінюватися не може. Це означає, що користувачі ніякими засобами не можуть оминути операцію SELECT і перетворити її на DELETE. Після запиту SELECT, навіть якщо користувач спробує обійти його та почати новий, не зможе з'явитися додатковий запит. Підготовлені оператори здебільшого усувають ризик впровадження SQL-коду та підтримуються майже всіма основними базами даних SQL: MySQL, Oracle, PostgreSQL, Microsoft SQL Server тощо.

Щоправда, за це зниження ризику доводиться платити зниженням продуктивності. Замість одного звернення, до бази даних надається підготовлений оператор, за яким слідують змінні, що підставляються в нього після компіляції під час виконання запиту. Втім, у більшості додатків втрата продуктивності буде мінімальною. Синтаксис підготовлених операторів залежить від бази даних та від адаптера.

У MySQL підготовлені оператори досить прості:

```
PREPARE q FROM ‘SELECT name, barCode from products WHERE price <= ?';
SET @price = 12;
EXECUTE q USING @price;
DEALLOCATE PREPARE q;
```

Тут з бази даних MySQL запитується перелік товарів (ми просимо видати їх назви та штрих-коди) з ціною менше, ніж ?. Оператор PREPARE зберігає запит під назвою q. Саме в такому вигляді він буде скомпільований та готовий до використання. Потім змінній @price надається значення 12. Така змінна може використовуватися, наприклад, для фільтрації на сайті інтернет-магазину. Потім оператор EXCECUTE виконує запит, причому змінна @price підставляється замість пов'язаної змінної ?. Нарешті оператор DEALLOCATE звільняє пам'ять, видаляючи звідти змінну q, щоб її простір імен можна було використовувати для інших цілей. Цей простий підготовлений оператор спочатку компілюється зі змінною q, а перед виконанням у нього підставляється змінна @price [2].

Як можна побачити, попередня компіляція підготовлених операторів є важливим першим кроком у протидії впровадженню SQL-коду, тому в вебдодатках її має сенс використовувати скрізь, де тільки можна.

Список використаних джерел

1. Yaworski, P. (2019). Real-World Bug Hunting. A Field Guide to Web Hacking. No Starch Press.
2. Hoffman, A. (2020). Web Application Security. Exploitation and Countermeasures for Modern Web Applications. O'Reilly Media.

Ключові слова: SQL, база даних, захист додатків.
Key words: SQL, database, application security.

Науковий керівник: асистент Слатвінська В. М.

ПРУСАКОВСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР СЕРГІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТРАСОЛОГІЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ

При пояснені цієї теми, слід почати з детермінізації поняття трасологія. Тобто, вона являє собою галузь науки, яка аналізує місця правопорушень та певні докази, які було знайдено на місцях скоєння злочину та вивчає їх. Якщо звузити це поняття ближче до цієї теми, то трасологія вивчає електронні сліди та докази. Отже, трасологія в інформаційному просторі вивчає ті сліди та докази, що залишилися у мережі інтернету.

Ця наука допомагає фахівцям при виявленні та аналізі електронних доказів, що залишаються на таких носіях, як ПК, ноутбук, мобільний телефон, соціальні мережі, месенджери та інші. Наприклад, трасологія може допомогти у виявлені історії браузера, повідомлень що були отримані та надіслані.

Окрім цього, трасологія може стати у нагоді при виявлені та проведенні аналітичних дій проти злодіянь у ІТ, тобто кібератак. Взагалі, вивчення мережі інтернет та засобів, які вона використовує, може значним чином допомогти у виявлені прогалин та слабких місць, які у свою чергу можуть бути використані недобросовісними користувачами для кібератак. Тобто, вивчення цієї системи може допомогти при відновленні цифрових слідів правопорушника.

Також, трасологія в інформаційному просторі є надважливою галуззю науки, тому що вона дозволяє певним чином використовувати сучасні технічні засоби задля виявлення та аналітики доказів і певних слідів правопорушників. Взагалі, ця наука є першочерговою при виявленні та запобіганні кібератак. Щодо ознак, віртуальні сліди характеризуються такими ознаками:

- існують на матеріальному носії, але недоступні для безпосереднього сприйняття;
- не мають фізично цілісної структури (віртуальний слід може складатися з великої кількості окремих інформаційних елементів, які можуть бути записані як на одному, так і на декількох фізичних носіях цифрової інформації);
- мають специфічний механізм слідоутворення;
- мають багатокомпонентний характер, складну інформаційну структуру, в якій поряд зі значущою кримінально-релевантною інформацією міститься значний обсяг допоміжних даних, що відповідають за цілісність і доступність комп'ютерної інформації віртуального сліду;
- вилучення віртуальних слідів можливе лише за допомогою спеціальних програмно-технічних засобів;
- мають нестабільний характер, не мають міцного зв'язку із записуючим інформацію пристроєм, а також легко піддаються знищенню [1, с. 159].

Щодо задач, то трасологія має виявляти та аналізувати сліди електронних носіїв та пристроїв. Це може бути як ПК та мобільний телефон, так і планшети чи флеш-носії. Зазвичай це можна зробити за допомогою певного спеціального програмного забезпечення чи спеціальних технічних засобів. Наприклад, програми, що відновлюють данні, аналізують віруси та інші шкідливі програми, що збирають та використовують інформацію з соц. мереж або сайтів.

Другою задачею трасології являється аналітична робота з соціальними мережами та сайтами. Використовуючи спеціальні програми чи певні технічні засоби, фахівець може відстежити діяльність людей, тобто користувачів. Це може допомогти у виявлені та аналізі їх повідомлень та запобіганні кібератак.

Взагалі, трасологія це важлива галузь науки, що може дозволити нам як виявити, так і провести аналітичні дії з електронними доказами та слідами правопорушень. У свою чергу, це допоможе запобігти хакерські атаки на сайти державних служб. Окрім цього, фахівці у галузі криміналістики використовують ці докази для ідентифікації правопорушника. Це дуже допомагає при розслідуванні правопорушень, що пов'язані з електронними носіями та інтернетом загалом.

Також, трасологія в інформаційному просторі певним чином містить у собі аналіз фото та відео даних, що, у майбутньому, можуть бути використані у ролі доказової бази у кримінальних справах. Криміналісти використовують програми та спеціальні технічні й аналітичні засоби задля визначення автора та геолокації зроблених фото та відео файлів. Також, за допомогою цих засобів, криміналіст може визначити певні елементи зображень. Це може бути час, коли було зроблено цей медіа-файл, або геолокація, на якій було зроблено.

Крім цього, криміналіст може певним чином використовувати трасологію в інформаційному просторі для проведення аналітичних дій з дактископічними даними або ДНК, які можуть бути знайдені на електронних носіях чи будь яких місцях які мають спільне з кіберзлочинністю.

Отже, за сучасного розвитку обчислювальної техніки і інформаційних технологій віртуальні сліди злочинної діяльності мають широке розповсюдження. Це повинно враховуватися слідчими і оперативними працівниками в їх діяльності зі збирання доказів разом з пошуком традиційних слідів, адже встановлення особливостей слідової картини конкретного злочину, і зокрема тієї її частини, яка включає віртуальні сліди, дозволить визначити спосіб вчинення злочину. Узагальнення цих особливостей для даного виду злочинів дадуть основу для розробки, впровадження і ефективного застосування засобів і методів збирання і дослідження даних слідів.

Поряд з цим точка зору щодо необхідності виділення віртуальних слідів в окрему групу на даному етапі розвитку юридичної науки вважається нетрадиційною. Більшість авторів підручників з криміналістики не висвітлюють вказаних питань у розділі «слідознавство» («криміналістичне вчення про сліди») [2, с. 222].

Проте вона має певне практичне та наукове підґрунтя, а тому повинна знайти своє відображення у наукових працях, присвячених проблемам механізму слідоутворення. Крім того, така концепція зайвий раз підкреслює необхідність застосування спеціальних знань у процесі розслідування злочинів у сфері інформаційних технологій і віртуального програмного забезпечення.

Що стосується кримінального процесу, то трасологія надає надважливі докази та формує певну доказову базу, яка у майбутньому допомагає з'ясувати правдивість чи не правдивість версії подій, які були представлені обвинуваченою особою чи стороною захисту. Трасологія може допомогти як зі встановленням певного зв'язку між правопорушником та місцем злочину, провести ідентифікацію пристрою, за допомогою якого й було здійснено правопорушення.

Взагалі, наука трасологія допомагає суддям та працівникам слідчих органів зробити певні висновки, які будуть мати вагоме підґрунтя щодо причетності чи не причетності підозрюваних до правопорушення та встановити обставини.

Підсумовуючи все сказане, слід зазначити, що трасологія в інформаційному просторі являється надважливою галуззю науки, що дозволяє криміналістам виявити та аналізувати електронні сліди і докази, що у майбутньому дозволить їм використовувати їх у кримінальних справах, пов'язаних з кіберзлочинами. Тобто, ця наука допомагає виявити за запобігти скоєння кіберзлочинів та кібератак, задля забезпечення недоторканності персональних та державних даних у інформаційному просторі.

Список використаних джерел

1. Хижняк Є. С. Поняття віртуальних слідів та їх значення у процесі розслідування злочинів (м. Одеса, 05.12.2020).
2. Басай В. Д., Томин С. В. Дослідження віртуальних слідів – перспективний напрямок кримінального слідознавства. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць, 2008. Вип. 44. С. 222.

Ключові слова: трасологія, криміналістика, інформаційний простір, аналіз та виявлення правопорушень в інформаційному просторі.
Key words: tracelogy, forensics, information space, analysis and detection of offenses in the information space.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Волошина В. К.

ПШЕНИЧНИЙ ЄВГЕНІЙ АНАТОЛІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету кібербезпеки
та інформаційних технологій
Національного університету «Одеська юридична академія»

OSINT – БАЗОВІ ЗНАННЯ У РОЗВІДЦІ

Технологія OSINT (від англ. Open Source Intelligence – розвідка на основі відкритих даних) активно використовується в різних сферах, таких як кібербезпека, оперативно-розшукові дії, бізнес-аналітика тощо. Ключовими навичками для роботи з OSINT є здатність до виконання ефективного пошуку та відбору інформації з метою її подальшого поглибленого аналізу для отримання достовірних структурованих результатів [1].

OSINT (від англ. Open Source Intelligence) – це збір, аналіз та інтерпретація інформації з відкритих джерел для розуміння подій, трендів та інших факторів, що впливають на безпеку, бізнес-стратегію, політику та інші сфери діяльності людини, суспільства або держави. Основними джерелами для здійснення OSINT є інформація, що розташована у вільному доступі: веб-сайти, соціальні мережі, відеохостінги, хостінги зображення, газети, журнали та інші джерела, які є доступними публічно або широко поширюються в мережі Інтернет.

Пошук будь-якої інформації у відкритих мережах є не досить простою справою, оскільки без потрібних навичок та досвіду, швидко таку справу зробити не можливо, навіть враховуючи типи задач які поставлено вирішити. Наприклад пошук достовірної інформації про певну (невідому) людину зробити набагато складніше ніж пошук інформації про великі компанії або про відомих людей.

Для отримання подібної інформації деяка кількість спеціалістів можуть використовувати для свого пошуку спеціалізоване програмне забезпечення або використовувати безкоштовні ефективні інструменти для пошуку/перевірки різної інформації у мережі Інтернет [2]. До їх переліку відносяться:

1. Сервіс Wayback (https://web.archive.org/) – онлайн веб-архів, різних сайтів, де вони зберігаються у вигляді знімків екрану, може допомогти у розшуку інформації на веб-сайтах, які взагалі існували, але потім з будь-яких причин були видалені.

2. Сервіс Exif Viewer (https://exifviewers.com/) – вебсайт та однойменне розширення для веб-браузерів, яке сканує фото та видає різну

інформацію починаючи від дати, часу знімку та координат де він був зроблений, та виявляти чи не є фото підробкою.

3. Сервіс Shodan (https://www.shodan.io/dashboard) – пошукова система, яка призначена для відображення та збору інформації про підключення до Інтернету пристроїв та систем.

4. Сервіс TinEye (https://tineye.com/) – веб-сайт для пошуку графічних зображень по різним веб-сайтам в Інтернеті.

5. Сервіс Haveibeenpwned (https://haveibeenpwned.com/) – вебсайт за допомогою якого, можна перевірити витік будь-яких даних в Інтернет: адреси електронної пошти або телефону. Вебсайт дає можливу дату та подію коли це сталось.

6. Сервіс Whois.com (https://www.whois.com/) – вебсайт для перевірки інформації про домени. З його допомогою можна дізнатись корисну інформацію про власника домену.

Технологія OSINT зручна в роботі через менші ризики порушити чиюсь приватність і закони. Вона значно дешевше, так як не потребує використання додаткового обладнання і коштовного програмного забезпечення. З її допомогою легко отримати доступ до актуальної інформації, наприклад досить зайти в Інтернет [3].

Сила OSINT в здатності виявити і відстежити цифровий слід окремо взятої людини, так як Інтернет став цифровим відображенням нашого життя. Користувачі заводять акаунти в соціальних мережах, залишають коментарі, роблять лайки, репости, реєструються на різних веб-сайтах. Цю інформацію можна зібрати, проаналізувати і зробити необхідні висновки.

Основні етапи OSINT

1. Складання плану дослідження або визначення мети.
2. Підготовка обладнання та програм, необхідних для вирішення поставленого завдання.
3. Виконання пошуку за всіма доступними ідентифікаторами.
4. Збір інформації.
5. Аналіз отриманих даних.
6. Підготовка висновку і результатів.
7. Архівування або очищення обладнання.

Основні етичні принципи OSINT

1. Використання відповідно до законодавства і в легальному полі.
2. Використання тільки для вирішення завдань.
3. Нерозголошення даних, знайдених за допомогою OSINT.
4. Не нанесення шкоди за допомогою OSINT.
5. Не використання OSINT в злочинній діяльності.

Таким чином, технологія OSINT допоможе користувачу зберегти час і гроші при пошуку необхідної інформації, а вивчені інструменти і техніки будуть корисні і за межами професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Glassman, Michael, and Min Ju Kang. “Intelligence in the internet age: The emergence and evolution of Open Source Intelligence (OSINT)”. *Computers in Human Behavior.* 2012. V. 28, no. 2. P. 673–682.
2. Tanabe, R., de-Oliveira-Albuquerque, R., da-Silva-Filho, D., Alves-da-Silva, D., Costa-Gondim, J. J. (2023). OSINT Methods in the Intelligence Cycle. In: Garcia, M. V., Gordón-Gallegos, C. (eds) CSEI: International Conference on Computer Science, Electronics and Industrial Engineering (CSEI). CSEI 2022. Lecture Notes in Networks and Systems. Vol. 678. Springer, Cham. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-30592-4_4
3. Напрями використання OSINT в оперативно-розшуковій діяльності. URL: https://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/4911/1/Щурат-Р.pdf (дата звернення: 06.06.2023).

Ключові слова: OSINT, технологія OSINT, етапи OSINT, інструменти OSINT, етичні принципи OSINT, відкриті джерела інформації.

Key words: OSINT, OSINT technology, OSINT stages, OSINT tools, OSINT ethical principles, open sources of information.

Науковий керівник: к. т. н., доцент Задерейко О. В.

РАЄВ ОЛЕКСАНДР ДІОМИДОВИЧ

студент 1-го курсу магістратури факультету кібербезпеки та інформаційних технологій
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИПИ АНАЛІЗУ ЛОГ-ФАЙЛІВ

Лог-файли – це файли, в яких зберігаються записи про події, що відбулися в системі. Вони є важливим інструментом для збору інформації про різні аспекти роботи системи, в які входить взаємодія користувачів з сервером, помилки та відмови, а також активність зловмисників та кібератаки.

Лог-файли веб-серверів містять записи про запити, які надійшли до серверу, інформацію про IP-адреси користувачів, браузери, що використовувалися, під'єднані URL-адреси, коди відповідей сервера та інші важливі дані. Аналіз лог-файлів може використовуватись для виявлення незвичайної, або шкідливої активності, такої як SQL-ін'єкції, крадіжки даних та інші кібератаки.

Лог-файли є важливим елементом для моніторингу та покращення продуктивності веб-сервера. Аналізуючи їх, можна виявити проблеми з продуктивністю, такі як повільні запити, або помилки в роботі сервера, та знайти способи для їх вирішення. Крім того, лог-файли можуть використовуватись для збору статистики про веб-сайт, наприклад, кількість відвідувань, джерело трафіку, періоди найвищої активності та інші показники, що можуть бути використані для покращення досвіду користувачів та підвищення конверсії [1].

Аналіз лог-файлів веб-серверів є складним завданням, оскільки вони містять значну кількість деталей щодо роботи системи. Однак, для ефективного виявлення потенційно шкідливих подій та забезпечення вчасної реакції на них, необхідна система збору та обробки

даних, яка забезпечує аналіз та інтерпретацію інформації з лог-файлів веб-серверів.

Використання лог-файлів у комп'ютерних системах дозволяє вирішувати наступні завдання:

1) ідентифікація проблем – лог-файли дозволяють ідентифікувати проблеми та помилки в системі. У разі виникнення збоїв або помилок у роботі програми, лог-файл може допомогти у пошуку причини та усунення проблеми;

2) відстеження активності – лог-файли містять інформацію про активність у системі, дії користувачів та програм. Це може допомогти у визначенні можливих загроз безпеці та в управлінні доступом до ресурсів;

3) моніторинг продуктивності – лог-файли можуть використовуватись для моніторингу продуктивності системи. Вони можуть відображати використання ресурсів, таких як процесор, пам'ять та диск, що допомагає ідентифікувати вузькі місця в системі та покращити її продуктивність;

4) аудит дій користувачів – за їх використання проводиться аудит дій користувачів у системі. Це дозволяє контролювати дії користувачів та визначити, ким і коли здійснялись певні дії;

5) покращення безпеки – дані файлів використовуються для поліпшення безпеки системи. Вони відслідковують несанкціонований доступ до ресурсів та атаки на систему. Ця інформація може бути використана для покращення механізмів захисту та запобігання майбутнім атакам.

Аналіз лог-файлів – це процес отримання корисної інформації із записів, що зберігаються в лог-файлах (ЛФ). Аналіз лог-файлів є трудомістким процесом, для якого необхідна відповідна система збору та обробки даних. Для ефективного аналізу лог-файлів необхідно дотримуватись принципів збору та зберігання даних, а також використання стандартизованих форматів та методів обробки, що дозволить виявити потенційно шкідливі дії та вчасно зреагувати на них.

Принципи аналізу ЛФ:

1) збір даних – ЛФ містять записи про події, що відбулися в системі. Для ефективного аналізу, потрібно збирати детальну інформацію про всі можливі типи подій, враховуючи інформацію про час, місцезнаходження, ідентифікатор користувача та іншу важливу інформацію;

2) зберігання – для забезпечення доступу до лог-файлів в майбутньому, потрібно зберігати їх у надійному та безпечному місці. Крім того, необхідно регулярно усувати старі лог-файли, аби уникнути перевантаження системи;

3) аналіз – для ефективного аналізу необхідно знати, які події є нормальними, а які можуть бути потенційно шкідливими безпеці даних. Для цього, використовуються різні методи та інструменти, такі як моніторинг, фільтрація та статистичний аналіз;

4) відстеження – за виявлення потенційно шкідливої активності, важливо відстежувати її походження та наслідки. Це може допомогти запобігти подібним атакам в майбутньому та покращити безпеку системи.

5) реагування – у випадку виявлення потенційно шкідливої активності, важливо вчасно реагувати та приймати відповідні заходи для забезпечення безпеки системи та даних користувачів [2].

Задля аналізу лог-файлів існує безліч інструментів, які дозволяють швидко та ефективно обробляти дані. Нижче наводиться список найефективніших на наш погляд інструментів:

1. ELK Stack (Logstash, Elasticsearch, Kibana) – цей набір інструментів дозволяє ефективно збирати, зберігати та аналізувати лог-файли, що дозволяє швидко виявляти та реагувати на потенційно шкідливу або незвичну активність.
2. Wazuh – це інтегрована система безпеки, яка містить в собі інструменти для збору, аналізу та відстеження лог-файлів.
3. Graylog – це інструмент збору, зберігання та аналізу лог-файлів з відкритим кодом.
4. Splunk – це платформа аналізу даних, яка дозволяє збирати та аналізувати дані з різних джерел, включаючи лог-файли.
5. Sumo Logic – це хмарний сервіс аналізу даних, який дозволяє збирати, зберігати та аналізувати дані з різних джерел, включаючи лог-файли.

Аналіз лог-файлів є важливим етапом забезпечення захисту інформаційних систем. Принципи аналізу лог-файлів складаються зі збору, зберігання, обробки та візуалізації даних. Щоб успішно аналізувати лог-файли, необхідно використовувати спеціальні інструменти та технології, які дозволяють швидко та ефективно обробляти великі обсяги даних за короткий проміжок часу.

Отже, принципи аналізу лог-файлів є важливим етапом в забезпеченні захисту інформаційних систем, а використання спеціальних інструментів дозволяє розробити аналіз лог-файлів більш ефективно та продуктивно.

Список використаних джерел

1. Logging and Log Management: The Authoritative Guide to Understanding the Concepts Surrounding Logging and Log Management [Електронний ресурс]. URL: https://www.scribd.com/read/239466785/Logging-and-Log-Management-The-Authoritative-Guide-to-Understanding-the-Concepts-Surrounding-Logging-and-Log-Management#
2. Аналіз мережевого трафіку [Електронний ресурс]. URL: https://www.manageengine.com/products/netflow

Ключові слова: лог-файли, веб-сервер, система, аналіз.
Key words: log-files, web server, system, analysis.

Науковий керівник: к. т. н., доцент Бойко В. Д.

СОЛОВЙОВ АРТЕМ СЕРГІЙОВИЧ

студент 1-го курсу магістратури факультету кібербезпеки
та інформаційних технологій
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИНЦИПИ СТЕЛС-ТЕСТУВАННЯ

Приховане тестування на проникнення, також відоме як приховане або стелс-тестування, – це тип тестування безпеки, коли тестувальник намагається виявити та використати вразливості без відома власників або операторів системи. Мета – змоделювати реальний сценарій атаки та оцінити ефективність наявних засобів контролю безпеки.

Тестування на приховане проникнення може бути важливим інструментом інформаційної безпеки, однак важливо переконатися, що тестування проводиться етично, з належним дозволом і плануванням, а також з метою поліпшення безпеки, а не заподіяння шкоди.

Для успішного тестування можливості прихованого проникнення в систему необхідне дотримання таких принципів:

Етична поведінка: Тестувальники повинні дотримуватися етичних норм і гарантувати, що тестування проводиться професійно і чесно.

Авторизація: Перед проведенням тестування на приховане проникнення важливо отримати необхідний дозвіл від власників або операторів системи.

Планування: Для тестування слід розробити детальний план, що включає обсяг, цілі, методологію та інструменти, які будуть використані.

Імітація сценаріїв близьких до реальних умов: Тестування повинно імітувати реальний сценарій атаки, щоб виявити вразливості, які можуть бути пропущені традиційними методами тестування.

Безпека для робочих систем клієнта: Дії етичних хакерів не повинні завдавати шкоди бізнесу або будь-яким чином впливати на його функціонування – якщо тільки не є санкціонованими з боку клієнта [1].

Документування: Всі дії та результати повинні бути задокументовані, включаючи використані методи, виявлені вразливості та рекомендації щодо їх усунення.

Комунікація: Комунікація має вирішальне значення протягом усього процесу тестування. Тестувальники повинні інформувати власників або операторів системи про свою діяльність та отримані результати.

Тестування на проникнення дозволяє отримати наступні переваги:

- виявити недоліки у самій системі та архітектурі та методи забезпечення безпеки;
- виявити недоліки у системі забезпечення безпеки, в тому числі дрібних, які самі по собі не мають сильного впливу на безпеку, але разом або в комбінації можуть становити реальну загрозу безпеці.

У той же час, тестування на проникнення може зайняти багато часу і, відповідно, бути дуже дорогим. Але по його завершенню будуть внесені зміни у принципи та саму систему безпеки.

Інструменти які використовуються для тестування:

- інструменти для розвідки, виявлення мережевих хостів і відкритих портів;
- сканери вразливостей;
- проксі-інструменти;
- інструменти мережевої експлуатації для доступу до інформаційних активів.

Після експлуатації системи, використовуючи ці інструменти для поглибленої взаємодії з нею та забезпечення постійного доступу до неї. Ці інструменти можуть включати в себе різноманітні зламані програми та скрипти, які можуть допомогти збільшити рівень проникнення в систему та забезпечити постійний контроль над нею [2].

Існує багато різних стратегій тестування на проникнення основні з яких:

1. Тестування «чорної скриньки»: при тестуванні «чорної скриньки» тестер не має попередніх знань про тестовану систему. Тестер спробує отримати доступ до системи, виявити вразливості та використати їх.
2. Тестування «білої скриньки»: під час тестування «білої скриньки» тестер має повне уявлення про тестовану систему. Тестер проаналізує архітектуру, дизайн і вихідний код системи для виявлення вразливостей.
3. Тестування «сірої скриньки». Тестування сірої скриньки являє собою комбінацію тестування чорної та білої скриньок. Тестувальник володіє деякими знаннями про тестовану систему, але не має повного доступу.
4. Зовнішнє тестування. Зовнішнє тестування передбачає тестування системи з точки зору зловмисника за межами організації.
5. Внутрішнє тестування. Внутрішнє тестування охоплює тестування системи з точки зору зловмисника, який має доступ до внутрішньої мережі організації.
6. Сліпе тестування. Сліпе тестування передбачає надання тестувальнику мінімальної інформації про тестовану систему.
7. Подвійне сліпе тестування: при подвійному сліпому тестуванні ні тестувальник, ні тестована організація не мають попередніх знань про тест. Цей тип тестування призначений для імітації реального сценарію атаки.

Це лише деякі з багатьох стратегій, які тестери на проникнення можуть використовувати для оцінки безпеки системи або мережі.

Також існує декілька видів методології pen-testing:

1. Метод тестування з відкритим кодом (OSSTMM): ця методологія робить наголос на бізнес-орієнтований підхід до тестування безпеки.
2. Стандарт для тестування на проникнення (PTES): ця методологія являє собою комплексну основу для тестування на проникнення, яка охоплює всі аспекти процесу тестування.
3. Методологія Національного інституту (NIST) 800-115. У методології містяться рекомендації що можуть допомогти у проведені заходів з інформаційної безпеки, а також процедури планування, проведення та звітування з тестування безпеки.

4. Структурна оцінка інформаційної системи (ISSAF): ця методологія являє собою комплексну основу для оцінки безпеки інформаційної системи та мережі.

5. Посібник із тестування Open Web Application Security Project (OWASP): ця методологія орієнтована на тестування веб-додатків на наявність вразливостей у системі безпеки.

6. Структура тестування на проникнення Інституту SANS: ця методологія являє собою комплексну основу для проведення тестування на проникнення [3].

Тестування на проникнення (**Penetration testing**) є критично важливим процесом для забезпечення безпеки комп'ютерної системи та мережі. Тестування на проникнення є важливим компонентом у комплексі програми безпеки системи чи компанії. Виявляючи вразливості та слабкі місця воно дозволяє організаціям активно підвищувати рівень безпеки та випереджувати загрози що виникають.

Список використаних джерел

1. TechTarget [Електронний ресурс]. URL: https://www.techtarget.com/searchsecurity/definition/penetration-testing.
2. Kirkpatrickprice [Електронний ресурс]. URL: https://kirkpatrickprice.com/blog/what-is-network-penetration-testing/
3. ESKA [Електронний ресурс]. URL: https://eska.global/blog/sho-take-testuvannya-na-proniknennya-povnij-oglyad-proceduri

Ключові слова: тестування на проникнення, принципи, тестування, проникнення, мережі, комп'ютерні мережі, стратегії.

Key words: pen Testing, principles, testing, penetration, networks, computer networks, strategies.

Науковий керівник: к. т. н., доцент Бойко В. Д.

СТРУК НІКІТА ОЛЕКСАНДРОВИЧ

студент 3-го курсу факультету кібербезпеки
та інформаційних технологій
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПЕЦИФІКА ТЕСТУВАННЯ ІГРОВИХ ЗАСТОСУНКІВ

Тестування ігор – це процес оцінки та виявлення багів, збоїв та інших помилок у відеоіграх перед тим, як вони будуть випущені для широкого загалу. Оскільки відео-ігри є продуктами ринку інформаційних технологій, вони мають свої особливі критерії та методи тестування, які використовуються для визначення та покращення якості програмного забезпечення.

Основна мета тестування ігор – виявити та повідомити про баги, збої та інші проблеми, які можуть негативно вплинути на ігровий досвід користувача. Тестування ігор проводиться або вручну, коли

тестувальники грають у гру та активно шукають проблеми, або ж автоматизовано, використовуючи скрипти та програмні інструменти для автоматичного тестування гри.

Тестування ігор є невіддільною частиною процесу розробки ігор. Як і в будь-якій іншій сфері інформаційних технологій, тестування використовує методи, при виконанні яких, отримуються певні результати. Згодом, ці наслідки аналізуються за допомогою спеціальних метрик, що описують якість програмного продукту.

Проводити тестування ігрових застосунків може будь-хто, від розробника до користувача, щоправда, таку роль загалом виконують окремо навчені спеціалісти – ігрові тестувальники. Роль тестувальника ігор може відрізнятися, залежно від проєкту та етапу розробки. Для прикладу, перші тестувальники відповідають за виявлення проблем і звітування про них, тоді як інші зосереджуються на тестуванні балансу та ігрового процесу або перевірці локалізації і доступності.

Зазвичай, тестувальники ігор мають такі обов'язки у команді [1; 2]:

- проходження гри для виявлення багів та помилок;
- документування будь-яких знайдених проблем і повідомлення про них команді розробників;
- тестування гри на різних етапах розробки: альфа, бета та фінальний реліз;
- надання зворотного зв'язку щодо механік ігрового процесу, елементів керування та загального користувацького досвіду;
- створення планів тестування та тестових кейсів, щоб гарантувати, що всі аспекти гри були ретельно протестовані;
- відтворення багів та помилок, щоб допомогти команді розробників виявити та виправити їх;
- проведення регресійного тестування, щоб переконатися, що раніше виправлені помилки не з'явилися знову;
- співпраця з іншими тестувальниками та розробниками, щоб гарантувати, що гра відповідатиме очікуванням гравців та критеріям якості.

Процес тестування відеоігор проводяться в кілька етапів під час розробки. Тестування та контроль якості можуть відбуватися на ранніх стадіях, коли беруться до уваги конкретні механіки гри, це може бути на самому початку розробки. Однак тестування проходить і на більш пізніх етапах розробки, з подальшим тестуванням помилок, коли додаються нові механіки та функціонал, а також тестування на основі аудиторії, коли частина гри тестується на демографічній групі, на яку вона орієнтована, для отримання зворотного зв'язку від кінцевих користувачів.

Тестування на етапі препродакшну – це лише спосіб визначити, чи функціонує механіка у бажаний спосіб і чи відповідає вона бажаному результату концепції гри. Такі тести легше проводити, оскільки на цьому етапі виробництва основна механіка є «голими кістками». Контроль якості, який відбувається на більш пізніх стадіях розробки, набагато складніший, оскільки на цьому етапі тестування всі системи

гри вже встановлені, а це означає, що існує більше можливостей для помилок і контенту, який не функціонує бажаним чином. Аудиторне тестування також є тривалим процесом, і хоча не всі студії роблять це, нерідко відбувається тестування за зачиненими дверима, де рецензентам також надаються тестові збірки для отримання зворотного зв'язку від студій [2].

Ігрові тестувальники беруть активну участь в усіх етапах розробки проєкту, від народження ідеї до релізу проєкту. Оскільки головною метою тестувальників є покращення якості програмного забезпечення, із кожним етапом розробки тестування не тільки стає дорожчим, а й збільшується відповідальність самого спеціаліста.

Процес тестування ігор складається з етапів, кожен з яких відіграє свою важливу роль:

- планування та дизайн тестування – визначає те, що саме буде протестовано і на які результати буде розрахунок;
- підготовка до тесту – вимагає створення документації, які слугуватимуть орієнтиром для тестувальників;
- виконання тесту – проведення запуску запланованих раніше тестових кейсів та сценаріїв;
- документування результатів – оцінення за метриками отриманих результатів та їх документування;
- регресійне тестування – повторення тестування із використанням попередніх кейсів та сценаріїв.

Отже, тестування ігрових застосунків має свої особливості, оскільки ігри – це складні програмні системи, які поєднують у собі численні компоненти, комп'ютерну графіку, аудіо, фізику, мережеві комунікації, штучний інтелект тощо. На відміну від інших програмних систем, ігри мають унікальні вимоги, створені для того, щоб забезпечити найкращий користувацький досвід. Тому тестування такого роду застосунків вимагає іншого підходу та набору методів тестування, аби гарантувати, що програмний продукт відповідає функціональним і нефункціональним вимогам, забезпечуючи захопливий досвід для гравців.

Список використаних джерел

1. Game Testing 101: Basic Tips and Strategies | Starloop Studios. URL: https://starloopstudios.com/game-testing-101-tips-and-strategies
2. What is the game testing process? URL: https://pinglestudio.com/blog/game-testing/what-is-the-game-testing-process#the-video-game-testing-stages

Ключові слова: тестування ігор, ігрові тестувальники, тестування ігрових застосунків, засоби тестування.

Key words: game testing, game tester, gaming application testing, testing tools.

Науковий керівник: к. т. н., доцент Трофименко О. Г.

ТІТІЄВСЬКИЙ ВІТАЛІЙ ОЛЕГОВИЧ

студент 3-го курсу факультету кібербезпеки
та інформаційних технологій
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТЕХНІКИ ТЕСТ-ДИЗАЙНУ

З кожним роком кількість «мобільних» користувачів всесвітньої павутини зростає. Згідно з дослідженням [1], зараз у світі приблизно 6,567 млрд людей користується смартфонами. Не дивно, що спілкування, робота і навіть набридлива реклама перенеслися в телефон, а разом з цим у телефон перенеслись і комерційні проєкти. Адже набагато легше купувати речі, не виходячи з власної домівки. Тому успішність бізнесу комерційних підприємців багато в чому залежить від якості, функціональності та зручності власного вебсайту та/або вебзастосунку.

При створенні програмного продукту важливо не лише його розробити, а й протестувати на предмет дотримання функціональних вимог, інтуїтивно зрозумілого і зручного інтерфейсу, стабільності, безпеки тощо.

Створення тест-кейсів є невід'ємною складовою роботи будь-якого тестувальника. Для підготовки ефективних тест-кейсів використовуються спеціальні техніки тестування.

Техніки тест-дизайну – це стратегії, які полягають у можливості підходити до тестування систематично та зосереджено, забезпечуючи широке покриття вимог [2]. Існують численні техніки тест-дизайну, найпопулярнішими з яких є [3]:

- еквівалентний поділ (Equivalence partitioning, EP) – тестування програмного забезпечення розділяє вхідну область програми на класи даних, з яких повинні бути розроблені тест-кейси. Так, для діапазону припустимих числових показників від 5 до 15 варто вибрати один коректний показник з діапазону, наприклад, 10, й один некоректний показник за межами діапазону, наприклад, 3;
- аналіз граничних значень (Boundary value analysis, BVA) – включає перевірку максимально допустимих, мінімально допустимих, внутрішніх та зовнішніх меж, стандартних значень та можливих значень похибок. Якщо використати приклад, згаданий вище, як величини для позитивного тестування, то мінімальною і максимальною межами будуть 5 і 15, а значеннями більшим і меншим меж – 4 і 16. Аналіз граничних значень може бути застосований до будь-яких обмежень, що маються в записах, полях, файлах або будь-якому типі сутностей;
- попарне тестування (Pairwise testing) – це методика, що дозволяє створювати набір тестових даних з повного набору вхідних даних у системі з мінімізацією кількості тест-кейсів, при цьому не втрачаючи якість тестування;
- тестування за допомогою таблиць прийняття рішень – це одна з технік тест-дизайну методом чорної скриньки, що стосується

динамічного аналізу. Вона також відома як таблиця причинно-наслідкових зв'язків, а схематична демонстрація логіки відома як причинно-наслідковий графік. Це візуальне подання використовується для отримання таблиці рішень.

Наприклад, для того, щоб перевірити правильність поведінки роботи системи при введенні різної кількості символів у паролі, доцільно використовувати метод аналізу граничних значень. Якщо у функціональних вимогах до довжини паролів для автентифікації зазначено межі від 6 до 20 символів, то варто при тестуванні граничних значень взяти такі значення:

- кількість символів менше граничного значення – 5;
- кількість символів для нижньої межі граничного значення – 6;
- кількість символів для верхньої межі граничного значення – 20;
- кількість символів, що більше граничного значення, – 21.

У табл. 1 подано тест-кейси, створені на основі аналізу граничних значень.

Для створення повної й ефективної стратегії тестування варто комбінувати техніки тест-дизайну. Кожна техніка має свої переваги та недоліки, комбінування декількох технік дозволяє отримувати повний опис можливих дефектів.

Таблиця 1

Вигляд тест-кейсів

Відкрити сайт https://www.staff-clothes.com/ua/	1. Зайти на сайт https://www.staff-clothes.com/ua/. 2. Натиснути на іконку «чоловічка» у правому верхньому куті екрану. 3. Відкрити форму реєстрації. 4. У полі «Номер телефону» ввести «+380964580901». 5. У полі «ПІБ» ввести «Іванов Іван Іванович». 6. У полі пароль ввести «12345». 7. Натиснути на кнопку «Отримати код».	Система вкаже на помилку, оскільки кількість символів менше граничного значення (5 символів)
Відкрити сайт https://www.staff-clothes.com/ua/	1. Зайти на сайт https://www.staff-clothes.com/ua/. 2. Натиснути Відкрити на іконку «чоловічка» у правому верхньому куті екрану. 3. Відкрити форму реєстрації. 4. У полі «Номер телефону» ввести «+380964580901». 5. У полі «ПІБ» ввести «Іванов Іван Іванович». 6. У полі пароль ввести «123456». 7. Натиснути на кнопку «Отримати код».	Система дозволить продовжити реєстрацію, оскільки кількість символів еквівалентне нижній межі граничного значення (6 символів)

Закінчення таблиці 1

Відкрити сайт https://www.staff-clothes.com/ua/	1. Зайти на сайт https://www.staff-clothes.com/ua/. 2. Натиснути на іконку «чоловічка» у правому верхньому куті екрану. 3. Відкрити форму реєстрації. 4. У полі «Номер телефону» ввести «+380964580901». 5. У полі «ПІБ» ввести «Іванов Іван Іванович». 6. В полі пароль ввести «12345678901234567890». Натиснути на кнопку «Отримати код».	Система дозволить продовжити реєстрацію, оскільки кількість символів еквівалентне верхній межі граничного значення (20 символів)
Відкрити сайт https://www.staff-clothes.com/ua/	1. Зайти на сайт https://www.staff-clothes.com/ua/. 2. Натиснути на іконку «чоловічка» у правому верхньому куті екрану. 3. Відкрити форму реєстрації. 4. У полі «Номер телефону» ввести «+380964580901». 5. У полі «ПІБ» ввести «Іванов Іван Іванович». 6. У полі пароль ввести «123456789012345678901». 7. Натиснути на кнопку «Отримати код».	Система вкаже на помилку, оскільки кількість символів більше граничного значення (21 символ)

Техніки тест-дизайну в руках кваліфікованого спеціаліста стають потужним інструментом виявлення дефектів. Отже, тестування є критично важливим методом перевірки, що займає велику частину ресурсів проєкту.

Список використаних джерел

1. How many people own smartphones. URL: https://explodingtopics.com/blog/smartphone-stats#smartphone-top-picks
2. Test design techniques QA Engineers should know. URL: http://www.qamadness.com/5-test-design-techniques-qa-engineers-should-know/
3. Software testing techniques with test case design examples. URL: https://www-guru99-com.translate.goog/software-testing-techniques.html?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=sc

Ключові слова: тест-дизайн, тестування, тестовий випадок.
Key words: test design, testing, test case.

Науковий керівник: к. т. н., доцент Трофименко О. Г.

СЕКЦІЯ 18

СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИКИ

АДУБЕЦЬКИЙ АНТОН ВАЛЕНТИНОВИЧ

студент 3-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ МИРНОГО НАСЕЛЕННЯ ВІЙСЬКАМИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ НА ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ

З початком повномасштабної війни на території України, російські окупанти здійснюють насильство над мирними громадянами, вбивають, калічать та катують їх, здійснюють гвалти над жінками, дівчатами та дітьми, руйнують житлову інфраструктуру та мародерствують. Інформація про ці масштабні злочини російської армії спричинила обурення не лише в Україні, а й у всьому цивілізованому світі.

Відтак, встановлення фактів та розслідування вбивст мирного населення військами російської федерації на окупованих територіях є вкрай важливим та актуальним питанням.

Перед органами досудового розслідування та прокуратурою стоять нові виклики, пов'язані з необхідністю швидкого, всеосяжного та якісного документування та збирання доказів щодо масових кримінальних порушень міжнародного гуманітарного права.

Багато з цих порушень доводиться розслідувати вперше, не маючи напрацьованих спеціалізованих методик. У науковій доктрині дуже складно знайти комплексні праці, які висвітлюють цю проблематику з позиції криміналістичної науки [1].

Воєнні злочини є серйозними і важкими порушеннями, які відомі людству. Згідно з міжнародним правом, держава, на території якої були вчинені військові злочини, повинна проводити розслідування та покладати відповідальність на винних. Проте, Україна наразі не має можливості повноцінно проводити відповідні розслідування через бойові дії, що відбуваються на тимчасово окупованих і прилеглих територіях.

Умови воєнного конфлікту ускладнюють боротьбу зі злочинністю, тому необхідна належна організація досудового розслідування та розкриття злочинів.

Вчені виокремлюють чотири рівні організації розслідування злочинів, які включають загальний рівень організації, управлінський рівень, криміналістичну методику та тактичний рівень організації

розслідування [2]. Кожен рівень визначається комплексом заходів, що забезпечують ефективність функціонування органів досудового розслідування та досягнення поставлених завдань.

Організація розслідування злочинів у воєнний час потребує особливої уваги до вибору найбільш ефективних техніко-криміналістичних та тактичних засобів і прийомів для досягнення максимальних результатів при мінімальних витратах часу, сил і засобів.

На рівні криміналістичної методики – організація розслідування конкретного злочину є складовою криміналістичної методики. Водночас в організацію розслідування включаються традиційні заходи, що виконуються в межах окремого кримінального провадження і спрямовані на створення оптимальних умов для визначення та застосування найбільш ефективних у конкретній слідчій ситуації рекомендацій криміналістичної методики з метою досягнення максимальних результатів при мінімальних витратах часу, сил і засобів.

Можна виокремити наступні етапи розслідування фактів масових позасудових страт і поховань: 1) попередній етап: інформаційна розвідка, збір даних від місцевого населення, представників місцевої влади про місце події, обставини події, свідків та потерпілих тощо; 2) археологічний етап: 2.1) визначення меж території розкопки, розподіл на сектори за необхідності, визначення сил та засобів, які планується використати, встановлення фізичної огорожі місця події; 2.2) викопування останків, фото- та відеофіксація, складення процесуальних протоколів, вилучення об'єктів; 3) дослідницький етап: 3.1) проведення розтинів, лабораторних досліджень; 3.2) проведення ідентифікаційних досліджень; 4) завершальний етап: формування висновків, оцінка сукупності зібраних доказів, інформування про результати розслідування близьких, рідних, громадськості [3].

Отож, для успішної організації розслідування вбивства мирних жителів на окупованих територіях, потрібна внутрішня підпорядкованість, узгодженість та взаємодія між всіма підрозділами. Основне завдання такої організації – досягнення максимальної ефективності.

Крім цього, для досягнення цілі необхідно враховувати критерії, такі як: особливості співпраці між слідчими, оперативними та іншими підрозділами; строк виконання спільних заходів; функції взаємодіючих підрозділів; зв'язок з системою органів, що провадять оперативно-розшукову діяльність; ступінь конспірації; етапи здійснення спільних слідчих та оперативно-розшукових заходів; суб'єкти взаємодії; та форми взаємного інформаційного обміну.

Список використаних джерел

1. Біда О. Документування воєнних злочинів – природній процес відновлення справедливості. URL: https://helsinki.org.ua/articles/oleksiy-bida-dokumentuvannia-voiennykh-zlochyniv-pryrodniy-protsesvidnovlennia-spravedlyvosti
2. Кравчук О. О., Бондаренко М. С. Досудове розслідування воєнних злочинів. 2022. 12 с. URL: https://ela.kpi.ua/ bitstream/123456789/46805/1/ Pretrial%20war%20crimes.pd

3. Французькі експерти прибули до України для допомоги у розслідуванні воєнних злочинів РФ. Офіс Генерального прокурора. 12.04.2022. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/posts/francuzki-eksperti-pribuli-do-ukrayini-dlya-dopomogi-u-rozsliduvanni-vojennix-zlociniv-rf

Ключові слова: розслідування, воєнні злочини, окуповані території.
Key words: investigation, war crimes, occupied territories.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Хижняк Є. С.

БОГАЧУК ЕВЕЛІНА РОМАНІВНА,
ДЕМЕНТЬЄВА ЮЛІЯ ВІКТОРІВНА

студентки 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО СУТНОСТІ ТА ЗНАЧЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Станом на сьогодні провідну роль у покращенні криміногенної ситуації в Україні відіграє своєчасне розкриття кримінальних правопорушень. Важливість огляду місця події важко переоцінити, адже за його допомогою може бути виявлена, досліджена та зафіксована інформація, що в подальшому здатна істотно вплинути на ефективність розкриття кримінального правопорушення та встановлення істини.

Говорячи про огляд місця події, перш за все, слід звернути увагу, що це є невідкладною слідчою (розшуковою) дією. Це можна аргументувати тим, що при розслідуванні виникає необхідність в одержанні інформації щодо обставин вчиненого кримінального правопорушення в початковому, незміненому стані, оскільки наслідком будь-якого зволікання є як втрата речових доказів, так і зміна слідової картини загалом. Під час огляду місця події слідчий безпосередньо сприймає, досліджує, фіксує й оцінює об'єкти на місцевості або в приміщенні, де виявлено ознаки кримінального правопорушення. Невідкладність огляду місця події пояснюється також необхідністю отримання інформації слідчим задля оперативної організації розшуку злочинця, а також інших слідчих дій, спрямованих на розкриття кримінального правопорушення [1, с. 317].

Відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, огляд місця події в невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей в Єдиний реєстр досудових розслідувань [2]. У цих випадках за наявності для того підстав досудове розслідування починається негайно після огляду місця події і відповідно якнайшвидше реєструються дані про вчинене кримінальне правопорушення в ЄРДР.

У науковій літературі надається визначення місця події в кримінально-процесуальному розумінні і під ним слід розуміти визначену ділянку території, тобто суша, водна поверхня чи приміщення, де скоєне кримінальне правопорушення або знайдені наслідки,

що доводять його вчинення. Крім того, треба зазначити, що зустрічаються так звані «пересувні» місця події. До них можна віднести такі види транспорту, як автобуси, морські та річкові судна, залізничні чи трамвайні вагони. У слідчій практиці трапляються випадки, коли слідчий має справу не з одним місцем події, а з декількома, оскільки злочинець до прикладу міг вчинити кримінальне правопорушення в лісі, а речові докази могли бути знайдені за декілька кілометрів від цієї місцевості [3, с. 258].

Під час проведення слідчим огляду місця події, йому завжди слід пам'ятати про вироблені криміналістикою рекомендації стосовно роботи зі слідами. Можна привести такий приклад, що коли ймовірно була вчинена крадіжка і на місці події слідчий виявляє сліди (пальців, злому), то в такому випадку доцільним є вилучення цих предметів цілісно з метою проведення найбільш повного експертного дослідження. Обов'язково перед вилученням певних предметів, їх обов'язково необхідно сфотографувати.

Слід пам'ятати, що при проведенні огляду дрібних предметів більш доцільно користуватися пінцетом, щоб запобігти їх руйнуванню, а великих – рукавичками.

У криміналістиці прийнято виділяти певний перелік об'єктів огляду, які підлягають дослідженню саме під час огляду місця події. До нього слід відносити, перш за все, місце, з яким пов'язано уявлення про подію, обстановку місця події, труп, сліди кримінального правопорушення та злочинця, а також інші предмети або документи, знайдені на місці події.

Проаналізувавши подію кримінального правопорушення, знайдені сліди і речові докази, а також встановивши причинно-наслідковий зв'язок між ними, слідчий може виявити так звані негативні обставини, під якими варто розуміти такі обставини, що суперечать уявленням про природний розвиток подій. Так, наприклад, наявність значного числа ран на трупі, але в той же час відсутність крові є негативною обставиною, яка свідчить про те, що кримінальне правопорушення було вчинено в іншому місці, а труп перенесено. Установлення негативних обставин під час події є важливим кроком на шляху до встановлення істини [4, с. 92–93].

Варто зазначити, що загальним завданням огляду місця події є виявлення фактичних даних, за якими можна встановити механізм вчинення кримінального правопорушення в усіх деталях, тобто відповісти на питання про те, що насправді сталося на цьому місці. Загальне завдання огляду часто розділяють на низку тактичних завдань. До прикладу, перед слідчим може ставитись завдання, яке полягає у встановленні факту вчинення кримінального правопорушення чи відсутності такого. На перший погляд, може здаватись, що це достатньо легко, проте не слід забувати, що часто злочинці намагаються максимально ретельно замасковувати сліди вчиненого ними кримінального правопорушення або ж вчиняти ряд дій задля того, щоб заплутати слідство [5, с. 146–148]. Наступним завданням є вивчення слідів, які допоможуть зрозуміти чи було

вчинено кримінальне правопорушення там, де проводиться огляд місця події, або в іншому місці. До інших фактичних даних, які підлягають встановленню, слід віднести такі: кількість осіб на місці події, мета та мотиви учасників; часовий проміжок їх перебування на місці; коли було вчинено кримінальне правопорушення, яке розслідується, а також пошук очевидців тощо [6, с. 331].

Підсумовуючи все вищесказане, варто зазначити, що неможливо переоцінити значимість огляду місця події, оскільки він є не лише одним із найпоширеніших слідчих дій, а й одним із найнадійніших способів отримання доказової інформації, оскільки ця інформація надходить безпосередньо до слідчого, що зводить до мінімуму вірогідність її перекручення або видозмінення.

Список використаних джерел

1. Шепітько В. Ю. Довідник слідчого. Вид. 3-тє, переробл. і доп. Київ : Вид. дім «Ін Юре», 2008. С. 317.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
3. Криміналістика : підручник / за ред. В. Тіщенка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 258.
4. Настільна книга слідчого / кер. авт. колективу М. І. Панов. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Ін Юре, 2007. С. 92–93.
5. Салтевський М. В. Криміналістика : підручник: у 2 ч. Ч. 2. Харків : Консум, 2001. С. 146–148.
6. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Іщенко, О. О. Алєксєєв та ін. Київ : «Центр учбової літератури», 2015. С. 330–331.

Ключові слова: слідча (розшукова) дія, огляд місця події, слідчий, правопорушення, досудове розслідування.
Key words: investigative action, scene inspection, investigator, offense, pre-trial investigation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Колодіна А. С.

БОГДАНОВА ДАР'Я СЕРГІЇВНА,
ВАРАВА ВЛАДИСЛАВ ВАДИМОВИЧ

студенти 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТАКТИКА ДОПИТУ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Завданням кримінального провадження, відповідно до ст. 2 КПК України, є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 93 КПК України, сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України [1].

Одним із видів слідчих дій на стадії досудового розслідування є допит, в ході якого слідчий, дізнавач та прокурор отримує покази від свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого про обставини кримінального правопорушення. Так, отримані в ході досудового розслідування покази потерпілого та підозрюваного нерідко становлять фундамент кримінального провадження, є основою на якій тримається розслідування.

Для будь-якої особи допит нерідко становиться психологічним випробуванням на стійкість, незважаючи на процесуальний статус особи у кримінальному провадженні. Так, безумовно, допит як процесуальна дія не передбачає рівність сторін. Зокрема саме слідчий, дізнавач та прокурор ведуть допит, задають питання та фіксують відповіді особи. Фактично допит на стадії досудового розслідування відрізняється від отримання показів в судовому провадженні відсутністю арбітра, яким виступає суддя під час судового розгляду. Так, на етапі досудового розслідування саме слідчий, дізнавач та прокурор повністю контролюють процес. Такі обставини безумовно не залишаються безслідними та виражаються у конфліктних ситуаціях.

Необхідно звернути увагу на той факт, що безпосередньо в теорії криміналістики, а також у юридичній психології одним з найважливіших питань є питання допиту свідків, підозрюваного та потерпілого в конфліктних ситуаціях, оскільки його якісне проведення можливо лише за умови застосування грамотно тактичних прийомів допиту зі сторони слідчого. Тому проаналізуємо окремі аспекти тактики допиту вказаних категорій осіб.

Конфліктність полягає в тому, що обвинувачений може відмовитись зізнатися у вчиненні інкримінованого йому злочину у двох випадках: коли він справді не винен і його звинувачення помилкові за доленосний збіг обставин або упередженість слідства, або коли він сподівається уникнути засудження за недосконаліть, його думка щодо доказової основи обвинувачення. Оскільки на початку допиту слідчий повинен бути впевнений у вині допитуваного, він повинен тактично скерувати допит для викриття злочинних дій (бездіяльності) обвинуваченого. Тактика допиту, спрямована на спростування брехні обвинуваченого, обговорюється в наступному параграфі. Вміле поводження з тактико-психологічними методами допиту, разом з аналізом інших доказів у справі, дає можливість беззаперечно довести вину зла в полках, успішно завершити справу за допомогою слідства та передати її до суду.

Найбільш конфліктним за своєю природою є допит підозрюваного, обвинуваченого. Допит підозрюваного (обвинуваченого) має виняткове значення для отримання цінної доказової інформації про подію, що розслідується, від її безпосереднього учасника та характеру

та ступеня його вини, або для встановлення того, що допитуваний не брав участі у цій події, що не менш важливо. Крім того, слід враховувати, що допит обвинуваченого є засобом захисту його від звинувачення, яке йому висунуто.

На відміну від допиту підозрюваного (обвинуваченого), допит свідків та потерпілих відбувається в іншій формі. І в цьому випадку конфліктні ситуації не так часто трапляються.

Варто зазначити, що надання правдивих показань свідком та потерпілим є найпоширенішою ситуацією, характерною для більшості кримінальних проваджень, але іноді перші навмисно спотворюють відомі їм факти, відкидають раніше дані показання тощо. Мотиви такої поведінки можуть бути різними: вплив на свідків і потерпілих з боку осіб, яких не цікавить встановлена істина; страх помсти з боку підозрюваних, обвинувачених та їх оточення; бажання «захистити» винних або пом'якшити їх вину; бажання жертви перебільшити розмір заподіяної шкоди або приховати поведінку жертви тощо. Тому вивчення показань свідків та потерпілих має велике практичне значення для слідчої практики.

Разом з тим, для вирішення проблем, пов'язаних з допитом у конфліктних ситуаціях, можна використовувати наступні шляхи:

– підвищення кваліфікації допитуючих та слідчих. Так, як вказують науковці, допитуючим та слідчим необхідно надавати додаткову підготовку з психології, тактики спілкування та комунікації в конфліктних ситуаціях [2, с. 175];

– використання альтернативних методів збору доказів. Зокрема, відмічаємо, що в деяких випадках можуть використовуватися альтернативні методи збору доказів, які дозволяють отримати необхідну інформацію без проведення допиту в конфліктних умовах, наприклад, за допомогою спостереження, вивчення документів та інших джерел інформації [3, с. 170–171];

– застосування технічних засобів запису допиту. Застосування технічних та звукотехнічних засобів запису допиту дозволяє зберегти об'єктивність доказів, а також зменшує ризик порушення прав та свобод особи;

– залучення психологів та медіаторів. Зокрема, в деяких випадках можуть бути залучені психологи та медіатори, які допомагають у розв'язанні конфліктних ситуацій та сприяють встановленню довіри між учасниками процесу.

Таким чином, підсумовуючи, варто зазначити що під час допиту можуть виникати певні конфліктні ситуації, попередження та вирішення яких є першочерговим завданням слідчого, дізнавача та прокурора на шляху повного та неупередженого розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України – редакція від 28.04.2023 р., підстава – 2997-IX [Електронний ресурс]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
2. Скригонюк М. І. Криміналістика : підручник. Київ : Атіка, 2005. 496 с.
3. Удалова Л. Д. Особливості проведення вербальних слідчих дій. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 11. С. 164–165.

Ключові слова: допит, конфліктні ситуації, досудове розслідування.
Key words: interrogation, conflict situations, pre-trial investigation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Чіпко Н. В.

ГРИЩЕНКО ДАРІЯ АНДРІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОПИТ НА МІСЦІ ПОДІЇ: СУТНІСТЬ ТА ФУНКЦІЇ

Допит на місці події є важливою складовою правоохоронної діяльності та є одним зі способів збору доказів у кримінальних справах. Його сутність полягає у тому, щоб отримати від осіб, присутніх на місці події, свідчення та інформацію, яка може бути корисною для розслідування правопорушення.

Допит є складною та багатогранною слідчою дією, що містить у собі процесуальний, організаційний, тактичний, психологічний і технологічний аспекти. Тактика проведення допиту повинна бути гнучкою та враховувати особу допитуваного, професійну підготовку і здібності слідчого, особливості розслідуваної події [1, с. 157].

Здійснення допиту на місці злочинної події – це одна з форм отримання показань від потерпілого, свідків і підозрюваних. Основним його призначенням є активізація пам'яті допитуваних осіб та повне відтворення об'єктів події, що розслідується.

Допит на місці події – це слідча дія, яка застосовується правоохоронними органами для отримання доказів і збирання інформації щодо злочину або іншого правопорушення.

Допит на місці події може проводитись різними особами, зокрема правоохоронними органами, детективами, слідчими, прокурорами та іншими уповноваженими особами. Під час допиту на місці події важливо дотримуватись правил та процедур, щоб зібрана інформація була достовірною та допустимою в подальшому використанні.

Загалом, мета допиту полягає в отриманні повних та об'єктивних показань. Ці показання є джерелом доказів, а фактичні дані, які в них містяться, – доказами [4, с. 285].

Основна мета допиту на місці події полягає в тому, щоб встановити факти, які можуть бути корисними для розслідування та визначення обставин правопорушення. Зазвичай цей процес включає в себе запитання свідків, які були присутніми на місці події, фіксування місця події, збір доказів та інформації про можливих підозрюваних.

Сутність допиту на місці події полягає у повторному сприйнятті обстановки злочину допитуваною особою задля відновлення раніше сприйнятих даних. Вплив зорових образів, окремих ділянок

місцевості допомагає витягнути з пам'яті всі обставини події і більш якісні показання.

Крім того, сутність допиту на місці події полягає у тому, щоб захистити права та інтереси учасників правовідносин, встановити причини та обставини події, зібрати докази та інформацію для подальшого використання у судовому процесі. Важливою складовою допиту на місці події є також збереження інформації та доказів у надійному та безпечному способі, щоб вони не були втрачені або пошкоджені в майбутньому.

Допит на місці події може включати запитання про деталі події, опис того, що трапилося, та інформацію про осіб, які брали участь у події. В результаті допиту можуть бути зібрані показання, які можуть бути використані як докази у судовому процесі [2, с. 66].

Форма отримання доказів у ході допиту на місці злочинної події може змінюватись в залежності від слідчої ситуації, що складається. Однією з основних вимог, що висуваються до проведення перевірки показань на місці, є вільне волевиявлення особи, показання якої перевіряють. Отримання від допитуваної особи показань у формі вільної розповіді є тактичним прийомом, який слугує обов'язковим процесуальним правилом.

Криміналістична сутність «вільної розповіді» виражається у наданні особі, показання якої перевіряються, незалежності у викладенні фактів та подій, учасником яких він був, ініціативи при описі напряму маршруту пересування, свободи волі у словесній передачі послідовності процесуально значимих дій.

Конструктивна діяльність слідчого при допиті – це складання розгорнутого плану допиту. До нього включаються питання, які необхідно з'ясувати; розробляються чітка їх формулювання і послідовність. Якщо слідчий погано пам'ятає питання, що підлягають з'ясуванню, у нього буде відсутній почуття впевненості, цілеспрямованості, наполегливості [3, с. 154].

Функції допиту на місці події включають:

1) збір доказів – допит на місці події допомагає зібрати докази, які можуть допомогти встановити факти і винуватців злочину. Це може включати фотографії, відео, показання свідків та інші докази;

2) встановлення фактів – допит на місці події допомагає правоохоронним органам встановити факти щодо злочину або іншого правопорушення. Це може сприяти встановленню хронології подій, ідентифікації осіб, які брали участь у події, та інше;

3) перевірка інформації – допит на місці події допомагає перевірити інформацію, яка може бути важливою для подальшого розслідування. Це може включати перевірку показань свідків та іншої інформації, яка може допомогти встановити правдивість даних;

4) підготовка до судового процесу – допит на місці події може допомогти підготувати матеріали для судового процесу. Це може включати збір доказів та підготовку свідків до судового процесу, які могли бути свідками злочину або іншого правопорушення;

5) допомога у встановленні винуватців – допит на місці події може допомогти встановити осіб, які брали участь у злочині або іншому правопорушенні. Це може допомогти правоохоронним органам встановити мотиви та наміри винуватців та набрати достатньо доказів для їх затримання та звинувачення;

6) забезпечення безпеки – допит на місці події може допомогти забезпечити безпеку осіб та свідків, які можуть бути присутніми на місці події. Це може включати забезпечення доступу до місця події тільки для осіб, які мають дозвіл, та забезпечення безпеки свідків та інших осіб, які можуть бути під впливом події;

7) встановлення причин – допит на місці події може допомогти встановити причини злочину або іншого правопорушення. Це може включати визначення мотивів винуватців та ідентифікацію можливих факторів, що сприяли події;

8) попередження подібних випадків – допит на місці події може допомогти у запобіганні подібних випадків у майбутньому. Вивчення обставин, що призвели до злочину або іншого правопорушення, може допомогти правоохоронним органам розробити стратегії для запобігання подібних випадків у майбутньому.

У загальному, допит на місці події є важливою складовою правоохоронної роботи та допомагає зібрати докази та інформацію, яка може бути корисною для подальшого процесу розслідування та судового процесу.

Отже, допит на місці події – це процес опитування осіб, які перебували на місці події (наприклад, свідків, потерпілих, підозрюваних тощо), з метою збору інформації та доказів про подію, що відбулась. Цей процес може проводитись правоохоронними органами (наприклад, поліцією, слідчими), які займаються розслідуванням злочинів та інших правопорушень, або ж іншими відповідальними особами (наприклад, представниками компаній у разі подій, що сталися на їх території).

Список використаних джерел

1. Гресь Ю. О. Допит: визначення тактичного та технологічного аспектів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 20. С. 156–159.
2. Костюченко О. Ю. Особливості проведення прямого та перехресного судового допиту свідків і потерпілих. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 1. С. 66–73.
3. Крікун Н. Ю. Психологічні прийоми застосування слідчим під час допиту. *Підприємництво, господарство і право*. 2015. № 5. С. 153–155.
4. Чернецька В. О. Види судових допитів у кримінальному процесі України. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 3. С. 284–288.

Ключові слова: криміналістика, допит, місце події, слідча дія, негласна (розшукова) слідча дія.

Key words: forensics, interrogation, scene of the incident, investigative action, undercover (exploratory) investigative action.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Тіщенко В. В.

ДЖИГИРЕЙ ВЛАДИСЛАВА ВАСИЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАРОДЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИКИ У ДУМКАХ І ПРАЦЯХ ГАНСА ГРОССА

Криміналістику, як самостійну галузь права вивчало досить багато науковців, але з поміж них варто виділити «Батька світової криміналістики» – Ганса Густава Адольфа Гросса. На початку варто зазначити, що криміналістика – це наука, що вивчає злочинну діяльність, різні прийоми і методи збирання, аналізування, дослідження і використання доказів, задля подальшого їх використання у розслідуванні злочинів. Сам Ганс Гросс, говорив, що криміналістика має вивчати речові докази, досліджувати різні сліди, підроблені документи і все інше, що могло б свідчити про наявність злочину.

Вперше науковець використав термін «криміналістика» у 1892 р. і фактично з цього часу і почалася ера розвитку даної дисципліни. Гросс приєднував цю науку до науки кримінального права, та визначав її як вчення про реальність кримінального права.

Для чого взагалі зародилася дана наука і як саме науковець присвятив їй усе своє життя?

Саме зародження криміналістики можна пов'язати із розвитком держави та суспільства в цілому. Занурюючись у історію, можна зрозуміти, що XVIII–XIX ст., характеризується значно великою кількістю злочинів та організованою злочинністю, тому для того, щоб побороти цю проблему потрібно було розробити нові методи розслідування злочинів. Науковець вивчав досить багато різних наук і вже на початку своєї юридичної кар'єри, говорив що знання законів та коментарів до них це недостатня умова для професійного правника. Для того, щоб систематизувати увесь свій досвід, що до наукових знань і практичних навичок у розслідуванні і розкритті злочинів Гросс вирішив їх викласти у одній єдиній дисципліні нею і стала криміналістика.

У своїй професійній діяльності науковець постійно перевіряв теоретичні знання в ході практики, він записував різні спостереження які в подальшому аналізував та детально пояснював. Основою його методів завжди були спостереження. Багато науковців того часу, обурювалися тому факту, що в основу криміналістики Гросс вкладає спостереження, проте автор впевнено відповідав, що «кількість обмежених спостережень може призвести до найбільш серйозних помилок в майбутньому».

Ганс Гросс ділився своїми знаннями та дослідженнями щодо виявлення речових доказів, слідів злочину, то пояснював що за допомогою криміналістики завжди можна досягти істини в ході розслідування. Ці знання і були покладені в основу криміналістики та у викладених ним рекомендаціях для слідчих, дізнавачів і інших працівників судових органів.

Фактично, науковець своїми роботами дав поштовх до появи, становлення криміналістики, він показав, що є основою для подальшого її розвитку, оскільки вона має і практичне, і теоретичне значення, варто тільки вміти правильно застосувати її положення.

Для розслідування злочинів завжди використовувалися елементи криміналістики, тільки вони не мали наукового обґрунтування, хоч і були введені в дану сферу, тому головною метою науковця було створити цілу систему яка б могла допомогти у протидії і запобіганні злочинності сукупністю певних засобів, прийомів і методів, наприклад: вченням про злочин, вченням про сліди злочину, вченням про роботу з доказами, прийомами про розслідування злочинів та сукупністю інших речей.

Вважаємо, що Гросс дав початок її становленню і детально пояснив на чому він її базує та для чого він її ввів, він дав зрозуміти, що знання закону не дасть точної відповіді з якою метою був вчинений злочин та як його запобігти, а тому в подальшому, потрібно нові систематизовані знання які опираються на психологію, логіку та інші галузі науки і техніки, що були ним включені в криміналістику.

Список використаних джерел

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики: новое изд., перепеч. С изд. 1908 г. Москва : ЛексЭст, 2002. 1088 с.
2. Біленчук П., Медвідь Ф. Ганс Ґросс як фундатор криміналістичної науки (до 160-річчя з дня народження). *Історія української науки на межі тисячоліть* : зб. наук. праць / відп. ред. О. Я. Пилипчик. Київ, 2008.

Ключові слова: криміналістика, Ганс Гросс, злочинність.
Key words: criminalistics, Hans Gross, criminality.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Тіщенко В. В.

ІВАНОВА АНАСТАСІЯ ВІКТОРІВНА

студентка 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО ОКРЕМИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОВЕДЕННЯ ОДНОЧАСНОГО ДОПИТУ ДВОХ ЧИ БІЛЬШЕ РАНІШЕ ДОПИТАНИХ ОСІБ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИХОВУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В умовах сьогодення суспільно-політичне життя нашої країни характеризується сукупністю кризових явищ, зумовлених війною та соціально-економічними чинниками, що негативно впливає на розвиток злочинності загалом. У свою чергу, цей процес створює необхідність в розробці нових форм боротьби зі злочинністю, зокрема тих, що стосуються процедури розслідування, що має наслідком успішне розкриття кримінальних правопорушень.

Однією із дієвих слідчих (розшукових) дій є одночасний допит двох та більше осіб. Він виступає одним із видів допиту, проте, не виділений в межах КПК України в окрему процесуальну дію, та випливає зі ст. 224 КПК України. Так, у ч. 9 зазначеної статті вказується на те, що слідчий, дізнавач, детектив, прокурор наділяються правом проведення одночасного допиту двох та більше осіб. При цьому, мета такого допиту – це встановлення причин, за яких показання таких осіб – розбіжні. Варто зазначити, що ефективність одночасного допиту двох та більше осіб у повній мірі залежить від доволі широкого кола факторів. Хотілося б розкрити основні фактори, які впливають на ефективність одночасного допиту двох та більше осіб під час розслідування приховування кримінального правопорушення. До таких факторів варто було б віднести: розслідування приховування кримінального правопорушення здійснюється із об'єднанням такого правопорушення із основним, тобто таким, яке приховували; особи, що підлягають допиту, характеризуються наявністю стійких соціальних зв'язків, а тому, підлягають одночасному допиту; особи, що підлягають одночасному допиту, мають інтереси до вирішення кримінального правопорушення тим чи іншим чином; окремі особи, що підлягають допиту, наділені імунітетом, тобто, мають право відмовитися давати показання щодо себе та членів своєї сім'ї [1].

Тобто, можна дійти до висновків про те, що особи, які підлягають допиту, в процесі проведення такої процесуальної дії можуть характеризуватися наявністю або відсутністю стійких соціальних зв'язків між ними, бути або не бути заінтересованими у вирішенні справи, мати або ж не мати правового імунітету тощо.

Тому, можна виокремити такі групи осіб, що підлягають допиту під час проведення даної процесуальної дії в процесі розслідування приховування кримінальних правопорушень: особи, що мають заінтересованість в кримінальному провадженні, та які наділені правовим імунітетом. Зазвичай, до такої категорії осіб належить безпосередньо особа, що вчинила таке кримінальне правопорушення, їх близькі родичі та члени сім'ї. Саме вони протидіють кримінальному провадженню задля того, аби приховувати кримінальне правопорушення з метою уникнення кримінальної відповідальності; особи, що мають зацікавленість в кримінальному провадженні та які не наділені правовим імунітетом. Зазвичай – це свідки, які пов'язані з підозрюваним або іншою особою, що вчинила кримінальне правопорушення, стійким соціальним зв'язком, та які мають на меті уникнення кримінальної відповідальності таких осіб, наприклад: коханці, товариші, колеги тощо; особи, що не мають зацікавленості у кримінальному провадженні та які не володіють правовим імунітетом. До складу такої групи зазвичай входять свідки, які стали безпосередніми свідками приховування кримінального правопорушення, або первинного діяння, що приховується. У таких осіб відсутні будь-які соціальні зв'язки з особою, яка приховує кримінальне правопорушення, або тією особою, що вчинила первинне суспільно небезпечне діяння [2].

Зазвичай, найбільш поширеними випадками допиту двох та більше вже допитаних осіб є допит першої та другої категорії, оскільки, як перша, так і друга категорія мають зацікавленість у результатах кримінального провадження та уникненні від кримінальної відповідальності в цілому. Саме тому, в процесі такого розслідування виникають конфліктні ситуації через те, що такі особи протидіють проведенню досудового розслідування.

Проте, найбільш складними є випадки, коли відбувається одночасний допит осіб, що входять до складу першої категорії, оскільки, через їх правовий імунітет можуть виникнути такі конфліктні ситуації: відмова одного або усіх учасників такої процесуальної дії від давання показань. Доволі складною є ситуація, коли задля того, аби розвідати відому іншій стороні інформацію, інша особа відмовляється від дачі показань після того, як одна зі сторін надала такі показання; відмова однієї особи від давання показань. Зазвичай, така ситуація виникає тоді, коли підозрюваний у вчиненні кримінального правопорушення відмовляється розкрити події кримінального правопорушення, та при цьому, обмовляє інших осіб; особа, що підлягає допиту, продовжує змінювати свої показання з метою заплутати слідство; особа, що давала правдиві показання, починає давати неправдиві показання для того, аби приховати кримінальне правопорушення. Такі дії можуть відбуватися як через фізичний, так і психологічний тиск з боку опонента такої особи [3].

Що стосується одночасного допиту осіб першої та другої категорії, то така діяльність є також складною, оскільки, зазвичай, до другої категорії відносять осіб, що є добросовісними, проте, через тісний соціальний зв'язок з особою, що вчинила таке діяння, не дають показань або ж дають неправдиві показання та при цьому не мають правового імунітету. В таких випадках, особи другої категорії надають повністю або у певній мірі неправдиві показання, або такі, що не підтверджують вину особи у вчиненні кримінального правопорушення, чи не мають значення для кримінального правопорушення, а будь-які відповіді на питання обґрунтовують такими фразами як: «не впевнений», «забув», «не пам'ятаю», «не можу згадати» тощо. Стосовно зміни показань, то вони можуть пояснювати це тим, що тоді на них здійснювався тиск з боку правоохоронних органів тощо.

Найбільш простим в даному випадку є допит осіб першої або другої категорії із третьою категорією, оскільки, фактично, особи, що входять до складу третьої категорії дають змогу викрити особу, що вчинила кримінальне правопорушення, та надають правильні показання, що б підтверджували вину такої особи. Саме за допомогою залучення осіб третьої категорії, з'являється можливість викриття особи, що дає недобросовісні показання, тим самим приховуючи кримінальне правопорушення [2].

Отже, проведення одночасного допиту двох чи більше раніше допитаних осіб під час розслідування приховування кримінальних правопорушень повинно відбуватись з урахуванням певних особливостей, до яких слід віднести наступні: допитувані особи можуть мати стійкі

соціальні зв'язки між собою, наявність зацікавленості до ходу кримінального провадження, наявність або відсутність правового імунітету.

Список використаних джерел

1. Поліванова І. О. Щодо одночасного допиту кількох уже допитаних осіб. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*. Харків, 2017. С. 312–314.
2. Четвертак Д. Ю. Методика розслідування приховування злочинів : автореф. дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09 / Д. Ю. Четвертак ; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 22 с.
3. Четвертак Д. Ю. Окремі особливості проведення одночасного допиту двох чи більше раніше допитаних осіб під час розслідування приховування злочинів. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених* : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 трав. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. С. 187–191.

Ключові слова: слідчі (розшукові) дії, очна ставка, допит, розслідування приховування кримінальних правопорушень.

Key words: investigative (research) actions, confrontation, interrogation, investigation of the concealment of criminal offences.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Колодіна А. С.

КЛИМЕНКО ЮЛІЯ АНДРІЇВНА,
КРАСКОВА АНАСТАСІЯ МИКОЛАЇВНА

студенти 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ПОТЕРПІЛОЇ ВІД ЗҐВАЛТУВАННЯ

Зґвалтування є не тільки суспільно небезпечним діянням, а й специфічним, оскільки часто призводить до розладу психічного та фізичного здоров'я потерпілої особи, а також грубо порушує встановлені у суспільстві норми поведінки. Хоч і статистика є досить невеликою, порівняно із іншими кримінальними правопорушеннями, проте це пояснюється небажанням потерпілих осіб звертатися до правоохоронних органів із заявою про вчинене над ними насильство.

Саме початковий етап розслідування даного злочину є дуже важливим для викриття злочинця та доведення його вини. Адже саме на цьому етапі збираються головні докази так би мовити по «гарячим слідам».

Надзвичайно важливою процесуальною дією на початковому етапі розслідування зґвалтування є допит потерпілої. Саме допит потерпілих, внаслідок даного правопорушення є одним з найбільш складних видів допиту.

Допит – це слідча (розшукова) дія, змістом якої є одержання та фіксація у встановленій кримінально-процесуальним законом формі показань,

які містять відомості, що мають значення для прийняття правильного рішення у кримінальному провадженні. Найчастіше жертва знаходиться в стані сильного психологічного хвилювання та стресу, тому перед слідчим стоїть непросте завдання встановити психологічний та емоційний контакт та врахувати всі нюанси під час проведення процесуальної дії. «Тобто виявляти чуйне, уважне, шанобливе ставлення до допитуваного, спокій і врівноваженість у зверненні до нього; висловити співчуття та розуміння потерпілому; вести розмову на другорядну, нейтральну тему; детально розпитати про спосіб життя, стосунки, хобі, інтереси тощо; допомогти порадою; з'ясувати причини, з яких допитуваний відмовляється давати показання, та намагатися їх подолати» [1, с. 34–40].

Допит потерпілої необхідно проводити якомога швидше після вчинення зґвалтування. Це пов'язано з тим, що злочин відбувся нещодавно, тож жертва пам'ятає чіткі деталі та обставини події, що з нею відбулася, які згодом може забути.

«Під час підготовки до допиту й безпосередньо в процесі проведення слідчий має брати до уваги той факт, що ставлення до кримінального провадження і, відповідно, мотиви свідчень можуть ґрунтуватися на одній із трьох моделей:

1) потерпіла зацікавлена в установленні істини у справі та викритті насильника. Оцінюючи її свідчення, слід ураховувати, що форми її опору можуть бути різними, оскільки залежать від низки чинників (психічний стан потерпілої, її вік і життєвий досвід, співвідношення фізичних сил та можливостей жертви й насильника, агресивність, озброєність останнього тощо);

2) потерпіла подає неправдиву скаргу, прагнучи засудження невинного з мотивів, зазначених вище;

3) потерпіла заперечує факт її зґвалтування чи навіть здійснення статевого акту. Найчастіше це відбувається у випадках, коли провадження порушено за ініціативою правоохоронних органів, передусім якщо потерпіла – заміжня жінка» [2, с. 122].

Слід зазначити, що застосування прийомів емоційного впливу слідчим на допитувану особу є найбільш ефективним. Адже необхідно переконати особу, давати повні та правдиві показання, так як завдання слідчого полягає в розкритті злочинного діяння та встановлення особи підозрюваного, притягнення його до кримінальної відповідальності, а також запобігання сексуального насилля щодо нових жертв.

Потім слідчий дає змогу потерпілому, розповісти все відоме про правопорушення. Особа під час вільної розповіді повідомляє про всі факти, які їй відомі. В загальному, вільна розповіді не повинна перериватись репліками та запитаннями допитувача, або ж тільки за умови, якщо допитуваний істотно відхилився від предмета допиту. Для перевірки на достовірність наданої інформації, необхідно задавати питання з одним і тим же змістом, але по різному його формулюючи. Питання мають бути чіткими, конкретними, зрозумілими і стосуватися предмета допиту [3, с. 98].

Слідчий, фіксуючи в протоколі показання потерпілого, повинен намагатися передати емоційний стан жертви, записуючи використовувані нею фрази і вирази. Після прочитання протоколу допиту доцільно

запропонувати потерпілим власноруч внести необхідні зміни і доповнення. Це дозволить виключити можливі сумніви на стадії судового розгляду щодо достовірності та правомірності отримання показань потерпілих на досудовому слідстві, в разі неявки жертви в суд.

Водночас, слід повідомити та психологічно підготувати потерпілу, що показання, які вона надає слідчому, потрібно буде відтворити в суді. Слід зазначити, що слідчий не ставить перед собою завдання нанести додаткову психологічну травму допитуваної особи, він здійснює психологічний вплив на особистість. Ефективне застосування засобів і прийомів психічного впливу є однією з головних складових тактичної майстерності слідчого і забезпечує ефективне розслідування кримінального правопорушення.

Підсумовуючи, слід зазначити, що навіть правильно обрана тактика допиту не гарантує повноту і достовірність отриманої інформації, проте підвищує ефективність допиту. Психологічний стан жертви не завжди дозволяє слідчому в повній мірі якісно провести допит. Адже жертви зґвалтування, не усвідомлюючи, схильні давати показання, які частково можуть не відповідати дійсності. Тому, показання жертв слід повно та критично оцінювати, а також ретельно перевіряти їх шляхом зіставлення з іншими доказами, які містяться у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Коновалова В. О., Мишков Я. Є. Інновації в методиці розслідування злочинів. *Право та інновації.* Вип. 2 (14). Харків : Право, 2016. С. 34–40.
2. Шмерецький Є. Є. Психологічні особливості допиту потерпілих від зґвалтувань. *Юридична психологія*. 2016. № 2. С. 122.
3. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т. В. Варфоломеєва, В. Г. Гончаренко, В. І. Бояров та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2011. С. 98.

Ключові слова: допит, зґвалтування, потерпіла, слідчий.
Key words: interrogation, rape, victim, investigator.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Колодіна А. С.

КЛИМИШИНА АНАСТАСІЯ ЄВГЕНІЇВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ АСПЕКТІВ ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ВІДЕОЗАПИСУ

Кримінальний процесуальний кодекс налічує чимало слідчих (розшукових) дій, серед яких є пред'явлення для впізнання, що чітко вказано у ст.ст. 228–232 КПК України [1]. Дана слідча (розшукова) дія була відома багато століть тому та користувалася попитом у кримінальних процесуальних системах усіх часів та народів. Варто

зазначити, що пред'явлення для впізнання є найефективнішою слідчою (розшуковою) дією ідентифікаційного характеру. Вчені у галузі криміналістики зазначають, що дану слідчу (розшукову) дію доцільно застосовувати під час розкриття та розслідування будь-якої категорії кримінальних правопорушень [2, с. 3]. По-перше, необхідно звернути увагу на залучення спеціаліста при проведенні даної слідчої дії. Спеціаліст як суб'єкт, який володіє спеціальними знаннями в сфері відеотехніки, надає допомогу слідчому, який проводить пред'явлення для впізнання. По-друге, обов'язковим є допит того, хто впізнає, якому надалі буде наданий відеозапис. Тут необхідно звернути увагу на питання, які будуть йому задані. Окрім загальних питань, що стосуються умов сприйняття, місця, часу спостерігання, фізичного стану допитуваного, в якому він спостерігав за тим чи іншим об'єктом, необхідно виокремити ряд специфічних питань, що відносяться до проведення пред'явлення для впізнання саме по відео зображеннях. До числа таких питань можна віднести: 1) чи може допитуваний за відеозаписом впізнати за визначеними ознаками зовнішності того, кого впізнають; 2) які саме ознаки можуть допомогти впізнати за відеозображенням.

Розкриваючи суть проведення пред'явлення особи для впізнання як слідчої (розшукової) дії, потрібно зауважити, що вона полягає в пред'явленні свідкові, потерпілому або іншій особі для впізнання іншої особи. Дана дія здійснюється з метою встановлення тотожності або відмінності цієї особи від тої, яка спостерігалася раніше, збереглась у пам'яті і про яку така особа давала показання. Потрібно зауважити, що пред'явлення для впізнання може проводитися за фотознімками та матеріалами відеозапису. Варто зупинитися на питанні необхідності пред'явлення особи для впізнання за матеріалами відеозапису. До таких випадків можна віднести, тоді коли особу, яка підлягає впізнанню, треба показати у русі, відтворюючи ситуацію, в якій вона спостерігалась, а безпосередньо пред'явлення особи неможливе (підозрюваний або обвинувачений зник) або недоцільне (з метою дотримання безпеки особи, яка впізнає). Зокрема, у науці криміналістики відеозапис залишається єдиним методом, що дозволяє зафіксувати детальні та динамічні елементи зовнішнього вигляду людини. Серед динамічних ознак виокремлюють крім ходи та жестикуляції також і міміку. Ці ознаки можуть досліджуватися лише в динаміці, так як статичні відображення зовнішності людини ці властивості не передають, або передають в обмеженому вигляді. Зафіксувати, зберегти і відтворити для подальшого криміналістичного дослідження таку інформацію дозволяють сучасні технічні засоби відеозапису. На жаль, тут виникає проблема із технічним забезпеченням, у зв'язку із повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України. Адже, надзвичайно важко криміналістам виконувати свої професійні обов'язки в тому числі і таку слідчу (розшукову) дію, як пред'явлення для впізнання із використанням відеозапису.

У проведенні пред'явлення для впізнання потрібен спеціаліст для того, щоб допомогти тому, хто впізнає найбільш повно і грамотно описати ознаки зовнішності людини, яку він раніше спостерігав.

Спеціаліст допомагає описувати того, кого впізнають у відповідності до спеціальної термінології і зберігаючи встановлену послідовність (від загального до окремого, зверху до низу) [3, с. 237]. При підготовці до проведення пред'явлення для впізнання слідчому необхідно всесторонньо вивчити відеозапис, що підлягає пред'явленню і підібрати відеозображення, серед яких буде проводитись пред'явлення для впізнання. При проведенні пред'явлення для впізнання потрібно вибрати той кадр на відеозаписі, на якому максимально повно і достовірно відображені ознаки міміки того, кого впізнають, без яких-небудь суттєвих змін. Також слідчий повинен підготувати декілька відеозображень зі статистами, які зовнішньо схожі з тим, кого впізнають.

Дане питання потребує більш детального аналізування процесу пред'явлення для впізнання. Тому можна зазначити, що перед початком заходу учасникам пред'являють пакет з відеоносієм для того, щоб вони переконалися у цілісності пакування. Після цього слідчий або спеціаліст демонструє учасникам слідчої дії відеозапис осіб, які підлягають пред'явленню для впізнання за матеріалами відеозапису, і в особи, яка впізнає, з'ясовують, чи впізнає вона кого-небудь з осіб, чиї відеозображення їй продемонстровано. У випадку позитивного результату всім присутнім демонструють запис «ідентифікаційного епізоду» і оголошують зміст довідки, доданої до відеоносія, про що роблять відповідний запис у протоколі слідчої дії. Тобто потрібно зауважити, що із дотримання вказаних тактичних рекомендацій дозволить слідчому використати результати проведення пред'явлення для пізнання з використанням відеозапису як доказ, який допоможе забезпечити об'єктивність та повноту розслідування.

Підсумовуючи вищезазначене, можна дійти висновку, що є досить великий спектр проблемних питань у пред'явленні для впізнання із використанням відеозапису, зокрема це російсько-українська війна, яка внесла свої корективи у правозастосовну діяльність у сфері криміналістики.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17
2. Антощук А. О., Гриненко К. В. Особливості пред'явлення особи для впізнання за матеріалами відеозапису. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Випуск 36. Серія 18. С. 3.
3. Іщенко Е. П., Іщенко П. П., Зотчев В. А. Криміналістична фотографія та відеозапис : навч.-практ. посіб. / ред. проф. Е. П. Іщенко. Москва : Юрист, 1999. С. 438.

Ключові слова: пред'явлення для впізнання, слідча (розшукова) дія, відеозапис.

Key words: submission for identification, investigatory action, video recording.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бєлік Л. С.

КОРОЛЬ АНДРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СЕРІЙНИХ ВБИВСТВ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Серійні вбивства – одні з найзагадковіших злочинів у цілому світі вже багато років, особливо великий інтерес у науковців-криміналістів проявляється до тих осіб, які вчиняють такі жахливі кримінальні правопорушення – серійні вбивці або ж «маніяки».

Для початку слід визначити, що таке криміналістична характеристика. Отже, криміналістична характеристика – це відомості про види злочинів, ознаки особи злочинця, його мотив, предмет посягання, обстановка злочину та способи вчинення кримінального правопорушення, які мають значення для виявлення і розкриття таких діянь криміналістичними засобами, прийомами та методами.

В. В. Тіщенко, Л. І. Аркуша, В. М. Плахотіна надають наступне визначення криміналістичній характеристиці: «це система притаманних тому або іншому виду злочинів особливостей, які мають велике значення для розслідування й обумовлюють застосування криміналістичних методів, прийомів і засобів» [1, с. 118]. Таке визначення є доволі влучним та всеосяжним.

Вважаємо за доцільним зазначити визначення поняття «серійний вбивця» – це особа, яка вчинила два або більше вбивств з особливою жорстокістю.

Серійне вбивство – це вчинення одним чи кількома співвиконавцями умисних убивств, які нараховують три і більше епізоди, що відокремлені між собою періодами «емоційного спокою», мають безмотивний з погляду кримінального права характер, а також не обмежені територіальною або часовою прив'язками [2, с. 124].

Об'єктом нашого дослідження є два відомих серійних вбивців, їхні мотиви злочину, обстановка та спосіб вчинення цих злочинів. Особливу увагу приділимо до особи злочинця, адже це однин із головних елементів криміналістичної характеристики. Для дослідження обрали двох абсолютно різних осіб, з різних країн та навіть континентів. Перший це серійний вбивця із США, який вчиняв свої злочини протягом вересня 1972 р. по квітень 1973 р. – Едмунд Кемпер. Другий серійний вбивця із України, вчиняв серійні вбивства з 1989 по 1996 р., – Анатолій Онопрієнко.

Едмунд Кемпер вчинив 10 вбивств, зокрема вбив у п'ятнадцятирічному віці своїх діда та бабу, також позбавив життя шістьох студенток, і вбив власну матір та її подругу. Ці вбивства він вчиняв як наслідок того, що до нього його мати ставилася зневажливо вона глузувала з нього і ці злочини були як акти протесту.

Кемпер вчиняв вбивства різними способами, на початку він вбивав за допомогою ножа та голіруч шляхом задушення, згодом почав

використовувати вогнепальну зброю, а саме пістолет. Здебільшого він вчиняв ці злочини в ночі.

Студенток підвозив на своїй машині, де згодом і вбивав їх. Після вбивств він ґвалтував вже мертві тіла, після чого він їх обезголовлював та ґвалтував вже відрізані голови. Цей акт обезголовлювання він пояснював так: «Це було щось на зразок екзальтованого тріумфального типу, як взяти голову оленя чи лося чи щось, що було б добре. Я був мисливцем, а вони були жертвами» [3, с. 2]. Це був тріумфальний жест яким він показував свою зверхність над жертвами. Деякі тіла він закопував але з часом він приходив на місце їх захоронення, щоб пережити знову ті ж відчуття які були присутні безпосередньо під час вчинення вбивства.

У Едмунда Кемпера були жахливі відносини з його матір'ю. Бували випадки коли він привозив тіла вбитих дівчат до себе додому ховав їх, а коли матір покидала будинок то він їх ґвалтував, обезголовлював, а голови закопував напроти вікна кімнати матері.

Згодом, він вбив і матір, дочекавшись коли вона засне він взяв молоток, наніс удар в область голови та канцелярським ножем перерізав горло і в подальшому відрізав голову. Здійснив акт безчинства над головою жертви і потім протягом години він виплескував емоції на цю голову, кричавши на неї і згадував всі образи які колись завдала йому власна матір. Врешті решт він сам здався поліції.

Проаналізувавши особу даного злочинця, ми можемо стверджувати, що ці вбивства він вчиняв заради того аби довести матері, що він не той ким вона його вважала, свою лють він виплескував на жертвах. Також слід зазначити, що в ранньому дитинстві Кемпер проявляв неабияку жорстокість до тварин і вже в той період у нього формувався серійний вбивця. Всі ці дані можуть сприяти для розслідування таких злочинів.

Анатолій Онопрієнко вчинив 52 вбивства. У нього, як і попереднього злочинця, було доволі складне дитинство. Але між ними є різниця і вона доволі відчутна. По-перше, Онопрієнко вчиняв серійні вбивства з корисливих мотивів, адже він жив за межею бідності і таким способом він виживав. По-друге, першу серію вбивств він вчинював разом зі своїм другом. По-третє, Анатолій Онопрієнко в майже у всіх випадках вбивав людей за допомогою вогнепальної зброї, під час свої нападів він міг вбити цілу сім'ю включаючи немовлят. Згодом він не шкодував, що вчиняв такі злочини і він їх би повторив. Але все ж таки у нього як і більшості серійних вбивців була своє особливість, він захоплювався вогнем, багато трупів він спалював. Мав місце і випадок некрофілії. Все ж таки він вчиняв такі жорстокі вбивства заради одного – наживи.

Отже, проаналізувавши цих двох серійних вбивців, слід зазначити, що у них абсолютно різні мотиви, способи вчинення злочинів і це різні особи. Але також у них були спільні точки перетину. Серійні вбивства вони в більшості випадків вчиняли вночі, у них були свої особливості, так званий почерк злочину. Спільними у них були і знаряддя злочину – вогнепальна та холодна зброя. Як вже ми

зазначали, що як і в Кемпера так і в Онопрієнка було складне дитинство, що той і той в ранньому дитинстві проявляли особливу жорстокість. Їх не одразу ловили правоохоронні органи. Ці особи злочинці характеризуються доволі розвиненим інтелектом.

Всі ці дані, можуть і сприяють правильному виборі методів розслідування і розкриття кримінального правопорушення в цілому.

Кемпер та Онопрієнко не мали вищої освіти та навіть недовчилися у професійних навчальних закладах, незважаючи на це вони були доволі ерудованими, та мали неймовірну пам'ять, адже ці об'єкти дослідження в більшості випадків пам'ятали своїх жертв і те, де вони заховали їхні тіла. Цікавим є те, що Онопрієнко мав сім'ю та роботу і в один день він все це проміняв на злочину діяльність. У Кемпера сім'ї не було.

Щодо фізіологічних особливостей, то Онопрієнко не виділявся чимось незвичним, а от Едмунд Кемпер був великого зросту, там мав високий рівень IQ. Його розумовими здібностями захоплювалися психіатри і правоохоронці.

На нашу думку, у таких осіб є проблеми з психікою, адже психічно здорова людина не може вчинити такі нелюдські злочини. Правоохоронним органам потрібно спостерігати за тими людьми які вже в дитинстві проявлять особливу жорстокість, адже з цих осіб можуть вирости серійні вбивці, отже потрібно виявити та запобігти, щоб такі діяння не вчинялися взагалі.

Список використаних джерел

1. Тіщенко В. В., Аркуша Л. І., Плахотіна В. М. Криміналістика : навч.-метод. посібник. Одеса : Фенікс, 2013. 338 с.
2. Данилів О. М. Поняття серійного вбивства та відмежування його від інших суміжних явищ [Текст]. *Науковий вісник Ужгородського Національного університету. Серія «Право»* / гол. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2017. Т. 2. Вип. № 43. С. 119–122. Бібліогр. с. 122.
3. Marj von BeroldIngen: Edmund Kemper interview. *Detective Magazine*. March 1974. URL: http://edmundkemperstories.com/wp-content/uploads/2019/04/EK_Front-Page-Detective-March-1974.pdf

Ключові слова: криміналістична характеристика, серійний вбивця, злочин, Кемпер, Онопрієнко.

Key words: forensic characteristics, serial killer, crime, Kemper, Onoprienko.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Колодіна А. С.

ЛЯХ ІРИНА ІВАНІВНА

здобувачка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ: ІНДИВІДУАЛЬНІ РИСИ ОСОБИСТОСТІ ЯК ФАКТОР РИЗИКУ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ

Для розкриття кримінальних правопорушень, поняття якого включає в себе характеристику інформаційно-пізнавальних і технологічних процесів, методів і засобів їх реалізації в ході розслідування з метою встановлення всіх обставин кримінального правопорушення та всіх причетних до нього осіб [1, с. 256], релевантним є дослідження злочинної поведінки, пошуки раціоналізації якої є водночас складними та упередженими. Загалом, злочинна поведінка означає поведінку особи, яка призводить до вчинення протиправного діяння. Протиправне діяння має місце, коли є мотив, засіб і можливість [2]. На законодавчому рівні дефініція даного поняття не закріплена, тому є суто доробком науковців.

Злочинну поведінку, яка зумовлює вчинення особою злочину, часто називають «факторами ризику» або «криміногенними потребами». Одним із способів зрозуміти злочинну поведінку є розуміння та знання криміногенних потреб, які є рушійною силою у механізмі вчинення злочину. Досить часто їх називають «чинниками злочинності, тісно пов'язаними з ризиком» [3]. Загальноприйнято виділяти 6 чинників, що призводять до злочинної поведінки, а саме: 1) антисоціальну цінність; 2) злочинний досвід у середовищі; 3) дисфункціональну сім'ю; 4) антисоціальну особистість; 5) низький самоконтроль; 6) вживання наркотичних засобів та зловживання алкогольними напоями.

Окрім соціальних та навколишніх факторів, індивідуальні риси особистості також перебувають у тісному взаємозв'язку зі злочинною поведінкою. Вони є предиктором злочинної поведінки незалежно від статі, раси, віку чи географічного розташування. До індивідуальних рис особистості, які сприяють злочинності, відносять: 1) психопатію; 2) низький самоконтроль; 3) складний темперамент.

В цілому, особистість відноситься до стабільності індивідів щодо моделей мислення, почуттів і поведінки. Риси особистості можна класифікувати за чотирма загальними комбінаціями, а саме: (1) високий рівень контролю-висока афіліація; (2) низький контроль – низька приналежність; (3) високий контроль – низька приналежність; (4) низький контроль-висока приналежність [4]. Деякі емпіричні дослідження показали, що високий міжособистісний контроль і низька міжособистісна афіліація тісно взаємопов'язані з антисоціальною поведінкою. Модель особистості великої п'ятірки припускає, що п'ять галузей значною мірою пояснюють індивідуальні відмінності в особистості, включаючи: (1) екстраверсію; (2) відкритість; (3) невротизм; (4) приємність; (5) сумлінність [5]. Низька сумлінність,

низька приємність і високий рівень невротизму підвищують агресію, психічні розлади та антисоціальну поведінку серед людей. Подібним чином будується теорія особистості, розроблена Айзенком, який пропонує значний зв'язок між злочинною поведінкою та змінними особистості [6]. На основі теорії особистості Айзенка існує три фундаментальні фактори особистості, включаючи психотизм (P), екстраверсію (E) і невротизм (N). Емпіричні дослідження виявили, що правопорушники мають високі оцінки за шкалою P порівняно з шкалами E та N. Шкала P передбачає тих, хто причетний до насильства та сексуальних злочинів, тоді як шкала N передбачає серйозні злочини та рецидив. Крім того, велика кількість досліджень також виявила, що психотизм завжди пов'язаний зі злочинністю, тоді як екстраверсія пов'язана з злочинцями молодшого віку, а нейротизм пов'язаний зі злочинцями старшого віку.

«Психопатія» – це клінічна конструкція, пов'язана з емоційними та поведінковими розладами, яка є важливим фактором ризику злочинної та антисоціальної поведінки, кримінального рецидиву, сексуального рецидиву та інструментального насильства. Більшість досліджень, що стосуються вимірювання психопатії, використовують переглянутий контрольний список психопатії Хейра як основний інструмент психологічної оцінки для визначення наявності психопатичних рис в особистості. Особи з психопатичними рисами особистості мають нижчий рівень саморегуляції, маніпулятивні, імпульсивні та нездатні відчувати докори сумління / провину. Злочинці-психопати, як правило, вчиняють більш широкий спектр злочинів і, ймовірно, рецидивують швидше, ніж злочинці, які не є психопатами. Крім того, домінуюча концепція припускає, що психопатія є вродженим станом із сильним генетичним компонентом, який посилюється факторами навколишнього середовища, такими як травматичний досвід дитинства. Психопатія традиційно концептуалізується як синдром, який залишається протягом усього життя та впливає на різні аспекти функціонування особистості, включаючи її міжособистісні, емоційні та поведінкові риси. Дослідження показали, що психопатія частіше діагностується у чоловіків (31 %), ніж у жінок. Існують значні відмінності між типами злочинів, які зазвичай вчиняються психопатичною жінкою та чоловіком. Як правило, психопатичні жінки, менш агресивні та рідко повторюють свої злочинні дії порівняно з чоловіками. Психопати частіше стають сексуальними злочинцями [7].

Дослідження, що вивчають основи злочинності, свідчать про те, що низький самоконтроль постійно пов'язаний із залученням до кримінальної діяльності. Люди з низьким самоконтролем більш імпульсивні, егоцентричні, схильні до ризикованої поведінки, безвідповідальні та виявляють непостійний темперамент. Низький самоконтроль є типовим предиктором різних неадаптивних форм поведінки, таких як причетність до зловживання психоактивними речовинами, крадіжок, посягань на майно та пограбування. Низький самоконтроль збільшує ймовірність участі особи у злочинній діяльності, коли їй надаються відповідні можливості (головним чином тому, що вона не в змозі

ігнорувати або передбачати потенційні довгострокові наслідки їх дії). Люди з поганим самоконтролем більш схильні до ширшого спектру кримінальних дій, таких як злочини, пов'язані з використанням комп'ютера, зв'язки з бандами та участь в антисоціальній поведінці. Ґрунтуючись на теорії соціального контролю, Готтфредсон і Хірші, жінки демонструють нижчу частоту правопорушень, оскільки вони більш піддаються суворішому контролю та нагляду батьків порівняно з чоловіками. Виховання дітей чоловічої статі призводить до нижчого рівня самоконтролю, що, як наслідок, призводить до участі у злочинних діях. Стать і тип домогосподарства (більш патріархальний проти менш патріархального) також впливають на рівень самоконтролю особи. Наприклад, жінки, які ростуть у патріархальному сім'ї з високим рівнем контролю з боку батьків, менш схильні до злочинних устремлінь [8].

Темперамент визначається як індивідуальна характеристика, яка включає звичний режим емоційної реакції на стимул і вважається більш біологічно вкоріненим через дозрівання та спадковість. Діти, які влаштовують істерики, зазвичай негативно реагують на оточуючих людей, мають низький рівень зв'язку з батьками і розвивають різні форми психопатологічних проблем, включаючи антисоціальну поведінку [9]. З'явилися суттєві докази того, що несприятливий досвід дитинства, домашнє середовище, соціально-економічний статус і стиль виховання мають глибокий вплив на темперамент дитини і значною мірою пов'язані з проблемами поведінки. Нейробіологічна модель припускає, що несприятливе середовище в ранньому дитинстві та системи регуляції стресу підвищують сприйнятливість до серйозної антисоціальної поведінки, такої як пов'язана з членством у банді, злочинністю банди та діяльністю банд. Молодь зі складним темпераментом, яка виросла в соціально-економічно несприятливих домогосподарствах (з бідністю, безробіттям) і була піддана впливу токсичного середовища сусідства (легкий доступ до кримінальних угруповань, легкий доступ до наркотиків або вогнепальної зброї) піддаються значному ризику втягнення в правопорушення та майбутню злочинність у міському та сільському контекстах.

Наведене вище обгрунтовує актуальність теми та необхідність у подальших дослідженнях й вивченні злочинної поведінки та факторів (чинників), які впливають на формування особистості злочинця, з метою ефективного розкриття злочинів.

Список використаних джерел

1. Тіщенко В. В. Розкриття злочинів як пізнавальна діяльність і основне завдання розслідування. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2013. Т. 13. С. 252–259. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nponyua_2013_13_27
2. Criminal behavior. Tiffin University. URL: https://go.tiffin.edu/
3. Latessa, E. J., & Lowenkamp, C. (2005). Community Corrections: Research and Best Practices. Cincinnati, OH: Division of Criminal Justice, University of Cincinnati.

4. Beaver, K. M., Boutwell, B. B., Barnes, J. C., Vaughn, M. G., DeLisi, M. The association between psychopathic personality traits and criminal justice outcomes: Results from a nationally representative sample of males and females. *Crime Delinq*. 2017; 63: 708–730.
5. Brown, W. Personality, and Crime. The Encyclopaedia of Crime and Punishment. 1st ed. John Wiley & Sons, Inc.; Hoboken, NJ, USA: 2016.
6. Bo, S., Pedersen, L., Christensen, K. B., Rasmussen, K. Psychopathy in a forensic sample – The factor structure of the PCL: SV in a Danish forensic sample. Scand. J. Psychol. 2019; 60: 447–455.
7. Traynham, S., Kelley, A. M., Long, C. P., Britt, T. W. Posttraumatic stress disorder symptoms and criminal behaviour in U. S. army populations: The mediating role of psychopathy and suicidal ideation. Am. J. Psychol. 2019; 132: 85–95.
8. Forrest, W., Hay, C., Widdowson, A. O., Rocque, M. Development of impulsivity and risk-seeking: Implications for the dimensionality and stability of self-control. Criminology. 2019; 57: 512–543.
9. Edwards, B., Verona, E. Gendered Contexts: Psychopathy and Drug Use in Relation to Sex Work and Exchange. American Psychological Association; New York, NY, USA: 2016.

Ключові слова: злочинна діяльність, індивідуальні риси особистості, психопатія, низький самоконтроль, складний темперамент.

Key words: criminal behaviour, individual personality traits, psychopathy, low self-control, difficult temperament.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бєлік Л. С.

МАЛАХАТЬКО ДІАНА КОСТЯНТИНІВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОПЕРЕДНІЙ ОГЛЯД ВІДМІННОСТЕЙ РОЗСЛІДУВАННЯ МАСОВИХ ТА СЕРІЙНИХ ВБИВСТВ

Іноді у науковій літературі терміни «масове вбивство» та «серійне вбивство» використовують як синоніми, насправді між цими типами злочинів існує безліч відмінностей, зокрема в часі, місці та способі вчинення вбивства.

Опираючись на дослідження таких вчених, як Дуглас Дж. Е., Берджесс А. В., Берджесс А. Г., Ресслер Р. К., можна дійти висновку, що серійний вбивця – людина, яка зазвичай вчиняє злочини протягом тривалого періоду [1]. Між вбивствами має пройти своєрідний період емоційного спокою. Задовольнивши свою спрагу крові, серійний вбивця на якийсь час повертається до більш-менш звичайного життя. Потім поступово його знову починають обурювати жахливі бажання, і він знову шукає чергову жертву.

Масовий вбивця – це людина, на яку раптово нападає незрозуміла агресія, і вона вбиває велику кількість випадкових жертв під час одноразового спалаху насильства [2].

Іншими словами, серійний вбивця – «мисливець за людьми», а масовий вбивця – «людина – бомба уповільненої дії».

Актуальність дослідження для науковців та практичних працівників полягає в розширенні знань про масові та серійні вбивства, їх характеристики та відмінності між ними, що є важливим для подальшого розвитку методики розслідувань кримінальних правопорушень та криміналістики в цілому.

Відмінність у криміналістичному розумінні даної проблеми полягає в деяких аспектах. Зокрема, варто виділити зброю, яку особи обирають для вчинення того чи іншого злочину. Серійні вбивці не віддають перевагу вогнепальній зброї. Це дуже швидко і «легко». Значно популярніша холодна зброя, яка допомагає виразити лють, або будь-які задушливі засоби [3]. Більшості вбивць приносять задоволення конвульсії жертви в передсмертній агонії, деякі відчувають сексуальне задоволення від процесу та його споглядання. В особливих випадках знаряддя вбивства є так званою «візитівкою», до обрання якої вбивця відноситься досить відповідально.

У свою чергу, масові вбивці, здебільшого, віддають перевагу зброї масового ураження. Зокрема: вогнепальна зброя, саморобні вибухові пристрої, розповсюдження вірусу тощо. Але, все ж, незначний відсоток масових вбивць використовує холодну зброю (наприклад, Мамору Такума) [4].

Наступною важливою відмінністю слід вважати мотив вчинення злочину. У науковій літературі існує нескінченна кількість варіацій класифікацій мотивів серійного вбивства, проте ми розглянемо найбільш розповсюджену:

1. Гедоністи. Вчиняють злочини для отримання задоволення. Вбивство вважають засобом задоволення своїх потреб, бачать жертву як об'єкт, необхідний для того, щоб отримати насолоду.

2. Властолюбці. Головною метою таких серійних вбивць є контроль над жертвою, підпорядкування її собі. Причому вони відчувають від домінування і сексуальне задоволення, але їхня відмінність від гедоністів у тому, що ними рухає прагнення володіти жертвою.

3. Візіонери. Здійснюють вбивства «по наущенню» Бога або Диявола, чують голоси, страждають на галюцинації. Серед цих злочинців, зазвичай, зустрічаються хворі з явним психотичним розладом. Вони неосудні.

4. Місіонери. Вбивають заради якоїсь певної мети, найчастіше намагаються покращити світ, змінити суспільство на краще. Жертвами такого типу вбивць переважно стають повії, гомосексуалісти, люди різної з ними релігії. Ці злочинці зазвичай параноїдні психопати [5].

Масові вбивці, у свою чергу, вірять у право найбільш пристосованого та сильного перемогти у «соціальній грі» [6]. Отже, серед масових вбивць варто виділити наступні мотиви: релігійні, расові, культурні, політичні.

І останньою відмінністю, яку ми вважаємо за необхідне зазначити, це думка про те, що серійні вбивці обирають жертв серед представників своєї раси (винятком є Карл Юджин) [7], масові вбивці ж обирають своїх жертв, незважаючи на колір шкіри.

На підставі вищевикладеного можна дійти висновку, що розслідування таких злочинів потребує різних підходів та методик. У разі масових вбивств, дослідження на першому етапі має бути спрямоване на встановлення обставин злочину, а у випадку серійних вбивств – на встановлення психологічного профілю злочинця та його мотивації. Отже, розслідування даних злочинів вимагає від правоохоронних органів використання різних підходів, прийомів та методів до їх розслідування.

Список використаних джерел

1. Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., & Ressler, R. K. (1992). Crime classification manual. Lexington Books, 1–12.
2. Meloy, J. R. (2000). The psychology of mass murder. Journal of Police and Criminal Psychology, 15 (1), 1–8.
3. Levin, J., & Fox, J. A. (2017). Mass murder: An analysis of extreme violence. Routledge, 20–39.
4. Мамору Такума. URL: https://www.wik.uk-ua.nina.az/%D0%9C%D0%B0%D0%BC%D0%BE%D1%80%D1%83_%D0%A2%D0%B0%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B0.html (дата звернення: 03.05.2023).
5. Актуальні аспекти криміналістичного та психологічного забезпечення правоохоронної діяльності. URL: http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/4676/1/21.pdf (дата звернення: 03.05.2023).
6. Франко Берарді. Нові герої. Масові вбивці та самогубці. URL: http://loveread.ec/read_book.php?id=51616&p=1 (дата звернення: 03.05.2023).
7. Карл Юджин Уотс. URL: https://wiki5.ru/wiki/Carl_Eugene_Watts (дата звернення: 03.05.2023).

Ключові слова: серійні вбивства, масові вбивства, розслідування злочинів.
Key words: serial murder, mass murder, investigation of crimes.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бєлік Л. С.

МЕЛЬНИЧУК ДАРИНА РУСЛАНІВНА

здобувачка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОБСТАНОВКИ ВЧИНЕННЯ ВБИВСТВА НА ЗАМОВЛЕННЯ

Відповідно до офіційної статистики Офісу Генерального прокурора кількість умисних вбивств на замовлення в Україні за останні чотири роки є доволі високою: у 2019 р. – 20, 2020 р. – 24, у 2021 р. – 10, у 2022 р. – 6 [4]. Проте ці дані стосуються лише облікованих кримінальних

правопорушень у звітному періоді. Наприклад, якщо у 2019 р. зареєстровано 20 умисних вбивств вчинених на замовлення, лише в 6 кримінальних провадженнях особам вручено повідомлення про підозру, та лише 1 кримінальне провадження направлено до суду з обвинувальним актом, по 18 кримінальним провадженнях на кінець звітного періоду рішення не прийнято [5].

На наше переконання розкриття і розслідування вбивств, що здійснюються найманими вбивцями, пов'язані із значними труднощами, що потребує додаткового дослідження особливостей їх вчинення.

Обстановка вчинення вбивства на замовлення – це частина матеріального середовища, що включає крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні стосунки між ними. Обстановка як сукупність матеріальних об'єктів на місці злочину відображає механізм злочинної поведінки, особливості дій злочинця та інших учасників. Криміналістичні ознаки обстановки мають взаємозумовлені зв'язки з іншими елементами криміналістичної характеристики вбивств на замовлення (способом вчинення злочину, часом, місцем та ін.) [7, с. 160].

Місце вчинення вбивства зазвичай визначається замовником (в залежності від цілей «акції») або самим виконавцем «кілером» і тоді вирішальним фактором стає безпека виконання «замовлення». Найбільш характерними серед них є: місце проживання жертви (квартира, будинок, гуртожиток і т. ін.); місце роботи жертви, ділових зустрічей чи проведення розрахунків; місце відпочинку (спортивні комплекси, бази відпочинку та ін.); місце знаходження автотранспорту жертви (стоянки для паркування, гаражі та ін.); місце перебування у відрядженні; шлях повернення додому за звичним маршрутом (дорогою, стежкою, транспортним засобом, у під'їзді дому і т. ін.) [3, с. 233]. Найчастіше замах вчиняється там, де жертва виходить з-під охорони або охорона не готова до попереджувальної активної протидії. Із місцем вчинення вбивства зв'язаний не лише факт вбивства, а й сліди злочину та злочинця. Без вивчення даного місця не можна змоделювати картину вбивства, дій особи злочинця та жертви.

Час злочину визначається в залежності від розпорядку дня жертви та безпосереднього місця перебування жертви: у найзручніший період доби; в проміжок часу, коли поруч із жертвою нікого не буде; коли наступили найсприятливіші умови для злочинця та найзручніше зникнути з місця злочину, залишившись непоміченим; в кінці робочого дня; під час виїзду з місця відпочинку, відрядження, зустрічі; під час від'їзду на відпочинок за межі України; коли жертва намагалася зникнути з місця постійного проживання чи роботи. Більше всього «замовлених» вбивств вчиняється у період від 6 до 10 годин ранку або в період від 18 до 22 годин. Це пояснюється тим, що «кілер» чекає свою жертву біля виходу з дому (під'їзний варіант) або біля автомобіля, після закінчення робочого дня (вихід з офісу, шлях додому, прихід у квартиру). Це зумовлено тим, що вихід із дому, повернення в нього, поява в офісі є для виконавців вбивств на замовлення найбільш прогнозованими місцями появи жертви [6, с. 584].

Важливим елементом криміналістичної характеристики вбивств на замовлення, є типова слідові картина. Це пояснюється тим, що розслідування йде від слідів злочину до з'ясування обставин його вчинення, встановлення особи злочинця, послідовності та характеру його дій. Типова слідова картина вбивств на замовлення – це певна сукупність логічно взаємопов'язаних слідів, що відображають механізм вчинення злочину та дії його учасників [2, с. 109]. Вбивству на замовлення характерна складність відображення слідової картини у інформаційному просторі, до якого потрапляють всі учасники слідчо-оперативної групи, та подальше відображення такої слідової картини у процесуальних документах на фіксуючому етапі проведення слідчих розшукових дій та оперативно-розшукових заходів. Означене, ускладнює процес розслідування. Слідова картина у даному випадку залежить від способу вчинення вбивства, який визначається характером застосування знаряддя вбивства, ознаки якого встановлюються за механізмом нанесених ушкоджень жертві, що виявляються при огляді трупа та місця події. Якщо вбивство на замовлення вчиняється із застосуванням холодної зброї, то можна говорити про наявність близького контакту злочинця із жертвою. Потерпілий нерідко чинить опір, тому під його нігтями можуть бути частки волосся, епітеліальних кліток, крові, волокна одягу вбивці. На зброї також можуть залишитися мікроволокна одягу як злочинця, так і самої жертви.

При вчиненні вбивства на замовлення із застосуванням вибухових речовин злочинці здійснюють прикріплення вибухових пристроїв під днищем або ж всередині автомобіля потенційної жертви, розташовують їх безпосередньо на поверхні асфальту під машиною або ж закріплюють на дверях квартири. Необхідно ретельно оглянути усі предмети та поверхні, що могли отримати ушкодження в результаті прямого впливу або рикошету уламків вибухового пристрою, – стіни, двері, стеля, меблі. Із цих предметів треба вилучити проби кіптяви, враховуючи при цьому, що під нею можуть знаходитися сліди пальців рук виконавців злочинного акту. Для встановлення місця закріплення вибухового пристрою на автомобілі жертви необхідно чітко зафіксувати напрямок його переміщення щодо первісного місця розташування, а також напрямки ушкоджень, утворених частинами вибухового пристрою. Сліди такого роду дають змогу слідчому за допомогою спеціаліста визначити тип використаного вибухового пристрою, а потім вже осіб, які б могли його виготовити або придбати [1, с. 120].

Саме ретельне вивчення обстановки вчинення даної категорії злочинів та слідової картини дозволяє слідчому висунути певний перелік слідчих версії, щодо кількості осіб злочинців або однієї особи, висловити припущення щодо фізичних та інших особливостей таких осіб, способу, підготовки, вчинення або приховання злочинних дій (маршруту й характеру пересування до місця вбивства й від нього), а також спрогнозувати модель можливої поведінки злочинця у майбутньому.

Список використаних джерел

1. Воронін В. І. Розслідування умисних вбивств, учинених на замовлення з використанням вибухових пристроїв : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2019. С. 256.
2. Костенко М. В. Убивства на замовлення: проблеми методики розслідування. *Проблеми законності.* 2005. Вип. 74. С. 109–114.
3. Криміналістика: Криміналіст. тактика і методика розслідування злочинів. Підруч. для студ. юрид. вузів і фак-тів. Харків : Право, 1998. С. 376.
4. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: gp.gov.ua (дата звернення: 01.05.2023).
5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2019 р. URL: gp.gov.ua (дата звернення: 01.05.2023).
6. Криміналістика : підручник / В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А. В. Самодін та ін. ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2020. С. 752.
7. Маслова О. О. Структура обстановки вчинення злочину. *Право і суспільство.* 2017. Т. 1. № 6. С. 158–164.

Ключові слова: вбивства на замовлення, способи вчинення, слідова картина, час, місце, типові сліди, особа злочинця.
Key words: murders committed on the orders, the methods of realization, the trace of the picture, time, place, typical traces, the person of the offender.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Бєлік Л. С.

НЕЧЕПУРЕНКО АННА ОЛЕКСІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Рівень виявлення деталей вчиненого кримінального правопорушення значною мірою залежить від того, наскільки ефективні були первинні слідчі дії. Один з найважливіших етапів – це огляд місця події, який є головним джерелом доказів на початковому етапі розслідування кримінального правопорушення.

Актуальність теми обумовлена тим, що працівники поліції на щодень фіксують наслідки обстрілів населених пунктів та жорстокості, що демонструють російські військові відносно мирних мешканців на окупованих територіях. В сучасних реаліях збільшується робота слідчих та криміналістів у напрямку документування правопорушень, які вчиняє російська армія на території нашої країни під час бойових дій. Тому одним з пріоритетів роботи уряду є підготовка правоохоронців до опанування специфіки документування та процесуального оформлення обставин вбивств та тортур, що стосуються цивільних осіб та військових, фіксації місць одиночних та масових поховань, а також до проведення ексгумації тіл для необхідних досліджень.

На думку А. В. Лісіцького, огляд місця події є процесом, під час якого слідчий, прокурор та інші учасники ретельно досліджують фактичну обстановку кримінального правопорушення через особисте сприйняття [1, с. 89].

На нашу думку, один зі значущих аспектів кримінального провадження – огляд місця події – стикається з декількома сучасними проблемами в Україні.

По-перше, багато оглядів місць подій проводяться без необхідного обладнання та матеріальних ресурсів. Це може суттєво впливати на якість проведення огляду, знижувати ефективність збору доказів та перешкоджати належному розслідуванню кримінального провадження.

По-друге, у багатьох випадках проведення оглядів місць подій відбувається з порушенням процесуальних правил та процедур, що може стати причиною скасування провадження наступних етапів кримінального провадження.

По-третє, здійснення оглядів місць подій в районах, які контролюються бойовиками, є особливо складною задачею. Нерідко в таких ситуаціях забезпечення безпеки правоохоронців та інших учасників огляду є проблематичним, що призводить до обмеження доступу до місць подій та ускладнює проведення розслідування.

По-четверте, зростання кількості випадків кіберзлочинності та електронного шахрайства створює нові виклики для проведення оглядів місць подій у віртуальному просторі. Збір доказів та здійснення оглядів електронних пристроїв та систем є складним завданням, що вимагає спеціальної кваліфікації та спеціального обладнання.

У зв'язку з тимчасовою втратою урядом контролю над певними окупованими територіями України, в багатьох кримінальних провадженнях неможливо провести огляд місця події. Якщо ж є можливість проведення огляду, слідчу групу обов'язково супроводжують військовослужбовці військових підрозділів, які дислоковані на цій території. Нерідко для проведення огляду залучають спеціалістів з вибухотехніки та саперів, а учасники процесуальної дії одягають спеціальні військові засоби бронезахисту. Процесуальні дії проводяться максимально швидко з метою лише фіксації факту кримінального правопорушення [2, с. 662].

На нашу думку, окремо варто визначити недоліки провадження огляду місця події при робіт з вибухонебезпечними речовинами та предметами.

Як влучно зазначає Т. А. Пузанова, з практики з'ясовано, що при розкритті та розслідуванні злочинів, пов'язаних з вибухами, виявляється кілька основних проблем, таких як недостатньо детальний огляд місця події, неефективне вилучення та дослідження речових доказів, а також неефективне використання експертних досліджень як доказів у справі [3, с. 170].

Одним з ключових факторів, які враховуються при підготовці до проведення огляду місця події, є відбір правильних учасників слідчих дій. Для цього потрібно мати підготовленими

науково-технічні засоби, які будуть необхідні для проведення огляду місця вибуху або виявленого вибухового пристрою. Згідно з нормативними актами, які стосуються даної справи, до проведення огляду місця події мають бути залучені фахівці-вибухотехніки, кінологи зі службовими собаками [4, с. 65].

Варто зазначити, що шляхами подолання вищезазначеного можуть стати регулярні тренінги та підвищення кваліфікації для слідчих та інших учасників огляду, забезпечення достатнього рівня матеріального забезпечення для проведення огляду, використання сучасних технології та інформаційних систем для забезпечення швидкості та ефективності проведення огляду та забезпечення ефективної координації між різними органами, які беруть участь у проведенні огляду.

Список використаних джерел

1. Лісіцький А. В. Тактика огляду місця події під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених шляхом підпалу. *Юридична психологія*. 2021. № 1. С. 88–94.
2. Марченко О. А. Деякі процесуальні особливості проведення слідчих розшукових дій в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 661–665.
3. Пузанова Т. А. Особливості огляду місця події, пов'язаного з використанням вибухових пристроїв. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу*. 2017. № 1. С. 170–171.
4. Погорецький М. А., Ленко М. О., Сергєєва Д. Б. Процесуальні та криміналістичні засади початкового етапу розслідування терористичних актів, вчинених з використанням саморобного вибухового пристрою : монографія. Київ: Алерта, 2014. 300 с.

Ключові слова: місце події, огляд місця події, процесуальна дія, огляд місця події в умовах воєнного стану.

Key words: scene of an event, inspection of the scene of an event, procedural action, inspection of the scene of an event under martial law.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Самойленко О. А.

ПОПЕРНОГЛО МАКСИМ ВОЛОДИМИРОВИЧ

студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРУКТУРА І ЗАВДАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ТЕРОРИСТИЧНОГО СПРЯМУВАННЯ

На сьогодні надзвичайно важливим постає питання безпеки нашої країни, безпеки громадян, безпеки кожного з нас. У тісній співпраці, Збройні Сили України, Національна Гвардія, Національна Поліція, Служба Безпеки України та інші державні органи і підрозділи

виборють безпеку і свободу кожному з нас. Вони боронять нашу землю від держави-агресора, держави-терориста. Кожен злочин, вчинений проти України, проти кожного її громадянина, фіксується і розслідується. Іде другий рік війни проти РФ, котру наш та уряди інших країн визнали країною-терористом. Розслідування та протидія терактам є невід'ємною частиною криміналістичної науки.

У цьому аспекті слід з'ясувати питання взаємодії органів досудового слідства, оперативно-розшукової діяльності з підрозділами спеціального призначення в антитерористичному аспекті.

Ситуація навколо розслідування деяких злочинів, особливо терактів, нерідко потребує силового втручання. Наприклад, неопізнані особи зі зброєю втілюють спробу пограбування банку, але поліція своєчасно реагує та оточує будівлю банку. Підозрювані за допомогою зброї беруть декількох працівників банку у заручники. У звичайної патрульної поліції, або процесуальних осіб може не вистачити можливостей, навичок та здібностей у подібних ситуаціях. У такі моменти в дію вступають підрозділи та служби спеціального призначення, які спеціально навчені для протидії тероризму. У складі цих підрозділів є усе, щоб знешкодити небезпеку та забезпечити мирне життя цивільним громадянам.

Стратегія й тактика антитерористичних операцій цих підрозділів варіюється в залежності від ситуації. Інколи в справу вступають спеціально навчені психологи, завдання яких зосереджується у перемовинах з терористами.

Але, іноді, потрібне силове втручання. У такому разі до дії залучаються штурмові підрозділи. Штурмові підрозділи, у свою чергу, мають чітке завдання в залежності від ситуації. Це може бути: здійснення спеціальних операцій із захоплення небезпечних злочинців, звільнення заручників, надання силової підтримки іншим підрозділам, штурм будівель, спеціальна розвідка та ін.

«Так, розглянемо структуру Корпусу оперативно-раптової дії Національної поліції України. Згідно з наказом МВС від 26.11.2018 р. № 958, співробітники КОРД, залежно від специфіки функцій, посадових (функціональних) обов'язків, покладених на поліцейських, структурні підрозділи поділяються на два типи: тип “А” (штурмові підрозділи) – відділи (відділення, сектори), які призначені для безпосереднього проведення спеціальних поліцейських операцій та інших заходів у сфері протидії злочинності, пов'язаних із підвищеною загрозою для життя і здоров'я поліцейських, імовірністю збройного опору, та служба в яких передбачає, що поліцейські повинні мати високий рівень фізичної підготовленості, професійної майстерності, зокрема володіння спеціальними тактичними навичками, а також вміння впевнено діяти в екстремальних умовах; та тип “Б” (підрозділи забезпечення) – відділи (відділення, сектори), призначені для забезпечення діяльності структурних підрозділів типу “А”» [2].

Варто зазначити, що підрозділи спеціального призначення залучаються не завжди, а тільки тоді, коли у цьому є необхідність. Співробітників цих підрозділів вивчають, тренують та націлюють на те, що вони

будуть робити те, що нікому іншому не під силу. Це передбачає, що підрозділи спеціального призначення мають на меті розв'язувати та брати участь у нейтралізації особливо тяжких злочинів та екстремальних подій.

У нашій країні є низка підрозділів спеціального призначення, які мають на меті боротьбу з терористичною небезпекою, наприклад: Центр спеціальних операцій боротьби з тероризмом, захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів, скорочена назва ЦСО «А» СБУ, Корпус оперативно-раптової дії Національної поліції, 138-й центр спеціального призначення ВСП, 10-й окремий загін оперативного реагування «ДОЗОР» Прикордонної служби, Окремий загін спеціального призначення «Омега» Національної Гвардії, Сили спеціальних операцій Збройних Сил України та ін. Деякі з вищеперелічених підрозділів не мають основної мети боротьби з тероризмом, але можуть бути залучені у крайній необхідності.

У свою чергу, деякі підрозділи мають більш профільну та направлену підготовку щодо штурму будівель та антитерористичних заходів. Як приклад, можна привести розподіл обов'язків між спецпризначенцями ГУР МО та ЦСО А СБУ, при десантно-штурмовій операції острова Зміїний 8 травня 2022 р., де у свою чергу спецпризначенці ЦСО А СБУ були направлені на штурм будівель, тому що мають більш важливі та необхідні навички у цій задачі, ніж спецназ ГУР МО.

Взагалі, алгоритм підготовки фахівця антитерористичного спецназу варіюється, але є надскладним та потребує окремих здібностей. Спецпризначинець має бути підготовлений до будь-яких умов при виконанні бойового завдання. Тому, їх підготовка складається із загальної професійної та спеціальної підготовки. «Загальна професійна підготовка може складатися з декількох аспектів: правового, психологічного, стройового, гуманітарного, культурного, освітньо-наукового та фізичного. А спеціальна, у свою чергу, складається з: рукопашного бою, основ збереження здоров'я, основ маскування, вогневої підготовки, бойової підготовки, транспортної підготовки, парашутно-десантної підготовки, тактико-спеціальної та інженерної підготовки» [1].

Окремої уваги заслуговує Антитерористичний центр при Службі безпеки України. Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, згідно з Указом Президента України 11 грудня 1998 р., створено Антитерористичний центр при СБ України.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», на Антитерористичний центр при Службі безпеки України покладається:

- розроблення концептуальних засад та програм боротьби з тероризмом, рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів щодо виявлення та усунення причин та умов, які сприяють вчиненню терористичних актів та інших кримінальних правопорушень, здійснюваних з терористичною метою;

- збирання в установленому порядку, узагальнення, аналіз та оцінка інформації про стан і тенденції поширення тероризму в Україні та за її межами;
- підготовка, організація і проведення антитерористичних операцій та координація діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до конкретних антитерористичних операцій, діяльності уповноважених підрозділів суб'єктів боротьби з тероризмом та Антитерористичного центру при Службі безпеки України, що полягає у здійсненні ними в умовах безпосереднього підвищеного ризику для життя та здоров'я заходів (у тому числі силових) з протидії незаконним збройним (воєнізованим) формуванням (групам), терористичним організаціям (групам), розвідувально-диверсійним групам, припинення терористичних актів і кримінальних правопорушень, вчинюваних із терористичною метою, участі у забезпеченні режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення (оперативно-бойова діяльність);
- використання повітряних суден (у тому числі безпілотних літальних апаратів), водних суден (у тому числі безпілотних водних апаратів), спеціальних засобів та пристроїв для протидії і припинення терористичних актів і кримінальних правопорушень, вчинюваних із терористичною метою;
- організація і проведення командно-штабних і тактико-спеціальних навчань та тренувань;
- участь у підготовці проєктів міжнародних договорів України, підготовка і подання в установленому порядку пропозицій щодо вдосконалення законодавства України у сфері боротьби з тероризмом, фінансування проведення суб'єктами, які ведуть боротьбу з тероризмом, антитерористичних операцій, здійснення заходів щодо запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності;
- формування та ведення переліку терористичних організацій і груп;
- національна координація виконання резолюцій Ради Безпеки ООН щодо протидії міжнародному тероризму;
- взаємодія із спеціальними службами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями з питань боротьби з тероризмом та обмін наявною інформацією про пасажирів міжнародних рейсів [1].

«Структурно АТЦ складається з Міжвідомчої координаційної комісії та Штабу, а також координаційних груп і їх штабів при регіональних органах Служби безпеки України. Штаб є виконавчим робочим органом Центру, який здійснює поточну організаційну роботу з виконання покладених на АТЦ завдань. Діяльність координаційних груп при регіональних органах СБ України відображає структурованість Антитерористичного центру відповідно до адміністративно-територіального устрою держави та значно підвищує мобільність Центру у вирішенні покладених на нього завдань. Організація боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її необхідними силами, засобами та ресурсами здійснюється Кабінетом Міністрів України» [1].

Список використаних джерел

1. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Макоцей І. Й. Антитерористичний спецназ: сили, засоби і технології протидії тероризму, організованій злочинності і корупції (вітчизняний і світовий досвід психофізіологічної, професійної і спеціальної криміналістичної підготовки). 2009. URL: http://Elar.Naiau.Kiev.Ua/Bitstream/123456789/5453/1/Антитерористичний%20спецназ%20м.Pdf
2. Міністерство внутрішніх справ України : Наказ від 26.11.2018 р. № 958. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1436-18
3. Закон України «Про боротьбу з тероризмом». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15

Ключові слова: тероризм, спецназ, аспект.
Key words: terrorism, special forces, aspect.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Тіщенко В. В.

САППА ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ,
СТЕПАНЕНКО АРТЕМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ

студенти 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМИ РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ НА ЗАМОВЛЕННЯ В СУЧАСНИХ РЕАЛІЯХ

Сьогодні однією з проблем сучасного суспільства є зростання злочинності, зокрема вбивств на замовлення. Слід зазначити, що правоохоронні органи нашої держави протягом багатьох років намагаються протидіяти кримінальним правопорушенням проти життя та здоров'я особи.

У зв'язку з цим, актуальним є дослідження різних методик, спрямованих на викриття вбивств, вчинених на замовлення.

Розглядаючи дану проблему, потрібно почати із поняття вбивства на замовлення. Так, у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. надано визначення поняття: «це умисне позбавлення життя потерпілого, здійснене особою (виконавцем) за дорученням іншої особи (замовника)» [1]. Окрім цього, в чинному Кримінальному кодексі України поняття вбивства на замовлення закріплюється в п. 11 ч. 2 ст. 115 [2, с. 351].

Досліджуючи статистику убивств на замовлення в історичній ретроспективі, можемо прослідкувати динаміку їх зростання у 1990-х роках, а з початку 2000-х років – їх поступове спадання. Так, МВС України наводяться такі показники вбивства представників комерційних структур (однієї із основних категорій потерпілих за справами про вбивства на замовлення): 1991 р. – вбито 38 осіб, 1992 р. – 51, 1993 р. – 87, 1994 р. – 161, 1995 р. – 210, 1996 р. – 156. А розкриття злочинів становило: у 1996 р. – 28,5 %, 1997 р. – 50,4 %, 2000 р. – 97,6 % [3]. До прикладу, у порівнянні з 90-ми роками, у 2016 р. до ЄРДР було внесено відомості лише про 12 вбивств, вчинених на замовлення, а в січні-серпні 2017 р. – 7 вбивств на замовлення.

Щодо типології злочинців, за даними М. В. Костенка, їх розподілити так: випадкові вбивці (28 %), бойовики злочинних угруповань (31 %), професіональні виконавці-одинаки (33 %), організовані злочинні групи, що спеціалізуються на вчиненні замовних вбивств (8 %) [4; с. 102].

Стосовно категорій вбивств на замовлення, то їх можна умовно розподілити на наступні групи:

– до першої відносяться убивства, вчинені переважно на побутовому ґрунті;

– до другої групи належать вбивства, вчинені на ґрунті комерційних відносин або у сфері комерційної діяльності.

– до третьої групи – вбивства, скоєні у сфері діяльності організованих злочинних формувань.

– до четвертої групи – вбивства, скоєні з політичних мотивів.

За знаряддям: 1) вогнепальна зброя; 2) вибухові пристрої; 3) холодна зброя (використовується рідко); 4) нанесення жертві ударів руками та ногами.

Небезпечність, особливість осіб, які скоюють дані злочини, та специфіка змушує застосовувати слідчого широкий спектр слідчих та оперативно-розшукових дій, а саме: 1) огляд місця події; 2) огляд трупа; 3) огляд зброї та інших предметів; 4) допит свідків; 5) пред'явлення трупа для впізнання; 6) призначення судово-медичної експертизи трупа; 7) призначення інших судових експертиз. Всі ці слідчі дії відіграють дуже важливу роль, але не менш важливим є складення портрету (профілю) злочинця, адже це допомагає підвищити шанси на успішне розкриття кримінальної справи.

На сьогоднішній день забезпечення розкриття вбивств, що вчинюються на замовлення, включає комплекс організаційних та правових заходів, що проводяться державними органами з метою усунення причин та умов, що їх породжують. Щодо організаційних заходів, то вони повинні бути спрямовані на виявлення та ліквідацію організованих злочинних угруповань, профілем яких є вчинення вбивств на замовлення, зокрема з побутових, політичних та інших мотивів. А також виявлення та вилучення кримінального капіталу, заради якого вчинюються вбивства на замовлення та за кошти якого оплачуються послуги злочинців.

Отже, підсумовуючи все вищезазначене, можемо дійти до висновку, що на сьогоднішній день проблема розслідування злочинів, що вчинюються на замовлення, залишається актуальною. Також правові та організаційні заходи, спрямовані на розкриття вбивств на замовлення, потребують вдосконалення, особливо в нашому законодавстві.

Список використаних джерел

1. Про судову практику у справах про злочини проти життя та здоров'я особи : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лютого 2003 р. № 2 [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України.* URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ v0002700-03

2. Мельник М. І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.
3. Бережний С. Умисні вбивства на замовлення: історично-правовий аспект. *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 3. С. 105–111.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістика : підруч. / В. Ю. Шепітько. 4-е вид., перероб. і доп. Харків : Право, 2008. С. 464.

Ключові слова: вбивство на замовлення, розслідування.
Key words: contract killing, investigation.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Колодіна А. С.

СЄБОВА ЮЛІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ТАКТИЧНА ОПЕРАЦІЯ» ТА «ТАКТИЧНА КОМБІНАЦІЯ» В КРИМІНАЛІСТИЦІ

У слідчій практиці успішно застосовується в сукупності проведення слідчих та інших процесуальних дій, оперативно-розшукових заходів з метою вирішення різноманітних завдань досудового розслідування та досягнення його цілей. З аналізу позицій учених-криміналістів можна судити про невизначеність поняття вищевказаного явища. Погляди з цього питання можна поєднати в дві групи: перша визначає досліджуване явище як тактичну комбінацію, друга – як тактичну операцію. Проаналізуємо позиції ряду вчених – прихильників того чи іншого погляду на розглянуту проблему.

Яскравим представником першої є Н. В. Павлова, яка описане вище явище визначає як тактичну комбінацію, під якою розуміє таке: «… певне поєднання тактичних прийомів чи слідчих дій, яке має на меті вирішення конкретної задачі розслідування і обумовлене цією метою і слідчою ситуацією» [1, с. 167]. Далі Н. В. Павлова вказує, що у разі використання в тактичній комбінації оперативно-розшукових дій вона буде іменуватися оперативно-тактичною [1, с. 167]. Також Н. В. Павлова виділяє два види тактичних комбінацій: прості (елементарні) та складні [1, с. 167].

Представником другого напряму у визначенні сукупності слідчих дій, оперативно-розшукових заходів, які називають це явище «тактичною операцією», є А. С. Князьків, який під тактичною операцією розуміє «сукупність слідчих, оперативних, ревізійних та інших дій, що розробляються в процесі розслідування за єдиним планом під керівництвом слідчого з метою реалізації такого тактичного завдання, яке не може бути вирішене провадженням у справі окремих слідчих дій» [2, с. 53].

Іншими вченими-криміналістами пропонується таке визначення тактичної операції: «…це підсистема слідчих дій, організаційно-підготовчих, інших дій та оперативно-розшукових заходів, що проводяться за єдиним планом і спрямованих на вирішення окремих проміжних завдань, підпорядкованих загальним цілям розслідування кримінальної справи» [3].

Слід зазначити, що у криміналістичної літературі під тактичною комбінацією розуміється сукупність тактичних прийомів, застосовуваних під час проведення окремої слідчої дії.

Одне із основних завдань, що стоять в даний час перед наукою криміналістикою, є вироблення більш ємної позиції, що відображає закономірності, змістовну сторону досліджуваного явища.

Ці спроби раніше робилися неодноразово. Н. В. Павлова у своїх роботах вказує, що позиція вчених, що підтримують наявність у науковому побуті терміну «тактична операція», не обґрунтована і відрізняється від нього, оскільки науковці розглядають тактичну операцію як систему слідчих та інших дій, а не як систему прийомів в рамках однієї дії. Далі Н. В. Павлова вказує на те, що концепція тактичної операції не включає в себе поняття тактичних прийомів, а концепція тактичних комбінацій включає їх у себе як окремий випадок [1, с. 168].

В. М. Шевчук вказує, що неприпустимо називати одним терміном два різні поняття, оскільки вони неоднакові за обсягом [4].

З цією точкою зору, безумовно, можна погодитися, так як тактичний прийом є змістовним наповненням слідчої дії, засобом підвищення ефективності слідчої дії. Слід зазначити, що не тактичний прийом визначає вибір слідчої дії слідчим, а слідча дія і завдання, які вони вирішують, визначають вибір тактичного прийому.

Для вирішення зазначеної наукової дискусії необхідно звернутися до етимологічного значення термінів «комбінація» та «операція». Так, у великому тлумачному словнику В. Т. Бусела комбінація визначається як «поєднання, взаємне розташування чого-небудь. Складний задум, система прийомів для досягнення чогось» [5]. У цьому ж словнику дано визначення терміну «операція», під яким розуміються «координовані дії різнорідних військ, об'єднаних єдиною метою. Окрема дія в ряді інших подібних (наприклад, банківська операція)» [5]. Звернемося до енциклопедичного словника: «Комбінація (від пізньо лат. com-bination – «з'єднання») – 1. Поєднання, взаємне розташування чогось (напр. К. цифр). 2. Сукупність об'єднаних єдиним задумом прийомів, дій і т. ін. 3. Хитрощі, <…> [6].

Операція у енциклопедичному словнику визначається наступним чином: «Операція (від лат. Operatio – «дія») – 1. Сукупність ударів, боїв, битв, узгоджених і взаємопов'язаних за метою, часом і місцем, що проводяться оперативними об'єднаннями одного або дек. видів озброєнь. сил за єдиним задумом і планом на вирішення оперативних чи стратегічних завдань. <…> 3. Закінчена дія або ряд пов'язаних між собою дій, спрямованих на вирішення певного завдання (напр. хірургічна О. резекція шлунка)» [6].

Проаналізувавши наведені вище визначення, приходимо до висновку, що основною відмінною рисою терміну «операція» є послідовність будь-яких дій, об'єднаних єдиною метою, планом. У свою чергу у терміна «комбінація» відсутні такі ознаки, як послідовність, єдність цілей, завдань і плану. Слід також звернути увагу на те, що укладачі енциклопедичного словника вказують, що під комбінацією розуміються якісь хитрощі.

Якщо розглядати дані категорії через призму криміналістики і необхідності знайти відповідь на розглянуте дискусійне питання, то слідчі дії, оперативно-розшукові заходи, організаційні та інші дії у своїй сукупності проводяться спланово, послідовно, вирішують єдине завдання і спрямовані на досягнення єдино цілі, носять алгоритмізований характер.

Цей висновок легко підтвердити і наявними криміналістичними рекомендаціями щодо тієї чи іншої тактичної операції. Наприклад, при виявленні та встановленні факту отримання посадовою особою хабаря проводяться наступні оперативно-розшукові заходи та слідчі дії: допит (опитування) заявника (свідка), огляд місця події, отримання зразків для порівняльного дослідження, допит підозрюваного, додатковий допит (опитування) заявника (свідка), призначення та проведження ряду судових експертиз. Якщо переставити місцями вищезазначені слідчі дії та оперативно-розшукові заходи або виключити одне з таких, тобто порушити їх послідовність, то стане неможливим встановити обставини, суттєві для встановлення наявності або відсутності ознак складу правопорушення і, відповідно, буде неможливо прийняти законне, об'єктивне рішення.

Таким чином, приходимо до висновку, що до такого явища, як сукупність слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів, необхідно застосовувати термін «тактична операція», який ширше і ємніше враховує особливості слідчої діяльності.

Список використаних джерел

1. Павлова Н. В. Співвідношення понять «тактична операція» та «тактична комбінація» у криміналістиці. *Збірники наукових праць, матеріали конференцій (семінарів, круглих столів).* 2019. С. 166–169.
2. Князьків А. С. Проблеми розмежування тактичного прийому і тактичної рекомендації. *Вісник криміналістики* / відп. ред. А. Г. Філіппов. Москва : Спарк, 2011. Вип. 2 (38). С. 50–57.
3. Поняття, сутність і види тактичних операцій (комбінацій), їх значення і використання в розкритті і розслідування злочинів. URL: http://ni.biz.ua/11/11_13/11_130597_ponyattya-sutnist-i-vidi-taktichnih-operatsiy-kombinatsiy-ih-znachennya-i-vikoristannya-v-rozkritti-i-rozsliduvannya-zlochiniv.html
4. Шевчук В. М. Тактична операція як різновид тактикокриміналістичних комплексів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. *Серія «Юриспруденція»*. 2013. № 5. С. 248–252.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

6. Енциклопедичний словник класичних мов / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін. ; за ред. Л. Л. Звонської. 2-ге вид. випр. і допов. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. 552 с.

Ключові слова: криміналістика, тактична операція, тактична комбінація, порівняльна характеристика.

Key words: criminalistics, tactical operation, tactical combination, comparative characteristic.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Хижняк Є. С.

СЛОБОДЯН УЛЯНА СЕРГІЇВНА,
ЛИНЮК АНДРІЙ ІГОРОВИЧ

студенти 3-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ В КРИМІНАЛІСТИЦІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ

Тема «Сучасні технологічні засоби в криміналістиці: проблеми та шляхи покращення» є дуже актуальною в наш час, оскільки сучасні технології змінюють не тільки наші повсякденні життя, але й робочі процеси, зокрема в криміналістиці.

З одного боку, сучасні технологічні засоби, такі як камери відеоспостереження, аналітичні системи, дрони, мобільні пристрої та інші, дозволяють значно покращити роботу правоохоронних органів та забезпечити більш високу якість криміналістичної експертизи.

З іншого боку, зростає кількість кримінальних злочинів, які пов'язані з використанням сучасних технологій, таких як кіберзлочини, крадіжки даних, шахрайства через Інтернет та інші. Ці злочини часто потребують використання спеціалізованих технологій та експертизи, що ставить перед правоохоронними органами виклик щодо вдосконалення своїх технологій та засобів [1, с. 56].

Таким чином, тема «Сучасні технологічні засоби в криміналістиці: проблеми та шляхи покращення» є на часі, оскільки вона допоможе розглянути проблеми та виклики, з якими зіштовхуються правоохоронні органи у сфері застосування технологій в криміналістиці, та запропонувати шляхи їх вирішення.

В Україні сучасні технологічні засоби в криміналістиці використовуються залежно від їх наявності та можливостей в окремих правоохоронних органах. Наприклад, у нашій державі використовуються високоточні прилади для проведення дактилоскопічних досліджень, що дозволяє ідентифікувати особу за відбитками пальців. Також широко використовуються спеціалізовані програмні засоби для аналізу масштабних обсягів даних та виявлення злочинів, пов'язаних з кібербезпекою.

У деяких правоохоронних органах вже використовують дрони для проведення розшукових та спеціальних операцій, а також для

збирання інформації в місцях, недоступних для людей. Також в Україні на рівні законодавства вже розглядається питання щодо використання біометричних технологій для забезпечення безпеки на дорогах та ідентифікації осіб у кримінальних справах. Загалом, у криміналістиці використовуються сучасні технологічні засоби, однак, для їх більш широкого впровадження необхідні додаткові інвестиції та підготовка кваліфікованих кадрів.

При використанні сучасних технологічних засобів в криміналістиці в Україні спеціалісти можуть стикатися з наступними проблемами:

1. Фінансові проблеми, такі як висока вартість сучасних технологій може ставити під загрозу їх використання в деяких правоохоронних органах.
2. Технічні проблеми, що передбачають необхідність постійної підтримки та обслуговування технічного обладнання може бути викликом для криміналістів, які не є кваліфікованими ІТ-спеціалістами.
3. Проблеми з дослідженнями, що включають в собі сучасні технології можуть бути не досить точними, що може створювати труднощі в розслідуванні кримінальних справ.
4. Проблеми з навчанням та підготовкою персоналу, що може бути часово та витратно ефективним. Причиною цього є стрімка модернізація технологій.
5. Проблеми з приватністю та даними, які характеризуються фактом використання деяких сучасних технологій, таких як відеоспостереження та біометрія, може порушувати права громадян і збирати надмірну кількість особистих даних [1, с. 146–151].

Так, у разі користування інформаційно-комунікаційними технологіями можливе розкриття особистої інформації особи, причиною чого є залишення «цифрових відбитків», тобто певних даних. У свою чергу, їх можна поділити на дві групи:

- активні – полягають у відомостях, добровільно поширених користувачем;
- пасивні – включають ненавмисно залишені дані у мережі Інтернет [4].

Загалом, використання сучасних технологій в криміналістиці може бути складним і потребує розуміння проблем, які можуть виникнути, та виконання всіх необхідних заходів для їх вирішення.

Існує кілька шляхів покращення ситуації з використанням сучасних технологічних засобів в криміналістиці у нашій державі: необхідно забезпечити достатній рівень фінансування для придбання та підтримки сучасних технологій у правоохоронних органах; спеціалістів потрібно навчати, як використовувати технології, які вони вже мають, а також надавати їм можливості отримувати нові знання та навички; необхідно забезпечити більшу співпрацю між криміналістами та ІТ-спеціалістами для вирішення технічних проблем, що виникають; необхідно забезпечити розробку більш точних технологій, що зменшать ймовірність помилок та спростять роботу криміналістів; потрібно встановити більш чіткі та однозначні правила використання сучасних технологій в криміналістиці, щоб уникнути

порушення приватності та інших прав громадян; варто проводити більше досліджень щодо впливу сучасних технологій на криміналістику та розробки нових технологій з урахуванням потреб криміналістів [3, с. 147–150].

Отже, Україна, як і інші країни, стикається з проблемами використання сучасних технологій в криміналістиці. Серед головних проблем можна виділити недостатній рівень фінансування, нестачу кваліфікованих фахівців, відсутність відповідних нормативних актів та правил використання технологій, а також відсутність досить точних технологій для розкриття злочинів.

Для покращення ситуації необхідно забезпечити достатній рівень фінансування, навчання та співпрацю між криміналістами та ІТ-спеціалістами, розробку точніших технологій, установити чіткі правила використання технологій та проводити дослідження щодо їх впливу на криміналістику.

Застосування сучасних технологій в криміналістиці може допомогти значно підвищити рівень розкриття злочинів та забезпечити більш точну та швидку реакцію правоохоронних органів на них. Однак, необхідно забезпечити належний рівень підготовки фахівців та встановити чіткі правила використання технологій для забезпечення безпеки та захисту прав громадян.

Список використаних джерел

1. Благута Р. І., Мовчан А. В. Новітні технології у розслідуванні злочинів: сучасний стан і проблеми використання : монографія. Львів : ЛДУВС, 2020. 256 с.
2. Шевчук В. М. Інновації у криміналістичній техніці: сучасні можливості й проблеми застосування. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 43. С. 146–151.
3. Шепітько В. Ю. Інновації в криміналістці як віддзеркалення розвитку науки. *Інноваційні методи та цифрові технології в криміналістиці, судовій експертизі та юридичній практиці* : матеріали міжнар. «круглого столу», 12 грудня 2019 р. Харків : Право, 2019. С. 147–150.
4. Колодіна А. С. Цифрова криміналістика: проблеми теорії і практики. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 4. С. 378–380.

Ключові слова: криміналістика, технологія, сучасна техніка, покращення криміналістики, засоби криміналістики.

Key words: cmirinalistics, technology, high technology, improvement of criminalists, methods of criminalistics.

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Колодіна А. С.

ТАРАСЕНКО МАРІЯ ЛЕОНІДІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНФОРМАТИКА ТА ЇЇ ТЕХНОЛОГІЇ В КРИМІНАЛІСТИЦІ: СУЧАСНІСТЬ І ПЕРСПЕКТИВИ

Удосконалення в нашій державі інформаційних технологій та їх запровадження було визнано одним з найбільш важливим напрямком реалізації політики держави ще близько 15 років тому. Указом Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» від 20 жовтня 2005 р., № 1497/2005 було визначено головні напрямки державної політики [1].

У КПК України законодавчу регламентацію отримала низка негласних слідчих (розшукових) дій, заснованих на використанні інформаційних і телекомунікаційних технологій: аудіо-, відеоконтроль особи; зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж; обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи; установлення місця знаходження радіоелектронного засобу; спостереження за особою, річчю або місцем; аудіо-, відео контроль місця. На жаль, на практиці цього виявляється замало та виникає потрібність у введені конкретних інформаційних технологій щодо криміналістики.

Введення інформаційних технологій у криміналістику з метою досягнення найвищих результатів у розслідуванні кримінальних правопорушень мають велику перспективу завдяки стрімкому розвитку саме інформатики. Саме це допомагає покращити ефективність роботи правоохоронних органів та втілити в життя діяльність даної науки на практиці.

Завдання криміналістики в умовах сьогодення зумовлені потребою системного криміналістичного забезпечення відповідних органів правозастосування, спрямованого на оптимізацію процесу розкриття й розслідування злочинів, установлення істини по справі, поновлення справедливості [2, с. 397]. Однак за останнє десятиліття, що пройшло після цієї публікації, найбільш сильний вплив на криміналістику зробила саме інформатика.

Тим не менш, фундаментальне положення щодо криміналістики практично не змінилося. Сучасний розвиток криміналістики характеризується формуванням її загальної теорії, розробленням і впровадженням сучасних науково-технічних засобів та інформаційних технологій у практику боротьби зі злочинністю, вдосконаленням прийомів криміналістичної тактики, пропонуванням окремих методик розслідування нових видів злочинів [3, с. 49].

Головна проблема полягає в тому, що працівник правоохоронних органів досить часто не володіє знаннями щодо застосування інноваційних методів інформації на високому рівні, що призводить до створення труднощів та перешкод у розслідуванні тяжких або особливо

тяжких злочинів, а для того щоб підвищити ефективність роботи слідчого потрібно покращити підготовку з функціонування інформаційних систем, локальних і глобальних мереж зв'язку, обробки інформаційних систем. У більшості випадків результат працівника правоохоронних органів перебуває у прямій залежності від масиву об'єму наданої інформації криміналістичного та оперативно-розшукового характеру.

У зв'язку з зазначеним вище, можна стверджувати, що сьогодні важко уявити сучасну діяльність з розслідування злочинів без відповідних інформаційно-аналітичних комплексів, що призначені: 1) для пошуку цифрових слідів кримінальної активності; 2) аналізу різних масивів криміналістично значимої інформації; 3) використання у розслідування злочинів алгоритмів штучного інтелекту. Про останнє положення яскраво свідчать досягнення щодо використання штучного інтелекту (далі – ШІ) в криміналістиці та судовій системі Китаю. М. Д. Василенком та Т. В. Шевченко показано [4, с. 150], як важко створювати ефективні механізми контролю над внутрішньою роботою інформаційно-комунікаційних технологій та алгоритмів, що обробляють дані, а також давати гарантії щодо належного контролю за функціонуванням систем та підзвітністю за використанням технологій ШІ в галузі, яка включає одну із найскладніших технологій ШІ – машинне навчання.

При цьому відзначається відсутність належного юридичного і науково-технічного обґрунтування застосування ШІ у вказаних галузях з урахуванням того, що в Україні затверджено план заходів з реалізації Концепції розвитку ШІ на 2021–2024 рр. У системах передбачається використовувати нейронні мережі. Показано, яким чином впроваджують глибинне навчання, коли алгоритм здатний самостійно визначати набір ознак для розрізнення різних категорій даних. Втручання людини при обробці даних не потрібно, що відкриває набагато більше можливостей застосування цієї технології. М. Д. Василенко та В. М. Слатвінська теоретично і на практиці показали [5, с. 278], як глибинне навчання стало базисом для запровадження ШІ в судову практику, виявивши нові можливості для його застосування в сучасному судочинстві.

Фактично ШІ не має жодного способу створювати щось нове або бачити дещо унікальне. Тільки людські почуття допомагають відкривати нові речі, працювати з ними, винаходити методи для взаємодії з ними та створювати нові методи для того, щоб використовувати їх для виконання нових завдань чи кращого вирішення колишніх завдань. У той час ШІ і глибинне машинне навчання, яке використовується для його реалізації, дозволяють частково облегшити працю відповідних фахівців. При цьому глибинне навчання пішло далі, створивши конкурентні умови для ШІ як в адміністративній роботі судів, так і в прийнятті рішень в судовій практиці [5, с. 275]. Використовують алгоритм, що дозволяє будувати портрети серійних злочинців, які здійснюють свої кримінальні діяння за конкретними мотивами, на підставі ознак, зазвичай, встановлюваних слідчим вже на початковому етапі розслідування.

Як висновок можу зазначити, що цифровізація диктує у криміналістиці та діяльності з розслідування злочинів затребуваність методів роботи з «великими даними», алгоритмів штучного інтелекту, різних інформаційно-аналітичних комплексів та систем підтримки прийняття рішень. Без цих технологій, а також знань, навичок та умінь роботи з ними немислима сьогодні робота судових експертів, органів слідства та оперативно-розшукової діяльності.

Список використаних джерел

1. Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій : указ Президента України від 20 жовтня 2005 р., № 1497/2005 [Електрон. ресурс]. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1497/2005
2. Шепітько В. Ю. Криміналістика в сучасних умовах: деякі тенденції та постановка нових завдань. *Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності* : матер. III міжнар. наук.-практ. конф., присв. 10-річчю Міжнар. гуманіт. ун-ту (м. Одеса, 28 жовт. 2011 р.). Одеса : Фенікс, 2011. С. 396–397.
3. Шепітько В. Ю. Криміналістика XXI століття: предмет пізнання, завдання та тенденції в нових умовах. *Сучасний стан та розвиток криміналістики* : зб. наук. тр. / за ред. Н. П. Яблокова та В. Ю. Шепітько. Харків : Апостиль, 2012. С. 41–54.
4. Василенко М. Д., Шевченко Т. В. Застосування штучного інтелекту в публічному управлінні, судочинстві та правоохоронній діяльності: міждисциплінарне дослідження. *Право і суспільство*. 2021. № 5. С. 148–154.
5. Василенко М. Д., Слатвінська В. М. Штучний інтелект в судовій практиці: особливості та його можливості (міжгалузеве дослідження). *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 271–278.

Ключові слова: криміналістика, штучний інтелект, інформатика.
Key words: forensics, artificial intelligence, computer science.
Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Тіщенко В. В.

ТИМОШЕНКО СОФІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету прокуратури
та слідства (кримінальна юстиція)
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ТА ТРУПА, ЗНАЙДЕНОГО У ВОДОЙМІ

Неспроста огляд місця події вважають однією з найважливіших слідчих дій при розслідуванні кримінальних правопорушень. Проведення своєчасного та ефективного огляду місця події зумовлює

вирішальний вплив на побудову слідчих версій, планування та організацію розслідування кримінальних правопорушень. Тому ключовим фактором успішної реалізації кримінального провадження буде швидке, повне та неупереджене проведення досудового розслідування.

Правила проведення огляду та огляду трупа відображено відповідно в ст.ст. 237 та 238 КПК України [1].

Необхідно зазначити, що діяльність з вчинення кримінальних правопорушень є достатньо жвавим та динамічним явищем, яке постійно розвивається, а отже методи та способи розслідування цих кримінальних правопорушень мають вдосконалюватися. А це безпосередньо стосується й огляду місця події.

Загалом під місцем події розуміють безпосередню територію або приміщення, в межах якого було виявлено сліди вчиненого кримінального правопорушення. А ось саме кримінальне правопорушення могло бути вчинене в іншому місці (місце злочину). Якщо розглядати особливості огляду місця події на водоймі, то перше, що треба зазначити, це те, що через динамічність події (переміщення трупа у водоймі, руйнівна сила води, вплив морських мешканців на труп тощо) залишатиметься невелика кількість слідів кримінального правопорушення. Також обстановка може бути змінена у зв'язку, наприклад, з погодою, з ненавмисними діями третіх осіб, з навмисними діями злочинця, задля приховування слідів тощо. Поява трупа людини у водоймі може зумовлюватися різними причинами і обставинами: внаслідок насильницького утоплення, самогубства, смерті через різноманітні захворювання, смерті від певних пошкоджень або ж через викидання трупа у водойму.

Поняття утоплення зазвичай визначається як насильницький вид смерті, наслідком якого є потрапляння до рота та носа особи рідини, що супроводжується порушенням або припиненням дихання і викликає смерть від задушення [2, с. 726]. Найчастіше середовищем утоплення є вода, а місцем події – водойма. Разом з цим, існують випадки утоплення у цистернах, ваннах, бочках, басейнах тощо, і більш того, середовищем також може бути будь-яка рідина (наприклад, бензин).

При утопленні людина аби не захлинутися починає намагатися дихати, і зазвичай це триває десь секунд 30, але сам процес утоплення може тривати набагато більше (3–5 і більше хвилин). Інколи результатом утоплення є або крововилив у мозок, а також через швидке занурення людини в дуже холодну воду. В таких ситуаціях людина втрачає свідомість і майже без заковтування води в легені та шлунок йде на дно [3]. Саме через це іноді досить нелегко відрізнити смерть від утоплення.

Огляд місця виявлення трупа має свої особливості, які залежать від того, де було знайдено труп – у воді чи на суші. Якщо труп було витягнуто з води свідками до приїзду оперативної групи, то проведення огляду місця події може вимагати іншого підходу. Якщо труп виявлено на березі моря, то варто врахувати можливість його викиду на берег припливом і відпливом, хвилями під час шторму, або наслідків обміління малих водоймищ. У випадку утоплення в невеликих водоймах труп зазвичай знаходиться на місці настання смерті. Але великі

водойми можуть переміщувати труп від місця утоплення на значні відстані за різними напрямками – плином, плотами при сплаві лісу, а також судами вгору і вниз за течією.

Судовим медиком встановлюється причину смерті, тоді як слідчим за участю працівників оперативного підрозділу встановлюються обставин утоплення або знаходження трупа у воді. Цей процес розслідування включає огляд місця події, а саме: зовнішній огляд трупа, огляд поверхні, на якій знаходився труп, огляд водойми та її берегів.

Огляд берега водойми здійснюється задля виявлення слідів, які б свідчили про обставини попадання певної людини у водойму. У цьому випадку до огляду відповідної місцевості застосовуються ті ж самі правила пошуку, виявлення, дослідження, вилучення та збереження слідів і об'єктів, що і для інших видів огляду місця події.

Огляд поверхні води є дуже важливим для виявлення предметів, що стосуються події. Цей огляд має бути проведений від країв води і суші, оскільки предмети, які були у воді, можуть бути прибиті до берега.

Важливо враховувати силу вітру, наявність і швидкість течії в водоймі, а також з'ясувати особливості дна водойми, оскільки це може допомогти зрозуміти, які предмети можуть бути відносно збережені на дні водойми і як вони можуть бути пов'язані зі знайденим трупом, якщо на тілі виявлені пошкодження. Наприклад, ці пошкодження могли бути заподіяні камінням, корчами або іншими предметами, які можуть знаходитися на дні водойми [4, с. 18].

Також до особливостей слід віднести те, що для огляду дна водойми залучаються спеціалісти-водолази, які на основі власних професійних знань можуть допомогти слідчому надавати консультаційну підтримку, в тому числі з пропозиціями щодо можливих версій того, що сталося.

При оцінці ситуації, пов'язаної з можливим випадком утоплення, крім ознак, що безпосередньо свідчать про це, слід звернути увагу на такі ознаки перебування трупа у воді, як його набрякання, зморшкування та мацерацію (розм'якшення, змочення і подальше відторгнення поверхневого шару епідермісу) [5].

Якщо труп знаходиться на достатній глибині, то процес гнилості протікає практично рівномірно. Однак, якщо його підняти на поверхню, процес гнилості значно збільшується і стає нерівномірним, з сильнішим впливом на м'які тканини обличчя. Ці тканини набувають зеленуватого кольору та розпухають, тоді як інші частини тіла можуть бути менше піддані процесу гнилості. Пізніше, тіло взагалі розпухає і стає невпізнаним, більш схожим на «гіганта», що може призвести до помилок при ідентифікації трупа [6].

Розрізняють такі походження ушкоджень на трупах, вилучених з води: 1) прижиттєві, отримані перед потраплянням тіла в воду та виниклі в воді (при стрибках, зануреннях та ударах об дно або різні предмети, що знаходяться в воді, наприклад, перелом шийного відділу хребта внаслідок удару головою об дно при стрибку в воду). У таких випадках висновок про травму як причину смерті можливий лише при

наявності ознак прижиттєвих ушкоджень та відсутності ознак смерті від утоплення. Однак слід звернути увагу на те, що вже при відносно невеликому часі перебування трупа в воді (4–5 діб) ознаки, які вказують на прижиттєве походження, можуть бути повністю втрачені, тому практично неможливо зробити категоричний висновок про смерть, яка настала від травми; 2) посмертні, нанесені вже трупу. Причини, що призводять до їх виникнення, відрізняються великою різноманітністю – через удари об ґрунт, об деталі водних споруд а також випадковими предметами, що знаходяться в водоймі; удари обертаючими гвинтами, підводними крилами та іншими елементами конструкцій суден; травми баграми та різними ручними засобами, що використовуються при пошуках та вилученні трупа з води; ушкодження трупа водною фауною (рибами, раками, водними комахами тощо) [5].

Враховуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що результативність у розслідуванні кримінальних правопорушень залежить від того, наскільки добре слідчі володіють необхідними спеціальними знаннями, досвідом і навичками, вміють використовувати допомогу відповідних спеціалістів на місці огляду, а в подальшому – судових експертів. Тактика огляду трупа, виявленого в водоймі, відрізняється рядом особливостей, які треба слідчому враховувати, щоб забезпечити якісний та повний огляд місця події.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17 (дата звернення: 06.05.2023).
2. Тагаєв М. М. Судова медицина. Харків : Факт, 2003.
3. Судова медицина : мульт. навч. посіб. / О. О. Несен, Т. Г. Нагайник, О. С. Нарусевич та ін. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/sudova_medutsyna/nm3/lec34.html
4. Криміналістика : підруч. / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель [та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. 5-те вид., переробл. та доповн. Київ : Ін Юре, 2016. 640 с.
5. Сундуков А. А. Судово-медична експертиза утоплення : навчально-методичний посібник. Сєвєродонецьк, 1986.
6. Грицаєнко П. Ознаки перебування трупа у воді. URL: https://stud.com.ua/29911/meditsina/oznaki_perebuvannya_trupa_vodi

Ключові слова: огляд місця події, огляд трупа, знайденого у водоймі, утоплення.

Key words: examination of the scene, examination of a corpse found in the water, drowning.

Науковий керівник: д. ю. н., завідувач кафедри Тіщенко В. В.

СЕКЦІЯ 19

ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

АРОНЄТ ЛІЛІЯ СТЕПАНІВНА

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ЗОВНІШНЮ ТОРГІВЛЮ УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ

Війна спричиняє серйозний вплив на економіку будь-якої країни. Особливо це стосується зовнішньої торгівлі, яка є одним з ключових елементів розвитку національної економіки. Воєнні дії в Україні призвели до різкого зниження зовнішньої торгівлі, зменшення обсягів експорту та імпорту, втрати значної частини торговельних зв'язків зі Східною Європою та Азією, а також до складнощів у забезпеченні транзиту товарів через територію Російської Федерації до інших країн з якими безпосередньо взаємодіє наша країна.

Незважаючи на те, що більшість країн Європи зазначали, що з розгортанням воєнного конфлікту Україна може повністю втратити свою присутність на зовнішніх ринках, дійсні обсяги скорочення товарообігу за підсумками 2022 р. становили лише 21,3 % порівняно з періодом 2021 р. При цьому, якщо звертатися до розрахунків, то скорочення експорту було суттєвішим зокрема на 24 %, аніж імпорту на 18,6 %. Загалом, експорт та імпорт України зменшилися на кілька мільярдів доларів у порівнянні з попередніми роками, але такі показники є обґрунтованими, адже в країні йде війна. При зменшенні вартісних обсягів товарообігу на 21,3 % фізичні обсяги скоротилися майже на 36 %, зокрема це свідчить про зростання світових цін на провідні товари зовнішньої торгівлі України. Так, у першій половині 2021 р. товарообіг становив 61 млрд дол. США, а його фізичні обсяги – 106,4 млн т. За перші шість місяців 2022 р. товарообіг становив 48 млрд дол. США, а його фізичні обсяги – 68,2 млн т [1, с. 2–3].

Навіть у період війни Україна активно працює над підвищенням ефективності своєї зовнішньої торгівлі шляхом поглиблення співпраці з країнами Європейського Союзу та розвитку вільної торгівлі з іншими країнами світу. Зокрема, 23.06.2022 р. Європейська Рада надала Україні статус кандидата на вступ до Європейського Союзу. Вступ нашої держави до ЄС має на меті не лише політичний розвиток нашої країни, але і розвиток експорту та імпорту між Україною та ЄС.

Очевидно, що за рік війни експорт між Україною та іншими країнами зазнав суттєвих змін. До прикладу, Польща вийшла

на 1-ше місце за обсягом експорту з України, якщо зауважувати в цифрових показниках це понад 5,6 млрд дол. або 15,4 %. Китай, який був незмінним споживачем українських товарів № 1 у 2021 р., за рік війни опустився на 4-ту сходинку в рейтингу світових експортерів. Його частка в загальному експорті України знизилася вдвічі – з 11,8 % до 5,3 %. Також варто зауважити, що скорочення зазнали частки таких традиційних споживачів українських товарів, як: Італія, Індія, Єгипет. Зменшення обсягу офіційних поставок України до Російської Федерації, з 5 % до 1,3 %, є значущим фактором, який суттєво впливає на економіку нашої держави. Як наслідок, країна, що здійснює терористичні акти, з 5-го місця у рейтингу географічних напрямків експорту опустилась до 20-го місця [2]. Доцільно буде зазначити, що збільшилась частка постачання українського експорту до таких країн, як: Румунія, Угорщина, Словаччина, Болгарія та Молдова, які є географічно близькими сусідами нашої держави. Транспортування продукції в зазначені вище країни відбувається наземними магістралями на західному напрямку з відносно результативних прикордонних регіонів Закарпаття, Буковини та Одещини. Незмінними покупцями українських товарів лишаються, такі країни, як: Туреччина, Німеччина, Нідерланди, Іспанія, Чехія.

Щодо ситуації імпорту українських товарів то за показниками 2022 р. імпорт складає близько 44 млрд дол. Падіння імпорту не було настільки суттєвим порівняно з експортом. Зокрема, падіння імпорту в Україні можна пояснити декількома факторами.

По-перше, війна призвела до економічних труднощів та загострення політичної ситуації в країні, що вплинуло на зниження зовнішньої торгівлі. Багато країн обмежили торгівлю з Україною через нестабільну ситуацію в нашій державі.

По-друге, війна призвела до погіршення фінансової ситуації в Україні та зниження курсу гривні, що зробило імпортні товари дорожчими для українських підприємств та споживачів.

По-третє, війна також призвела до порушення логістики та транспортних маршрутів, що ускладнило постачання імпортних товарів в Україну. Якщо звертатися, до цифрових показників, то варто зауважити, що незмінним лідером за обсягом імпорту залишився Китай, з показником 6,5 млрд дол. або 15 %. Друге місце серед країн імпортерів посідає Польща – 4,4 млрд дол. або 9,9 %. Третє займає Німеччина з показником 3,6 млрд дол. або 8,3 %. На четверте місце піднялась Туреччина з показником 2,3 млрд дол. або 5,2 %. П'ятірку серед країн імпортерів займає США, замінивши країну-союзницю держави-агресора білорусь з показником 1,8 млрд дол. або 4,2 %. Доцільно зазначити, що за рік повномасштабного вторгнення Україна скоротила імпорт з Російською Федерацією, зросло торговельне партнерство з такими країнами, як: Польща, Туреччина, США, Чехія та Індія.

Попри те, що за аналізом показників ми бачимо що експорт та імпорт зазнали скорочення. Україна має потенціал для розвитку своєї зовнішньої торгівлі та покращення експортних та імпортних показників. Скориставшись нижче зазначеними перспективами для

розвитку експорту та імпорту Україна зможе підвищити рівень економічного зростання:

1. Розвиток технологій та високотехнологічних виробництв. Україна має значний потенціал у галузі ІТ, а також виробництва високотехнологічних товарів. Розвиток цих галузей може підвищити конкурентоспроможність України на світовому ринку та збільшити обсяги експорту.

2. Розвиток аграрного сектору, зокрема через те, що аграрний сектор в Україні має значний потенціал для експорту зернових культур, олії, м'яса та інших продуктів.

3. Розвиток виробництва екологічно чистих товарів. У світі зростає попит на екологічно чисті товари й Україна має значний потенціал у виробництві таких товарів, зокрема, соняшникової олії, меду, борошна та інших продуктів.

4. Розвиток транспортної інфраструктури. Покращення транспортної інфраструктури в Україні може підвищити конкурентоспроможність товарів, а також зменшити витрати на транспортування продукції.

Отже, війна між Україною та Російською Федерацією мала значний вплив на зовнішню торгівлю, яка зазнала певних змін і втрат. Обмеження торгівлі та транзиту товарів через територію Росії призвело до зменшення експорту, зокрема до держави-агресора та країн СНД. Однак, Україна знайшла нові ринки збуту та продовжує розвивати торговельні зв'язки з ЄС та іншими країнами світу.

Список використаних джерел

1. Вплив війни на зовнішню торгівлю України (за підсумками першого півріччя 2022 р.) / Національний інститут стратегічних досліджень. 2022 [Електронний ресурс]. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-08/_us-gavrilenko-tablici_merged_0.pdf
2. Імпорт та експорт України: вплив війни. 2022 [Електронний ресурс]. URL: https://youcontrol.com.ua/data-research/import-ta-eksport-ukrayiny/

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт, товарообіг, Україна, війна.

Key words: foreign trade, exports, imports, trade turnover, Ukraine, war.

Науковий керівник: асистент Калмикова Н. Ю.

БАБЕНКО ЕЛЬВІРА АНДРІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Сьогодні бізнес, як ніколи, стикається з величезною кількістю проблем і викликів, зумовлених, з одного боку, залежністю від надзвичайно мінливого зовнішнього середовища, а з іншого боку, низкою внутрішніх проблем, досить часто пов'язаних з відсутність системного стратегічного бачення у власників і топ-менеджменту і нерозуміння необхідності зміни (коригування) як цілей, так і засобів їх досягнення протягом усього розвитку організації. У динамічному та нестабільному середовищі суттєву роль у забезпеченні ринкової стабільності та конкурентоспроможності будь-якого підприємства відіграє ефективність управління його життєвим циклом. Циклічність розвитку, притаманна підприємствам, сприяє їх адаптації до змін внутрішнього та зовнішнього середовища та виявляти гнучкість і динамізм, необхідні для стабільного зростання.

Життєвий цикл – це сукупність етапів і процесів діяльності підприємства від заснування його до ліквідації або припиненні виробництва. Етапи життєвого циклу мають персональні свої особливості, які менеджери враховують при постановці цілей та стратегічному плануванні розвитку або розширенні виробництва. Сучасні економічні умови в умовах воєнного стану висувають нові завдання, які пов'язані не лише з особливостями розвитку самих підприємств, а й можливістю контролювати тривалість окремих етапів їх життєвого циклу. Здатність переходити на вищі етапи розвитку, модифікуватися, вимагає від менеджерів, керівників підприємств зміни існуючої стратегії, цілей і методів їх реалізації. Врахування практичних процесів в умовах війни, циклічного розвитку господарсько-виробничих систем дозволяє керівникам, менеджерам спрогнозувати тенденції розвитку свого бізнесу та приймати обґрунтовані сучасні управлінські рішення.

Застосування розвитку життєвого циклу підприємств особливо актуальне в сучасних умовах. Це пов'язано з рядом причин, по-перше із воєнними діями які призвели до спаду виробництва, інфляції, соціальної напруженості, що супроводжується стратегічною невизначеністю, нестабільністю в організаційному середовищі, підвищенням інтенсивності змін внутрішнього та зовнішнього середовища, уповільненням зростання та обмеженням ресурсів. Звичайно, все це додає інтересу до сучасного життєвого циклу, сучасного менеджменту та організації роботи бізнесу.

Якщо проаналізувати діяльність підприємств, то перш за все треба визначити політичні та соціальні фактори, які мають найбільше значення для підприємств України в сучасних умовах. Оскільки

підприємства займаються торгівлею, економічні чинники мають великий вплив на діяльність підприємств і особливо в умовах воєнного стану. Підприємства повинні постійно адаптуватися до тонких коливань ринку та коригувати свої поточні та стратегічні цілі. Велику роль відіграє і комплекс соціальних факторів, тому усі орієнтуються в основному на споживачів середнього класу, а прибутки їх безпосередньо залежать від рівня доходів населення.

Серед недоліків діяльності підприємства в цьому життєвому циклі можна виділити те, що недостатньо вивчається досвід реальних конкурентів, недостатньо уваги служби маркетингу приділяється вивченню потреб ринку та залученню нових споживачів.

Взагалі усі підприємства орієнтуються та створюють стратегії розвитку задля: сильного фінансового стану; зацікавленості у виході на нові ринки, освоєнні нових технологій і розширенні горизонтів; інвестування грошей в системи контролю, стимули та інфраструктуру тощо.

Таким чином в сучасних умовах підприємства України підвищують ефективність управління за своїм життєвим циклом: постійно вивчають досвід реальних конкурентів; активізують рекламну політику; впроваджують систематичний маркетинговий моніторинг виробничої діяльності; впроваджують систему колективного управління; удосконалюють роботу відділу кадрів; планують програму навчання та підвищення кваліфікації працівників. Це все необхідно для покращення життєвого циклу підприємств, які розвивають нашу економіку, допомагають ЗСУ та як і всі очікують на скорішу перемогу.

Список використаних джерел

1. Адамовська В. С. Менеджмент на різних стадіях життєвого циклу організації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : збірник наукових праць. Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. Випуск 24. С. 4–7.
2. Адізес І. К. Управління життєвим циклом корпорацій. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2018. 496 с.
3. Акрам Х. Удосконалення теоретичних підходів до визначення та стадій життєвого циклу підприємств малого й середнього бізнесу. *Причорноморські економічні студії*. 2020. Вип. 50-1. С. 154–158.

Ключові слова: економіка, економічний розвиток, Україна, життєвий цикл підприємств, стратегічна політика розвитку підприємств, ефективний менеджмент.

Key words: economy, economic development, Ukraine, life cycle of enterprises, strategic policy of enterprise development, effective management.

Науковий керівник: д. е. н., професор Слободянюк О. В.

БЛАТІН СТІВЕН ДАНІЛОВИЧ

студент 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СТАРТАП-ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ

За останні десятиліття, інновації стали ключовим фактором економічного розвитку в багатьох країнах. У світі, який переповнений високими технологіями, розвиток інноваційних продуктів, послуг та технологій є визначальним елементом для підвищення рівня добробуту населення та економічних показників держави. Україна не є виключенням, і стартап-проєкти грають важливу роль у підвищенні рівня інноваційної активності країни.

Стартапи є важливою складовою для підвищення інноваційної активності України та покращення її економічних показників. Необхідно підтримувати підприємців, які бажають створювати інноваційні проєкти та залучати інвестиції в цей напрямок, забезпечуючи зростання конкурентоспроможності країни в світі.

Згідно з Національною економічною стратегією 2030 [1], Україна має прагнути стати найбільш привабливою країною для інновацій, інвестицій та бізнесу. Але вторгнення російських збройних сил на територію України спричинило війну, яка значно підірвала функціонування стартапів та технологічних компаній. Українські компанії, які продовжують розвиватись на тлі війни, намагаються адаптуватись до нової реальності та забезпечити безпеку своїх співробітників, переводячи деякі операції на аутсорсинг.

Хоча Україна є молодою державою і не має такої високої технологічної активності, як її європейські колеги, такі як Великобританія та Німеччина, вона має розвинену екосистему стартапів завдяки багатому пулу розробників програмного забезпечення. Це призвело до створення успішних стартапів, таких як Gitlab, Grammarly, People.ai та Liki24. Однак, через пандемію та війну, індустрія технологічних стартапів потерпає від кризи, що робить дане дослідження актуальним та важливим.

Стійке економічне зростання має свої власні ключові індикатори, такі як динамічний розвиток інноваційного сектору та поява стартапів на ринку. Україна має значні перспективи у сфері інновацій, яка може стати вирішальною у багатьох галузях. Проте, першою проблемою, яка стоїть на шляху розвитку, є недостатня зацікавленість держави у сучасних проєктах. Це змушує стартапи працювати на європейському ринку, де вони можуть мати більші перспективи та стати конкурентоспроможними. Відсутність замовників в Україні також приводить до того, що компанії створюються та функціонують з метою працювати з Америкою, Європою, Азією, де процес залучення інвестицій та розробки ідеї у готовий продукт або послугу є більш доступним.

Одним з рішень щодо поліпшення цих процесів може стати створення механізмів та умов для підвищення ефективності підприємницької діяльності. Вищі навчальні заклади можуть відігравати роль менторів, організовуючи міждисциплінарні проєктні групи з метою створення та розробки бізнес-ідей. Цей процес може бути підпорядкований університетам завдяки глибокій теоретичній підготовці як професорських складів, так і студентів.

Наступним кроком має стати ефективна державна підтримка підприємництва, зокрема малого, в інноваційній сфері. Для створення успішної екосистеми необхідно забезпечити державну підтримку та встановити нормативні акти. Уряд повинен мати інтерес у підтримці та створенні своєї власної екосистеми, і для досягнення цієї мети можна використовувати безліч засобів. В періоди криз, такі як недавня пандемія COVID-19, держава та державний сектор мають бути ще більш присутніми, надавати допомогу та варіанти рішень для конкретних потреб своєї екосистеми [2, с. 56].

Якщо державна політика створює невизначеність, страх та плутанину, це може створити токсичне та деструктивне середовище, у якому більшість екосистем не зможуть існувати та процвітати.

Крім того, бюрократія може ускладнити підприємництво та перешкодити на початковому етапі роботи, що може знизити інтерес розробників стартапів до залишення в даній екосистемі або навіть до розпочаття інноваційного бізнесу.

Дуже важливу роль у розвитку екосистем відіграє геополітична ситуація в країні, оскільки вона може бути обмеженням для логістики та відкриття кордонів. Наприклад, Ізраїль, Руанда та Колумбія знімають деякі з цих обмежень, щоб підтримати свою екосистему [3].

Для реалізації повноцінної державної політики підтримки екосистем можуть бути прийняті наступні кроки:

– розробка страхових систем інвестицій та гарантійних механізмів;
– створення реєстру об'єктів венчурного інвестування та підпорядкування його державним органам з механізмом утворення та використання коштів;
– відповідальність за підготовку менеджерів інновацій, які займаються впровадженням проєктів;
– надання гарантій у сфері інтелектуальної власності компаній;
– створення нормативно-правової бази для правових відносин під час інвестування у інноваційні проєкти;
– затвердження методології оцінки перспективності науково-технічної продукції у разі комерціалізації проєкту.

Якщо така державна політика буде реалізована ефективно, то це може допомогти відвернути страх та невизначеність, що можуть призвести до токсичного середовища та зниження мотивації підприємців до залишення в екосистемі або запуску інноваційного бізнесу.

Органи влади на різних рівнях повинні створити більш сприятливу політику для стартапів, включаючи зниження податків, спрощення процесу реєстрації та створення спеціальних віз для міжнародних підприємців.

Фінансування на початковому етапі є важливим фактором для забезпечення життєдіяльності та функціонування екосистем. У випадку, якщо інвесторів не вистачає, уряд повинен здійснювати фінансування на початкових етапах, поки не з'являться інші джерела інвестування. Особливо важливо підтримувати засновників стартапів в кризові періоди, коли запуск може бути складним.

Покращення стану екосистеми стартапів є важливим для розвитку як державного, так і приватного секторів. Це може допомогти державному сектору в досягненні економічного зростання, створенні робочих місць та збільшенні податкових надходжень. Також, розвиток екосистеми стартапів може допомогти приватному сектору в залученні інвесторів, високоякісних талантів, клієнтів та розвитку підприємницької культури.

Отже, розвиток екосистеми стартапів – це складний та комплексний процес, що вимагає постійної підтримки та уваги як з боку держави, так і з боку представників бізнесу.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 р. Постанова КМУ від 03 березня 2021 р. № 179. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179
2. Левковець О. М. Стартап-екосистема України в контексті завдань збереження та розвитку інноваційного потенціалу. *Економічна теорія та право*. 2022. № 3 (50). С. 51–85.
3. How to Build a Startup Ecosystem. 2020. URL: https://www.startupblink.com/blog/how-to-build-a-startupecosystem/ (дата звернення: 21.04.2023).

Ключові слова: стартап, екосистема, інновації, бізнес, державна політика.
Key words: startup, ecosystem, innovation, business, government policy.

Науковий керівник: к. е. н., доцент Котлубай В. О.

ГОЛОТА ДАРИНА ЄВГЕНІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Соціально відповідальна позиція бізнес-структур в умовах воєнного стану в Україні є рушійною силою для підтримки держави в цілому та кожного українця зокрема. Її головною метою є прийняття ефективних рішень, спрямованих на підтримку соціальних елементів. Така відповідальність посилює конкурентоспроможність підприємств та сприяє вирішенню соціально-економічних проблем, особливо пов'язаних з війною.

У 1960-х роках вчені активно використовували поняття «соціальна відповідальність бізнесу» або «корпоративна соціальна

відповідальність». До прийняття стандарту соціальної відповідальності ISO 26000 у 2010 р. існувало понад 80 різних інтерпретацій поняття КСВ, таких як: благодійність, корпоративне громадянство, корпоративна чуйність тощо. У вищезазначеному стандарті поняття «соціальна відповідальність» було визначено як відповідальність компанії щодо впливу її рішень і дій на сучасне суспільство та навколишнє середовище з прозорою та етичною поведінкою, яка сприяє сталому розвитку в країні та враховує усі очікування зацікавлених сторін в ній. Відповідно до чинного законодавства та міжнародних стандартів поведінки, вона інтегрується в діяльність організації та може практикуватися у відносинах з іншими [2].

Кількість компаній, які оголошують про впровадження принципів соціальної відповідальності, динамічно зростає з кожним роком. Водночас, у сфері корпоративної соціальної відповідальності відбулася еволюція. На першому етапі бізнес структури зосереджували увагу на екологічній відповідальності. На другому етапі з'явилася тенденція до філантропії, принесення користі суспільству шляхом громадської діяльності та волонтерства; на третьому етапі соціальна відповідальність набувала все більшого значення; і на четвертому етапі спостерігається збалансування між бізнесом і суспільством. Нова ера корпоративної відповідальності поєднує в собі фінансову, соціальну, екологічну відповідальність та відповідальність перед працівниками.

Дослідження у сфері соціальної відповідальності бізнесу вже давно є однією з найважливіших тем сучасності, але з початком воєнних дій в Україні вона набула нового значення та актуальності. На сьогоднішній день, соціальна відповідальність стала ключовою концепцією бізнесу, яка формує ідеї та стратегії розвитку підприємства, вимагає зміни свідомості та зростання усвідомлення корпоративної соціальної відповідальності в умовах війни. У багатьох виникло розуміння того, що сильна економіка і соціальна вигода є взаємодоповнюючими категоріями, які є наслідком соціальної відповідальності.

Під час війни, компанії можуть активно працювати над реалізацією соціально значущих проєктів, які націлені на поліпшення якості життя людей та на розвиток суспільства. До таких проєктів можуть належати:

– Відновлення та реконструкція інфраструктури: компанії можуть взяти на себе відповідальність за реконструкцію доріг, мостів, шкіл, лікарень, водопроводів та інших об'єктів, що були пошкоджені внаслідок воєнних дій.

– Підтримка соціальних проєктів: бізнес структури можуть фінансувати та розвивати проєкти, спрямовані на розвиток культури, науки, спорту та інших соціальних сфер.

– Допомога бійцям та їх родинам: бізнес структури можуть забезпечувати матеріальну підтримку бійцям та їх родинам, а також надавати допомогу в забезпеченні необхідними засобами захисту.

– Розробка та впровадження інновацій: бізнес структури можуть розробляти та впроваджувати інноваційні технології, що допоможуть поліпшити якість життя людей та забезпечити розвиток суспільства в умовах війни.

– Розробка програм з підтримки підприємництва: такі програми допоможуть зменшити безробіття та сприятимуть економічному розвитку регіонів.

– Забезпечення доступності медичної допомоги: компанії можуть надавати фінансову допомогу та матеріальну підтримку лікарням сприяючи забезпеченню безпеки і допомоги пораненим та потерпілим від війни.

Українські бізнес структури, не дивлячись на складні умови своєї роботи, ініціюють та реалізують соціальні проєкти з метою підтримки населення під час війни в Україні. Так, компанія «Астерс» виділила 2 млн грн на харчування постраждалих, компанія «Кроноспан» закупила генератори, надала ліки та продукти, змогла обладнати бомбосховища і все це на понад 10 млн грн, а компанія «Метінвест» закупила та доставила все це у Запоріжжя. В якості допомоги компанія «ДТЕК ВДЕ» передала в Миколаївську, Дніпропетровську та Запорізьку області 27 т продуктів харчування з 1000 тонами зерна, а компанія "BAYER" створила фонд підтримки постраждалих регіонів України від воєнних дій на 3 млн євро. Компанія «Укренерго» допомогла евакуювати своїх працівників та членів їх родин у безпечні регіони країни та за кордон. Компанія «Кернел» виділила 1 млн грн задля безкоштовного розподілу продуктів харчування як населенню так і військовим, а компанія «ІНТЕРПАЙП» облаштувала 18 тимчасових притулків в яких можуть знаходитися 8,5 тис. людей тощо [1].

Отже, в умовах воєнного стану соціально відповідальні компанії активно допомагають державі та її народу, підтримують розвиток економіки, сприяють ЗСУ та територіальній обороні.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Соціальна відповідальність бізнесу в період воєнного стану. URL: https://eba.com.ua/sotsialna-vidpovidalnist-biznesu-u-period-voyennogo-stanu/ (дата звернення: 30.04.2023).
2. Мекшун Л. М., Волкова А. М. Особливості сучасного етапу розвитку соціальної відповідальності бізнесу. *Проблеми і перспективи економіки і управління.* 2021. №3 (27). С. 64–71.

Ключові слова: економіка, Україна, соціальна відповідальність, допомога, сучасний бізнес, провідні компанії, соціальні проєкти.
Key words: economy, Ukraine, social responsibility, aid, modern business, leading companies, social projects.

Науковий керівник: д. е. н., професор Слободянюк О. В.

ГОЛУБ АЛІНА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

САМОМЕНЕДЖМЕНТ ЯК ФАКТОР РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Військові дії в Україні здійснюють надзвичайно сильний вплив на всі сфери життєдіяльності людини. Особливу актуальність набуває питання ефективного самоменеджменту студентів. Умови навчання, з урахуванням соціальних обмежень, ускладнюють завдання студентів щодо управління навчальним та позанавчальним часом та вимагають високого рівня самоменеджменту. Студенти, які навчаються на дистанційній формі, зіштовхуються з низкою проблем, пов'язаних з невмінням чітко формулювати навчальні цілі, визначати пріоритетність завдань та грамотно планувати свою діяльність. У цих умовах здобувачі мають складнощі при розробці індивідуальної освітньої траєкторії, тому що алгоритм самоменеджменту стає неефективним, спотворюється сприйняття часу, особливо в частині планування та розподілу часу між навчальною та позанавчальною діяльністю.

Для студентів правильне використання системи самоменеджменту може стати ключовим фактором успіху підвищення результативності навчання. У своїй популярній книзі «Ваш час у ваших руках», Лотар Зайверт зібрав багато розробок і запропонував рекомендації, які були успішно випробувані на практиці. Він визначив концепцію раціональної організації часу, згідно з якою самоменеджмент означає послідовне і цілеспрямоване використання вже випробуваних методів роботи у повсякденній практиці з метою оптимального та змістовного використання свого часу. Самоменеджмент має на меті максимально використовувати внутрішні ресурси людини, свідомо керувати ходом її життя, долати зовнішні перешкоди в робочих процесах та особистому житті [1, с. 49].

Ефективне використання складових самоменеджменту може бути вирішальним чинником для досягнення успіху студентами в навчанні. У процесі навчальної діяльності студентський самоменеджмент включає декілька ключових компонентів, а саме:

1) здатність спланувати навчальну діяльність;
2) оволодіння техніками раціонального планування;
3) вміння візуалізувати та прогнозувати результати своєї навчальної діяльності;
4) володіння навичками самомотивації та самоорганізації, а також використання основних технік тайм-менеджменту.

Загальні підходи та концепції щодо визначення терміну «самоменеджмент» дають підставу вважати, що самоменеджмент – це сфера діяльності, що має феноменологічний характер, де особистість розглядається як система [2, с. 233].

Дистанційне навчання – актуальний метод отримання освіти в нашому сучасному світі, але він не завжди є ефективним для підвищення навчального потенціалу студентів. Одним з можливих пояснень цього явища є те, що учні з високою самооцінкою більш схильні до позитивного мислення і більш впевнені в своїх здібностях. Слід зазначити, що самооцінка поведінки учнів не є єдиним фактором, що впливає на їхню успішність в онлайн-навчанні. Інші фактори, такі як мотивація та дисципліна також мають важливе значення [3, с. 127].

Різноманітні інструменти, такі як розклад, техніки планування, контрольні списки та інші можуть слугувати підвищенню ефективності самоменеджменту студентів. Розклад – це один із найважливіших інструментів, який допомагає студентам планувати свій час та організовувати свої навчальні завдання. Він дозволяє студентам визначити, які завдання мають бути виконані та коли, тим самим допомагаючи знизити ризик пропуску важливих дедлайнів. Техніки планування, такі як Матриця Ейзенхауера, допомагають студентам організовувати свої завдання та пріоритезувати їх відповідно до важливості та терміновості. Контрольні списки дозволяють студентам стежити за виконанням своїх завдань та позначати виконані етапи, що допомагає зберігати мотивацію та переконання у досягненні мети. Інші інструменти, які можуть бути використані для підвищення ефективності самоменеджменту, включають планувальні додатки, онлайн-календарі, організаційні системи та інші технологічні рішення. Використання таких інструментів допомагає студентам краще контролювати свій час та ресурси, що в свою чергу дозволяє досягати більш високої результативності в навчанні та реалізації своїх цілей.

Самоменеджмент є одним з найбільш важливих чинників успіху студентів у навчанні. Здатність до самоорганізації, планування, мотивації та володіння техніками тайм-менеджменту є необхідними компетенціями для ефективного управління навчальними завданнями. Проте, необхідно враховувати, що дистанційне навчання може негативно впливати на поведінку студентів та їх самооцінку, тому необхідний додатковий аналіз впливу цих чинників на результативність студентів. В цілому, вивчення самоменеджменту та його впливу на навчання студентів має важливе значення для подальшого вдосконалення системи вищої освіти та розвитку компетенцій, необхідних для успіху в умовах сучасного світі.

Список використаних джерел

1. Колпаков В. М. Самоменеджмент. 2008. URL: 734ebb9c-1598-4836-afa8-212c7f9bdcbd.pdf (iapm.edu.ua).
2. Олійник І. В. Самоменеджмент як технологія професійного саморозвитку та формування дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії. 2020. URL: 28.pdf (duan.edu.ua).
3. Бондаренко О. М. Самоменеджмент як фактор результативності студентів в умовах сучасної пандемії COVID-19. 2022. URL: business-inform-2022-5_0-pages-126_133.pdf

Ключові слова: самоменеджмент, особистий час, дистанційне навчання, ефективність, успішність.
Key words: self-management, personal time, distance learning, efficiency, academic performance.
Науковий керівник: phD, доцент Корнілова О. В.

ЖЕРЕБЧУК МАРІЯ БОГДАНІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

Революція в Шрі-Ланці, голод в Лівані, ембарго на експорт пальмової олії, затримки у виробництвах процесорів – це все перші дзвіночки глобальної рецесії, яка почала загрожувати світу з початком війни в Україні.

Частка України у світовому виробництві – 0,2 %. Відповідно, наша економічна система не є потужною складовою світової економіки. Однак війна в країні з такою економікою призвела до доволі суттєвих наслідків: починаючи від загрози голоду у африканських країнах, кризи виробництва напівпровідників до суттєвих змін світової логістичної системи, стрімкого зростання цін тощо.

Існують прямі та непрямі наслідки війни в Україні для світової економіки. До прямих, насамперед, відносяться наслідки бойових дій: зростання цін на продовольство, сировину, у тому числі для виробництва напівпровідникових мікросхем. Непрямі наслідки є результатом санкцій та намагання держави-агресора тиснути на інші країни. В першу чергу, це вплив масштабної перебудови світових ланцюгів постачання, що була спричинена цією війною. До війни була поширена думка, що торгівля робить війни невигідними, тому воєн більше не буде. Однак дійсність є запереченням цієї думки.

З початком війни ціни на зерно сягнули рекордних показників. Так у січні 2022 р. вереснева пшениця коштувала близько 7,5 доларів за 1 бушель, у травні 2022 р. вона продавалася вже за 13 доларів. Зростання було майже у 2 рази, але поступово ситуація стабілізувалася і ціни на зерно впали майже до довоєнного рівня. Таку ситуацію обумовили кілька факторів. Перший – світова спільнота очікує вирішення проблеми вивозу українського зерна у найближчий час під егідою ООН. Другий – Укрзалізниця та наші річкові порти значно наростили обсяги вивозу українського зерна. Третій – очікування рецесії. Через коронокризу багато країн надрукували чимало грошей задля підтримки бізнесу, який значно постраждав від локдаунів. Не встигла закінчитися коронокриза, як почалася війна в Україні. Значно зросли ціни на продовольство і виникла рекордна інфляція. Зазвичай помірні темпи інфляції є драйвером розвитку економіки, але високі темпи

є загрозою економіці. У наш час помірна інфляція посилилася інфляцією через емісію грошей, інфляцією пропозиції через шок, який виник через порушення міжнародних каналів постачання [1].

Експерти прогнозують у найближчий час стагфляцію – ситуацію, коли інфляція зростає разом із безробіттям. Стагфляція є одним із «чорних лебедів» світової рецесії [2].

Проблема існує не лише відносно постачання зерна. Залежність світу від української соняшникової олії є набагато більшою. Блокада портів, знаходження частини заводів на окупованій території призвели до небаченого дефіциту цього товару на світовому ринку, настільки глобального, що Індонезія, яка є основним виробником пальової олії, була змушена призупини експорт цього товару, щоб уникнути його подорожання на внутрішньому ринку.

Слід звернути увагу на дефіцит неону. До війни частка України у постачанні очищеного неону складала 70 %. Цей газ активно використовується для виробництва напівпровідникових мікросхем, тобто процесорів, відеокарт тощо. Хоч у основних виробників і є запаси цього газу, у перспективі можливі серйозні проблеми [1].

Отже, війна в Україні серйозно вплинула на світову економіку. Конфлікт призвів до економічних втрат в Україні, включаючи зниження валового внутрішнього продукту, скорочення обсягу експорту, пошкодження інфраструктури та втрату людського капіталу.

Крім того, війна вплинула на решту світу, а саме на світові ринки, особливо на ринки сировини, оскільки Україна є важливим виробником і транзитним коридором для різноманітних товарів.

Світова спільнота має врахувати наслідки війни в Україні та вжити дієвих заходів для вирішення конфлікту. Міжнародні організації, країни-донори, міжнародні фінансові установи та глобальні партнерства повинні і надалі відігравати важливу роль у наданні допомоги Україні, сприянні економічному відродженню і сталому розвитку нашої країни.

Список використаних джерел

1. Голод, інфляція, стагнація. Куди котиться світова економіка та як на це впливає війна в Україні? URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2022/06/1/687610/
2. Прогнози на 2023 р.: що буде із світовою економікою? URL: https://www.epravda.com.ua/publications/2022/12/22/695324/

Ключові слова: війна, світова економіка, економічна система, економічні наслідки, криза.
Key words: war, world economy, economic system, economic consequences, crisis.
Науковий керівник: д. е. н., професор Кібік О. М.

КОНДРАТЮК ЄЛЕНА СЕРГІЇВНА

студентка 2-го курсу Криворізького факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Конституція гарантує кожному громадянину право на підприємницьку діяльність. Зокрема, ст. 42 Конституції України говорить про те, що кожен має право на свободу підприємництва, яка не заборонена законом [1].

Рушієм підприємництва, є внутрішнє бажання фізичних на своє бачення та на свій розсуд вчиняти підприємницькі дії, які в подальшому створюватимуть для себе та для навколишнього оточення належний рівень життя.

При цьому, важливо зазначити, що держава однією нормою в головному законі країни не обмежилась. Нею впроваджуються нові закони та інші нормативні акти, які в результаті здійснюють найважливіший регуляторних обов'язок підприємницької діяльності. А саме таке нормативно-правове підґрунтя створює легальні регулятори та заохочення до підприємницької діяльності, наприклад, спрощені вимоги щодо реєстрації підприємства, фінансові підтримка у вигляді державних допомог, грантів, безвідсоткових кредитів які надаються для розвитку бізнесу, пільгові податкові режими та ін.

Якщо пояснювати, чому саме такі принципи підприємницької діяльності є ключовою складовою економіки, і чому держава так активно піклується про розвиток такого виду діяльності, то можна зазначити, що по-перше, малий та середній бізнес є рушійним джерелом інновацій і нововведень, бо ці підприємства мають можливість швидко пристосовуватися до змін на ринку, як результат випускати та надавати нові товари і послуги, на які є попит.

По-друге, вони є важливим джерелом зайнятості населення. Вони формують нові місця праці, що є особливо важливо в сьогоднішніх реаліях війни, коли рівень безробіття зростає. Крім того, слід зазначити, що завдяки підприємствам створюються робочі місця навіть в малозаселених районах, що підіймає забуті села та селища на належний рівень життя. Також такі дії активізують громадськість та провокують зацікавленість в прибутку. Неможливо оминути увагою і факт того, що в основі забезпечення зайнятості населення лежить один із головних аспектів соціальної рівності населення.

По-третє, малий і середній бізнес забезпечує більш різноманітну структуру ринку та конкуренцію на ньому. Дивлячись на серйозні наміри розвитку таких підприємств після здобуття Україною незалежності, з боку нашого парламенту, був створений Антимонопольний комітет, який на меті своїй від імені держави, з 1993 р. і донині, забезпечує контроль та захист конкурентоспроможності

українського ринку, а також здійснює міжнародне співробітництво з іншими комітетами задля усунення такого негативного явища, як «монополізація ринку» [2].

У реаліях воєнної ситуації, перед напрямком бізнесу в нашій країні, постало багато викликів, щодо їхнього функціонування. Через те, що війна є явищем жорстоким, вона супроводжується руйнуванням і знищенням інфраструктури та майна. Тому одним з найбільших викликів малому та середньому бізнесу стало те, що більша половина таких підприємств, внаслідок обстрілів або бомбардувань були повністю чи частково знищені або пошкоджені, що призвело до тимчасового або, на жаль, повного припинення їхньої діяльності та втрати можливості отримувати прибуток.

Крім того, в умовах війни знижується попит на певні товари та послуги, що виробляються або надаються підприємствами. Це може бути пов'язано зі скороченням кількості споживачів, зміною їхніх пріоритетів або їхнім виїздом за кордон або купівельною неспроможністю.

Не дивлячись на ці фактори, зараз ми можемо побачити те, що підприємства, у яких на шляху виникають такі складнощі, демонструють свою готовність плідно та старанно працювати, по ходу детально вирішуючи кожну з проблем, і тим самим допомагаючи економіці країни стабільно функціонувати. Наприклад, завдяки своєї надзвичайної гнучкості та вмінням пристосовуватись до певних ситуацій, підприємці навчились створювати вчасну та доречну пропозицію на яку точно є попит, як серед українців, так і серед іноземних громадян.

Також можна зазначити про підтримку з боку держави, яка не дивлячись на те, що зосередила свою увагу на захисті нашої незалежності, надає малим та середнім підприємствам пільгові умови оподаткування, а також завдяки міжнародним угодам та внутрішньому раціональному підходу може допомагати бізнесу, який постраждав внаслідок збройної агресії, продовжувати функціонувати.

Важливо зазначити, що саме в цей час, малий та середній бізнес України має можливість розширення на міжнародні ринки та зарекомендувати своє власне Українське. В подальшому це позитивно допоможе розвитку макроекономіки нашої держави та її закріпленню свого передового та конкурентоспроможного місця на міжнародній економічній арені.

Список використаних джерел

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. С. 141.
2. Антимонопольний комітет України : *офіційний вебпортал*. URL: https://amcu.gov.ua/pro-nas/pro-amku/istoriya (дата звернення: 05.05.2023).

Ключові слова: малий та середній бізнес, бізнес, підприємництво, підприємницька діяльність, війна, економіка.
Key words: small and medium-sized businesses, business, entrepreneurship, entrepreneurial activity, war, economy.

Науковий керівник: д. е. н., доцент Котковський В. С.

КУЗНЄЦОВА АРІНА ГЕОРГІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВИ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Однією з ключових перспектив України в міжнародній інтеграції є продовження процесу європейської інтеграції. Україна розпочала цей процес у 1990-х роках, підписавши Угоду про партнерство та співробітництво з Європейським Союзом, і з тих пір продовжує зміцнювати свої зв'язки з Європейським Союзом, у тому числі шляхом виконання європейських стандартів та нормативів у різних галузях, таких як енергетика, транспорт, промисловість, права людини та ін. На сьогодні Україна входить у структури ЄС, такі як Східне партнерство та Асоціація, що створює перспективи для поглиблення співпраці та інтеграції в різних сферах. 23 червня 2022 р. лідери 27 країн ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Статус кандидата офіційно розпочинає процес вступу України до ЄС та відкриває можливість отримання фінансової допомоги в трансформації суспільства, правової системи та економіки на шляху до членства в ЄС, а також зробить реформи євроінтеграції пріоритетними, що є важливим кроком на шляху до повноцінної інтеграції в європейський простір [6].

Можна виділити наступні позитивні аспекти входження України до складу Європейського Союзу:

– в*ідкрити ринки*. Збільшення експорту, що збільшує виробництво, а отже, створює нові робочі місця, а також збільшення імпорту, що також має свої переваги, адже зростає конкуренція, а отже ціни падають, а якість товарів і послуг підвищується [1];

– *позитивний вплив в сфері макроекономіки*: збільшення надходження прямих іноземних інвестицій завдяки збільшенню довіри підприємців, підвищення ефективності транспортної логістики, енергетична безпека, розширення доступу до технологій, підвищення рівня інновацій у зв'язку з посиленням рівня конкуренції, державна допомога ЄС, доступ до фінансових установ і фондів в межах ЄС, збільшення експортних продажів, збільшення промислового виробництва, диверсифікація [3];

– *розширення доступу до фондів ЄС та програм підтримки малого та середнього бізнесу*, відсутність митних або кількісних обмежень в межах ЄС, спрощені адміністративні процедури при торгівлі з іншими країнами-членами ЄС, доступ до ринку з 450 млн споживачів, єдиний стандартний процес сертифікації [1; 3].

Шлях розвитку відносин з ЄС має багато переваг, але вона має свої труднощі. Як виявилося, в Європі український продукт здебільшого неконкурентоспроможний на ринку. Це пов'язано з відсталим

виробництвом і невідповідністю високим Європейським стандартам якості. Великою проблемою є і відмінність українського рівня життя від європейського. Рішення ЄС щодо ціноутворення також є серйозною проблемою для субсидій України. І це далеко не всі переваги на шляху до європейської інтеграції, які необхідно вирішити [3; 4].

Отож, на ринку ЄС варто взяти курс на якнайшвидшу адаптацію рідного виробництва до сучасних економічних реалій ринку. Для цього необхідно врахувати досвід Японії, Південної Кореї та Тайваню щодо енергозбереження та можливості виробництва продукції з мінімальними витратами, конкурентоспроможної в цьому регіональному ринку. Завдяки цьому Україна зможе успішно інтегруватися в європейський економічний простір і реалізувати європейський курс [4].

Другою перспективою для міжнародних інтеграцій України є зміцнення співпраці з країнами Азії та Тихоокеанського регіону. Україна має значний потенціал для розвитку співпраці з країнами Азії в галузі торгівлі, енергетики, науки та інших сферах. Крім того, Тихоокеанський регіон, який є одним з найбільш динамічних регіонів у світі, може стати перспективним напрямком для розвитку міжнародної співпраці України та важливим кроком на шляху до створення нових можливостей для розвитку економіки та зміцнення міжнародної позиції України [7].

З плюсів такої інтеграції можна виділити наступні аспекти:

– по-перше, розвиток співпраці з провідними країнами АСЕАН і АТЕС не матиме наслідків асиметричної залежності для України. АСЕАН та АТЕС є дуже різноманітними групами країн з великою різницею в розмірі економік та рівні розвитку. Україна може співпрацювати з країнами з різних рівнів економічного розвитку та знайти своє місце в спільній роботі з цими країнами [2; 5];

– по-друге, від такої співпраці можна отримати практичну вигоду в найкоротші терміни. Україна має значний потенціал у багатьох галузях, які є пріоритетними для країн АСЕАН та АТЕС. Наприклад, Україна має розвинену сільськогосподарську галузь, яка може зацікавити країни з більш високим рівнем економічного розвитку та більшістю населення, що живе в містах. Крім того, Україна може виступати як потужний постачальник вугілля, залізної руди та інших корисних копалин для країн, що мають значний потенціал у виробництві та мають попит на такі матеріали [2; 5].

Звісно, такий напрямок розвитку міжнародної співпраці також має свої недоліки та перешкоди. Наприклад, зв'язок з країнами Азії та тихоокеанського басейну потребує дорогих та складних транспортних маршрутів, що може зменшити конкурентоспроможність українських товарів та послуг на світовому ринку, а різні правила та вимоги, що стосуються торгівлі та інвестицій, можуть бути непередбачуваними та важкими для дотримання, що може знизити інтерес українських компаній до співпраці з цими країнами. Політичні обставини також відіграють не останню роль: деякі країни в регіоні перебувають у конфлікті або мають складні стосунки з Україною, що може створювати труднощі у веденні бізнесу та торгівлі [5].

У загальному контексті, інтеграція України в міжнародні структури та співпраця з партнерами з інших країн є важливими для забезпечення стабільного економічного та соціального розвитку України. Незважаючи на труднощі, які виникають у зв'язку з війною та нестабільною політичною ситуацією в країні, Україна має значний потенціал для зміцнення своєї міжнародної позиції та інтеграції в світове співтовариство. Важливо продовжувати працювати над зміцненням співпраці з країнами-партнерами та розвивати нові напрямки співпраці, що стане важливим кроком на шляху до забезпечення стабільності та процвітання України в майбутньому.

Список використаних джерел

1. Вступ України до ЄС: переваги для громадян та бізнесу. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/211004_vstup-ukrani-do-s-perevagi-dlya-gromadyan-ta-bznesu (дата звернення: 19.04.2023).
2. Значення українсько-азіатської співпраці в умовах посилення глобалізаційних процесів. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2011/21_9/367_Kor.pdf (дата звернення: 02.05.2023).
3. Інтеграція України в ЄС: плюси і мінуси. URL: https://24tv.ua/integratsiya-ukrayini-v-yes-shho-tse-plyusi-ta-minusi_n1357884 (дата звернення: 04.05.2023).
4. Пріоритети та перспективи участі України в міжнародних інтеграційних процесах. URL: http://global-national.in.ua/archive/14-2016/11.pdf (дата звернення: 04.05.2023).
5. Сутність, проблеми та перспективи розвитку форм міжнародної інтеграції. URL: http://zt.knute.edu.ua/files/2014/5-6(76-77)/uazt_2014_5-6_6.pdf (дата звернення: 04.05.2023).
6. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС – що це означає. URL: https://buh.ligazakon.net/news/212087_ukrana-otrimala-status-kandidata-na-chlenstvo-v-s--shcho-tse-oznacha\ (дата звернення: 04.05.2023).
7. Україна повернулася обличчям до Азії. URL: https://lb.ua/world/2022/11/14/535827_ukraina_povernulasya_oblichchyam_azii.html (дата звернення: 04.05.2023).

Ключові слова: Україна, міжнародна інтеграція, світове співтовариство, європейські стандарти.

Key words: Ukraine, international integration, world community, European standards.

Науковий керівник: д. е. н., професор Слободянюк О. В.

ПАВЛОВСЬКА АЛІНА АНДРІЇВНА

студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Податкова система включає більше, ніж просто набір податків і зборів; її склад також визначається співвідношенням різних видів податків. З цього випливають різні підходи до побудови податкової системи та розподілу податків і зборів. Ці підходи можуть ґрунтуватися на оподаткуванні фізичних чи юридичних осіб, майна чи доходу, а також на балансі між прямим і непрямим оподаткуванням.

У широкому сенсі податкова система складається із законодавчо встановлених податків, зборів і платежів у певній державі. Вона також включає принципи, методи та форми їх створення, зміни або скасування. Крім того, система передбачає заходи щодо забезпечення сплати, контролю та відповідальності за порушення податкового законодавства [1, с. 88–89].

Хоча базова структура податкової системи відповідає світовим стандартам, включаючи розмір податків і механізм їх вилучення, навряд чи вона зазнає фундаментальних змін. Але враховуючи нинішню ситуацію, коли виробництво скорочується, неплатоспроможність зростає, у поєднанні з розвитком ринкових механізмів саморегулювання, податкова система повинна бути відповідно скоригована. Це вимагає поступової адаптації системи до цих змін.

Запровадження податків і функціональної податкової системи не є кінцевою метою. Ці дії мають базуватися на чіткій меті, визначальним фактором якої є обсяг бюджетних витрат. Податкова система має генерувати первинні доходи, щоб ефективно покривати ці витрати.

Структура державного управління містить чітко визначену ієрархію, яка визначає обов'язки та права державних організацій щодо складу бюджету та особистих доходів [2, с. 73–74].

Нинішня невідповідність податкової системи призвела до різноманітних системних проблем, зокрема:

1) несплата фізичними та юридичними особами податків, що призводить до непогашеної заборгованості перед державними цільовими фондами та бюджетом. Це можна віднести до:

– недостатність заходів щодо притягнення суб'єктів господарювання до відповідальності за невиконання фінансових зобов'язань;

– очевидною є неадекватність системи списання та реструктуризації податкової заборгованості підприємств перед бюджетом;

– проведення взаємозаліків, які перешкоджають своєчасній та повній сплаті податків через збитковість;

– одне з найбільш важливих питань стосується окремих галузей, наприклад паливно-енергетичного комплексу. Ці галузі мають найбільшу заборгованість перед бюджетом;

2) непогашена заборгованість з відшкодування податку на додану вартість до бюджету.

Виконуючи свої зобов'язання перед платниками податку на додану вартість, держава стикається з низкою проблем. Ось деякі з основних причин цього:

– йдеться про акт подання вимог про відшкодування податку на додану вартість без належного обґрунтування та умисне заниження податкових зобов'язань;

– запровадження прогнозних орієнтирів надходжень податку на додану вартість до державного бюджету шляхом забезпечення неповернення надміру сплачених сум податку платникам податків;

– недоліки законодавчого регулювання процесу відшкодування;

3) ухилення від сплати податків є гострою проблемою в Україні через різні фактори, такі як високі ставки податків, нерівномірний розподіл податкового тягаря, відсутність рівноправності у застосуванні податкового законодавства, складне та недосконале регулювання ведення підприємства та неефективна державна бюджетна політика;

4) нерівномірність податкової системи створює несправедливий тягар, через що законослухняні платники податків несуть основний тягар, а податкові пільги уникають [3, с. 171–172].

У зв'язку з подіями, які трапились 24 лютого 2022 р., податкове законодавство України зазнало деяких змін.

Так, на період воєнного стану зупинено перебіг податкових строків, зокрема строків давності, передбачених ст. 102 ПК України. Таке саме зупинення податкових строків передбачено і п. 69.9 підрозділу 10 розділу XX ПК України.

Також передбачено, що у випадку відсутності можливості у платника податків виконати податкові обов'язки (будь-які) через бойові дії чи введення військового стану, такий платник податків має їх виконати протягом 6 місяців після припинення або скасування воєнного стану [4].

Отже, податкову систему України слід реформувати таким чином, щоб вона стала дієвим інструментом підвищення конкурентоспроможності держави та сприяла розвитку економіки України. Основним завданням реформування податкової системи України є полегшення податкового тиску на економіку. Однак важливо зазначити, що значне зниження податкових ставок і загального рівня оподаткування (коефіцієнт оподаткування) не обов'язково може призвести до очікуваного збільшення інвестицій і ВВП. Тим не менш, зниження податкових ставок цілком може прокласти шлях для розширення інвестиційних можливостей українських підприємств.

Крім того, якщо зниження податкових ставок поєднується зі сплеском інфляції та дефіцитом бюджету, це може негативно вплинути на інвестиційні проєкти комерційних установ.

Більш перспективною є стратегія поступового зниження податкового навантаження за рахунок скасування неефективних (витратних) податків і зборів, підвищення фіскальної ефективності податків на основі розширення податкової бази, надання пільг суб'єктам

підприємства, які розробляють і впроваджують інновації та випускають інноваційну продукцію, покращують адміністрування, зменшують масштаби ухилення від сплати податків, формують доходи бюджетів усіх рівнів на основі виконання збалансованого бюджету політики на середньострокову перспективу та спрямують податкові надходження у сферах, від яких залежить довгострокове економічне зростання.

Список використаних джерел

1. Слаблюк Н. С. Податкова система України: сучасний стан та напрямки вдосконалення. Південноукраїнський правничий часопис. 2019. № 1. С. 87–89.
2. Кліменко Д. І. Становлення та функціонування податкової системи України. *Актуальні проблеми держави та права*. 2020. № 87. С. 72–77.
3. Ярема Б. П., Ролько А. В. Сучасна податкова система України: проблеми та перспективи розвитку. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. № 34. С. 171–175.
4. Податки під час війни: що змінилося для бізнесу? URL: https://biz.ligazakon.net (дата звернення: 08.05.2023).

Ключові слова: податкова система, податки, доходи, правове регулювання.
Key words: tax system, taxes, income, legal regulation.
Науковий керівник: асистент Калмикова Н. Ю.

РОССОЛ ЕМІЛІ ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 2-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ В УКРАЇНІ

Одним із найважливіших завдань, що стоїть перед сучасною економікою України, є створення умов для ефективного та динамічного розвитку ринкових відносин. Одночасно потрібно зробити крок у напрямку зниження надмірної концентрації та монополізації виробництва, поліпшення взаємодії між організаційними та структурними відносинами, перегляду застарілих командних економічних зв'язків та методів управління [1, с. 89–90].

Згідно з проведеними дослідженнями щодо стану та потреб українського бізнесу в умовах воєнного стану, індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) на даний момент становить лише 25,16 з можливих 100 балів. За період з 2020 по 2022 рр. цей індекс перебував у зоні негативних очікувань бізнесу, але з червня 2021 р. по лютий 2022 р. він потрапив у зону позитивних очікувань [2].

Загальна сума прямих втрат бізнесу за період з березня по серпень 2022 р. оцінюється у 87 млрд дол. США, при цьому середні підприємства зазнали найбільших втрат (2 319 167 дол. США),

а мікропідприємства – найменших (52 726 дол. США). Що стосується обсягу реалізованої продукції, то найменшу частку в загальному обсязі займають мікропідприємства (6 %), а найбільшу – середні підприємства (39 %) [2].

В цілому, найбільше постраждали підприємства, які довгий час працювали на ринку, а новостворені підприємства зазнали менших втрат. За період 6 місяців після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, лише 10 % підприємств провели релокацію в межах України, 8 % – за кордоном, а лише 6 % планують здійснити релокацію в майбутньому [3].

Розвиток бізнесу в умовах воєнного стану може бути складним завданням, оскільки воєнний стан призводить до зменшення економічної стабільності та зростання ризиків для бізнесу. Однак, деякі види бізнес-діяльності можуть мати можливості розвиватися в умовах воєнного стану.

Тому, важливо для бізнесу в умовах воєнного стану бути готовим до непередбачуваних змін та швидко реагувати на зміни у ситуації. Також, бізнес повинен ретельно переглянути свої стратегії та плани розвитку, щоб відповідати на нові виклики та можливості, що виникають в умовах воєнного стану.

Розвиток бізнесу в умовах воєнного стану та інтеграційних перетворень в Україні потребує особливої уваги до ефективного управління ризиками та гнучкими стратегіями.

Ось декілька можливих стратегій, які можуть допомогти підприємствам протистояти викликам цих умов [4–6]:

1. Диверсифікація ринків. Розширення географії продажу допоможе зменшити залежність від внутрішнього ринку, що може бути під час воєнного стану та інтеграційних перетворень надзвичайно вразливим.

2. Вдосконалення логістики. Забезпечення швидкої та якісної доставки продукції буде важливим в умовах мінливих обставин.

3. Залучення інвестицій. Умови воєнного стану та інтеграційних перетворень можуть бути важкими для залучення інвестицій, тому необхідно шукати нові джерела фінансування та вдосконалювати комунікацію з інвесторами.

4. Збільшення конкурентоспроможності продукції. Необхідно зосередитися на вдосконаленні якості продукції та впровадженні нових технологій, що дозволить збільшити конкурентоспроможність та підтримувати попит на продукцію.

5. Розвиток нових продуктів та послуг. Їх розвиток може бути важливою стратегією бізнесу в військовий час, оскільки воєнний конфлікт може змінити потреби і вимоги ринку і спричинити зміни в умовах конкуренції.

6. Розробка стратегії експорту. Інтеграційні перетворення можуть призвести до збільшення можливостей для експорту продукції. Однак війна може призвести до зміни ринків та зменшення попиту. Тому важливо розробляти ефективну стратегію експорту та забезпечити диверсифікацію ринків збуту.

7. Використання інноваційних методів управління. Умови війни та інтеграційних перетворень вимагають від бізнесу більш гнучкого та швидкого реагування на зміни у ринкових умовах. Використання інноваційних методів управління, таких як агільний менеджмент, може допомогти бізнесу пристосуватися до змін умов.

8. Розвиток маркетингових стратегій з урахуванням політичних та економічних чинників. Війна та інтеграційні перетворення можуть мати серйозний вплив на політичну та економічну ситуацію в країні, що в свою чергу може вплинути на споживачів та ринок. Тому важливо розробити маркетингові стратегії з урахуванням цих чинників.

9. Розвиток бізнесу в нових галузях. Інтеграційні перетворення можуть створювати нові можливості для розвитку бізнесу в нових галузях. Наприклад, відкриття нових ринків для експорту або впровадження нових технологій.

10. Розвиток партнерства з іншими бізнесами. Умови війни та інтеграційних перетворень можуть створювати нові виклики та ризики для бізнесу. Тому важливо розвивати партнерства з іншими бізнесами, які можуть забезпечити додаткову підтримку та ресурси.

Війна та інтеграційні перетворення в Україні створюють нові виклики та можливості для розвитку бізнесу. Бізнес повинен бути готовий до швидкої адаптації до змін у ринкових умовах та використовувати інноваційні методи управління для досягнення успіху. Для цього важливо розробити ефективну стратегію розвитку бізнесу з урахуванням політичних, економічних та соціальних чинників. Розвиток партнерства з іншими бізнесами та відкриття нових ринків можуть стати важливими чинниками для досягнення успіху в умовах війни та інтеграційних перетворень. У цілому, успіх бізнесу в умовах війни та інтеграційних перетворень вимагає від підприємств гнучкості, інноваційності та готовності до змін.

Також важливо, щоб бізнес пов'язував свої стратегії зі стратегіями розвитку країни в цілому, тому що залежність від зовнішніх ринків та інвестицій зростає. Розуміння і реалізація тенденцій на міжнародних ринках, прийняття адекватних управлінських рішень та використання відповідних інструментів управління можуть забезпечити успіх в умовах війни та інтеграційних перетворень.

Отже, стратегії розвитку бізнесу в умовах воєнного стану та інтеграційних перетворень в Україні повинні бути спрямовані на досягнення конкурентних переваг, підвищення ефективності та збільшення інвестицій, з урахуванням відповідальності перед країною та суспільством.

Список використаних джерел

1. Гудзь О. І. Стратегія розвитку підприємства: сутність та класифікація. *Економіка і суспільство*. 2018. № 8. С. 346–352.
2. Гук О. В., Сомова Є. В. Вітчизняний бізнес в умовах війни. URL: http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/view/271454
3. Підтримка бізнесу в умовах війни. *Дія.Бізнес. Головна сторінка.* URL: https://business.diia.gov.ua/wartime

4. Час для роботи: як відновлювався та адаптувався український бізнес за рік війни. URL: https://www.unian.ua/economics/finance/chas-dlya-roboti-yak-vidnovlyuvavsya-ta-adaptuvavsya-ukrajinskiy-biznes-za-rik-viyni-12154170.html
5. Як український бізнес виживає під час війни. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697711/
6. 10 правил для виживання бізнесу в умовах війни. URL: https://zaxid.net/10_pravil_dlya_vizhivannya_biznesu_v_umovah_viyni_n155422

Ключові слова: стратегія, бізнес-діяльність, інтеграційні перетворення, економіка, війна.
Key words: strategy, business activity, integration transformations, economy, war.
Науковий керівник: к. е. н., доцент Котлубай В. О.

ШАТУНОВА КСЕНІЯ ВЯЧЕСЛАВІВНА

студентка 3-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТРАТЕГІЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Сучасний розвиток економіки України розглядається з точки зору мінливості, високої динаміки, загострення конкуренції між підприємствами. У цих умовах ведеться пошук нових методів і механізмів посилення конкурентоспроможності та стратегічного управління. Нестабільність зовнішнього середовища, необхідність забезпечення конкурентних переваг підприємств, а також конкурентоспроможність і довгострокова перспектива породжує необхідність розробки стратегії та стратегічного плану розвитку сучасного бізнесу особливо в умовах сьогодення.

Стратегія – це довгостроковий, визначений напрямок розвитку бізнесу, який орієнтовано переважно на досягнення поставлених цілей і отримання успіхів у змаганнях, які називаються конкуренцією. За допомогою стратегії та стратегічного керування компанія визначає напрямок розвитку і руху і приймає план, як використовувати ресурси, конкурентні переваги задля можливості ефективної роботи [1].

У сучасних умовах як ніколи проявляється сутність антикризового менеджменту, тому що воєнний стан, на даний момент, є основною причиною банкрутства підприємств. Деякі виробництва були повністю зруйновані, інші постраждали або отримали серйозні пошкодження. Серед них: комбінат «Азовсталь», Маріупольський металургійний завод «Антонов», Кременчуцький НПЗ, Авдіївхімзавод кола, Київ Coca-Cola тощо [2].

На промзонах тривають бої, що ускладнює ситуацію по розрахунку збитків взагалі. Проте тимчасове призупинення діяльності цих

підприємств уже діє на українську економіку. Економічні суб'єкти пропри все повинні працювати там, де це можливо, платити податки і віддавати засоби для продовження оборони країни. Тому сьогодні це надзвичайно важливо своєчасно реагувати на зміни зовнішніх факторів, що впливають на продуктивність вітчизняних підприємств.

В умовах сьогодення бізнес змушений переглянути план дій на майбутнє і утриматися від необдуманих дій, щоб не опинитися на межі банкрутства. Тому для кожного підприємства дуже важливо мати своє антикризове стратегічного планування.

Найефективніший антикризовий менеджмент знаходиться на ранній стадії кризи, тому підприємства повинні регулярно проводити дослідження фінансового стану, економічної безпеки, конкурентний аналіз, порівняння показників ефективності. Стратегія компанії повинна бути ефективною і прибутковою, досягнення поставлених стратегічних цілей, максимальний прибуток. Стратегія підприємства визначається чотирма елементами: стратегічні цілі, сфера діяльності, спосіб отримання конкурентної переваги та основні стратегічні функції. Кожне підприємство індивідуальне, має різний рівень конкурентоспроможності та забезпеченості ресурсами. Тому компанії використовують власні підходи до розвитку конкурентоспроможності в стратегії. Водночас стратегічне управління не допомагає бізнесу перемогти в конкуренції, але мінімізує вплив на ризики, невизначеність за допомогою отримання повноти інформації та координації розвитку. Водночас неможливо вважати, що весь спектр досліджено повністю щодо проблем стратегічного управління підприємницькою діяльністю. Адже еволюція суб'єктів підприємницької діяльності, в умовах воєнного стану, вимагає принципово нових підходів і пошуку оптимальних гнучких інструментів організації стратегічного фінансового менеджменту та взагалі господарської діяльності. Одним з цих підходів є повторне використання та переміщення. З точки зору обмеження фінансових ресурсів та зростання цін на сировину, підприємству для продовження роботи необхідно виконувати зобов'язання по заробітній платі, гонорари, оплачувати комунальні послуги, купувати матеріали тощо [3].

Таким чином, стратегічний менеджмент є загальним поняттям досягнення головної мети компанії та вміле вирішення поставлених завдань, вирішування проблем, раціональне використання та розподіл необхідних для виробництва обмежених ресурсів.

Характерною рисою стратегічного управління є швидкість реагування підприємства на динамічні зміни зовнішнього середовища, прийняття стратегічних рішень щодо виявлення непередбачених обставин наслідків збитків та можливих пошкоджень в режимі реального часу.

Слід зазначити, що розвиток бізнесу в Україні в умовах воєнного стану, вимагає принципово нових підходів до будівництва бізнес-процесів. Стратегічний менеджмент дозволяє не тільки все спланувати а й визначити альтернативні можливості розвитку та адаптації компанії до змін зовнішнього середовища.

В умовах війни центральні та місцеві органи державної влади здійснили багато заходів щодо стабілізації підприємницької діяльності секторах України, здійснили організаційне та фінансове забезпечення переміщеного бізнесу, а також понизили потенційні та поточні ризики і загрози. Зокрема, прийнято постанову КМУ від 17.03.2022 р. № 305, якою регламентовано безоплатне перевезення майна вітчизняних підприємств, установ, організацій згідно з 41 переліком, сформованим Мінекономіки України та передається до Міністерства інфраструктури України; Розпорядження КМУ від 25.03.2022 р. № 246-р, яким передбачено план [4] термінових заходів щодо переміщення виробничих приміщень у разі потреби комерційній структурі з територій, де ведуться бойові дії та/або існує загроза військових дій, на безпечну територію; програма Мінекономіки України про переміщення підприємств, що передбачає надання пакету держсупровіду у виборі місця розташування об'єктів компанії, транспортування на нове місце; сприяння розселенню працівників та пошуку нових місць роботи; відновлення матеріально-технічного забезпечення, придбання сировини та пошук ринків збуту тощо [5].

Тому фундаментальною основою в умовах сьогодення для відновлення та посилення вітчизняної економіки є розвиток та стратегічне управління підприємствами усіх форм власності.

Список використаних джерел

1. Готь О. Я., Бондаренко С. М. Стратегія підприємства як чинник його конкурентоспроможності. *Ефективна економіка.* 2017. № 6. С. 300–304.
2. Юрченко Ю. О. Еволюція практики стратегічного управління. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2019. № 1. С. 222–229.
3. Жихарєва В. В., Савельєва Т. М. Формування стратегії розвитку підприємства в умовах невизначеності. *Економіка і суспільство*. 2017. № 9. С. 417–421.
4. Цімерман О., Олещук О. Перепрофілювання та релокація підприємства на період воєнного стану: поради юриста. *ЛігаЗакон.* URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/210399_pereproflyuvannya-ta-relokatsya-pdprimstva-na-perod-vonnogo-stanu-poradi-yurista (дата звернення: 21.05.2022).
5. Програма релокації підприємств. *Міністерства економіки України.* URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=3e766cf9-f3ca-4121-8679-e4853640a99a&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstv (дата звернення: 21.05.2022).

Ключові слова: економіка, економічний розвиток, Україна, підприємства, управління, стратегічний менеджмент.

Key words: economy, economic development, Ukraine, enterprises, management, strategic management.

Науковий керівник: д. е. н., професор Слободянюк О. В.

СЕКЦІЯ 20

ЛІНГВІСТИКА ПРАВА ТА ЗМІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ВОЛОВИЧ ЄГОР ІВАНОВИЧ

студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ У ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ НА ПРИКЛАДІ АНАЛІЗУ ТЕКСТІВ ЗМІ

З року в рік кількість інформації експоненційно зростає: за даними аналітичного центру IDC, лише в період з 2016 до 2019 р. вона зросла більш ніж в 2 рази у всьому світі, до того ж, спостерігається тенденція збільшення відсотка неструктурованої інформації [7]. В умовах інформаційного вибуху постає питання автоматизації та оптимізації лінгвістичних досліджень, оскільки наразі неможливо охопити весь об'єм інформації за допомогою стандартних інструментів.

Для вирішення цього питання буде доцільним, на наш погляд, звернутися до комп'ютерної лінгвістики – відносно молодої галузі, що поміж всього досліджує автоматизацію аналізу мовної інформації [1, с. 152]. Зважаючи на проблематику, більш за все нас цікавить один з її розділів – штучний інтелект, що вже використовується для оптимізації робочого процесу у різних сферах. Предметом дослідження виступатимуть тексти засобів масової інформації, оскільки через свою специфіку вони відображають всі видозміни мовних явищ, що є характерними для вживання мови у певному синхронічному зрізі [3, с. 59].

Для аналізу можливостей інтелекту проводити лінгвістичні дослідження був використаний ChatGPT версії 3.5, оскільки наразі він є найрозвиненішим чат-ботом у відкритому доступі. У процесі дослідження йому надавалися спеціально відібрані новинарні статті, що мають різні лінгвістичні особливості.

Згідно з проведеним дослідженням, у більшості випадків ChatGPT здатний провести коректний аналіз структурно-функціональних особливостей наданих статей: чат-бот зміг визначити наявні ключові елементи структури, коротко описати зміст кожної з них; за допомогою статистичних та семантичних методів дослідження він успішно проаналізував функціональну спрямованість текстів. Наприклад, в результаті аналізу статті BBC “Ukraine war: More than 20,000 Russian troops killed since December, US says” [4] ChatGPT виокремив такі структурні елементи: 1) заголовок; 2) підзаголовок; 3) основна частина, що містить цитати з джерел для підтвердження наявних у статті тверджень; 4) розділ з додатковою інформацією, який надає контекст для читачів, незнайомих з проблемою. Щодо

функціональних особливостей, чат-бот визначив дану статтю як «інформативну, що висвітлює новину з різних позицій, оскільки має інформацію з різних джерел двох сторін конфлікту та не містить елементи емоційного забарвлення й налаштованості проти жодної з них».

Аналіз двох інших статей, а саме «Буданов, Неїжпапа, Гордон, Верещук. Відомі українці, яких Росія оголосила у розшук і хоче заарештувати» видання ГОРДОН [5] та “Russia's attack on Pavlograd deprives Ukrainian brigades of resources for advance” видання TASS [6] відрізняється від попереднього. Так, якщо структурні елементи були визначені практично однаково, оскільки вищевказані статті використовують стандартний формат новин (варто зазначити, що, окрім цього, чат-бот також описав зміст кожної з них), то результат аналізу функціональних елементів має численні відмінності. Першу статтю було визначено як «суто інформативну, що містить достовірні факти з посиланнями на різні джерела, проте з мовними засобами, які виражають негативну налаштованість автора проти Росії». Цей висновок відповідає дійсності: по-перше, у статті наявні посилання як і на українські, так і на російські джерела. По-друге, вона містить словосполучення «країна-агресор», «окупанти», які відображають ставлення автора до предмету новини; мовні засоби, що ставлять під сумнів достовірність російських джерел, наприклад, часте використання частки «нібито» (*Його нібито обвинувачують…*) тощо. Досить цікавим є аналіз функціональних особливостей останньої зі вказаних статей: ChatGPT визначив її як «статтю, що, на перший погляд, є інформативною, проте такою, що не містить жодних посилань на українські джерела та висвітлює події лише з однієї точки зору, що свідчить про упереджену та пропагандистську позицію». Після самостійного аналізу змісту статті та порівняння результатів ми дійшли висновку, що й у цьому разі ChatGPT успішно виконав завдання, оскільки у статті дійсно немає жодних інших джерел інформації, що вказує на однобокість подачі новини.

Незважаючи на те, що ChatGPT може аналізувати структурно-функціональні особливостей текстів та навіть тип лексики, вжитої у них (нейтральна, експресивна), чат-бот (принаймні, тієї версії, в якій проводилося дослідження) не здатний аналізувати окремі мовні одиниці, що містять експліцитний або імпліцитний характер – нейромережа не впоралася з жодним таким запитом. В усіх випадках ChatGPT надавав слова та словосполучення, яких немає у тексті, а викладені ним мовні засоби часто трактувалися неправильно. Пояснюється це тим, що чат-бот не здатний аналізувати суб'єктивну оцінку, що надається автором.

Окрім аналізу друкованих матеріалів, ми можемо досліджувати також і інші формати текстів засобів масової інформації. Згідно з думкою Алана Белла, «визначення тексту ЗМІ виходить за рамки традиційного погляду на текст як на послідовність слів, надрукованих або написаних на папері – натомість це є набагато ширшим поняттям, що включає в себе мовлення, музику та звукові ефекти, зображення тощо» [2, с. 3]. З цього випливає, що ми можемо аналізувати, наприклад, аудіальні джерела інформації, оскільки вони також входять у категорію текстів ЗМІ. Для проведення таких досліджень пропонуємо

використовувати нейромережу One AI. Окрім транскрибування аудіодоріжки, користувач може визначити алгоритм опрацювання тексту за допомогою візуального програмування. Вже зараз One AI здатна знаходити ключові слова, сортувати мовні одиниці за певними класами (наприклад, іменами, датами, географічними назвами та ін.), формувати кластери інформації за заданими параметрами тощо. До того ж, нейромережа має вбудований модуль зі згаданим раніше ChatGPT – таким чином, ми можемо поєднати можливості обох нейромереж та розширити об'єм матеріалів для подальших розвідок.

Отже, виходячи з результатів проведеної роботи, ми дійшли висновку, що нейромережі можуть допомогти у проведенні лінгвістичних досліджень, які базуються на використанні статистичних та семантичних методів дослідження. У той же час є неможливим проведення розвідок щодо окремих мовних одиниць, оскільки наразі нейромережі не здатні аналізувати суб'єктивні враження та експліцитні й імпліцитні відтінки висловлювань. Окрім дослідження друкованих джерел інформації, ми маємо змогу розширити наші можливості за рахунок використання інших нейромереж, що. наприклад, здатні трансформувати аудіоінформацію в текстову та проводити подальший аналіз.

Список використаних джерел

1. Пушик Н. В. Комп'ютерна лінгвістика та «штучний інтелект». *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2021. № 2 (90). С. 151–155.
2. Bell, A. Approaches to Media Discourse. Oxford : Malden, Mass.: Blackwell, 1998. 304 p.
3. Ротон Н. Структурно-функціональні особливості текстів засобів масової комунікації. *Збірник наукових праць «Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах»*. 2017. Вип. 36.
4. George, Wright. Ukraine war: More than 20,000 Russian troops killed since December, US says. *BBC News*. 02.03.2023. URL: https://www.bbc.com/news/world-europe-65451487
5. Посканна О. Буданов, Неїжпапа, Гордон, Верещук. Відомі українці, яких Росія оголосила у розшук і хоче заарештувати. 01.05.2023 [Електронний ресурс]. URL: https://gordonua.com/ukr/publications/budanov-nejizhpapa-gordon-vereshchuk-vidomi-ukrajintsi-jakih-rosija-ogolosila-u-rozshuk-i-hoche-zaareshtuvati-1661047.html
6. TASS. Russia's attack on Pavlograd deprives Ukrainian brigades of resources for advance. *TASS*. 01.05.2023. URL: https://tass.com/military-operation-in-ukraine/1611927
7. Ulrike Hack. What's the real story behind the explosive growth of data? *Redgate Blog*. 08.09.2021. URL: https://www.red-gate.com/blog/database-development/whats-the-real-story-behind-the-explosive-growth-of-data

Ключові слова: комп'ютерна лінгвістика, штучний інтелект, тексти ЗМІ, структурно-функціональні особливості, мовні одиниці.
Key words: computational linguistics, artificial intelligence, texts of mass media, structural and functional features, linguistic units.

Науковий керівник: д. філол. н., професор Мамич М. В.

ДРОТЕНКО ВЕРОНІКА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БАЗ ДАНИХ У МОВОЗНАВСТВІ (НА ПРИКЛАДІ ВЕБПЛАТФОРМИ SKETCH ENGINE)

Sketch Engine – це вебплатформа для лінгвістичного аналізу текстів, яка базується на лексико-статистичних методах. Ця платформа надає доступ до різноманітних лінгвістичних баз даних, таких як British National Corpus (BNC), Corpus of Contemporary American English (COCA), Russian National Corpus та інших.

Sketch Engine дозволяє мовознавцям шукати слова та словосполучення, вивчати їх уживання, аналізуючи текст, у якому вони вживаються. Платформа надає різноманітні можливості для аналізу текстів, наприклад: визначення частотності вживання слів та фраз, аналіз синтаксичних структур, визначення лексичних зв'язків між словами та багато іншого.

Програма надає можливість і опрацьовувати так звані колокаційні списки. У статті під назвою "Collocation Retrieval Based on Association Measures and Lexical Taxonomies" Фернандо Серра та Ігнасіо Серра визначають колокації як «зв'язки слів, які уживаються разом з надзвичайно високою частотою, що перевищує їх індивідуальне уживання в розглянутому корпусі текстів» (переклад наш – Д. В.) [1, с. 2]. Колокації, за їхніми словами, можуть бути корисними для різних лінгвістичних задач, таких як машинний переклад або автоматична обробка мови.

Sketch Engine має вбудовані інструменти для визначення стилістичних особливостей тексту, ключових слів, тематичних кластерів. Кластер (від англ. cluster) ряд речей одного роду, які можна аналізувати незалежно одне від одного [2].

Окрім того, Sketch Engine дозволяє користувачам створювати власні текстові корпуси, які можуть бути використані для аналізу та порівняння з іншими корпусами. Автори книги "An Introduction to Corpus Linguistics" Грідлі та Раймонд визначають корпус як «велику і структуровану колекцію текстів, яка зазвичай використовується для дослідження мови та її вживання» [1, с. 3].

Наявність такої функції дозволяє мовознавцям досліджувати різні мовні явища та тексти залежно від поставленої мети. У власних корпусах платформа дає змогу збільшувати можливість аналізувати тексти постійним додаванням нових даних, що дозволяє робити більш точні висновки. Крім того, з використанням Sketch Engine можна відслідковувати зміни вживання слів та словосполучень діахронно та досліджувати їх контекстуальну залежність.

Розглянемо можливості Sketch Engine на прикладі уживаності лексеми "Ukraine". Ми послуговуємося корпусом, запропонованим сайтом – English Web 2020. Слід зазначити, що результат дослідження вживаності обраної лексеми може дещо змінюватися, залежно

від вибраного корпусу та параметрів аналізу (вибір тексту, кількість знайдених колокацій тощо). Тому для отримання найбільш точних результатів бажано проводити аналіз декількох корпусів, уживаючи різні параметри аналізу.

Проводячи дослідження, ми скористалися такими інструментами, як колокація, конкорданс, кластер.

Колокація – це інструмент, який дав нам можливість знайти слова, які часто зустрічаються поряд зі словом "Ukraine" у певному контексті [4]. Таким чином ми дізналися, наскільки часто вживаються такі фрази, як "invaded Ukraine", "Ukraine's sovereignty and territorial integrity", "Ukraine is a democracy", "Ukraine is Europe"та інші. Важливо відзначити, що всі ці словосполучення одразу постають дослідникуз приміткою "especially: news", в перекладі з англійської – особливо в новинах. Тобто сервіс одразу визначає приналежність тих чи інших словосполучень до певного літературного стилю.

Конкорданс – це інструмент, який дозволив знайти всі вживання слова "Ukraine" у текстах та розглянути контекст. Це дозволило зрозуміти, у якому оточенні уживається лексема в різних текстах, які лексеми можуть зустрічатись поряд з ним [4]. На наш запит у обраній базі лінгвістичних даних знайшлось близько 40 тис. згадувань слова "Ukraine". Проаналізувавши перші 100, помічаємо декілька недоліків сервісу. У першу чергу він ідентифікує наукові роботи, у яких слово "Ukraine" фігурує лише у якості географічної приналежності того чи іншого науковця.

Кластер – це інструмент, який дозволив згрупувати лексеми, які уживаються зі словом "Ukraine" у певних текстах, та подивитись на їх семантичну близькість [4]. Це дозволяє зрозуміти, які інші лексеми можуть бути пов'язані з лексемою "Ukraine" та як вони пов'язані. Результати пошуку: найбільш частотними є "russian invasion of Ukraine", "Missile attacks on Ukraine", "President of Ukraine", "Ukrainian refugees", "Counterattacks in Ukraine".

Sketch Engine має також функцію "word sketch", яка надає граматичний опис слова на основі його вживання у різних контекстах. Наприклад, за допомогою "word sketch" можна дізнатись, які частини мови найчастіше вживаються з лексемою "Ukraine", які синтаксичні структури найчастіше використовуються з нею, які дієслова є найбільш частотними поряд [4]. Визначилося, що, на жаль, ця функція перебуває у стані тестування, тому для звичайних користувачів залишається недоступною.

Підсумовуючи, варто зазначити, що такі лінгвістичні платформи, як Sketch Engine, допомагають проводити лінгвістичні дослідження, створювати нові корпуси текстів різної тематики та стилістичного забарвлення, але вони все ще перебувають у стані розробки. Це іноді заважає досліджувати великі обсяги текстів повною мірою. Але все-таки з отриманих результатів можемо дійти до висновку, що лексема "Ukraine" найчастіше вживається у політичному та геополітичному контексті, що відвиває значення країни на міжнародній арені. Досліджувана лексема також досить часто зустрічається у статтях

на спортивну тематику та тих, що пов'язані з внутрішніми подіями в країні, такими як вибори, протести та соціальні зміни. Крім того, у 2020 р. лексема “Ukraine” часто з'являлася у контексті міжнародних відносин та дипломатії, особливо у зв'язку з Росією, Європейським Союзом та НАТО.

Загалом, Sketch Engine є потужним, перспективним інструментом для лінгвістичних досліджень та розуміння мовних явищ. Вона надає доступ до великої кількості лінгвістичних даних та інструментів для їх аналізу, що дозволяє мовознавцям зосередитися на своїх дослідженнях, а не на зборі даних. Важливо зазначити, що платформа є платною, але для нових користувачів пропонується безкоштовна тридцятиденна передплата з обмеженим доступом до інструментів платформи.

Список використаних джерел

1. Gries, S. Th., Raymond, C. An Introduction to Corpus Linguistics. New York : Routledge. 2013. 264 с.
2. Random House Kernerman Webster's College Dictionary (2005, 1997, 1991) [Електронний ресурс]. The Free Dictionary. 2023. URL: https://www.thefreedictionary.com
3. Serra, F., Serra, I. Collocation Retrieval Based on Association Measures and Lexical Taxonomies. Computational Linguistics. ASL. 2002. 32 p.
4. Sketch Engine [Електронний ресурс]. SketchEngine. 2023. URL: https://www.sketchengine.eu

Ключові слова: лінгвістичний аналіз тексту, бази даних, веб-платформа, корпус, лексема.

Key words: linguistic analysis of text, databases, web platform, corpus, lexeme.

Науковий керівник: д. філол. н., професор Мамич М. В.

ЛІСНА ЛІДІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 1-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФРАЗЕОЛОГІЗМИ В СУЧАСНОМУ ГАЗЕТНОМУ ТЕКСТІ

На сучасному етапі вивчення газетного тексту передбачає дослідження лексико-семантичної структури заголовкових комплексів та основного тексту періодики. Цікавими й важливими є заголовки, що містять у своєму складі фразеологічні одиниці «що становлять ядро національно-прецедентних феноменів та можуть функціонувати в первинному та трансформованому вигляді» [1, с. 177].

Важливі проблеми аналізу мови друкованих засобів масової інформації та оформлення газетних текстів розглянуто в працях Ф. Бацевича, Г. Шипуліної, В. Шевченко, Л. Пархонюк, В. Абашиної, В. Вомперського, В. Безрукової, О. Назаренко, А. Романченко, І. Колегаєвої.

Використання фразеологізмів в газетних текстах відтворюється у вигляді цілісної конструкції та зі зміною або заміною певних компонентів, що надає емоційного забарвлення тексту. Аналізуючи газетний матеріал майбутні спеціалісти «набувають теоретичних знань, удосконалюють володіння мовними нормами, збагачують словниковий запас, зміцнюють навички різних розборів, що сприяє піднесенню культури мовлення, поєднанню знань теоретичного матеріалу з практичним володінням мовою» [2, с. 4].

Друковані ЗМІ використовують у своїх текстах фразеологізми для того, щоб мотивувати реципієнта читати текст цілісної статті. Найчастіше використання даних конструкцій ми можемо зустріти саме у заголовках, адже за статистикою 80 % людей читають тільки заголовок, а не основне інформаційне наповнення [3, с. 63]. Коли читач бачить фразеологізм у заголовку, то тлумачить його первинне значення, і зацікавлюється текстом, щоб розгадати, а чому саме такий заголовок й знайти відповідь у тексті статті.

Фразеологічні одиниці є мовностилістичним засобом впливу, оскільки адресант кодує певну інформацію не лише з метою донесення її до читача (адресата), а й з метою актуалізації та привернення його уваги.

Матеріалом дослідження послугували заголовки та текстові уривки, дібрані з українських газетних видань 2019–2022 рр. «Дзеркало тижня», «Україна молода», «Високий замок».

Проаналізуємо приклади фразеологізмів, які виявлено в газетних заголовкових комплексах як у сталому, так і в зміненому вигляді, наприклад: *«Іспанський сором по-українськи»* (Дзеркало тижня, 19.04.2019). Тлумачимо цей фразеологізм як сором за дії та вчинки інших людей. Згідно з теорією походження виразу «іспанський сором» має біблійний підтекст. За переказом, Юда покаявся у своїх гріхах і повісився на осині. І навіть цьому дереву було соромно за те, що на ньому висить зрадник, який наклав на себе руки. А назва дерева «осина» на івриті звучить як «іспа» або «аспа». Є теорія, що саме від цієї лексеми і пішов вираз «іспанський сором»; *«Кара не божа»* (Високий замок, 29.04.2023). У наведеному прикладі додали частку «не» й вдалися до граматичної трансформації – це «зміна граматичних форм компонентів, що входять до складу заголовка» [4, с. 426]; *«Із родом і племенем: студент створив етнографічний музей у дідовій хаті на Полтавщині»* (Україна молода, 09.01.2019). Первинна форма *«Ні роду ні племені»*, що означає бути сиротою, одним. Є виявом граматичної трансформації, а також у заголовку змінюється «прагматична настанова висловлення» [4, с. 426]; *«Сізіф на безгрошів'ї: від початку 2006-го дотації часопису «Книжник-REVIEW» майже припинились»* (Україна молода, 22.01.2019). Першоджерело *Сізіфова праця*, тобто безплідна, не потрібна робота; *«Зійшлися зірки: чим вражатиме національна опера України у березні»* (Україна молода, 06.03.2019) зафіксована форма фразеологічної одиниці *зійшлися зірки*; *«Під ковпаком спецслужб Путіна, або Зеленський – загроза українській державності»* (Україна молода, 06.01.2022) використано традиційну форму фразеологізму

під ковпаком – тлумачимо як ізольовано від реального життя; *«На нас поставили хрест»: старі санжари намагаються вирватись із новосанжарської територіальної громади»* (Україна молода, 20.01.2022). Для виокремлення незмінного фразеологізму в заголовку його виділили лапками; *«Шило не на мило: Андрій Шевченко може стати головним тренером збірної Польщі»* (Україна молода, 27.01.2022). Фразеологізм піддався антонімізації, додали частку «не», первинна форма *«Шило на мило»* – невигідно міняти що-небудь на щось; *«Одержиш по зубах»* (Україна молода, 27.01.2022). Першоджерело *«Не по зубах»* – не під силу кому-небудь, даний заголовок трансформований; *«Наш біль. Від А до Щ»* (Дзеркало тижня, 17.02.2017). У даному фразеологізмі змінили одне слово, має бути *«Від А до Я»* – від початку до кінця й вдалися до лексичної трансформації.

Фразеологічні одиниці, зокрема прислів'я та приказки, заслуговують на особливу увагу як елементи інтертекстуальності. Річ у тому, що фразеологізми відтворюються в мовленні, а не створюються мовцем у процесі продукування тексту, як і будь-які інші прецедентні феномени або текстові ремінісценції [5, с. 697]. Це найвиразніша мовна форма естетичного сприйняття, оригінального мислення народу, вартісних орієнтацій, які відображають «чуттєвий» український характер. Чим більше автор використовує фразеологізми, тим яскравіше його виступ, ефектнішим є вплив на читача [6, с. 167].

В друкованих ЗМІ фразеологізми надають експресії певній інформації. Трансформація фразеологізмів робить заголовок більш яскравим й привертає увагу. Використовують перетворення й для надання комічного ефекти чи іронії.

Отже, у сучасному українському газетному тексті використовують фразеологізми переважно в заголовках як у трансформаційному вигляді, так і без змін. Фразеологізми через свою оцінну та емоційну функцію з метою посилення виразності приваблюють реципієнта, мотивують до читання конкретного матеріалу.

Список використаних джерел

1. Назаренко О. М. Національно-прецедентні феномени українського когнітивного простору в дискурсі мас-медіа. *Мовознавчий вісник*. 2010. Черкаси. Випуск 10. С. 176–179.
2. Азарова Л. Є., П'яст Н. Й., Радомська Л. А. Українська мова. Складні вживання (найновіші рекомендації) : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2010. 90 с.
3. Орленко Н. В. Фразеологізми української мови в сучасних газетних текстах: стилістичний і граматичний аспекти. Суми, 2020. С. 1–81.
4. Сікорська В. Ю., Назаренко О. М., Мельник С. М. Структурні трансформації прецедентних заголовків у публіцистичному дискурсі. *New horizons of philological science*. Collective monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2021. P. 417–435.
5. Назаренко О. М., Занько О. В. Фразеологічні одиниці в текстах ЗМІ як вияви інтертекстуальності. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру*. Т. 1. Одеса, 2021. С. 696–700.
6. Коновець С. П. Комунікативно-прагматичні особливості актуалізації фразеологізмів у дискурсі сучасної преси (за матеріалами іспанських періодичних видань) : дис. … канд. філол. наук. Київ, 2002. 167 с.

Ключові слова: фразеологізми, газетний текст, заголовок, трансформація.
Key words: phraseological units, newspaper text, headline, transformation.
Науковий керівник: к. філол. н., доцент Назаренко О. М.

МАНОЛІЙ АНАСТАСІЯ ТИМУРІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ЮРИДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

З повним переходом до глобалізації, вимога до перекладу різноманітних документів і матеріалів зросла в декілька разів. Особливо важливою стає якість перекладу у сфері юриспруденції, де документи мають надзвичайну вагу та можуть мати серйозні наслідки в разі неправильної інтерпретації.

Метою цих тез є розкриття особливостей перекладу англійської юридичної термінології, опис труднощів, з якими стикаються фахівці при перекладі юридичних документів, та надання практичних рекомендацій щодо успішного перекладу англійської юридичної термінології.

Для успішного перекладу англійської юридичної термінології потрібно мати глибокі знання в галузі права та бути вмілим у використанні технічних термінів. Важливо враховувати різницю в правовій системі між англомовними країнами та країнами, де мова перекладу є рідною, оскільки це може вплинути на трактування термінів. При перекладі англійської юридичної термінології важливо дотримуватися точності та вірності оригіналу, оскільки невірний переклад може мати серйозні наслідки. Необхідно враховувати контекст, у якому вживається термін, та зважати на його специфіку в різних галузях права, таких як цивільне, кримінальне, корпоративне тощо. Оскільки багато термінів мають багатозначність, важливо визначити їх контекстуальне значення, щоб не допустити помилки при перекладі. Уніфіковані терміни та визначення, які використовуються в міжнародних правових документах, повинні бути перекладені однаково, щоб забезпечити юридичну точність та зрозумілість [2].

Отже, при перекладі англійської юридичної термінології важливо дотримуватися встановленої термінології відповідної галузі права та уникати дослівного перекладу. На успішний переклад англійської юридичної термінології впливає не лише знання мови, але й знання культури та правової системи відповідної країни. У разі незрозумілості або неоднозначності терміну, перекладач повинен звернутися

до джерела оригіналу, або до фахівців у галузі права. Важливо використовувати спеціалізовані словники та бази даних юридичної термінології для забезпечення точності перекладу. Перекладачі юридичної термінології повинні бути готові до постійного вдосконалення своїх знань та вивчення нових термінів, які з'являються у галузі права.

У процесі перекладу англійської юридичної термінології необхідно враховувати термінологічну спадщину відповідної країни та уникати локалізації термінів. Перекладачі юридичної термінології повинні забезпечувати збереження стилю та лексики оригіналу при перекладі текстів, а також враховувати мету перекладу. При перекладі англійської юридичної термінології необхідно використовувати правильну граматику та синтаксис, щоб забезпечити логічність та зрозумілість тексту. Оскільки юридична термінологія в англійській мові може мати різні варіанти транскрипції, перекладач повинен визначити найбільш прийнятний варіант для конкретного перекладу.

У разі перекладу юридичних документів, таких як контракти та угоди, важливо забезпечити правильну інтерпретацію всіх юридичних термінів та умов документа. Перекладачі юридичної термінології повинні бути уважними до рівня формальності та стилю тексту, щоб забезпечити відповідність оригіналу. Важливо враховувати особливості розміщення та форматування документів, щоб забезпечити відповідне розміщення та форматування перекладу.

Успішний переклад юридичної термінології вимагає також використання професійних перекладацьких програм та інструментів, що допомагають забезпечити швидкість та точність перекладу. Крім того, важливо забезпечити використання стандартних термінів та фраз, щоб забезпечити співпадіння з іншими перекладами та юридичними документами [3].

Внаслідок відмінності реалій чинних правових систем вихідної мови та мови перекладу, перекладачі нерідко стикаються з такими англомовними термінами, для яких в українській мові немає еквівалентного терміну чи варіантної відповідності. У подібних випадках доводиться вдаватися до описового перекладу (експлікації), калькування, транскрипції, транслітерації, додавання, опущення, компенсації. Згодом терміни, перекладені за допомогою перерахованих прийомів, закріплюються у мові як еквіваленти і більше не становлять труднощі у процесі перекладу [1].

Висновуючи, переклад англійської юридичної термінології є складним завданням, яке вимагає від перекладачів високого рівня професіоналізму, уважності та знання специфіки не лише термінології, а й правової системи у цілому. Використання професійних перекладацьких інструментів та програм може сприяти успішному та точному перекладу англійської юридичної термінології.

Список використаних джерел

1. Згурська В. Г. Структурно-семантичні характеристики юридичної термінології англійської мови у рамках україномовного перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство* : Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. XXIII, ч. 2. С. 535–542.
2. Іщенко Н., Гончарова В. Юридичний переклад як складова юридичного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43, т. 2. С. 168–172.
3. Юридичний переклад. URL: https://infoperevod.ua/uridichniy-pereklad (дата звернення: 2.05.2023).

Ключові слова: юридична термінологія, переклад, реалія.
Key words: legal terminology, translation, realia.
Науковий керівник: к. філол. н., завідувач кафедри Томчаковська Ю. О.

ПЛАМАДЯЛА АНАСТАСІЯ ПАВЛІВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛЕКСИКИ У КІНЕМАТОГРАФІ НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕСЕРІАЛУ «ШЕРЛОК»

Лексика в серіалах і фільмах необхідна не тільки для передачі ідей, характерів персонажів, настроїв і емоцій. Вона також допомагає створювати атмосферу, деталізувати ситуації, збагачує мову та розширює словниковий запас глядачів. Використання специфічної лексики, такої як технічні терміни, жаргонні слова або сленг, може бути корисним для реалістичного зображення ситуацій та персонажів у фільмах і серіалах.

Крім того, лексика може слугувати засобом диференціації персонажів, відображення їхньої соціальної позиції, освіти та статусу. Наприклад, багате вживання калькуляцій, термінів та професійної лексики може демонструвати високу освіченість та інтелект персонажа, тоді як вживання сленгових висловів може розкрити соціальну приналежність до певного класу або групи.

Використання жаргонів та термінів, що вживаються в реальному житті, може надати серіалу реалістичного забарвлення. Використання певних мовних зворотів та виразів може допомогти передати напругу, небезпеку або сумнів серед героїв серіалу. Наприклад, у кримінальних серіалах вживання сленгу поліцейських та злочинців може надати відчуття, що глядачі дивляться на справжніх людей, які розмовляють мовою свого професійного середовища [1, с. 81–84].

Лексика може також слугувати засобом відображення культурних та історичних аспектів в серіалах. Використання діалектів, англійських слів в іншій мові або лексики певної культури може передати відтінки місцевого контексту та сприяти більш глибокому розумінню інших культур.

Серіал «Шерлок» є зразком майстерного використання лексики та мовленнєвих засобів для побудови персонажів та сюжету. «Шерлок» – це британський телесеріал, який був створений BBC

в 2010 р. і налічує 4 сезони. Події відбуваються у сучасному Лондоні, де Ш. Холмс та його друг доктор Ватсон вирішують низку складних справ, використовуючи свої унікальні здібності. Серіал отримав багато позитивних відгуків, в тому числі за сучасну інтерпретацію класичних історій, отже цікаво буде розглянути особливості використання в ньому лексики, властивої англійській літературі XIX ст.

Персонажі серіалу, зокрема Шерлок Холмс і Джон Ватсон, мають різний стиль мовлення, що відображає їх характери та особистість. Шерлок Холмс володіє багатим словниковим запасом, використовує складні технічні терміни та професійну лексику, що відображає його глибокі знання та інтелектуальну гостроту. Джон Ватсон використовує більш просту мову звичайної людини, що відображає його прагматичний підхід до життя та відвертість [2]. У серіалі також використовуються інші мовні засоби, що допомагають побудувати настрій та атмосферу. Наприклад, у використанні метафор, що допомагають передати складні емоції та почуття персонажів. Серед найпопулярніших метафор серіалу можна відзначити такі:

"The elephant in the room" – ця метафора вказує на очевидну, але неприємну проблему, про яку ніхто не хоче говорити. Шерлок використовує цю метафору, коли хоче звернути увагу на щось очевидне, що інші намагаються ігнорувати.

"Mind palace" – ця метафора описує метод, який Шерлок використовує для зберігання та організації інформації у своїй голові. Він уявляє собі будинок з багатьма кімнатами, в кожній з яких зберігається певна інформація.

"The devil is in the details" – ця метафора вказує на те, що дрібниці можуть бути дуже важливими у розв'язанні проблеми. Шерлок використовує цей вираз, коли намагається звернути увагу на деталі, які можуть ввести на шлях до розв'язання.

"Red herring" – ця метафора вказує на щось, що призначено відволікти від головного завдання. Шерлок використовує цю метафору, коли намагається попередити інших про те, що інформація, яка здається важливою, насправді є неправдивою або не має відношення до розслідування.

Однією з особливостей лексичного забарвлення серіалу, є використання застарілих слів та фраз, які в сучасному англійському мовленні не так часто зустрічаються. Наприклад, у серіалі часто вживаються слова *"indeed"* (справді), *"perchance"* (можливо), *"thou"* (ти), *"thee"* (тебе***),*** *"hast"* (маєш) та інші. Також варто звернути увагу на вживання архаїчних форм дієслів, таких як *"doth"* (робить), *"hath"* (має), *"shall"* (буде), *"will"* (хоче), що також є властивим для англійської мови XIX ст. [3].

Також у серіалі застосовується низка лексики, яка використовується замість звичної сучасної, і в наш час майже не зустрічається:

"Bloke" – це слово, яке вживається в британському англійському замість "man" (чоловік). *"Mate"* – це ще одне слово, яке вживається в британському англійському замість "friend" (друг). *"Guv"* – це скорочена форма від "governor", що вживається для позначення «боса» або «начальника». У серіалі «Шерлок» це слово вживається переважно

в розмовах з поліцейськими. *"Chap"* – це слово, яке вживається для позначення «хлопця» або «чоловіка». У серіалі це слово вживається переважно Шерлоком та його братом Майкрофтом. *"Brolly"* – це скорочена форма від "umbrella", що вживається для позначення парасольки. У серіалі це слово зустрічається у випадках, коли герої перебувають під дощем.

Крім того, у серіалі «Шерлок» можна знайти велику кількість фразеологізмів, англійських приказок та прислів'їв, які використовуються з метою збільшення експресивності мовлення та створення певної атмосфери. Наприклад, *"the game is afoot"* (гра розпочалася), *"elementary, my dear Watson"* (елементарно, мій дорогий Ватсон), *"the game is up"* (гра закінчена) [4]. Шерлок часто грає зі словами та фразами, використовуючи їх у зворотному порядку.

Також у серіалі часто використовуються технічні терміни з області криміналістики та права, що вимагає певного знання фахової лексики для їх розуміння. Наприклад, *"alibi"* (алібі), *"crime scene"* (місце злочину), *"forensics"* (судова медицина), *"perpetrator"* (винуватець), *"motive"* (мотив) та інші [5, с. 4–8].

Головний герой часто звертається безпосередньо до глядача, розповідаючи йому свої думки і роздуми. Це мовний засіб, який називається «фокусування на четвертій стіні» *(breaking the fourth wall*) і допомагає залучити глядача до дії. Також використовується лексичний прийом, коли головний герой використовує зіставлення, щоб наголосити на різниці між двома поняттями або об'єктами. Наприклад, він порівнює свою роботу зі спортом:

"The mind is my muscular system. I do it like any athlete" (Розум – це моя м'язова система. Я займаюся ним, як і будь-який спортсмен) [6].

Використання різних мовних засобів та фраз допомагає деталізувати та зберегти атмосферу того часу, коли були написані оригінальні книги, незважаючи на те, що події самого серіалу відбуваються в XXI ст. Також багато застарілих слів та фраз виглядають дивно і смішно в контексті сучасного світу, тому використання таких слів може стати засобом підсилення гумору та іронії в серіалі, а також забезпечити додаткову глибину для тих, хто знає значення цих слів.

Що стосується впливу на глядача, то використання застарілих слів та фраз може зробити серіал більш аутентичним і правдивим. Також це може надати додаткового значення і контексту для подій, що відбуваються. Для тих, хто не знає значення деяких застарілих слів, це може стати причиною для пошуку інформації, що може допомогти зрозуміти культурний контекст того часу. Якщо серіал не буде наповнений різноманітною лексикою, то це може вплинути на сприйняття глядачів і якість комунікації. Глядачі можуть відчути нудьгу від повторюваних слів і фраз, що може призвести до втрати їх інтересу до серіалу.

Отже, наявність різноманітної лексики в серіалі є невід'ємною частиною, яка дуже важлива для того, щоб створити реалістичну та цікаву атмосферу у серіалі, яка здатна привернути увагу та захопити глядачів.

Список використаних джерел

1. Чернецька О. М. Роль лексичних засобів у створенні образів героїв у телесеріалах. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2018. Вип. 15 (2). С. 81–84.
2. Чехович І. Функціональна спрямованість лексико-семантичних засобів в англомовному серіалі «Шерлок» : кваліфікаційна робота (проєкт) магістра : 035. Острог, 2020. 86 с. URL: https://theses.oa.edu.ua/DATA/252/Магістерська%20Чехович%20Ірина.pdf (дата звернення: 01.05.2023).
3. Doyle, A. C. The Adventures of Sherlock Holmes. *George Newnes*. 1982.
4. Gatiss, M., & Moffat, S. Sherlock [TV series]. Hartswood Films. 2010–2017.
5. Блажко В. О. Особливості перекладу юридичної лексики в англомовних серіалах: на матеріалі українськомовного перекладу серіалу “How to get away with murder” / «Як уникнути покарання за вбивство». *Студентські наукові студії* : зб. наук. пр., м. Херсон, 28 лют. 2022 р. Херсон, 2022. С. 4–8. URL: http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/16410/Блажко.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 01.05.2023).
6. Oxford english dictionary. Oxford University Press, 2023. URL: https://www.oed.com/ (date of access: 01.05.2023).

Ключові слова: лексика, мовний засіб, особливості забарвлення, вплив на глядача, сприйняття глядача.
Key words: vocabulary, means of speech, peculiarities of coloring, influence on the viewer, perception of the viewer.
Науковий керівник: к. філол. н., доцент Кісельова А. А.

САВЕЛЬЄВА АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕЛЕКТРОННІ СЛОВНИКИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

Друкований словник – це «архаїка» сучасного покоління. Світ поринає у добу новітніх технологій, а ми, в свою чергу, старанно за цим спостерігаємо. Звичайно, людство є причиною неминучої еволюції побутової та професійної сфер людини, але це не означає, що ми не в змозі контролювати цей процес. І хоча гіперболізація наших досягнень постає проблемою, час диктує нам свої правила.

Електронний словник – це відносно нове поняття, та навіть недосвідчений користувач в змозі розібратись із цим терміном. Очевидно, що технологічний прогрес не змусив довго чекати на появу інтернет-джерел. Зараз цей метод пізнання інформації є найбільш вигідним як для викладачів або студентів, так і представників дослідницько-наукового кола людей. На сьогоднішній момент у публічному доступі знаходиться близько 30 доступних ресурсів, проте питання про появу електронних словників і досі залишається актуальним. Отже,

пропонуємо розглянути вищеназвану тему на таких рівнях: 1) використання електронних словників як спосіб економії часу; 2) електронний словник як досягнення української лексикографії; 3) переваги електронної бази над друкованим виданням.

Будь-які бібліотеки світу сьогодні мають віртуальну та матеріальну бази. Звісно, є винятки, але їх кількість тепер не є конкурентоспроможною. Тож обсяг місць, де можна отримати інформацію, значно розширився: це не тільки відведені місця (бібліотеки-читальні, магазини тощо), а й власний дім. Написання наукових, дипломних або курсових робіт; оформлення шкільних та університетських презентацій; підготовка до практичних занять або конференцій; укладання документів – все це можливо виконати вдома [2, с. 4]. Таким чином користувачі часто звертаються до електронних ресурсів і надалі, виходячи з усього, еволюція віртуальних знань орієнтуватиметься на концепцію із назвою «попит породжує пропозицію». Логічно, що діахронічний розвиток електронних баз зазнав змін через людські потреби.

Електронний словник сьогодення – це джерело, що розвивається і оновлюється, раз за разом до нього додаються різні дані. Наше дослідження зорієнтоване на тематиці університетського курсу «Прикладна лінгвістика», власних теоретичних та практичних знаннях в симбіозі із допоміжною літературою.

Нещодавно можливості отримання інформації були вимушено обмеженими. Це зумовлено недостатнім, а й іноді незадовільним рівнем доступу до спеціалізованої літератури, порівняно із європейськими досягненнями. Таким чином маємо визначену статистику за останні 15 років: у 2005 р. кількість користувачів інтернет-хостингів визначалась цифрою в 1 млрд. У 2022 р. ця цифра зросла в 5 разів, і тепер кількість користувачів становить 5 мільярдів 300 мільйонів осіб [4].

Попит породжує пропозицію, тому будь-яка наукова галузь тепер має стосунок до віртуальних баз. І лінгвістика також. Активно розвивається наукова галузь комп'ютерна лінгвістика і, як одне з її завдань – створення електронних словників.

Розвиток електронних словників став причиною утворення нових понять не тільки української мовознавчої спадщини, а й всього світу: комп'ютерна лексикографія (прикладна дисципліна із методикою використання комп'ютерної техніки) та інтернет- (або кібер-) лексикографія (напрям у лексикографії, зорієнтований на створення словникових баз за допомогою інтернет-простору) [2, с. 5]. Електронні словники не тільки збільшують обсяг доступної лексичної інформації, але й можуть бути забезпечені додатковими функціями, такими як пошук за ключовими словами, відображення синонімів та антонімів, вимова слова та іншими.

Сучасна українська лексикографія продовжує розвиватися та відповідати на виклики часу. Одним з найбільш відомих сучасних друкованих словників є «Словник української мови» в 11 томах (далі – СУМ-11). Його онлайн-версією став «Академічний тлумачний словник української мови» (далі – АТС). Згідно з джерелами, СУМ-11 є базою і для інших показових словників, зокрема «Великого

тлумачного словника сучасної української мови» та «Словника української мови» у 20 томах [1]. Однак АТС – це єдиний вдалий експеримент, який доводить, що українська наукова система розвивається і робить це доволі стрімко.

Важливим досягненням сучасної української лексикографії є створення спеціалізованих фахових словників. Словники спеціальної термінології стають необхідним інструментом для професіоналів, що працюють в певній галузі. Вони дозволяють чітко формулювати поняття та терміни, що сприяє ефективному комунікаційному процесу. Саме тому дедалі більшу популярність набувають онлайн-словники. Вони не тільки дозволяють швидко знаходити необхідну інформацію, але й створюють можливість користувачам вносити свої власні пропозиції щодо вдосконалення словника. Онлайн-лексикографія має різні форми. Найпростіший вид – це електронні версії традиційних словників, які доступні для пошуку та перегляду через Інтернет. Більших можливостей набувають інтерактивні словники, які дозволяють користувачам додавати нові терміни та виправляти існуючі, а також персоналізовані словники, які створюються для конкретного користувача на основі його потреб та інтересів.

Друковані словники є джерелом інформації для вивчення мови, перекладу, письма та розуміння текстів. Вони мають свою історію та традиції. Їх величезний внесок неможливо порівняти із віртуальними особливостями, але з появою електронних словників та інтернет-ресурсів, вони стали менш популярними серед користувачів. Електронні словники мають безумовні переваги. Вони є більш зручними у використанні, оскільки їх можна швидко та легко переглянути на комп'ютері, смартфоні чи планшеті. Крім того, вони можуть мати більший обсяг та постійно оновлюватись.

Опис використання електронних словників можна спостерігати в статті “Named Entity Recognition with Bidirectional LSTM-CNNs”, де автори, ипредставники корпусної лінгвістики, працюють із текстами на різну тематику з метою визначення та класифікації іменованих об'єктів в тексті [3, с. 7].

Отже, застосування віртуального штучного інтелекту в електронних словниках дозволяє значно підвищити їхню функціональність та рівень автоматизації, що сприяє зростанню продуктивності досліджень в галузі комп'ютерної лінгвістики.

Список використаних джерел

1. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970–1980) [Електронний ресурс]. Webmezha. 2018. URL: http://sum.in.ua/
2. Шевченко Т. Є. Сучасні форми словникової продукції: український онлайновий сегмент. *Короленківські читання 2015 «Бібліотеки, архіви, музеї: інноваційні моделі розвитку»*. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка. 2016. 13 с.
3. Jason? P. C. Chui, Eric Nichols. Named Entity Recognition with Bidirectional LSTM-CNNs. University of British Columbia & Honda Research Institute Japan Co., Ltd. 2015. 14 p.

4. Petrosyan, Ani. Global number of internet users 2005–2022 [Електронний ресурс]. *Statista.* 2022. URL: https://www.statista.com/statistics/273018/number-of-internet-users-worldwide/

Ключові слова: електронний словник, лексикографія, штучний інтелект, комунікація.

Key words: electronic dictionary, lexicography, artificial intelligence, communication.

Науковий керівник: д. філол. н., професор Мамич М. В.

СЕМЕНОВА КАТЕРИНА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 3-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗРОБКА PR-КОМУНІКАЦІЙ ЯК ЧАСТИНИ КОМПЛЕКСУ ПРОСУВАННЯ ДЛЯ ТОВ «БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ»

У сучасному світі зв'язки з громадськістю все більше впливають на діяльність компанії. Ефективна PR-стратегія дозволяє залучити увагу до гурту через засоби масової інформації, соціальні мережі, концерти та інші події, що сприяють підвищенню відомості про гурт серед широкої аудиторії.

Розробка PR-комунікацій є дуже важливою для ТОВ «Без обмежень» – українського музичного рок-гурту БЕЗ ОБМЕЖЕНЬ, оскільки вона може значно вплинути на рівень популярності гурту та залучення нових шанувальників.

Для успішного просування інтелектуального продукту групи «Без обмежень» авторкою, що проходила виробничу практику в ТОВ «Без обмежень», пропонується концепція просування інформаційного продукту. У даній концепції існують кілька етапів, що дозволяють домогтися успіху при виході на музичний ринок, як інтелектуального продукту групи, так і самої музичної групи.

Етап 1. Об'єднання і ведення акаунтів соціальних мереж в груповий кластер. Групою «Без обмежень» був створений аккаунт у соціальній мережі Instagram навесні 2017 р.: URL: https://www.instagram.com/bezobmezhen/. Так само PR-спеціалістом був розроблений план з просування групи в мережі Інтернет, що включає в себе: ведення облікового запису в соціальній мережі Facebook; підключення і об'єднання існуючих акаунтів учасників у соціальній мережі Youtube.

Етап 2. Розробка і посилення іміджу музичної групи. Були проведені бесіди з учасниками групи, проведені для більш детального ознайомлення автора з обраним стилем і побажаннями учасників. Учасникам були роз'яснені деякі аспекти ведення стилю, що призвело до посилення впливу на публіку і цільову аудиторію.

Етап 3. Підготовка артистів та учасників до можливих інтерв'ю, навчання роботі з журналістами. Авторкою були проведені бесіди

з групою «Без обмежень» та її окремими учасниками з підготовки до різних можливих інтерв'ю, роз'яснена стилістика ведення інтерв'ю і були підготовлені відповіді на основні питання журналістів, що призведе до більш гладкого інтерв'ю і встановлення особистих контактів з журналістами.

В даний момент у групи відсутні особисті зв'язки з журналістами, і відсутні які-небудь інтерв'ю або рецензії на їх творчість, але з виходом майбутнього альбому обов'язково має бути тісна робота з представниками музичних видань. При роботі з групою «Без обмежень» нами був проведений ряд тестових інтерв'ю, який показав ступінь підготовленості учасників до майбутніх інтерв'ю. Була проведена особиста бесіда з підготовки до роботи з журналістами і були запропоновані деякі стилістичні поправки.

Етап 4. Підготовка стилістики виконавців, вибір символу групи. При роботі з групою «Без обмежень» були запропоновані коригування щодо безпосереднього живого виконання, живого спілкування з публікою і цільовою аудиторією. Учасниками був розроблений логотип групи, який і був обраний символом групи, які взаємодіють з громадськістю та цільовою аудиторією. PR-спеціалістом були запропоновані додаткові варіанти з розвитку зовнішнього вигляду виконавців, з розвитку особистої стилістики виконавців, а також проведена підготовка спілкування учасників групи з «лідерами думок».

Гурт «Без обмежень» змінив логотип через російське вторгнення.

Етап 6. Підготовка та створення інфоприводів. При роботі з групою «Без обмежень» PR-спеціалістом було запропоновано дочекатися виходу нового альбому, так як випуск інтелектуального продукту музичним гуртом є відмінним інфоприводом. При підготовці до роботи над альбомом музичним гуртом спільно з PR-спеціалістом була розроблена спеціальна система інфоприводів, якими можуть зацікавитися як представники музичних ЗМІ, так і представники загальних ЗМІ.

Етап 7. Розробка і просування таргетованої реклами. Селекція аудиторії гурту «Без обмежень» проводиться на основі заданих параметрів, таких як стать, вік, регіон проживання, захоплення. Вона схожа з контекстною рекламою, де користувачі бачать рекламні повідомлення, що відповідатимуть їхнім пошуковим запитам.

Вважаємо, що представлені етапи роботи, а також створені для цього інформаційні продукти та рекомендації з PR-комунікацій сприятимуть створенню позитивного іміджу гурту та підвищать довіру до нього серед прихильників та потенційних слухачів. Крім того, розробка PR-комунікацій є важливим елементом взаємодії з медіа, що дозволяє гурту бути уважнішим до потреб і запитів журналістів, які можуть зробити гурт ще більш популярним.

Ключові слова: PR-стратегія, PR-комунікація, інформаційний привід, просування, імідж.
Key words: PR-strategy, PR-communication, information drive, promotion, image.
Науковий керівник: к. філол. н., доцент Грушевська Ю. А.

ТАЛОВСЬКА ЕВЕЛІНА ЄВГЕНІВНА

студентка 1-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИЯВИ АНГЛІЦИЗМІВ У МОВІ ЗМІ

На сучасному етапі у світі яскраво виявлено етапи глобалізації, що ідентифікуються активною взаємодією не лише політичних, економічних сторін, а й культурного уособлення певної країни. Усі складові інтеграції безпосередньо пов'язані з мовленнєвою діяльністю, яка передбачає синтез та збагачення фахового словника, модернізацію наукових термінів та новітніх технологій. Основним елементом у епоху розвитку глобалізації стало формування поняття «мов міжнародного спілкування», і серед цих мов англійська займає лідерські позиції. Новітні тенденції забезпечили англійській статус другої мови для громадян Європейського Союзу [5, с. 211]. Саме активне використання мови уможливлює використання англіцизмів, зокрема, в український мові та мові ЗМІ.

Проблематика іншомовних запозичень досліджується у працях Л. Архипенко, С. Федорець, Я. Битківської, Н. Босак, Л. Кислюк, І. Кочан, В. Сімонок, Н. Попової, О. Стишова та інші. Але, ми вважаємо, що використання англіцизмів у мові ЗМІ останнім часом висвітлено недостатньо, що увиразнює актуальність нашої роботи.

На думку О. І. Дмитровської, англіцизми «увійшли у мову-реципієнт з англійського або американського варіанта англійської мови в англійській матеріальній формі, зафіксовані у лексикографічній літературі або у певному мовному жанрі» [1, с. 15].

Метою використання англіцизмів є наближення до молодіжної аудиторії, небажання шукати українські мовні відповідники, деталізація певного відтінку слова. Інший бік такого використання – це віддалення від старшого покоління, перенасичення англіцизмами. У результаті відбувається забруднення мови, забування національної ідентичності народу і генерування певного світогляду про застосування англіцизмів як мовної норми.

Засоби масової інформації відповідають за сприймання інформації, тож таке «збагачення словника» може і допомогти висвітлити новини незамінними англіцизмами, і навпаки – заплутати читача ускладненими конструкціями. Прикладами загальновживаних англіцизмів стали такі слова комп'ютерних наук: *файл, чат, Інтернет, ноутбук, онлайн;* з економічної сфери – *бізнес, менеджмент, прайс, маркетинг, інфлюенсер*; з галузі моди – *тренч, топ*. Ці запозичення раніше мали негативний сенс, оскільки вважалися здобутком «західної культури», але зараз асимілювались в українській мові, тож їх використання у заголовках та текстах видань не дивні [3, с. 8]. «*Гранти на бізнес. Як і де отримати безповоротну фінансову допомогу на підприємництво*» (Українська правда, 2022 р. серпень, № 17). Якщо дібрати український відповідники, то заголовок був би такий: «*Даток на діло. Як і де*

отримати безповоротну складчину на підприємництво». Простежуючи такі зміни, слід зазначити, що запозичення є виправданими лаконічними лексемами, які наближують ЗМІ до своїх реципієнтів, однак віддаляють від літературної мови.

Інший приклад використання запозичених лексичних одиниць як синонімів або слів з новим значенням. Термін «*засоби масової інформації*» часто ототожнюють з терміном «*медіа*». Однак між ними існують відмінності. Демократизація суспільства та журналістського слова почалася в країнах Західної Європи та Америки. «Вільний світ» для українського народу та його слова прийшов лише з роками незалежності [2, с. 96]. Таким чином, поняття «*медіа*» вживається з метою демонстрації посередництва, прямого контакту між комунікантом та комунікатом; а ЗМІ – це варіація медіа, орієнтовний на виключно інформування, наприклад: «*Новий закон про медіа: чи очікувати обмежень свободи ЗМІ?*» (Deutsche Welle. 2022, грудень, № 20), «*Зеленський дорікнув ЗМІ за «зайву інформацію» про контрнаступ*» (ТСН. 2023 квітень), де чітко можна проаналізувати відокремленням медіа та ЗМІ.

У контексті теми перенасичень запозиченнями, ми знайшли журнал, який повністю віддає перевагу іншомовним лексичним одиницям. Заголовки у такому виданні містять цілий набір англіцизмів: «*Як айдентика оживає у вебдизайні: кейс подкасту Hard Stop»* (Telegraf.design, 2022 р. грудень, № 05). Використовуючи рекомендації щодо заміни англіцизмів, розглянемо виправлений заголовок: «*Як візуальний образ оживає у оформленні сторінки: наробок запису Hard Stop*». Зазначимо, що не всі англіцизми вдалося замінити на українські еквіваленти, оскільки використовується стійка термінологічна система, де є сталий складник, а друга частина – транслітероване запозичене слово.

Окремо виділимо групу англіцизмів-варваризмів, які є поєднанням формату українського суфіксального словотворення й іншомовного компоненту. Зразками такої сполуки є заголовки: «*Без права на вибір. Як змушує Facebook нас лайкати та шерити свої відео*» (Детектор. Медіа, 2019. Квітень, № 05); «*Пригожин тролить Путіна і хоче показати себе кандидатом у президенти Росії – ISW*» (Українська правда, 2023 р. березень 29). *Лайкати, шерити та тролити* у вище наведених твердженнях можна замінити на українські відповідники, не втративши цікавої конструкції для цільової аудиторії [4, с. 30].

Отже, приклади використання англіцизмів у мові ЗМІ підтверджують зв'язок з глобалізованим суспільством, яке орієнтується на інноваційні лексеми та розвиток інформаційних технологій. Таким чином, відбувається асиміляція запозичень не лише на лексико-семантичному рівні, а й граматичному. Джерелом впливу на утвердження таких слів як мовної норми стає журналістська діяльність. Використання виданнями у заголовках та текстах англіцизмів сприяє таким процесам як знищення основного визначення національної ідентифікації – мови, зокрема порушення норм літературної мови.

Список використаних джерел

1. Дмитровська О. І. Фоно-орфографічне, морфологічне і лексико-семантичне освоєння англіцизмів сучасною німецькою мовою : дис. … канд. філол. наук : 10.02. 04. Львів, 1969. 345 с.
2. Кулик В. Мова й ідентичність в Україні після Євромайдану. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Випуск 2 (82). 2016. С. 90–103.
3. Бадан А. А., Атанасова О. А. Про адаптацію іншомовних запозичень як елемента міжкультурної комунікації. *Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* Серія «Філологічні науки (мовознавство)». Дрогобич, 2019. № 12. С. 8–12.
4. Павлюк Х. Т. Англіцизми в сучасній українській мові : матеріали круглого столу «Мова і право». ОДУВС, 2019. 33 с.
5. Хоменко О. Роль англійської мови в умовах глобалізації. *Вища школа. Гуманізація навчально-виховного процесу.* Випуск LXI. Слов'янськ, 2013. С. 203–217.

Ключові слова: англіцизми, глобалізація, українські еквіваленти, літературна мова, національна ідентифікація.

Key words: anglicisms, globalization, Ukrainian equivalents, literary language, national identification.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Назаренко О. М.

DENIZ-KEREN OTBAR

2nd year student of Mykolaiv Educational and Scientific Institute of Law
National University "Odesa Law Academy"

PROBLEMS OF ENGLISH-UKRAINIAN TRANSLATION OF LEGAL TEXTS

Today, it is possible to clearly trace the development trend of Ukraine as a part of the European Community as well as its rapid political integration development with other states of the European Union. This caused one of the problems in the legal field, which is the translation of legal terminology and legal texts in general. The terminology of jurisprudence is unique, because the scope of its application and functioning is not limited to the sphere of professional communication. English legal terms are often used, so we can often find this vocabulary in journalism, fiction and scientific works, which determines the relevance of the study. Problems of translation of legal texts were investigated by such scientists as K. Ya. Averbukh and V. M. Leychyk, O. A. Bezuglova, P. Tiersmy, A. Trosborg, A. G. Anisimova, M. A. Arkhipova, S. Vlasenko, V. Slepovich, and others.

A legal text is a communicative act that is carried out in writing, has a legal character and uses the language and formats of the field of law. Any text produced by people concerned with legal norms (legislators, judges or officials with legal powers of attorney) can be considered a legal text. Laws,

constitutions of countries, decrees, decisions, contracts, wills and others are vivid examples of this type of text [1, p. 179].

Legal translation is a specialized field of translation activity, where documents are characterized by conciseness, accuracy and clarity of presentation in order to prevent fraud, thus additions, omissions, changes, and errors in the text of the translation can cause large material losses. Legal translation has specific features that must be kept in mind because there are cases when the translation is inaccurate and has errors. This can lead to conflict between the parties in the legal debate. Such a type of translation cannot be carried out without the use of special knowledge in the relevant field of law, and without knowledge of the specifics of a particular type of legal relationship [2, p. 196]. The dominant feature of this translation is the use of special legal vocabulary, most of which include legal terms. It is also necessary to pay attention when translating such concepts as synonyms, antonyms, abbreviations, and words with a narrow branch meaning. A term is an emotionally neutral word or phrase that is used to express concepts and names of objects having a precise definition [3, p. 276]. The interaction of the term with the context is important while translating it from English into Ukrainian, as it reveals the meaning of the term.

It is the terminology that is the core of the legal vocabulary and causes special difficulties during translation. There are several definitions of a legal term. In particular, A. G. Anisimova and M. A. Arkhipova submit the following: 'a legal term is a word used in legislation, it is a generalized name of a legal concept that has a precise and certain meaning, is characterized by semantic ambiguity and functional stability [4, p. 276]. It should also not be forgotten that there are words with multiple meanings in languages.

Studying the linguistic characteristics of written and oral speech on legal issues is of great importance for a lawyer. These features are:

1) a large saturation of legal material with legal vocabulary, the main part of which consists of legal terms, many of which are translated into Ukrainian by phrases and descriptively (remedy – a means of legal protection, deterrence – a means of deterring by intimidation from committing criminal acts, etc.);

2) the presence of special idioms and combinations of expressions in written and spoken languages on legal topics that are not used or are rarely used in general literary language (to make default – 1. Not to fulfil duties; 2. Not to appear in court; Marshal of the court – bailiff; to meet claim – to contest a claim, etc.);

3) the presence of abbreviations, most of which are used only in legal texts and documents: ALJ – Administrative Law Judge – a judge of an administrative court; USJC – United States Judicial Code; CtApp – Court of Appeal.

The presentation style of a legal document should match the style of the same material in the language into which it is translated. However, when translating documents and texts, the style of the original can be preserved in the translation [5, p. 56].

The essential problem of the translation of legal texts is the lack of an identical, that is, an exact translation of the terminology from the original language. Another feature is that the text does not always coincide with the translation. It is close, but not exact since the specialist needs to find his compromises to solve this issue. We should also not forget about the large number of stable phrases in a foreign language. They do not have identical counterparts for translation. In English legal terminology, there are phrases (phraseological expressions), such as the Miranda rule/warning, which translates as the right of a person not to testify in the absence of a lawyer. This phrase is quite common in English legal terminology and has its history, which consists in a 1966 trial in the Supreme Court of the State of Arizona when the indictment of a person named Miranda was recognized illegal as the confession was made to law enforcement officers in the absence of the accused's lawyer. Since then the Miranda rule has been used in the American legal system, which is valid in any trial [6, p. 270].

There is also a problem when we talk about the translation of legal texts because of the difference in the legislation, as we know that the legislation of many countries is very different.

Therefore, after analysing all above-mentioned, we can conclude that the translation of legal terms mostly depends on the presence of legal terminology in the foreign text, the structure of the sentence, the peculiarities of the language of the foreign text, etc. In addition, it is necessary to remember that not all legal texts to be translated are intended for people with legal education, but for ordinary people who do not always fully understand legal terminology, vocabulary, and sentence structure. Also, the translator needs to navigate the cultural differences of different peoples, and differences in the construction of legislative, executive, and judicial systems, as well as preserve the structure of the original text.

References

1. Безуглова О. А., Кузнецова А. А. Юридическая лексика на занятиях по английскому языку в языковом ВУЗе. *Филологические науки. Вопросы теории и практики. Грамота.* 2016. № 4 (58). С. 176–180.
2. Корж А. В. Ділова українська мова для юристів. Київ, 2002. 231 с.
3. Англо-український юридичний словник: Близько 75 000 термінів / упоряд.: С. М. Андріанов та ін. ; за ред. Л. І. Шевченко. Київ, 2007. 552 с.
4. Шумило І. І., Карпушина М. Г. Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови. *Молодий вчений*. 2017. № 12. С. 275–278. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/12/63.pdf (24.04.2023).
5. Дуднік Г. С., Оришич Д. Л. Проблеми перекладу юридичної лексики та термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2019. № 43, том 5. С. 56–58. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_5/17.pdf (24.04.2023).
6. Шумило І. І., Сніца Т. Є. Особливості перекладу юридичних текстів. *Філологічний дискурс*. 2016. Вип. 4. С. 266–272.

Key words: legal text, legal translation, legal terminology, legal document.

Ключові слова: юридичний текст, юридичний переклад, юридична термінологія, юридичний документ.

Науковий керівник: старший викладач Каліцева О. В.

DOMASHEVSKYI ILLIA

2nd year student of the Faculty of Civil and Economic Justice
National University "Odesa Law Academy"

WRITTEN TYPES OF TRANSLATION IN LEGAL SPHERE

Legal translation is the translation of legal texts for the exchange of legal information between people who speak different languages. Legal translation is one of the most difficult types, along with artistic and technical, because it concerns the legislative, political, cultural and social spheres of the state.

Legal documents are divided into 4 types:

1) normative which establish objective rights and obligations;
2) interpretative – documents clarifying the content of legal norms;
3) documents which record legal facts. These are passports and birth certificates, certificates on the allocation of land for construction, documents on deeds, etc;
4) documents containing decisions of an individual nature. They reflect the will of a specific person as well as entail certain legal consequences for a specific person (or a group of people).

Features of legal translation are: 1) a large number of legal terms, many of which are translated into Ukrainian by phrases and descriptively; 2) the presence in written and spoken legal discourse of idiomatic expressions and phraseological combinations, not used or rarely used in general literary language; 3) the presence of some stylistic deviations from general literary norms, sometimes quite significant. This includes: a) the wide use of elliptical constructions in the English language, especially in typical documents drawn up periodically, the form and content of which change within certain limits; b) presence of official style phrases in documents; c) strictly regulated use of verb forms and inflections; 4) the use of Latin words and expressions in legal texts; 5) ordinary words in legal texts can obtain a terminological meaning [1].

In most cases, experts in the field of legal translations face the following problems:

– Clear expression of the features of the legal system in the original (for example, family, administrative or procedural legislation). Researchers claim that it is easier to translate texts related to the field of international and banking law, trade relations and protection of consumer rights.

- Differences of legal systems from each other. In this case, even the kinship of the languages will not facilitate the translation. Therefore, to maintain the content of the source documentation, you should always translate from the primary source to avoid translating text that has already been translated.

- Lack of professional literature and other sources of information. As a rule, dictionaries and reference books are not enough, so it is important to use scientific literature.

Competent translation of legal documentation is possible only if the following conditions are strictly observed by the translator:

- having sufficient experience in the field of legal translations;
- the ability to understand and evaluate the content of the source text;
- perfect knowledge of a foreign language and the ability to convey the exact meaning of the original;
- knowledge of legal vocabulary and special terms;
- preservation of the idea of the original documents, the ability to ensure maximum clarity and readability of the translation;
- constant improvement of skills and familiarization with updates in legislation [2].

In order for the client to receive an adequate official document that will not cause doubts on the part of the receiving party, professional translators should be consulted. The legal translation must be of high quality so that the ultimate goal of the bearer is achieved, and his motives are interpreted correctly.

It is logical to assume that the process of text adaptation is reduced to the selection of meaningful elements in the original and the search for units in the second language that maximally reproduce the same content in the translation. It is no less natural that not all units can be reproduced with accuracy. Whatever the subject, it is inevitable that a certain part of the material cannot be reproduced in the form in which it is present in the original. Then all kinds of substitutions, equivalents and abbreviations should be used [3].

So, what is the perfect translation in legal sphere? The one that creates a unity of form and content similar to the original, but allows for a minimum number of changes for its accuracy.

References

1. Іщенко Н., Гончарова В. Юридичний переклад як складова юридичного дискурсу. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. Вип. 43, т. 2. С. 168–172.
2. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ, 2003. 185 с.
3. Юридичний переклад. URL: https://infoperevod.ua/uridichniy-pereklad (дата звернення: 28.04.2023).

Key words: legal discourse, translation, terms, official functional style.
Ключові слова: юридичний дискурс, переклад, терміни, офіційно-діловий функціональний стиль.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Єрьоменко С. В.

KRUTKO ANNA

3rd year student of the Faculty of Civil and Economic Justice
National University "Odesa Law Academy"

ENGLISH FEATURE ARTICLES: COMPOSITION AND STYLISTIC PECULIARITIES

The main aim of the given thesis is to highlight structural and functional peculiarities of the English feature articles as representatives of publicist functional style. The text under consideration is a feature article "Genius Works of Art: How Are Masterpieces Made?" written by Anne Neugebauer, an American writer and critic [3]. It was published in 2018 in an online magazine *LitReactor* dedicated to writing craft, publishing industry, books, and other literature-related issues.

The given article deals with the issue of masterful works of art created by extraordinary gifted people who are considered geniuses. The author wonders whether the most memorable and precious works are a result of an insight or a fruit of a toilsome and meticulous process, time-consuming and challenging. People often portray geniuses in a stereotypic way, and sometimes even dream of joining their ranks, but the author doubts the reasonableness of such a craving. She then dwells on Michelangelo's David, whose grandeur makes spectators think that it was created in a single outburst of inspiration, as if the sculptor's hand was directed by God himself. However, not only the idea of creating such a sculpture was far from being a sudden impulse – it was actually a commission, but it took Michelangelo two years to finish it, and the work was not simple at all, for it demanded utmost diligence. The author thus does not deny that strokes of genius exist; she just stresses the point that the majority of priceless works of art appear after a tremendous amount of hard work.

As it has already been mentioned, the given article represents the publicist functional style, the main aim of which is to persuade the reader that the expressed point of view is the only correct one. It is achieved by logical argumentation on the one hand and emotive appeal on the other [1; 2].

The given excerpt can be logically divided into three parts: the introduction, the main body preceded by a sub-heading (it contains information about the background of a masterpiece – Michelangelo's David), and the conclusion (the author is utterly convinced that masterpieces are a product of a hard selfless labour). The sub-heading contains the full name of Michelangelo. The author probably wants to highlight the point that, even though he was undoubtedly a genius, he was a mere mortal anyway, just like his predecessors, and descendants, and just like everyone of us.

Another peculiar feature of the given article is strict logical organization, strict paragraphing, developed system of connectives (e.g. *and, but, surely, for me, seriously, of course, by and large, I think* etc.). The connectives enumerated above make the text convincing and add to its structural integrity. The feature article under analysis is piled up with

interrogative sentences – 9 in total (e.g. *How do we define works of creative genius? These works: how are they made? Think he roughed it out perfectly and called it done?*). The title of the article is a special question, too. The abundant usage of the sentences of this type is highly characteristic of a feature article, since they perform a function of an appeal to the readers, make them ponder over a particular issue and make them personally involved in the topic of a piece of writing.

Emotional appeal is also achieved through the abundant usage of different stylistic devices of various levels.

Morphemic repetition: *We picture the author typing madly on his typewriter for two weeks straight with no sleep until the novel is finished, perfect in the first draft. We imagine inventors mumbling and pacing… We, many of us, dream of being one of them* (affixational repetition);

Metaphor: *executed in a bolt of lightning, existing whole and perfect in the first effort? More often, the poems that write themselves still need tweaking*;

Epithet: *For me, it's an I-know-it-when-I-see-it type of thing* (phrasal epithet); *truly masterful* (two-step epithet); *truly awe-inspiring* (two-step epithet); *highly agitated nitpicking* (two-step epithet);

Hyperbole: *We picture the author typing madly on his typewriter for two weeks straight with no sleep until the novel is finished, perfect in the first draft*;

Repetition: *More than two years. Years. Of presumably full-time work on this single project* (catch repetition); *More often, the idea comes but then we have to sit down and pound out the work, fussing with it and fussing with it to try to make it match that initial stroke of brilliance* (successive repetition);

Antithesis: A *masterpiece leaves us feeling small and unworthy even as it inspires us* (the author opposes masterpieces to common people); *Are masterpieces built step by step just like mundane works, or are they conceived from on high, executed in a bolt of lightning, existing whole and perfect in the first effort?;*

Climax: *Massive, exquisite, and so grand* (two-step emotive climax); *We see days, months, years of work and it seems so perfect, so complete that we assume it was delivered from on high* (three-step quantitative climax).

The most frequently observed stylistic devices (SDs) in publicist style belong to the groups of syntactical and lexical expressive means and it finds its reflection in the analyzed text. Furthermore, such convergence of different SDs creates emotional appeal which helps the author prove the point. The most recurrent words in the article are *genius, masterpiece, masterful, conceived from on high, nitpicking, critique, brilliance, full-time work, awe-inspiring*, which are at the same time the key ones. They also help to deliver the speaker's message – that to be a genius is not enough to create a true masterpiece, for one can't do without hard work.

References

1. Строченко Л. В. Концепт A WORK OF GENIUS у картині світу англомовного соціуму. *Записки з романо-германської філології*. 2021. Випуск 2 (47). С. 116–122. DOI: https://doi.org/10.18524/2307-4604.2021.2(47).245946
2. Kukharenko, V. A. A Book of Practice in Stylistics. Vinnytsia : Nova Knyga, 2000. 160 p.

3. Neugerbauer, A. Genius Works of Art: How Are Masterpieces Made? URL: https://litreactor.com/columns (дата звернення: 12.04.2023).

Key words: feature article, publicist functional style, stylistic devices, composition.
Ключові слова: нарис, публіцистичний функціональний стиль, стилістичні прийоми, композиція.

Науковий керівник: д. філол. н., професор Строченко Л. В.

MERESHKO ALINA

3rd year student of the Faculty of Civil and Economic Justice
National University "Odesa Law Academy"

LINGUAL FEATURES OF ENGLISH ACADEMIC DISCOURSE

Academic discourse is a functional type of literary language that provides the cognitive and informative needs of society in the field of science, education and production. It is used in various fields of science, engineering, technology and education. Its lingual features are generalization, objectivity, unambiguity and precision, clarity of presentation, persuasiveness, analysis, synthesis, argumentation, logical conclusions [1].

The text under analysis is the article *"A Brave New Linguistic World"* by David Crystal, a famous British linguist known for his studies on the history of the English language and Shakespeare's works. The article is included into the collection "*125 Trinity: Assessing the performance arts since 1877*" [4].

The given article discusses changes in language variation which have been taking place in the course of 125 years and are still to occur. Before 1877 there was only spoken and written English. In 1877 the telephone first went into commercial use, and since that year many varieties of spoken English started to appear. Speech, as well as written English became more sophisticated and versatile. Internet also introduced new interactive varieties and possibilities of written expression. According to Crystal, due to technological progress language variation is going to continue. There are already a few recognizable varieties of English, such as Australian, Indian, and South African. English could become a diglossic (two-level) language. For this reason, language teaching should change as well. We need to start recognizing more standards of English, not only American or British. Electronic communication should become a medium of language teaching, alongside speech and writing.

The given text belongs to the scientific prose style, the main aim of which is to give the reader certain information, to prove a hypothesis, to create new concepts, to disclose the internal laws of existence, relations between different phenomena [2; 3].

One of the most specific features of the scientific prose style, namely strict logical organization, is presented here. The text is logically divided into 5 paragraphs, which are dedicated to certain aspects of language variation [3].

Logical argumentation is also achieved with the help of a wide system of connectives [3], e.g. *indeed, though, such as, for example, therefore, yet, consequently*.

Another distinctive feature of scientific style is found on the lexical level, namely the wide usage of linguistic terms, e.g. *diglossic language, language variation, dichotomy, paradigm, regional dialects, substandard* [4].

"The syntactic structure of the sentences is also characteristic of the given functional style – they are mostly long with a wide usage of passive structures and the Present Simple Tense. The wide usage of passive constructions can be explained by another peculiar feature of the academic writing – it tends to be impersonal and objective, logically persuasive, concentrating upon the object of investigation" [3]. For instance, *"global variation was hardly noticed", "the phonograph was first demonstrated"* [4].

However, the author uses different stylistic devices to make the article more reader-friendly and expressive. Epithets: *remarkably unvaried, quaint dialogues, eccentric characters, sophisticated varieties of speech.* Metaphors: *characters populating the pages, shrouded in linguistic mystery, there is still plenty of energy left in the global spread of English.* Parallel constructions and anaphora: *That was the year when… It was the year when…* [4].

The article also contains an example of a minor word-building pattern – blending – *"Singlish"*.

The title and the last sentence of the article create framing of the text, which reveals the author's ironic attitude to the contemporary development of the English language. The title itself "A Brave New Linguistic World" is an allusion to a dystopian novel "Brave New World" by Aldous Huxley, published in 1932. In its turn, the title of the novel comes from one of Shakespeare's plays "The Tempest".

Another differentiating feature of academic writing can be found in this text. It is the usage of parentheses. For example, *"There is still plenty of energy left in the global spread of English, which has already generated a range of highly recognisable varieties (such as in Australia, South Africa, and India)", "English could easily become a two-level ('diglossic') language…"* etc. [4]. They are a powerful means of explaining and illustrating some terms or phenomena.

As for the polycode character of the text which is realized in using verbal and non-verbal (paragraphemic) means of presenting information, here it is achieved by means of pictures and specific layout [4]. The polycode character is aimed at grabbing the readers' attention and making the comprehension easier. The usage of capital letters at the beginning of the paragraphs, as well as singling out key points of the article also serve this purpose.

References

1. Науковий стиль. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/article-70651 (дата звернення: 2.05.2023).
2. Kukharenko, V. A. A Book of Practice in Stylistics. Vinnytsia : Nova Knyga, 2000. 160 p.
3. Tomchakovska, Yu., Tomchakovskyi, O. Structural and semantic peculiarities of English legal discourse (based on "Aquinas' moral, political,

and legal philosophy" by John Finnis). URL: http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/12998/ (дата звернення: 20.04.2023).
4. Crystal, D. A Brave New Linguistic World. URL: https://www.davidcrystal.com/Files/BooksAndArticles/-4046.pdf (дата звернення: 20.04.2023).

Key words: academic discourse, lingual features, stylistic devices, polycode character of the text.
Ключові слова: науковий дискурс, лінгвальні особливості, стилістичні прийоми, полікодовість тексту.
Науковий керівник: к. філол. н., доцент Томчаковський О. Г.

ZUBCHENKO ALINA

3rd year student of the Faculty of Civil and Economic Justice
National University "Odesa Law Academy"

STYLISTIC PECULIARITIES OF PUBLIC SPEAKING

An oral variety of the publicist style in the English literary language is the oratorical style or public speaking. Live communication with the audience creates favorable conditions for the contamination of syntactic, phonetic and lexical features of written and spoken speech [1].

The conditions in which the speaker communicates with the audience bring to life a system of stylistic devices typical for oratorical speech. First of all, the speaker is forced to resort to a whole series of lingual means designed to arouse attention to the content of his speech. Therefore, the form of presentation becomes especially important in this type of publicist style [2].

The text under analysis is the TED talk delivered by William, Prince of Wales [4]. TED stands for Technology, Entertainment, Design. It is a non-profit platform devoted to spreading ideas usually in the form of short powerful talks. "TED's early emphasis was on technology and design, consistent with its Silicon Valley origins. It later broadened to include scientific, cultural, political, humanitarian, and academic topics" [3].

The given speech highlights the environmental threats to our planet. Prince William starts his speech with the description of the ancient oak trees under which he is sitting near the Windsor castle. He points out their hardiness, for they have witnessed and survived numerous challenges and changes. As they were growing for centuries, billions of people have lived on Earth. And, as the time elapsed, the human impact on the environment was becoming more and more disastrous. We have long ago passed the point of no return, and now it is vital that everyone, no matter what their occupation is, should contribute to saving our planet. The level of technological progress humanity has reached by now may seem unimaginable: science is as powerful as ever nowadays. And if humanity employs even the smallest part of its invincible genius towards protecting and restoring the environment, our lives and the lives of the future generations will be saved. The effort, however, should be redoubled this decade, for we're running out of time; indifference and defeat is not an option, since it is us who are responsible for the future.

The given text is a piece of oratory and as such it represents the publicist functional style, the main aim of which is to persuade the reader or the listener that the author's point of view is the only correct one and to make the addressee act in the desired way. To achieve this purpose, the publicist functional style combines strong emotional appeal with the strict logical argumentation [2].

The given speech can be logically divided into three parts. The introduction is full of impressive numbers (over 900 years, 39 monarchs, 35 billion people). On the one hand, they reflect the sense of continuity, succession. On the other hand, these numbers show how short a human life is in comparison to nature. The second part praises the human development and discoveries. The third part is an appeal to apply human genius and power to save our planet.

The speaker uses framing to achieve strong emotional appeal. The oaks are a symbol of ancient life that may disappear if we do not start to act.

Logical argumentation is achieved here with the help of a wide system of connectives, for example, *but, while, so, what's more, whilst*.

To make the emotional appeal stronger the speaker uses different stylistic devices:

Morphemic repetition: *(irrefutable, irreversible; healthier, cleaner, smarter)*;

Occasional verb: *(earthshot)*;

Epithets*: (magnificent oaks, facts are terrifying, humans have an extraordinary capacity)*;

Understatement: *(our generation represents just a blip in the life time of these magnificent oaks)*;

Parallel constructions: *(we've explored every part of the globe….; together we must protect and restore nature…)*;

Inversion: *(this oak has stood here for centuries but never has it faced a decade like this)*;

Attachment: *(and what's more…)*;

Antithesis*: (those who had done the least to cause the climate change will be impacted the most but now rather than a moonshot for this decade we need earthshots. I'm determined to both start an end this decade as an optimist)*.

The occasional word '*earthshot*' is coined by analogy with Moonshot – a project that has to do with sending spacecraft to the moon. The latter made a breakthrough, it was a new stage in human history. The word '*earthshots*' is deliberately used in plural. It is a symbol of a collective effort to save our planet.

The most recurrent words in the speech are: *climate change, crisis, damage, innovation, humankind, decade, generation*, which are in the same time the key ones. They reveal the speaker's message: it is our generation that can change the situation on the planet.

References

1. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.

2. Kukharenko, V. A. A Book of Practice in Stylistics. Vinnytsia : Nova Knyga, 2000. 160 p.
3. TED (conference). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/TED_(conference) (дата звернення: 1.05.2023).
4. This decade calls for Earthshots to repair our planet. URL: https://www.ted.com/talks/prince_william_this_decade_calls_for_earthshots_to_repair_our_planet (дата звернення: 1.05.2023).

Key words: publicist functional style, oratory, stylistic devices, TED.
Ключові слова: публіцистичний функціональний стиль, ораторське мистецтво, стилістичні прийоми, TED.

Науковий керівник: к. філол. н., завідувач кафедри Томчаковська Ю. О.

СЕКЦІЯ 21

ПОЛІТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА

ГЛЄБОВА КАТЕРИНА ВАЛЕРІЇВНА,
БАБІЙЧУК АНАСТАСІЯ АНДРІЇВНА

студентки 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ ПОЛІТИЧНИХ КОНФЛІКТІВ

Політичні конфлікти є невід'ємним аспектом людських суспільств, які існували з початку цивілізації. Політичний конфлікт є результатом неминучих розбіжностей, які виникають між окремими особами або групами з конкурентними інтересами, цінностями чи переконаннями. Політичний конфлікт був основним рушієм соціальних і політичних змін впродовж всієї історії, і він відіграв вирішальну роль у формуванні світу, в якому ми живемо сьогодні.

На даний час, в нашій країні відбувається наймасштабніший політичний конфлікт, який має руйнівні та непередбачувані наслідки для нашої нації та всього цивілізованого світу. Конфлікт росії та України сягає корінням в давнину, а напруженість у відносинах триває не одне десятиліття. Суть даного конфлікту полягає в тому, що країна агресора не визнає незалежності та суверенітету України. Історично Україна та росія створювали принципово відмінні проєкти суспільного, культурного та політичного життя, що мають протилежні вектори свого розвитку. Наша країна визначила для себе цінності, які пов'язані зі свободою, демократією та зорієнтовані на співпрацю зі світовою та європейською спільнотами, де найвищою соціальною та культурною цінністю виступає людина, її права і свободи.

Дослідженням причин конфліктів та їх філософським переосмисленням займались мислителі ще за часів стародавнього світу. В античному світі конфлікти розглядались як суперечності та протилежності, як взаємодія двох антагоністичних субстанцій – добра і зла. У Давньому Китаї конфлікт вважали джерелом розвитку природи та суспільства, а в марксистській філософії саме соціальна нерівність вважалась причиною виникнення класової боротьби. Сучасні теорії конфліктів розроблені наприкінці XIX – початку XX ст.

Згідно з твердженнями Н. Макіавеллі головною причиною конфлікту є визнана соціальна нерівність. За словами класика саме конфлікт є універсальним і перманентним станом суспільства. Щоб обмежити негативні прояви конфлікту, можновладець повинен вміти

впливати на підвладних, за допомогою будь-яких доступних засобів, всупереч загальноприйнятим нормам моралі [1].

Конфлікти можуть виникати в різних сферах суспільного життя, але найчастіше – в політичній. В сучасній конфліктології причинами виникнення конфліктів є соціально-економічні, організаційно-управлінські, соціально-психологічні та особисті чинники. Причини виникнення політичних конфліктів знаходяться в самій природі політичних відносин як відносин влади. Вони базуються на протиріччях, пануванні одних суб'єктів і підпорядкуванні інших, на конкуруючих інтересах, поглядах у процесі придбання, перерозподілу чи використання політичної та державної влади, що спричиняє гостре зіткнення за право на вплив та доступ до прийняття рішень. За переконаннями значної кількості людей конфлікти сприймаються як негативне явище, у зв'язку з тим, що наслідки конфлікту непередбачувані, можуть носити як негативний, так і позитивний характер. Зазначимо, що політичні конфлікти найчастіше виступають рушійною силою розвитку суспільства. Політичні конфлікти можуть бути формою прояву взаємин не лише між політичними партіями, державними діячами та професійними політиками, але і між звичайними громадянами, соціальними верствами та групами як у політичній, так і в інших сферах суспільства [2]. Для захисту своїх прав громадяни об'єднуються у співтовариства, створюють організації й інститути.

Як зазначає науковець А. Гальчинський, сьогодні проявляться тенденція до збільшення кількості учасників та інтернаціоналізації суб'єктів політичного конфлікту, що вносить складнощі для виявлення реальних інтересів конфліктуючих сторін [3].

Політичний конфлікт може виникати на місцевому, національному чи міжнародному рівнях і приймати різні форми, включаючи протести, демонстрації, страйки та навіть війни. Традиційно внутрішньодержавні та міжнародні політичні конфлікти поділяють на два основних види: горизонтальні та вертикальні. Боротьба за владу і владні повноваження під час горизонтальних політичних конфліктів йде в межах діючого режиму.

При вертикальному виді політичних конфліктів громадяни незадоволені умовами свого життя, політикою діючої влади свідомо вступають в протиборство з владою і можуть домогтися позитивних змін та поставленої мети. Взірцем такого усвідомленого конфлікту є Помаранчева революція (2004–2005 рр.), яка продемонструвала цивілізований спосіб вирішення політичного конфлікту між суспільством і владою. Наслідками якої стали здобуття політичних та громадянських свобод, політичний плюралізм, демократизація країни, підвищення статусу України на міжнародній арені тощо. Важливо зазначити, що «суспільні суперечності – не загроза демократії, а скоріше інструменти демократії» [3].

Вищезазначене є підтвердженням того, що політичний конфлікт може нести позитивні зміни та служити каталізатором прогресу та інновацій, за умови внесення конструктивних змін та розв'язання

проблем. Все це стимулює розвиток нових технологій, соціальних програм і політичних сил.

Проте політичний конфлікт може бути й руйнівною силою. Як наслідок – зростання насильства, нестабільності. В окремих випадках може викликати громадянські заворушення, тероризм, війну. Політичний конфлікт, як інструмент для отримання влади та контролю над іншими, може призвести до пригноблення меншин та деградації демократичних цінностей. Це може мати катастрофічні наслідки для людей, націй, а також для світової спільноти в цілому. Тому важливо, щоб лідери всіх рівнів влади працювали над запобіганням і розв'язанням політичного конфлікту до досягнення ним рівня ескалації [4].

Конфліктогенність у політичній сфері може бути спричинена цілим рядом факторів, які включають економічну нерівність, соціальну несправедливість, релігійні та ідеологічні розбіжності, а також суперечки щодо мови, ресурсів, або території. Зазвичай, конфлікти заохочуються політичними лідерами чи групами, які прагнуть просувати власні інтереси. Також вони можуть виникати спонтанно, в результаті масових рухів чи соціальних потрясінь.

У деяких випадках проблемні питання можна вирішити мирно, шляхом переговорів, компромісу, діалогу. Для цього потрібна готовність усіх залучених сторін до співпраці, знаходження консенсусу. Такий процес є особливо складним, якщо конфлікт стосується історичних або культурних відмінностей, територіальних претензій.

Однією з ключових проблем в управлінні є баланс між потребою у стабільності та порядку та прагненням до соціальної справедливості та змін. Це вимагає рівноваги між підтриманням законності та порядку і усуненням глибинних причин конфлікту.

На просторах сучасного українського соціуму відбуваються докорінні зміни, які за своєю суттю є досить конфліктні.

Суперечності в Україні пов'язують з:

– соціально-економічним становищем людей, зростанням прірви між забезпеченими та незахищеними верствами населення;

– політичним протистоянням між окремими суб'єктами, які виборюють владу;

– зовнішніми викликами. Стосовно останнього, то зазіхання на територіальну цілісність, незалежність та суверенітет нашої держави призвело до повномасштабного вторгнення російських військ в Україну, яке почалося 24 лютого 2022 р. Президент України Володимир Зеленський у відеозверненні до українців від 01 березня 2022 р. зазначив, що: «Терор, направлений на те, щоб зламати нас, щоб зламати наш спротив» та озвучив вимогу «повної відповідальності для терористів у міжнародних судах» [5]. На даний час все ще не можливо контролювати дану ситуацію та перебороти порушення, що виникли в політичному процесі, міжнародних відносинах.

Підсумовуючи, можливо зазначити, що політичний конфлікт є неминучим і необхідним аспектом людських суспільств. Він може бути як руйнівною силою, так і рушієм соціальних і політичних змін, відіграючи вирішальну роль у формуванні соціуму. Розуміючи

причини та наслідки політичного конфлікту, ми повинні працювати над мінімізацією його негативного впливу, одночасно використовуючи його потенціал для стимулювання прогресу та змін.

Список використаних джерел

1. Дарендорф Р. У пошуках нового устрою : лекції на тему політики свободи у XXI ст. / пер. з нім. А. Орган. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2006. С. 71.
2. Станкевич І. П. Політичний конфлікт та технологія його запобігання. *Вісник Київського національного університету. Філософія, політологія*. 2007. № 84–86. С. 103–105.
3. Гальчинський А. Помаранчева революція і нова влада. Київ : Либідь, 2005. С. 127.
4. Гордієнко М. Г. Політичний конфлікт як спосіб існування соціуму. URL: https://ipiend.gov.ua/wpcontent/uploads/2018/07/gordienko_politychnyi.pdf
5. https://www.dw.com/uk/videozvernennia-zelenskoho-holovne-zakhystyty-kyiv/a-60959697 (дата звернення: 07.05.2023).

Ключові слова: політичний конфлікт, конфліктологія, політика, соціум.
Key words: political conflict, conflictology, politics, society.

Науковий керівник: доктор філософії, старший викладач Прохоренко А. М.

ГОЛОБОРОДЬКО МАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ

Сучасне суспільство має важливий компонент – політичну систему, яка має на меті організацію та підтримку процесів регулювання усіх сфер життєдіяльності суспільства. Вміння вирішувати суспільно значимі проблеми у перехідному суспільстві стане кроком до чіткого визначення політичної стабільності в політичній системі [1, с. 68]. Відомо, що політична система функціонує взаємодіючи з іншими підсистемами та політичними партіями, особливо в демократичних суспільствах.

Незважаючи на значний науковий доробок у дослідженні впливу політичної системи та політичних партій на формування демократичних засад суспільного розвитку, зокрема її політико-управлінського аспекту, це залишається актуальним науковим завданням, особливо в контексті сучасних умов державотворення в Україні.

У демократичних суспільствах політична система постійно зазнає змін через об'єктивну динаміку політичних процесів. Характер і інтенсивність цих змін залежать від багатьох факторів, включаючи взаємодію політичної системи з іншими системами [2, с. 45]. Однак, вплив політичної системи на систему публічного управління залежить від того, наскільки ефективно вона виконує свої функції, таких

як нормативно-регулятивна, репрезентативна, інтеграційна, організаційна та інформаційно-комунікативна. Наприклад, організаційна функція спрямована на зміцнення влади та розвиток політичних інститутів, тоді як інформаційно-комунікативна функція орієнтована на залучення громадян до політичних процесів.

Один з ключових аспектів публічного управління полягає у якісному виконанні нормативно-регулятивної функції, яка охоплює прийняття адекватних політичних рішень, таких як закони. Ці рішення виступають як політико-правові механізми управління, що відображають процес взаємодії між політичною системою та публічним управлінням, зокрема органами виконавчої влади.

У зв'язку з тим, що політична система України перебуває на етапі розвитку, реформування системи публічного управління у контексті становлення демократичного врядування є надзвичайно важливим завданням. Ефективність механізмів прийняття та реалізації політико-управлінських рішень відіграє важливу роль у вирішенні цього завдання [3, с. 59].

В кінцевому підсумку, прийняття цих рішень сприяє задоволенню політичних вимог індивідів та соціальних груп у процесі регулювання соціальних відносин, а їх реалізація – здійсненням політичної влади при управлінні суспільством. Цей процес зазвичай поєднує в собі елементи раціонального вибору політичних цілей та соціальної взаємодії людей, що зорієнтована на виявлення та оцінювання факторів, що впливають на їх вибір.

Ефективність політико-управлінських рішень, які приймаються залежно від типу – популізму, елітизму, консерватизму або демократизму, може значно відрізнятися у своєму впливі на формування демократичної системи управління. Наприклад, популізм характеризується прямою апеляцією до громадської думки, опорою на масові настрої та необґрунтованими обіцянками швидкого успіху, тому рішення, які приймаються таким чином, часто неефективні та важко виконувані [4].

У разі елітизму характерним є закритий характер прийняття та реалізації політичних рішень, що може викликати значний опір з боку управлінських структур. Консерватизм передбачає збереження структури та функцій державних органів влади, традиційних форм і методів політичного регулювання та надає перевагу еволюційному розвитку, проте в умовах нестабільних політичних режимів він може бути менш ефективним.

Демократизм культивує лояльне співробітництво з владою на основі взаємовідповідальних відносин між громадянами та її представниками, а також із опозицією, виключаючи засоби насильства. При прийнятті та реалізації політико-управлінських рішень варто враховувати їх тип та умови, в яких вони приймаються, щоб забезпечити ефективне формування демократичної системи управління.

Отож, у сучасному етапі державотворення в Україні доцільним є органічне поєднання консервативних та демократичних підходів у прийнятті та реалізації політико-управлінських рішень з метою становлення демократичної системи публічного управління. Проте

на шляху до досягнення цієї мети існують значні труднощі, які мають національний характер.

Серед них можна виокремити роз'єднаність національної еліти щодо соціально-економічних, ідеологічних, регіональних, мовних та інших питань розвитку суспільства, слабкість соціально-економічних та політичних інститутів, падіння моралі в суспільстві, політична корупція та низька ефективність стратегічного планування.

Вирішення цих проблем є ключовим фактором для становлення демократичного врядування в Україні, але воно ускладнюється неузгодженістю започаткованих реформ та безвідповідальністю, нечесністю та непрофесіоналізмом значної частини лідерів політичних партій.

Список використаних джерел

1. Завгородня Ю. В. Вплив глобальних проблем сучасності на транзитне суспільство. *Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри* : матер. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 28 верес. 2018 р.) [Електронний ресурс] / НУ «ОЮА». Одеса, 2018. С. 66–70.
2. Бакуменко В. Д., Руденко О. М., Туча В. В. Механізми імплементації політичних рішень в державному управлінні : монографія. Київ : АМУ, 2015. 184 с.
3. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. Київ : НАДУ, 2010. 300 с.
4. Яку роль відіграють політичні партії та громадські організації в розвитку демократії. 2018. URL: https://citizen.in.ua/photos/topic/f/20181203_190717_rozdil-4.3.pdf

Ключові слова: партія, політика, демократія, розвиток, функціонування.
Key words: party, politics, democracy, development, functioning.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Завгородня Ю. В.

ДОЦЕНКО ВОЛОДИМИР МИКОЛАЙОВИЧ

студент 4-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

«КІНЕЦЬ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ» ЧИ ЇЇ НОВА ЯКІСТЬ?

Аналізуючи наслідки глобалізації, частина науковців наголошує на її занепаді, що триває вже понад десять років, починаючи з глобальної фінансової кризи, яка спричинила уповільнення зростання світової торгівлі, порівняно із ростом ВНП. Це відбулось уперше з кінця 1980-х років. Відтоді глобалізація зіткнулася з цілим рядом викликів, як: Брекзіт, торговельна війна між США і Китаєм, пандемія COVID-19, що спричинило посилення такої тенденції в світовій політиці.

Разом з тим, багато економістів і політологів не схильні робити висновки про кінець глобалізації, а характеризують процес, що відбувається, як природне уповільнення після періоду гіперглобалізації. Вони оцінюють це явище як «слоубалізацію» (від англійського slow – «повільний» і globalization – «глобалізація»), що являє собою новий тип глобалізації, з акцентом на тісніші внутрішньорегіональні торговельно-виробничі зв'язки.

Причиною нової ери, на їх думку, стали не економічні, а політичні чинники, зокрема, міркування національної безпеки, що призвело до нової політики обмежень торгівлі та френдшорингу [1].

Перехід до ери, коли політичні мотиви визначають майбутнє торгівлі та глобалізації, замість ринкових сил, може призвести до різних наслідків. З одного боку, до виграшу для певних галузей у деяких країнах. Але з другого, це може сповільнити зростання світової економіки та затримати технологічний прогрес.

У зв'язку з такою неоднозначністю, важливо врахувати політичні індикатори у світі, щоб оцінити перспективи даних процесів. Наприклад, під час пандемії COVID-19, нестача персональних засобів захисту виявила вразливість глобальних ланцюжків поставок і стимулювала обговорення необхідності підвищення стійкості економік, шляхом перенесення виробництва на внутрішній ринок – оншоринг [2]. Повномасштабна військова агресія, розв'язана РФ проти України з 24 лютого 2022 р., підкреслила небезпеку залежності від недружніх імпортерів і вразливість глобальної системи поставок, що базується на гіперспеціалізації виробництва. У зв'язку з цим, стали з'являтися практики френдшорингу – вибудовування виробничих ланцюжків із політичними союзниками.

Ще один індикатор – суспільні настрої. Наприклад, з початку 2020-х років в американських ЗМІ стали часто вживати вираз «національна безпека», перевершуючи частоту використання після терактів 11 вересня 2001 р. Використання термінів «оншоринг» і «решоринг» почастішало з 2010-х років, що свідчило про наростання скептицизму щодо глобалізації. Після обрання президентом США Дональда Трампа у 2016 р., частота використання цих термінів значно зросла.

Зміни в політичній обстановці та громадській думці щодо міжнародної торгівлі, особливо у США, можуть бути сигналом про певний поворотний момент в історії глобалізації. Зосередженість на національній безпеці і зміцненні торговельних відносин тільки з «друзями» відрізняється від попередньої заклопотаності негативним впливом глобалізації на робітників розвинених країн, і пов'язана з геополітичними факторами, а не з економічними. Тому світ може стикнутись з чинниками, коли майбутнє торгівлі та глобалізації визначаються політичними мотивами, а не ринковими силами, що матиме свої наслідки. Перехід до «торгівлі по дружбі» може збільшити стійкість до геополітичних криз, але при цьому може зменшити стійкість до інших видів криз, не пов'язаних з політикою.

Але, незалежно від різних оцінок перспектив глобалізації, всі згодні, що вона відіграла велику роль у розвитку світової економіки та зменшенні бідності й нерівності на планеті [3].

Та за будь яких оцінок процесів, що відбуваються у світовій політиці, в короткостроковій і середньостроковій перспективі наслідки деглобалізації будуть непомітними, оскільки перехід до нової світової економічної системи займе багато часу. Однак, треба прогнозувати і довгострокову перспективу, щоб акцент на перехід до двосторонніх і регіональних угод не призвів до негативних наслідків, включно зі зменшенням стійкості економік в кризових ситуаціях, зниженням інновацій і довгострокового зростання, збільшенням інфляції, підвищенням міждержавної та внутрішньодержавної нерівності; а за певних обставин не створив загрози мирному співіснуванню. Тож нова якість глобалізації має постійно бути об'єктом наукового аналізу, що забезпечить моделювання шляхів вирішення складних проблем міжнародних відносин.

Список використаних джерел

1. Tristan, Reed. Is the Global Economy Deglobalizing? And if so, why? And what is next? [Електронний ресурс] / Tristan Reed, Pinelopi K. Goldberg. 2023. URL: https://www.nber.org/papers/w31115
2. Maximilian, Gebhardt. Increasing global supply chains' resilience after the COVID-19 pandemic: Empirical results from a Delphi study [Електронний ресурс]. 2022. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9186425/
3. Anusha, Chari. The Baker Hypothesis: Stabilization, Structural Reforms, and Economic Growth [Електронний ресурс]. 2021. URL: https://ideas.repec.org/a/aea/jecper/v35y2021i3p83-108.html

Ключові слова: світова торгівля, глобалізація, нерівність, економічне зростання, геополітика.
Key words: world trade, globalization, inequality, economic growth, geopolitics.

Науковий керівник: д. іст. н., завідувач кафедри Кормич Л. І.

КОНОВАЛЬЧУК ТЕТЯНА АНАТОЛІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ

Сьогодні, як ніколи, Чорноморський регіон привертає до себе увагу: від політиків, науковців до звичайних громадян. Стратегічна важливість регіону обумовлена економічним потенціалом, транспортними та енергетичними шляхами. Крім цього, Чорноморський регіон є важливим для формування, розбудови безпеки та стабільності в Європі та Азії, для яких він виступає як перехрестя шляхів.

25 червня 1992 р. 11 країн Причорномор'я, в тому числі й Україна, підписали Стамбульську декларацію про Чорноморське економічне співробітництво (ЧЕС). Відповідно до Статуту країни-члени співпрацюють за такими напрямками: торгівля та економічний розвиток, фінанси та банківська діяльність, зв'язок, енергетика, транспорт, сільське господарство, охорона здоров'я і фармацевтика, охорона тощо. Корисним заходом стала Торгова місія України в Туреччині. Так, у ході її діяльності 25–26 вересня 2018 р. було проведено двосторонні зустрічі з представниками влади Туреччини, Українсько – турецький бізнес – форум, зустрічі підприємців двох країн у форматі B2B, а також освітній захід щодо особливостей ведення бізнесу в Туреччині [1].

За останні роки, Чорноморський регіон став одним з головних пріоритетів української зовнішньої політики, оскільки з ним пов'язана як реалізація національних інтересів держави, так й національна безпека. Для розвитку даного напрямку зовнішньої політики Україна активно співпрацює з країнами даного регіону в різних сферах: торгівля, транспорт, енергетика та туризм. Україна активно залучає іноземні інвестиції для розвитку інфраструктури та вдосконалення торговельних відносин в регіоні.

Більшість політичних рішень України щодо Чорного моря фокусувалися на двосторонніх відносинах та мали обмежене стратегічне бачення регіону. Українське бачення чорноморської політики змінювалося впродовж останніх 10 років – від ідеї стати регіональним лідером до менш амбітних цілей, насамперед у сфері економічного співробітництва з окремими державами. Питання безпеки, за винятком так званих «заморожених конфліктів» управління та співпраці всередині ініціатив BLACKSEAFOR і Black Sea Harmony, здебільшого ігнорували. Проте, розвиток «сірих зон», які не контролюються законними урядами, став дедалі більшим. Ці «сірі зони» представляють ризики та проблеми як військового, так і невійськового характеру для держав, де вони існують, і зачіпають інтереси всіх країн регіону. Останніми роками політика України щодо Чорноморського регіону переважно скерована на кримінальні питання, пов'язані з подоланням та запобіганням наслідків незаконної анексії Криму. Це обмежує потенціал чорноморської політики України та розвиток стратегічного бачення власної ролі в регіоні, відновлення статусу морської держави [3].

Зовнішньоекономічні зв'язки України з країнами Чорноморського економічного співробітництва характеризуються позитивним сальдо з переважаючим більшістю країн, що виступає своєрідним трампліном та сигналом про готовність нарощувати експорт. Іноді залишається проблема стагнації експорту в ці країни в недосконалості правової бази між країнами, іноді в суто економічних факторах, наприклад кон'юнктура світових ринків сировини [2].

Серйозним стримуючим фактором є те, що велика частка експорту України до країн ОЧЕС – це сировинний характер, і це не дозволяє вітчизняним експортерам грати на ціні або якості продукції відносно конкурентів. Такі умови диктують необхідність, по-перше, удосконалення нормативно-правової бази для вдосконалення двосторонньої торгівлі між державами (введення додаткових пільгові умови для українських товарів, відкриття зони вільної торгівлі), по-друге, перейти до експорту готова продукція, а не сировина, від ціноутворення на яку ми маємо надзвичайно низький вплив (це потребує відкриття спільні

підприємства, залучення капітальних інвестицій, удосконалення технологічного процесу виробництва).

Список використаних джерел

1. Снигір О. В. Відносини України та ЄС у контексті формування безпекового сегмента чорноморської політики Євросоюзу. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 3 (8). С. 192–201.
2. Burkinskyi, B., Stepanova, K. National Maritime Interests of Ukraine in the Black Sea-Azov Basin. *Economics. Ecology. Socium*. 2017. № 1. P. 12–23.
3. European Parliament. Integrated Maritime Policy of the European Union. 2019. URL: https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/121/integrated-maritime-policy-of-the-european-union

Ключові слова: Чорноморський регіон, Україна, зовнішня політика.
Key words: Black Sea region, Ukraine, foreign policy.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Милосердна І. М.

ПИЗОВА РУСЛАНА ВІКТОРІВНА

студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОГО МЕНТАЛІТЕТУ В ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСАХ

У зв'язку з подіями в Україні, які почалися 20 лютого 2014 р., почалася хвиля українізації, яка значно посилилась після подій 24 лютого 2022 р., українське суспільство почало цікавитися своєю національною історією. На сьогоднішній день ми можемо спостерігати картину спалаху національної самосвідомості українців. Український народ адекватно та реально оцінює сьогоднішню ситуацію та прагне осмислити своє майбутнє, а також розібратись у своєму сучасному житті і знайти орієнтири для кращого життя в майбутньому [1, с. 227]. Цей різкий процес можна пояснити тим, що українці довго жили за умов несвободи, нерозуміння свого місця у світовій цивілізації. Також, досить вагомим елементом такої ситуації були залишки радянського ладу та пропаганди. А саме, що українці не є самостійним народом, який не може мати ні своєї власної думки, ні політичних, або правових прав, а всі ми лише є частиною великої імперської машини, «радянського народу» (джерело – http://fil.nlu.edu.ua/article/download/90553/86456. С. 227). Ці історичні події сильно вплинули на українську ментальність. Також, потрібно додати, що так як довгі роки під час радянського періоду українці жили під загальним контролем держави, це призвело до розвитку певної ворожості до влади та бажання зберегти свою ідентичність.

Український менталітет є важливим фактором в політичній процесах в Україні, але насамперед потрібно визначитися з самим

поняттям «ментальності». Ментальність є способом мислення, складом душі, характеристикою сприйняття і тлумачення світу в системі духовного життя народу, соціальних суб'єктів, що уособлюються певними соціокультурними феноменами. Дуже вдало його трактує І. Грабовська, а саме, що поняття “mentalite” є й «умонастроєм», й «колективним уявленням», «психологією» і «складом розуму» [2, с. 61].

Вивчаючи питання української ментальності в політичному аспекті, можемо сказати, що вона має таке значення, що буде безпосередньо видно, та таке, що буде очевидним, тобто можемо підвести підсумок, що вона має наочне значення, адже як нам відомо український народ завжди славився тим, що був єдиним джерелом влади, насамперед, що нас найбільше цікавить у вивченні цієї теми – політичної. Властивості нашого національно-політичного менталітету якби обумовлюються напрямком політичного процесу в Україні, а також якістю. Проводилось дуже багато досліджень цього питання, і вдалось дійти висновку, що серед «традиційних особливостей» українського менталітету у політичних процесах виділяють декілька так званих базових та взаємопов'язаних. Серед них: егоцентризм, консерватизм, прагнення до соціальної рівності, загальна аполітичність, анархічність та ін.

Особливо хотілось би звернути увагу саме на таку рису як консерватизм, її можна гарно відстежити в тому, що українці не довіряють змінам та прагнуть зберегти те, що вже було створене. Підтвердженням цієї думки може слугувати те, що під час опитування, яке проводила служба Центру Разумкова в жовтні 2011 р. щодо рейтингів провідних політиків на той момент, результати свідчать, що найбільшу підтримку від громадян України мали Ю. Тимошенко, А. Яценюк та В. Кличко. Найбільшу кількість голосів отримала саме Тимошенко, і це при тому, що вона була звинувачена в багатьох злочинах, найбільш вона стала відома людству саме через свою фінансові махінації. Саме в цьому здавалось непримітному моменті і виявляються особливості нашого українського менталітету, у цьому випадку саме у вирішенні політичних питань, а саме це бурхлива реакція на соціальну несправедливість, а також тут ще є місце кордоцентризму. Саме з цих причин вони вважали, що Ю. Тимошенко зовсім не зробила нічого поганого, а навіть навпаки, вона в цій ситуації жертва [3, с. 8].

Досить гостро на даний момент, а саме під час війни, постало питання мови, та її значимості у повсякденному та політичному житті українців. Як ми можемо бачити, наразі це питання викликає більше суперечок та розколює народ, хоча взагалі мова повинна об'єднати суспільство.

Отже, український менталітет відіграє важливу роль у політичних процесах в Україні. Він виступає як регулятор у прийнятті політично важливих рішень громадянами. На сьогоднішній день, не дивлячись на те кризове становище, в якій знаходиться наша країна, ментальність українців поступово змінюється, вдосконалюється у прийнятті різного роду політичних рішень, але це відбувається не так швидко, як хотілося б.

Список використаних джерел

1. Поліщук І. О., Кузьменко А. О. Українська ментальність: минуле та майбутнє. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Соціологія»*. Харків, 2016. № 3. С. 227–228.
2. Грабовська І. Проблеми засад дослідження українського менталітету та національного характеру. *Сучасність*. 1998. № 15. С. 58.
3. Денисюк С. Г. Ментальна природа сучасної політичної комунікації. *Політологічний вісник* : зб. наук. праць. Київ : ІНТАС, 2011. Вип. 56. С. 352–359.
4. Завгородня Ю. В. Мовне питання як об'єкт політичного конфлікту в Україні. *Правове життя сучасної України*: у 2 т. : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) / відп. ред. Г. О. Ульянова. Одеса : ВД «Гельветика», 2019. Т. 1. С. 221–223.

Ключові слова: ментальність, українська ментальність, народ, консерватизм.

Key words: mentality, Ukrainian mentality, people, conservatism.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Завгородня Ю. В.

САМОХВАЛ АЛІНА ВІТАЛІЇВНА

студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ НА МОВНЕ ПИТАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Україна знаходиться в стані повномасштабної війни і триває вона з 2014 р. та має великий вплив на мовну політику держави. Внаслідок війни було запроваджено законодавчі зміни, що стосуються використання української мови. Зокрема, Закон «Про забезпечення функціонування української мови як державної» був прийнятий в Україні в 2019 р. Цей закон має на меті забезпечити повне, рівне та ефективне функціонування української мови як державної мови в усіх сферах життя, включаючи політику, освіту, культуру та зв'язки з громадськістю [2, с. 3].

Зокрема, він встановлює обов'язковість використання української мови у всіх сферах діяльності держави, установ та організацій, які отримують фінансування з державного бюджету. Крім того, закон передбачає заборону на дискримінацію за мовною ознакою, а також містить положення про сприяння розвитку та захисту інших мов меншин.

Закон також визначає права та обов'язки громадян у галузі використання мови. Зокрема, він встановлює право кожного громадянина на використання української мови в усіх сферах життя, а також право на одержання інформації на українській мові. Одночасно, закон передбачає обов'язок громадян, які мають державну посаду або працюють у державних установах, знати українську мову на рівні, необхідному для виконання своїх обов'язків [1, с. 115].

Закон про забезпечення функціонування української мови як державної є важливим кроком у зміцненні статусу української мови як державної мови.

Однак, є категорія громадян, які вважають, що використання української мови обмежує їх свободу виразу та спричинює незручності у міжнародних зв'язках. Вони прагнуть до більшого використання російської мови у повсякденному житті та на рівні державних інституцій. Російська мова є мовою багатьох людей на сході України, і уряд України вводив законодавчі обмеження щодо використання російської мови в деяких сферах життя, що спричинило напруження в міжетнічних відносинах. Такі дії порушують законодавство України та спричиняють мовні конфлікти та напруження в суспільстві.

У цілому, мовне питання є складною та багатогранною темою, яка потребує уваги та дискусій для забезпечення розвитку та збереження української мови як важливої складової національної ідентичності.

Забезпечення функціонування української мови – це важлива задача, яка передбачає необхідність забезпечення використання української мови як офіційної державної мови в усіх сферах життя, а також підтримку її розвитку і збереження як культурної спадщини. Цього можна досягнути такими способами:

Захист права громадян на використання української мови. Для цього важливо забезпечувати доступність української мови в усіх сферах життя, від освіти і медіа до державного управління і судової системи.

Підтримка розвитку української мови. Для цього важливо підтримувати науково-дослідну роботу з розвитку мови, популяризувати використання української мови в культурі та мистецтві, стимулювати публікацію літератури на українській мові.

Захист від впливу інших мов. Українська мова повинна бути захищена від впливу інших мов, зокрема, російської, англійської та інших мов. Це не означає, що використання інших мов повністю заборонене, але українська мова повинна мати пріоритет у державних органах, освітніх закладах, мас-медіа та інших сферах життя [4, с. 146].

Освіта та виховання національної свідомості. Освіта є ключовим елементом в забезпеченні розвитку української мови. Українська мова повинна бути вивчатися як рідна мова на всіх рівнях освіти, від дошкільної до вищої. Крім того, важливо забезпечувати можливості для вивчення української мови як другої мови для іноземців, які навчаються в Україні. Виховання національної свідомості та поваги до української культури та традицій також є важливим аспектом. Наприклад, відзначення національних свят, проведення україномовних заходів та конкурсів, організація театральних вистав на українській мові та інші заходи можуть допомогти зберегти та зміцнити українську мову та культуру [3, с. 204].

Просування української мови. Нарешті, важливим аспектом забезпечення розвитку української мови є підтримка та просування української мови в інтернеті та соціальних мережах. Розробка україномовного контенту, в тому числі ігор, сайтів та додатків, може допомогти збільшити інтерес до української мови серед молоді.

Українська мова має велике значення для збереження культурної спадщини та національної ідентичності України, тому важливо забезпечувати її функціонування та захист від протидії. В той же час, потрібно враховувати інтереси мовних меншин та забезпечувати їм можливість використовувати свою рідну мову у повсякденному житті, освіті та ділових відносинах.

Важливо зберігати мовну різноманітність та поважати права кожної мовної групи, одночасно підтримуючи розвиток української мови як державної мови України.

Список використаних джерел

1. Болкотун З. А. Функціонування української мови в наукових періодичних виданнях. Видавничий дім «Академперіодика» НАН України. 01.08.2019. С. 115–122.
2. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 31.03.2023 р. № 2704-VIII [Електронний ресурс]. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19
3. Бестерс-Дільґер Ю. Мовна політика у засобах масової інформації. *Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації*. 2-е вид. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2010. С. 201–211.
4. Брага І. І. Мовна особистість носія українсько-російського суржику в його мовних автобіографіях. *Вісник Донецького нац. ун-ту.* Серія Б «Гуманітарні науки». Вип. 1–2. 2014 С. 32–39.

Ключові слова: українська мова, мовне питання, функціонування мови, закон про забезпечення функціонування української мови як державної, війна.

Key words: ukrainian language, language issue, language functioning, law on ensuring the functioning of Ukrainian as the state language, war.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Завгородня Ю. В.

САРНИЦЬКА СОФІЯ ІГОРІВНА

студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРСПЕКТИВА ВСТУПУ УКРАЇНИ В НАТО В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Геополітичне питання залишається одним з ключових з моменту здобуття Україною незалежності. Євроатлантичний вектор розвитку став пріоритетним на шляху становлення суверенної та молодої країни, проте «імперські забаганки» Російської Федерації стосовно її впливу на пострадянському просторі заважають Україні йти своїм шляхом [1]. Сучасна українська держава позиціонує себе, як незалежна, соціальна, правова та демократична країна, на шляху якої трапляється багато перешкод, зокрема з боку Росії [2]. Вже понад 8 років Україна перебуває в стані гібридної війни з РФ. Проте, за останній рік війна перейшла

в новий стан – повномасштабний, із застосуванням великої кількості зброї, нових методів терору. Умови повномасштабної війни ставлять перед Україною набагато більші виклики та ризики щодо її безпеки та територіальної цілісності. Вступ до НАТО може стати одним з варіантів забезпечення безпеки та підвищення шансів на успішне протистояння зовнішній агресії. Однак, в умовах повномасштабної війни, вступ до НАТО стає все більш далекою перспективою.

Членство в НАТО має як позитивні, так і негативні сторони, які ми можемо побачити на прикладі Польщі. Однією з позитивних сторін можна вважати підвищення рівня безпеки країни. НАТО є військово-політичним блоком, який зобов'язується захищати своїх членів у разі агресії. Вступ до НАТО дозволить Україні отримати додатковий захист від ймовірної агресії з боку Росії або інших країн. Наприклад, після вступу до НАТО Польщі та країн Балтії, ці країни отримали сильну підтримку від інших країн-членів блоку, коли Росія агресивно поводилася в їхніх сусідніх регіонах. Негативною стороною вступу до НАТО можна вважати значні витрати на розвиток військової інфраструктури та придбання сучасного озброєння, що може вплинути на економіку країни. Наприклад, після вступу до НАТО Польщі в 1999 р., країна змушена була значно збільшити свій бюджет на оборону, щоб відповідати вимогам блоку. Це спричинило значні витрати на розвиток військової інфраструктури та придбання нового озброєння, що вплинуло на економіку країни.

Що ж до далекої перспективи – повномасштабне вторгнення на території України значно сповільнює процес вступу до НАТО і робить близьким до неможливого. Керівництво НАТО постійно декларує, що двері альянсу відкриті для України, але коли справа доходить до перемовин то ряд європейських країн виступають проти, оскільки вони бояться Росії [3]. Проте українська армія довела, що вона є однією з найпотужніших не тільки в Європі а й в світі, оскільки успішно відбиває атаки російського агресора, завдаючи йому непоправних втрат. Повна деокупація території України і вихід на офіційні кордони відкриють шлях до перемовин щодо членства України в Північноатлантичному альянсі. Звичайно ці перемовини будуть тривати деякий час, тому що всі 30 країн-учасниць альянсу повинні будуть підтвердити свою згоду на вступ України у НАТО, але це завдання є цілком реальним.

В підсумку, вступ України до НАТО в умовах повномасштабної війни може бути важливим заходом на шляху до забезпечення безпеки та територіальної цілісності країни. Однак, він повинен бути заснований на відповідних критеріях та стандартах, а також на широкій міжнародній підтримці та співпраці з іншими країнами. Важливо також зазначити, що вступ до НАТО не є панацеєю на всі проблеми та загрози, які можуть виникнути у військовій сфері. Воно не забезпечує 100 % захист від зовнішньої агресії та не гарантує вирішення політичних та економічних проблем країни. Проте, вступ до НАТО може стати важливим кроком на шляху до забезпечення безпеки та стійкості України у військово-політичній сфері.

Список використаних джерел

1. Чупрій Л. В. Євроінтеграційні та євроатлантичні перспективи України в світлі сучасних геополітичних викликів. *Регіональні студії.* 2022.
2. Завгородня Ю. В. Особливості політичного конфлікту в трансформаційних умовах: на прикладі України. *Актуальні проблеми політики.* 2018. № 61. С. 226–227.
3. Біль Іренеуш. Оборонний союз ЄС: що зміниться в системі безпеки Європи. URL: https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/11/22/7073944/

Ключові слова: повномасштабна війна, Україна-НАТО, вступ до НАТО, євроатлантичний шлях, геополітика.
Key words: full-scale war, Ukraine-NATO, joining NATO, Euro-Atlantic path, geopolitics.
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Завгородня Ю. В.

СЕДУН МІЛАНІЯ ВІТАЛІЇВНА

студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАРОДЖЕННЯ ТА ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

У сучасних умовах важко уявити суспільство без політичних партій, невід'ємного атрибута представницької демократії. Політичні партії є активними учасниками політичного життя, і партійна конкуренція часто визначає напрямок національного розвитку. Однак політичні партії не відразу стали повноцінними політичними інститутами, здатними впливати на державну владу. Становлення і функціонування партійних інститутів має складну багатовікову історію.

Вже в античні часи (в Греції та Римі) існували своєрідні політичні утворення – партії, які захищали інтереси окремих груп суспільства чи тимчасово створювалися для підтримки окремих осіб [4].

Аналогічні угруповання виникали й у період європейського Середньовіччя. Наприклад, відома боротьба партій «чорних» (феодалів-нобілів) і «білих» (багатих городян) у Флоренції в XI ст. [4].

За М. Вебером, розвиток політичних партій проходить три етапи:

1. Дворянство – Партія – це клан, який об'єднується навколо правлячої еліти, включаючи вище оточення правителя.

2. Етап політичних клубів – під впливом складних суспільно-політичних структур організації політичних партій та ідейно-політичні структури прояснюються і стають політичними клубами.

3. Етап виникнення масових політичних партій, який характеризується великою партійністю, сильною організованістю, великим впливом у масах [3].

Запровадження загального виборчого права ознаменувало участь широких верств населення в політиці та початок формування сучасних масових політичних партій. Перші з них виникли в основному в результаті об'єднання місцевих виборчих комісій, які забезпечують підтримку представників, в єдину організацію. Однак, на відміну від політичних клубів, політичні партії вже не обмежуються підтримкою соціально впливових кандидатів і збором коштів, необхідних для проведення кампанії, а все більше зосереджуються на впливі на маси, залицянні виборців і залученні якомога більшої кількості членів. до своїх лав [1, с. 52].

До кінця XIX ст. масові партії діяли в Англії (ліберали і консерватори), а також у Західній континентальній Європі (соціал-демократи). Заснована в 1861 р. Асоціація реєстрації виборців вважається першою масовою політичною партією Великобританії. У 1863 р. з'явилася перша масова робітнича політична партія – Загальнонімецький робітничий союз (нині Німецька соціал-демократична партія) [1, с. 2].

Процес утворення політичних партій не оминув і українські землі, вони виникли на межі XIX–XX ст. І має регіональні особливості. Так, у центральній Україні діють як загальноросійські, так і українські партії, в західних областях діють українські, а в південних областях загальноросійські переміщують українські [1, с. 4].

Необхідно зазначити, що теоретичні уявлення про політичні партії, їх сутність та роль в державі та суспільстві залежали від реальних умов існуючої епохи, а також обумовлювались загальним розвитком політико-правової теорії, уявлень про суспільний та державний устрій у різні історичні періоди, розвитком концепцій прямої демократії, парламентського представництва тощо [3, с. 11].

Отже, політичні партії пройшли довгий шлях розвитку. На мою думку, причинами виникнення партій була необхідність захисту соціальних, національних, а можливо навіть релігійних інтересів і звичайно ж цілі, пов'язані з виборчою діяльністю.

Список використаних джерел

1. Політологія : навч. посіб. / М. П. Гетьманчук, В. К. Грищук, Я. Б. Турчин. Київ : Знання, 2010. 415 с.
2. Основи сучасної політології : підручник / М. В. Цюрупа, В. С. Ясинська. Київ : Кондор, 2009. 354 с.
3. Політичні партії: теорія та функціональні практики : навчальний посібник / О. В. Новакова, Г. С. Агафонова, А. С. Моїсеєва, П. А. Струнін. Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. 300 с.
4. Вегеш М. М. Політологія : підручник. Київ : Знання, 2008. 384 с.

Ключові слова: політична партія, поява, розвиток, утворення.
Key words: political party, emergence, development, formation.
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Завгородня Ю. В.

СІНЬКОВСЬКА ВІТАЛІНА ВАСИЛІВНА

студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПЕРЕДУМОВИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО СЕПАРАТИЗМУ В ШОТЛАНДІЇ

Сучасний світ характеризується динамічними процесами та змінами, які впливають на долі держав та людей. Сепаратизм посідає одне із важливих місць у цих процесах та є об'єктом дослідження науковців. Складність вивчення та аналізу сепаратизму обумовлена тим, що не існує єдиного його визначення, а науковці визначають його і «як спосіб розв'язання проблеми, і як рух за територіальне відокремлення, і як політика та практика діяльності суспільно політичних рухів» [1].

Однією із найцікавіших країн для досліджень у сфері політики та сепаратизму виступає Шотландія. Вона є частиною об'єднаного королівства Великобританії та Північної Ірландії. Шотландія та Англія пов'язані між собою, ще за часів Середньовіччя ці дві країни не один раз воювали, та досить часто вирішували свої конфлікти за допомогою династично-монархічних шлюбів. Врешті решт сьогодні, англійсько-шотландська монархія є однією із найдавніших (більше тисячі років) інституцій у політичній системі країни.

Після поразки у війні проти англійців, у 1707 р. Шотландія остаточно увійшла до складу Великобританії. У 1997 р. Шотландія отримала статус обмеженої автономії у складі Великобританії, а ще через два роки країна отримала власну виконавчу владу та парламент. Під контроль шотландської влади відійшли такі сфери: освіти, транспорту, охорони здоров'я, культури та охорони навколишнього середовища. Парламент Англії регулює лише фінансове планування, соціальну політику та зовнішню політику.

Здавалося б, ситуація в країні стабільна, економіка на високому рівні. Однак у шотландців з кожним роком все більше виникало бажання отримати свою незалежність, у ХХ ст. сепаратистські рухи виникали все частіше. Однак слід зазначити, що шотландські сепаратисти, не застосовують в своїй боротьбі терористичні тактики, усе відбувається в межах закону за допомогою мирних протестів, референдумів та різноманітних акцій. Шотландці – це справжній народ, який має величну історію, культуру, загальнонаціональних героїв, міфи та свою етнічну територію.

Серед причин виникнення сепаратистських рухів у Шотландії можна виокремити:

– відновлення історичної несправедливості, повернення своїх етнічних територій у статус незалежної держави;

– початок втрачання своєї ідентичності шотландським народом, а саме – мови, під владою Англії. Адже усі культурні та політичні справи вирішувалися у Лондоні, письменники та науковці змушені були писати англійською мовою, таким чином вони ставали частиною англійської культури та національного спадку;

– бажання самостійно вирішувати долю держави на міжнародній арені;

– економічні та фінансові питання. Наприклад, шотландці вимагають від уряду Лондону залишити в їх країні всі прибутки від видобутку нафти (знаходиться на території Шотландії).

Таким чином, Шотландія – це країна з особливим урядом, формою правління та статусом серед інших країн світу. Політична система країни еволюціонувала з часом і кожний монарх, політичний та громадський діяч зробив певний внесок в її економічну розбудову, впровадження та закріплення демократичних цінностей.

Список використаних джерел

1. Місяйло Д. Феномен поняття сепаратизму в політичній науці. *Міжнародний науковий вісник*. 2019. Випуск 1–2 (19–20). С. 256–265. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/30175/1/ФЕНОМЕН%20ПОНЯТТЯ%20СЕПАРАТИЗМУ%20В%20ПОЛІТИЧНІЙ%20НАУЦІ.pdf
2. Система державного управління Сполученого Королівства Великобританії і Північної Ірландії: досвід для України / уклад. П. Крайнік ; за заг. ред. Ю. Ковбасюка. Київ : НАДУ, 2011. 48 с.
3. Act of Union. URL: https://www.legislation.gov.uk/aosp/1707/7/contents

Ключові слова: Шотландія, сепаратизм, монархія, політика.
Key words: Scotland, separatism, monarchy, politics.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Милосердна І. М.

УДОД ВІКТОРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ТЕРОРИЗМ У СИСТЕМІ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

У зв'язку з подіями в Україні, які відбуваються останнє десятиріччя, можна сказати, що національна безпека все більше страждає від тих чи інших загроз. Це стосується не лише України, а й світу загалом. Експертами відзначається, що ситуація в світі погіршується, зростає нестабільність, конфліктний потенціал та військова небезпека. Будь який політичний конфлікт містить небезпеку для розвитку суспільства [4, ст. 63].

Посилюється напруженість, яка відбувається через активне розгортання глобальної економічної кризи. Вважається, що наслідки кризи знаходять свій прояв не лише в економіці та соціальній сфері, а й, великою мірою, відображаються на міжнародних відносинах.

А саме, загострюється боротьба за лідерство у світі, посилюється гонка за якістю озброєнь, знижується роль структур та правових механізмів, що забезпечують безпеку в міжнародному масштабі [1].

Окрім світової кризи, політичної нестабільності в світі, загроза стати осередком між війнами головуючих держав, намагання США втягнути Україну в НАТО, війни між Україною та Росією, міжнародної злочинності не варто забувати про тероризм, від якого страждають багато країн світу.

Так як існує більше сотні визначень поняття тероризм, доцільним було б виокремити те значення, яке найбільш доцільно б пояснило вплив тероризму саме на внутрішню безпеку держави. У широкому сенсі, тероризм – це використання або загроза застосування насильства для досягнення політичної, релігійної або ідеологічної мети [3, ст. 90].

Державний тероризм – це насилля з боку держави, яке не має законодавчого або судового забезпечення та може практикуватись державними силовими структурами як всередині держави (проти її внутрішніх ворогів) та за її кордонами – аж до проведення спеціальних операцій проти інших держав [5].

Фактично, можна сказати, що Україна вже страждає від тероризму з боку Росії на протязі майже десятиріччя. Особливо, з моменту нападу 24 лютого 2022 р., в цьому переконався весь світ остаточно. Багаторазові ракетні напади, намагання захватити територію України, масове вбивство мирного населення, катування та інше – є проявом російського тероризму.

Треба розібратись, чи є напад Росії на Україну війною чи це саме тероризмом? Ще раз треба переглянути визначення державного тероризму, де можна дійти до висновку, що в глобальному розумінні, напад на Україну є саме активним проявом тероризму – так, за словами президента Росії, в Україні має місце проведення саме «спеціальної операції» і існування війни прямо заперечується. Тобто, Російська Федерація намагається приховати свою фактичну діяльність, постійно наполягаючи на тому, що метою військової діяльності на території України є саме захист власних земель та знищення так званих нацистів.

За умови прийняття реальності, можна було б казати саме про війну між двома державами., але саме через відсутність даного, механізм притягнення Росії до міжнародної відповідальності значно ускладняється [2, ст. 2].

Суб'єктами, які, відповідно, здійснюють боротьбу з тероризмом в Україні у межах наданої їм компетенції є:

1) Служба безпеки України;
2) Міністерство внутрішніх справ України;
3) Міністерство оборони України;
4) центральні органи виконавчої влади (міністерства та відомства;
5) центральний орган виконавчої влади;
6) центральний орган виконавчої влади;
7) Управління державної охорони України.

Наразі, на меті даних суб'єктів є саме подолання російської агресії на територіях нашої держави, забезпечення миру для цивільного населення, сприяння допомоги від інших керуючих держав, активізація міжнародних установ, організацій в аспекті підтримки скрутного становища України. Наразі, подолання російського тероризму

є першочерговим завданням не лише для нашої держави, а і для всього світу.

Список використаних джерел

1. Бальжик О. Терор чи тероризм: чому важливо визначити, що саме вчиняє Росія в Україні? 2023 [Електронний ресурс]. URL: https://www.helsinki.org.ua/articles/teror-chy-teroryzm-chomu-vazhlyvo-vyznachyty-shcho-same-vchyniaie-rosiia-v-ukraini/
2. Максименко Н. М. Сучасний тероризм: виклики і загрози для України. Запоріжжя, 2018. Ст. 3. URL: http://juris.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/2_2018/4.pdf
3. Вінічук М. В., Наконечна Н. В. Міжнародний тероризм як загроза національній безпеці України *Соціально-правові студії*. 2019. Вип. 1 (3). С. 88–93. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/2593
4. Завгородня Ю. В. Трансформаційні уявлення про конфлікт в політичних процесах. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голова ред. ради), та ін ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 69. С. 61–64. DOI: https://doi.org/10.32837/app.v0i69.13035

Ключові слова: тероризм, війна, російський напад, суб'єкти боротьби з тероризмом.

Key words: terrorism, war, russian attack, subjects of the fight against terrorism.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Завгородня Ю. В.

ФЕДЮНІНА АЛІНА ІГОРІВНА

студентка 1-го курсу магістратури факультету політології, психології, соціології,
Національного університету «Одеська юридична академія»

МАНІПУЛЯЦІЙНА СКЛАДОВА ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Військова агресія РФ проти України актуалізувала проблематику, пов'язану з інформаційною війною, поставила у порядок денний питання протидії ворожій дезінформації, маніпуляціям тощо. Тож розглянемо даний аспект в узагальненому сенсі, визначаючи роль маніпуляційної складової у будь яких політичних процесах.

Політична маніпуляція являє собою комплекс дій, результатом яких є психологічний, організаційний та ідеологічний вплив на масову свідомість, заради корегування суспільних думок, настроїв та поведінки в обраному напрямі. Такий вплив забезпечує контроль свідомості населення, фіксацію потрібних стереотипів, міфів та іміджів, які включають механізми психічного автоматизму. Політичні маніпуляції спотворюють образ конкурентів, маскують реальні мотиви дій суб'єкта, шляхом приховування або викривлення інформації у потрібному ракурсі. Основа

маніпуляції – використання очікувань та емоцій людей, як базису прихованого керування їх поведінкою у власних цілях.

Структурним елементом маніпулятивного процесу виступає суб'єкт як сторона, що ініціює та здійснює вплив і є ефективним його реалізатором, тобто, джерелом практично-політичної активності, спрямованої на об'єкт. Це особа чи група осіб з широкими можливостями впровадження своєї волі, на користь якої і здійснюється політичний вплив та маніпулювання.

Суб'єктом політичного маніпулювання може виступати певна політична сила: як фізична особа – окремий політичний діяч або державний службовець, так і юридична особа, політична партія, політичне об'єднання, державна структура тощо, як в інституційному, так і в позаінституційному форматі.

Також важливою складовою маніпулятивних взаємодій виступає об'єкт маніпулювання. Під об'єктом політичного маніпулювання розуміють як окрему людину, так і певну спільноту людей, які потенційно можуть виступати в ролі учасників реалізації інтересів суб'єкта маніпуляції. Об'єктом маніпулювання часто виступає та частина суспільства, що фактично відсторонена від реальної участі в політичному житті і не має доступу до ключових джерел інформації та не володіє достатньою компетентністю для адекватної оцінки такої інформації.

У процесі взаємодії цих структурних елементів політичного маніпулювання можна виділити три групи факторів, що визначають напрям даного процесу та обумовлюють результати його впливу в політичному житті суспільства.

Першу групу можна позначити як технологічні фактори, тобто ті, які безпосередньо пов'язані зі змістом та структурою маніпулятивних технологій, які використовуються суб'єктом для здійснення впливу на людину.

Друга група поєднує зовнішні фактори інформаційно-комунікаційних ситуацій, які підвищують або знижують дієвість маніпулятивної дії. Це, наприклад, технічний стан інформаційних каналів, якість звуку, зображення, комфортність оточення, відсутність або наявність відволікаючих чинників, спроможних знижувати увагу чи погіршувати сприйняття.

У третю групу включають внутрішні, власне психологічні фактори, що визначають здатність людини піддаватись впливу. Їх умовно поділяють на дві підгрупи. До першої підгрупи відносять ситуативні фактори, пов'язані безпосередньо з конкретною інформаційно-комунікаційною ситуацією. Це, зокрема: психічні стани, спричинені перебуванням людини в натовпі; різноманітні стресові фактори, які визначені участю у групових дискусіях, переговорах тощо, а також обумовлені перебуванням в екстремальних умовах. До другої підгрупи відносять позаситуативні фактори, такі як: стійкі психологічні характеристики, індивідуально-особистісні особливості людини, що впливають на можливість маніпуляції нею, наприклад, схильність до навіюваності, слабка критичність, високий рівень підозрілості

і недовірливості, інші риси характеру, здатні сприяти маніпулятивним впливам.

За визначенням політолога Олександра Бойко «маніпулювання як специфічна форма політичного впливу виконує наступні функції:

– інформаційна функція: отримання, інтерпретування, розповсюдження відомостей про найважливіші для громадян і органів влади події;

– функція набуття впливу: увага до проблем громадян і обіцянки щодо їх вирішення, дослідження установок партнера по спілкуванню, з метою впливу на його поведінку та дії;

– функція встановлення контролю над свідомістю: впровадження у суспільну свідомість необхідних стереотипів, міфів, які в потрібний момент ввімкнуть дію механізмів психічного автоматизму;

– функція регулювання: спрямування поведінки та дій об'єкта політичного маніпулювання у потрібному для маніпулятора напрямі, відволікання жертви від достовірної інформації і наведення її на більш вигідну, часто неправдиву інформацію;

– провокативна функція: створення у потрібний момент конфлікту з партнером по політичному спілкуванню або опонентів;

– функція маскування: приховування справжніх намірів шляхом замовчування, перекручування достовірної інформації, яка необхідна партнерові по політичному спілкуванню для прийняття вигідних рішень;

– захисна функція: використання маніпулятивних засобів та дій під час атаки супротивника у ситуації дефіциту психологічних та матеріальних ресурсів;

– адаптивна функція: адаптування маніпулятивної стратегії до конкретної ситуації та особливостей партнера по політичному спілкуванню;

– мобілізаційна функція: формування комплексу ресурсів (інформаційних, мотиваційних, емоційних), які забезпечують необхідну політичному маніпуляторові дію чи бездіяльність об'єкта маніпулювання» [1, с. 223].

Таке широке функціональне призначення і обумовлює значну роль, яку відіграє політичне маніпулювання у всіх політичних процесах. Це робить вивчення комплексу питань, пов'язаних з даним явищем, не лише актуальним, а теоретично та практично значущим. А для України на сучасному етапі це питання інформаційної безпеки як елементу захисту в гібридній війні, яку розв'язала і веде РФ. Тож протистояти маніпуляціям важливо і необхідно для досягнення перемоги над зовнішнім ворогом та його внутрішніми агентами впливу.

Список використаних джерел

1. Бойко О. Д. Політичне маніпулювання. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.

Ключові слова: маніпуляція, політика, вплив, держава.
Key words: manipulation, politics, influence, state.

Науковий керівник: к. іст. н., доцент Кормич А. І.

ЧАЙКА СОФІЯ ІГОРІВНА

студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЛЬ МОЛОДІ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Молодь відіграє важливу роль у формуванні та розвитку політичного життя. Вона уособлює потенціал сили змін, що формує модель суспільства майбутнього. Однак, при цьому існують як можливості, так і певні виклики, пов'язані з участю молоді в політиці, що визначатимуть даний процес.

Одним з головних викликів є політична апатія серед частини молоді. Багато молодих людей відчувають відстороненість від політики і не вірять у здатність вплинути на зміни. Це нерідко спричинено низьким рівнем довіри до політичних інститутів, браком розуміння сучасних політичних процесів або відсутністю ефективних каналів комунікації влади з молоддю.

З іншого боку, існують численні можливості для участі молоді у політиці. Молодь здатна привнести нові ідеї, енергію та інновації у політичний процес. Вона може бути потужною силою для просування соціальних змін. Адже, на сучасному етапі суспільного розвитку, молоді політичні активісти можуть використовувати соціальні мережі та інші інноваційні інструменти комунікації, щоб об'єднувати молодих людей та підтримувати політичні рухи, які є суб'єктами політичних процесів.

Але, щоб стимулювати таку активність молодого покоління у політиці, необхідно вжити деяких заходів. Зокрема, громадянська політична освіта має бути включена до шкільних та університетських програм. Також необхідно сприяти молодим людям долучатись до діяльності політичних партій та громадських організацій.

Важливо створити сприятливе середовище, де молоді люди будуть мати можливість висловлювати свої погляди, брати участь у прийнятті рішень і впливати на політичний розвиток.

Крім того, потрібно постійно приділяти увагу доступності інформації про політичні процеси та розширенню можливостей участі молоді в політиці. З цією метою інтернет, соціальні мережі та інші цифрові інструменти можуть використовуватися для поширення інформації та включення молоді у політичні дискусії.

Також важливо створити належні умови для молодих політичних лідерів. Це може набувати різних форм підтримки молодіжних політичних організацій, навчання лідерським навичкам, наставництво та менторство з боку досвідчених політиків тощо.

Загалом, молодь має великий потенціал для формування та розвитку політичного життя. Її активна участь може прискорити зміни. Але для цього потрібно створити сприятливе середовище, забезпечити доступність інформації та підтримку молодих політичних лідерів.

Крім викликів та можливостей, пов'язаних з участю молоді в політиці, також варто врахувати деякі інші аспекти. Виділимо деякі з них, на яких наголошують дослідники [1; 2; 3].

- Політична свідомість: Молодь повинна розуміти важливість політики і її вплив на суспільство. Освіта і інформаційна грамотність є ключовими для розвитку політичної свідомості молоді. Необхідно сприяти розвитку критичного мислення, аналітичних навичок та здатності до обґрунтованого висловлювання своїх поглядів.
- Гендерна рівність: Важливо забезпечити рівні можливості участі для молодих чоловіків та жінок у політичному процесі. Нерівність у представленості та впливі гендерних груп у політиці є проблемою, яку потрібно вирішувати шляхом заохочення жінок до участі, розробки спеціальних програм, а в ряді ситуацій і квотування.
- Соціальні проблеми: Молодь зазвичай стикається з рядом соціальних проблем, таких як: складності працевлаштування, недоступність житла чи економічна нестабільність. Політичне включення молоді має враховувати ці проблеми та використовувати їх як джерело мотивації для залучення молодих людей до політичної діяльності.
- Глобальні виклики: Молодь також стикається з глобальними проблемами, такими як: екологічні проблеми, міжнародні конфлікти, питання міграції. Молодь має можливість впливати на глобальну політику через активну участь у міжнародних організаціях та громадських рухах.
- Мережева активізація: Молодь має доступ до соціальних мереж та інших онлайн-інструментів, що дає можливість вести активну громадську діяльність та підтримувати віртуальні спільноти зі співрозмовниками з усього світу. Це дозволяє молодим людям знаходити союзників, збирати інформацію та розвивати кампанії, що спрямовані на зміну політики.
- Інновації та технології: Молодь може вносити нові ідеї та розробляти нові технології, що допоможуть вирішувати складні соціальні та політичні проблеми. Наприклад, молодіжні організації можуть створювати нові інтернет-інструменти, щоб збирати дані про популярність різних політичних поглядів серед молоді, проводити опитування та віртуальні дискусії.
- Недовіра до політики: Молодь буває скептичною до політики та державних інституцій. Це може бути пов'язано з недостатнім розумінням політичних процесів та механізмів управління, а також зі стереотипними уявленнями про політиків як про недостатньо чесних та корумпованих. Однак, через активну участь у політичному процесі, молодь може змінювати цю ситуацію, створюючи нову генерацію політиків, які працюють на користь громадськості та відкриті до діалогу.

Отже, підвищення ролі молоді у формуванні та розвитку політичного життя, потребує їхньої активної участі у політичному процесі, забезпечення репрезентації їх інтересів та голосу у прийнятті рішень. Для цього необхідно створити умови для політичної освіти

та підвищення рівня політичної свідомості молоді, сприяти їхньому залученню до політичних організацій та процесів, розвивати лідерські навички тощо.

Крім того, молодь має використовувати новітні технології для мобілізації та організації, привертати увагу громадськості до важливих питань та просувати свої ідеї через медіа та онлайн-платформи. Важливо також залучати їх до міжнародних дискусій та діалогів щодо глобальних викликів.

Загалом, молодь має впливати на політичне життя та привносити зміни у суспільство. І для досягнення цього потрібно створити сприятливе середовище, враховуючи їхні потреби та інтереси; забезпечити доступ до інформації та можливостей участі, а також підтримувати їхню активну громадську діяльність та лідерство.

Список використаних джерел

1. Авазян М. Р. Роль молоді в політиці [Електронний ресурс]. URL: https://vseosvita.ua/
2. Злобіна О. Молодь і політика: соціологічні парадокси та українські реалії [Електронний ресурс]. URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/
3. Ставлення молоді до політики [Електронний ресурс]. URL: https://osvita.ua/

Ключові слова: молодь, довіра, молодіжна політика, політичне життя.
Key words: young people, trust, youth policy, political life.
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Краснопольська Т. М.

ЧУБІРКО ВІКТОРІЯ МИХАЙЛІВНА

студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОЛІТИЧНА КОРУПЦІЯ У ВИБОРЧОМУ ПРОЦЕСІ

В останні десятиліття корупція в Україні привернула широку увагу. Корупція пронизала всі сфери суспільних відносин і стала найбільшою перешкодою для подальшого розвитку демократичних країн. Якщо розглядати корупцію як соціальне явище, то можна сміливо стверджувати, що вона має виразне політичне забарвлення: результат дій влади, що визначає характер публічної влади шляхом впливу на формування та функціонування владних інститутів. Можна сказати, що корупція – це політичне явище, оскільки державна влада – це політична система. На жаль, корупція є загальновизнаним явищем [1].

«Корупцією є обіцянка / пропозиція особи використати службову владу та пов'язані з нею можливості для одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб або прийняття такої вигоди, або обіцянка / пропозиція чи пропозиція неправомірних відповідно ст. 4 Закону «Про засади запобігання корупції» особа, зазначена у ч. 1, надає вигоду або на замовлення іншої фізичної чи юридичної особи з метою та пов'язаною з цим можливістю спонукати цю особу до незаконного використання наданих їй службових повноважень» [2].

Політична корупція – це поведінка виборних осіб, покликаних виконувати функції держави (наприклад, депутатів), які відходять від обов'язків та прав (інколи мандату) державної посади для того, щоб отримати особисту вигоду. Також до політичної корупції відносять фінансування виборчої кампанії, яке передбачає надання фінансових або інших ресурсів приватним особам чи партіям в обмін на відповідне ставлення тих, які перемагають на виборах; підкуп виборців і посадовців, залучених до виборчої кампанії (купівля голосів, роздавання гречки бабусям перед виборами.); залучення державних посадовців для організації подій кампанії (наприклад, примушування всіх працівників державної агенції голосувати за певного кандидата), негласна витрата публічних коштів на потреби правлячої партії (наприклад, оплата виборчої кампанії за кошти держави, понад встановлені законом межі) або використання державних підприємств для надання ресурсів партії посадовця (наприклад, використання державних телеканалів) тощо [2].

Політична корупція у виборчому процесі в гіршому випадку ігнорується, а в кращому – неохоче виправдовується. Для політиків ця тема табу, вони старанно її уникають, але дуже важливо щоб політичні діячі, як судові та правоохоронні органи, у своїй діяльності були незалежні від можливого впливу зі сторони інших [4].

Політична корупція під час виборчого процесу, на жаль, є значною проблемою, яка підриває демократію та справедливе представництво. Суворі антикорупційні заходи, такі як прозорість фінансування кампаній, незалежний моніторинг виборів та ефективне правоохоронне забезпечення, є важливими для боротьби з такими проблемами. Однією з організацій, яка сприяє проведенню чесних і вільних виборів, є Бюро демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ. БДІПЛ надає експертні поради, тренінги та підтримку виборчим органам, громадянському суспільству та іншим зацікавленим сторонам, щоб допомогти забезпечити проведення виборів у чесний, прозорий та інклюзивний спосіб [3].

Отже, політична корупція є серйозною загрозою для демократії та справедливості у виборчому процесі. Щоб запобігти цьому, можна застосовувати такі заходи, як прозорість фінансування політичних партій та виборчих кампаній, підзвітність виборчих комісій та процесу голосування, а також активну протидію корупції. Важливо також, щоб виборче законодавство та процес були справедливими та забезпечували дотримання прав людей під час виборів.

Список використаних джерел

1. Гошовська В. А. Політична корупція як об'єкт наукового дослідження. *Держава та регіони. Серія «Державне управління»*. 2018. № 2 (62). С. 4–11. URL: http://www.pa.stateandregions. zp.ua/archive/2_2018/3.pdf
2. Закон України «Про засади запобігання корупції» від 07.04.2011 р. №3206-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/3206-17
3. Погрібна В. Л. Політична корупція у виборчому процесі. *Вісник*

Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». Харків, 2015. № 3. С. 240–242.
4. Завгородня Ю. В. Трансформаційні уявлення про конфлікт в політичних процесах. *Актуальні проблеми політики* : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голова ред. ради), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (виконавч. ред.), Т. М. Краснопольська (виконавч. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 69. С. 61–64. DOI: https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1303

Ключові слова: політична партія, корупція, виборчий процес, політики, політологія.
Key words: political parties, corruption, electoral process, politicians, politology.
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Завгородня Ю. В.

ЯРЕМЧУК ВЛАДИСЛАВ ІВАНОВИЧ,
КОНОВАЛЬЧУК ТЕТЯНА АНАТОЛІЇВНА

студенти 3-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ЗАГРОЗИ: ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА СПОСОБИ ЇХ ПОДОЛАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Збройне вторгнення Росії в Україну та анексія Криму виявили необхідність дослідження специфічних видів загроз, таких як етнополітичні загрози розвитку держави та суспільства, а також виявлення їх основних причин та наслідків. Починаючи з подій 2014 р. активний потенціал етнічних елементів, тобто окремих етнічних спільнот часто є інструментом у руках окремих суб'єктів суспільно-політичного процесу, який використовується для задоволення власних інтересів всупереч національним інтересам держави. В Україні такими загрозами є політизація етнічних груп, міжетнічні та етнополітичні конфлікти, прояви етнічного радикалізму, такі як етнічний сепаратизм та національна незалежність. Тому, щоб запобігти деструктивному впливу на суспільно-політичний процес внаслідок реалізації таких загроз, необхідно уникати таких причин, що викликають обурення суспільства [1].

Актуальність проблеми полягає в тому, що в Україна – країна з населенням у кілька мільйонів людей, які належать до різних етнічних груп. Це може призводити до конфліктів і напруженості в етнополітичній сфері. Етнополітичні загрози можуть виникати з різних причин, таких як націоналізм, дискримінація, етнічні стереотипи, асиміляція та етнічні конфлікти. Виникнення етнополітичних загроз може мати серйозні наслідки для суспільства, такі як погіршення міжетнічних відносин, зростання конфліктності,

зниження економічного розвитку та загрози національній безпеці. Подолання етнічних загроз є важливим завданням для держав і суспільства в цілому.

Проблема забезпечення етнополітичної безпеки залишається як ніколи актуальною на порядку денному етнополітики України. Ця проблема має як теоретичний, так і практичний характер. Український етнополітолог М. Вавринчук слушно зауважує, що поняття етнополітичної безпеки в українській етнополітиці, незважаючи на його важливість, ще не набуло повної теоретичної розробки [2, с. 8].

Для досягнення ефективного забезпечення етнополітичної безпеки потрібно розробити концепцію, яка б відповідала сучасним викликам та умовам, враховуючи специфіку українського суспільства. Однією із доволі складних ситуацій серед представників усіх народів, проживаючих на території України є в кримських татар, які через анексію Криму втратили свою територію, права та мають доволі хитке положення в українському суспільстві, хоча українська влада всіляко сприяє їх представництву (на території України функціонує меджліс кримських татар), підтримуючи їх мову та культуру [3, с. 27–29].

Також, доволі складна ситуація є в Закарпатті, де проживає значна частина угорського населення. Проблема в цьому регіоні виникає, через небажання етнічних угорців до асиміляції чи інтеграції з українським суспільством та державою в цілому. На фоні цих розбіжностей активно втручається в справи регіону Угорщина, яка під егідою захисту угорського населення підриває національні інтереси та наше суспільство, і саме тому цьому регіону потрібно приділяти особливу увагу при формуванні методів боротьби з етнополітичними загрозами, які періодично виникають в цьому регіоні та завдають небезпеку територіальній цілісності України. Найскладніша наразі ситуація серед російської національні меншини в Україні, яка з 2014 р. стала плацдармом для підриву національної безпеки в Україні РФ, яка використала російську меншість та проросійську спільноту для анексії українських територій, та підриву влади й суспільства, тому політика нашої держави повинна бути спрямована на недопущення антидержавних настроїв серед цієї групи населення шляхом зменшення соціокультурного впливу цієї етнічної меншини [4, с. 265–266]. Універсальна концепція повинна містити чітке визначення поняття етнополітичної безпеки, описувати загрози та виклики, з якими стикається Україна, та надавати рекомендації щодо заходів з забезпечення етнополітичної безпеки в країні.

Отже, для досягнення етнополітичної безпеки необхідно розробляти та реалізовувати комплексні заходи, спрямовані на забезпечення прав та інтересів національних меншин. Це може бути досягнуто шляхом розробки та прийняття законів, що забезпечують права національних меншин, а також створення умов для збереження їхньої культурної та мовної ідентичності. Поряд з цим, важливо проводити ефективну політику щодо інтеграції національних меншин у суспільство. Це може бути досягнуто шляхом забезпечення рівних можливостей щодо доступу до освіти, праці та інших сфер життя, а також підтримки

культурних та освітніх ініціатив національних меншин. Крім того, важливо враховувати інтереси та потреби різних етносів під час формування та реалізації державної політики. Для цього можуть бути створені спеціальні консультативні органи, які забезпечують участь представників національних меншин у процесах прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Червеняк К. Т. Причини виникнення та реалізації етнополітичних загроз у сучасній. *Регіональні студії.* 2018. № 14. С. 63–69. URL: http://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/14/14.pdf
2. Вавринчук М. П. Етнополітична безпека у системі національної безпеки України на етапі сучасного державотворення : монографія. Київ : Правова єдність, 2009. 228 с.
3. Парахонський Б. Кримськотатарська проблема: сучасний стан і перспективи вирішення. *Кримські студії.* 2000. № 1. С. 25–35.
4. Політичний процес в Автономній Республіці Крим: особливості, суперечності, прорахунки (1991–2014 рр.). *Аналітична доповід*ь. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. 304 с.

Ключові слова: етнополітична безпека, етнополітичні загрози, етнополітичні конфлікти, етнонаціональна політика.
Key words: ethnopolitical security, ethnopolitical threats, ethnopolitical conflicts, ethnonational politics.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Краснопольська Т. М.

ЯШАН НАДІЯ ЮРІЇВНА

студентка 3-го курсу
Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту
Національного університету «Одеська юридична академія»

МІГРАЦІЯ, ЕВАКУАЦІЯ, ДЕПОРТАЦІЯ ТА ГЕНОЦИД УКРАЇНЦІВ – РЕАЛІЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Російська агресивна війна, яку диктатор в. путін розпочав 24 лютого 2022 р. назвавши її «Спеціальною військовою операцією» призвела до найбільш масштабної міграційної кризи XXI ст. Справжньою метою цієї війни імперського режиму є знищення не тільки української державності, а також українців як етнос, культуру, мову, звичаї, традицій, а також повністю русифікувати лояльну до путінського режиму частину українського населення, здійснити фальсифікацію історичного минулого нашого народу.

Насадження уже тривалий період часу наративу путіним, що Україна – штучна держава, створена В. Леніним, що вона недодержава, антиросія, що вона частина росії, і тому треба відновити історичну справедливість.

У період війни відбулись значні зміни щодо громадянської

ідентичності мешканців України. Як зазначено в колективній монографії «Українське суспільство в умовах війни, 2022», відбувається прискорене формування консолідованої колективної ідентичності українців у поєднанні із відчутним зменшенням регіональних відмінностей стосовно ставлення до історичних та геополітичних орієнтацій [1, с. 284].

Окупація російською армією значної території нашої держави викликали значне переселення, міграцію українців у безпечніші регіони.

За даними дослідницької компанії Craolus Research кожен третій українець став мігрантом за 11 місяців [2].

У цьому дослідженні зазначається, що віра в перемогу України залишається на високому рівні – 87 % українців в ній впевнені [2].

Згідно інформації Управління верховного комісара ООН у справах біженців станом на 24 січня 2023 р. в Європі перебуває 7 млн 996 тис. українських біженців, з яких 4 млн 453 тис. зареєстровані в різних програмах національного захисту 46 країн Європи. Однак сюди не враховані 2,9 млн українців в Білорусії і росії, хоча ці дані важко піддаються підрахунку, адже держава-терорист їх фальсифікує [3].

Найбільше прийняла наших біженців Польща майже 1 млн 900 тис., Німеччина 1 млн 200 тис., Чехія 630 тис., Італія понад 400 тис.

Значна частина українців отримала статус біженців згідно з Конвенцією про статус біженців 1951 р. Міграційні процеси перебувають в постійній динаміці, адже значна частина біженців повертається в Україну.

Міністерство соціальної політики повідомило, що станом на 12 грудня на обліку внутрішньо переміщених осіб в Україні перебуває 4 893 079, з яких – 1 093 821 – діти. Згідно національного законодавства внутрішньо переміщеними особами можуть бути будь-які люди, незалежно від громадянства, що були вимушені змінити своє місце в межах країни [3].

Вимушена міграція українців внесла значні зміни в економічний розвиток, адже основна частина мігрантів становлять жінки, 60 відсотків, яких мають вищу освіту.

На окупованих територіях рашисти застосовують різноманітні окупаційні форми та методи роботи з місцевим населенням. Зокрема, це формування із представників сепаратистів місцевих органів влади, перереєстрацію приватних підприємців згідно з російським законодавством, паспортизацію мирного населення, навчання дітей за російськими шкільними програмами, виявлення учасників АТО, працівників силових структур та проукраїнських активістів. Всі вони змушені проходити через тривалі допити або фільтраційні табори т. зв. «ДНР» та «ЛНР».

З метою «оздоровлення» школярів вивозили в Крим та інші регіони проводячи профілактичну роботу по патріотичному вихованню молоді. Значну частину дітей окупанти не повертають, а дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування дозволяють росіянам усиновлювати.

На порталі «Діти війни» станом на 28 грудня 2022 р. зафіксована цифра у 13 876 депортованих дітей. За приблизними даними із російських джерел окупанти перевезли з України більш ніж 600 тис. дітей [4].

Згідно Конвенції ООН про права дитини під час війни діти мають бути максимально на території своєї країни і передані в сім'ї своїх родичів [5].

За злочини щодо незаконного переміщення українських дітей Міжнародний кримінальний суд у Гаазі 17 березня 2023 р. видав міжнародні ордери на арешт в. путіна, а також уповноваженої з прав дитини рф Марії Львової-Бєлової [6].

ПАРЄ ухвалила 27 квітня 2023 р. резолюцію про геноцид українського народу. Президент України Володимир Зеленський назвав це рішення важливим політичним результатом, яке допоможе притягнути до відповідальності рф та путіна зокрема [7].

Виходячи із вище сказаного можна зробити наступні висновки: по-перше, основна мета путінського режиму не досягнута, тому що ЗСУ та українське громадянське суспільство дало гідну відсіч агресору; по-друге, злочини російської агресії дефініційовані в європейських та міжнародних інституціях як геноцид українського народу, Міжнародний суд у Гаазі видав ордер на арешт президента рф в. путіна.

Українське громадянське суспільство виявилось символом боротьби за демократію та свободу з дотриманням принципів міжнародного гуманітарного права у цивілізованому світі.

Список використаних джерел

1. Українське суспільство в умовах війни, 2022 : колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін. ; за ред. член-кор. НАН України, док. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ : Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.
2. Кожен третій українець став мігрантом за 11 місяців війни, дослідження Gradus Research. *LB.ua.* 2 лютого 2023 р. URL: https://lb.ua/society/2023/02/02/544550_kozhen_tretiy_ukrainets_stav.html (дата звернення: 06.05.2023).
3. Вплив повномасштабної війни на міграцію українців: як масштаби переміщення оцінюють держава Україна та міжнародні організації. *Опора. МЗС України.* 15 лютого 2023 р. URL: https://www.oporaua.org/report/viyna/24523-vpliv-povnomasshtabnoyi-viini-na-migratsiiu-ukrayintsiv-iak-masshtabi-peremishchennia-otsiniuiut-derzhava-ukrayina-ta-mizhnarodni-organizatsiyi (дата звернення: 06.05.2023).
4. Адамова Катерина. Депортація українських дітей до Росії: хронологія злочину. *Lb.ua. Дорослий погляд на світ.* 30 грудня 2022 р. URL: https://lb.ua/blog/kateryna_adamova/540942_deportatsiya_ukrainskih_ditey.html (дата звернення: 30.04.2023).
5. Філіпішина Аксана. «Потрапили вже до 57 регіонів Росії»: Філіпішина про депортацію українських дітей. *Українська Гельсінська спілка з прав людини.* URL: https://www.helsinki.org.ua/articles/potrapyly-vzhe-do-57-rehioniv-rosii-filipishyna-pro-deportatsiiu-ukrainskykh-ditey/ (дата звернення: 20.05.2023).
6. Міжнародний суд у Гаазі видав ордер на арешт Путіна. Що означає це рішення? *BBC NEWS Україна.* 17 березня 2023 р. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cjmz0e49z3yo (дата звернення: 04.05.2023).
7. Доломанжи Антоніна. Зеленський відреагував на резолюцію ПАРЄ про геноцид українського народу. УНІАН. 27 квітня 2023 р. URL: https://www.unian.ua/world/zelenskiy-vidreaguvav-na-rezolyuciyu-parye-pro-genocid-ukrajinskogo-narodu-12236112.html (дата звернення: 05.05.2023).

Ключові слова: міграція, депортація, окупація, геноцид.
Key words: migration, deportation, occupation, genocide.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Коваль І. В.

СЕКЦІЯ 22

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ, ПРАВОВИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

АЛЬ-ЗУБЕЙДІ РАГЕД САМІР

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ МОДИ

Історичний аналіз розвитку моди є важливим для розуміння її сучасного стану та впливу на суспільство в цілому. Українські науковці досліджують історію моди, її зміни та вплив на культуру та суспільство.

Перші згадки про моду знаходимо в історії Давнього Єгипту та Стародавнього Риму. У середньовічній Європі мода була привілеєм лише еліти, але з часом вона стала доступнішою для більш широкої громадськості. У другій половині XIX ст. мода набула масового характеру і стала важливим елементом культури.

Український науковець Тетяна Кондратюк зазначає, що розвиток моди у XIX ст. пов'язаний зі зростанням міського населення та розвитком промисловості [1]. У цей період з'являються перші модні журнали, які стали важливими джерелами інформації про моду. У XX ст. мода стала ще більш масовою та доступною завдяки розвитку масової культури та засобів масової інформації.

Інший український науковець, Ірина Попович, вважає, що мода є важливим елементом культури та способом вираження індивідуальності [4]. З одного боку, мода може впливати на формування та підтримання стереотипів, з іншого боку, вона може бути способом вираження протесту та індивідуальності. Інноваційні технології та матеріали в поєднанні з українською традицією та естетикою стали основою сучасного українського дизайну. Історія моди показує, що вона не тільки відображає культурні та соціальні тенденції, але і впливає на них. Мода може бути важливим фактором у формуванні національної ідентичності та презентації країни на міжнародній арені. Наприклад, сучасна українська мода, що поєднує українську традицію та інноваційні технології, допомагає залучати увагу до культури та історії України. Крім того, мода може впливати на екологічну та етичну свідомість споживачів, спонукаючи їх обирати стильні та якісні речі з використанням екологічно чистих матеріалів та промислових практик, що не шкодять навколишньому середовищу та людям.

Історія української моди пов'язана з розвитком культури та інших суспільних процесів. У період до революції 1917 р. мода в Україні

складалася в основному з традиційних елементів українського одягу, які носилися протягом століть. Після революції це було знищено. З початком радянської епохи в Україні було запроваджено обов'язковий одяг з рівномірками та ковбасками для чоловіків і жінок відповідно. Це період характеризувався загальною відмовою від естетичних канонів і модних тенденцій.

Після розпаду СРСР в Україні відбулася модернізація та лібералізація у всіх сферах життя, в тому числі й у моді. З'явилися нові дизайнери, бренди та магазини, зростала кількість модних подій та розроблявся український модельний бізнес. На сьогоднішній день українська мода продовжує розвиватися та займає все більшу нішу на світовому ринку. Українські дизайнери також активно займаються розробкою екологічних та стало-орієнтованих колекцій, враховуючи актуальні проблеми забруднення довкілля та зміни клімату. Такий підхід сприяє не лише підтримці екологічних цінностей, але й підвищує конкурентоспроможність українського модельного бізнесу на міжнародному ринку. Крім того, українська мода є невід'ємною частиною культурного життя країни та сприяє її популяризації в світі.

Окрім того, історія моди свідчить про те, що вона є дзеркалом суспільства та його культури. Мода відображає не тільки естетичні та стильові уподобання, а й соціально-економічний стан суспільства, його ідеологію та менталітет. Український дизайнер Ігор Михайлюк стверджує, що «мода – це спосіб вираження суспільних стереотипів, традицій, культурних особливостей та настроїв» [3]. Мода відображає дух епохи та є своєрідним індикатором суспільних змін. За допомогою моди, люди можуть виражати свою індивідуальність та самовиразність, а також відображати своє ставлення до певних соціальних питань та проблем.

Історія моди свідчить про те, що вона постійно еволюціонує та змінюється. Кожна епоха має свої модні тенденції, які відображають її особливості та уподобання. За словами українського модного експерта Тетяни Малиновської, «історія моди – це безперервний цикл змін, коливань та повернень до попереднього» [2]. Таким чином, мода не тільки відображає дух епохи, але і впливає на нього, є своєрідним каталізатором суспільних змін.

У світі моди постійно з'являються нові тенденції та ідеї, які впливають на масову культуру та стиль життя людей. На сьогоднішній день, в епоху глобалізації та інформаційних технологій, мода стала ще більш доступною та швидкозмінною.

Список використаних джерел

1. Кондратюк Т. Історія моди як об'єкт досліджень. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія»*. 2014. Вип. 112. С. 102–105.
2. Малиновська Т. Історія моди – це безперервний цикл змін, коливань та повернень до попереднього. 2021.
3. Михайлюк І. Мода як вираження суспільних стереотипів, традицій, культурних особливостей та настроїв. 2021.

4. Попович І. Вплив моди на формування стереотипів українського суспільства. *Наукові записки НаУКМА. Соціологічні науки*. 2017. Т. 190. С. 92–98.

Ключові слова: мода, культура, розвиток моди.
Key words: fashion, culture, fashion development.
Науковий керівник: д. політ. н., завідувач кафедри Ярова Л. В.

БАЖЕНОВА АЛІНА БОРИСІВНА

студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ІСТОРИЧНІ УМОВИ ВИНИКНЕННЯ МІГРАЦІЇ ЯК СОЦІАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Міграція є дуже складним явищем з точки зору соціокультурного та економічного життя. Людська міграція – це переміщення людей всередині країни або з однієї країни в іншу з метою поселення на постійне або напівпостійне місце проживання, зазвичай через політичний кордон. Тисячі років люди мігрували, щоб шукати їжу, виживати, колонізувати нові території, тікати із зони війни або політичних органів влади та шукати нові більш вигідні та наявні можливості. Відповідно до поширеного визначення, мігранти – це особи, які перебували за межами місця свого народження або мали там громадянство протягом тривалого періоду часу та залишалися з різних причин.

Процес міграції можна розглянути чи з макрорегіональної точки зору, чи на мікрорівні, та історія міграції досліджує наступні сфери: причини та умови, за яких люди залишають соціальні, правові та економічні умови їхнього місця проживання в поєднанні з впливом еміграції на сім'ї та суспільства; розміри та моделі руху через простір і час (круговий, сезонний тощо); процес прийняття мігрантів до приймаючих суспільств або виключення з них; взаємозв'язки між місцями відправлення і прибуття; і управління, яке держави застосовували над міграцією, разом х технологіями, які вони використовували для цього.

Міграція була постійною частиною історії людства – “homo migrans” існували з часів «хомо сапієнс» [1, с. 11]. Відхід від традиційної національної дихотомії еміграції-імміграції, менш конкретний термін міграція передбачає багато можливих траєкторій, проміжків часу, напрямків і місць призначення. Воно може бути тимчасовим або тривалим, добровільним чи вимушеним. Воно може відбуватися поетапно або циклічно, може бути односпрямованим або більш різноманітним.

Починаючи з повільного переміщення наших спільних африканських предків, міграція така ж давня, як і саме людство, і відіграло важливу роль в еволюції культури і цивілізації. Без мігрантів, що поширюють свої різні культури, мови, релігії, звичаї, ідеї та спосіб життя, хід світової історії, напевно, розвивався б зовсім інакше.

Міграція здавна характеризувалася і ускладнювалася війною, поневоленням і переслідуваннями. Євреї покинули землі своїх предків після хвиль вигнання та знищення Єрусалиму в 70 році нашої ери, створивши широку діаспору. А Велике переселення народів – це: «умовна назва вторгнень та переселень германських, іранських, тюркських, слов'янських, арабських та ін. племен на територію Римської імперії у IV–VII ст. (приблизно 400–700 рр. н. е.)» [1, с. 11].

Головною причиною Великого переселення є розпад родоплемінного ладу та необхідність нових земель, хоча історики, «також часто наводять кліматичний фактор – погіршення клімату на території «варварської периферії» (Північна та Східна Європа за Рейном та Дунаєм), тому варварські племена були змушені шукати нові землі. Щонайменше 12 млн африканців були поневолені та змушені переселитися до Америки під час трансатлантичної работоргівлі між 1500 і 1860 рр.» [1, с. 12].

Після Другої світової війни в 1945 р. сотні тисяч тих, хто пережив Голокост, та інших цивільних осіб стали переміщеними особами, емігруючи до Західної Європи, на територію Палестини під британським мандатом, яка пізніше стала Ізраїлем, і до Сполучених Штатів. А наприкінці війни у В'єтнамі понад 125 000 людей з В'єтнаму переїхали до Сполучених Штатів перед обличчям гуманітарної кризи. Але це не кінець. Досі у XXI ст. міграція триває через голод, стихійні лиха та порушення прав людини.

У 2022 р. Еритрея перетнула поріг у 501 000 біженців, що означає, що майже 14 % населення країни були переміщені через насильство та політичну нестабільність. Судан є п'ятою за величиною країною притулку для біженців (включаючи найбільше населення біженців із Південного Судану), це також країна, де зростає кількість біженців – понад 844 000 станом на грудень 2022 р., і приблизно на 40 000 більше, ніж минулого року. Триваюча гуманітарна криза в Афганістані постійно робить його однією з головних країн походження біженців. Приблизно 1 з 10 – тобто 2,8 млн – біженців є афганцями за походженням [2].

Список використаних джерел

1. Klaus, Bade. Europa in Bewegung: Migration vom späten 18. Jahrhundert bis zur Gegenwart, München, 2000. P. 11–12.
2. THE DRC CRISIS, EXPLAINED, October 28, 2021. URL: https://www.concernusa.org/story/drc-crisis-explained/

Ключові слова: міграція, соціальний процес, історичні етапи міграції.
Key words: migration, social process, historical stages of migration.
Науковий керівник: д. політ. н., завідувач кафедри Ярова Л. В.

КРИВОНОС ПОЛІНА ІГОРІВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕМОГРАФІЧНИЙ ПОРТРЕТ ЖІНОК В УКРАЇНІ

Було зроблено аналіз демографічного портрету жінок в Україні по наступним критеріям:

1. Сімейний стан жінок в Україні.
2. Регіональні відмінності.
3. Освіта та зайнятість.
4. Соціальний захист.

Україна є країною зі значним різноманіттям сімейних станів жінок. Згідно з даними дослідження «Статистичний щорічник України за 2020 р.», у 2020 р. було зареєстровано більше 200 тис. шлюбів, з яких 40 % склали пари, де жінки були молодші за чоловіків, а 5 % – пари з віковою різницею понад 20 років [1]. У той же час, кількість розлучень зросла у порівнянні з попередніми роками. У 2020 р. було зареєстровано більше 80 тис. розлучень, що є найбільшим показником за останні 10 років. Одним з чинників, які впливають на сімейний стан жінок в Україні, є економічна ситуація в країні. Недостатня зайнятість та низькі заробітки можуть ставити жінок у складну ситуацію, коли вони змушені шукати додаткові джерела доходів, що може впливати на стабільність сімейного життя. Крім того, українське суспільство є консервативним та ідеалізує традиційну родину, що може створювати додатковий тиск на жінок, які не відповідають цим ідеалам. Однак, у останні роки спостерігається збільшення кількості жінок, які відкладають шлюб та народження дітей для того, щоб зосередитися на кар'єрному рості та особистому розвитку.

За даними дослідження «Сімейна структура населення України» за 2019 р., понад 60 % жінок віком від 20 до 49 років мають дітей, при цьому більше половини з них мають одну або дві дитини. Також варто зазначити, що серед жінок віком 35–49 років понад 80 % мають дітей [2]. Крім того, важливо звернути увагу на те, що материнство в Україні має високу соціальну цінність і сприймається як важлива роль для жінок. На жаль, це часто призводить до тиску на жінок, які не мають дітей, і частково обмежує їх можливості в суспільстві. Жінки, які мають дітей, часто стикаються з проблемами балансування сімейного життя та кар'єри, оскільки часто вони приймають на себе більшу частину обов'язків по догляду за дітьми.

Отже, незважаючи на зростання кількості розлучень, більшість жінок у репродуктивному віці все ще мають дітей. Важливо також зазначити, що сімейні стосунки жінок можуть впливати на їх економічну незалежність. Наприклад, жінки з дітьми часто змушені зменшувати свій робочий час або припиняти роботу взагалі, щоб доглядати за дітьми, що може призвести до зниження їх доходів та кар'єрного росту. Тому важливо забезпечити рівні умови для жінок та чоловіків

у сфері праці та догляду за дітьми, щоб забезпечити рівність шансів та підтримку сімейного благополуччя.

Згідно з дослідженнями, проведеними Національним інститутом стратегічних досліджень, найбільша кількість жінок проживає у Центральному регіоні України [3]. Високий рівень урбанізації в Центральному регіоні спричиняє значну кількість міст з великою кількістю населення, що також впливає на зростання чисельності жінок у цьому регіоні.

На відміну від Центрального регіону, на Заході України відзначається вищий рівень відтворення населення. Це може бути пов'язано з більш високою кількістю віддалених сільських населених пунктів у Західному регіоні, що стимулює розвиток сімейного зв'язку та збільшення рівня народжуваності.

Також слід зазначити, що на сході України має місце відтворювальний криза. Це може бути пов'язано з економічною нестабільністю в регіоні, відсутністю робочих місць та можливостей для самореалізації, що змушує молодь шукати краще життя в інших місцях. З іншого боку, у більш розвинутих та промислових регіонах, таких як Дніпропетровська, Запорізька, Харківська області та Крим, відносна кількість жінок вища, ніж в інших регіонах України.

Варто звернути увагу на демографічну ситуацію у прикордонних регіонах. Наприклад, у Закарпатській області частка жінок в загальній кількості населення є найвищою у країні, що можна пояснити високим рівнем міграції жінок з сусідніх країн, таких як Словаччина та Угорщина. Крім Закарпатської області, в Україні є ще кілька прикордонних регіонів, де демографічна ситуація відрізняється від інших регіонів країни. Наприклад, у Чернівецькій області проживає значна кількість румунської меншиності, що впливає на мовну та культурну ситуацію в регіоні. У Львівській області, зокрема на заході області, значна кількість населення є поляками, що створює певні особливості у соціокультурному житті регіону.

Демографічна ситуація в прикордонних регіонах також впливає на економіку регіону та всієї країни. Наприклад, міграція працездатного населення з прикордонних регіонів до сусідніх країн може призвести до зменшення рівня економічного розвитку регіону та збільшення безробіття. З іншого боку, наявність закордонних мігрантів у прикордонних регіонах може стати стимулом для розвитку малого бізнесу та підприємництва.

Згідно з дослідженнями, проведеними Інститутом демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, серед жінок віком від 25 до 64 років у 2021 р. найбільша кількість має середню освіту – 42,7 % [4]. Далі йдуть жінки з повною вищою освітою – 29,2 %, та жінки з базовою освітою – 21,4 %. Найменша кількість жінок з неповною середньою освітою – 6,6 %. Освіта жінок є важливим фактором, який впливає на їхнє економічне становище та можливості реалізації в житті. На жаль, в Україні ще існує стереотип про те, що жінки повинні займатись сім'єю та домогосподарством, а не працювати та отримувати вищу освіту. Однак, з кожним роком все більше

жінок отримують вищу освіту та займають високі посади в різних галузях науки та сферах життя. Наприклад, жінки-бізнесвумен відкривають свої підприємства та створюють робочі місця, а жінки-науковці роблять важливі дослідження у різних галузях науки.

За даними дослідження Інституту проблем ринку праці та соціально-трудових відносин Академії праці та соціальних відносин, жінки в Україні найчастіше займаються роботою в сфері торгівлі та послуг – 45,8 % [5]. Далі за популярністю йдуть сфера освіти та охорони здоров'я – 29,4 %, а також виробництво та обробка сировини – 10,7 %. Крім того, можна зазначити, що жінки в Україні є активними учасниками громадського життя та багатьох соціальних проєктів. Наприклад, вони беруть участь у благодійних акціях, зборах коштів для лікування хворих дітей, підтримці безпритульних тварин тощо. Крім того, жінки займають керівні посади в політиці, бізнесі та суспільстві, що свідчить про їх високий рівень професійної компетентності та лідерських якостей.

Список використаних джерел

1. Статистичний щорічник України за 2020 р. Київ : Державна служба статистики України, 2021.
2. Сімейна структура населення України: статистичний збірник 2019 р. Київ : Державна служба статистики України, 2020.
3. Національний інститут стратегічних досліджень. (2019). Соціально-економічний портрет України: 2019. Київ.
4. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України.
5. Інститут проблем ринку праці та соціально-трудових відносин Академії праці та соціальних відносин.
6. Інститут соціальних та політичних психології НАПН України.

Ключові слова: образ жінки, демографія, демографічний портрет.
Key words: image of a woman, demography, demographic portrait.

Науковий керівник: д. політ. н., завідувач кафедри Ярова Л. В.

НАГОРНЯК ОЛЬГА АНАТОЛІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ВРАЗЛИВІ СІМ'Ї ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

Сім'я вважається фундаментальною одиницею суспільства та відіграє важливу роль в формуванні особистості, соціалізації членів родини та підтримання стабільності в суспільстві. Сім'єю вважають динамічну малу групу людей, які разом проживають, пов'язані родинними відносинами (шлюбу, кровної спорідненості, усиновленням, опікою), спільністю формування і задоволення соціально-економічних та інших потреб, взаємною моральною відповідальністю [3, с. 7].

Сімейна криза розглядається як складний процес виникнення та подолання конфліктів у сімейному житті, що може призвести до розриву взаємин між членами родини та негативно вплинути на їх психологічний стан. Сімейні кризи можуть мати різні причини, такі як несумісність характерів, розбіжності в поглядах, фінансові труднощі, здоров'я чи нездатність забезпечити достатній рівень комунікації між членами родини. Крім того, кризи можуть бути пов'язані зі змінами в сімейному житті, такими як народження дитини, розлучення, втрата роботи чи переїзд в інше місце або країну. Сімейна криза може містити в собі безліч причин, які пов'язані з різними аспектами життя родини. Сім'я, яка на постійній основі переживає стрес, частіше має розлади всередині сім'ї, відсутність згуртованості та підтримки.

Соціально-вразливими сім'ями вважаються ті сім'ї, де батьками не виконуються обов'язки, щодо забезпечення дитини матеріально, духовно, не відбувається соціалізація дитини з навколишнім середовищем, не формуються загальноприйнятні життєві норми та принципи, є ризик насилля, не здорового способу життя, безробіття, наркотичної та алкогольної залежностей тощо.

Сім'ї, які не виконують та нехтують основними функціями забезпечення позитивного клімату в родині, поділяють на кризові, проблемні, сім'ї з групи ризику, дисфункціональні та деструктивні.

Кризова сім'я – сім'я, яка не виконує базові функції, характеризується неблагополучними стосунками, а саме через смерть одного або двох батьків, втрата фінансового забезпечення, розлучення батьків. Тобто, вплив економічних, соціальних, психологічних чинників заважає батькам виконувати виховну функцію належним чином.

Проблемна сім'я – сім'я, яка не в змозі вирішувати проблемні ситуації, потребує соціальної допомоги. Дана сім'я не визнає проблем, батьки не розуміють проблем дітей або занадто опікуються ними. Затяжні конфлікти, непорозуміння, втрата авторитету батьків, різні погляди на життя спричиняють зростання напруги в сім'ї.

Сім'я з групи ризику – традиційна сім'я, в якій не виконуються одна або декілька функцій. Дана сім'я характеризується неспроможністю вирішити проблеми, щодо нормальної життєдіяльності та повноцінного розвитку сім'ї, протиріччя у взаєминах, що спричиняють постійні конфлікти.

Дисфункціональна сім'я – сім'я, в якій порушується виконання основних функцій, таким чином породжуючи деструктивну поведінку членів сім'ї, незадоволення шлюбом, виникнення особистої неприязні, формування суперечливих ідей, норм, щодо виховання та соціалізації дітей, нехтування сімейними традиціями, конфронтація рольових позицій тощо. Виховання у дисфункціональній сім'ї підпорядковується певним правилам: дорослі – господарі дитини; лише дорослі визначають, що правильно, що неправильно; батьки тримають емоційну дистанцію; воля дитини, що розцінюється як упертість, повинна бути зломлена і якнайскоріше [2, с. 64].

В основі порушення функцій сім'ї можуть лежати найрізноманітніші фактори: дисгармонія в інтимних стосунках, психологічна

несумісність подружжя, відсутність навичок й низька культура спілкування, погані умови життя і т. ін. [3, с. 9].

Деструктивна сім'я – це сім'я, яка характеризується відсутністю емоційної згоди, налагодженості стосунків, сепарація членів сім'ї, відсутність духовної, моральної, фізичної близькості, постійні конфліктні відносини між батьками та дітьми.

Сім'я неблагополучна – це така сім'я, яка в силу об'єктивних або суб'єктивних причин втратила свої виховні можливості, внаслідок чого в ній складаються несприятливі умови для виховання дитини [4].

За класифікацією Шахрая В. М. неблагополучні сім'ї поділяються на три групи:

1) превентивні – сім'ї, в яких проблеми мають незначний прояв і знаходяться на початковій стадії розвитку неблагополуччя;

2) сім'ї, в яких соціальні та інші протиріччя загострюють взаємостосунки членів сім'ї один з одним і оточенням до критичного рівня;

3) сім'ї, які втратили будь-яку життєву перспективу, інертні у ставленні до своєї долі і долі своїх власних дітей [5, с. 280].

Отже, криза сім'ї призводить до зниження ступеня зацікавленості подружжя в житті один одного як повсякденного, так і професійного, хоча підтримка з боку партнера вважається однією з умов міцного шлюбу [1, с. 205].

Причинами сімейної кризи можуть бути педагогічна, психологічна неграмотність батьків, присутність насилля як морального, так і фізичного, незацікавленість батьків долею дитини, емоційна, економічна нестабільність, негативний психологічний клімат, часті сварки, відсутність емоційної близькості тощо.

Список використаних джерел

1. Кондратьєва І. П. Соціально-психологічні аспекти шлюбних відносин в період кризи молодої сім'ї. *Габітус*. 2021. № 23. С. 203–207. URL: https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.23.35 (дата звернення: 06.04.2023).
2. Ляшенко Н. О. Соціологія сім'ї : конспект лекцій для студентів спеціальності 054 «Соціологія» у 2-х частинах. Ч. І : Сім'я як соціальний інститут. Харків : НТУ «ХПІ», 2018. 96 с.
3. Мороз О. М., Постолюк Г. І., Семигіна Т. В., Шипіленко О. С. Зберегти сім'ю. Соціальна робота із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах. Київ : ЕКМО, 2008. 160 с.
4. Соціально-психологічний супровід учнів. Технологія соціального супроводу сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. URL: soc.suprovid.pdf (edu.kh.ua) (дата звернення: 06.04.2023).
5. Шахрай В. М. Технології соціальної роботи : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 462 с.

Ключові слова: сім'я, одиниця суспільства, сімейна криза.
Key words: family, unit of society, family crisis.
Науковий керівник: д. політ. н., завідувач кафедри Ярова Л. В.

ОРЄХОВА ВАЛЕРІЯ АНДРІЇВНА,
НЕЧЕПУРЕНКО КАТАРІНА ГРИГОРІЇВНА

студентки 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ПЛАТФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

У 1990 р. Україна предметно змінила курс свого напрямку на більш сучасний – цифровий. Важливим кроком до розвитку правової держави та демократії можна вважати прийняття Конституції України 28 червня 1996 р. під час п'ятої сесії Верховної Ради України. У ст. 15 Основного Закону були описані такі засади: суспільне життя в нашій державі ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності, враховуючи, що остання не може визнаватися державою як обов'язкова також забороняється будь-яка цензура [1].

У сучасному світі ЗМІ можна вважати ще одним інструментом творення демократії. Бо саме наявність незалежної думки, різних поглядів на події в країні та світі – формують вільну державу. Згадаємо, що громадянське суспільство – це сфера самопрояву самостійних громадян. Звідси й витікає, що громадянське суспільство та демократія еквівалентні між собою поняття.

Демократія – це про свободу вираження думки, тому у законодавстві України є положення, яке захищає це право. Спираючись на ст. 34 Конституції України, кожен громадянин має повноцінне право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів та переконань [1]. Ще одним додатком до закону є дозвіл людині до збирання, зберігання, використовування і поширювання інформації, самостійно обираючи яким способом – усно, письмово тощо. Перепоною до дій цього закону може слугувати порушення інших, а саме: загрози національної безпеки, територіальної цілісності та внутрішніх заворушень, що підривають суспільну єдність; можливий підрив репутації інших громадян та порушення їхніх прав; для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя та запобігання оприлюднення конференційної інформації.

Слід звернути увагу на те, що наявність вибірки у засобах масової інформації, це запорука демократії у сучасному громадянському суспільстві. Для об'єктивної думки важливо розглядати й інші позиції. Така модель була актуальна в Україні до 24 лютого 2022 р. Після початку війни, було прийнято рішення про об'єднання телеканалів у єдиний новинний телемарафон.

Тобто можна сказати про феномен єдиного телебачення та демократії, що у теперішньому моменті несе очевидну користь громадянському суспільству.

З одного боку це не є правильно, тому на просторах Інтернету ви можете знайти людей, що це критикують, але якщо поглянути на цю ситуацію з іншого боку, то виникає питання: «Проти чого зараз, під час

війни, має виступати опозиція?» Усі ми стоїмо у двобої з єдиним ворогом, сили якого значно більші за наші. Тому нам потрібно бути більш згуртованими та невразливими. Розшатування загального устрою у часи масштабних заворушень ніколи не призведуть до чогось хорошого.

Повертаючись до терміну «громадянське суспільство», потрібно звернути увагу, що суспільство діє окремо від держави. Народ, відстоюючи матеріальну і духовну незалежність людини від держави, домагається правової гарантії та незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів народу.

Законодавство нашої держави, спираючись на Конституцію України, Кримінальний та Цивільний кодекси, починаючи з 1992 р., увело цілу Низку спеціальних законів стосовно різних галузей діяльності ЗМІ. Серед них – Закони України «Про інформацію» [4], «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [3], «Про телебачення і радіомовлення», «Про авторське право і суміжні права», «Про рекламу», «Про державну таємницю», «Про внесення змін і доповнень до положення законодавчих актів України, що стосуються захисту честі, гідності та ділової репутації громадян і організацій», «Про Національну раду України з питань телебачення і радіомовлення», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» [2], «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про науково-технічну інформацію», «Про видавничу справу», «Про звернення громадян», «Про захист інформації в автоматизованих системах», «Про професійних творчих працівників та творчі спілки», «Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України» [5], «Про вибори народних депутатів» та інші [7, с. 118].

Дуже добре описує важливість цих законів І. В. Арістова у своїй роботі «Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти». Вона наголошує, що наше законодавство має бути звернене на забезпечення наступних наративів:

– дотримання конституційного права кожного «вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію» будь-яким законним способом (ст. 34 Конституції України), зокрема, знайомитися з документами і матеріалами, що безпосередньо торкаються його прав і свобод;

– можливостей контролю з боку громадян і громадських організацій за діяльністю органів державної влади;

– захисту авторського права і права майнової власності на інформаційні ресурси, інформаційні технології та засоби їх забезпечення;

– формування і використання інформаційних ресурсів в умовах рівності всіх форм власності шляхом створення інформаційного ринку і конкурентного середовища, проведення державної антимонопольної політики;

– відповідальності суб'єктів єдиного інформаційного простору за правопорушення під час формування інформаційних ресурсів та їх використання, зокрема, персональної відповідальності керівників органів державної влади за якість формування державних інформаційних ресурсів і доступу до них;

– інформаційної безпеки [6, с. 245].

Можна зробити висновок, що Україна, обравши курс демократичної держави, запровадила нове правове законодавство, яке надає вагому допомогу громадянському суспільству, адже вільні медіа можуть існувати тільки у правовій демократичній державі.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text (дата звернення: 05.05.2023).
2. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр#Text (дата звернення: 05.05.2023).
3. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 лютого 1992 р. № 2783-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12 (дата звернення: 05.05.2023).
4. Про інформацію : Закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12 (дата звернення: 05.05.2023).
5. Про систему Суспільного телебачення і радіомовлення України: Закон України від 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/485/97-вр#Text (дата звернення: 05.05.2023).
6. Арістова І. В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : монографія. Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. 368 с.
7. Кипич І. В. Роль ЗМІ в розвитку правової держави, демократії та громадянського суспільства в сучасній Україні. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. ; НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2012. Вип. 68. С. 117–123.

Ключові слова: правова держава, суспільство, інформаційний простір, демократія, засоби масової інформації.

Key words: rule of law, society, democracy, information space, media.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Каретна О. О.

ПОГРЕБНА ЯНА ЮРІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗЛУЧЕННЯ ЯК РИЗИК СУЧАСНИХ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

Інститут шлюбу регулює відносини між чоловіком та жінкою. Саме шлюб в людському суспільстві вважається єдино прийнятною, соціально схваленою та закріпленою законом формою. Шлюб та сімейні

відносини є основою суспільства та мають значний вплив на розвиток культури, економіки та політики [4]. У зв'язку зі змінами в соціальному та економічному житті суспільства, шлюбні відносини та проблеми, пов'язані з ними, стали особливо актуальними. Розриви шлюбу та розлучення зазвичай супроводжуються багатьма труднощами, які впливають на самопочуття людей, їх емоційний стан та соціальний статус.

Основними мотивами розлучень є мотиви, обумовлені дією соціально-економічних чинників; мотиви, обумовлені соціально-психологічними чинниками; мотиви соціально-біологічного характеру [2].

Деякі з мотивів можуть бути пов'язані з особистими проблемами і недоліками одного або обох партнерів, інші можуть бути наслідком зовнішніх обставин або подій, що впливають на стосунки між ними. Ось деякі з найпоширеніших мотивів розлучень:

1) несумісність характерів і цінностей;
2) невдачі в спільному житті, наприклад, фінансові проблеми або проблеми з роботою;
3) невірність одного з партнерів та систематичні ревнощі;
4) нездатність розв'язати конфлікти і розбіжності у стосунках;
5) проблеми зі здоров'ям, які можуть впливати на здатність до спільного життя;
6) відсутність часу, який можна було б провести разом;
7) релігійні та культурні відмінності;
8) проблеми з алкоголем та психотропними речовинами;
9) насилля економічне, фізичне, сексуальне, психологічне.

Розірвання шлюбу є складним і болісним процесом, який може мати різні причини та чинники. Однією із найпоширеніших причин розірвання шлюбу в Україні є невдоволеність спільним життям. Часто подружжя відчуває відсутність спільних цілей та інтересів, не здатність вирішувати конфлікти, відсутність довіри та розуміння одне одного.

Іншою причиною може бути невдоволеність статусом у сім'ї, фінансові проблеми, відсутність взаєморозуміння в питаннях виховання дітей та різних поглядів на життя.

Багато сімей не можуть пережити кризу середнього віку, коли подружжя відчуває втому від рутини життя та відчуження один від одного. Криза середнього віку є періодом в житті людини, коли вона починає оцінювати своє життя та досягнення, а також замислюється над майбутнім. Цей період може безумовно впливає на відносини подружжя, особливо якщо вони не мають достатньої комунікації та спільних цілей. Крім того, фізичні та психологічні зміни, пов'язані з віком, можуть також впливати на їх відносини.

Дослідження підтверджують, що у великій кількості випадків причиною розірвання шлюбу є невдоволення сексуальним життям, неспівпадіння в поглядах на виховання дітей, матеріальні проблеми та недостатня повага до потреб та бажань партнера. Деякі дослідження також вказують на те, що жінки частіше стають ініціаторами розірвання шлюбу, ніж чоловіки. Однак, важливо зазначити, що кожен випадок є унікальним і має свої власні причини та мотиви.

Незважаючи на різноманітні причини розірвання шлюбів, люди відчувають скруту і невизначеність. Нерідко розлучені подружжя стикаються з проблемою розподілу майна, виховання дітей, змінами у соціальному статусі та іншими труднощами. Часто розлучення може призвести до депресії, страху, тривоги та інших психологічних проблем. Крім того, розлучення впливає на фінансове становище кожного з подружжя. Розподіл майна, аліменти та інші фінансові витрати можуть призвести до серйозних економічних труднощів. Розірвання шлюбу може також вплинути на дітей і їх психологічний стан, діти відчувають свою безпорадність, відчуженість одного з батьків, страждають від розподілу уваги та переживають свої власні негативні емоції без підтримки дорослих. Щоб зменшити негативний вплив розлучення на всіх членів сім'ї, може бути корисним звернутися до фахівців з психології та права, які зможуть допомогти з розв'язанням складних проблем та забезпечити необхідну підтримку.

Отже, у сучасному розумінні розлучення (у широкому сенсі) – це спосіб припинення шлюбу за життя подружжя шляхом його юридичного розірвання [1]. Щодо наслідків розлучень, то перш за все слід сказати, що люди, у яких стався розрив у стосунках, переживають глибоке емоційне потрясіння, вони втрачають відчуття захищеності та стабільності [3, с. 155]. Окрім того, розлучення значно впливає на майбутнє виховання дітей, формуючи зразки поведінки, які можна розглядати як альтернативу нормам і цінностям, на яких засновано інститут шлюбу. Розлучення також негативно впливають на демографічну ситуацію, адже майже 80 % всіх розлучених є або однодітними, або взагалі бездітними [5].

Список використаних джерел

1. Матрос О. Сучасні тенденції в соціальному аналізі розлучення. Humanitas. 2022. № 1. С. 74–79. URL: https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.11 (дата звернення: 06.05.2023).
2. Піча В. М. Соціологія : підручник. Львів : «Новий Світ – 2000», 2007. 280 с.
3. Хоменко Л., Сидорчук Л. Розлучення як соціально-психологічна проблема. Modern engineering and innovative technologies. 2020. № 25-05. С. 154–158. URL: https://doi.org/10.30890/2567-5273.2023-25-05-112 (дата звернення: 06.05.2023).
4. Шлюб – першооснова сім'ї : Роз'яснення М-ва юстиції України від 16.12.2011 р. URL: https://zakon. rada.gov.ua/laws/show/n0074323-11 (дата звернення: 06.05.2023).
5. Havrylyshyn, N. M., Balakhtar, V. V. Causes of divorces in Ukraine and their social and psychological consequences [Electronic resource]. URL: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2011/Psihologia/12_83375.doc.htm

Ключові слова: розлучення, шлюбно-сімейні відносини, шлюб.
Key words: divorce, marriage and family relations, marriage.

Науковий керівник: д. політ. н., завідувач кафедри Ярова Л. В.

СЕКЦІЯ 23

ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ, ПРАВОВИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

АНІСТРАТЕНКО ГАННА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІУМУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Кризові ситуації призводять до стресу, тривоги, депресії та інших психологічних проблем як у особистості, так і в соціумі. Вони здатні змінювати поведінку людей, яка може бути спрямована на захист від небезпеки або на допомогу іншим.

Якщо перелічити основні чинники, що впливають на соціально-психологічний стан конкретної особистості, то можна говорити про:

Соціальне середовище: соціальне оточення, в якому особистість перебуває, може впливати на її соціально-психологічний стан. Це може включати культурні, економічні, політичні та інші фактори.

Генетичні чинники: генетичний матеріал, успадкований від батьків, може впливати на характеристики особистості, такі як рівень емоційної стійкості, темперамент, нахили до певних психічних розладів та інших факторів.

Психологічні чинники: це включає такі фактори, як особистісні особливості, мотивація, ставлення до життя, самооцінка та інші фактори, які можуть впливати на психологічний стан особистості [1, с. 256].

Соціальний досвід: життєвий досвід, отриманий від попередніх взаємодій з іншими людьми та взаємодій зі світом, може впливати на соціально-психологічний стан особистості.

Фізіологічні чинники: це включає такі фактори, як рівень гормонів, фізичне здоров'я та інші фізіологічні фактори, які можуть впливати на соціально-психологічний стан особистості.

У той же час, говорячи про основні фактори, що впливають на соціально-психологічний стан соціуму у загальному, ми можемо виділити:

Культурні та історичні чинники: ці фактори впливають на колективний психологічний стан соціуму, такі як спосіб мислення, цінності, традиції та ін.

Економічні чинники: економічні умови, такі як рівень доходів та зайнятість, є, напевне, основними факторами впливу на «здоров'я» соціуму [1, с. 256].

Політичні та правові чинники: політичний режим, законодавство та права людини мають великий на соціально-психологічний стан соціуму.

Соціальний капітал: він включає такі фактори, як рівень соціальної взаємодії та довіра в соціумі, соціальна мережа, громадянська активність тощо.

Стан довкілля: природне довкілля, екологічні проблеми, що впливають на здоров'я та добробут людей, можуть впливати і на соціальний стан.

Ці фактори можуть взаємодіяти між собою, утворюючи складний соціально-психологічний стан соціуму, що впливає на поведінку та емоційний стан його членів. Таким чином, узагальнюючи і об'єднуючи вищенаведене, виведемо чинники, які впливають на соціально-психологічний стан і особистості, і соціуму [1, с. 256].

Психологічні чинники: включають такі фактори, які впливають на психіку і емоційний стан людини та соціуму. Серед них можна виділити:

1. Стресові ситуації: зміна звичного ритму життя, загроза життю та здоров'ю, економічні проблеми можуть викликати стрес у людини та в соціумі загалом.
2. Психологічний клімат: включає такі фактори, які впливають на емоційний стан та поведінку людини, такі як відчуття приналежності, довіра, комунікація, емпатія та підтримка.
3. Самооцінка: як люди оцінюють свої здібності, може впливати на їх психологічний стан [2, с. 264].

Культурні та історичні чинники: історичні та культурні фактори впливають на колективний психологічний стан соціуму, такі як спосіб мислення, цінності, традиції та ін. Серед них можна виділити:

1. Культурні норми та цінності: які визначають, що є важливим і прийнятним для людини в соціумі.
2. Етнічна та національна приналежність: може впливати на спосіб мислення, поведінку та соціальні зв'язки людини.

Економічні чинники: економічні умови, такі як рівень доходів та зайнятість, також впливати на соціально-психологічний стан людини та соціуму. А саме:

1. Рівень доходів: може впливати на емоційний стан, самооцінку та загальний соціальний клімат в соціумі.
2. Безробіття: втрата роботи може викликати емоційний стрес та погіршити психологічний стан людини.
3. Економічна нестабільність: невизначеність щодо економічного майбутнього може викликати емоційний стрес та зниження самооцінки [2, с. 264].

Політичні та соціальні чинники: політичні та соціальні фактори можуть впливати на соціально-психологічний стан людини та соціуму. Серед них можна виділити:

Політична стабільність: відсутність конфліктів та політичної нестабільності може сприяти покращенню соціально-психологічного стану людини та соціуму загалом.

Соціальна несправедливість: відчуття нерівності може викликати емоційний стрес та негативний психологічний стан.

Конфлікти: конфлікти, у тому числі збройні, в соціумі можуть викликати емоційний стрес та впливати на психологічний стан багатьох членів соціуму.

Враховуючи ці чинники, можна зрозуміти, що соціально-психологічний стан і особистості, і соціуму є дуже складним і багатогранним конструктом. Розуміння та управління цим явищем є важливим завданням для науковців, психологів, соціологів, політиків та інших фахівців, що працюють у сфері соціальної інтеракції та психології.

Нижче наведені базові наслідки впливу кризових ситуацій на психологічно-соціальний стан людей і, як наслідок, на соціум [2, с. 264].

Стрес та тривога. Кризові ситуації можуть призводити до стресу та тривоги у більшості людей. Це може бути викликано невизначеністю та невпевненістю щодо майбутнього, посиленою вимогою до пристосування та змінами у звичайному ритмі життя. Такий стрес може мати довготривалий вплив на здоров'я та добробут людей.

Депресія. Кризові явища також можуть призводити до депресії, особливо якщо вони тривають тривалий час або мають серйозний вплив на життя людей. Вона може бути викликана почуттями безсилля, втрати контролю та невпевненості у майбутньому.

Зниження продуктивності. Криза також призводить до зниження продуктивності активних працюючих осіб у суспільстві, особливо якщо вони постійно переживають стрес і тривогу. Це може мати негативний вплив на економіку і суспільство загалом.

Зміна соціальної поведінки. Кризові ситуації можуть призводити до зміни соціальної поведінки, такої як збільшення показників насильства, злочинності та агресії. Люди можуть відчувати певну невпевненість, страх та неспокій, що може призвести до погіршення їхньої поведінки.

Погіршення стану здоров'я. Криза, як результат, має прямий вплив на здоров'я людей. Суспільство стикається зі збільшенням захворюваності або травматизму, особливо якщо криза спричинена природними катастрофами, епідеміями або війною. Також може бути погіршення психічного здоров'я, зокрема, збільшення кількості випадків самогубств, вживання алкоголю та наркотиків.

Зміна соціального порядку. Кризові ситуації можуть призводити до зміни соціального порядку, зокрема до зміни політичних та економічних систем. Крім того, вони можуть сприяти зміні соціальних цінностей, та способів життя, а також до посилення соціальної нерівності [3, с. 219].

Зміна сприйняття світу. Кризові явища часто викликають зміни сприйняття світу, ламання парадигм буття, зокрема до зміни уявлень людей про себе, інших та оточуючий світ. Це може бути викликано переоцінкою значення певних речей, підвищенням рівня самокритики, почуттям відчуженості та нерівності.

Важливо зазначити, що люди можуть мати різні реакції на кризові ситуації, і їхній вплив може залежати від багатьох факторів, включаючи особистість, соціальний контекст, наявні ресурси та підтримку.

Якщо аналізувати фактори впливу кризових ситуацій на соціальне буття взагалі, їх можна поділити на наступні:

Особистісні фактори: особливості характеру, темпераменту, поведінки та досвіду життя можуть впливати на те, як людина реагує на кризову ситуацію. Наприклад, люди з високим рівнем тривожності можуть відчувати більшу напругу в ситуаціях кризи.

Соціальний контекст: він, включаючи культурні, економічні та політичні умови, може визначати, які ресурси доступні для людей під час кризових ситуацій. Наприклад, у країнах з більш розвиненою соціальною інфраструктурою можуть бути більші можливості отримати допомогу в ситуаціях кризи.

Підтримка: наявність підтримки з боку родини, друзів, співробітників та інших груп може бути важливим чинником, який допомагає людям протистояти кризі [3, с. 219].

Наявність ресурсів: наявність фінансових, матеріальних ресурсів та знань, наприклад, може визначати, як ефективно люди можуть протидіяти кризовим явищам.

Характер кризової ситуації: її тип, тривалість та інтенсивність визначають, наскільки сильно вона впливає на психологічний, соціальний стан людей і соціуму в цілому.

Враховуючи ці фактори, можна зрозуміти, що реакції людини та соціуму на кризові ситуації можуть бути дуже різними, індивідуальними, у той час як соціум реагує більше прогнозовано. Деякі люди можуть переживати підвищену тривогу, депресію, почуття безпорадності та невпевненості, коли стикаються з кризовою ситуацією. Інші можуть демонструвати більш позитивну реакцію, наприклад, виявляти емоційну стійкість та оптимізм.

Але, з соціально-психологічної точки зору, кризові ситуації можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на соціум. Наприклад, кризові ситуації можуть змусити людей звернути більше уваги на загальні проблеми та сприяти зміні соціальних нерівностей. Однак, вони також можуть призвести до збільшення конфліктів, недовіри та ізоляції між людьми.

Розуміння факторів впливу кризової ситуації допомагає прогнозувати реакції людей та соціуму на кризові ситуації та розробляти ефективні заходи для підтримки психологічного та соціального благополуччя в умовах кризи та воєнного стану. Нижче наведено кілька рекомендацій, як зменшити негативний вплив кризових ситуацій на соціально-психологічний стан окремої особистості і соціуму загалом [3, с. 219]:

Збереження здорового способу життя. Здорове харчування, достатній сон та регулярна фізична активність можуть допомогти підтримувати здоровий психологічний та фізичний стан в умовах кризи.

Збереження регулярного контакту з близькими та друзями. Регулярні спілкування з близькими та друзями можуть допомогти зменшити відчуття ізоляції та стимулювати позитивні емоції.

Інформування про кризову ситуацію. Ретельне та об'єктивне інформування про кризову ситуацію може зменшити тривогу та невизначеність в умовах невизначеності.

Запобігання негативним впливам засобів масової інформації. Збільшена експозиція негативної інформації може підвищити рівень тривоги та стресу. Рекомендується обмежувати час, проведений на перегляді новин.

Підтримка соціально вразливих груп. У кризових ситуаціях, де ризик стати соціально вразливим збільшується, важливо забезпечити підтримку цим групам. Наприклад, створення мережі підтримки для людей, які втратили роботу або найближчих родичів.

Допомога фахівців. У кризових ситуаціях може бути корисно звернутися до фахівців, які надають психологічну підтримку та консультування. Це можуть бути психологи, психотерапевти, консультанти зі стресу або інші фахівці, які мають досвід у роботі з людьми, що переживають стрес.

Звернення до духовних лідерів та релігійних спільнот. Віруючі люди можуть знайти підтримку та спокій у своїй вірі, тому звернення до духовних лідерів та релігійних спільнот може допомогти зменшити тривогу та стурбованість.

Розвиток резервних механізмів. У кризовій ситуації такі дії можуть допомогти знизити ризики та стрес, пов'язані з несподіваними подіями. Ці механізми можуть включати запас продуктів, навички першої допомоги, засоби зв'язку та інші.

Стимулювання позитивних емоцій. Важливо знаходити час на заняття тими речами, які приносять задоволення та стимулюють позитивні емоції. Це може бути гра з дітьми, робота у саду, заняття спортом або художній твір [3, с. 219].

Підвищення стійкості особистості та соціуму до кризових ситуацій може зменшити їхній негативний вплив. Але важливо пам'ятати, що кожна людина має свій власний спосіб реагування на кризу, тому важливо бути толерантним і враховувати індивідуальну складову при розробці рекомендацій по протистоянню негативному впливу кризових явищ.

Ось деякі методики, які можна рекомендувати для підвищення психологічної стійкості соціуму та його носіїв до кризових явищ будь-якого штибу:

Розвиток навичок управління стресом. Навички управління стресом зменшують вплив кризових ситуацій на особистість та соціуму. Можна взяти участь у тренінгах з управління стресом, практикувати йогу, медитацію та інші техніки релаксації [3, с. 219].

Розвиток навичок прийняття рішень. Навички прийняття рішень можуть допомогти зменшити вплив кризових ситуацій на особистість та соціуму. Важливо розробляти плани дій та розвивати навички оцінки ситуації та прийняття рішень.

Відкритість до змін. Всім варто бути відкритим до змін та готовим до адаптації до нових умов. Це допомагає зменшити вплив кризових ситуацій на особистість та соціуму. Важливо розвивати гнучкість мислення та готовність до навчання нових навичок та стратегій.

Розвиток навичок комунікації. Вони можуть допомогти зменшити вплив кризових ситуацій на соціум. Важливо розвивати навички ефективної комунікації та співпраці з іншими людьми. Можна взяти участь у тренінгах з комунікації та співпраці.

Розвиток позитивної мотивації. Позитивна мотивація нівелює вплив кризових ситуацій на особистість та соціуму. Позитивний настрій та мотивацію до досягнення цілей можна розвивати, зосередившись на можливостях та перевагах, які можуть виникнути під час кризової ситуації.

Підтримка психологічної стійкості. Важливо підтримувати свою психологічну стійкість та розвивати навички самопідтримки. Це можна зробити за допомогою психотерапії, тренінгів з розвитку психологічної стійкості та інших методів [3, с. 219].

Загалом, підвищення стійкості до кризових ситуацій є процесом, який потребує часу та зусиль. Важливо розвивати навички, які допоможуть зменшити негативний вплив кризових ситуацій на особистість та соціуму, а також підтримувати здоровий спосіб життя та зв'язки зі значущими людьми.

Список використаних джерел

1. Особистість у кризових умовах та критичних ситуаціях життя : матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції (Суми, 19–20 лютого 2015 р.) / за ред.: С. Б. Кузікової, І. М. Щербакової та ін. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 300 с.
2. Психосоматика: культурно-історичний підхід : навч.-метод. посіб. / Т. Б. Хомуленко, І. О. Філенко, К. І. Фоменко, О. С. Шукалова, М. В. Коваленко. Харків : Диса плюс, 2015. 264 с.
3. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с.

Ключові слова: кризова ситуація, соціум, особистість, стрес, емоції.
Key words: crisis situation, society, personality, stress, emotions.
Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

БАЙДУЖА ОЛЕНА СЕРГІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

КОНФЛІКТ У СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Сім'я з давніх часів була найважливішим осередком суспільства. Сучасні сім'ї стикаються з багатьма проблемами: соціальними, культурними, політичними та економічними. Міцна сім'я, здатна виховати з дитини гармонійну та духовно зрілу особистість. Проте сімейні конфлікти не є рідкістю і, якщо вони вирішуються конструктивно, є нормою міжособистісного спілкування. Сімейні конфлікти – це конфлікти між членами сім'ї, засновані на суперечливих мотивах і поглядах, на різних культурах і стереотипах. Феномен сімейних конфліктів є предметом

дослідження вітчизняних та іноземних вчених: Т. Ф. Алєксєєнко, А. К. Дмитренко, В. П. Кравець, В. В. Турбан, Джон Готман, Мюррей Боул, Джон Боулбі, Ева Ілуз, Джанет Джексон, Амитай Етціоні, Бертран Росс.

Мюррей Боул вбачав феномен сімейних конфліктів у можливому подвійному впливу на родину: як позитивного, так і негативного. Конфлікти можуть стимулювати розвиток та зростання родини, допомагаючи членам родини зрозуміти та побачити різні точки зору та погляди на життя. Якщо конфлікти стають переважаючим елементом в сімейному житті, то вони можуть призвести до розриву сімейних відносин та руйнування родини. Мюррей Боул зазначав, що сімейні конфлікти можуть бути пов'язані з різними факторами, такими як різниці в поглядах на виховання дітей, фінансові проблеми, проблеми зі здоров'ям, стосунки з родичами тощо.

Бертран Росс вважав, що конфлікти в сім'ї – це нормальне явище, якого не можна уникнути. Б. Росс переконаний, що найбільш ефективним способом вирішення сімейних конфліктів є відкрита та пряма комунікація між членами родини. Сімейні конфлікти можуть мати негативний вплив на всіх членів родини, особливо на дітей. Наприклад, конфлікти між батьками можуть спричинити поганий настрій, стрес, тривогу та навіть депресію у дітей. Вони також можуть впливати на навчальні досягнення дітей, їх соціальні відносини та загальний розвиток [1].

До психологічних причин родинного конфлікту А. К. Дмитренко відносить:

1. Нездатність висловлювати свої почуття: Багато людей не можуть чітко висловити свої почуття та думки, що може призвести до непорозумінь та конфліктів у сім'ї.
2. Різні очікування: Конфлікти можуть виникати через різні очікування, які люди мають щодо своїх родичів або партнера. Наприклад, одна людина може очікувати, що їхні родичі будуть підтримувати їх у всьому, тоді як інша людина може очікувати, що їхні родичі будуть залишатися на задньому плані.
3. Неадекватність комунікації: Недостатня або неадекватна комунікація може призвести до непорозумінь, конфліктів та недовіри у сім'ї.
4. Негативні емоції: Негативні емоції, такі як роздратування, образа, ревнощі та інші, можуть призвести до конфліктів у сім'ї.
5. Рольові конфлікти: Іноді люди можуть відчувати, що їхні ролі в сім'ї або стосунках з іншими членами сім'ї не належним чином визнані або оцінені, що може призвести до конфліктів.
6. Проблеми залежності: Якщо один з членів сім'ї має проблеми залежності (наприклад, від алкоголю, наркотиків або гральних ігор), це може призвести до конфліктів з іншими членами сім'ї [2].

До соціальних причин сімейних конфліктів В. В. Турбан відносить:

1. Різниця в соціальному статусі. Конфлікти можуть виникати, коли різні члени родини мають різні соціальні статуси. Це може стати особливо проблематичним, коли один з партнерів виходить заміж за іншого з більш високим або низьким соціальним статусом.
2. Різні культурні та релігійні переконання. Різні культурні та релігійні переконання можуть призводити до конфліктів у сім'ї. Наприклад, різниця в переконаннях щодо релігії або культурних звичаїв може стати основою для суперечок і не зрозуміння.
3. Різні очікування. Різні очікування можуть призводити до конфліктів, особливо коли один з членів родини чекає від іншого члену родини щось, що він не може або не хоче надати.
4. Фінансові проблеми. Фінансові проблеми можуть бути суттєвим фактором у сімейних конфліктах. Боротьба за гроші та недостатня кількість коштів для задоволення потреб родини можуть призвести до розбрату та нестабільності.
5. Проблеми з дітьми. Проблеми з дітьми, такі як їхні поведінкові проблеми, проблеми зі здоров'ям, виховання та догляд, можуть призводити до конфліктів між батьками.
6. Проблеми з працею. Нестабільність на роботі, втрата робочого місця або проблеми з колегами можуть впливати на настрій людини та її стосунки з членами сім'ї [3].

Для того, щоб вирішити конфлікт у сім'ї, важливо розуміти, що він може мати різні корені, і відповідно варто шукати різні шляхи вирішення проблеми. Наприклад, можна спробувати знайти компроміс, почути одне одного, звернутися до фахівця, який допоможе знайти вірне рішення. Важливо також вміти контролювати свої емоції та знаходити спільну мову, щоб зберегти родинні відносини та збудувати здорову та щасливу сім'ю. Ще важливо навчатися розумінню та сприйняттю потреб та бажань інших членів родини, підтримувати емоційну стійкість та зберігати позитивний настрій [4].

Конфлікти в сім'ї – це складне соціальне явище, яке потребує уваги та вивчення, щоб знайти оптимальні шляхи вирішення проблем та покращити становище учасників сімейного життя. Разом з тим, конфлікти можуть бути конструктивними і допомагати сім'ї зростати та розвиватися. Вони можуть стимулювати пошук нових способів вирішення проблем та сприяти покращенню взаємин між учасниками.

Список використаних джерел

1. Алєксєєнко Т. Ф. Сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії і практики : монографія. Київ ; Умань : ФОП Жовтий О. О. 2016. 437 с.
2. Дмитренко А. К., Мармазинська П. Є., Тарновська О. С. Психологія сімейного виховання : посібник. Чернівці : Прут, 2001. 208 с.
3. Турбан В. В. Сімейний конфлікт як предмет дослідження у практичній психології. *Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка Національної академії педагогічних наук України.* Київ : Видавництво ХНПУ, 2015. Т. 10, вип. 28. С. 444–453.
4. Кравець В. Психологія сімейного життя: у 2-х ч. Тернопіль, 1995. 695 с.

Ключові слова: конфлікти у сім'ї, члени сім'ї, проблеми, причини, фактори, конфлікти, родина.

Key words: conflicts in the family, family members, problems, causes, factors, conflicts, family.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Шмаленко Ю. І.

БАНЄВА ТАЇСІЯ РУСЛАНІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Прояв емоцій у працівників підрозділів кримінальної поліції є важливою складовою їх професійної діяльності. Головною метою є формування в працівників необхідних професійних та психологічних якостей, що дозволяє їм ефективно виконувати свої обов'язки в умовах щоденного контакту з кримінальним світом.

Важливе місце серед органів Національної поліції України займають підрозділи кримінальної поліції, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Головне завдання кримінального підрозділу полягає у боротьбі зі злочинністю. Також завданнями кримінальної поліції є внесення пропозицій до державних програм боротьби зі злочинністю, аналізування та прогнозування криміногенних ситуацій, встановлення та викривання осіб які скоїли злочин, у тому числі зі застосуванням вогнепальної чи холодної зброї і розшукування злочинців чи осіб, які пропали безвісти. Діяльність кримінальної поліції будується на принципі спеціалізації кримінальних проявів у окремій галузі. Таким чином правоохорона діяльність кримінальної поліції має конфідеційний характер і певна інформація являється державною таємницею.

Важливо розуміти, що емоції та почуття у сумі утворюють емоційну сферу особистості. Це наше суб'єктивне ставлення до оточуючих людей, подій та предметів.

Емоції являють собою реакції людини чи тварини на вплив внутрішніх і зовнішніх подразників. Вони супроводжують різні прояви життєдіяльності людини і мають значну роль у регуляції людиною своєї поведінки. Емоції можна класифікувати:

1) за напрямком (позитивні, негативні);
2) за ступенем активації (стенічні – посилення активності (радість, тріумф), астенічні – пригнічення людини (страждання);
3) за якісною характеристикою (прості, складні);
4) за модальністю (здивування, відраза).

Позитивні емоції закріплюють корисні пристосувальні механізми та загалом гарно впливають на людину; негативні – викликають психічне напруження, мобілізують на подолання перешкод, на пошук умов та засобів для досягнення бажаного результату [1].

Емоції виявляються у вигляді емоційних реакцій чи станів. Прикладом емоційних реакцій можуть слугувати – посмішка, сміх, плач, страх, лють. В екстремальних чи стресових умовах, коли людина не може оволодіти собою, стаються афекти – раптові переживання людиною за найвищої інтенсивності. Ці психічні реакції не контролюються свідомістю, тому їх важко стримувати. Емоційні

стани – це тривалі переживання, які утворюються в результаті сильної емоційної реакції. Виокремлюють три емоційних стани: настрій, пристрасть, афект.

Проведені дослідження стосовно роботи поліції показують, що поліцейському необхідно мати професійно важливі для службової діяльності індивідуально психологічні якості, серед яких особливо важливими є: комунікабельність, достатньо високий інтелект, лабільність і сила нервової системи, стресостійкість, сміливість, лідерські якості, і креативність [8, с. 258]. Психологічна підготовка поліцейських, в тому числі представників кримінальної поліції, включає формування таких важливих вмінь, як навички комунікації, робота з емоціями, управління стресом, прийняття рішень в складних ситуаціях тощо. Ці вміння є ключовими для ефективної роботи у правоохоронному органі, адже працівники кримінальної поліції стикаються зі складними ситуаціями, які вимагають швидкого та ефективного реагування. Працівники кримінальної поліції, через специфічну професійну діяльність, пов'язану із високим рівнем ризику, емоційного напруження, часто піддаються впливу високого рівня стресу. Тому професійно-психологічна підготовка представників кримінальної поліції спрямована на надання необхідних навичок та стратегій для ефективної боротьби зі стресом, збереження психічного здоров'я та професійного задоволення.

У вітчизняній психології діяльність підрозділів кримінальної поліції описують, як негативно емоційну та концентровану, оскільки під час виконання службових завдань важливо стримувати прояв власних почуттів та емоцій, наслідком чого виступає те, що емоційне розвантаження поліціантів може бути відкладене на невизначений термін і це відобразиться негативно на їхньому загальному самопочутті [2, с. 112]. М. Галич зауважує, що емоції відповідають за результат діяльності, а саме у поліцейських, тому одним з головних завдань психологічної підготовки є розробка програм, спрямованих на розвиток емоційно-вольової стійкості. Головними функціями емоцій у поліцейсько-кримінальній діяльності, на думку дослідниці, є відображально-оціночна, сигнальна, мотиваційна й активаційна функції [3, с. 176]. А ось І. Шинкаренко вважає, що поліцейські постійно знаходяться та працюють у доволі суворому режимі, особливо у час війни та декілька років тому під час пандемії, що посилює негативний вплив на працівників поліції, які вимушені забезпечити сприятливий емоційний фон у процесі комунікації з громадянами [4, с. 98]. Важливість емоційного здоров'я криміналістів в комунікації з оточуючими не є перебільшеною, адже це дозволяє правоохоронцю отримати задоволення від процесу спілкування й здобути позитивні емоційні переживання з приводу того, що маєш змогу вирішити проблемне питання й допомогти іншій людині [5, с. 125].

Підсумуючи все вищеозначене, доцільним та важливим є піклування про емоційне здоров'я працівників Національної поліції України, адже психоемоційне благополуччя правоохоронців є однією з головних запорук ефективності їх професійної діяльності.

Список використаних джерел

1. Загальна психологія : підручник / О. В. Скрипченко, Л. В. Волинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ : Либідь, 2005. 464 с.
2. Кісіль З. Р., Кісіль Р.-В. В. Особливості феномену синдрому емоційного вигорання у працівників Національної поліції України. *Соціально-правові студії*. 2019. № 4 (6). С. 111–123.
3. Галич М. Ю. Особливості динаміки емоційних станів поліцейських-учасників Операції об'єднаних сил у реабілітаційний період : дис. … доктора філософії : 053 «Психологія». Київ, 2020. 207 с.
4. Шинкаренко І. Комунікативна компетентність працівників Національної поліції:сучасні виклики за умов карантинних заходів під час пандемії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2021. № 2. С. 98–103.
5. Євдокімова О. О., Пономаренко Я. С. Товариськість патрульних поліцейських як ключова професійно важлива компетенція: емпіричне дослідження. *Право і безпека*. 2021. № 3 (82). С. 122–130.
6. Юридико-психологічні засади запобігання професійній деформації працівників правоохоронних органів / В. В. Середа, З. Р. Кісіль. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 847 с.
7. Юридична психологія: особистісно-діяльнісний підхід / С. Д. Максименко, В. С. Медвєдєв. Київ : Слово, 2017. 405 с.
8. Ташматов В. А., Третьякова Т. М. Напрями системи психологічного забезпечення поліцейських в Україні. *Габітус*. 2022. Випуск 39. С. 257–261.

Ключові слова: емоційна сфера, емоції, емоційне вигорання.
Key words: emotional sphere, emotions, emotional burnout.

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

БУЛГАРУ ВІКТОРІЯ МИКОЛАЇВНА

студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ КОНФЛІКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ БАТЬКАМИ ТА ДІТЬМИ

Тема «Психологічні чинники конфліктної взаємодії між батьками та дітьми» є дуже актуальною і важливою, оскільки взаємодія між батьками та дітьми є однією з найважливіших складових здорового психічного розвитку дітей. Конфлікти між батьками та дітьми можуть бути пов'язані з різними факторами, такими як непорозуміння, недостатність уваги, різні погляди на виховання дітей, невміння виражати свої емоції та інші. Ці конфлікти можуть викликати негативні емоції та стрес як у батьків, так і в дітей.

Конфлікт – це зіткнення протилежних інтересів, цілей, поглядів, соціальних установок, ідеологій. Це ситуація в якій кожна зі сторін прагне зайняти позицію, несумісну з інтересами, поглядами іншої сторони.

У будь-яких близьких стосунках рано чи пізно виникають конфлікти, особливо між батьками і дитиною. У прагненні привчити дитину до сімейних цінностей у взаєминах батьки-діти можуть виникнути непорозуміння, які у свою чергу призводять до суперечок.

Конфліктна взаємодія між батьками та дітьми може бути спричинена різними психологічними чинниками. Один з найбільш поширених – це різниця у поглядах. Часто батьки та діти мають різні погляди на різноманітні аспекти життя, такі як виховання, освіта, соціальні стосунки, кар'єра тощо. Це може призводити до конфліктів, оскільки батьки намагаються нав'язати свої погляди дітям, а діти в свою чергу не хочуть приймати їх. Діти, які виросли у сім'ях зі значною різницею в поглядах з батьками, можуть почувати себе незрозумілими та знеціненими.

Іншим чинником конфліктної взаємодії між батьками та дітьми можуть бути завищені очікування. Наприклад: батьки очікують, що їхня дитина буде відмінником в навчанні або спортсменом, але діти можуть мати проблеми зі здоров'ям або соціальними стосунками чи інше, що перешкоджає їм досягненню таких високих результатів. Порушення очікувань будь-яким із партнерів часто призводить до конфлікту [2].

Наступний чинник – це відсутність спільності. Якщо батьки не проявляють інтерес до того, що роблять їх діти, це може створити відчуття віддаленості та не визнання, що також може призводити до конфліктів та напруження у взаємовідносинах. Наприклад, якщо батьки не проявляють інтересу до хобі своїх дітей або не приймають участь у їхній діяльності, то діти можуть почувати себе неоціненими та не зрозумілими [1].

Також ще один з чинників конфліктної взаємодії між батьками та дітьми – недостатнє спілкування. Діти почувають себе самотніми, непотрібними, віддаляються від батьків. Вирішення суперечних ситуацій призводить до конфліктів, через брак розуміння.

Типові конфлікти в сім'ї розгораються найчастіше тоді, коли батьки висловлюють свою вказівку замість простої просьби. Чи сварять дитину, не розібравшись з причиною інциденту. Або просто не звертають увагу на досягнення дитини, а для дітей це є одним з найважливіших елементів для зросту самооцінки [3].

Найчастіше батьки прагнуть вирішити конфліктну ситуацію з дітьми, застосовуючи помилковий підхід (тиснуть своїм авторитетом, карають утиском прав і свобод дитини тощо), чим призводять до загострення конфлікту.

Роблячи висновки, можемо стверджувати, що дитячо-батьківський конфлікт – один з найпоширеніших конфліктів у повсякденному житті. Перші конфліктні ситуації у дитячо-батьківських відносинах можна спостерігати на етапі формування дитини як особистості. На жаль, навіть у благополучних сім'ях з високим соціальним статусом, досвідченими батьками можуть виникати непорозуміння та суперечки, які у свою чергу призводять до конфліктних ситуацій. Батькам необхідно у спілкуванні з дітьми застосовувати гнучкий підхід, бути мудрими

до вирішення конфліктної ситуації, особливо з підлітками. Розглядати суть конфлікту спільно, а не односторонньо, з урахуванням інтересів обох сторін. Багато конфліктів між батьками та дітьми можна запобігти витративши час на спілкування, а не на сварки.

Список використаних джерел

1. Stephanie, Hess. Effects of Inter-Parental Conflict on Children's Social Well-Being and the Mediation Role of Parenting Behavior [Електронний ресурс]. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s11482-021-10022-y (дата звернення: 03.05.23).
2. Susan, Branje. Utrecht University. Development of Parent-Adolescent Relationships: Conflict Interactions as a Mechanism of Change [Електронний ресурс] / Susan Branje, Utrecht University. *Child Development Perspectives*. V. 24. URL: https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/cdep.12278 (дата звернення: 04.05.23).
3. Причини виникнення сімейних конфліктів (матеріал з електронної бібліотеки StudFiles) [Електронний ресурс]. URL: https://StudFiles.net/preview/5257705/page:20/ (дата звернення: 02.05.23).

Ключові слова: конфлікт, психологічні чинники, суперечки, батьки та діти.
Key words: conflict, psychological factors, disputes, parents and children.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Третьякова Т. М.

ВЕЛИЧКО АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

студентка 2-го курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ НА ЗДОРОВ'Я ТА ПСИХОЛОГІЧНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ

Здоров'я та психічне благополуччя є важливими аспектами життя кожної людини. Фізична культура та спорт – це один з найбільш поширених та ефективних способів підтримки здоров'я та психічного благополуччя. Однак, з розвитком сучасної науки та технологій з'являються нові виклики та проблеми, пов'язані зі здоров'ям людей.

Ця наукова стаття присвячена дослідженню впливу фізичної культури на здоров'я та психічне благополуччя. Описуються різні види фізичної активності, їх корисні та шкідливі ефекти на здоров'я людини.

Метою цієї наукової статті є виявлення оптимального рівня та типу фізичної активності для підтримки здоров'я та психічного благополуччя людини. Вона має на меті допомогти людям зрозуміти важливість фізичної активності та дати рекомендації щодо оптимального рівня та типу фізичної активності для досягнення найкращих результатів для здоров'я та психічного благополуччя.

Фізична активність може позитивно впливати на здоров'я людини, знижуючи ризик розвитку різних захворювань. Наприклад, регулярна

фізична активність може знизити ризик розвитку серцево-судинних захворювань, діабету, ожиріння та деяких видів раку. Дослідження також показують, що фізична активність може позитивно впливати на показники крові, такі як кров'яний тиск, рівень холестерину та глюкози.

Фізична активність також може мати позитивний вплив на психічне здоров'я людини. Дослідження показують, що регулярна фізична активність може знижувати ризик розвитку депресії та тривоги, поліпшувати настрій та самопочуття, збільшувати самооцінку та знижувати рівень стресу [4, с. 109–113].

Різні види фізичної активності можуть мати різний вплив на здоров'я та психічне благополуччя людини. Наприклад, аеробні вправи, такі як біг або плавання, можуть позитивно впливати на кардіоваскулярну систему та зменшувати ризик розвитку хронічних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, діабет, ожиріння та деякі види раку. Крім того, аеробні вправи можуть знизити рівень стресу та покращити настрій, зменшуючи симптоми депресії та тривоги [1, с. 44–49].

Силові вправи, такі як підйом важкого вантажу, можуть допомогти збільшити м'язову масу та зміцнити кістки, зменшуючи ризик розвитку остеопорозу. Однак, вони можуть також призвести до травм та перевантажень м'язів.

Гнучкість та розтяжка можуть покращити рухливість та підвищити рівень енергії. Вони можуть також зменшити ризик травм під час інших видів фізичної активності. Однак, поганий розтягнутий стан може призвести до травм та болю.

Різноманітність у виді фізичної активності може бути корисною, оскільки різні види активності мають різні переваги та недоліки. Рекомендується комбінувати різні види активності для досягнення найкращих результатів.

Для досягнення максимальної користі від фізичної активності, необхідно дотримуватись регулярності та інтенсивності тренувань. Рекомендована інтенсивність тренувань залежить від віку, стану здоров'я та рівня фізичної підготовки людини. Наприклад, для дорослих осіб віком 18–64 років рекомендована щонайменше 150 хвилин помірної інтенсивності або 75 хвилин інтенсивної фізичної активності на тиждень [2, с. 97–100].

Також важливо дотримуватись правильної техніки виконання вправ та забезпечувати своє тіло достатньою кількістю питної води. Занадто велика інтенсивність тренувань без належної підготовки може призвести до травм та перенапруження організму.

Крім того, необхідно дотримуватись здорового способу життя в цілому, включаючи збалансовану дієту, достатній сон та уникнення шкідливих звичок, таких як куріння та вживання алкоголю [3, с. 17–22].

Узагалі, фізична активність є важливою складовою здорового способу життя та може допомогти підвищити як фізичне, так і психічне благополуччя людини. Рекомендується займатись регулярною фізичною активністю для забезпечення максимальної користі для здоров'я та довголіття.

Окрім того, важливо звернути увагу на правильний підхід до фізичної активності. Недостатня кількість часу на сон та відпочинок, неправильне харчування та недостатня кількість рідини можуть негативно впливати на результати тренувань та загрожувати здоров'ю.

Перед початком будь-якої програми фізичної активності, особливо для людей із захворюваннями та тих, хто давно не займався спортом, рекомендується проконсультуватись з лікарем та отримати його дозвіл на заняття спортом. Крім того, важливо обрати відповідний вид активності, що враховуватиме особливості фізичного стану людини.

Залежно від цілей та інтересів, люди можуть обирати різні види фізичної активності, такі як біг, плавання, йога, фітнес, танці та багато іншого. Важливо також знаходити мотивацію та насолоду від занять спортом, що допоможе зберегти регулярність та підвищити ефективність тренувань.

Узагальнюючи, фізична активність має безліч позитивних впливів на здоров'я людини, включаючи зниження ризику захворювань, поліпшення фізичної форми та психічного стану, а також загального підвищення якості життя. Рекомендується займатись різними видами фізичної активності з відповідною інтенсивністю та підходом до підготовки, щоб досягнути максимальної користі для здоров'я.

Фізична активність має значний вплив на здоров'я та психічне благополуччя людини. Дослідження показують, що регулярна фізична активність може допомогти знизити ризик розвитку хронічних захворювань, таких як серцево-судинні захворювання, діабет та ожиріння, покращити настрій та зменшити рівень стресу. Різні види фізичної активності мають різні переваги та недоліки, тому комбінація різних видів активності може бути найбільш ефективною. Загалом, фізична активність є важливою складовою здорового способу життя і повинна бути рекомендована всім людям, незалежно від віку, статі та фізичної підготовки. Однак, необхідно звернути увагу на безпеку фізичної активності та правильність її виконання, щоб уникнути травм та інших негативних наслідків. Також важливо враховувати індивідуальні особливості та можливі обмеження людини, наприклад, наявність захворювань, тому перед початком будь-якої фізичної активності необхідно проконсультуватись з лікарем. Кожна людина повинна знаходити час для регулярних фізичних вправ, які підходять саме їй, і насолоджуватись позитивними наслідками впливу фізичної культури на своє життя.

Список використаних джерел

1. Білаш В. О., Жижко М. В. Вплив фізичних навантажень на здоров'я людини. *Здоров'я людини: наука і практика* : зб. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 2. С. 44–49.
2. Іваницький І. В. Фізична культура та спорт як фактор здоров'я людини. *Наука і освіта* : наук.-практ. журнал. Чернівці, 2017. Вип. 1. С. 97–100.
3. Копач І. І. Фізична активність та здоров'я людини. *Фізична культура, спорт і здоров'я людини* : зб. наук. праць. Львів, 2015. Вип. 18. С. 17–22.

4. Стародубцева І. В. Фізична культура та її вплив на здоров'я людини. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія «Педагогічні науки»*. Кіровоград, 2016. Вип. 146. С. 109–113.

Ключові слова: фізична активність, здоров'я, психічне благополуччя.
Key words: physical activity, health, mental well-being.
Науковий керівник: викладач Дудукіна А. О.

ВЯТКІНА ОЛЕНА АНДРІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету адвокатури
та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПСИХОЛОГІЯ СУЧАСНОГО ЛІДЕРСТВА: РЕЦЕПТ УСПІХУ

У сучасному світі лідерство є ключовим елементом успіху в будь-якій галузі діяльності. Розуміння рецепту успіху лідерства є критичним фактором для досягнення максимального потенціалу в будь-якому колективі. Тому, варто визначити основні складові рецепту успіху лідерства. Серед них:

1. Визначення мети та візії. Успішний лідер повинен мати чітке розуміння своєї мети та візії. Він повинен мати чітке уявлення про те, куди його організація прямує та які конкретні цілі мають бути досягнені для досягнення цієї візії. Це дає лідеру змогу зосередитися на головних завданнях та взяти на себе відповідальність за їх виконання. Мета повинна бути визначена як мінімум на 5–10 років, щоб забезпечити стабільність та розвиток колективу.

2. Розвиток команди. Успішний лідер повинен допомагати розвивати свою команду. Він повинен знати, як мотивувати своїх працівників, які методи навчання та розвитку допомагають їм розвиватися і які форми винагороди за досягнення успіху найбільш ефективні. Розвиток команди є ключовим фактором успіху, оскільки він дозволяє досягнути високих результатів та забезпечує стабільність в роботі організації.

3. Ефективне спілкування. Успішний лідер повинен мати ефективні навички спілкування. Він повинен бути в змозі чітко висловлювати свої ідеї, слухати інших та створювати атмосферу довіри та взаєморозуміння для обміну ідеями та думками, щоб забезпечити співпрацю та розвиток. Ефективне спілкування є ключовим фактором для досягнення спільних цілей та розвитку відносин з клієнтами, партнерами та співробітниками.

4. Інновації та творчість. Успішний лідер повинен бути інноваційним та творчим. Він повинен знаходити нові ідеї та рішення для досягнення цілей організації, а також надихати та мотивувати своїх підлеглих до цього. Такий лідер повинен бути готовий до змін

та вміти адаптуватися до нових умов. Інноваційність та творчість сприяють розвитку бізнесу та стимулюють команду до досягнення нових результатів [1, с. 119].

5. Довіра та взаєморозуміння. Успішний лідер повинен бути людиною, на яку можна покластися. Він повинен створювати атмосферу довіри та взаєморозуміння в колективі. Такий лідер повинен бути в змозі побудувати стійкі відносини зі своїми партнерами та співробітниками на основі взаємної поваги та взаємодопомоги.

6. Аналітичні навички. Успішний лідер повинен мати аналітичні навички, щоб бути в змозі аналізувати дані та інформацію для прийняття рішень. Аналітичні навички допомагають лідеру бачити ситуацію з більш широкої перспективи та розуміти наслідки прийнятих рішень.

7. Ефективне управління. Ефективне управління є невід'ємною частиною успіху лідерства. Лідер повинен бути здатним до ефективного управління людськими ресурсами, фінансами та іншими ресурсами, що забезпечують розвиток та розвиток колективу. Важливо мати чіткий план дій та розуміти, як керувати ресурсами для досягнення поставлених цілей.

8. Лідерські якості. Успішний лідер повинен мати ряд лідерських якостей, таких як відповідальність, відкритість до змін, уважність до деталей, наявність візії та здатність до співпраці. Ці якості допомагають лідеру створювати відповідальну та ефективну команду, розвивати інновації та досягати успіху [2. с. 102].

Отже, виходячи із викладеного вище варто зазначити, що успішне лідерство потребує розуміння та використання різних складових. Лідер повинен мати візію та мету, ефективну комунікацію, бути відкритим до інновацій та креативності, мати ефективне управління, промовляти за розвиток та навчання, а також мати аналітичні навички та лідерські якості. Для досягнення успіху лідерства необхідно вивчити та зрозуміти ці складові та працювати над ними. Важливо розвивати свої здібності та вміння у кожній з цих областей, а також використовувати свої сильні сторони для досягнення успіху. Нарешті, важливо пам'ятати, що успішне лідерство не може бути досягнуте самотужки. Лідер повинен бути здатним до управління командою та співпрацювати з іншими для досягнення спільних цілей. Важливо створювати сприятливу атмосферу для розвитку та навчання у колективі та підтримувати розвиток кожного члена команди. Успішне лідерство забезпечує успіх колективу та досягнення спільних цілей. Розуміння та використання різних складових успішного лідерства допомагає лідеру розвиватися та досягати успіху у своїй діяльності. Важливо пам'ятати, що успішне лідерство потребує співпраці та управління командою, а також створення сприятливої атмосфери для розвитку та навчання у колективі. Тому, якщо Ви мрієте про успішне лідерство, пам'ятайте про ці складові та працюйте над ними. Розвивайте свої здібності та вміння, співпрацюйте з іншими та підтримуйте розвиток своєї команди. Тоді ви зможете стати успішним лідером та досягти великих результатів у своїй діяльності.

Список використаних джерел

1. Корнута Л. М. Особливості формування психологічних якостей сучасного лідера в державній службі. Особистість та суспільство в цифрову еру: психологічний вимір : матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 24 черв. 2022 р.) / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.», каф-ра психології. Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2022. С. 118–122.
2. Сергеєва Л. М., Кондратьєва В. П., Хромей М. Я. Лідерство : навч. посібн. / за наук. ред. Л. М. Сергеєвої. Івано-Франківськ : «Лілея_ НВ», 2015. 296 с.

Ключові слова: лідерство, управління, успіх, психологія.
Key words: leadership, management, success, psychology.
Науковий керівник: к. ю. н., доцент Корнута Л. М.

ГАРМАТЮК ДАР'Я СЕРГІЇВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІУМУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Кризові ситуації – будь-які раптові зміни, психологічні або фізичні, що негативно впливають на відчуття безпеки та самопочуття в цілому.

У кризові періоди соціально-психологічний стан особистості та соціуму залежить від рівня стійкості до стресу, рівня довіри до соціальних інститутів та підтримки оточення, а також може бути покращеним через застосування певних психологічних стратегій.

Кризові ситуації можуть бути надзвичайно складними для переживання як для окремої особистості, так і для соціуму в цілому. Наприклад, пандемія COVID-19, землетрус, техногенна катастрофа, війна – це всі небезпечні і загрожуючі для життя ситуації, які можуть викликати психологічний стрес і вплинути на соціально-психологічний стан людини та соціуму в цілому. Психологічний стан людини та соціуму в кризових ситуаціях може бути досить складним та впливовим, люди можуть відчувати стрес, тривогу, страх, депресію, а також відчуття відчуженості від соціуму та співчуття до інших людей, які теж переживають кризову ситуацію. У цьому контексті важливо розглянути ***ключові фактори***, які визначають соціально-психологічний стан особистості та соціуму в кризових ситуаціях [1].

1. **Рівень стійкості до стресу** – визначається особистісними рисами та досвідом попередніх стресових ситуацій. Люди з високим рівнем стійкості до стресу можуть відчувати менше психологічного дискомфорту в кризових ситуаціях та краще здатні вирішувати проблеми, пов'язані зі стресом. З іншого боку, люди з низьким рівнем стійкості до стресу можуть відчувати більше психологічного дискомфорту, розчарування, байдужість і навіть депресію (Connor & Davidson, 2003) [3].

2. **Рівень загрози**: Рівень загрози, що виникає в кризовій ситуації, може суттєво вплинути на соціально-психологічний стан особистості та соціуму. Чим більша загроза, тим більше люди можуть відчувати тривогу, страх та безпомічність.

3. **Рівень інформованості**: Рівень інформованості про кризову ситуацію суттєво впливає на соціально-психологічний стан особистості та соціуму. Якщо люди мають достатньо інформації про ситуацію та її можливі наслідки, це може допомогти їм краще адаптуватися під ситуацію та прийняти адекватні рішення.

4. **Рівень підтримки:** Рівень підтримки, яку отримують люди в кризовій ситуації, може також впливати на їхній соціально-психологічний стан. Наявність підтримки від родини, друзів, колег або соціальних служб може допомогти зменшити тривогу та стрес.

5. **Культурні особливості**: Культурні особливості також можуть впливати на соціально-психологічний стан особистості та соціуму в кризовій ситуації. Наприклад, в деяких культурах можуть бути більш розвинуті механізми допомоги та підтримки в кризовій ситуації [2].

Згідно зі статистикою, багато людей досліджують психологічні проблеми в кризові моменти свого життя. Наприклад, під час навчання або роботи, учасники можуть зазнавати тиску, або стикаються зі здоров'ям та іншими проблемами, що може впливати на їх психічний стан.

Деякі люди можуть демонструвати нейтральну реакцію на кризову ситуацію, а інші можуть використовувати кризові моменти для зміцнення своєї міцної сторони та удосконалення своєї особистості [4].

Згідно з висновками І. А. Завадської, соціально-психологічний стан особистості в кризових ситуаціях може включати наступні складові:

- відчуття загрози та небезпеки;
- досвід емоційного напруження;
- вплив на ставлення до інших людей та соціуму в цілому;
- вплив на поведінку та ефективність функціонування [7].

Отже, кризові ситуації мають значний вплив на соціально-психологічний стан особистості та соціуму. Вони можуть призводити до розвитку стресу, тривоги, депресії, агресії та інших негативних наслідків, але в той же час можуть зближувати людей та сприяти позитивним змінам. Розуміння факторів, що впливають на соціально-психологічний стан під час кризи, може допомогти психологам та іншим фахівцям розробляти ефективні стратегії для підтримки людей у цій складній ситуації [6].

Під час кризових періодів важливо звернути увагу на психологічне благополуччя та вжити стратегії, що сприяють його покращенню.

Ось декілька *психологічних стратегій*, які можна застосовувати [5].

1. **Збереження емоційної стійкості:** Важливо розуміти та визнавати свої емоції під час кризи, але також навчитися контролювати їх. Це можна зробити шляхом практики медитації, дихальних вправ, релаксації, а також шляхом знаходження позитивних випробувань в складних ситуаціях.

2. **Збереження соціальних зв'язків.** Утримання зв'язку зі значними людьми у вашому житті може відігравати важливу роль у збереженні психологічного благополуччя. Взаємодія з родиною, друзями або підтримуючими спільнотами може надати емоційну підтримку і допомогти вирішити стресові ситуації.

3. **Раціональне мислення.** У кризових ситуаціях важливо усвідомити, що ви маєте контроль над своїми думками. Спробуйте замінити негативні думки на позитивні або реалістичні. Працюйте над розвитком позитивного способу мислення і шукайте можливості для осмислення ситуації з позитивного ракурсу.

4. **Забезпечення фізичного здоров'я.** Фізичний стан має прямий вплив на психологічне благополуччя. Зверніть увагу на свій режим сну, харчування та фізичну активність.

5. **Пошук професійної підтримки.** Важливо відкрити діалог з професіоналом, якщо ви почуваєте потребу. Психолог або терапевт може надати вам необхідну підтримку, порадити ефективні стратегії і допомогти зрозуміти індивідуальні особливості вашої ситуації.

Розуміння соціально-психологічного стану особистості в кризових ситуаціях є важливим кроком до розробки ефективних стратегій підтримки і втручання. Налагодження соціальних зв'язків, надання емоційної та практичної підтримки, раціональне мислення, самозабезпечення, постановка цілей і планування, а також використання позитивних стратегій копінгу – це лише деякі з інструментів, які можуть допомогти покращити психологічне благополуччя в кризовий період.

Отже, у результаті аналізу, можем зробити висновок, що соціально-психологічний стан особистості та соціуму в кризових ситуаціях є складним і багатогранним явищем, яке потребує багато уваги та розуміння. Кризові ситуації можуть суттєво впливати на психологічне благополуччя, фізичний стан, функціонування індивіда і суспільства в цілому. *Важливо пам'ятати*, що кожна людина може реагувати на кризу по-різному, і відповідь соціуму також впливає на психологічний стан.

Список використаних джерел

1. Hobfoll, S. E. The Psychology of Stress, Trauma, and Resilience.
2. Hobfoll, S. E. The Influence of Culture, Community, and the Nested-self in the Stress Process: Advancing Conservation of Resources Theory.
3. CD the Connor-Davidson Resilience Scale (CD-RISC) – PubMed.
4. Бойко Л. М. Психологічна адаптація до кризових ситуацій.
5. Горбенко О. В. Психологічна підтримка в кризових ситуаціях.
6. Горбенко О. В. Стресори та їх вплив на соціально-психологічний стан в кризових ситуаціях.
7. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях.

Ключові слова: кризова ситуація, соціум, особистість, стрес, психологічний стан, соціально-психологічний стан, тривога, депресія, стратегії, емоції, благополуччя.

Key words: crisis situation, society, specialty, stress, psychological state, socio-psychological state, anxiety, depression, strategy, emotions, well-being.

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

ГЛАДКА ЄВГЕНІЯ ЮРІЇВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБИСТІСНІ ЗМІНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК КРИЗОВОЇ СИТУАЦІЇ

Військова агресія Росії проти України, що почалася ще у 2014 р. й досягла свого апогею 24 лютого 2022 р., стала причиною значних зрушень в усіх сферах життєдіяльності українців. Але саме з початком повномасштабного вторгнення не певна частина людей, а кожен громадянин нашої держави відчув на собі прояви травматизації. Оскільки війна обумовлює загрозу життю й прояви різних видів насильства, вона є стресором високої інтенсивності, що спричиняє найрізноманітніший спектр переживань, які характеризуються ураженням не лише емоційної сфери, а й когнітивної, поведінкової, ціннісної, смислової, фізіологічної, фізичної [1].

Звісно, особливо значного впливу екстремальних чинників на психіку зазнають військовослужбовці. Психологічні наслідки стресу, від якого вони потерпають, зазвичай виражаються у посттравматичному стресовому розладі (ПТСР). Тоді як цивільні можуть потерпати як від ПТСР, так і від кризи, наслідки якої можуть бути або сприятливими для розвитку особистості, або руйнівними. На думку Г. Олпорта, криза – це ситуація раптового неочікуваного стресу, з якого людина не може вийти, послуговуючись звичними для себе стратегіями. Тому ця ситуація вимагає докорінного перегляду уявлень про світ і зміни стереотипів поведінки за короткий проміжок часу, що неминуче призводить до ґрунтовних змін у структурі особистості. Для виникнення кризи необхідні такі умови, як значні емоційні навантаження, неможливість задовільнення основних потреб людини та особистісна реакція на цю ситуацію [3].

Можна стверджувати, що більшість українців стикнулися саме з проявами, властивими переживанню кризової ситуації, яка спровокована монотонним та повторюваним впливом стресора, і кризовий стан в такому випадку є нормальною реакцією на суб'єктивно значущу травму [6]. Проживання кризових ситуацій будуть варіюватися в залежності від індивідуальних особливостей окремих індивідів, їхнього досвіду й фізіології, що загалом зумовлюватиме окремі реакції та копінг-стратегії. Кризова ситуація порушує базове почуття безпеки, провокуючи найрізноманітніші наслідки. До них належать такі психологічні реакції: здебільшого виникають афективні (неспокій, плач, гнів, сміх) та когнітивні. Серед когнітивних проявів типовими є відчуття нереальності, зміна сприйняття часу, втрата пам'яті, з'являється або надмірна увага до деталей, або значно погіршується здатність на них концентруватися; можуть виникати нічні кошмари [3].

Як було зазначено вище, війна може бути й поштовхом до змін та підвищення психологічної стійкості, оскільки життєві кризи не завжди

призводять до травматизації – часом вони зумовлюють посттравматичне зростання, тобто виявлення сильних сторін особистості. Поширеність цього феномену за даними 39 емпіричних досліджень, проаналізованих в оглядовій статті британських авторів P. Linley та S. Joseph, коливається між 30 й 70 % постраждалих від травм різного типу [5].

Проте можливість посттравматичного зростання залежить від рівня пережитого стресу. Незначні травми не призводять до зростання, адже людина переживає їх за допомогою звичних індивідуальних стратегій. Серйозні травми, які призводять до формування ПТСР, завдають руйнівного впливу особистості, руйнують копінги й механізм зростання. Лише помірний стрес супроводжується наявністю таких умов, що людина здатна приборкати [2, с. 48–49].

Найголовнішою стратегією самозбереження є зміна ставлення до травматизації, спричиненої війною – було виявлено, що за умови сприйняття війни як травматичного досвіду люди відчувають значно сильнішу психічну напругу, ніж ті, хто таким чином до війни не ставиться. Важливою також є стратегія поглиблення міжособистісних зв'язків, усвідомлення важливості близьких для себе людей, переосмислення важливості власного життя та власної ролі у його творенні, на чому наголошують військовослужбовці [4].

Однак якою б стійкою перед обличчям війни людина не була, серйозних наслідків після тривалого перебування в зоні бойових дій не уникнути. Зокрема дослідження щодо зв'язку між рівнем напруги й перебуванням у зоні військових дій показали пряму статистично значущу кореляцію. У досліджуваних, що залишились у місці активних бойових дій, закономірно виявлено зависокий рівень стресу. В таких умовах у людини відсутнє відчуття базової безпеки, що значно впливає й на фізіологічні процеси – якість сну, загальне самопочуття та психологічне благополуччя. Виявлено також, що в досліджуваних, які покидають ці зони, менший рівень загального стресу – відповідно й рівень напруги [7].

Можливість оцінити масштаб згубних наслідків, до яких призведе війна, буде тільки після її закінчення. А зараз ми можемо лише виробляти стратегії пристосування й вчитися адаптуватися до тих ситуацій, які не можемо змінити – шукати нові сенси й можливості; та орієнтуватися на досвід інших країн і розуміти, як змінюється життя через таку сильну й довготривалу дію інтенсивного стресора.

Список використаних джерел

1. Арефнія С. В. Проблеми адаптації до умов війни українців, які стали героями телевізійної програми «Допомога психолога». *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2022. № 2 (26). С. 7–15. DOI: https://doi.org/10.31108/2.2022.2.26.1
2. Климчук В. О. Посттравматичне зростання та як йому можна сприяти у психотерапії. *Наука і освіта*. 2016. № 5. С. 46–52.
3. Основи психологічної допомоги військовослужбовцям в умовах бойових дій : метод. посіб. / О. М. Кокун, Н. А. Агаєв, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2015. 170 с.

4. Титаренко Т. М. Особистість перед викликами війни: психологічні наслідки травматизації. *Проблеми політичної психології*. 2017. Т. 5. № 19. С. 3–10.
5. Linley, P. A., Joseph, S. Positive change following trauma and adversity : A review. *Journal of Traumatic Stress*. 2004. Vol. 17. P. 1121.
6. Horowitz, M. J. Stress-response syndromes. *Hospital and Community Psychiatry*. 1986. V. 7.
7. Vaughan, E., Koczwara, B., Kemp, E., Freytag, C., Tan, W., & Beatty, L. (2019). Exploring emotion regulation as a mediator of the relationship between resilience and distress in cancer. *Psycho-oncology*, Vol. 28 (7). P. 1506–1512. DOI: https://doi.org/10.1002/pon.5107

Ключові слова: кризова ситуація, посттравматичний стресовий розлад, стрес, війна, адаптація, військовослужбовці, посттравматичне зростання, травматичні події, травматичний досвід.
Key words: crisis situation, post-traumatic stress disorder, stress, war, adaptation, military servants, post-traumatic growth, traumatic events, traumatic experience.
Науковий керівник: к. психол. н., старший викладач Ташматов В. А.

ДУШИНА АННА ПАВЛІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ОСОБИСТОСТІ ТА СОЦІУМУ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Криза – у психології визначається важкий стан, викликаний, будь-якою причиною або як різка зміна статусів персонального життя; стан людини, у якому вона блокує цілеспрямовану життєдіяльність в даний момент розвитку особистості. Теоретики і практики вважають, що у кризовій ситуації людина, коли людина намагається опанувати стресовий стан, вона переживає фізичне та психологічне перевантаження. Така емоційна напруга може призвести чи до нового пережитого досвіду, чи до зриву і погіршення виконання життєвих функцій [1, ст. 2–3].

Розрізняємо **два види криз**, залежно від того який слід та можливості вона залишає у подальшому житті людини. **Криза першого виду** ускладнює реалізацію життєвого замислу, але можливість відновлення, перерваного кризою способу життя. **Криза другого виду** робить реалізацію життєвого замислу неможливою [5].

Кризовою називають ситуацію, у якій людина зіштовхується з проблемою реалізації важливих для неї життєвих цілей, та коли вона не може впоратися з ними звичайним засобом, динаміка такої людини може розвиватися удвох напрямках:

• особистісний – внутрішній конфлікт, що виникає в результаті рис характеру особистості, незалежно від того, чи благополучна зовнішня ситуація на той момент; Реконструкція створює причину та обґрунтування конфліктних ситуацій, аж до стресових ситуацій;

• ситуаційний – проявляється у вигляді ряду несприятливих зовнішніх поведінкових реакцій на стимули психологічної травми, падають на основі нечітких механізмів психологічного захисту, низької толерантності до емоційного стресу [5].

Обставини, які потенційно та реально можуть мати несприятливі наслідки для осіб, можна розділити на дві категорії:

1) ситуації, зумовлені умовами та особливостями діяльності суб'єкта;

2) ситуації, що визначаються характером суспільних відносин людини, умовами її існування та інтерпретацією загроз для них [2, ст. 172–173].

Слід звернути увагу, що у процесі життя будь-яка людина стикається з переживанням кризи. Мінімум це вікові кризи, кризи міжособистісних відносин або кризи в сім'ї. Події, які можуть зумовити кризу: смерть близької людини, зміна зовнішності, тяжкі захворювання, зміна соціальної обстановки, відділена від батьків, родини, друзів, різкі зміни соціального статусу.

Отже, криза – це реакція особистості чи соціуму на ситуації, що вимагають зміни способу буття: способу мислення, стилю життя, ставлення до навколишнього світу та себе.

Під дією кризової ситуації розуміється дія, що надається процесом переживання, що призводить до зміни особливостей індивідуальності суб'єкта, його поведінки та свідомості. Процес проходження кризової ситуації впливає на людину більше, ніж безпосередня присутність у ній. Результатом цього є те, що внутрішній світ людини або будь-яка його складова (емоційна, когнітивна, потребнісно-мотиваційна) трансформується та перебудовується у складній ситуації.

Порушення цілісності та стійкості «Я-концепції» суб'єкта, зміни в самосвідомості призведуть до переживання таких явищ як нігілізм, цинізм, скептицизм, духовна спустошеність, моральна нестійкість. Ці феномени швидше відображають перехідний стан особистості, що опинилася у ситуації, коли неможливо жити як раніше, щоб уберегти колись стійку систему «Я» від порушення. Додамо те, що цей стан у людини з'являється, коли вона хоче щось змінити у своєму житті чи в собі [2, ст. 173–180].

Перебіг кризи в особистості можна умовно поділити на декілька етапів:

I. Прискорення подій. Людина вже починає розуміти, що накопичується низка подій, які вона не в змозі контролювати і вирішити звичним способом. Для того щоб знайти вихід із ситуації необхідна плідна робота з власними ресурсами.

II. Дезорганізація. З'являється почуття дискомфорту та тривоги, збільшується напруга, людина звертається ресурсів другого рівня (друзі, знайомі, шофери таксі, священики), але якщо навіть це не спрацьовує, то знижується самооцінка та відчуття безпорадності сильнішає.

III. Поворотна точка. Ця стадія характеризується зверненням до ресурсів третього рівня (соціальні інститути); напруга зростає, виникає загроза суїцидальних спроб.

IV. Реорганізація. Людина переоцінює зовнішні та внутрішні ресурси та приходить до нового розуміння проблемної ситуації, вирішує якої лінії поведінки придержуватися далі.

V. Відновлення. Повертається відчуття живої стабільності та встановлюється нормальний рівень функціонування [5].

Небезпечним варіантом розвитку кризи є гальмування на одному із етапів, коли подальший розвиток особистості блокується фіксацією на старих поведінкових та мисленнєвих патернах.

Тривалість кризових ситуації варіюється від трьох – чотирьох тижнів до двох – трьох місяців, після чого їх прояви знижуються, та новий рівень соціально-психологічної адаптації, хоча і нижче, ніж до кризи.

Терміном же «криза суспільства» позначають момент, коли модель функціонування суспільства дає збої, що призводить до руйнування усієї системи, коли неможливо повернення роботи соціальної системи на минулих принципах, коли руйнується вже сформована організація суспільного життя. Кризи можуть бути як системні так і часткові (кризи окремих підсистем). Часткові сильно впливають на стан усієї суспільної системи, але не завжди спричиняють її зміни. На жаль, розгортання етапів соціально-психологічних криз вивчені недостатньо. Сама ж криза вважається переходом, стрибком туди де відомо лише те, що знаходиться на вході та виході. Тому криза – це певне переосмислення попереднього досвіду, погляд на буденні речі через призму механізмів психологічного захисту, в результаті якого людина виходить на новий рівень життя або залишається на певному етапі свого розвитку [4, ст. 7–9].

Суспільні кризи у соціумі виникають так несподівано як хвороба у людини. Здається, що все добре, людина почуває себе здоровою, сповнена оптимізму та планів, але насправді хвороба таїться усередині організму і різко дає про себе знати. А тенденція вияву непередбачуваних потрясінь у суспільстві доволі велика. Тому криза у соціумі дезорганізовуватиме його систему цінностей та відносин.

Аналізуючи першопричини виникнення суспільної кризи слід спиратися на психологію, де суспільна криза починається з людини, яка має свій світ, свої погляди на життя та ін. Вона проходить свій життєвий шлях, від дитинства до юнацтва, від дорослого до старечого, неодноразово починаючи все спочатку, змінюючи свій життєвий задум. І коли руйнується частково чи повність ця світобудова та життєвий задум, людина переживає життєву кризу.

Щодо зовнішніх причин виникнення кризи на суспільному рівні фінансова та економічна кризи охопили більшу частину світу, спровокували загострення в Україні давніх проблем у всіх сферах суспільства. Результатом цих негативних явищ на рівні особи виявляється переходом у стан депривації. Останнє буде розглядатися як зменшення задоволення потреб, що стали вже звичними. Мова йдеться не про одиничні випадки відмови особи від певних благ, а перехід на більш збіднілу форму життя [3, ст. 155–156].

Все це (відтворення кризових явищ, хаотизація, соціальна деградація) в державі протягом багатьох років формує в суспільстві стан

звикання до такого образу, такої картини соціально-психологічного життя. Звичайно феномен «звикання» лише можемо віднести лише до негативних соціальних явищ. Звикання – це тільки механізм адаптації до нових умов і способу життя.

Унаслідок цього людина організує своє життя в умовах очікування, тобто зараз елементарне відтворення життя, а потім уже можна повноцінно розвиватися. Виживання – відкладання важливих вчинків, задоволення потреб, дій на майбутнє. У цих обставинах життя ніби консервується і перетворюється з багатогранного у площинне.

На підстав проведеного теоретичного аналізу проблеми можемо підсумувати, що у кризових умовах можна очікувати активізації населення у всіх сферах соціального життя. Адже криза це не тільки про катастрофу, це ще й про сприятливі можливості. Тобто у кризових умовах за наявності багатьох стимулюючих факторів відбувається перструктуризація соціально-психологічного організму. Втрата старих та поява нових можливостей стимулює стимулює мотивованість, в результаті якої відбувається вихід на арену соціально-психологічного життя найактивніших особистостей та соціальних верств. Та навпаки, тільки під час кризових змін і виникає сприятлива ситуація для того, щоб з арени зійшли ті елементи, які не відповідають вимогам часу.

Список використаних джерел

1. Дробишева О. О. Поняття, стадії та особливості криз у процесі управління промисловими підприємствами. 6 с.
2. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості: у межах та за межами буденності : монографія. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
3. Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг / за ред. В. Ворони, М. Шульги. Київ : Інститут соціології НАН України, 2008. 656 с.
4. Шульга М. О. Криза як загроза суспільній безпеці. *Криза в Україні: зони ураження. Погляд соціологів*. Київ : ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф», 2010. С. 7–27.
5. Психологічна допомога в кризових ситуаціях [Електрорнний ресурс]. URL: https://msn.khmnu.edu.ua/mod/page/view.php?id=77179

Ключові слова: криза, особистість, криза суспільства, суспільство.
Key words: crisis, personality, crisis of society, society.
Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

ЗВАДА ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ЖЕРТВИ СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

В умовах сьогодення зростає психологічна напруга кожної особистості, а саме перенавантаження психіки може бути одним із чинників, які виступають передумовою домашнього насильства. В більшості випадків домашнє насильство з мовчазної згоди жертви так і залишається лише внутрішньою проблемою сім'ї. Більшість людей бояться говорити, що стали свідками або учасниками домашнього насильства. В сучасному світі цю проблему потрібно оприлюднювати та не боятися про неї розповідати, щоб в подальшому вберегти потенційних жертв від домашнього насильства або допомогти тим, хто не наважується розповісти про це. Важливо розуміти, які особливості має потенційна жертва домашнього насильства.

Домашнє насильство зазвичай проявляється як модель образливої поведінки по відношенню до партнера під час зустрічей або сімейних стосунків, коли кривдник застосовує владу та контроль над жертвою. Жертвами домашнього насильства можуть бути дитина, родич або будь-який інший член родини. Домашнє насильство може мати психічний, фізичний, економічний або сексуальний характер. Інциденти із застосування сили, як правило, не бувають поодинокими і зазвичай наростають за частотою та серйозністю. Домашнє насильство може закінчитися серйозними тілесними ушкодженнями або смертю [1].

Існує низка факторів, які можуть вплинути на те, що людина в майбутньому може стати жертвою домашнього насильства. Нижче наведено кілька можливих чинників:

1. Досвід домашнього насильства в дитинстві: діти, які були свідками або жертвами домашнього насильства в ранньому віці, можуть мати більшу схильність до статевого насильства або насильства в подальшому житті.
2. Нездатність до вирішення конфліктів: люди, які не вміють вирішувати конфлікти або не мають достатньої комунікативної культури, можуть бути більш схильні до насильства в міжособистісних відносинах.
3. Залежність від насильника: люди, які залежні від своїх партнерів або насильників, можуть бути менш схильні до захисту себе та своїх інтересів, тому вони можуть стати жертвами домашнього насильства.
4. Погане матеріальне становище: бідність, безробіття та інші економічні проблеми можуть створювати напругу в сімейних відносинах та сприяти насильству.
5. Культурні чинники: деякі культури та релігії можуть вважати домашнє насильство прийнятним або не відверто йому протидіяти [2].

Ці чинники не є визначальними і відносини в сім'ї можуть бути дуже складними. Проте важливо пам'ятати, що насильство є неприйнятним і потребує негайного втручання та попередження.

Однією з характерних ознак жертви є неможливість встановити обмеження у більшості сфер свого життя. Людина, яка постійно перебуває під впливом образливих подружніх відносин або фізичного та емоційного насильства, не здатна чітко уявити собі, чого вона хоче, що їй подобається, що вона відчуває й у що можна вірить. У відносинах з людьми, які мають чіткі уявлення щодо цих позицій, людина відчуває свою «неповноцінність» [3].

Доведено, що серед різноманітних чинників формування віктимної поведінки вагома роль належить емоційній неврівноваженості, недостатності досвіду, підвищеній залежності від референтної групи, несприятливим умовам сімейного виховання. Людина не обирає бути жертвою домашнього насильства [4, с. 72]. Експерти, які спостерігали за жінками-жертвами від домашнього насильства, зробили висновки, що більшість з них втратили власне Я, вони втратили сенс життя, погано усвідомлюють себе як особистість, не орієнтуються у своїх бажаннях, в більшості випадків намагаються догодити іншим, та не прислуховуються до себе. Якщо ж брати до уваги чоловіків-жертв, то риси в більшості збігаються з жінками, це невпевненість в собі, низька самооцінка, внутрішня агресія, втрата Я. В таких сім'ях спостерігається переплутаність соціальних ролей, що виявляється передусім у домінуванні жінки, повній підлеглості і безпорадності чоловіка, в якого низький рівень потреб та бажань, несформоване почуття власної гідності. У дітей, котрі зазнають насильства в сім'ї, експерти-психологи відзначають такі особливості, які можна диференціювати на вроджені або біологічно обумовлені та набуті – сформовані вихованням або соціальною ситуацією розвитку, насамперед впливом сім'ї [5].

Навіщо бути жертвою? Чому люди так поводяться? Є деякі переваги адаптації образу жертви. *Немає підзвітності.* Відповідальність за своє життя означає, що ви сидите за кермом. Ви берете відповідальність. Це може налякати людину з менталітетом жертви. Вам доведеться визнати, що життя – це не лише результат інших дій.

Вторинний прибуток. Проблеми деяких людей продовжуються через вторинну вигоду. Співчуття, увага та доступ до ліків чи коштів – поширені приклади вторинної вигоди. Людина з менталітетом жертви може навіть не усвідомлювати, що отримує ці переваги, і часто почувається по-справжньому засмученою.

Задовольняє несвідомі потреби. Люди з менталітетом жертви, особливо коли це пов'язано з минулою травмою, несвідомо шукають підтвердження та допомоги в інших. Вони постійно розігрують карту «бідний я». Це може викликати співчуття та допомогу з боку інших.

Завдяки аналізу зарубіжних та вітчизняних вчень, ми дійшли до висновку, що в сучасному світі, тема домашнього насилля та особистості жертви є недостатньо розкрита та вивчена. «Синдром жертви» в більшості випадків формується через хибні установки, які були

в дитинстві. Насправді виявити, що дитина в майбутньому стане жертвою досить важко, але можна виділити кілька характеристик «жертв в дитині»: бажання привертати увагу інших, граючи на почутті жалості; тяжке почуття провини, сорому; хвороблива реакція на критику; прагнення за всяку ціну уникнути конфлікту; невміння постояти за себе, захиститися; постійний негативізм, незадоволеність своїм життям [6].

Попередити насильство можна, потрібно запроваджувати в систему освіти профілактичні методики, щоб молодь вчилась будувати здорові та комфортні міжособистісні відносини та діти повинні розуміти, що насильство в сім'ї завдає непоправної шкоди жертві, тому про дану проблему не потрібно мовчати. Люди, які стали свідками або ж самі є жертвами домашнього насилля, мають знати, що у світі є люди, які зможуть їм допомогти: психологи, співробітники мобільних бригад соціально-психологічної допомоги, волонтери, поліція.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 р. № 2789-111. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2789-14 (дата звернення: 03.05.2023).
2. Психологічний портрет жертви насильства в сім'ї. *Маріупольська ассоціація жінок*. 2018. URL: https://donbasforpeople.org/psychological-portrait-violence-victim/ (дата звернення: 03.05.2023).
3. Five Cycles of Emotional Abuse: Codification and Treatment of an Invisible Malignancy. By Sarakay Smullens, MSW, LICSW, BCD. 2014. URL: https://cdn.ymaws.com/www.naswma.org/resource/resmgr/imported/FCE_emotionalAbuse.pdf (дата звернення: 03.05.2023).
4. Романенко О. Напрями психопрофілактики віктимної поведінки неповнолітніх. *Юридична психологія*. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2018. № 2. С. 72–82.
5. Акцентуація характеру. *Studentam.* 2009. URL: http://studentam.net.ua/content/view/3234/86/ (дата звернення: 03.05.2023).
6. Причини виникнення домашнього насилля. *Державні сайти України.* 2017. URL: https://1547.ukc.gov.ua/dovidkova-informatsiya/protydiya-domashnomu nasylstvu/prychyny-vchynennya-domashnogo-nasylstva/ (дата звернення: 03.05.2023).

Ключові слова: домашнє насильство, жертва, віктимна поведінка, особистість.
Key words: domestic violence, victim, victim behavior, personality.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Шмаленко Ю. І.

КОЗАКЕВИЧ АННА ІВАНІВНА

студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ТА ПРОФІЛАКТИКИ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Сучасні соціокультурні зміни впливають таким чином, що інститут сім'ї зазнає значних трансформацій та руйнувань. За статистикою, майже кожна друга родина, на жаль, розлучається. Тому вкрай актуальним постає наукове дослідження способів вирішення та профілактики сімейних конфліктів.

Для вивчення способів вирішення та попередження сімейних конфліктів необхідно зрозуміти їх сутність та визначити особливості.

Сімейний конфлікт – це протистояння між членами сім'ї, засноване на зіткненні протилежних мотивів, цілей або точок зору. Найважливішою особливістю сімейних відносин є те, що вони є результатом дуже складного поєднання двох складових: міжособистісних стосунків, заснованих на любові та кровних зв'язках, і правової бази. Розрізняють конфлікти між батьками та дітьми, подружні конфлікти та конфлікти між родичами. Будь-яка конфліктна ситуація у родині супроводжується сварками. Варто пам'ятати, що будь-яка сварка накладає відбиток на стосунки. Більш конструктивним варіантом сварки є суперечка, яка направлена на об'єкт конфлікту, а не на особистість сторін. Такі конфлікти характеризуються підвищеною емоційністю, швидкістю окремих фаз, форм протиборства, а також способів їх вирішення [3, с. 192].

Причини конфліктів у сімейних стосунках численні: девіантна поведінка одного з членів родини, низький рівень матеріального забезпечення, неузгодженість рольових очікувань, ревнощі, суперечки щодо виховання дітей, неповага. Варто пам'ятати, що для здорового функціонування сім'ї важливо не уникати конфліктів, а навчитися їх продуктивно вирішувати.

Управління сімейними конфліктами включає такі важливі етапи, як їх попередження та урегулювання з наступним вирішенням.

Завдяки правильному управлінню конфліктами сімейні стосунки розвиваються, а накопичена напруга з часом знімається. Під профілактикою конфліктів розуміють діяльність, спрямовану на уникнення їх виникнення та їх деструктивного впливу з тієї чи іншої сторони на той чи інший елемент життя сім'ї, тобто вплив на проблеми чи фактори зовнішнього середовища, які в майбутньому можуть стати джерелами конфлікту [2, с. 200].

Профілактика конфліктів полягає в організації життєдіяльності суб'єктів соціальної взаємодії таким чином, щоб виключити або звести до мінімуму ймовірність виникнення конфліктів між ними. Кожен конкретний випадок вимагає індивідуального підходу. Але є загальні методи попередження конфліктів, які допомагають зберегти гармонію в сім'ї. До таких технік належать рольова індукція (умовляння, відстрочка,

маскування і викриття) та рольова модифікація (оволодіння ролями, добродушне жартування, дослідження, компроміс, консолідація та пошук професійної поради). Важливим етапом будь-якої профілактичної діяльності є уникнення факторів, що викликають конфлікт. Сімейні відносини повинні бути надійними. Ви повинні уникати деструктивної тактики у своїй поведінці. Для якісної профілактики внутрішньосімейного спілкування необхідно використовувати позитивну тактику [1, с. 137].

Перш за все, найголовніше – визнати наявність спільних цінностей і бажання обох сторін підтримувати сімейні відносини. Без цих факторів важко говорити про збереження сімейних стосунків та успішне застосування позитивних рекомендацій щодо вирішення конфліктів. Важливо, щоб при вирішенні конфлікту було знайдено вирішення проблеми, яка його викликала. Будь-який член сім'ї, який хоче успішно вирішити сімейний конфлікт, повинен спочатку на аналітичному етапі ретельно зіставити свою позицію і позицію опонента, а також ретельно проаналізувати власні погляди на ситуацію, що склалася, і зрозуміти свої помилки. Окрім самостійного вирішення конфліктів, учасники конфлікту можуть звертатися за допомогою до третіх осіб. Останніми можуть бути психологи, конфліктологи, медіатори, а також державні органи, які використовують легальні методи впливу [4]. Медіатор, конфліктолог і психолог, першочергово налаштовані на вирішення емоційного аспекту конфлікту, в той час як жодна державна інституція не ставить це за мету, оскільки їх основна задача – саме припинення конфліктної взаємодії. При гострих сімейних конфліктах, необхідне залучення фахівця, що володіє спеціальними знаннями в галузі сімейної психології.

Підсумовуючи, зазначимо, що найважливішим аспектом в профілактиці та вирішенні сімейних конфліктів є побудова якісної комунікації між членами родини. Інколи це викликає певні труднощі та потребує великих зусиль, але кращого способу, ніж чесний діалог важко знайти.

Список використаних джерел

1. Петрінко В. С. Конфліктологія : курс лекцій, енциклопедія, програма, таблиці. Ужгород : УжНУ «Говерла», 2020. 360 с.
2. Психологія конфлікту / В. Я. Галаган, В. Ф. Орлов, О. О. Фурса, О. М. Отич. Київ : ДЕТУТ, 2008. 422 с.
3. Лефтеров О. В., Цільмак О. М. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі. Одеса : Ліра До, 2022. 266 с.
4. Кругла Т. О. Сімейний конфлікт: причини виникнення, попередження, врегулювання [Електронний ресурс]. *Медсестринство*. 2017. URL: https://www.researchgate.net/publication/323007425_SIMEJNIJ_KONFLIKT_PRICINI_VINIKNENNA_POPEREDZENNA_VREGULUVANNA (дата звернення: 02.05.2023).

Ключові слова: сім'я, конфлікт, профілактика, методи, сімейні конфлікти.
Key words: family, conflict, prevention, methods, family conflicts.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Третьякова Т. М.

КОНОВАЛЬЧУК ТЕТЯНА АНАТОЛІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ ІНФОРМАЦІЇ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ

Психологічний вплив інформації під час воєнних дій в Україні має велике значення для воїнів, мирного населення та суспільства загалом. Інформація, що отримують люди під час конфлікту, може мати різні наслідки для їхнього психологічного стану, залежно від того, як вона подається та що саме вона містить. Це може викликати різноманітні емоції, такі як страх, тривога, безпорадність, невпевненість і паніка, що може призвести до погіршення фізичного та психічного здоров'я людей і збільшення конфліктів між ними. Сучасні війни супроводжуються псевдоповідомленнями та фейковою інформацією з метою психологічної виснажливості, виклику агресії, сумнівів та паніки [1, с. 47].

Актуальність теми зумовлена тим, що що інформаційна війна стала необхідною складовою будь-якої війни. Українська влада та суспільство змушені боротися не тільки зі збройними агресорами, але й зі спробами маніпулювання громадською думкою через некоректну та недостовірну інформацію. Під час воєнних дій, інформаційний потік зростає, і людина стикається з значною кількістю інформації, яка часто є суперечливою та неповною. Це може призводити до розчарування, страху, невизначеності та паніки, що в свою чергу може мати негативний вплив на психологічний стан людей. Більше того, інформаційна війна може мати і прямий вплив на психологічний стан людей. Наприклад, масова розсилка провокаційних повідомлень може створювати психологічний тиск на населення та провокувати агресію. Важливо зазначити, що психологічний вплив інформації під час воєнних дій може бути як негативним, так і позитивним. Якщо інформація є вірною, об'єктивною та добре поданою, то вона може зберегти життя людей, підвищити їхня морально-психологічну стійкість та зміцнити довіру до влади. Під час війни, інформаційні потоки можуть бути спрямовані на підтримку місцевих жителів або, навпаки, на дискредитацію супротивників.

У період з 2014 по 2016 р., Н. Зайцева та А. Панченко проводили дослідження щодо емоційних станів та посттравматичних розладів в цивільного населення, яке проживало в зоні бойових дій. Вони з'ясували, що спочатку більшість свідків бойових дій шукали нову інформацію, щоб задовольнити базові потреби в безпеці. Але з часом, багато людей відчувають перевантаження від інформації та свідомо відмовляються від неї [2]. Як зауважує А. Марчук, застосування інформаційних технологій створює не тільки нові можливості, але й нові проблеми та загрози. В новій інформаційній реальності уточнюються негативні ефекти, виявляються нові проблеми. Особливо значимою є проблема маніпулювання свідомістю в кіберпросторі, що пов'язана

зі спотворенням та фільтрацією інформації в пошукових системах та соціальних мережах. Проблема забруднення інформаційного середовища також стає дедалі більш вагомою. Це відбувається через розповсюдження інформації з маніпулятивним характером, такої як недостовірна інформація, дезінформація, інформація, що має на меті завдати шкоди, створити конфліктні ситуації, формувати негативні стани та емоції, спонукати до деструктивних дій тощо [3, с. 275].

Вирізняють різні аспекти, включаючи:

– травматичні події: інформація про травматичні події, такі як атаки, вибухи, обстріли та інші насильницькі дії, можуть викликати сильний емоційний стрес та травмувати психічний стан людей;

– розповсюдження страху: масові повідомлення про загрози, можливість нових насильницьких дій та загрози життю можуть посилювати страх та тривогу серед населення, що може привести до збільшення паніки та безладдя;

– відчуття безпорадності: інформація про збройні конфлікти може викликати відчуття безпорадності, безсилля та невпевненості в майбутньому;

– політичний вплив: політичні відносини та пропаганда, що супроводжують воєнні дії, можуть викликати відчуття обурення та неприйняття політичних рішень, що може погіршити взаємовідносини між людьми та групами;

– вплив на дітей: діти є особливо вразливими до психологічного впливу інформації під час воєнних дій. Вони можуть почуватись безпорадними та наляканими, відчувати відчуженість від дорослих, та можуть бути засмучені та засмучувати [4].

Отже, можемо зробити висновок що інформація, що поширюється під час воєнних дій в Україні, має значний психологічний вплив на населення, який може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, достовірна та об'єктивна інформація може допомогти знизити ризик поширення страху та паніки серед населення, а також сприяти мобілізації громадян для захисту країни. З іншого боку, неправдива, викривлена або провокаційна інформація може призвести до поширення паніки, страху, безпорадності та невпевненості, а також збільшити вплив психологічної травми на людей, які пережили воєнні дії. Тому важливо забезпечувати високу якість та об'єктивність інформації, що поширюється під час воєнних дій, щоб зменшити негативний психологічний вплив на населення і сприяти відновленню після конфлікту.

Список використаних джерел

1. Карпчук Н. Медіа як невоєнний метод впливу в гібридній війні. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії.* 2018. № 2. С. 41–49.
2. Панченко О., Зайцева Н. Постстресові розлади у населення Сходу України. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2016. № 5 (7). С. 1–10.
3. Марчук А. Психологічні аспекти негативного впливу сучасного інформаційного середовища на людей. Психічне здоров'я особистості у кризовому суспільстві : збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної конференції (19 жовтня 2018 р.) / упор. Н. Бамбурак. Львів : ЛьвДУВС, 2018. С. 274–278.
4. Коваленко М. В., Туз К. В. Психологічний вплив інформації під час воєнних конфліктів: досвід України. Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2018. URL: https://nuou.org.ua/node/1700

Ключові слова: психологічний вплив, війна, інформаційність.
Key words: psychological impact, war, informativeness.
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Лазор К. П.

КУЧЕРЕНКО АНЖЕЛІКА ЕДУАРДІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ТА СІМЕЙНОГО ПРАВА В ПСИХОЛОГІЇ

Цивільне право і психологія мають багато спільних точок дотику, оскільки обидва поля вивчають поведінку людей та їх взаємодію. Деякі з актуальних проблем цивільного права, які пов'язані з психологією, можуть включати наступне:

1. Підвищення рівня свідомості стосовно ментального здоров'я: Одна з головних проблем полягає в тому, що люди з ментальними порушеннями можуть бути недостатньо захищеними в рамках цивільного права. Підвищення рівня свідомості стосовно ментального здоров'я може допомогти змінити цю ситуацію [5].

Додатково, підвищення рівня свідомості може допомогти в попередженні розвитку ментальних порушень та вчасному їх виявленні. Люди, які мають більшу свідомість про ментальне здоров'я, можуть бути більш уважними до свого стану та стану своїх близьких, вчасно звертаючись до фахівців та отримуючи необхідну допомогу.

Також підвищення рівня свідомості може сприяти більш ефективному використанню ресурсів у галузі ментального здоров'я. Дотримання принципів ефективного та раціонального використання ресурсів дозволить забезпечити кращий доступ до якісних послуг та зменшити витрати на лікування та допомогу людям з ментальними порушеннями.

Отже, підвищення рівня свідомості стосовно ментального здоров'я може мати позитивний вплив на захист прав людей з ментальними порушеннями, запобігання розвитку ментальних порушень та ефективне використання ресурсів у галузі ментального здоров'я.

2. Оцінка психологічної шкоди: Психологічну шкоду може бути складно оцінити, оскільки вона не має конкретних фізичних проявів. Проте, вона може мати значний вплив на життя людини, і тому

важливо розробити методи оцінки психологічної шкоди в рамках цивільного права [1].

Один з методів оцінки психологічної шкоди – це використання медико-психологічної експертизи. Медико-психологічна експертиза – це процес діагностики та оцінки психологічного стану людини шляхом застосування різних методів, таких як тестування, спостереження, інтерв'ювання тощо. Експертиза може допомогти встановити наявність психічної травми та її наслідків, що дозволяє зробити висновок про винуватця та визначити розмір компенсації [6].

Також можна використовувати альтернативні методи оцінки психологічної шкоди, такі як опитувальники або шкали оцінки психологічного стану. Ці методи дозволяють людині описати свій психологічний стан та виявити наслідки психологічної травми. Однак, для забезпечення точності та надійності результатів таких оцінок, вони повинні бути проведені відповідно до визнаних стандартів та методик.

Отже, оцінка психологічної шкоди може бути проведена за допомогою медико-психологічної експертизи або інших методів.

3. Розробка етичних стандартів: Психологи можуть бути запрошені в якості експертів для рішення справ, пов'язаних з психологічною шкодою. Важливо розробити етичні стандарти для таких експертів, щоб запобігти будь-яким конфліктам інтересів [4].

4. Охорона приватності та конфіденційності: Психологічні дані можуть бути дуже чутливими та приватними. Важливо забезпечити належний рівень охорони приватності та конфіденційності при розгляді справ, пов'язаних з психологічною шкодою [2].

5. Застосування психологічних тестів та експертиз: Психологічні тести та експертизи можуть бути корисними.

Сімейне право та психологія мають важливі зв'язки, оскільки вони обидва стосуються взаємодії між людьми та їх відносинами. Нижче перераховано деякі з актуальних проблем сімейного права, які пов'язані з психологією:

1. Підвищення свідомості про наслідки розлучення. Розлучення може мати серйозний вплив на дітей та сімейну динаміку. Підвищення свідомості про наслідки розлучення може допомогти батькам приймати більш обдумані рішення та зменшити шкідливий вплив розлучення на дітей.

2. Розробка програм психологічної підтримки для дітей. Діти, які переживають розлучення своїх батьків, можуть потребувати психологічної підтримки. Розробка програм, які надають дітям допомогу в розумінні та переживанні своїх емоцій, може допомогти зменшити шкідливий вплив розлучення на їхнє психологічне здоров'я.

Розробка програм психологічної підтримки для дітей, які переживають розлучення своїх батьків, може бути дуже корисною. Ці програми можуть надавати дітям необхідні інструменти для того, щоб вони могли краще розуміти та переживати свої емоції.

Такі програми можуть включати різноманітні активності та інтерактивні вправи, які допоможуть дітям розвинути навички саморегуляції, підвищити свою самооцінку та покращити взаємини з іншими

людьми. Діти можуть вчитися виражати свої почуття, шукати позитивні способи взаємодії з батьками та іншими дітьми, знаходити підтримку в різних ситуаціях.

Такі програми можуть бути проведені як в груповій, так і в індивідуальній формі. Для реалізації таких програм можуть бути залучені психологи, педагоги та інші фахівці, які мають досвід у роботі з дітьми та вміють допомогти їм у розвитку позитивних стратегій поведінки та способів взаємодії зі світом.

3. Розробка способів врегулювання сімейних конфліктів. Сімейні конфлікти можуть мати серйозний вплив на сімейну динаміку та здоров'я кожного члена сім'ї. Розробка способів врегулювання сімейних конфліктів може допомогти зменшити конфлікти та зберегти стабільність сімейного життя.

4. Розробка стандартів щодо опіки над дітьми. При розлученні батьки можуть потребувати різних рівнів опіки над дітьми. Важливо розробити стандарти щодо опіки над дітьми, які враховують психологічні потреби дітей та дорослих [3].

Список використаних джерел

1. Європейський кодекс поведінки для всіх осіб, які залучені до місцевого та регіонального врядування. URL: https://rm.coe.int/168071b2e5
2. Конституція України від 28.06.1996 р. Статті 32 (ч. 1, 2), 34.
3. Наказ, Правила від 26.05.1999 р. № 34/166/131/88, «Про затвердження Правил опіки та піклування».
4. Спеціаліст ІІ категорії. Департаменту фінансового законодавства. Міністерства юстиції України. Крезуб Ірина Олександрівна. «Проблемні питання застосування законодавства України щодо відшкодування моральної шкоди в судах України».
5. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї [Текст] : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
6. https://ts2.space/uk/ші-та-психологічна-оцінка-як-інтелект/

Ключові слова: право, психологія, сім'я, розлучення, діти, опіка, конфлікти, кодекс, закон, конфлікти, наслідки.

Key words: law, psychology, family, communication, children, opica, conflicts, code, law, conflicts, settlements.

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

КУШНЕРЬОВА ВІКТОРІЯ ВІКТОРІВНА

студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВ'ЯЗАННЯ КОНФЛІКТІВ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ

Конфлікти на робочому місці є необхідною складовою ефективної роботи команди. Однак, нездійснення ефективного вирішення конфліктів може призвести до погіршення якості роботи, падіння продуктивності та негативного впливу на міжособистісні відносини. У зв'язку з цим, дослідження психологічних особливостей розв'язання конфліктів на робочому місці має велике значення. У цій роботі будуть розглянуті основні психологічні фактори, що впливають на розв'язання конфліктів на робочому місці, а також будуть запропоновані рекомендації для ефективного управління конфліктами на робочому місці.

Психологічні фактори, що впливають на розв'язання конфліктів на робочому місці.

1. Емоційний інтелект – це здатність розпізнавати, розуміти та керувати власними емоціями та емоціями інших людей. Згідно з дослідженнями, люди з високим рівнем ЕІ мають більші шанси на ефективне вирішення конфліктів. Вони розуміти та співчувати іншим людям, що сприяє уникненню нових конфліктних ситуацій [1].

2. Стресостійкість – це здатність людини витримувати стресові ситуації. Люди з високим рівнем стресової стійкості можуть бути більш ефективними в розв'язанні конфліктів, оскільки вони можуть керувати своїми емоціями в стресових ситуаціях та знаходити способи вирішення проблем, незважаючи на негативний вплив стресу.

3. Емпатія – це здатність розуміти та співчувати іншим людям. Люди з високим рівнем емпатії можуть бути більш ефективними в розв'язанні конфліктів, оскільки вони можуть побачити ситуацію з боку іншої сторони та знаходити компромісні рішення, що задовольняють інтереси обох сторін [3].

4. Культура спілкування включає в себе набір соціальних норм та правил, які регулюють спілкування між людьми. В організації з високою культурою спілкування конфлікти можуть бути ефективніше вирішені, оскільки люди звикли до взаємодії та розуміють, як спілкуватись між собою [2].

Рекомендації для ефективного управління конфліктами на робочому місці:

1. Встановити відкриту та довірчу атмосферу. Один з ключових аспектів ефективного управління конфліктами – це встановлення відкритої та довірчої атмосфери в команді. Люди повинні відчувати, що вони можуть вільно висловлювати свої думки та ідеї, без страху бути осудженими або запереченими. Керівництво повинно забезпечити відкритий діалог та забезпечити, щоб всі голоси були почуті.

2. Навчитись ефективно спілкуватись. Є кілька ключових елементів ефективного спілкування, які можуть допомогти управляти конфліктами на робочому місці:

- активне слухання: це означає, що слухач повністю зосереджений на співрозмовнику та стежить за тим, що він говорить;
- розуміння: співрозмовник повинен відчувати, що його точка зору була почута та врахована;
- відкрите та конструктивне спілкування: сторони повинні допомогти один одному знайти спільне рішення, замість того, щоб зосереджуватись на своїх різницях [3].

3. Використовувати техніки медіації. Медіація – це процес вирішення конфлікту, у якому третя сторона допомагає знайти компромісне рішення. Медіатор може допомогти встановити відкрите та довірче спілкування, допомогти сторонам зрозуміти точки зору один обох та знайти спосіб вирішення конфлікту, який задовольняє всіх.

4. Розвивати культуру позитивного спілкування. Керівництво повинно працювати над створенням культури позитивного спілкування в організації.

5. Вирішувати конфлікти якнайшвидше. Конфлікти на робочому місці можуть виливатись в серйозні проблеми, якщо їх не вирішувати одразу. Важливо вчасно виявляти та реагувати на конфлікти, проводити діалог та дійти до спільного рішення. Незалежно від рівня складності конфлікту, його негайне вирішення допоможе зменшити негативні наслідки та запобігти поширенню негативного настрою в колективі [1].

Отже, розуміння психологічних особливостей вирішення конфліктів на робочому місці може зробити процес управління конфліктом більш конструктивним, що сприяє створенню клімату довіри, ефективного спілкування, використання навичок медіації, тобто вихованню конфліктної культури. Активно спілкуйтеся та швидко вирішуйте конфлікти. Це неодмінно допоможе підвищити продуктивність праці та зберегти здорову та позитивну робочу атмосферу в колективі.

Список використаних джерел

1. Behfar, K. J., Peterson, R. S., Mannix, E. A., & Trochim, W. M. (2008). The critical role of conflict resolution in teams: A close look at the links between conflict type, conflict management strategies, and team outcomes. Journal of Applied Psychology, 93 (1), 170–188.
2. De Dreu, C. K., & Weingart, L. R. (2003). Task versus relationship conflict, team performance, and team member satisfaction: A meta-analysis. Journal of Applied Psychology, 88 (4), 741–749.
3. Rahim, M. A. (2002). Toward a theory of managing organizational conflict. International Journal of Conflict Management, 13 (3), 206–235.

Ключові слова: конфлікти на робочому місці, психологічні фактори, рекомендації.
Key words: conflicts at the workplace, psychological factors, recommendations.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Третьякова Т. М.

ЛЕВИЦЬКА ВІКТОРІЯ ІГОРІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ

Соціально-психологічна адаптація – це складне інтегральне утворення, що визначає особливості взаємодії особистості із соціальним середовищем та забезпечує самоорганізацію особистості в змінюваних умовах соціальної взаємодії [3, с. 46].

Дивлячись на стресові реалії сьогодення ми можемо зазначити, що пандемія COVID-19 внесла корективи в звичайне життя людини, військовий напад росії на Україну взагалі призвів до проблем з психологічним здоров'ям населення нашої країни. Знаходження людей в постійному стресі фктично порушує базові наші потреби за пірамідою Маслоу. Ми опинились в різних психотравмуючих ситуаціях і нам потрібно швидко адаптуватись до нових умов життя. Іншими словами ми повинні соціально та психологічно адаптуватися.

Соціальна адаптація особистості в кризових ситуаціях є важливим процесом, який передбачає зміну поведінки та сприйняття людини відповідно до нових умов. Кризові ситуації можуть викликати різні форми поведінки та реакцій, такі як стрес, тривога, депресія, агресія та інші. Так само носить двосторонній характер: прагнучі досягти згоди з навколишнім середовищем, людина, з одного боку, змінюється сам під впливом середовища (пристосовується до неї), а з іншого – прагне до зміни (пристосуванню) навколишнього середовища відповідно до власних потреб і можливостей [1].

Основна мета соціальної адаптації в кризових ситуаціях полягає у забезпеченні можливості виживання та успішної адаптації до нових умов. Цей процес може бути складним, оскільки вимагає зміни звичок та способу життя, а також розвитку нових навичок та вмінь.

Соціальна адаптація особистості в кризових ситуаціях може включати наступні кроки:

1. Розуміння ситуації. Особистість повинна зрозуміти, що відбувається, і прийняти це як факт.
2. Розвиток стратегій управління стресом. Стрес є невід'ємною складовою кризових ситуацій, тому важливо розвивати стратегії зменшення стресу, такі як медитація, йога, фізичні вправи та інші.
3. Забезпечення соціальної підтримки. Підтримка від родини, друзів та співробітників може бути дуже важливою для зменшення стресу та покращення самопочуття.
4. Розвиток нових навичок та вмінь. Важливо розвивати нові навички та вміння, які допоможуть пристосуватися до нових умов, наприклад, робота з онлайн-інструментами, розвиток електронної комунікації та ін.
5. Планування майбутнього.

Завершальна стадія процесу соціальної адаптації – *відповідь на «виклик середовища»*. Це реалізація конкретної моделі поведінки і діяльності, яка вибирається суб'єктом з урахуванням власних адаптивних ресурсів і можливостей, уявлень про те, що відбувається, а також основних характеристик соціального середовища, в якій протікає соціальна адаптація [1].

Основна мета психологічної адаптації в кризових ситуаціях полягає у збереженні психічного здоров'я та емоційного благополуччя людини, зниженні рівня стресу та покращенні її здатності пристосовуватися до нових умов. Цей процес може бути складним, оскільки вимагає зміни в уявленнях, відношеннях до себе та оточуючого світу, а також розвитку нових стратегій мислення та реагування на події.

Психологічна адаптація особистості в кризових ситуаціях може включати наступні кроки:

Розуміння своїх емоцій та реакцій. Особистість повинна розуміти свої емоції та реакції на кризову ситуацію, щоб змінити негативні впливи на своє психічне здоров'я.

Розвиток позитивного мислення. Важливо зосередитися на позитивних аспектах життя та спрямовувати свої думки на можливості та перспективи.

Розвиток здатності до саморегуляції. Важливо вчитися контролювати свої емоції та реакції на кризову ситуацію, щоб зменшити рівень стресу та зберегти психічне здоров'я.

Г. Сельє розробив концепцію загального адаптаційного синдрому, в якій виділив три стадії адаптації:

1) стадія тривоги (мобілізації), яка зумовлює тимчасове зниження резистентності організму;
2) стадія резистентності (стійка адаптація до дії стресору);
3) стадія виснаження як наслідок виснаження адаптаційних можливостей.

Сучасні вчені розкритикували вищеозначену концепцію. Причиною стало те, що Г. Сельє не розглянув роль центральної нервової системи у своїй концепції, але у відповідь сказав, що ця концепція тільки для грубих подразників [2 с. 16].

Соціальна адаптація соціуму в кризових ситуаціях передбачає зміну соціальної структури, установ та цінностей відповідно до нових умов. Кризові ситуації можуть викликати значні зміни в житті соціуму, такі як економічна нестабільність, соціальні конфлікти, надзвичайні ситуації тощо.

Основна мета соціальної адаптації соціуму в кризових ситуаціях полягає у збереженні соціальної стабільності, забезпеченні безпеки та захисту прав та інтересів людей. Цей процес може включати наступні кроки:

Розвиток соціальної взаємодії та співпраці. У кризових ситуаціях важливо зміцнювати взаємодію між людьми та організаціями, спільно працювати над вирішенням проблем та забезпеченням безпеки.

Розвиток нових соціальних механізмів та структур. Кризові ситуації можуть вимагати розробки нових соціальних механізмів та структур для ефективного вирішення проблем та координації дій.

Розвиток соціальної відповідальності та етики. Важливо забезпечити дотримання соціальної відповідальності та етики в кризових ситуаціях, щоб уникнути конфліктів та зберегти соціальну стабільність.

Забезпечення доступу до інформації та ресурсів. У кризових ситуаціях важливо забезпечити доступ до необхідної інформації та ресурсів, щоб люди могли приймати обґрунтовані рішення та діяти ефективно.

Отже, робимо висновок, що соціально-психологічна адаптація в кризових ситуаціях включає в себе адаптацію як індивідів, так і соціуму. Для адаптації особистості важливо мати підтримку та розуміння оточуючих, а також використовувати психологічні стратегії для подолання емоційного стресу. Для адаптації соціуму важливо мати спільне розуміння проблеми, створювати позитивний настрій та підтримку, збільшувати рівень соціальної підтримки та забезпечувати ефективну комунікацію між індивідами.

Список використаних джерел

1. https://stud.com.ua/171262/sotsiologiya/sotsialna_adaptatsiya СОЦІАЛЬНА АДАПТАЦІЯ
2. Зливков В. Л., Лукомська С. О., Федан О. В. Психодіагностика особистості у кризових життєвих ситуаціях. Київ : Педагогічна думка, 2016. 219 с. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/77241343.pdf
3. Соціальна адаптація особистості в сучасному суспільстві, ортобіоз та паліативна допомога із циклу: Психологічні складові сталого розвитку суспільства : матеріали VII Наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар. участ.) (14–16 січ. 2021 р.) за заг. ред. Я. О. Гошовського, Ж. П. Вірної, Д. Т. Гошовської, Н. К. Вічалковської, О. Є. Іванашко. Луцьк : ПП Іванюк В. П, 2021. 188 с.

Ключові слова: адаптація, кризова ситуація, особистість, соціум, забезпечення, нові умови, ситуація, розвиток, стратегія, практика, вченні, дослідження, збереження, здоров'я.

Key words: adaptation, crisis situation, personality, society, security, new conditions, situation, development, strategy, practice, teaching, research, preservation, health.

Науковий керівник: к. психол. н., старший викладач Ташматов В. А.

ЛЕЛЮК АНАСТАСІЯ СЕРГІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРЕВЕНТИВНІ ЗАХОДИ ЩОДО ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

В умовах сьогодення зростає психологічна напруга кожної особистості. Саме перенавантаження психіки може бути одним із чинників, що виступає передумовою домашнього насильства. Для запобігання численним випадкам насилля, що травмує несформовану психіку дітей, необхідно проводити регулярні превентивні заходи з профілактики домашнього насильства.

Профілактика насилля в сім'ї включає в себе всебічний інформаційний вплив та психологічну просвіту населення різних соціальних груп щодо цієї проблематики. Кожен із соціальних інститутів має комплексно відноситися до здоров'я та благополуччя населення: розробляти освітні бесіди, тренінги, буклети чи лекції. Популяризація здорового способу життя та екологічного співіснування повинно бути більш актуалізовано з кожним роком [1].

Домашнє насильство є серйозною проблемою, яка може призвести до серйозних наслідків у жертв та в усьому суспільстві. Профілактика домашнього насильства є важливою мірою, що може допомогти зменшити випадки цього явища. Превентивні заходи, які можуть бути вжиті для профілактики домашнього насильства мають бути спрямовані на розширення свідомості щодо цієї проблематики. Необхідно розглядати домашнє насильство як серйозну соціальну проблему та залучати до неї увагу громадськості. Це може здійснюватись через проведення кампаній та просвітницьких заходів. Програми навчання та підтримки можуть бути використані для допомоги жертвам домашнього насильства та для навчання людей, як уникати насильства та допомагати іншим. Необхідно забезпечити доступність до ресурсів та послуг жертвам домашнього насильства, таких як: психологічна підтримка, лікування, житло тощо. Потрібно змінити згубний спосіб думки про використання насильства як засобу вирішення проблем [6].

Передумовою успішного проведення профілактичних заходів є підготовка висококваліфікованих спеціалістів, котрі зможуть коректно та доступно донести до населення програми, що стосуються запобігання насиллю в сім'ї. Ці спеціалісти, переважно, є психологами чи соціальними робітниками: в освітніх установах, поліції, ДСНС, у центрах соціальної та психологічної допомоги тощо. Головними задачами для попередження насильства в сім'ї є: пояснення природи і передумов насилля; емоцій чи почуттів, що можуть стати чинниками виникнення насилля; навчання способам екологічного переживання та корекції цих станів та почуттів.

Можна виділити основні загально-соціальні чинники попередження домашнього насильства:

- забезпечення умов виховання дитини, з урахуванням соціально прийнятних правових норм сучасної держави;
- побудова сім'ї на умовах взаємного кохання, розуміння та поваги один до одного;
- пояснення умов успішного батьківства, правил та обов'язків поводження себе із дитиною;
- створення сім'ї як єдиного симбіотичного механізму [2, с. 417–428].

Батьки з самого дитинства повинні пояснювати дитині що робити можна, а що робити не потрібно та які наслідки можуть викликати ці дії. Правовиховання є першою сходинкою у розумінні індивіда соціальних норм, прав та обов'язків. Саме це базове розуміння

повинно розвиватися в дитячих садках та школах. Дитина повинна знати та розуміти що є нормою: доброзичливе ставлення батьків, повага кордонів та інтересів один одного, забезпечення дитини всім необхідним (одягом, їжею, оздоровчим відпочинком, приладдям для розвитку). Особливо важливою є профілактика насилля у підлітковому віці, тому що саме в цей період онтогенезу можливі перші проступки. Дитина повинна знати, що якщо вона звернеться за допомогою, то її не осудять та будуть вжиті заходи, які забезпечать безпечну життєдіяльність індивіда.

Щоб зрозуміти природу домашнього насильства необхідно одним із аспектів розглядати професійну діяльність батьків. Робота мами і тата може мати безліч стрес факторів, які можуть спровокувати емоційне напруження, знервованість, агресію, професійне вигорання чи деформацію тощо. Кожен із цих симптомів необхідно екологічно подолати. Перша сходинка подолання полягає в усвідомленні власної проблеми. Якщо такі кризові стани особистість не усвідомлює – необхідно отримати консультацію в спеціалістів. Найчастіше, якщо сама людина не розуміє погіршення якості її життєдіяльності, помічають оточуючі. Іноді при стресових станах достатньо буде відслідкувати свій життєвий ритм, змінити його, добавити корисні звички, відпочинок і обов'язково якісний сон та збалансоване харчування [5].

У структурах, які мають особливий рівень складності, небезпеки чи специфічної діяльності, повинні проводитися різні освітні заходи. Ці заходи проводить штатний психолог і розглядає особистісні проблеми осіб як мету власної діяльності. Наприклад, частою діяльністю практичного психолога в поліції є лекційна, тренінгова чи діагностична робота. Ці види активності мають багатогранний спектр впливу безпосередньо на кожного працівника. За допомогою діагностики агресії чи емоційного вигорання, психолог може проводити неодноразові консультації щодо подолання цих станів. Найголовніше те, що працівники структур, які мають ризик швидкого емоційного вигорання і схильність до депресії, можуть отримати завчасну психологічну допомогу й профілактику конфліктів та насилля в сім'ї.

Отже, правовиховання – це перший профілактичний захід щодо запобігання домашнього насильства. Необхідно слідкувати за своїм психо-емоційним станом та не боятися попросити про завчасну допомогу. Освітні заходи щодо запобігання насильства повинні проводитися у всіх соціальних інститутах. Тематичні бесіди, тренінги повинні застосовуватися не тільки по відношенню до дітей, але і до дорослих. Тому що першочергово від батьків залежить рівень правосвідомості та нормативності уявлень про співіснування із іншими особами в суспільстві, а потім вже від інших соціальних чинників.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 р. № 2229-19 [Електронний ресурс]. URL: http://surl.li/rcnk (дата звернення: 03.05.2023).
2. Боковець О. Наслідки впливу психологічного насилля на психічне здоров'я особистості. *Журнал «Перспективи та інновації науки»*. 2022. № 1 (6). С. 417–428.
3. Запобігання та протидія домашньому насильству. Київ : Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики, 2018. 32 с.
4. Запобігання та протидія проявам насильства: діяльність закладів освіти : навчально-методичний посібник / В. Л. Андрєєнкова, В. В. Байдик, Т. В. Войцях, О. А. Калашник та ін. Київ : ФОП Нічога С. О. 2020. 196 с.
5. Довгаль І. І. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї. Київ, 2011. 192 с.
6. Протидія домашньому насильству: реалії і перспективи : збірник тез Обласної науково-практичної конференції. Черніг. нац. технол. ун-т, ЧНТУ, 2019. 126 с.

Ключові слова: домашнє насильство, протидія, профілактичні заходи, правовиховання, соціальні норми, завчасна допомога, інформаційний вплив.
Key words: domestic violence, countermeasures, preventive measures, legal education, social norms, early assistance, information influence.
Науковий керівник: к. психол. н., доцент Лісовенко А. Ф.

ЛУНГА ВАЛЕРІЯ ВАЛЕРІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІКОВІ КРИЗИ У ДІТЕЙ

Розвиток дитини є найбільш важливим етапом у її житті, який включає багато різних вікових періодів та етапів. Кожен з цих етапів має свої особливості, характерні риси та виклики. Одним зі значних аспектів розвитку дитини є вікові кризи, які виникають у певному віці та можуть впливати на психологічний та фізичний стан дитини.

Вікові кризи – це періоди значних змін у психологічному та фізичному розвитку дітей, які виникають у певному віці. Кожен з нас проходить через різні етапи розвитку, і кожен етап має свої особливості, характерні риси та виклики. Ці зміни можуть впливати на поведінку, емоційний стан, розвиток мовлення, соціальні відносини та інші аспекти життя дитини. Вікові кризи у дітей можуть бути пов'язані зі змінами в родинному житті, народження брата або сестри, переїзд, розлучення батьків тощо. Це може поглиблювати емоційний стрес та потребувати більшої уваги та підтримки дитини. Вікові кризи у дітей можуть бути складними, але їх можна успішно пройти з належною підтримкою. Батьки та опікуни можуть надати дитині підтримку та розуміння на кожному етапі розвитку, допомогти їй виражати свої почуття, навчити розвивати соціальні вміння та навички самостійності [1, с. 128].

Вікові кризи у дітей є нормальним та необхідним етапом розвитку, який включає різні вікові періоди та етапи. Розуміння цих етапів та їх характеристик може допомогти батькам та опікунам успішно підтримувати дитину на кожному етапі розвитку. В дитинстві вікові кризи пов'язані зі змінами в тілесному та ментальному розвитку. Науковці, психологи та дослідники виявили, що відповідно до етапів дитинства спостерігаються різноманітні вікові кризи.

– криза новонародженого (від народження до 2 місяців) – це один з найбільш вразливих етапів у житті дитини. Новонароджені діти потребують багато уваги, годування та піклування, оскільки вони звикають до нових умов життя. Діти на цьому етапі не можуть самостійно контролювати свої дії, тому вони повністю залежні від батьків та дорослих;

– криза 6 місяців – це етап, коли дитина починає рухатися та досліджувати світ навколо себе. Діти стають більш активними та мобільними, починають повзати та підтримуватися на руках. Вони починають розвивати свої фізичні та соціальні навички, вивчають світ навколо себе, включаючи людей та речі;

– криза 1 року – на цьому етапі у дитини починає розвиватися мовлення, здатність до самостійності та вміння ходити. Дитина досліджує світ навколо себе зі своєї нової висоти, стає більш самостійною та навчається взаємодіяти з оточуючими людьми;

– криза 3 роки – дитина починає розвивати соціальну свідомість та стикається з більш складними емоціями. Діти можуть відчувати незручність та незадоволення, коли не можуть виразити свої почуття та бажання. Вони можуть демонструвати неспокій, перепади настрою та конфлікти з батьками;

– криза 6 років – дитина стає більш самостійною та здатною до розуміння світу навколо себе. Діти стають більш дисциплінованими, здатними до самоконтролю та зосередженості, демонструють свої таланти та здібності, зокрема в спорті, мистецтві та інших сферах;

– криза 12 років – це перехідний етап між дитинством та підлітковим віком. На цьому етапі дитина може стати більш незалежною та почати розуміти складні соціальні відносини, розвиває свої інтереси та прагнення, що можуть бути відмінними від тих, які мали раніше. Це може призвести до конфліктів з батьками та друзями, тому на цьому етапі важливо надавати підтримку та розуміння [2].

Вікові кризи у дітей є природними та необхідними для їх розвитку. Кожен з етапів має свої характеристики та виклики, і дитина повинна успішно пройти кожен з них, щоб досягти повноцінного розвитку. Важливо, щоб батьки та опікуни надавали дитині підтримку та розуміння на кожному етапі її життя та допомагали їй впоратися зі всіма викликами, які виникають під час розвитку. Усі ці вікові кризи відображають природний розвиток дитини та дозволяють їй стати більш зрілою, самостійною та здібною. Кожен з цих етапів може бути складним для дитини та її батьків, але з належною підтримкою та розумінням можна успішно пройти кожен з них.

Важливо розуміти, що вікові кризи у дітей можуть мати різний характер та тривалість. Деякі кризи можуть тривати всього кілька

днів, тоді як інші можуть продовжуватися протягом декількох місяців. Важливо, щоб батьки та опікуни розуміли, що дитина може відчувати на цих етапах, та допомагали їй успішно пройти ці переходи [3, с. 112–113]. Наприклад, на етапі кризи 3 років дитина може мати сильні емоційні реакції та почуватися нестабільно. Важливо, щоб батьки допомагали дитині заспокоїтися та виражати свої почуття словами. На цьому етапі дитина потребує більшої свободи, тому батьки можуть дозволити дитині самостійно робити деякі речі, такі як одягатися чи обирати їжу.

Вікові кризи у дітей є нормальними та необхідними етапами розвитку. Вони можуть бути важкими для дитини та її батьків, але з належною підтримкою та розумінням їх можна успішно пройти. Важливо, щоб батьки та опікуни були чутливі до потреб дитини та надавали їй необхідну підтримку та розуміння на кожному етапі її розвитку.

Список використаних джерел

1. Agency for Healthcare Research and Quality (US); 2022 Oct. Child and adolescent mental health. URL: https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK587174/
2. Erikson, E. H. Childhood and society. 2nd Edition. New York : Norton. 1963. 445 p.
3. Сігел Д. Дж., Брайсон Т. П. Секрети мозку. 12 стратегій розвитку дитини. Київ : Наш Формат, 2020. 192 с.

Ключові слова: розвиток дитини, психологічне здоров'я, криза розвитку, вікові кризи дітей.

Key words: Child development, psychological health, developmental crisis, age crises of children.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Шмаленко Ю. І.

МАТКОВСЬКА АННА АНДРІЇВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПОВЕДІНКИ ЛЕВІВ

Психологічний аналіз поведінки левів включає в себе розгляд таких аспектів, як їх соціальна структура, способи комунікації, способи розв'язання конфліктів, репродуктивна поведінка та інші аспекти. Немало досліджень було проведено на тему поведінки левів. Та багато вчених були зацікавлені їхньою поведінкою.

Основними характеристиками соціальної структури левів є територіальність та формування груп. Леви живуть у групах, які називаються прайдами, у яких можуть бути від 2 до 40 осіб, хоча зазвичай вони складаються з 10–15 осіб. Прайд формується таким чином: в ньому має

бути панівний самець, якому надаються всі привілеї, адже він відповідає за захист території і групи від інших хижаків. За левами можна спостерігати дуже розумні дії але вони занадто ліниві. Лев може спати до 20 годин на добу якщо поряд не загрожує небезпека.

Полюванням для прайду займаються самки, при цьому панівний самець поїдає видобуток першим, тільки коли він наїсться можна підступати іншим. До речі їсть він також цікавим засобом: спочатку розпорює черевну порожнину і з'їдає серце, печінку і нирки, а потім вже м'ясо зі шкурою. Хоча логічним було б з'їсти спочатку те що зверху. Тобто можна зробити висновок, що лев розуміє, що для нього є смачнішім і до того приступає в першу чергу. Або навпаки. Залишає найсмачніше на останок. Левенята їдять останніми, але панівний самець часто сам стежить щоб левенятам залишилось [2].

Щодо способів комунікації, леви використовують багато різних звуків, таких як рик, гавкіт, кашель і інші, щоб спілкуватися між собою. Вони також використовують рухи тіла, такі як махання хвостом і підніймання голови, щоб передати свої інтенції та настрої. Леви відомі своїми конфліктами з іншими левами, особливо коли йдеться про належність до прайда і захист території. Однак, конфлікти вирішуються зазвичай шляхом використання міміки та інших соціальних сигналів, які вказують на статус кожного лева в групі [3].

Цікавим є той факт, що серед всіх представників тваринного світу у левів найменше серце та мозок щодо габаритів і загальної маси тіла. Самці мають вагу приблизно від 150 до 250 кг, але в книзі рекордів Гиннеса зазначено, що в 1936 р. в Трансваалі був вбитий найважчий лев, він важив 313 кг, але у 1970 р. в Лондонському зоопарку було зареєстровано рекордну вагу лева 375 кг. А самки зазвичай в два рази легше самця [1].

Репродуктивна поведінка левів також дуже цікава з психологічної точки зору. У Левів дуже розвинен «любовний зв'язок». У шлюбний період стосунки самця та самки стають дуже ніжними. Вони відділяються від прайду і можуть до повного виснаження не повертатися. При цьому можуть не пити та не їсти, однак без води леви можуть прожити тільки чотири дні. Левів не можна назвати однолюбами, тому що після цього (так званого) шлюбного періоду самець може вже через декілька днів «усамітнитися» з іншою самкою. Подалі самці здійснюють гаремну форму полігамії, що означає, що один самець живе з групою самиць. Він відповідає за супроводження групи, захист від інших самців та розмноження з самицями [4].

Одним з основних способів, за допомогою яких леви регулюють свій статус, є використання агресивності та підроблення. Самець-лев може використовувати агресивні взаємодії з іншими самцями, щоб встановити свій статус у прайді та показати свою силу. Однак, він також може використовувати більш підроблені методи, такі як маркування території, для показу свого статусу в групі. Боротьба за самиць між левами часто закінчується смертю одного з претендентів. До речі, якщо у прайді головного самця витісняє інший, він вбиває левенят які народилися від попереднього. Але це не єдина загроза їх життю [1].

Самка лева, коли народжує, зазвичай знаходиться десь окремо від членів прайду, сама виходить на полювання десь недалеко від міста де сховала левенят. Та після народження і до повернення в прайд вона декілька разів переносить дитинчат з одного місця на інше, робить вона так для того щоб не накопичувався запах у лігві, що здатен привернути хижаків. Бувають випадки коли як тільки самка піде на полювання, для її дитинчат з'являється така загроза, як інші хижаки – шакали, гієни орли або змії. Після того як вона народить, вона повертається з дитинчатами до прайду коли вони досягнуть 6–8-тижневого віку. Загалом приблизно 80 % левенят не виживають та вмирають до двох років [3].

Загалом, поведінка левів є дуже комплексною і вивчення її вимагає широкого спектру підходів, включаючи етологію (науку про поведінку тварин), соціологію та психологію.

Список використаних джерел

1. Аптон Д. Хижацтво: прямий і опосередкований вплив на спільноти. Університетське видавництво Нової Англії, 1987. С. 203–224.
2. Карпенко В. В., Білоконь О. М. Поведінка левів у природному середовищі. *«Наукові записки» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. 2016.
3. Полянський М. Зоологія. Прага : Книгопечатня Богеміи, 1874. С. 18–22.
4. Яцина О. Ф. Зоопсихологія : навчально-методичний посібник. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2010. С. 82–98.

Ключові слова: поведінка, леви, аналіз поведінки, зоопсихологія.
Key words: behavior, lions, behavior analysis, zoopsychology.
Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

МІЦУЛ ТЕТЯНА ОЛЕГІВНА

студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

САМАРА ОЛЬГА ЄВГЕНІВНА

кандидат психологічних наук, доцент

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ У ПАЦІЄНТІВ З ХВОРОБОЮ БЕХТЕРЄВА

Несприятливі тенденції розвитку генетичних захворювань, ослаблення фізичного здоров'я людей, екологічні зміни та наявність систематичних стресів є основними факторами впливу на психосоматичний стан людини.

Одним із генетичних захворювань є хвороба Бехтєрева. Хвороба Бехтерева – анкілозуючий спондилоартрит, який викликаний генетичною мутацією і характеризується хронічним системним

захворюванням суглобів з переважною локалізацією в попереково-клубових зчленуваннях, суглобах хребта і паравербальних тканинах, що візуально проявляється у вигляді кіфозу в грудному відділі та лордозу в шийному.

Доцільність розгляду цієї теми в тому, що за наявності гена HLA-B27 одна людина хворіє, а інша – ні.

Хвороба Бехтерєва поділяється на чотири основі форми: 1) центральна (ураження хребта); 2) різомелічна (ураженню піддаються кульшові суглоби, суглоби плеча, хребет); 3) периферична (ураженню піддаються стопи, коліна та хребет); 4) скандинавська (відрізняється проявом ревматоїдного артриту малих суглобів (кисть, стопи).

Досить часто хвороба Бехтерєва вражає органи та системи, які не мають зв'язку з хребтом. Яскраво вираженим прикладом може стати ірит або іродицикліт – хвороби очей, які вражають райдужну оболонку; вплив на серцево-судинну систему – ушкодження клапанів аорти; безпідставна ниркова недостатність.

Хвороба Бехтерєва є одним із варіантів соматизації, тобто вираження психічної проблеми на тілесному рівні. Психосоматичними причинами виникнення хвороби Бехтерєва є: гнів та стримана агресія, відсутність психологічної гнучкості, розчарування у житті, почуття жалю до себе, сильна та тривала тривожність, психоемоційні конфлікти та травми.

Метою нашого дослідження є обґрунтування можливостей виявлення причин розвитку хвороби Бехтерєва (психологічна модель) та розробка пропозиції поліпшення якості життя у хворих.

Вибіркою нашого дослідження були 2 групи респондентів по 3 особи, з яких одна група – носії гена HLA-B27, друга – відносно здорові особи, які не є носієм мутації.

Кожному з досліджуваних було запропоновано пройти комплексну програму медико-психологічної реабілітації, що включала в себе три блоки: індивідуальна психотерапія; фізична реабілітація (масаж, кінезіотерапія, ЛФК); клінічна діагностика (консультація лікаря, лабораторні та апаратні обстеження).

Індивідуальна психотерапія включила в себе 15 консультацій з тем: знання про хворобу, мужність бути, логоцінності та пошук сенсу, впевненість у собі, самооцінка, безпека та довіра, плани на майбутнє, навчання технікам усвідомлення.

Були помічені прогресивна тенденція покращення психосоматичного стану досліджуваних, стабільність емоційного спектру, чіткість у розумінні своїх цілей та бажань, також спостерігалась позитивна динаміка в комунікаціях з оточенням.

Таким чином, у результаті проходження пацієнтами з хворобою Бехтерєва програми медико-психологічної реабілітації нами була виявлена позитивна динаміка та кількісне зростання наступних показників: зміна особистісних уявлень щодо своєї особистості, визначення сильних якостей, відчуття особистісної успішності, оновлення себе, вперше за тривалий час з'явився стан внутрішньої безпеки (фізичної та психічної). У пацієнтів з'явилось уміння аналізувати

часову реальність свого життя; бачити в собі сильні сторони і спиратися на них при досягненні поставленої мети; знаходити ресурси задля досягнення позитивних життєвих цілей у майбутньому. Розроблена нами Програма є доволі дієвою та може бути рекомендована для роботи з даною групою пацієнтів у реабілітаційних центрах України.

Список використаних джерел

1. Бурлачук Л. Ф. Введення в проєктивну психологію. Київ : Віст-С, 1997. С. 128.
2. Акімова М. К., Гуревич К. М. Психологічна діагностика : посібник для студентів вузів: у 3 вид.: доп. посіб. С.-Петербург : Пітер, 2003. С. 336.

Ключові слова: хвороба Бехтерєва, психосоматичний стан, психокорекція, психотерапія, фізична реабілітація.
Key words: Bechter`s disease, psychosomatic condition, psychocorrection, psychoterapy, physical rehabilitation.

МОРОХОВЕЦЬ МАРІЯ ВІТАЛІЇВНА,
СОКОЛОВА КАТЕРИНА ІГОРІВНА

студентки 2-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВНУТРІШНЬООСОБИСТІСНИЙ КОНФЛІКТ, ПОРОДЖЕНИЙ ЕКЗИСТЕНЦІЙНИМ ВАКУУМОМ ЗА В. ФРАНКЛОМ

Означена наукова проблема відноситься до області екзистенційної психології, актуальність якої породжена взаємозалежністю стану екзистенційного вакууму та стану тривоги, депресії, апатії й інших проявів, протилежних успішному розвитку та самореалізації особистості. А ідеї Віктора Франкла щодо знаходження сенсу життя й здійснення самореалізації в умовах екзистенційної вакуумності мають велику наукову та практичну цінність, особлво нині в період війни, коли це явище набуває широкого розповсюдження, тим паче.

Проблема пошуку сенсу життя є одвічною, тобто такою, про яку на певному рівні замислювалась кожна людина на цій планеті. А Віктор Франкл заснував новий напрям психотерапії, логотерапію, яка присвячена саме пошуку сенсу людського буття. За ним головною рушійною силою людини є пошук логосу, тобто сенсу. За це людина готова боротися. Він вважав, що люди можуть знайти сенс у будь-яких обставинах, навіть у найбільш складних життєвих ситуаціях, як от втрата близької людини або важка хвороба. Франкл підкреслював, що людина може вибирати свою реакцію на життєві обставини і навіть на страждання. Він вважав, що людина може вирішувати, що значить для неї страждання – чи воно має бути джерелом знання про себе і світ, чи ж це просто стан, який потрібно пережити.

Важливо зазначити, що сенс не вигадується, а людина знаходить його у навколишній реальності, конкретно у тому, що являє для неї цінність:

творчість, почуття або ставлення. У своїх роботах Франкл акцентував увагу на тому, що сенс життя є індивідуальним і що кожна людина має відкривати його самостійно. Це означає, що ніякі загальноприйняті стандарти чи норми не можуть визначити сенс життя для кожної окремої людини. Крім того, Франкл підкреслював, що знайдений сенс життя не є сталим і може змінюватися протягом життя людини. Він наводив приклади зі свого життя та практики логотерапії, де пацієнти знаходили новий сенс у своєму житті внаслідок різних змін і викликів [4].

Франкл наголошував на тому, що брак сенсу життя або неможливість його реалізації призводить до стану екзистенційної фрустрації, що може викликати неврози. Людина, яка усвідомлює порожнечу свого існування та безглуздість життя, може стати депресивною, агресивною, залежною від алкоголю та наркотиків, порушувати закони, а також допускати моральні занепади або взагалі вирішити, що є інший, кращий світ в який їй терміново потрібно потрапити. Однак, Франкл вважав, що людина може частково компенсувати відсутність смислу життя через потяг до влади та грошей [4].

Екзистенційний вакуум, також відомий як екзистенційна фрустрація, є явищем, що проявляється у відчуттях суб'єктивної нудьги, апатії, порожнечі та цинізму. За Франклом, прагнення до знаходження сенсу власного життя властиво всім людям. Навіть людина, яка вирішує покінчити життя самогубством, може вірити у наявність сенсу – навіть якщо це сенс пов'язаний із смертю. Сенс життя є своєрідним імперативом, який вимагає своєї реалізації, і не людина ставить питання про сенс свого життя, а саме життя ставить перед нею ці питання [5].

За Франклом, свобода волі є прямим досвідом людської свідомості, її можна описати феноменологічно, але не можна звести до причинних зв'язків. Воля до сенсу є протилежністю до «принципу задоволення» психоаналізу та «волі до влади» індивідуальної психології. Франкл вважає, що мотиви та цілі людини завжди усвідомлені. У кожної проблеми є тільки одне рішення, і воно правильне; у кожного рішення – тільки один сенс, і він справжній» [4].

Цей стан призводить до внутрішньоособистісного конфлікту, який у результаті викликає ноогенний невроз. Ноогенний невроз – це ситуація, в якій людина не розуміє сенсу своїх страждань, а, отже, відчуває безнадійність. Особливістю цього виду неврозів є те, що вони виникають не через невідповідність між бажаннями і тим, що може людина, а через втрату сенсу життя, через духовні проблеми, через ціннісні конфлікти, через втрату орієнтирів. Падіння звичної традиційної системи також робить людину вразливою до нового типу неврозів. Тобто, ноогенні неврози пов'язані з розладом духовного ядра особистості [2].

Ми вже зазначали, що велика кількість причин викликає екзистенційний вакуум, що може призвести до самогубства, але важливо ще зазначити, що може зробити з сенсом життя людини війна. Дуже важко точно оцінити небойові втрати за останній рік, кількість цивільних вирішивших розпрощатися з життям, але у 2016 р. небойові втрати української армії становили 256 випадків з яких 63 випадки (25 %) мають самогубства [3].

Статистика не втішна, війна залишає відбиток на кожному, а тому дуже важливо знати прийоми, які активно використовуються в логотерапії для вирішення внутрішньоособистісних конфліктів. По-перше, це релігійна віра в якій людина знаходить новий сенс. По-друге, метод дерефлексії, який засновано на знятті зайвого самоконтролю, шляхом перемикання уваги з особистості пацієнта на те, які практичні цінності та сенси він може реалізувати в оточуючому світі. Метод парадоксальної інтенції найчастіше застосовується при фобіях, коли по відношенню до того, чого людина уникає відбувається заохочення. Працює у поєднанні з гумором, який засновник логотерапії вважав особливою формою свободи. Персональне осмислення життя полягає в тому, що людині, яка знаходиться у стані екзистенційного вакууму показують, що вона потрібна іншій людині [1].

Узагальнюючи вищесказане, можна осмислити, що екзистенційний вакуум може виникнути в будь-який момент життя, і породити внутрішньоособистісний конфлікт, пов'язаний з пошуком сенсу життя. Цей конфлікт може призводити до вкрай негативних наслідків, найпоказовішим прикладом є самогубство як втрата смислу. Саме тому це питання є важливим для збереження психічного здоров'я та здатності людини до життя. Вирішення цього конфлікту потребує пошуку сенсу життя та розвитку своєї особистості, а також знаходження балансу між собою та світом, щоб мати стійку основу для свого життя. Для розв'язання внутрішньоособистісних конфліктів використовуються різні методи, такі як психотерапія, медитація, техніки релаксації та інші. Отже, дослідження цієї теми може покращити психічне здоров'я людини та дозволити їй насолоджуватись життям більш повноцінно.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості : навч. посіб. для студ. ст. курсів психол. фак. та від-нь ун-тів. Харків : Фоліо, 1996. 163 с.
2. Демчук О. О. Екзистанційний напрямок в сучасній психології [Електронний ресурс]. 2016. URL: https://seanewdim.com/wp-content/uploads/2021/03/Existential-trend-in-the-modern-psychology-DemchukO..pdf (дата звернення: 03.05.2023).
3. Копаниця О. В. Українська правда [Електронний ресурс]. 2017. URL: https://www.pravda.com.ua/news/2017/01/10/7132070/ (дата звернення: 02.05.2023).
4. Франкл В. Людина у пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків : КСД, 2000. 160 с.
5. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі [Електронний ресурс]. 2016. URL: https://worldinbooks.com.ua/knigi/liudyna-v-poshukakh-spravzhnoho-sensu-psykholoh-u-kontstabori-viktor-emil-frankl/ (дата звернення: 01.05.23).

Ключові слова: особистість, екзистенційний вакуум, ноогенний невроз, сенс життя.
Key words: personality, existential vacuum, noogenic neurosis, meaning of life.
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Третьякова Т. М.

МУЛЕНКО АНЖЕЛІКА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВПЛИВ ВІЙНИ НА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНЕ СТАНОВИЩЕ ВИКЛАДАЧІВ ТА ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Вимушене переміщення здобувачів освіти та викладачів мало значний вплив на надання освітніх послуг разом із пошкодженням та руйнуванням закладів освіти. Станом на 06 травня 2022 р., за даними Міністерства освіти і науки України (МОН), війною було пошкоджено 1635 шкіл та університетів (5 % від загальної кількості), 126 – зруйновано [1]. Щодня всім учасникам освітнього процесу доводиться долати випробування війни: вимушені перерви під час занять, перехід на дистанційну чи змішану форму навчання, попередження про авіанальоти та відключення електроенергії. Повномасштабна війна погіршила доступ до освіти та поглибила існуючу освітню нерівність, негативно вплинула на якість освітнього процесу та успішність здобувачів освіти, а також на психічний та емоційний всіх учасників освітнього процесу.

Батьки та освітяни погоджуються, що повномасштабна війна спричинила прогалини в навчанні. Здобувачі освіти пропускають онлайн і офлайн-заняття через повітряні тривоги, відключення світла, збоїв у доступі до Інтернету та мобільного зв'язку внаслідок бомбардувань. Незважаючи на складні умови праці та проблеми з безпекою, викладачі намагаються дотримуватись навчальних планів. Для цього комбінують теми, зменшують кількість завдань для самостійного навчання, використовують асинхронне навчання – наприклад, публікують відеозаписи занять і навчальні матеріали на онлайн-платформах. Проте викладачі не мають можливості проводити достатньо часу з кожним здобувачем освіти під час дистанційного навчання. Викладачам бракує особистого, безпосереднього спілкування зі студентами, необхідного для забезпечення їхнього належного навчання та оцінювання.

Воєнні дії погіршують або унеможливлюють повний процес соціалізації молодого покоління. На жаль, під час війни дистанційний формат навчання через питання безпеки позбавляє здобувачів освіти можливості підвищення інтелектуального та морального розвитку, збагачення комунікативного досвіду та зростанню вольової регуляції через дотримання режиму.

Повномасштабне вторгнення негативно вплинуло на психічний та емоційний стан студентів та викладачів. Більшість батьків (61 %) вважають, що їхні діти мають такі симптоми стресу, як погіршення сну, тривога, проблеми з концентрацією, проблеми у спілкуванні з однолітками та викладачами. У дітей спостерігається високий рівень тривожності. Крім того, здобувачі освіти почуваються самотніми, оскільки під час вимушеної перерви та дистанційного навчання не мають можливості спілкуватися з однолітками та викладачами. Від початку війни викладачі також пережили значний стрес, що погіршив

психічний стан, особливо в тих громадах, де велися активні бойові дії або були окуповані [2].

Існують різноманітні онлайн-навчальні ініціативи для збереження доступу до освіти під час війни як для студентів в Україні, так і для студентів-біженців за межами України, хоча є й значні прогалини в охопленні. Проводяться опитування щодо оцінки потреб доступу до дистанційних платформ. Відносно краще охоплення мають університети, за ними йдуть школи (5–11 класи), які мають доступ до електронної платформи Всеукраїнської школи онлайн для дистанційного та змішаного навчання, створеної під час пандемії для забезпечення доступу до навчальних програм і навчальних матеріалів для 5–11 класів. Хоча середній щоденний трафік зріс у 20 разів з початку війни, онлайн-платформа є статичною, і багато викладачів не використовують її регулярно, оскільки вона пропонує мало можливостей для прямої взаємодії учень-викладач. Для дітей молодшого віку (від дошкільного віку до 4-го класу) значно менше онлайн-контенту [3]. Проте однією з популярних навчальних платформ “Shake hands” учні з першого по одинадцятий клас мають змогу знайти ментора і безкоштовно продовжувати займатися освітою у позашкільний час.

У галузі наукових досліджень, з початку вторгнення фінансування дослідників в Україні зменшилося на 50 %. Майже 89 тис. (98,6 %) українських науковців та їх помічників залишилися для продовження роботи або призову на військову службу. Воєнний стан та мобілізація торкнулися становища чоловіків-дослідників віком від 18 до 60 років. Жінки зі спеціальностей, пов'язаних з хімією, біологією та телекомунікацією були взяті на військовий облік.

Деякі організації започаткували короткострокові стипендії та грантові програми допомоги українським науковцям, зокрема European Molecular Biology Organization (EMBO), Volkswagen Stiftung, Max Planck Society та інші [4].

Міжнародна наукова рада зазначає, що варто не забувати про дослідників, які у війну тільки починають кар'єру і не мають добре налагоджених зв'язків. Вони часто опиняються у дуже небезпечних ситуаціях, що призводять до конфліктів. Така вразливість науковців-початківців пояснюється не тільки підвищеним станом тривоги через безпосередньо воєнні дії, але й впливом воєнних конфліктів на соціальне становище дослідників [5].

Абсурдність, безумство та неактуальність нинішньої війни в Україні зламали концепції сталого розвитку та ліберальних цінностей західного демократичного суспільства, тоді як актуальність нематеріальних цінностей та символів свободи об'єднала український народ у боротьбі за майбутнє. Варто згадати про викладання та навчання на тимчасово окупованих територіях за навчальними програмами та освітніми стандартами країни-агресора та стійкість громади до примусової освіти; масову депортацію студентів і викладачів на територію країни-агресора; інтеграцію пропаганди в освітній процес і як наслідок спотворення історії та фактів, ознак геноциду та знищення національної ідентичності.

Проте навіть під час війни освітяни продовжують навчати та підтримувати здобувачів освіти, доносити основні цінності та окреслювати нові перспективи. Багатьом українським освітянам важко зберігати психологічну рівновагу та залишатися винахідливими, проте допомога здобувачам освіти, участь у освітніх та наукових проєктах, конференціях є одним із способів осмислити життя, зробити його повноцінним і насиченим гарними спогадами навіть під час війни.

Список використаних джерел

1. Education: Impact of the War in Ukraine. World Bank. 18 May 2022. URL: https://reliefweb.int/report/ukraine/education-impact-war-ukraine-may-2022 (дата звернення: 05.05.2023).
2. Iryna Kohut, Olena Nikulina, Olena Syrbu, Tetiana Zherobkina, Yuliia Nazarenko. War and Education. How a Year of the Full-scale Invasion Influenced Ukrainian Schools. Cedos. February 24, 2023. URL: https://cedos.org.ua/en/researches/war-and-education-how-a-year-of-the-full-scale-invasion-influenced-ukrainian-schools/ (дата звернення: 05.05.2023).
3. War and Education. How a Year of the Full-scale Invasion Influenced Ukrainian Schools. – Cedos. March 21, 2023. URL: https://cedos.org.ua/en/researches/war-and-education-how-a-year-of-the-full-scale-invasion-influenced-ukrainian-schools/ (дата звернення: 06.05.2023).
4. Mark Belan. How the Russian Invasion of Ukraine Impacts Science and Academia. Visual Capitalist. February 24, 2023. URL: https://www.visualcapitalist.com/impact-of-russian-invasion-on-science-and-academia/ (дата звернення: 07.05.2023).
5. Karly, S. Kehoe And Evren Altinkas. What May Await Ukrainian Academics? Expect Exile, Harassment And Censorship. Social Science Space. March 2022. URL: https://www.socialsciencespace.com/2022/03/what-may-await-ukrainian-academics-expect-exile-harassment-and-censorship/ (дата звернення: 08.05.2023).

Ключові слова: війна, освітній процес, освітяни, студенти, психологічний стан, соціальне становище.

Key words: war, educational services, educators, students, psychological state, social position.

Науковий керівник: к. політ. н., доцент Шмаленко Ю. І.

ОВЧАРУК ВАЛЕРІЯ АНАТОЛІЇВНА

студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ГЕНДЕРНІ УЯВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ ІЗ ПОВНИХ ТА НЕПОВНИХ СІМЕЙ

Проблема неповних сімей, коли дітей виховує один з батьків (як правило, мати), є сьогодні актуальною в нашій країні. Причин поширення цього явища багато, але основною, на наш погляд, є криза

сімейної системи, яка проявляється у вигляді зростання кількості розлучень, зниження кількості реєстрацій шлюбів, високої частоти позашлюбних зв'язків і, як наслідок, народження позашлюбних дітей.

Дослідження ґендерних уявлень підлітків із повних і неповних родин важливе для розуміння того, як сімейне середовище впливає на формування стереотипів і уявлень про ґендер.

Дослідженням гендерних уявлень підлітків займались такі українські вчені, як: Ю. Мельниченко, О. Ковальова, О. Григор'єва, Л. Краснопільська, О. Бобко, І. Іващенко, О. Макарова, Г. Коновальова, Л. Степла, І. Кравець та ін.

Питання соціалізації статі, статево-рольової поведінки дітей різного віку розглядаються в сучасних працях Г. Алексєєвої, О. Балакіревої, В. Бондаровської, Т. Говорун, О. Кікінеджі, Т. Гурко, І. Ковальчук, І. Кона, В. Кравця та інших.

Як зазначає І. С. Кон, «Статева роль – модель соціальної поведінки, специфічний набір вимог і очікувань, що пред'являються суспільством до осіб чоловічої і жіночої статі» [2, с. 301].

Під впливом соціально-економічних змін в суспільстві гендерні уявлення можуть зазнавати певних змін. Діти щодалі, то частіше виховуються у неповних сім'ях. Така ситуація потребує проведення нових досліджень, спрямованих на вивчення гендерних уявлень підлітків з повних та неповних сімей.

Для визначення гендерних уявлень підлітків ми використовували такі методики: опитувальник статевої ролі Бема, тест Куна-МакПартленда «Хто Я», методика Роджерса-Даймонда для діагностики соціально-психологічної адаптації.

Результати дослідження показали, що у 21 % підлітків домінують особистісні риси протилежної статі, натомість у 79 % підлітків спостерігається домінування рис, притаманних їхній статі.

Загальна андрогінність дівчаток виявилася на 5,31 % більшою ніж у хлопчиків (75,15 % та 69,83 % відповідно), феміність – на 3,37 % (64,13 % та 60,76 % відповідно) і лише рівень маскулінності у хлопчиків вищий, ніж у дівчаток, проте відмінності незначні і становлять 0,75 % (74,47 % у хлопчиків та 73,72 % у дівчаток). Також спостерігається, що оцінки респондентів з неповних та повних сімей різняться більшою мірою по групі факторів, що характеризують традиційно жіночі якості, причому чоловік респондентам з неповних сімей видається більше фемінним, а жінка менш фемінною, ніж респондентам із повних сімей.

Гендерне сприйняття молодих людей може суттєво різнитися залежно від типу сім'ї, з якої вони походять, і середовища, в якому вони виховувалися. Повні та неповні сім'ї можуть по-різному впливати на формування гендерних уявлень молоді.

На гендерні уявлення підлітків також може впливати соціальне середовище, в якому вони живуть, включно зі школою, друзями та засобами масової інформації. Тому важливо просувати більш гендерно рівний підхід, який відображає різноманітність та індивідуальність кожної людини, незалежно від того, з якої вона родини.

Таким чином, за результатами дослідження можна дійти висновку, що існують значні відмінності в особливостях ґендерної соціалізації та ґендерної ідентичності в підлітків із неповних і повних сімей, що пов'язано з особливостями дитячо-батьківських стосунків у неповних і повних сім'ях. Дисфункціональні дитячо-батьківські стосунки в неповних сім'ях призводять до порушення процесу формування ґендерної ідентичності підлітка, невизначеності ґендерної ролі, прийняття ґендерних ролей протилежної статі та інших негативних наслідків. Проте створити умови для гармонійного формування ґендерної ідентичності в підлітковому віці можна навіть у неповних сім'ях, тож батьки мають докласти всіх зусиль, щоб їхні стосунки з дітьми були конструктивними, позитивними та емоційно насиченими.

Список використаних джерел

1. Кон І. С. Вступ до сексології. Київ : Либідь, 1991. 304 с.
2. Кравець В. П. Гендерна педагогіка : навч. посібник. Тернопіль : Джура, 2003. 416 с.
3. Липова І. Гендерні уявлення та стереотипи у молодіжному середовищі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 2. С. 66–71.
4. Макаренко Н. Стать та особистість: гендерні уявлення підлітків з повних сімей. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 2. С. 64–71.

Ключові слова: гендерні уявлення, повні та неповні сім'ї, підлітковий вік, гендерні ролі, гендерна ідентичність, статева соціалізація.
Key words: gender ideas, complete and incomplete families, adolescence, gender roles, gender identity, sexual socialization.

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Татьянчиков А. О.

ПАНЧЕНКО ВАЛЕРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОЦЕС ПЕРЕТВОРЕННЯ ДИКИХ ТВАРИН НА ДОМАШНІХ

Завдяки якому процесу тварини з диких перетворились в домашніх? Це запитання вже давно цікавить різноманітних вчених. Багато років тому людина почала приручати різні види тварин, щоб отримати від них користь. Але чи знаємо ми, як саме відбувалась ця трансформація з диких тварин до домашніх? В порівняльній психології досліджується поведінка тварин та її зміни у процесі еволюції. Давайте докладніше розглянемо це питання.

Перші відомості про приручення тварин знаходяться на стінах давніх єгипетських храмів. Це були зображення диких тварин, які мешкали поруч з людьми. Хоча людина завжди жила поруч з тваринами, процес приручення став можливим тільки з розвитком

землеробства та скотарства. Такі тварини, як корови, свині та кози, почали відігравати важливу роль у житті людей, забезпечуючи молоко, м'ясо та інші продукти [2, с. 33].

Один з ключових процесів, що сприяв приручennю тварин, – це добір штучного відбору. Цей процес полягає в тому, що людина відбирає тварин з певними корисними характеристиками та спаровує їх між собою. Таким чином, людина створює нові роди та підвиди тварин, які можуть бути корисними для неї [5, с. 30].

Цей процес також включає виховання та соціалізацію тварин. Виховання тварин означає формування їх поведінки шляхом навчання та виховання, зокрема, навчання правилам співпраці з людьми та іншими тваринами. Соціалізація тварин передбачає введення їх в соціальне середовище, у якому вони повинні функціонувати, і допомагає їм навчитись правилам спілкування з іншими тваринами та людьми.

Виховання тварин починається з раннього дитинства, коли тварині надається необхідний догляд та увага. Важливою складовою виховання є позитивне посилання на тварин, нагородження її за правильну поведінку та ігри, які сприяють розвитку. Це допомагає тваринам засвоїти соціальні навички та правила поведінки в стаді.

Соціалізація тварин включає знайомство з іншими тваринами та людьми, зокрема, з представниками своєї породи, які допомагають тваринам взаємодіяти вірно та гармонійно. Важливо зазначити, що процес соціалізації має відбуватись поступово, враховуючи природні інстинкти тварин та їх соціальну структуру [4, с. 69].

Процес приручення тварин є довгим та складним процесом, який потребує від людини терпіння та уважності. Важливо пам'ятати, що кожна тварина має свій характер та індивідуальність, тому необхідно враховувати її унікальні особливості і тільки на основі цього приручати її.

У порівняльній психології існує кілька теорій, які пояснюють процес приручення тварин та їх перетворення в домашніх.

Одна з таких теорій – це теорія доместикації, яка стверджує, що тварини були приручені завдяки добірці властивостей, які сприяють взаємодії з людьми та полегшують їхнє тримання в неволі. Наприклад, собаки були приручені завдяки їхній здатності слідкувати за людьми, розрізняти їх та виконувати команди. Це призвело до зміни їхньої поведінки та характеру, що зробило їх більш придатними для життя з людьми [3, с. 56].

Інша теорія – це теорія зниження страху перед людьми, яка стверджує, що тварини були приручені завдяки зниженню рівня страху перед людьми та збільшенню довіри до них. Наприклад, деякі дослідження показали, що тварини, які були приручені, мають меншу схильність до бійок та агресії, оскільки вони перестали сприймати людей як загрозу.

Також існує теорія підвищення рівня соціальної залежності, яка стверджує, що тварини були приручені завдяки збільшенню їхньої соціальної залежності від людей. Наприклад, собаки були приручені

завдяки їхній здатності до залежності та лояльності до своїх власників [1, с. 50]. Це допомогло їм стати одними з найбільш поширених тварин, які живуть з людьми.

Отож, можна зробити декілька висновків з обраної теми. Насамперед, приручення тварин сприяло їхній адаптації до життя поруч з людиною Домашні тварини мають змінену поведінку, що є результатом процесу приручення та добору штучного відбору. У домашніх тварин зазнали змін генетичні фактори, що вплинули на їх здатність до співпраці з людьми. Процес приручення тварин також включає в себе виховання та соціалізацію, що впливає на їхню поведінку та взаємодію з людьми та іншими тваринами. Різні види тварин реагують на процес приручення та добору штучного відбору по-різному, що може пояснити, чому деякі види легше приручаються, ніж інші.

Список використаних джерел

1. Кобєлєва О. Доместикація тварин: історія та сучасність. Біологічні студії. 2019. № 13 (1). С. 46–53.
2. Кузьмін І. Доместикація тварин і розвиток людської цивілізації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Біологія»*. 2014. № 1. С. 31–37.
3. Мельничук Ю. Доместикація тварин: історія, біологія, технології. Київ : Наукова думка, 2016.
4. Шевчук Р. Приручення тварин і процеси доместикації: теоретичний аналіз та порівняльний аспект. *Наукові праці Інституту біології тварин НААН*. 2017. № 13. С. 67–78.
5. Шкуропат В. Загальна характеристика процесу доместикації тварин. *Наукові записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Біологія»*. 2013. № 26 (1). С. 26–34.

Ключові слова: домашні тварини, одомашнення, стадо, приручення, адаптація тварин, штучний відбір, природні інстинкти.

Key words: pets, domestication, herd, taming, animal adaptation, artificial selection, natural instincts.

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

ПАСНІЧЕНКО АЛІНА СЕРГІЇВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПОВЕДІНКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Соціальні проблеми виникають в умовах розвитку будь-якого суспільства, тому це не є феноменом для сучасного світу. Соціальна проблема – це певні явища та чинники, котрі пов'язані з поведінкою людини як у рамках норми, так і за її межами та певним

чином впливають на психічний стан та поведінку людини. Розбираючи це поняття, можна сказати, що проблема виникає при розвитку соціальних систем, коли виявляється руйнування стабільних соціальних зв'язків та відносин між індивідами. Саме цей фактор призводить до напруженості відносин, появі конфліктів, дискомфорту у спілкуванні, викликає тривогу та може привести людину до депресії. Для виявлення соціальних проблем об'єктивний стан справ зіставляють із нормою.

Зміст і розуміння соціальних проблем проявляється по різному залежно від суспільства, групи та особистості, а ось джерело є незмінним, воно корениться у культурно-психологічній підсистемі суспільства. Отже, соціальні проблеми є частиною соціально-психологічних процесів, їх зміст носить соціальний характер, а форма прояву – особистісна. Наприклад: соціальною проблемою є зростання кількості розлучень у сучасному суспільстві – тобто фактично розпад первинної соціальної групи [1].

Всі види соціальних взаємин складаються на основі роботи, сконцентрованої на вирішенні певних проблем, котрі виникають під впливом суспільства класифікують таким чином:

1. Індивідуальні, сімейні та організаційні проблеми – працюють із слабким фізичним та психічним здоров'ям, безпорадністю, пригнобленням, зовнішньою непривабливістю, самотністю, соціальною ізоляцією та різними організаційними проблемами індивіда [1].
2. Соціально-екологічні проблеми – базуються на основі охорони навколишнього середовища, забруднення великих промислових центрів та звертають увагу на екологічні катастрофи [1].
3. Соціально-економічні проблеми – проявляються при становленні державності та реформ в країні. Наприклад: у цей період в Україні на межі бідності перебувало 60 % населення. Цей соціальний наслідок сучасного етапу економічної реформи актуалізує соціальну роботу [1].
4. Проблеми соціальної стратифікації – це соціальне розшарування, у якому соціальна нерівність призводить до поділу суспільства на «вищі» та «нижчі» класи та прошарки. Це веде до економічної експлуатації та технократичного маніпулювання [1].
5. Проблеми поведінкового функціонування індивідів, груп, спільностей – являють собою аспекти девіантної поведінки, соціальне відхилення, психічні розлади, алкоголізм, наркоманію, соціопатію [1].
6. Проблеми символізування і моделювання світу і людей в ньому – зазвичай виражаються в неадекватних формах, з відсутністю честі та моралі, з наявністю завищеної самооцінки, недосяжних життєвих цілях.
7. Проблеми комунікації, інформаційного забезпечення, а також проблеми нормативних оцінок і пізнавальних здібностей [1].
8. Проблеми структур влади – від їхнього режиму (тоталітарний, демократичний або авторитарний) залежить соціально-психологічна напруга і стабільність особистості у суспільстві, дії, плани та соціальна активність населення [1].

Розглядом соціально-поведінкових проблем займалися видатні зарубіжні вчені психологи та соціологи, такі як: С. Сміт, Е. Дюркгейм, У. Томас, та Ф. Знанецький, Р. Майерс, І. Ясавєєв та інші. С. Сміт вважав, що соціальні проблеми – це хвороби, які слід вивчати з метою збереження соціального та психічного здоров'я людини. У. Томас та Ф. Знанецький заклали основу підходу соціальної дезорганізації, що визначається як зменшення впливу існуючих правил поведінки на окремих членів групи. Основоположниками функціонального підходу до функціональних проблем є Р. Мертон та Р. Нісбет, які розуміли соціальну проблему як модель поведінки, яка, за оцінкою значної частини суспільства, заперечує загальноприйняті норми.

Соціально патологія – перший концептуально-теоретичний підхід до соціальних проблем. Даний підхід базується на вивченні соціальних та психологічних проблем як перешкод для нормальної роботи індивіда. Проводивши аналіз даного підходу можна визначити, що він тісно пов'язаний з медициною. С. Сміт як один із засновників даного підходу описував йог наступним чином: «Патологія в соціальній науці певним чином паралельна патології в медицині. Так само, як вивчення фізичного захворювання має важливе значення для підтримки фізичного здоров'я, так і психічного здоров'я не може бути міцним без більш широкого і більш визначеного знання». З точки зору соціальної патології соціальна проблема є не тільки хворобою соціального організму, але й «паталогічною» поведінкою індивідів, саме тому більшість засновників підходу вважали даний прояв поведінки як причину проблем суспільства [2].

Другий підхід, який вивчав соціальну проблему – підхід соціальної дезорганізації. Головним засновником даної концепції став Е. Дюркгейм, який був прихильником методу об'єктивізму. Саме він надав пояснення соціальної дезорганізації в контексті розгляду проблеми самогубства «У момент соціальної дезорганізації – буде вона проходити в силу болючої кризи, чи навпаки, в період сприятливих, але занадто різких змін – суспільство являється тимчасово нездатним здійснювати необхідний вплив на людину». Американський соціолог У. Томас та польський соціальний філософ Ф. Знанецький розробили теоретико-практичну основу підходу соціальної дезорганізації. Вчені визначили соціальну дезорганізацію як «зменшення впливу існуючих соціальних правил поведінки на індивідуальних членів групи». Причиною соціальної дезорганізації вважали розширення зв'язків і контактів між певною спільністю і зовнішнім світом [2].

Третій підхід виник у середині ХХ ст. і позначали його як функціоналізм. Його розглядали як виявлення умов або видів поведінки, які заважали реалізації цілей особистості, перешкоджаючи її рівному функціонуванню або призводять суспільство у нестійкий, неврівноважений стан. Прихильники функціоналізму при аналізі соціальних проблем інтерпретують результат дії процесів дезінтеграції як соціальну дисфункцію [2].

Четвертий підхід – конфліктно-цілісний. К. Кейс – один із представників цього напряму, висловлював думку про те, що об'єктивна

умова сама по собі не стає проблемою, вважав, що нею може стати та ситуація, яка привертає до себе увагу значної кількості компетентних спостерігачів у суспільстві і вимагає соціально-психологічного втручання та застосування певних заходів, тобто колективних дій. Вивчення даного підходу викликає необхідність аналізувати колективний інтелект та суспільні думки, тому що головною особливістю даного підходу є те, що певну проблему розглядають як категорію моралі, яка відображає ментальні особливості індивіда та конкретної соціальної групи, а також моральні підвалини та категорії моралі [2].

Розглянемо ще один підхід – конструкціоністський, котрий почав розвиватися з 60-их рр. ХХ ст. Цей напрям звертає увагу на дослідження процесів, які визначають як небажані, небезпечні та загрозливі, дає змогу охопити весь спектр соціальних проблем розуміючи їх природу та значення. Розробниками конструкціоністського підходу є американські вчені М. Спектр та Дж. Кітсьюз. З їх точки зору соціальні проблеми – це конструкції, які створюються індивідами або групами за допомогою висунення тверджень-вимог. Стверджували, що існує шкідлива соціальна умова, та вимагали її скасування або зміни [2].

Характеризуючи основні підходи соціології щодо розгляду соціальних проблем, можемо зробити висновок, що підхід соціальної патології, соціальної дезорганізації, функціональний, конфліктно-цілісний та конструкціоністський підходи базуються саме на тому факті, що соціальні проблеми – це об'єктивне явище. Також можна звернути увагу на тому, що при розгляді цих підходів зберігається певна еволюція поглядів різних вчених, на мою думку, це пов'язано із змінами соціальних проблем у певні періоди часу, що саме є наслідком класового розшарування, глобалізації різноманітних проблем та інформатизації суспільства у світі.

Список використаних джерел

1. Кузіна І. Г. Теорія соціально-психологічних проблем особистості : підручник. 2006. URL: http://ibib.ltd.ua/ponyatie-sotsialnaya-problema.html
2. Інтерпретація соціальних проблем Олександра Кацьори.

Ключові слова: соціальна проблема, особистість, соціальна патологія, психічне здоров'я, дезорганізація, психічний стан, індивід, функціоналізм, конфліктно-цілісний підхід,, суспільство, конструкціонізм, соціально-психологічні процеси.

Key words: social problem, personality, social pathology, mental health, disorganization, mental state, individual, functionalism, conflict-holistic approach, society, constructionism, social-psychological processes

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

ПІНЕВИЧ ІРИНА ДМИТРІВНА

студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСУ У ВІЙСЬКОВИХ

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) стає одним із найпоширеніших психічних захворювань в умовах війни. Особливо, коли ми говоримо про військовослужбовців – людей у зоні бойових дій. ПТСР у військових часто діагностується, тому це питання є актуальним сьогодні й буде мати віддалену перспективу. Посттравматичний стрес може виникнути в наслідок досвіду військових конфліктів та бойових дій. Військові психологи намагаються вжити заходів для нейтралізації посттравматичного стресу для забезпечення здоров'я та безпеки своїх бійців. Серед симптомів посттравматичного стресу у військових можуть бути болісні спогади, нічні кошмари, знижений настрій, страх, тривога, ізольованість тощо.

Лікування посттравматичного стресу може включати психотерапію, фізичну реабілітацію, фармакотерапію та інші підходи. Ефективними є різні техніки саморегулювання, такі як глибоке дихання, медитація та підтримка рідних і близьких. Лікування ПТСР є тривалим та складним процесом, і включає в себе медичну терапію й психологічну підтримку [1].

Психологічний захист – один з методів, який використовується для нейтралізації посттравматичного стресу у військових. Він передбачає використання методів самозахисту, які готують військових до того, що вони можуть зіткнутися з небезпекою. Це може зменшити ризик для життя та здоров'я військових та зменшити травматичні наслідки. Використовуються різні техніки самозахисту, які допомагають зберегти нервову систему військових в робочому стані під час стресових ситуацій [1; 2].

Основними методами лікування ПТСР у військових є:

1. Терапія рухомого очей (EMDR) – це психотерапевтичний метод, який зазвичай використовується для лікування травматичного досвіду. Терапія поєднує в собі створення спокійної атмосфери та викликування спогадів про травматичну подію, в процес якої використовуються рухи очей, звуки та інші стимули. EMDR – специфічна травматична терапія – це комплексна психотерапія, яка поєднує багато успішних елементів терапевтичних підходів із рухами очей або іншими формами двосторонньої стимуляції для стимулювання механізмів мозку для обробки інформації про травму. У підході EMDR процедура травми відбувається за допомогою одночасного пригадування травматичного матеріалу та слідування за поглядом пацієнта, коли рука терапевта рухається з боку в бік або інші форми двосторонньої стимуляції. Імовірно, цей подвійний фокус уваги – травматичний матеріал і стимули, які по черзі активують ліву та праву півкулю, спрямовуючи увагу на те, що відбувається «тут і зараз», – активує механізм прискореної обробки інформації та сприяє інтеграції травматичних спогадів на явні наративні спогади, що, у свою чергу, призводить до зменшення симптомів ПТСР [3].

2. Когнітивно-поведінкова терапія – це форма терапії, в якій психолог допомагає військовослужбовцю змінити мислення та поведінку, які можуть погіршувати стан ПТСР.

3. Фармакотерапія – це лікування, яке включає в себе використання ліків для полегшення симптомів ПТСР, таких як тривога, роздратування та безсоння.

4. Групова терапія – це форма терапії, в якій військовослужбовці можуть ділитися своїм досвідом та взаємодіяти з іншими військовими, які пережили схожі травматичні ситуації [4].

Для забезпечення ефективного лікування ПТСР, важливо провести детальну оцінку симптомів та вибрати метод лікування, який найбільше підходить конкретній особі. Військові можуть отримати підтримку та професійну допомогу психологів та консультантів як з боку військової служби, так і з боку громадських організацій. Відповідальними організаціями мають бути створені спеціальні умови та середовища, які допоможуть військовим розслабитися та зняти напруження, що допомагає враженій людині відновитися та повернутися до нормального стану здоров'я.

Нейтралізація посттравматичного стресу у військових є важливим завданням для забезпечення їхнього здоров'я та благополуччя. Відповідні заходи та підходи можуть допомогти лікувати та попереджувати розвиток посттравматичного стресу у військових, щоб вони могли повернутися до повсякденного життя, та подолати психологічні виклики, пов'язані з їхньою військовою службою [5].

Говорячи про посттравматичний стресовий розлад, слід уникати використання терміну «контужені». Потрібно говорити з ветеранами, їхніми родинами, суспільством й відвести їх від судження про «контужених». При комунікації психолог має дізнатися, що саме відбувалося з ветеранами після звільнення з армії та які періоди адаптації вони пройшли. Психологи мають допомогти заліковувати тимчасові рани, яких наш народ зазнав у війні. Треба пояснювати, що людина з посттравматичним стресовим розладом не є «контужена», вона отримала душевні рубці на захисті Вітчизни. Вона нас врятувала. Тепер наша черга. Оточуючі, рідні, роботодавці, сусіди повинні зрозуміти, що людина не завжди така, що в неї тимчасова травма, яку потрібно лікувати. Обов'язок військових – захищати суспільство. Обов'язком суспільства є інтеграція військових у суспільство [6].

Соціально-психологічні механізми нейтралізації посттравматичного стресу військових сучасного світу мають значну вагу для забезпечення безпеки та здоров'я бійців під час виконання завдань військової служби.

Список використаних джерел

1. Спартак Суббота. URL: https://t.me/spartak_subbota (дата звернення: 03.05.2023).

2. Допомога військовим з посттравматичним стресовим розладом. *Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я України*. 10.03.2022. URL: https://phc.org.ua/news/dopomoga-viyskovim-z-posttravmatichnim-stresovim-rozladom (дата звернення: 03.05.2023).
3. EMDR – десенсибілізація та репроцесуалізація рухом очей. *Центр розвитку*. URL: http://childrenhealth.center/development/therapy/emdr/ (дата звернення: 03.05.2023).
4. Посттравматичний стресовий розлад: діагностика і лікування. *Медична справа*. 17 лютого 2023 р. URL: https://medplatforma.com.ua/article/2468-posttravmatichniy-stresoviy-rozlad-dagnostika-lkuvannya (дата звернення: 03.05.2023).
5. Посттравматичний стресовий розлад у військових: як виявити та допомогти? *Ресурсна психологія та психотерапія*. URL: https://arpp.com.ua/blog/ptsd-in-the-military/ (дата звернення: 03.05.2023).
6. Музика Наталія. Витягнути війну з воїнів: що стоїть за посттравматичним стресовим розладом. *Українська правда*. 15 лютого 2021 р. URL: https://life.pravda.com.ua/columns/2021/02/15/243909/ (дата звернення: 03.05.2023).

Ключові слова: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), військові, допомога, стрес, війна.
Key words: post-traumatic stress disorder (PTSD), military, aid, stress, war.
Науковий керівник: к. політ. н., доцент Шмаленко Ю. І.

СОРОКА ДАРІЯ ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»

ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ЧИННИК АДАПТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ПЕРІОДУ РАННЬОЇ ДОРОСЛОСТІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Однією з найбільш серйозних життєвих складнощів, з якими може зіткнутися людина, є війна. Ситуація, в якій опинились люди в нашій країні, призводить до душевних та фізичних втрат, страху, розчарування, дезадаптації та загострення психічних розладів. Воєнний конфлікт змушує людей постійно перебувати в екстремальних умовах, регулярно стикаючись зі страхом, тривогою, горем та іншими важкими емоціями. Адаптація до таких умов є дуже важливим чинником для забезпечення існування та функціонування суспільства в умовах конфлікту. З цієї причини, дослідження, що виявляє роль емоційного інтелекту в адаптації особистості, є дуже важливим та потрібним для суспільства.

Дослідженням емоційного інтелекту, підходами щодо визначення складових та його впливу на різні аспекти життя займалось дуже багато іноземних та українських науковців. Серед них можна виділити: Дж. Мейєр та П. Селовей, які перші ввели термін та створили

концепцію поняття емоційного інтелекту, Р. Бар-Она, який є автором некогнітивної теорії емоційного інтелекту. Різні аспекти емоційного інтелекту розглядаються також в працях сучасних українських вчених: С. Могилястої, М. Савчук, С. Прахової та Є. Носенко, Н. Ковриги, О. Лелюх-Степанчук, В. Москаленко, М. Реви та ін. Аналіз цих досліджень дозволяє визначити емоційний інтелект як сукупність чинників, котрі дозволяють особистості відчувати, мотивувати себе, регулювати настрій, контролювати імпульсивні прояви, утримуватися від фрустрації і, таким чином, досягати успіху в повсякденному житті [1; 6].

Теоретичні засади адаптації особистості у складних життєвих умовах, у стані переживання травматичних подій, екстремальних видів діяльності вивчались у психології багатьма науковцями, зокрема Г. Айзенком, Т. Парсонсом, Б. Скінером, У. Томасом, Т. Шибутаном, В. Розовим, В. Крайнюком та ін.

Проблема дослідження адаптації різноманітна та вивчається за допомогою різних напрямів: фізіологічні та гігієнічні дослідження глибоко вивчають умови функціонування системи органів людини та загальну діяльність особистості в умовах адаптації до мінливих умов середовища, задля підтримання внутрішнього гомеостазу [2, с. 194–207].

На основі теоретичного аналізу наукових підходів з визначеної проблеми було розроблено програму емпіричного дослідження відповідно до поставленої мети. Вибірка дослідження склала 30 осіб віком 20–30 років. Було вибрано такі показники для дослідження рівня емоційного інтелекту: загальний рівень емоційного інтелекту, внутрішньоособистісний рівень емоційного інтелекту, міжособистісний рівень, розуміння своїх емоцій, розуміння емоцій інших, управління своїми емоціями та управління чужими емоціями. В якості показників для дослідження адаптивності особистості було обрано показники: загальний адаптивний потенціал, нервово-психічна стійкість, комунікативні здібності та моральна нормативність. Для досягнення мети було обрано наступні діагностичні методики: багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» (А. Маклаков – С. Чермянін); опитувальник «ЕмІн» Д. Люсіна.

Результати дослідження показників емоційного інтелекту та адаптивності показали, що більшість випробуваних мають середній рівень емоційного інтелекту (46,7 %), тобто вони можуть мати труднощі із контролюванням, розумінням своїх емоцій та емоцій інших людей. Серед результатів дослідження адаптивного потенціалу особистості також переважає середній рівень (53,3 %). Це свідчить про те, що більшість мають достатньо розвинені здібності до адаптації, але можуть вимагати певного часу та ресурсів для того, щоб успішно пристосуватися до нових умов. Це може бути пов'язано з тим, що в умовах війни людям доводиться стикатися з різними викликами та стресовими ситуаціями, які вимагають швидкої реакції та прийняття рішень.

За допомогою кореляційного аналізу визначено зв'язок між показниками емоційного інтелекту та адаптивності. Показники загального рівня емоційного інтелекту демонструють значущий зв'язок з усіма

показниками адаптивного потенціалу опитуваних. За результатами кореляційного аналізу можна зробити висновки, що чим більший рівень загального емоційного інтелекту тим вище нервово-психічна стійкість особистості. Це може бути пояснене тим, що люди з вищим рівнем емоційного інтелекту мають більш розвинені здатності до емоційного регулювання, розуміють свої потреби та мотивації краще, та здатні уникати емоційного перевантаження і це може допомогти зменшити ризик виникнення нервової напруги та збільшити нервову стійкість в умовах війни. Розвиненість саме міжособистісних компонентів ЕІ загалом мають більш значущий зв'язок із адаптивним потенціалом, ніж внутрішньоособистісні. Наприклад, чим вищий рівень міжособистісного інтелекту тим вище показники адаптивності, а саме нервово-психічних стійкість, комунікативні особливості та моральна нормативність. Тому, можна стверджувати, що співпереживання, розуміння інших та управління емоціями можуть стати важливими для соціальної підтримки, зниження конфліктів та підвищення загальної адаптивності відносно складної ситуації війни.

Отже, згідно з психологічними дослідженнями, емоційний інтелект може грати важливу роль у процесі адаптації особистості до викликів періоду війни. Невідповідність між емоційним станом та розумовою реакцією може призвести до втрати контролю над власними діями. Оскільки війна створює складні умови для життя, важливо розуміти, як емоційний інтелект може допомогти в період ранньої дорослості при адаптації до таких умов.

Список використаних джерел

1. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Київ, 2018. 512 с.
2. Лазуренко С. І., Білошицький С. В., Семенов А. М. Адаптація та адаптаційні можливості людини. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами* : збірник наукових праць. 2014. № 11 (13). С. 194–207.
3. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ : Вища школа, 2003. 126 с.
4. Розов В. І. Психологія екстремальних ситуацій. *Адаптивність до стресу та психологічне забезпечення* : науково-практичний посібник. Київ : КНТ: Самміт-книга, 2020. 480 с.
5. Савчук М. Р. Теоретичні основи дослідження емоційного інтелекту. *Ефективна економіка.* 2017. № 5. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5608 (дата доступу 20.04.2023).

Ключові слова: емоційний інтелект, емоції, управління емоціями, адаптація, стрес, воєнні умови.

Key words: emotional intelligence, emotions, emotion management, adaptation, stress, military conditions.

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Татьянчиков А. О.

ШЕВЧЕНКО ДАР'Я ЯРОСЛАВІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології, соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ПСОВИХ ТА КОТЯЧИХ У ДИКІЙ ПРИРОДІ

Дослідження процесу навчання тварин у дикій природі є складним та цікавим процесом. Ми будемо розглянуто особливості навчання псових та котячих у дикій природі, процеси, що йому передують, та вплив цих особливостей на поведінку тварин.

У природі пси і коти вивчають навколишній світ через природний відбір та соціалізацію з іншими тваринами. Пси у природі навчаються полюванню на дичину, обороні території та спілкуванню з іншими членами стада. У свою чергу, котенята навчаються від матері полювати на мишей та інших дрібних тварин, приховуватися від хижаків та діяти в групі.

Псові – це соціальні тварини, які живуть у групах та мають складну ієрархію. Вони мають розвинену комунікацію та вміють спілкуватись між собою за допомогою звуків, пахощів та жестів. У дикій природі молоді пси навчаються від дорослих особин, які передають їм навички полювання, оборони території та спілкування з іншими псами. Таким чином, навчання у псів є соціальним процесом, в якому дорослі особини грають важливу роль [1, с. 153].

Котячі – це більш самотні тварини, які мають менш складну ієрархію та комунікацію. У дикій природі котенята навчаються від матері, яка навчає їх полюванню та самозахисту. Коти мають добре розвинені чуття та інстинкти, які допомагають їм виживати в дикій природі. Тому, навчання котячих є більш індивідуальним процесом, що базується на природних інстинктах та досвіді матері [2, с. 180].

Загалом, навчання псових та котячих в дикій природі відрізняється через їх соціальність та рівень складності комунікації та ієрархії. У дикій природі пси та коти – це дикі тварини, які навчаються виживати в природному середовищі. Їх навчання базується на інстинктах та вродженому знанні. Вони навчаються шукати їжу, захищати себе та свої території, знаходити притулок від небезпеки та спілкуватися з іншими тваринами свого виду [3, с. 165].

Навчання в природі є більш неструктурованим та спрямованим на розвиток інтуїтивних навичок, ніж на формальне навчання. Навички, які вони набувають у природі, допомагають їм виживати та захищати себе. Природний відбір допомагає відбирати сильних, здорових та розумних тварин [4, с. 194].

Важливою частиною навчання є соціалізація з іншими тваринами, яка допомагає формувати навички комунікації та поведінки. Навчання від матері та інших тварин є важливим елементом формування соціальних навичок і комунікації [5, с. 90].

У домашніх умовах, навчання псів та котиків може бути більш структурованим та систематичним, і може включати в себе тренування та інші методи.

У псів та котів, які живуть з людьми, є здатність до навчання та взаємодії з людьми. Вони можуть навчитися різним командам, таким як «сидіти», «лежати», «дати лапу», та іншим, а також навчатися пристосовуватися до життя в домашніх умовах. Хоча порівняння процесу навчання зазначених вище тварин говорить про більшу навчаємість, особливо при груповій роботі, собак. Кота навчати дуже важко, як правило, навчання відбувається тільки після довгого спостереження за особливостями поведінки та, на підставі цього спостереження, формування стійких навичок [6, с. 39].

Проте, у диких умовах, пси та коти навчаються головним чином через власний досвід та спостереження за іншими тваринами. Вони розвивають навички самостійної мислення та прийняття рішень в різних ситуаціях.

Отже, навчання псів та котів в дикій природі відбувається в основному через природні інстинкти та досвід, а у домашніх умовах – через тренування та навчання команд.

Список використаних джерел

1. Кузьменко В. Психологічні аспекти взаємодії людини з собакою. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2019. № 2 (43). С. 152–157.
2. Павленко Н. Психологічні особливості взаємодії людини з котом у домашньому утриманні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологічні науки»*. 2017. № 2 (39). С. 179–184.
3. Лісова Л. Взаємозв'язок людини з котом у домашніх умовах. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Педагогіка»*. 2018. № 1 (40). С. 163–167.
4. Марценюк І. Порівняльна характеристика процесу навчання у псів та котів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологічні науки»*. 2017. № 1 (38). С. 192–197.
5. Бондаренко О. Психологічні аспекти навчання собаки у домашніх умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*. 2021. № 1 (1). С. 86–92.
6. Яремчук А. Психологічні аспекти взаємодії людини з котом. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2019. № 2 (34). С. 38–41.

Ключові слова: псові, котячі, дика природа, взаємодія з людьми.
Key words: dogs, cats, wild nature, interaction with people.
Науковий керівник: д. ю. н., професор Ташматов В. А.

СЕКЦІЯ 24

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

АРХАНГЕЛЬСЬКА МАРІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

студентка 3-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

«ПРЯМІ ВКЛЮЧЕННЯ» В ЕТЕРИ НАЦІОНАЛЬНИХ ТЕЛЕКАНАЛІВ З «ПЕРЕДОВОЇ» РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ОСОБЛИВОСТІ, ТЕНДЕНЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ ТЕЛЕМАРАФОНУ «ЄДИНІ НОВИНИ»)

З початком повномасштабного вторгнення РФ на територію України у лютому 2022 р. змінилось не тільки наше життя, а й подача інформації в медіапросторі. Вже більше року ми спостерігаємо за прямими включеннями журналістів з передової. Війна внесла корективи й у телевізійну сферу. Але не все, що ми бачимо через телеекрани є досконалим і правильним, особливо під час війни. Все це зумовило вибір нашого дослідження.

Варто зазначити, що згідно Закону України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», не вся інформація може бути вільно використана. Інформація з обмеженим доступом поділяється на таємну (державна, професійна, банківська таємниця) поширення такої інформації може нашкодити державі, а особливо в період війни; конфіденційну (інформація про фізичну особу (освіта, сімейний стан, релігійні переконання, інші персональні дані) та службову (внутрівідомча службова кореспонденція) [2].

Крім того, наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 03.03.2022 р. № 73 «Про організацію взаємодії між Збройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану» встановлюється перелік інформації, яка обмежується до оприлюднення. Йдеться, зокрема, про найменування військових частин (підрозділів) та інших військових об'єктів у районах виконання бойових (спеціальних завдань, географічні координати місць їхнього розташування, чисельність особового складу військових частин (підрозділів).; кількість озброєння та бойової техніки, матеріально-технічних засобів, їхній стан та місця зберігання; описи, зображення та умовні позначки, які ідентифікують або можуть ідентифікувати об'єкти; інформація щодо операцій (бойових дій), які проводяться або плануються; інформація щодо системи охорони та оборони військових об'єктів та засобів захисту особового складу, озброєння та військової техніки, які використовуються (крім тих, які видимі або очевидно виражені); порядок залучення сил та засобів до виконання бойових (спеціальних) завдань;

інформація про збір розвідувальних даних (способи, методи, сили та засоби, що залучаються); інформація про переміщення та розгортання своїх військ (найменування, кількість, місця, райони, маршрути руху); інформація про військові частини (підрозділи), форми, методи, тактику їхніх дій та способи застосування за призначенням; інформація про проведення унікальних операцій із зазначенням прийомів та способів, що використовувались; інформація про ефективність сил і засобів радіоелектронної боротьби противника; про відкладені або скасовані операції; про зниклий або збитий літак, літальний апарат, зникле судно та пошуково-рятувальні операції, які плануються або проводяться; про планування та проведення заходів гарантування безпеки застосування військ (дезінформація, імітація, демонстративні дії, маскування, протидія технічним розвідкам та захист інформації); про проведені інформаційно-психологічні операції, ті, що проводяться, а також плануються; Інформація, яка має на меті пропаганду або виправдання широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України [3].

Отже, під час війни журналістам треба бути дуже обережними та уважними при поширенні інформації, особливо, якщо вона увійде до прямого етеру, – щоб не оприлюднити інформацію, яка може допомогти ворогу.

Які основні категорії людей можуть бути включені, і, зазвичай, доєднують до прямих ефірів з передової? Це, насамперед, військові, які розповідають про своє життя на лінії фронту, про те, як вони виконують свої обов'язки, або як бачать ситуацію на передовій. Однак, ми в жодному разі не можемо ідентифіковувати військового, щоб не наражати його на додаткову небезпеку. Це представники місцевих органів влади, журналісти, місцеві жителі, громадські активісти, волонтери, медичний персонал та інші категорії.

Прямі включення з передової найчастіше здійснюються під час випусків інформаційно-аналітичних програм, з метою забезпечення повноти інформації. Наприклад, експерти у студії аналізують ситуацію на передовій, дають свої коментарі та оцінки, а пряме включення з місця подій дасть аудиторії ширший діапазон інформації. Експерти інформаційно-аналітичних програм повинні бути компетентними у даній сфері і мати достатню кількість знань та досвід для надання неупередженої оцінки. Вони дають оцінки тим чи іншим подіям, заявам, роблять прогнози. Тому особливе значення має вибір телерадіоорганізаціями експертів.

За даними опитування КМІС «Динаміка довіри соціальним інституціям» впродовж 4–27 грудня 2022 р., довіра до українських ЗМІ за останній рік зросла з 32 % до 57 %. Враховуючи те, що минулого року баланс довіри до українських медіа був негативним (−7 %). Найбільшою довірою серед українців продовжують користуватися Збройні сили. За останній рік, рівень довіри з 72 % до 96 % [1]. Аналіз реакції глядачів на прямі включення з передової показує, що аудиторія дуже цінують цей тип отримання інформації, тому що вони можуть почути актуальні новини з перших вуст. Прямі включення з передової надають глядачам

можливість бути ближче до подій, що допомагає їм краще зрозуміти ситуацію та зробити власні висновки.

Дані дослідження USAID «Ставлення населення до медіа та споживання різних типів медіа 2022» свідчать про те, що практично вся аудиторія телевізійних ЗМІ знає про телемарафон «Єдині новини» – 94 %. Більше 60 % опитуваних дивляться його щодня. Довіряють марафону більше 80 % реципієнтів. Також, високий відсоток оцінки від опитуваних має: оперативність, достовірність, точність та повнота подачі інформації [4].

Телемарафон «Єдині новини» насичений змістовними прямими включеннями з передової, що подають аудиторії повну та достовірну інформацію. Тут наявні включення військових, волонтерів, місцевих жителів та журналістів, які повністю занурюють глядача у реальні події та надають широкий обсяг інформації щодо ситуації на фронті.

Як висновок, включення в прямі етери з передової сприяють не лише наданню додаткової інформацію, більш повному висвітленню подій, а й підіймають дух аудиторії, додають респондентам впевненості, віри в Перемогу. Подібна практика корисна і з точки зору мобілізації органів влади, певного контролю збоку суспільства.

Список використаних джерел

1. Динаміка довіри соціальним інституціям у 2021–2022 рр. [Електронний ресурс]. Київський міжнародний інститут соціології. 2022. URL: https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1174&page=1
2. Закон України «Про інформацію». Стаття 29 [Електронний ресурс]. URL: https://kodeksy.com.ua/pro_informatsiyu/statja-29.htm
3. Наказ Головнокомандувача Збройних сил України від 03.03.2022 р. № 73 «Про організацію взаємодії між Зюройними силами України, іншими складовими сил оборони та представниками засобів масової інформації на час дії правового режиму воєнного стану». URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/nakaz_73_zi_zminamu.pdf
4. Українські медіа, ставлення та довіра у 2022 р. *Опитування USAID-Internews щодо споживання медіа*. 2022. С. 102.

Ключові слова: війна, інформаційна війна, прямі включення, включення з передової, «Єдині новини», ТК «Прямий».

Key words: war, information war, direct inclusions, direct inclusions from the front line, television news programs.

Науковий керівник: старший викладач Чубук О. Л.

КАЛИНА ДАНІЕЛЛА РОМАНІВНА

студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології
Національного університету «Одеська юридична академія»

АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Журналістика є потрібною в суспільстві професією, адже людям завжди були цікаві новини, які відбувалися довкола. Ця професія є дуже емоційно важкою та вимагає стабільного емоційного стану, адже потрібно було висвітлювати не лише позитивні новини, але і трагедії, що призводило до підвищеного рівня стресу. Війна росії проти України була розпочата ще в далекому 2014 р., але свого апогею досягла 24 лютого 2022 р. та безпосередньо вплинула на всі сфери діяльності. Сьогодні в нашій країні проблема психологічного здоров'я набуває все більшого значення в умовах воєнного стану [1].

Емоційне вигорання – це перша проблема, яка знайома багатьом представникам та представницям так званих творчих професій, до яких відносять і журналістику. Воно відбувається в наслідок постійного висвітлювання жорстокості та смерті. Все це потребує емоційної стійкості, психічної та психологічної стійкісті, адже журналіст повинен залишатись об'єктивним та безсторонні, аналізувати та сприймати ситуацію лише зі сторони та ні в якому разі не приймати чужі історії на себе. Але в більшості випадків все навпаки, адже частина журналістів емпатичні люди, вони змушені «пропускати» через себе чужі життєві ситуації, співчувати та переживатиь. Насправді висвітлювати теми війни та жертв досить нелегко, адже для цього потрібно мати здорову психіку. Деякі історії можуть викликати співчуття, а інші ж стати тригером-зачіпають за живе та близьке, змушують згадати за своє, переживаюче та болюче. Все це журналісти відчувають на собі що і впливає на їхній психологічний стан [2].

Емоційне вигорання-це стан емоційного та фізичного виснаженням, який з часом може посилюватись. Воно виникає в наслідок тривалої роботи в напруженому психологічному стані. Є першим «дзвіночком» який відчувають працівники даної сфери на перших етапах. Внаслідок емоційного напруження, надмірної роботи та постійного стресу журналісти можуть відчувати безсоння, часті нервові зриви та підвищену тривожність [4]. Наразі більшість можуть це відчути на собі, адже негативні новини потребують емоціональної стабільності, яка з часом стає похитною. На соціальному рівні це відбувається також із журналістами, які працюють на території України, де відбуваються військові дії [5].

Перша стадія емоційного вигорання у журналістів є **«напруга».** Нервове (тривожне) напруження є передвісником і «пусковим» механізмом у формуванні емоційного вигоряння. Його створює хронічна психоемоційна атмосфера, обстановка, що дестабілізувала, підвищена відповідальність, складність контингенту. Її симптоми є однозначними: переживання психотравмуючих ситуацій, «загнаність у кут» та апатія до подій довкола [5].

Другою фазою цього стану є **«резистенція»** тобто опір. У людини вмикаються захисні механізми, щоб здійснити опір. Фактично опір стресу, що зростає, починається з моменту появи тривожного напруження. Це природно: журналіст усвідомлено або несвідомо прагне до психологічного комфорту, намагається знизити тиск зовнішніх обставин за допомогою наявних у її розпорядженні засобів. Його симптомами є: емоційно-моральна дезорієнтація, розширення сфери економії емоцій та редукція професійних обов'язків [5].

Фінальною стадією емоційного вигорання є **виснаження.** Ця фаза характеризується більш-менш вираженим падінням загального енергетичного тонусу й ослаблення нервової системи. Емоційний захист у формі «вигоряння» стає невід'ємним атрибутом особистості. Особливостями цього є емоційний дефіцит та відчуження, психосоматичні та психовегетативні порушення [3].

Наразі більшість журналістів України перебувають на другій фазі емоційного вигорання, але завдяки підтримці близьких та колективу це проходить в більш м'якій формі. Працівникам даної професії все таки рекомендовано звертатись до психологів, щоб не допустити емоційного вигорання. Адже це впливає не тільки на їхній моральний стан, але і на якість роботи. Подолання емоційних факторів кожного дня – це виклик, з яким стикаються журналістики сьогодні в умовах війни.

Список використаних джерел

1. Детектор медіа. «Життя із травмою: чому журналістам потрібна психологічна підтримка». URL: https://detector.media/community/article/175735/2020-03-21-zhyttya-iz-travmoyu-chomu-zhurnalistam-potribna-psykhologichna-pidtrymka/
2. Sainte Anastasie «Фази стресу, від тривоги до виснаження». URL: https://ua.sainte-anastasie.org/articles/psicologia/las-fases-del-estrs-de-la-alarma-al-agotamiento.html
3. Спеціалізована школа № 126 м. Києва «Емоційне вигорання як стрес». URL: http://www.196school.kiev.ua/?p=1361
4. Одеський обласний центр громадського здоров'я. «Емоційне вигорання». URL: https://healthcenter.od.ua/psyhichne-zdorovya/emoczijne-vygorannya/
5. Відділ освіти виконкому Довгинської районної у місті ради. URL: https://dovgvo.ucoz.ua/load/socialno_psikhologichna_sluzhba/poradi_vchitelju/emocijne_vigorannja_jak_stres/32-1-0-422

Ключові слова: емоційне вигорання, емпатія, апатія, резистенція, тригер, емоційна стійкість, емоційно-моральна дезорієнтація, психотравмуюча ситуація.

Key words: emotional burnout, empathy, apathy, resistance, trigger, emotional stability, emotional and moral disorientation, psychotraumatic situation.

Науковий керівник: к. психол. н., доцент Ташматов В. А.

КОЛЕСНИК ВІКТОРІЯ ІГОРІВНА

студентка 3-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

АДВЕРГЕЙМІНГ ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ ПРОСУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД НА ПРИКЛАДІ КОМПАНІЙ

Адвергеймінг – досить нова область дослідження, що вивчає феномен раціонального використання розваг з метою ефективного впливу на поведінку споживача. Слід зазначити, що ключовим теоретичним базисом адвергеймінгу є поняття «гра», що у цьому контексті сприймається як форма осмисленої непродуктивної діяльності в умовної, штучно створеної ситуації [4, с. 59]. Очевидно, що перебіг і зміст ігрової діяльності полягає в самому процесі гри і тісно пов'язаний з феноменом «розвага», яка стала невід'ємним елементом повсякденного життя людей. «Людина граюча» (Homo Ludens) – це актуальний стан більшості споживачів поколінь Y та Z [5, с. 510].

Ігрова діяльність стає все більш популярною формою розваг у зв'язку з широкою доступністю комп'ютерних ігор та платформ в Інтернеті. Вона має певні особливості, які роблять виправданою її використання як рекламний інструмент, створюючи можливість масштабно і всебічно презентувати продукт. З точки зору рекламного повідомлення та його сприйняття, при використанні даного інструменту користувач повністю зосереджується на ігровій діяльності, а отже, на продукті реклами. Поєднання адвергеймінгу зі створенням іміджу бренду та інформації про продукт – це те, що приверне увагу та зацікавить споживача, а також спонукає до більш тривалого контакту з брендом у процесі ігрової діяльності.

Термін «адвергеймінг» утворився від поєднання двох англійських слів: advertising (реклама) та game (гра) [2, с. 15].

Світові бренди, такі як: McDonald's, M&Ms, Nike, Chupa Chups, Ford, Pepsi та Nesquik створили фірмові адвергеймінги з експозицією свого логотипу, успішно підвищивши впізнаваність бренду та збільшивши залучення споживачів. Вдалим проєктом адвергеймінгу є Pepsi Invaders, розроблена Atari для концерну Coca-Cok. У грі на відміну від оригіналу Space Invaders кількість життів була обмежена, а противники та космічні кораблі були у формі букв P, E, P, S, I. Ще одним успішним проєктом є адвергеймінг компанії Johnson&Johnson – Tooth protector, в якому завдання гравця полягає в тому, щоб захистити зуби від атакуючих противників за допомогою приладдя по догляду за порожниною рота.

Адвергеймінг як маркетинговий інструмент має певні функції, які впливають на ефективність його використання. З його допомогою компанія прагне виробити у споживача позитивну репутацію бізнесу та позитивні асоціації, пов'язані з ним, що згодом підвищить лояльність покупця. Більш того, залучення споживача до маркетингових активностей шляхом стимулювання спільного створення

цінності позитивно позначається на відношенні до бренду і стійкості до перемикання [1].

Впровадження гейміфікації у бізнесі дозволяє збільшити прибуток. При зростанні аудиторії компанії збільшується кількість клієнтів, яких можна перетворити у лояльних. Крім того, гейміфікація сприяє збільшенню продажів серед наявних клієнтів, якщо вірно визначити цілі та поєднати ігрову механіку з підвищенням продажів. Розглянемо приклади застосування адвергеймінгу українськими компаніями [3].

– У 2017–2018 рр. продуктова мережа «АТБ» співпрацювала з агентством Art Nation Loyalty та студією Live Animations для реалізації проєктів AR-книг «Аліса в Країні Чудес» та «У Задзеркаллі».

– Один з прикладів адвергеймінгу в мережі супермаркетів «АТБ» – це програма лояльності з додатковими ігровими можливостями “АТВ Arena”, яку запустили у вересні 2020 р. Покупці мали можливість зібрати гральні карти з оживленими зображеннями супергероїв за допомогою мобільного додатку «АТБ Арена».

– У 2016 р. Сільпо, торгівельна мережа, запустила мобільну гру-головоломку «Ребуси» для iOS та Android. Гра містила 60 рівнів, кожен з яких містив 6 загадок-ребусів. Перші два рівні були доступні безкоштовно, а решта рівнів могли бути придбані через здійснення покупок у Сільпо.

– У 2019 р. Сільпо запустив акцію лояльності з назвою «Льорки». В рамках цієї акції покупцям пропонувалося завантажити мобільний додаток «Льорки» з App Store або Play Market та оплатити товар. За кожні 99 грн за чеком покупець отримував 1 льорка. У мобільному додатку з Льорками покупці могли грати в AR-гру «Шлях Льорка», а також запрошувати друзів завантажити додаток і грати разом у гру «Весела біганина».

– Адвергеймінгом в мережі супермаркетів «Сільпо» можна вважати програму лояльності «Мавка. Світ Лісу», запущену влітку 2021 р.

– Напередодні новорічних свят в грудні 2021 р. Торгова мережа Епіцентр К запустила благодійну акцію «Янголятка добрих справ». Метою акції була допомога дітям з особливими потребами та вихованцям дитячих будинків. Колекція з 209 унікальних NFT (криптографічних токенів) з зображенням янголів під назвою Angel of Good була випущена для цієї акції.

– У квітні-травні 2021 р. Art Nation Loyalty співпрацювала з провідними регіональними лідерами роздрібної торгівлі України, щоб запустити JOYKIS першу інноваційну еко-акцію лояльності з доповненою реальністю. Ініціатива спрямована на підтримку глобального тренду екологічної свідомості та підтримає 11 торгових мереж, серед яких Rukavicka, Fora, Tabria V, Aurora, Lost, Delicat, Semya, Zelkarny, Taistra, Fine Markets та Business. 1430 магазинів взяли участь та були успішними. У 2019 р. мережа оптик Люксоптика представила новий гейміфікований проєкт Instoptica в Instagram. У рамках проєкту, покупцям запропонували перевірити свій зір за допомогою смартфона на відстані витягнутої руки, виконавши певні завдання в профілі @ luxoptica.ukraine. Додатково було створено Insta-фільтр Realistic lenses,

що дозволяв клієнтам віртуально приміряти кольорові контактні лінзи та дізнаватись, як вони будуть виглядати на їх очах.

Отже, вивчивши різні приклади застосування вітчизняного адвергеймінгу, можемо сказати, що цей метод вже знайшов застосування в різних сферах і дозволяє досягти більшого ефекту в порівнянні з традиційними формами реклами.

Advergaming – це досить цікава і незвичайна технологія поширення інформації про бренд і розширення споживчої бази товарів і послуг конкретної компанії, яка має потенціал стати одним із найпопулярніших засобів маркетингової комунікації.

Ефективними можна назвати адвергейми, які безпосередньо продають товар. Хорошим прикладом є онлайн-міні-ігри, у яких можна виграти знижки на товари.

Список використаних джерел

1. Бихнюк І. Маркетингові дослідження у системі маркетингової інформації. *Науковий блог.* URL: https://naub.oa.edu.ua/2017/маркетингові-дослідження-у-системі-м/
2. Ромат Є. Бренд-менеджмент. Опорний конспект лекцій : навчально-методичне видання. Київ : КНТЕУ, 2011. 89 с.
3. Тиравський В. Торгівля з азартом: як українські ритейлери використовують гейміфікацію та доповнену реальність. URL: https://rau.ua/novyni/torgivlja-z-azartom
4. Purswani, G. Advergames, їх використання і потенційне регулювання. *Asia Pacific Public Relations Journal.* 2010. Vol. 11. P. 59–60.
5. Stradze, A. E., Pushkina, V. N., Fedorova, E. Yu., Sizov, A. E., Emelyanov, A. V. Using Wearable Devices to Stimulate Students Motor of Physical Activity and Consequence Physcological Responce. *PROPOSITOS Y REPRESENTACIONES*. 2020. T. 8, no. 2. P. e510.

Ключові слова: адвергеймінг, геміфікація, рекламна кампанія, компютерні ігри, просування.

Key words: advergaming, gamification, advertising campaign, computer games, promotion.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Грушевська Ю. А.

КОЛЕСНИКОВА СОФІЯ ДМИТРІВНА

студентка 4-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»,

СТВОРЕННЯ НА ПЛАТФОРМІ ПОДКАСТІВ ЦИКЛУ ІНТЕРВ`Ю ПРО ВОЛОНТЕРСТВО

Волонтерство відіграє важливу роль у соціальному житті, тому що є необхідною складовою розвитку суспільства. Захоплення цією темою може привести до багатого незабутнього досвіду, а також

відкриття для себе нових цікавих проєктів, які розвивають навички та можуть допомогти встановити корисні знайомства.

Один зі способів відкрити для себе більше можливостей у волонтерстві та допомогти поширити корисну інформацію – це створення подкастів циклу інтерв'ю. Під час цих інтерв'ю можна поспілкуватися з людьми, які займаються волонтерством, дізнатися про їх досвід, успіхи та виклики, з якими вони зіткнулися.

Метою такого проєкту є створення серії подкастів, які розповідають історії успішних волонтерів, їхні досягнення та вплив на суспільство. Він має важливе значення, оскільки він об'єднав мої знання та навички в галузі журналістики, аудіоінженерії та волонтерства. Дослідження може стати корисним для тих, хто має бажання створювати власні подкасти та розповідати цікаві історії.

Технологія подкасту побудована на використанні тих самих правил і принципів, що і при створенні аудіо- та відеопродуктів для радіоканалів / телеканал, але найчастіше відрізняється тим, що подкасти надають авторам, журналістам велику свободу вибору тем для обговорення з відносною самостійністю подкасту, як медійного продукту і водночас медійного каналу у структурі традиційних медіа [1, с. 296].

Подкасти супроводжуються мультимедійними матеріалами (відео, інфографікою, візуалізацією) та надають аудиторії вибір засобів споживання та формування контенту, включаючи її у процес створення особистого порядку денного [2, с. 28]. Також важливим при характеристиці подкасту є те, що принцип передачі інформації за допомогою слова, що звучить, включає процес створення атмосфери емоційної близькості – «наодинці з усіма», коли, використовуючи невербальну складову мови, можливості інтонації, ведучий може стимулювати творчу уяву. Поєднання цих двох сторін – насичення змістом та свобода інтерпретації – є основою інноваційного потенціалу подкастів, як медіа нового формату.

Волонтерство – це явище, що виникає завдяки розвиненому суспільству, яке поважає людські цінності та може прийти на допомогу людям [3, с. 17]. Волонтерська діяльність дає можливість людям набувати нові знання та навички, повноцінно розвивати свій персональний творчий потенціал та впевненість у собі. Волонтери беруть участь у проєктах виключно за добровільним бажанням та особистою мотивацією.

Українські подкасти на тему волонтерства та благодійності – це проєкти, які допомагають збільшувати усвідомленість про важливість добровільної допомоги та взаємодії українського суспільства. У цих подкастах можна почути історії успіху волонтерів та благодійників, дізнатися про важливі проєкти, нові ініціативи та можливості для волонтерів у різних галузях діяльності [4, с. 74].

Волонтерська діяльність є одним з найважливіших напрямів розвитку громадської активності в Україні [5, с. 97]. Волонтери – це люди, які добровільно та безоплатно надають свою допомогу у різних сферах життя. Одним з найбільш актуальних напрямків волонтерської діяльності в Україні є підтримка військових, які беруть

участь у повномасштабній війні з росією, яка розпочалася у лютому 2022 р. Волонтери збирають та передають необхідні речі, продукти харчування та медикаменти на передову, а також допомагають ветеранам війни та їхнім сім'ям [6, с. 147].

На нашу думку, при відборі спікерів для українських подкастів циклу інтерв'ю на волонтерську тематику слід керуватися кількома принципами, щоб забезпечити якість та цікавість вмісту подкасту:

1. Досвід волонтерства. Важливо, щоб спікери мали знання та практичний досвід у конкретній сфері волонтерства, про яку вони говоритимуть в подкасті.
2. Експертність. Спікери мають мати експертні знання в обраній темі та мати певні компетенції. Вони можуть бути активними учасниками проєктів волонтерського руху, або ж мати досвід в інших сферах, які пов'язані з волонтерством.
3. Популярність. Спікери повинні бути відомими, цікавими та динамічними, щоб привернути увагу слухачів та стимулювати їхній інтерес до теми.
4. Різноманітність. Спікери повинні вирізнятися за своєю статтю, віком, досвідом та культурними особливостями, щоб забезпечити максимальну різноманітність вмісту подкасту та зацікавленість широкої аудиторії.
5. Актуальність. Важливо, щоб теми, які обговорюються в подкасті, були актуальними для аудиторії та мали певну соціальну значущість.
6. Порядність та відповідальність. Спікери повинні вміти впливати на думки та переконання слухачів.

Список використаних джерел

1. Avery, R. J., Palgrave, J. Podcasting as a tool in the teaching and learning of politics. *Politics*. 2017. №37 (3). P. 296–311.
2. Бойко О. Створення власного подкасту як інструмент комунікації в інтернет-просторі. *Інтернаука*. 2019. № 1 (14). С. 28–31.
3. Вашкович В. В. Посібник волонтера. Одеса : Гельветика, 2022. 17 с.
4. Чабаненко Ю. Подкасти як інструмент формування цінностей у волонтерській діяльності. *Соціальна робота та суспільство*. 2020. Вип. 1 (16). С. 74–77.
5. Орленко М. В. Волонтерська діяльність як чинник соціального становлення та консолідації молоді в сучасній Україні. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С. 97–100.
6. Сай Д. В., Малиновська Н. Л. Потенціал волонтерської діяльності як складової соціальної безпеки України. *Public Administration and Regional Development*. 2022. № 15. С. 146–171.

Ключові слова: волонтерство, діяльність, волонтер, подкаст, інтерв'ю, журналіст, проєкт, український, експерт.

Key words: volunteering, activity, volunteer, podcast, interview, journalist, project, Ukrainian, expert.

Науковий керівник: старший викладач Чубук О. Л.

ПАНЧЕНКО КСЕНІЯ ЮРІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРУ ІНТЕРВ'Ю НА РАДІО: ТЕХНІКИ ПОСТАНОВКИ ПИТАННЯ ТА ОТРИМАННЯ ВІДПОВІДЕЙ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ ТРК «АНДСЕР»)

Якщо говорити про радіожурналістику, то радіоінтерв'ю – це жанр, який неможливо обійти увагою. Це унікальний спосіб спілкування між ведучим і гостем, який може бути як інформативним, так і розважальним. Незважаючи на те, що цей жанр використовувався багато разів, створення успішного радіоінтерв'ю досі має певні проблеми. Однією з найважливіших проблем є техніка постановки запитань та отримання відповідей. Це може стати справжньою складністю для ведучих, особливо якщо вони зустрічаються з неочікуваними обставинами під час інтерв'ю. Таким чином, вивчення методів, які використовують радіоведучі, щоб ставити запитання та отримувати відповіді, є актуальною та необхідною областю дослідження. Знайомство з цими прийомами може підвищити якість розмови, зробивши її більш цікавою для аудиторії.

Стан розробленості проблеми. На сьогодні вивченням особливостей використання інтерв'ю на радіо, а також різними його аспектами займається багато сучасних вчених, зокрема: О. Гриценко, О. Холод, Н. Симоніна, І. Горбова, Р. Бахурська, Б. Собчак. Науковцями були проаналізовані способи залучення уваги аудиторії, методи побудови логічної структури інтерв'ю та інші аспекти. Проте, не зважаючи на велику кількість проведених досліджень, можна зазначити, що питання постановки інтерв'ю та отримання відповідей є актуальними й досі.

Мета дослідження. Метою дослідження є вивчення особливостей жанру інтерв'ю на радіо, а також техніки постановки питання та отримання відповідей (на прикладі діяльності ТРК «Андсер»).

Викладення основного матеріалу. Інтерв'ю – це один із найважливіших жанрів в журналістиці, який дозволяє журналістам отримати цінну інформацію від експертів, громадських діячів та інших важливих осіб.

За словами О. Холода, інтерв'ю – це дискусія журналіста з однією чи кількома особами на суспільно значущу тему. Науковець підкреслює, що для проведення плідного інтерв'ю журналіст має досягти двох цілей: сформувати психологічний профіль респондента та визначити його позицію щодо тем, які обговорюються в студії [4, с. 69].

На думку Р. Бахурської, утвердження спільної мови має вирішальне значення. Вона твердо переконана, що мовностилістичні засоби є прикрасою мовлення. Вони допомагають ораторам досягти більшої точності, привертати увагу аудиторії, переконувати їх у справедливості їхньої точки зору та запам'ятатися [1]. Ці лінгвістичні інструменти

покликані допомогти не лише журналістам, а й усім, хто спілкується з іншими у своїй професійній діяльності.

Загалом, інтерв'ю на радіо – це аудіовізуальний продукт, що виникає у процесі спілкування журналіста зі спікером на теми, актуальні та цікаві для слухачів. Зазвичай дослідники класифікують інтерв'ю за інформаційним наповненням. Зокрема, дослідниця Б. Собчак виділяє [1, с. 225]:

- інформаційне інтерв'ю;
- політичне інтерв'ю;
- розважальне інтерв'ю;
- культурне інтерв'ю.

У свою чергу, жанри радіожурналістики мають яскраво виражену звукову унікальність. Журналістика трактує жанр як «усталений тип твору, який склався історично і відзначається особливим способом освоєння життєвого матеріалу, характеризується чіткими ознаками структури». Тобто, домінування повідомлень зазвичай спостерігається в інформаційних радіожанрах (до яких належать радіоновини, радіорепортажі, радіоінтерв'ю, радіорепортажі, радіозвіти, радіопромови та огляди радіопреси). Аналітичні жанри включають аналіз, оцінку та узагальнення (радіокореспонденція, радіокоментар, радіобесіда, радіокритика). Художньо-публіцистичні жанри характеризуються складним поєднанням аналізу та творчо-художнього осмислення дійсності (радіонариси, радіофейлетони, радіокомпозиції, радіофільми). Усе це реалізується на радіо саме за допомогою природних і технічних виражальних засобів – слова, музики, шумів та монтажу [2, с. 137].

Варто зазначити, що сьогодні одна з найуспішніших радіостанцій в Україні – це ТРК «Андсер». Ведучі їхніх програм володіють високим рівнем професійної майстерності, що дозволяє створювати цікаві та високоякісні програми.

Після аналізу наукових джерел та огляду діяльності ТРК «Андсер» ми дійшли висновку, що один з ключових аспектів успішного інтерв'ю – це правильна постановка питань. Важливо враховувати, що радіослухачі не бачать співрозмовника, тому не можуть спостерігати за його мімікою та жестами. Журналіст повинен вести себе так, щоб радіослухачі могли уявити образ особи, яка відповідає на запитання. Для цього варто використовувати живі, конкретні та зрозумілі запитання, які допоможуть побудувати історію.

Ще одним важливим аспектом є структура питань. Журналіст повинен починати інтерв'ю з загальних запитань, які допоможуть зрозуміти контекст. Потім можна переходити до більш конкретних питань, які допоможуть дізнатися деталі. Важливо не задавати запитання, які можна відповісти «так» або «ні», оскільки вони не дають можливості розгорнути відповідь. Тобто, для успішного інтерв'ю важливо не тільки поставити запитання, але й правильно отримати відповіді. Одним із ключових моментів є слухання. Радіослухачі не бачать співрозмовника, тому дуже важливо допомагати їм зрозуміти, що говорить гість. Журналіст повинен забезпечити максимальну зрозумілість відповідей.

Н. Симоніна у своїй роботі виділяє декілька правил для правильного запису інтерв'ю, зокрема:

- Співрозмовнику необхідно налаштуватися, адаптуватися до того, що це не просто інтерв'ю, а бесіда, продукт спільної творчості інтерв'юера та респондента. Перед записом (трансляцією) важливо зняти емоційне напруження гостя і створити йому комфортні умови.
- Співрозмовник повинен знати, для якої програми він дає інтерв'ю, скільки триватиме розмова.
- Інтерв'ю повинно бути підготовленим: журналіст зобов'язаний продумати власні запитання, їхній порядок, варіанти відповідей співрозмовника, і власну реакцію на ці відповіді.
- В інтерв'ю цілком припустимим є використання закритих запитань у разі, якщо це виправдано й має на меті підтвердження або спростування певного факту, і відповідь «так» або «ні» є приводом для продовження розмови.
- Журналіст повинен уміти слухати і чути відповіді співрозмовника, реагувати на них відповідним чином, у разі потреби – відходити від заздалегідь спланованого сценарію [3, с. 182].

У цілому, інтерв'ю на радіо є важливим жанром, який допомагає розкрити особистість гостя та дозволяє радіослухачам отримати більше інформації про гостя.

Отже, у сучасному медіа-просторі важливе місце посідає жанр ефірного інтерв'ю як спосіб підвищення обізнаності глядачів про гостя шоу. Особливості цього жанру полягають у тому, що для його постановки та отримання відповідей потрібно дотримуватися певних технік.

Однією з найважливіших технік є правильна постановка запитань. Журналісти повинні ставити запитання таким чином, щоб вони були короткими та зрозумілими для гостя, не були провокативними, а допомагали розкрити тему інтерв'ю. Крім того, важливо вміти слухати відповіді та реагувати на них, задавати додаткові запитання для того, щоб отримати детальнішу інформацію. Ще однією важливою технікою є дотримання принципів журналістської етики, таких як правдивість, об'єктивність та баланс. Ведучі мають бути об'єктивними та неупередженими, не допускати негативного впливу на гостя, дотримуватися моральних та етичних норм. ТРК «Андсер» можна вважати прикладом радіостанції, яка дотримується цих технік та принципів у своїх програмах. Ведучі створюють теплу та довірливу атмосферу, де гості можуть відкрито висловити свою думку та детальніше розповісти про себе.

Список використаних джерел

1. Бахурська Р. Інтерв'ю як жанр: мовностилістичні засоби. URL: http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/view/701 (дата звернення: 5.05.2023).
2. Головенко І. Виражальні засоби в інформаційних, аналітичних і художньо-публіцистичних радіожанрах. URL: http://publications.lnu.edu.ua/collections/index.php/teleradio/article/viewFile/688/693 (дата звернення: 5.05.2023).

3. Симоніна Н. Класифікація сучасного телевізійного інтерв'ю. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2012. № 27. С. 180–184.
4. Холод О. Основи тележурналістики. Київ, 2012. 121 с.

Ключові слова: інтерв'ю, жанр, бесіда, радіо, респондент, радіостанція.
Key words: interview, genre, conversation, radio, respondent, radio station.

Науковий керівник: к. ю. н., асистент Літвінчук І. С.

ПОНОМАРЕНКО ОЛЕНА ОЛЕКСАНДРІВНА

студентка 4-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

СТВОРЕННЯ ЛОНГРІДУ «ПОСТАЧАННЯ ЗБРОЇ УКРАЇНІ В РАМКАХ РАМШТАЙНУ»

Поява інтернету та швидкий розвиток технологій здійснили серйозний вплив на інформаційно-комунікаційний процес. Завдяки можливостям інтернету можна синтезувати між собою різні види візуальних, аудіальних чи вербальних даних. На фоні цього почали з'являтися та стрімко розвиваються нові жанри журналістики.

Своєрідним трендом в сучасних медіа є лонгрід. Він поєднує в собі декілька традиційних жанрів журналістики: портрет, інтерв'ю, репортаж тощо. Через свою мультимедійність та гіпертекстуальність, лонгрід є популярною формою подачі інформації та легко орієнтується на потреби сучасної аудиторії.

На сьогодні однією з найголовніших тем у світі є російсько-українська війна. Майже увесь світ об'єднався аби підтримати Україну. Більшість українців звертаються до електронних ресурсів, щоб бути в курсі того, яку допомогу отримує наша країна. Саме тому медіа займають важливо руль при формуванні настрою аудиторії. Ключове місце при передачі зброї Україні займає план «Рамштайн».

Актуальність теми роботи полягає у тому, що це – одна з найважливіших тем у пресі, бо від її висвітлення залежить настрій і віра в успіх захисників, морально-психологічний стан українського суспільства, публікації у ЗМІ можуть вплинути на рішення союзників. Також зумовлена важливістю інформаційного впливу на уряди країн-друзів України щодо надання нам допомоги зброєю для вирішення екзистенційних проблем, спричинених війною.

Одним із найпоширеніших способів подачі інформації в інтернеті є лонгрід. Основна його характеристика – це великий обсяг тексту, який розбитий на частини за допомогою різних мультимедійних елементів: інфографіка, фотографії, цитати, аудіозаписи або ж відео. Саме звідси й походить назва longread, з англійської «довге читання.» При правильній технології створення лонгріду, текст сприймається як цілісна історія.

Лонгрід не має якогось єдиного визначення, адже процес становлення лонгріду як жанру журналістики ще триває. Дослідженням

даного поняття займався не один вчений і кожен дав лонгріду своє визначення. Мирослава Чабаненко у книзі *«Мультимедійність в інтернет-журналістиці» дає таке визначення лонгріду: «різновид інтернет-публікацій, цікава мультимедійна розповідь великого розміру. Можна вважати, що це особливий багатоформатний жанр інтернет-журналістики, розрахований на перегляд, перш за все, з гаджетів із сенсорними дисплеями»* [5, с. 58]. Натомість Любов Василик визначає лонгрід як: *«новий формат подачі текстової інформації в інтернеті. Коли віртуального тексту багато, його розбивають різними вставками: роликами, презентаціями, інтерактивними картинами, цитатами, виносками»* [2, с. 27].

Існує 3 основних види лонгріду:

- Портретний. Головним завданням в цьому випадку є максимально розкрити героя, його погляди та цінності. Для цього типу характерна велика кількість фотографій, цитати рідних і близьких, цікаві факти з життя ключової особи.
- Репортаж. При роботі з цим видом потрібно цікаво викласти інформацію про певну важливу подію. Зробити це треба так, щоб читач відчув себе на місці події. Варто використовувати не лише фото, а й відео та інтерв'ю з учасниками. Це дозволить краще передати потрібну атмосферу і допоможе встановити зв'язок з аудиторією.
- Реконструктор або його ще називають аналітичним. Цей тип реконструює череду подій, аналізує їх наслідки та з'ясовує причини. Оскільки лонгрід реконструктор є більш глибоким матеріалом, ніж інші види, при його підготовці варто додавати посилання на фахові дослідження, висвітлювати думки та цитати фахівців з даної теми.

Якщо говорити про українські медіа, можемо зазначити, що до такої форми подачі інформації часто звертаються такі відомі медіа як: «ТСН», «Українська правда», “The Ukrainians”, “Focus.ua”, «Укрінформ», “Zaxid.net” та багато інших мережевих ЗМІ.

Загалом експерти виділяють низку позитивних рис такого способу подачі інформації. Наприклад, відомий медіаексперт Ілона Фант каже, що за допомогою лонгріду можна значно збільшити відвідуваність сайту. У цьому завданні лонгрід може впевнено конкурувати з новинами, які зазвичай виконують цю функцію. Головна відмінність у тому, що читачу потрібні топові новини. Ті, де описується щось справді резонансне та значуще. Ніхто не збирається заходити на сайт видання, щоб почитати звичайні щоденні новини. Але життя мінливе, тому вибухових новин може і не бути, причому вони можуть бути відсутні тижнями. У такі періоди відвідуваність сайту значно падає. Саме в таких ситуаціях допомагає лонгрід. Враховуючи те, що лонгрід побудований якісно і тема обрана правильно, аудиторія буде залишатися на сторінці.

Спираючись на вище описану інформацію, можна зробити висновок: мультимедійний контент дуже стрімко розвивається і багато медіа успішно цим користуються. Якщо говорити про лонгрід, то на разі він своєрідний тренд в медіа. Проте стовідсотково сказати про успішність цього жанру поки не можна. Це не просто

інформаційна замітка, це комплексний сюжет, який охоплює різні види мультимедійних засобів. Опанувати даний жанр не так легко, як може здаватися, на перший погляд. Хороша тема, якісні фото та відео ще не свідчать про те, що лонгрід стане успішним. Саме тому, можна зазначити, що становлення лонгріду в сучасній журналістиці й досі триває, редакції продовжують вчитися працювати з даної формою подачі інформації, постійно удосконалюючи свої вміння та навички.

Список використаних джерел

1. Блажеєвська Ю. М. Лонгрід як спосіб подачі інформації в сучасних інтернет-ЗМІ. Харків : Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2019. 36 с.
2. Василик Л. Є. Крос-медіа як тренд сучасної журналістики. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 52. С. 297–300.
3. Вербовий Р. Інструментарій створення мультимедійного контенту. 2017.
4. Дубровна Т. І., Євменова О. К. Лонгрід як новітній жанр журналістики. *Освіта, наука та виробництво. Розвиток та перспективи* : матеріали ІІ Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Шостка, 20 квітня 2017 р.). Суми : СумДУ, 2017. С. 63.
5. Чабаненко М. Мультимедійність в інтернет-журналістиці : навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика», Просвіта. Запоріжжя, 2018. 80 с.
6. Чабаненко М. В. Робота журналіста в інтернет-ЗМІ : навч. посіб. Запоріжжя : Просвіта, 2012. 120 с.
7. Шевченко В. (ред.) Кросмедіа: контент, технології, перспективи : колективна монографія. Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Київ. С. 149.

Ключові слова: журналістика, лонгрід, мультимедійний лонгрід, медіа, мультимедійні елементи.
Key words: journalism, longread, multimedia longread, media, multimedia elements.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Жугай В. Й.

СІМІЦАР ВЛАДИСЛАВ ВІТАЛІЙОВИЧ

студент 3-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФІГУРУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО СИМВОЛУ «ПАЛЯНИЦЯ» В ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Крізь призму символу українського хліба можна простежити цілісність національного світогляду, що існує в глибинній національно-культурній традиції і всеохопності національного світоглядного мислення – природно-астрального, господарського та родинного. У такому розумінні хліб виступає не просто як символ, але і як ідея, як незмінна основа людського життя, що реалізується в обрядовості та фольклорних текстах.

У наукових дослідженнях минулого та сучасності натрапляємо на висвітлення загального значеннєвого поля хліба в українських обрядах. Зокрема, про хліб як субстантив святості, вічності, елемент людського буття й продовження роду довідаємось із праць В. Скуратівського, О. Вороная, С. Килимника, М. Грушевського, Хведора Вовка, М. Костомарова, П. Чубинського, А. Кримського та М. Сумцова, О. Потебні, Л. Виноградової, Ю. Крутя [3].

Спершу хліб узвичаєно мав круглу форму, що й символізував сонце, яке в дохристиянський язичницький період було одним із найбільш культивованих божеств. Як зазначає Ю. З. Круть у дослідженні «Хліборобська обрядова поезія слов'ян», «сонце вважалося творцем урожаю, першопричиною земних природних явищ. Йому поклонялися, перед його всемогутньою величчю схилялися, до нього звертали свої погляди, виголошували певні обрядові формули» [2].

Крім житнього хліба, наші предки випікали також і безліч виробів із пшеничного борошна, починаючи від монастирських просфор і закінчуючи славетними короваями та пасками, де чільне місце посідає і донині паляниця.

Паляниця віддавна вважається священним продуктом. Її семантичне значення розкривається як хлібина, плескатий хліб, насаджений на палю та підвішаний під стелю, переважно з пшеничного борошна. Етимон пов'язаний із дієсловом палити, від якого паляниця є дериватом. При випіканні такого хліба на ньому утворюється суха, іноді пригоріла скоринка.

Паляниця – традиційна ознака достатку (*«Дождався раз пшеничних паляниць», «Дурниця – з маком паляниця»*), багатства (*«Не для Грищя паляниця»*), хліборобського щастя (*«Паляниця – як пух, як дух, як милеє щастя»*); але далеко не завжди бувало в хаті таке сонячне чудо або була змога його споживати (*«їв би палянищі, та зубів чортма»*), бо врожай добрий мати – треба багато і важко працювати (*«Яка пшениця, така й паляниця»*) [1].

Лексема «Паляниця» до подій сьогодення зрідка зустрічалася в творчости українського народу, зазвичай як образ хліба, символ родючости, злагоди. В українській літературі її вплітали у вірші та прозаїчні твори в ролі хлібини. А *де ж ти діла палянищю? Чи, може, в лісі хто одняв? Чи попросту – забула взяти?.. Чи, може, ще й не напекла? (Шевченко, 1963); Я хутко збігав додому й нишком, щоб ні батько, ні мати не бачили, відрізав мало не половину пшеничної палянищі (Донченко, 1957); На столі, на вишитім бузком рушнику, лежала житня паляниця (Мушкетик, «Чорний хліб», 1960).*

Український композитор та поет Олександр Злотник оспівав паляницу як святковий продукт-прикрасу традиційного столу: *Біла паляничка –/ Це вам не дрібничка./ Де немає хліба–/Там нема обіда./…А духмяна паляниця/ Серед столу, як годиться,/ На квітчастім рушникові/ Щоби все було гаразд* [4].

Слово «паляниця» за час повномасштабного вторгнення набуло певної сили та викликає в українців як позитивні емоції, так і захват

від своєї мови, пробуджує національну свідомість, гордість за свою незламну країну. Паляницю як лексему починають уплітати у вірші, пісні, мовні гасла у формі привітань, назви кав'ярень, сайтів тощо. Що вкотре доводить нескорений дух українського народу, орієнтування його свідомости на традиційну історичну минувшину.

Музичний гурт «Флайза» додав до цих почуттів ще й драйву, що породили потужний хіт, сюжетна лінія яких пронизана сучасні події в Україні.

Андрій Тимчук, учасник гурту зазначає: *«Одного разу, повернувшись із волонтерського центру, де я з друзями плів сітки, і не перший день бачив сотні людей, які закладали всю душу в ту справу, до мене прийшло натхнення і я буквально за кілька годин написав текст цієї пісні: «ПА-ЛЯ-НИ-ЦЯ/ Об'єднує своїх./ Цей пароль нації/ Щебечем, як солов'ї»* [5].

Паляницю як мовний код оспівав відомий у народі як «народний артист України», виходець із села Сваричів (Рожнятівщина), **Андрій Мацевко**, випустивши новий кліп про москалів і паляницю. Натхнення на новий кліп Мацевко прийшло з відео, де москалі не можуть сказати слово «паляниця». Як зазначає сам артист на своїй сторінці в мережі «Інстаграм»: *«Слава Україні! Якщо ті рагулі, бидло і нелюди не зможуть вимовити слово "ПАЛЯНИЦЯ" то на них чекає смерть, про це і моя нова пісня». «Вони не скажуть слово "паляниця",/Ану вгадайте люди, що їм буде».*

Канадський репер Дрейк випустив новий кліп "WAIT FOR U", де представлені лицарські часи та поєдинки між героями: Вілберн грає роль короля, а Дрейк – лицаря, який звільняє дівчину від лиходіїв. Цікава деталь в одному з кадрів кліпу – на столі минулих століть паляниця як символ України, зображена з українським гербом. Відповідне фото артист опублікував в інстаграм [6].

У мистецтві з лютого 2022 р. паляниця починає фігурувати не тільки в піснях, а й у скульптурах, муралах тощо. межах Венеційської бієнале українська художниця Жанна Кадирова представляє проєкт Palianytsia. Це серія об'єктів, зроблених з річкового каміння у формі паляниці – традиційного українського хліба.

«На проєкт надихнула Закарпатська область, куди ми приїхали через два тижні після початку повномасштабного вторгнення, – написала у фейсбуку Жанна Кадирова. – Тут захищають села Карпати, є багато гірських річок; їхні води швидко біжать і полірують каміння. Тут немає стратегічних об'єктів, як-от аеродроми, військові бази та склади зброї, тому ми вважаємо, що перебуваємо в безпеці. Хоча іноді лунають сирени повітряних нальотів. По приїзді зупинилися в переповненому дорогому готелі в райцентрі. Намагаючись знайти своє місце, ми багато ходили й подорожували околицями, і саме тоді ми помітили річкові камені. Ми почали придивлятися до них уважніше, і ця ідея спала на думку. Не було часу на дистанцію та аналізи, зростала потреба щось робити й бути корисним! Паляниця означає хліб. У класичному розумінні – це великий круглий хліб, випечений у печі. На початку війни, яку росія розв'язала проти України, слово "паляниця" стало символом, оскільки російські окупанти не можуть його правильно вимовити. Це стало нашим знаком, який допомагає безпомилково вирізняти друзів з-поміж ворогів» [7].

У побуті українського народу хліб – головний продукт в хаті, що є символом достатку, злагоди, добробуту, щасливого сімейного затишку. Кругла форма паляниці порівнюється зі сонцем, що символізує життя, оновлення та гармонію в душі людини та всього народу. Тому паляниця й зустрічалася раніше в українській народній творчости, у творах української літератури, піснях як мовно-лексична фігура в образі хліба. Але з 24 лютого з початком війни український народ на підсвідомому рівні переосмислив та надав паляниці ще одного семантичного тлумачення як символ нескореності, мужности нашого народу. Два конотативні семантичні навантаження еклектично поєдналися в одне: українська паляниця – народний символ незалежної національної незламної самобутньої держави Україна.

Список використаних джерел

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. С. 431.
2. Круть Ю. З. Хліборобська обрядова поезія слов'ян. Київ, 1973.
3. Символіка різних форм хліба в календарній обрядовості українців. URL: https://allref.com.ua/uk/skachaty/Simvolika_riznih_form_hliba_v_kalendarniiy_obryadovosti_ukrayinciv (дата звернення: 07.02.2023).
4. Слава пісні «Паляниця», Олександр Злотник. URL: https://unotices.com/text-u/65888 (дата звернення: 07.02.2023).
5. Слова пісні «Паляниця», «Флайза» URL: https://www.pisni.org.ua/songs/7452240.html (дата звернення: 07.02.2023).
6. Українська паляниця з Тризубом у нову кліпі Дрейка. URL: https://vogue.ua/article/vogueman/kino/ukrajinska-palyanicya-z-trizubom-u-novu-klipi-dreyka-48528.html (дата звернення: 07.02.2023).
7. Художниця Жанна Кадирова презентувала у Венеції проєкт «Паляниця». URL: https://vogue.ua/article/culture/art/hudozhnicya-zhanna-kadirova-prezentuvala-u-veneciji-proyekt-palyanicya-48371.html (дата звернення: 07.02.2023).

Ключові слова: паляниця, національний символ, народний символ, мистецтво.
Key words: palyanitsa, national symbol, folk symbol, art.

Науковий керівник: д. філол. н., завідувач кафедри Колкутіна В. В.

ЦИЛОСАНІ АННА ГЕНАДІЇВНА

студентка 3-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ МАРКЕТИНГУ ПОДІЙ У КОМУНІКАЦІЙНИХ КАМПАНІЯХ ОРГАНІЗАЦІЙ (НА ПРИКЛАДІ РЕСТОРАНУ «ГРУША GEORGIA» МІСТА КРИВИЙ РІГ)

В Україні ресторaний бізнес стрімко розвивався до 2020 р., але COVID-19 та повномаштабне вторгнення загальмували цей процес. Однак, бізнес намагається «оговтатись» та пристосовується до нових реалій. Велика конкуренція в ресторанному бізнесі вимагає боротьби майже за кожного клієнта. Тому важливе місце у діяльності ресторанного бізнесу посідає грамотна розробка PR-просування. Сьогодні все більше ресторанів розподіляються на окремі ніші. Заклад обирає в якості спеціалізації не тільки кухню, але і формат. Стандартні, традиційні ресторани поступаються місцем тематичним закладам. Серед пабів, кав'ярень та інших закладів, більшу популярністб набирають сімейні ресторани. Клієнтоорієнтованість передбачає створення комфортних умов для перебування відвідувачів в ресторані та інформування клієнта про заклад, можливості обслуговування та перелік послуг.

Мета роботи: розробка комунікаційної кампанії із використанням маркетингу подій для просування ресторану грузинської кухні «Груша Georgia» у місті Кривий Ріг.

Комунікаційна кампанія – це оптимальна модель системи взаємовідносин організації з зовнішніми і внутрішніми аудиторіями [1; 2; 3]. На етапі розробки стратегії закладу розглядали загальну систему заходів щодо встановлення тісних контактів взаємодії ЗМІ, яка орієнтована на основну цільову аудиторію шляхом використання найбільш популярних локальних інтернет-видань, міських газет та радіо. Комунікаційна кампанія ресторану містить: аналіз поточного стану, аналіз конкурентів, графік заходів, бюджет і залучені кошти, система оцінювання результатів. Для реалізації комунікаційної кампанії було розроблено *PR-програму та PR-план* та *медіаплан* для ресторану «Груша Georgia».

Спосіб комунікації з аудиторією буде реалізовано за наступними складовими:

1. Проведення заходів, концертів, шоу-програм, майстер-класів.
2. Запуск реклами в соціальних мережах “Instagram” та “Facebook”.
3. Можливе проведення прямих ефірів з шеф-кухарем закладу.
4. Створення спеціальних акцій для заохочення відвідувачів.
5. Публікації в місцевих ЗМІ (друкованих та Інтернет-виданнях).
6. Інтерв'ю на радіо з рестораторoм закладу.
7. Реклама у локальних блогерів.

Основні ключові події PR-програми:

– організація та проведення «День незалежності Грузії»;

– організація та проведення «Тамароба або день пам'яті цариці Тамари»;
– ефектна подача страви від шеф-кухара;
– запуск таргетованої реклами в мережі “Facebook” та “Instagram”;
– організація PR-акції, проведення прямих ефірів в соціальній мережі “Instagram”;
– запуск реклами у місцевих ЗМІ.

Заклад позиціонує себе як «великий грузинський дім» та розповідає про його культуру в Україні. Тому було б доцільно влаштовувати заходи з приводу грузинських свят. Було запропоновано відзначити день «Тамароба» та День незалежності Грузії.

У роботі ми провели дослідження системи комунікацій ресторану «Груша Georgia». Визначено, що подієвий маркетинг є важливим елементом діяльності для ресторану з наступних причин.

По-перше, ресторан використовує події для привернення уваги потенційних клієнтів. Організація тематичних вечірок, дегустацій, кулінарних майстер-класів може стати привабливою пропозицією для багатьох людей і сприяти збільшенню відвідування ресторану.

По-друге, події можуть допомогти ресторану зберегти клієнтів і збільшити їх лояльність. Регулярні заходи, такі як вечірки або концерти, є чудовою нагодою для клієнтів повернутися до ресторану знову і знову, особливо якщо вони будуть вражені якістю обслуговування та харчування.

По-третє, події можуть допомогти ресторану збільшити свою прибутковість. Якщо події будуть привабливими для багатьох відвідувачів, то відвідувачі ресторану, які приходять на ці заходи, можуть замовляти більше їжі та напоїв, що приведе до збільшення обороту ресторану.

Відтак, подієвий маркетинг може допомогти ресторану залучати нових клієнтів, зберігати і збільшувати лояльність і збільшувати прибутковість, тому він має бути активно впровадженим в постійну практику ресторану.

Список використаних джерел

1. Шафаренко Ю. М. Аналітична діяльність у паблік рилейшнз: проблеми, тенденції, перспективи : автореф. дис. … канд. наук із соц. Комунікацій : 27.00.06. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Ін-т журналістики. Київ, 2014. 16 с.
2. Щегельська Ю. П. Організація та проведення PR-кампаній : навчальний посібник освітньопрофесійної програми спеціальності 6.030302 «Реклама і зв'язки з громадськістю». Київ : «Фенікс», 2014. 144 с.
3. Buchholz, R. A., Evans, W. D., Wagley, R. A. Management response to public issues: *Concepts and cases in strategy formulation*. 1986. 340 p.

Ключові слова: маркетинг подій, рекламна кампанія, комунікативна стратегія, просування, імідж.
Key words: event marketing, advertising campaign, communication strategy, digital communications, promotion, image.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Грушевська Ю. А.

ШАПРАН КСЕНІЯ ОЛЕГІВНА

студентка 4-го курсу факультету журналістики
Національного університету «Одеська юридична академія»

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ ВОЄННОЇ ТЕМАТИКИ У ФОТОГРАФІЯХ

Одне із протиріч в журналістській спільноті наразі викликає використання фотоматеріалів та зображень з українських міст, які тримають оборону. Журналісти прагнуть передати атмосферу, але побоюються, що будь-яка інформація може завдати шкоди військовим і цивільним [1]. З початку війни в Україні почалися досить помітні зміни у сфері журналістики. Тому що ми зіткнулися з проблемою висвітлення війни на широку аудиторію, виникло багато питань щодо журналістських стандартів. А саме таких як етика, оперативність, достовірність, точність і багато інших. Дуже багато зараз нових статей від офіційних джерел, наприклад це Комісія з журналістської етики щодо інформації, яку не можна розголошувати в медіа під час воєнного стану. Також багато досвідчених журналістів, які діляться своїм досвідом про те, як працювати в умовах війни. Військові конфлікти та війни в історії людства завжди супроводжувалися бажанням людей отримати максимально повну та достовірну інформацію про те, що відбувається на полі бою. Одним з найбільш важливих засобів масової інформації є фотографія, яка може передати не тільки образи того, що відбувається на передовій, а й емоції та настрій людей. Специфіка військового репортажного фото полягає в тому, що вона має передати реальну картину того, що відбувається на полі бою, з усіма його страхами, болем та стражданням. Фотограф, який працює на передовій, повинен бути дуже досвідченим та має бути готовим до будь-якої ситуації. Він повинен знати, як діяти в екстремальних умовах та швидко реагувати на будь-які зміни.

Військовий репортажний фотограф має перед собою складну задачу – він повинен зафіксувати не тільки суху статистику, а й передати емоції, які переживають бійці на передовій. Для цього важливо вміти захоплювати моменти, в яких настрій військових найбільш чітко проявляється. Наприклад, таким моментом може стати піднесення прапора під час перемоги в бою. Однак, специфіка військового репортажного фото полягає не тільки в передачі емоцій, а й в тому, щоб зафіксувати зміни, які відбуваються на передовій. Фотограф повинен бути готовим до того, що ситуація може змінюватися дуже швидко. Військове репортажне фото – це зображення, яке зафіксоване на передовій або в іншому військовому контексті і має на меті донести до глядачів події, що відбуваються у зоні бойових дій, або показати військову життя. Специфіка такого фото полягає в тому, що воно повинно бути зрозумілим і чітким, навіть якщо зображення має бути зняте на швидкість в динамічній ситуації. Це означає, що військовий фотограф має вміти швидко орієнтуватися в обстановці, визначити кращий ракурс, дати правильний експозиційний режим, і зробити

чітке та виразне фото. Для роботи в зоні АТО доцільно отримати акредитацію. Українське законодавство не вимагає обов'язкової акредитації в зоні збройного конфлікту, але за її відсутності робота в зоні конфлікту суттєво ускладниться; до того ж вона є дуже бажаною з огляду на вимоги безпеки. Акредитацію журналістів в зоні АТО здійснює Служба безпеки України [2].

Інша специфіка військового репортажного фото полягає в тому, що воно повинно бути об'єктивним та нейтральним. Іншими словами, фотограф повинен документувати події так, як вони є, без зайвої емоційної оцінки. Важливо також зберігати безпеку під час зйомки та дотримуватися військових протоколів. Оскільки військове фото є частиною журналістики, то важливо також дотримуватися професійних етичних стандартів, які передбачають відповідальність, повагу до приватності та безпеки людей, яких фотографують. «Військова фотографія потребує від фотографа не тільки професіоналізму, але й духовної готовності. Фотограф повинен розуміти, що його знімки можуть мати велике значення для історії, і відповідально ставитись до своєї роботи» – Ігор Ковальов, фотограф військової тематики.

Характерні риси військового репортажного фото включають такі, як: динаміка і дієвість. Фото має захоплюючу динаміку, що передає дієвість події. Фотографії можуть відображати емоційний стан військових, атмосферу бою, а також обладунки та зброю, що допомагають передати інтенсивність воєнної ситуації. Фото повинно передавати рух, емоції, дії, розміщення об'єктів і людей, а також показувати різні кути та перспективи подій. Незалежність і правдивість: військовий репортажний фото має бути безпристрасним та відображати подію в об'єктивному світлі. Фотограф має бути незалежним та неупередженим, щоб глядачі могли уявити собі обстановку. Композиція і кадрування: фотограф має використовувати композицію та кадрування, щоб найкраще передати інформацію про подію. Фотографії можуть бути зроблені з різних ракурсів, включаючи висотні кути, панорамні знімки та ближні плани.

Використовування дронів. Нова практика, як для військових, так і для фотожурналістів використовувати дрони для зняття матеріалу. Це може бути дуже небезпечним у позиціях, які наближені до ворога. Тому що дрон – це сучасна розвідка і вони якщо його побачать, будуть намагатися його збити якомога швидше. Точність і резолюція: військовий репортаж у фотографіях має бути достатньо точним та високої якості, щоб передати деталі події. Важливо, щоб деталі зображення були чіткими, навіть якщо фотографія зроблена в швидкому темпі. Час: військовий репортажний фото має бути зроблений в найкоротший термін після події, щоб зберегти найближчі події. Інформативність: фото повинно висвітлювати деталі та контекст подій, які допоможуть читачеві розуміти, що відбувається. «Військова фотографія – це мистецтво передачі не тільки військових подій, а й людських доленьок. Вона має бути інформативною та емоційно зарядженою, щоб передати всю глибину та складність ситуації на передовій» – Андрій Степаненко, військовий фотожурналіст.

Специфіка техніки та технології: військові фотографи зазвичай використовують високоякісні камери з довгими об'єктивами та широким діапазоном дії, щоб забезпечити гарне освітлення та чіткість зображення. Безпека: військові фотографи повинні дотримуватися правил безпеки та захищати своє життя та життя інших під час фотографування в зоні бойових дій. Також фотожурналісти повинні дотримуватися правил поведінки та слухатися пресс-офіцера. Не можна поширювати фотографії військових чи їх точок, щоб ворог не отримав цю інформацію та не використав її.

Етика: військові фотографи повинні дотримуватися етичних норм та стандартів, щоб не порушувати приватність та гідність людей, які знаходяться в зоні конфлікту. Якщо військовий просить заблюрити його обличчя на фотографіях чи взагалі не поширювати фотографії з ним, фотожурналіст зобов'язаний це зробити. «Військова фотографія – це не просто розповідь про війну, але й відображення людської долі, доблесті та відданості патріотам, які захищають свою країну» – Адам Пірс, фотограф військової тематики. Актуальність подій. Фотожурналіст повинен бути обізнаним у подіях, які відбуваються, бути «“у темі” того, що відбувається».

Список використаних джерел

1. Рекомендації Комісії з журналістської етики щодо інформації, яку не можна розголошувати в медіа під час воєнного стану. URL: https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-komisii-z-zhurnalistskoi-etyky-shchodo-informatsii-iaku-ne-mozhna-rozgholoshuvaty-v-media-pid-chas-voiennoho-stanu/
2. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації : посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
3. Проблематика сучасної фотожурналістики: роль фото на шпальтах друкованих ЗМІ (за матеріалами суспільно-інформаційного видання «Сьогодні»). К. Гарбузова. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=uk&as_sdt=0%2C5&q=Книги+з+фотожурналістики+на+українській&btnG=#d=gs_qabs&t=1682261529764&u=%23p%3DL-R7hPZxl34J
4. Становлення та розвиток фотографії на українських землях у дорадянський період. Оксана Олегівна Федотова. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?start=10&q=Книги+з+фотожурналістики+на+українській&hl=uk&as_sdt=0,5#d=gs_qabs&t=1682261886759&u=%23p%3D-Zjj_edPQpkJ
5. Стандарти журналістики: поняття, ґенеза, зміст, практика. Микола Тимошик. DOI: https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(9).2022.257058

Ключові слова: журналістика, фотожурналістика, війна, військові, фотодайджест.

Key words: journalism, photojournalism, war, military, photo digest.

Науковий керівник: к. філол. н., доцент Жугай В. Й.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

	Том	Сторінка
Адубецький Антон Валентинович, студент 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	476
	2	191
Азевич Марина Геннадіївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	97
Айткулова Альбіна Рахімівна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	316
Албул Олександр Олександрович, студент 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	89
Алексаньян Катерина Ашотівна, студентка 2-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»	1	6
Аль-Зубейді Рагед Самір, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	618
Аністратенко Ганна Володимирівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	632
Аріапур Лейла Аббасівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	253
	1	495
	1	497
Аронєт Лілія Степанівна, студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	526
Архангельська Марія Володимирівна, студентка 3-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія»	2	701
Бабенко Ельвіра Андріївна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	529
Бабійчук Анастасія Андріївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	500
	2	585
Бабіч Ксенія Юріївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	375
Бабчик Аліна Петрівна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	503

Багнета Софія Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	35
Багнюк Інна Володимирівна, студентка 2-го курсу Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія»	1	419
Баженова Аліна Борисівна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	620
Байдужа Олена Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	637
Банєва Таїсія Русланівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	640
Барта Лілія Артурівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та адвокатської діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2 2 2	6 304 377
Басюк Вікторія Вікторівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	505
Бахарєва Анастасія Ігорівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	508
Баюш Діана Валеріївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	91
Бедловський Ростислав Олександрович, студент 2-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»	1	8
Безмаленко Вероніка Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	8
Бень Ангеліна Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2 2	219 451
Березюк Юлія Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	380
Бикова Влада Антонівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1 2 2	256 306 382
Бичкова Валерія Володимирівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	318

Білик Катерина Вікторівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 1	321 513
Білоног Аліна Андріївна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	511
Білоус Ілона Максимівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	516
Білоус Каріна Віталіївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	665
Блатін Стівен Данілович, студент 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	531
Блащук Валентина Дмитрівна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	252
Богачук Евеліна Романівна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2 2	384 478
Богдан Діана Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	95
Богданова Дар'я Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»	2	480
Бодян Дар'я Вікторівна, студентка 2-го курсу навчально-наукового інституту морського права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія»	2	10
Бойко Вероніка Романівна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	13
Борисевич Владислав Едуардович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	139
Борисенко Дмитро Юрійович, студент 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	41
Боровиченко Анна Олександрівна, студентка 4-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»	1	422
Бричка Софія Федорівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	97

Броваренко Світлана Романівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	99
Бродовська Віолетта Віталіївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	102
	1	105
Бугаєнко Каріна Вікторівна, юрисконсульт юридичного відділу Товариства з обмеженою відповідальністю «ПАРИТЕТ»	1	323
Бугера Олександра Григоріївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	108
Букур Іван Іванович, студент 2-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»	1	10
Булацевська Яна Вадимівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	111
Булгару Вікторія Миколаївна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	642
Бумага Марина Юріївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	325
	1	518
Бур'ян Ярослава Павлівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	114
	1	116
Бучко Юрій Сергійович, студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	227
Ваньчак Марта Володимирівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	327
Варава Владислав Вадимович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»	2	480
Вареник Олександр, студент 1-го курсу факультету слідчої та детективної діяльності Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого	1	37
Васильєва Олена Андріївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	298
	1	424
Васютинський Дмитро Віталійович, студент 2-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»	1	13

Величко Анастасія Сергіївна, студентка 2-го курсу Миколаївського юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»	2	644
Венцурик Діана Петрівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	258
	1	330
Виходець Олена Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	151
Владиченко Юлія Романівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	154
	2	229
Власюк Анастасія Вадимівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	333
	1	427
Вовк Валерія Михайлівна, студентка 4-го курсу Чернівецького юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»	2	309
Вовченко Максим Михайлович, студент 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	267
Войтова Катерина Русланівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	118
Войцикевич Олександра Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	121
	1	123
Волович Єгор Іванович, студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	553
Волчанова Дар'я Денисівна, студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	387
Воронков Микита Володимирович, студент 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	231
Воронкова Анна Володимирівна, студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	435
Вотчал Олексій Вікторович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	389
	2	391
Вязовцев Володимир Олександрович, студент 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	125

Вяткіна Олена Андріївна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 647

Габрук Ярослав Олегович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 351

Гаврилюк Ольга Сергіївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 394

Гаджиєв Амір Матін огли, студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 233

Гайдаш Катерина Олександрівна, студентка 3-го курсу Національної академії внутрішніх справ 2 353

Гарматюк Дар'я Сергіївна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 649

Гармурар Олена Миколаївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 127

Гільтай Анастасія Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 336
2 269

Гладка Євгенія Юріївна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 652

Глєбова Катерина Валеріївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 339
1 521
2 585

Голобородько Марина Олександрівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 588

Голованьова Катерина Сергіївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 130

Голота Дарина Євгенівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 533

Голощак Анастасія Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 132
2 193
2 311

Голуб Аліна Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 536

Гончарук Владислава Ігорівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 261

Горбенко Марія Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 235

Гордієнко Валерія Віталіївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 430

Горобець Олег Юрійович, студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 238

Горовий Владислав Сергійович, студент 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 343

Горячківська Оксана Вікторівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 17
2 110

Грабар Аліна Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 239

Грабова Наталія Ігорівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 263
1 345
1 460

Гресько Богдана Юріївна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 347
1 433

Гриб Олександра Юріївна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 20

Григоренко Віктор Сергійович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 265
1 351

Гриньків Ігор Віталійович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 356

Гринюк Катерина Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 525
2 22

Грищенко Дарія Андріївна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 113
2 483

Губар Владислав Станіславович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 134

Гунчак Богдана Сергіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 43
1 528

Гуренко Марія Євгеніївна, студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 531

Гурильов Олег Віталійович, студент 3-го курсу Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» 2 24

Гусь Дар'я Петрівна, студентка 3-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 358

Даниленко Анастасія Вікторівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 136
1 16

Даниш Аліна Віталіївна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 354
2 271

Дем'яненко Анна Ігорівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 213

Дементьєва Юлія Вікторівна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 478

Демідовський Артем Вікторович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 139

Денисенко Вікторія Радіонівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 142

Деренюк Ангеліна Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 116

Джигирей Владислава Василівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 486

Дмітрієва Валерія Сергіївна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 396

Добрянська Єлизавета Євгеніївна, студентка 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 533

Довганич Вадим Дмитрович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 356

Довгонос Іванна Юріївна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 157

Долженко Юлія Вікторівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 242

Домашевський Ілля, студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 576

Доценко Володимир Миколайович, студент 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 590

Драмарецька Дарина Євгеніївна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 46

Драч Дмитро Леонідович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 263
1 345
1 436

Дрига Артем Вадимович, студент 3-го курсу факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія» 2 458

Дрига Єлизавета Вадимівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 268
1 535
1 538

Дротенко Вероніка Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 556

Дубина Тетяна Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 196

Дубина Тетяна Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 236

Дуда Ігор Миколайович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 358
1 438

Дурович Анастасія Андріївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 144

Духневич Анастасія Андріївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 271
1 540
1 542

Душина Анна Павлівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 654

Дядюк Катерина Олегівна, студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	49
Дяченко Анастасія Вікторівна, студентка 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	440
Єрофеєва Ольга Сергіївна, студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	399
Жеребчук Марія Богданівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	538
Жилка Анастасія Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	160
	2	314
	1	146
Жук Станіслав Сергійович, студент 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	443
	2	316
	2	402
Завальнюк Анастасія Миколаївна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	360
	1	445
Загнітко Анна Валентинівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	162
Заграничний Данiїл Віталійович, студент 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	447
Загребнюк Дар'я Михайлівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	28
Задорожна Єлізавета Володимирівна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»	1	35
	1	544
Заїм Ванесса Василівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	148
Запорожець Олена Олегівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	547
Звада Олександра Володимирівна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	658
Земляна Дарина Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	468

Зенченко Елеонора Віталіївна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	150
Зубченко Аліна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	582
Зуєва Владислава Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	454
Іванова Анастасія Вікторівна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	487
Івахненко Єлизавета Олександрівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія»	1	51
Ільчишин Дмитро Васильович, студент 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	18
	1	53
	1	363
Іордатій Аліна Едуардівна, студентка 2-го курсу Навчально-наукового інституту права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія»	1	450
Ірклієнко Андрій Васильович, студент 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	365
Іщик Анна Вікторівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	30
Казарян Марина Манвелівна, студентка 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	453
Калина Даніелла Романівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	704
Канівець Аліна Дмитрівна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	244
Карасава Катерина Павлівна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	54
Карасені Олександра Василівна, студентка 4-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія»	1	455
	2	405
Карнаух Антоніна Русланівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	553

Карташова Віталіна Віталіївна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 273

Касьянова Єлизавета Миколаївна, студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 408

Качуренко Вікторія Володимирівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 57

Качуренко Вікторія Володимирівна, студентка 3-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія» 1 153
2 164
1 550

Кирпа Софія Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 247

Кіріяк Катерина Федорівна, студентка 3-го курсу Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» 2 167

Кірпіченко Віта Віталіївна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 249

Кісілюк Денис Богданович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 273
1 367
1 457

Кітарова Марина Вікторівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 319
2 410

Клейн Роман Ігорович, студент 1-го курсу магістратури факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 1 60

Клименко Тетяна Романівна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 32

Клименко Юлія Андріївна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 490

Климишина Анастасія Євгеніївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 275
2 492

Климчук Анна Ростиславівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 278
1 369

Книга Єлизавета Юріївна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 276

Коваленко Крістіна Віталіївна, студентка 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 556

Коваль Вікторія Андріївна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 62

Коваль Михайло Олександрович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 559

Ковальська Христина Іванівна, студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 65

Ковальчук Тетяна Станіславівна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 561

Ковган Олександра Ігорівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 563

Кожухова Орина Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 35

Козакевич Анна Іванівна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 661

Колесник Анастасія В'ячеславівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 155

Колесник Вікторія Ігорівна, студентка 3-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 706

Колесникова Софія Дмитрівна, студентка 4-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія», 2 708

Колесніков Дмитро Сергійович, студент 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 372

Колодій Надія Анатоліївна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 158
2 414

Коломієць Вікторія Миколаївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 278
2 281

Кондратюк Єлена Сергіївна, студентка 2-го курсу Криворізького факультету Національного університету «Одеська юридична академія» 2 540

Коновальчук Тетяна Анатоліївна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 592
2 612
2 663

Коновальчук Ярослава Валеріївна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 252
2 417

Конончук Маргаріта Віталіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 419

Копил Богдана Іванівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 160

Корман Олександра Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 321

Корнієнко Анна Вадимівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 123

Король Андрій Сергійович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 422
2 495

Косман Ганна Віталіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 375

Костенко Іван Віталійович, студент 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 21
1 67
1 566

Костецький Дмитро Віталійович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 38

Костилєва Юлія Володимирівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 163

Костюк Дарія Сергіївна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 41

Костюк Мар'яна Іванівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 43
2 118

Котелевська Валерія Русланівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 377

Краскова Анастасія Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 490

Красюн Анастасія Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 316
2 402

Кривонос Поліна Ігорівна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 622

Криворука Ольга Степанівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 166

Кривуля Єлизавета Олександрівна, студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 69

Крутих Валерія Євгенівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 121
2 323

Крутієва Катерина Анатоліївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 568

Крутько Анна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 578

Кузнєцова Аріна Георгіївна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 542

Кулинич Вероніка Миколаївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 280
1 571
1 574

Куліченко Аліна Василівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 171

Кумановська Поліна Андріївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 284

Купенко Артем Ігорович, студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 45
2 123

Куприч Діана Русланівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 72
1 283
1 379

Курбай Катерина Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 49

Курманська Аріна Вадимівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 381

Курочкіна Анжеліка Євгенівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 173

Кутас Ангеліна Павлівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 576

Кухоцька Аліна Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 425

Кухоцький Денис Іванович, студент 4-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 425

Кучеренко Анжеліка Едуардівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 665

Кучеренко Яна Андріївна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 23
1 384
1 579

Кучерук Юлія Вікторівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 168
2 428

Кушнерьова Вікторія Вікторівна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 668

Лабунський Даніїл Русланович, студент 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 171

Левенець Карина Євгенівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 582

Левицька Вікторія Ігорівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 670

Левкулич Юлія Геннадіївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 173

Левшина Єлизавета Євгеніївна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 175

Лейфура Вікторія Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 178

Лелюк Анастасія Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 672

Лесик Вікторія Іванівна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 584
1 386

Линюк Андрій Ігорович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 430
2 517

Лисенко Ангеліна Володимирівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 74
1 285
1 587
1 589

Лінгович Марія Максимівна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 592

Лісна Лідія Олександрівна, студентка 1-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 558

Лобова Ірина Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 175

Лукашевич Аліна Леонідівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 254

Лук'янчук Катерина Петрівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 178

Лунга Валерія Валеріївна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 675

Лупу Владислав Сергійович, студент 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 287
2 286

Любін Діана Василівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 289
1 594
1 596

Лях Ірина Іванівна, здобувачка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 498
1 292

Ляшенко Сергій Миколайович, студент 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 292

Маглакелідзе Георгій Гелайович, студент 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 180

Мазур Максим Ярославович, студент 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 295

Маковійчук Ангеліна Ігорівна, студентка 3-го курсу Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»	2	51
Маковійчук Софія Віталіївна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	325
Маланчова Валентина Сергіївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	389
Малахатько Діана Костянтинівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1 2	275 501
Малюта Владислав Васильович, студент 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	198
Мандажи Іван Степанович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	360
Мандрица Таїсія Едуардівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 1	298 460
Манолій Анастасія Тимурівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	561
Маріна Анастасія Валентинівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 1	301 462
Марковська Анна Сергіївна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	328
Мартинчик Ганна Степанівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	182
Мартиросян Євгенія Армєнівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	54
Мартьола Дар'я Сергіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	598
Марченко Кирило Романович, студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	56
Масловська Тетяна Павлівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	185

Матвєєва Любов Сергіївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 1	188 191
Матвєйкін Михайло Денисович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	363
Матковська Анна Андріївна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	677
Машина Марія Романівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 1	114 116
Медведчук Тетяна Юріївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	193
Мелешко Анастасія Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	201
Мельник Ірина Володимирівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 1	391 465
Мельник Костянтин Євгенович, студент 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	196
Мельник Олександріна Олександрівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 1	25 600
Мельник Тетяна Вікторівна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1 2	158 414
Мельниченко Анастасія Сергіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	394
Мельничук Дарина Русланівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2 1	503 303
Мерешко Аліна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	580
Мерчанський Іван Русланович, студент 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	331
Михальчук Анна Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	191

Мідяна Вероніка Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	256
Мілько Поліна Валеріївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	602
Місяченко Олег Андрійович, студент 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	60
Міцул Тетяна Олегівна, студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	679
Мондер Маалуф Суад Діаб, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	605
Моніч Наталія Русланівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	63
Мороз Анна Русланівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1 2	607 204
Мороховець Марія Віталіївна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	681
Мука Ольга Андріївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	433
Муленко Анжеліка Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	684
Муравська Саміра Сафар кизи, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	289
Нагорняк Ольга Анатоліївна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	624
Недашковська Валерія Русланівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	198
Немировська Діана Вікторівна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	610
Непийвода Анна Володимирівна, студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	435

Неродик Ірина Анатоліївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1 2	201 209
Нестеренко Аліна Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	203
Нечепуренко Анна Олексіївна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2 2 2	366 438 506
Нечепуренко Катаріна Григоріївна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	627
Нечко Яна Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 2	468 291
Нєдєльська Анастасія Сергіївна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	614
Ніконова Дарія Ігорівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	273
Новак Світлана Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1 2	306 333
Новак Юлія Іванівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2 2	65 206
Новікова Дар'я Віталіївна, студентка 4-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»	2 2	369 440
Овчарук Валерія Анатоліївна, студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	686
Окопна Владислава Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	222
Олексюк Анастасія Ігорівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	303
Олексюк Андрій Анатолійович, студент 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	209
Олійник Марія Ігорівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	68

Омельянченко Катерина Олексіївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	470
Онищенко Віолетта Віталіївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	206
Опаленик Лілія Ігорівна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	27
Орел Марія Євгеніївна, студентка 3-го курсу Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»	2	126
Орєхова Валерія Андріївна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	627
Осьмухін Микита Олександрович, студент 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	77
Отбар Деніз-Керен Едізівна, студентка 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	440
	2	573
Павлишин Іван Михайлович, студент 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	294
Павловська Аліна Андріївна, студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	545
Панфілов Гліб Сергійович, студент 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	296
Панченко Валерія Володимирівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	688
Панченко Інна Ігорівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	396
	1	473
Панченко Ксенія Юріївна, студентка 3-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія»	2	711
Паскаль Вадим Вячеславович, студент 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	313
	1	616
	1	618
Пасніченко Аліна Сергіївна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	690

Пахолчак Вероніка Павлівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	273
	1	399
	1	457
Пашинін Ілля Олегович, студент 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	208
Пеляк Тетяна Ігорівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	620
	2	71
Петрова Діана, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	623
Пизова Руслана Вікторівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	2	594
Пислар Ірина, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	153
Підгорний Тимофій Олегович, студент 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	1	625
Підставка Валерія Сергіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	627
Пілат Олександра, студентка 1-го курсу факультету слідчої та детективної діяльності Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого	1	37
Піневич Ірина Дмитрівна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	694
Пламадяла Анастасія Павлівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	563
Плачкова Марія Харлампіївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	211
Погребна Яна Юріївна, студентка 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія»	2	629
Подцерковний Гліб Олегович, студент 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	91
Пономаренко Олена Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія»	2	714

Поперногло Максим Володимирович, студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія»	2	73
	2	508
Постна Єлизавета Сергіївна, студентка 2-го курсу Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія»	1	476
Приєзжева Ольга Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	179
	2	259
Приймак Марія Ігорівна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	401
Присяжненко Ігор Ігорович, студент 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	213
Прокопець Віктор Олегович, студент 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	136
Прусаковський Олександр Сергійович, студент 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	460
Прущак Анастасія Костянтинівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	215
	1	218
Пугач Марина Віталіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	630
Пуха Артем Миколайович, студент 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	264
Пшеничний Євгеній Анатолійович, студент 3-го курсу факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія»	2	463
Радой Наталія Іванівна, студентка 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	556
Раєв Олександр Діомидович, студент 1-го курсу магістратури факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія»	2	465
Разбітнов Євген Сергійович, студент 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	632
Рачок Анна Ігорівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	75
	2	128

Решетило Яна Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	331
Рибчинський Євгеній Вадимович, студент 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	635
Ринкун Марія Володимирівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	637
Рожко Дмитро Андрійович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія»	2	77
Романова Ольга Олександрівна, студентка 2-го курсу Навчально-наукового інституту морського права та менеджменту Національного університету «Одеська морська академія»	1	479
Россол Емілі Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	2	547
Рубан Єлизавета Віталіївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	220
Рубан Катерина Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	166
Ругало Діана Андріївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	403
Рудецька Поліна Андріївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія»	1	134
	1	222
Рябко Дмитро Марчелович, студент 3-го курсу Чернівецького навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія»	2	80
Рябоконь Ольга Юріївна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія»	1	33
	1	640
Савельєва Анастасія Сергіївна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	566
Саданова Юлія Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	1	225
Самойлова Олена Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»	2	321

Самохвал Аліна Віталіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 79
1 643
2 596

Самсонова Анастасія Євгенівна, студентка 3-го курсу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка 2 335

Санченко Анна Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 212
2 338

Саппа Євген Олександрович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 512

Сапунова Єлизавета Євгенівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 306
2 333

Саргсян Ангеліна Арамівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 289

1 57

Сарницька Софія Ігорівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 81
1 645
2 598

Свередюк Уляна Сергіївна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 83
2 341

Седун Міланія Віталіївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 600

Семенова Катерина Володимирівна, студентка 3-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 569

Семенюк Дана Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 196
1 201

Семчук Валерія Валентинівна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 83
1 647
2 85

Сєбова Юлія Миколаївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 214
2 443
2 514

Сєрова Аліна Володимирівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 308
1 649
1 651

Сиротюк Тетяна Сергіївна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 269

Сіміцар Владислав Віталійович, студент 3-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 716

Сіньковська Віталіна Василівна, студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 602

Скакун Вікторія Олександрівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 653

Скалецька Вікторія Вадимівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 168
2 446

Скляренко Каріна Насірджонівна, студентка 3-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 342

Склярук Кирило Олександрович, студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 88
2 131

Слободян Уляна Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 430
2 517

Собцева Ангеліна Романівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 228

Содомора Тетяна Володимирівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 656

Соколова Катерина Ігорівна, студентка 2-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 681

Соловей Анна Олегівна, студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 448

Соловйов Артем Сергійович, студент 1-го курсу магістратури факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія» 2 468

Сопільняк Карина Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 298

Сорока Аліна Олексіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 217

Сорока Дарія Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 696

Сорока Тетяна Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 271

Станков Данило Артемович, студент 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 133

Стащук Ангеліна Юріївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 301

Стеля Оксана Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 231
2 201

Степаненко Артем Олександрович, студент 3-го курсу факультету прокуратури та слідства Національного університету «Одеська юридична академія» 2 512

Степаненко Руслана Андріївна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 658

Стерпул Наталія Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 234

Струк Нікіта Олександрович, студент 3-го курсу факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія» 2 470

Суйчимезова Вікторія Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 406
1 482

Сульжик Вікторія Валеріївна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 160

Сухова Світлана Андріївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 301

Сучкова Ірина Валеріївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 219
2 451

Таловська Евеліна Євгенівна, студентка 1-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 571

Тараненко Юлія Олександрівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 222
1 236

Тарасенко Марія Леонідівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 91
2 136
2 520

Тарасова Аліса Вікторівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 661

Тарасова Вероніка Олександрівна, студентка 1-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 30

Тарєльнік Аліна Павлівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 238

Тарташ Ілля Олександрович, студент 4-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія» 1 484

Телька Катерина Олександрівна, студентка 1-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 663

Тимина Алла Олександрівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 665
1 668

Тимошенко Дар'я Володимирівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 240

Тимошенко Софія Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 94
2 139
2 522

Тишко Ілонна Павлівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 409
2 96
2 142

Тітієвський Віталій Олегович, студент 3-го курсу факультету кібербезпеки та інформаційних технологій Національного університету «Одеська юридична академія» 2 473

Ткаченко Анастасія Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 243
2 454

Ткаченко Віталій Віталійович, студент 4-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 486

Ткаченко Владислав Артемович, студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 99

Топорков Данило Володимирович, студент 4-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія» 1 488

Тощакова Анна Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 345

Турчевська Світлана Геннадіївна, студентка 2-го курсу Миколаївського навчально-наукового інституту права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 447

Удод Вікторія Володимирівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 603

Удод Таїсія Віталіївна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 183

Узун Ксенія Віталіївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 245

Уштаніт Олена Михайлівна, студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 101
2 144
2 348

Фаізова Ольга Олегівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 372

Федюніна Аліна Ігорівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету політології, психології, соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 605

Харечко Оксана Володимирівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 247

Ходак Олександра Сергіївна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 185

Хомиженко Євгеній Сергійович, студент 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 262

Цилосані Анна Генадіївна, студентка 3-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 720

Чайка Софія Ігорівна, студентка 4-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 608

Чербаджи Анастасія Василівна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 244

Черевач Марія Володимирівна, студентка 2-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 71

Черняк Андрій Юрійович, студент 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 85
1 671

Чесанівська Валерія В'ячеславівна, студентка 1-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 411

Чибукова Олександра Володимирівна, студентка 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 396

Чубірко Вікторія Михайлівна, студентка 1-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 610

Чучко Богдана Володимирівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 1 311

Шапран Ксенія Олегівна, студентка 4-го курсу факультету журналістики Національного університету «Одеська юридична академія» 2 722

Шатунова Ксенія Вячеславівна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 550

Шевченко Дар'я Ярославівна, студентка 1-го курсу факультету психології, політології, соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 699

Шевченко Єлизавета Дмитрівна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 1 250

Шевченко Юлія Олександрівна, студентка 4-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 413

Шевчук Олена Олегівна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 490
1 416

Шпак Мартіна Андріївна, студентка 3-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 674

Шуда Анастасія Олексіївна, студентка 4-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 224

Щепотіна Марина Сергіївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 1 470
1 416

Щербина Ольга Валеріївна, студентка 1-го курсу магістратури факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 1 313
1 676
1 679

Ювченко Богдан Сергійович, студент 4-го курсу Юридичного фахового коледжу Національного університету «Одеська юридична академія» 1 493

Юрченко Віталій Юрійович, студент 2-го курсу факультету прокуратури та слідства (кримінальна юстиція) Національного університету «Одеська юридична академія» 2 147 2 104

Юрченко Дар'я Володимирівна, студентка 3-го курсу факультету судового та міжнародного права Національного університету «Одеська юридична академія» 2 107

Янів Назар Русланович, студент 4-го курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія» 2 264

Яремчук Владислав Іванович, студент 3-го курсу факультету психології, політології та соціології Національного університету «Одеська юридична академія» 2 612

Яценко Ірина Олександрівна, студентка 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції Національного університету «Одеська юридична академія» 2 188

Яшан Надія Юріївна, студентка 3-го курсу Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту Національного університету «Одеська юридична академія» 2 614

ЗМІСТ

Привітальне слово президента Національного університету «Одеська юридична академія» С. В. Ківалова . . . 3

СЕКЦІЯ 8
ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ

Барта Лілія Артурівна
Поняття й особливості секретного заповіту . . . 6

Безмаленко Вероніка Володимирівна
Особливості укладання договору купівлі-продажу нерухомого майна в умовах воєнного стану . . . 8

Бодян Дар'я Вікторівна
Щодо вирішення питання співвідношення загальних засад (принципів) цивільного законодавства з європейськими стандартами . . . 10

Бойко Вероніка Романівна
Force majeure as a defence against contractual liability: Ukraine and Germany . . . 13

Горячківська Оксана Вікторівна
Примусове вилучення в Україні нерухомого майна Російської Федерації та її резидентів . . . 17

Гриб Олександра Юріївна
Окремі проблеми представництва в умовах воєнного стану та шляхи їх вирішення . . . 20

Гринюк Катерина Олександрівна
Особливості спадкування в умовах воєнного стану . . . 22

Гурильов Олег Віталійович
Правове становище набуття прав власності на бездоглядну (безпритульну) домашню тварину в зоні бойових дій . . . 24

Загребнюк Дар'я Михайлівна
Договір страхування під час воєнного стану . . . 28

Іщик Анна Вікторівна
Особливості застосування часових категорій в умовах сьогодення . . . 30

Клименко Тетяна Романівна
Особливості укладення договору страхування під час воєнного стану . . . 32

Кожухова Орина Олександрівна, Багнета Софія Володимирівна
Застосування принципу рівності та недискримінації у цивільному праві: проблеми та шляхи вирішення . . . 35

Костецький Дмитро Віталійович
Договір страхування та особливості
його застосування в умовах воєнного стану . . . 38
Костюк Дарія Сергіївна
Використання ChatGPT для вирішення справ
у суді «на прикладі колумбійського суду» . . . 41
Костюк Мар'яна Іванівна
Реєстрація речових прав на нерухоме майно
через застосунок «Дія» в Україні . . . 43
Купенко Артем Ігорович
Право на евтаназію: цивільно-правовий аспект . . . 45
Курбай Катерина Володимирівна
Виконання договору будівельного підряду
в умовах воєнного стану . . . 49
Маковійчук Ангеліна Ігорівна
Господарські об'єднання: поняття, види та правовий статус . . . 51
Мартиросян Євгенія Армєнівна
Проблемні аспекти договору підряду
під час воєнного стану . . . 54
Марченко Кирило Романович
Особливості законного представництва дітей
в умовах воєнного стану . . . 56
Місяченко Олег Андрійович
Права та гарантії членів сімей зниклих безвісти і полонених . . . 60
Моніч Наталія Русланівна
Окремі особливості спадкування в умовах воєнного стану . . . 63
Новак Юлія Іванівна
«Розумність» – фундаментальний принцип
цивільного права України . . . 65
Олійник Марія Ігорівна
Особливості реалізації особистих немайнових прав
людини в умовах воєнного стану . . . 68
Пеляк Тетяна Ігорівна,
Черевач Марія Володимирівна
Правові наслідки недійсності електронного правочину . . . 71
Поперногло Максим Володимирович
Особливості реєстрації довіреності в умовах воєнного стану . . . 73
Рачок Анна Ігорівна
Особливості застосування позовної давності
у період дії воєнного стану . . . 75
Рожко Дмитро Андрійович
Відповідальність за шкоду, заподіяну державними органами,
органами місцевого управління та самоврядування,
а також їх посадовими особами . . . 77

Рябко Дмитро Марчелович
Поняття, ознаки та підстави
господарсько-правової відповідальності . . . 80
Свередюк Уляна Сергіївна
Окремі аспекти призначення опікуна або піклувальника . . . 83
Сєбова Юлія Миколаївна
Відповідальність учасників договору з надання послуг . . . 85
Склярук Кирило Олександрович
Електронні правочини у цивільному обороті:
переваги і недоліки . . . 88
Тарасенко Марія Леонідівна
Проблемні аспекти застосування позовної давності
в умовах воєнного стану . . . 91
Тимошенко Софія Володимирівна
Деякі проблемні питання щодо заборони
виїзду за кордон чоловікам призовного віку
під час дії воєнного стану . . . 94
Тишко Ілонна Павлівна
Питання права фізичної особи на життя в умовах війни . . . 96
Ткаченко Владислав Артемович
Організація нотаріальної діяльності
в умовах воєнного стану: аспекти державного
регулювання та подальші перспективи . . . 99
Уштаніт Олена Михайлівна
Право на доступ до публічної інформації
в умовах воєнного стану . . . 101
Юрченко Віталій Юрійович
Регулювання криптовалюти цивільним правом,
проблемні питання та перспективи розвитку . . . 104
Юрченко Дар'я Володимирівна
Визнання електронного підпису еквівалентним
підпису на паперових документах . . . 107

СЕКЦІЯ 9
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

Горячківська Оксана Вікторівна
Перебіг строків охорони прав
інтелектуальної власності у період воєнного стану . . . 110
Грищенко Дарія Андріївна
Проблеми захисту авторських прав у мережі Інтернет . . . 113

Деренюк Ангеліна Олександрівна
Музичний твір як об'єкт авторського права:
поняття, ознаки та проблемні аспекти цивільно-правового
регулювання в Україні . . . 116
Костюк Мар'яна Іванівна
Продовження строків правової охорони об'єктів права
інтелектуальної власності в Україні у зв'язку
з воєнним станом . . . 118
Крутих Валерія Євгенівна
Правова охорона винаходу . . . 121
Купенко Артем Ігорович
Актуальні проблеми стягнення компенсації
за порушення авторського права і суміжних прав . . . 123
Орел Марія Євгеніївна
Захист права інтелектуальної власності
за Кримінальним кодексом України . . . 126
Рачок Анна Ігорівна
Захист прав інтелектуальної власності
під час дії військового стану . . . 128
Склярук Кирило Олександрович
Патентне право в Україні:
сучасний стан та перспективи розвитку . . . 131
Станков Данило Артемович
Персонаж як об'єкт права інтелектуальної власності . . . 133
Тарасенко Марія Леонідівна
Проблемні теми спадкування авторського права . . . 136
Тимошенко Софія Володимирівна
Видавничий договір як вид авторського договору . . . 139
Тишко Ілонна Павлівна
Комп'ютерна програма як об'єкт авторського права . . . 142
Уштаніт Олена Михайлівна
Захист прав інтелектуальної власності
у період дії воєнного стану . . . 144
Юрченко Віталій Юрійович
Проблемні питання інтелектуальної власності
в цифровому середовищі . . . 147

СЕКЦІЯ 10
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Виходець Олена Олександрівна
Врегулювання спору за участю судді . . . 151

Владиченко Юлія Романівна
Складання кваліфікаційного іспиту на право на зайняття
нотаріальною діяльністю в умовах воєнного стану . . . 154
Довгонос Іванна Юріївна
Посвідчення заповіту в умовах воєнного стану . . . 157
Жилка Анастасія Миколаївна
Альтернативне вирішення цивільних спорів . . . 160
Загнітко Анна Валентинівна
Строки прийняття спадщини в період воєнного стану . . . 162
Kachurenko Viktoriia
Ensuring the right to a fair trial in civil proceedings
in the context of the application of ECHR practice . . . 164
Кіріяк Катерина Федорівна
Значення та дія обмежувального припису
у цивільному судочинстві . . . 167
Куліченко Аліна Василівна
Використання цифрових технологій
та штучного інтелекту в роботі нотаріуса . . . 171
Курочкіна Анжеліка Євгенівна
Поняття та основні проблеми
цивільного процесуального права . . . 173
Левшина Єлизавета Євгеніївна
Складність підтвердження справжності
нотаріальних актів під час воєнного стану . . . 175
Лейфура Вікторія Олександрівна
Діяльність нотаріату в умовах воєнного стану . . . 178
Приєзжева Ольга Олександрівна
Відновлення правовстановлюючих документів
постраждалим від війни . . . 179
Удод Таїсія Віталіївна
Процесуальні строки у цивільному процесі
в умовах воєнного стану . . . 183
Ходак Олександра Сергіївна
Процедура відкриття провадження в цивільному судочинстві . . . 185
Яценко Ірина Олександрівна
Посвідчення заповіту під час воєнного стану . . . 188

СЕКЦІЯ 11
ГОСПОДАРСЬКЕ ТА ГОСПОДАРСЬКЕ ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

Адубецький Антон Валентинович,
Михальчук Анна Миколаївна
Проблемні питання відповідальності учасників товариства
з обмеженою відповідальністю в господарських правовідносинах . . . 191

Голощак Анастасія Миколаївна
Спеціальні режими господарювання
в умовах воєнного стану 193

Дубина Тетяна Миколаївна,
Семенюк Дана Сергіївна
Лізинг: його сучасний стан та проблематика в Україні 196

Малюта Владислав Васильович
Щодо визнання правочину фраудаторним 198

Мелешко Анастасія Олександрівна,
Стеля Оксана Олександрівна
Господарська діяльність в умовах воєнного стану:
аналіз нормативно-правових актів,
запроваджених під час війни 201

Мороз Анна Русланівна
Особливості правового регулювання державного
нагляду (контролю) за господарською діяльністю
в період дії правового режиму воєнного стану 204

Новак Юлія Іванівна
Пріоритети житлової політики в Україні
в умовах воєнного часу 206

Олексюк Андрій Анатолійович,
Неродик Ірина Анатоліївна
Електронна торгівля в Україні:
позитивні аспекти та проблематика 209

Санченко Анна Миколаївна
Істотні умови договору оренди
в господарських правовідносинах 212

Сєбова Юлія Миколаївна
Зовнішньоекономічний договір (контракт):
поняття, форма, істотні умови 214

Сорока Аліна Олексіївна
Щодо поняття концесії 217

Сучкова Ірина Валеріївна,
Бень Ангеліна Олександрівна
Особливості укладання договору поставки
в умовах війни 219

Тараненко Юлія Олександрівна,
Окопна Владислава Сергіївна
Проблематика функціонування вільних економічних зон 222

Шуда Анастасія Олексіївна
Набуття права власності на житло через договір іпотеки 224

СЕКЦІЯ 12
СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Бучко Юрій Сергійович
Правове регулювання загальнообов'язкового
державного соціального страхування
на випадок безробіття в умовах воєнного стану 227

Владиченко Юлія Романівна
Особливості соціального забезпечення
військовослужбовців в умовах воєнного стану 229

Воронков Микита Володимирович
Дискримінація за віковою ознакою у трудових відносинах 231

Гаджиєв Амір Матін огли
Медична допомога українцям за кордоном
в умовах воєнного стану 233

Горбенко Марія Олександрівна
Врегулювання трудових спорів шляхом медіації 235

Горобець Олег Юрійович
Соціальний захист дітей
в умовах воєнного стану в Україні 238

Грабар Аліна Володимирівна
Зміни правового регулювання трудових відносин
в умовах воєнного стану 239

Долженко Юлія Вікторівна
Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів 242

Канівець Аліна Дмитрівна,
Чербаджи Анастасія Василівна
Дискримінація за ознакою інвалідності 244

Кирпа Софія Олександрівна
Основні поняття та нормативно-правове забезпечення
запобігання та протидії дискримінації в Україні 247

Кірпіченко Віта Віталіївна
Права працівників на охорону праці 249

Коновальчук Ярослава Валеріївна,
Блащук Валентина Дмитрівна
Дискримінація за ознакою статі у трудових відносинах 252

Лукашевич Аліна Леонідівна
Електронна трудова книжка як спосіб обліку
трудової діяльності працівника 254

Мідяна Вероніка Олександрівна
Звернення громадян України
до Європейського суду з прав людини: огляд стану 256

Приєзжева Ольга Олександрівна
Медична допомога як вид соціального захисту військовослужбовців . . . 259

Хомиженко Євгеній Сергійович
Пільги у сфері освіти в умовах воєнного стану . . . 262

Янів Назар Русланович,
Пуха Артем Миколайович
Гендерна дискримінація . . . 264

СЕКЦІЯ 13
ПРОБЛЕМИ ЗЕМЕЛЬНОГО, АГРАРНОГО ТА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Вовченко Максим Михайлович
Регулювання земельних відносин в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну: проблеми та перспективи . . . 267

Гільтай Анастасія Володимирівна,
Сиротюк Тетяна Сергіївна
Щодо відновлення природного середовища у післявоєнний час . . . 269

Даниш Аліна Віталіївна,
Сорока Тетяна Олександрівна
Вплив війни на довкілля України . . . 271

Карташова Віталіна Віталіївна,
Ніконова Дарія Ігорівна
Роль міжнародного екологічного права у врегулюванні військових конфліктів та захисті екологічних прав людини . . . 273

Книга Єлизавета Юріївна
Основні напрями екологічної політики України в умовах воєнного стану та євроінтеграційних перетворень . . . 276

Коломієць Вікторія Миколаївна
Окремі питання ефективності державного управління в сфері використання природних ресурсів . . . 278

Коломієць Вікторія Миколаївна
Вплив євроінтеграції на безпеку морегосподарського комплексу України: проблемні аспекти . . . 281

Кумановська Поліна Андріївна
Правове регулювання використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду . . . 284

Лупу Владислав Сергійович
Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства . . . 286

Муравська Саміра Сафар кизи,
Саргсян Ангеліна Арамівна
Правові особливості екологічного інформаційного забезпечення в умовах воєнного стану . . . 289

Нечко Яна Олександрівна
Екологічні проблеми територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок воєнного стану . . . 291

Павлишин Іван Михайлович
Загрози та ризики для радіаційної безпеки в контексті збройної агресії Російської Федерації на території України . . . 294

Панфілов Гліб Сергійович
Міжнародне співробітництво України у сфері охорони довкілля та біорізноманіття . . . 296

Сопільняк Карина Олександрівна
Правові питання збереження ґрунтів та охорони їх родючості в умовах воєнного стану . . . 298

Стащук Ангеліна Юріївна
Правове регулювання природоресурсних відносин в умовах воєнного стану . . . 301

СЕКЦІЯ 14
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Барта Лілія Артурівна
Особливості тримання у дисциплінарному батальйоні військовослужбовців . . . 304

Бикова Влада Антонівна
Співвідношення кримінальних правопорушень проти власності та мародерства в умовах воєнного стану . . . 306

Вовк Валерія Михайлівна
Проблеми кримінально-правового регулювання булінгу в Україні . . . 309

Голощак Анастасія Миколаївна
Воєнні злочини серед реалізованих загроз національній безпеці України . . . 311

Жилка Анастасія Миколаївна
Злочини проти довкілля в умовах воєнного стану . . . 314

Жук Станіслав Сергійович,
Красюн Анастасія Сергіївна
Кримінальні правопорушення в період дії воєнного стану . . . 316

Кітарова Марина Вікторівна
Кримінальна відповідальність за доведення до самогубства . . . 319

Корман Олександра Сергіївна,
Самойлова Олена Сергіївна
Відповідальність за мародерство під час воєнного стану . . . 321

Крутих Валерія Євгенівна
Проблемні аспекти суспільно небезпечної бездіяльності . . . 323
Маковійчук Софія Віталіївна
Відповідальність за керування транспортним засобом у стані сп'яніння . . . 325
Марковська Анна Сергіївна
Людяність як об'єкт кримінально-правової охорони в умовах воєнного стану . . . 328
Мерчанський Іван Русланович, Решетило Яна Сергіївна
Щодо необхідності посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства . . . 331
Новак Світлана Олександрівна, Сапунова Єлизавета Євгенівна
Посттравматичний стресовий розлад у військовослужбовців як підстава визнання їх обмежено осудними . . . 333
Самсонова Анастасія Євгенівна
Каліцтво статевих органів як суспільно небезпечний наслідок складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 121 Кримінального кодексу України «Умисне тяжке тілесне ушкодження» . . . 335
Санченко Анна Миколаївна
Потерпілі від посягання на життя державного чи громадського діяча . . . 338
Свередюк Уляна Сергіївна
Кримінальний проступок у Кримінальному кодексі України та кримінальних законах окремих країн . . . 341
Скляренко Каріна Насірджонівна
Особливості застосування примусового лікування . . . 342
Тощакова Анна Сергіївна
Кримінальна відповідальність за вчинення мародерства під час воєнного стану . . . 345
Уштаніт Олена Михайлівна
Обмеження застосування звільнення від кримінальної відповідальності за дорожньо-транспортні пригоди, вчинені у стані сп'яніння . . . 348

СЕКЦІЯ 15
ПРОБЛЕМИ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА

Габрук Ярослав Олегович
Кримінологічна характеристика й запобігання злочинності неповнолітніх осіб . . . 351

Гайдаш Катерина Олександрівна
Аналіз ефективності альтернативних методів попередження та боротьби зі злочинністю: взаємозв'язок між реабілітацією злочинців та зменшенням кримінальної активності в Україні . . . 353
Гриньків Ігор Віталійович
Форми домашнього насильства в Україні . . . 356
Гусь Дар'я Петрівна
«Моральна паніка» як криміногенна детермінанта . . . 358
Мандажи Іван Степанович
Ознаки організованих злочинних угруповань та заходи боротьби з організованою злочинністю . . . 360
Матвєйкін Михайло Денисович
Кримінологічні проблеми корупції в професійному спорті . . . 363
Нечепуренко Анна Олексіївна
Кримінологічні особливості протидії злочинності в умовах воєнного стану в Україні . . . 366
Новікова Дар'я Віталіївна
Проблеми дотримання особистої недоторканності засуджених до позбавлення волі у кримінально-виконавчій системі України . . . 369
Фаізова Ольга Олегівна
Вплив сучасних медіа на криміналізацію суспільства . . . 372

СЕКЦІЯ 16
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Бабіч Ксенія Юріївна
Current challenges of Swiss criminal procedural law and comparative analysis with criminal procedural law of Ukraine . . . 375
Барта Лілія Артурівна
Участь перекладача в кримінальному провадженні . . . 377
Березюк Юлія Сергіївна
Концепція «плодів отруєного дерева» у кримінальному процесі . . . 380
Бикова Влада Антонівна
Деякі проблемні питання реалізації інституту медіації в кримінальному провадженні . . . 382
Богачук Евеліна Романівна
Щодо обсягу прав захисника у кримінальному провадженні України . . . 384
Волчанова Дар'я Денисівна
Проблемні аспекти здійснення спеціального досудового розслідування (in absentia) . . . 387

Вотчал Олексій Вікторович
Окремі аспекти виконання покарання
у виді обмеження волі . . . 389

Вотчал Олексій Вікторович
Проблеми застосування затримання
в умовах воєнного стану . . . 391

Гаврилюк Ольга Сергіївна
Докази у кримінальному провадженні
в умовах воєнного стану . . . 394

Дмітрієва Валерія Сергіївна,
Чибукова Олександра Володимирівна
Звільнення підозрюваного (обвинуваченого)
з-під варти для проходження військової служби
під час воєнного стану (мобілізації) . . . 396

Єрофеєва Ольга Сергіївна
До питання щодо повноважень прокурора в кримінальному
провадженні в умовах воєнного стану . . . 399

Жук Станіслав Сергійович,
Красюн Анастасія Сергіївна
Щодо кримінального провадження в умовах воєнного стану . . . 402

Карасені Олександра Василівна
Проблематика присяги свідків у кримінальному провадженні . . . 405

Касьянова Єлизавета Миколаївна
Аналіз окремих судових рішень у кримінальному
провадженні, що здійснюється судом присяжних . . . 408

Кітарова Марина Вікторівна
Реалізація засади поваги до людської гідності
у кримінальному процесі . . . 410

Колодій Надія Анатоліївна,
Мельник Тетяна Вікторівна
Примусове годування та його законодавча реалізація . . . 414

Коновальчук Ярослава Валеріївна
Особливості судового розгляду кримінального
провадження в умовах воєнного стану . . . 417

Конончук Маргаріта Віталіївна
Обов'язок доказування в кримінальному провадженні . . . 419

Король Андрій Сергійович
Аналіз правових позицій Верховного Суду
щодо крайнього моменту подання
цивільного позову в кримінальному провадженні . . . 422

Кухоцька Аліна Сергіївна,
Кухоцький Денис Іванович
Окремі аспекти реалізації процесуальних прав
потерпілого в кримінальному провадженні . . . 425

Кучерук Юлія Вікторівна
Процесуальні строки у кримінальному провадженні
під час воєнного стану . . . 428

Линюк Андрій Ігорович,
Слободян Уляна Сергіївна
Щодо початку досудового розслідування:
проблемні аспекти практики . . . 430

Мука Ольга Андріївна
Медіація в кримінальному провадженні України
та інших країн світу . . . 433

Непийвода Анна Володимирівна,
Воронкова Анна Володимирівна
До питання про відмінність
між дізнанням і досудовим слідством . . . 435

Нечепуренко Анна Олексіївна
Проблема оскарження затримання
під час досудового розслідування . . . 438

Новікова Дар'я Віталіївна
До питання про справедливість
як вимогу до судового рішення
в кримінальному провадженні України . . . 440

Сєбова Юлія Миколаївна
Особливості застосування кримінального
провадження щодо окремої категорії осіб . . . 443

Скалецька Вікторія Вадимівна
Окремі особливості співробітництва компетентних
органів України з Міжнародним кримінальним судом . . . 446

Соловей Анна Олегівна
Репарації та інші заходи відповідальності як інструменти
відшкодування шкоди, завданої військовою агресією . . . 448

Сучкова Ірина Валеріївна,
Бень Ангеліна Олександрівна
Застосування засади поваги до людської гідності
у кримінальному провадженні відповідно до практики
Європейського суду з прав людини . . . 451

Ткаченко Анастасія Сергіївна,
Зуєва Владислава Сергіївна
Поняття розумності строків у кримінальному процесі України
та практика Європейського суду з прав людини . . . 454

СЕКЦІЯ 17
СУЧАСНІ НАПРЯМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРЗАХИСТУ ТА УДОСКОНАЛЕННЯ ІТ

Дрига Артем Вадимович
Засоби захисту від SQL ін'єкції . . . 458

Прусаковський Олександр Сергійович
Трасологія в інформаційному просторі . . . 460

Пшеничний Євгеній Анатолійович
OSINT – базові знання у розвідці . . . 463

Раєв Олександр Діомидович
Принципи аналізу лог-файлів . . . 465

Соловйов Артем Сергійович
Принципи стелс-тестування . . . 468

Струк Нікіта Олександрович
Специфіка тестування ігрових застосунків . . . 470

Тітієвський Віталій Олегович
Техніки тест-дизайну . . . 473

СЕКЦІЯ 18
СУЧАСНІ НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СФЕРІ КРИМІНАЛІСТИКИ

Адубецький Антон Валентинович
Особливості розслідування вбивств мирного населення військами Російської Федерації на окупованих територіях . . . 476

Богачук Евеліна Романівна, Дементьєва Юлія Вікторівна
Щодо сутності та значення огляду місця події . . . 478

Богданова Дар'я Сергіївна, Варава Владислав Вадимович
Тактика допиту у конфліктних ситуаціях . . . 480

Грищенко Дарія Андріївна
Допит на місці події: сутність та функції . . . 483

Джигирей Владислава Василівна
Зародження криміналістики у думках і працях Ганса Гросса . . . 486

Іванова Анастасія Вікторівна
Щодо окремих особливостей проведення одночасного допиту двох чи більше раніше допитаних осіб під час розслідування приховування кримінальних правопорушень . . . 487

Клименко Юлія Андріївна, Краскова Анастасія Миколаївна
Особливості проведення допиту потерпілої від зґвалтування . . . 490

Климишина Анастасія Євгеніївна
Висвітлення проблемних аспектів пред'явлення для впізнання з використанням відеозапису . . . 492

Король Андрій Сергійович
Криміналістична характеристика серійних вбивств: порівняльний аналіз . . . 495

Лях Ірина Іванівна
До питання злочинної поведінки: індивідуальні риси особистості як фактор ризику злочинної поведінки . . . 498

Малахатько Діана Костянтинівна
Попередній огляд відмінностей розслідування масових та серійних вбивств . . . 501

Мельничук Дарина Русланівна
Деякі аспекти особливостей обстановки вчинення вбивства на замовлення . . . 503

Нечепуренко Анна Олексіївна
Сучасні проблеми провадження огляду місця події . . . 506

Поперногло Максим Володимирович
Структура і завдання правоохоронних органів спеціального призначення при розслідуванні злочинів терористичного спрямування . . . 508

Саппа Євген Олександрович, Степаненко Артем Олександрович
Проблеми розслідування вбивств на замовлення в сучасних реаліях . . . 512

Сєбова Юлія Миколаївна
Співвідношення понять «тактична операція» та «тактична комбінація» в криміналістиці . . . 514

Слободян Уляна Сергіївна, Линюк Андрій Ігорович
Сучасні технологічні засоби в криміналістиці: проблеми та шляхи покращення . . . 517

Тарасенко Марія Леонідівна
Інформатика та її технології в криміналістиці: сучасність і перспективи . . . 520

Тимошенко Софія Володимирівна
Деякі особливості огляду місця події та трупа, знайденого у водоймі . . . 522

СЕКЦІЯ 19
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Аронєт Лілія Степанівна
Вплив війни на зовнішню торгівлю України: перспективи розвитку експорту та імпорту . . . 526

Бабенко Ельвіра Андріївна
Життєвий цикл підприємств України в сучасних умовах . . . 529

Блатін Стівен Данілович
Удосконалення підтримки розвитку стартап-індустрії в Україні . . . 531

Голота Дарина Євгенівна
Соціальна відповідальність бізнесу в умовах війни . . . 533

Голуб Аліна Володимирівна
Самоменеджмент як фактор результативності студентів у сучасних умовах . . . 536

Жеребчук Марія Богданівна
Вплив війни в Україні на світову економіку . . . 538

Кондратюк Єлена Сергіївна
Виклики та перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні в умовах війни . . . 540

Кузнєцова Аріна Георгіївна
Перспективи міжнародної інтеграції України в сучасних умовах . . . 542

Павловська Аліна Андріївна
Правове регулювання податкової системи України: проблеми та перспективи . . . 545

Россол Емілі Олександрівна
Стратегії розвитку бізнесу в умовах воєнного стану та інтеграційних перетворень в Україні . . . 547

Шатунова Ксенія Вячеславівна
Стратегія управління підприємством в умовах сьогодення . . . 550

СЕКЦІЯ 20
ЛІНГВІСТИКА ПРАВА ТА ЗМІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Волович Єгор Іванович
Застосування нейромереж у лінгвістичних дослідженнях на прикладі аналізу текстів ЗМІ . . . 553

Дротенко Вероніка Володимирівна
Особливості застосування баз даних у мовознавстві (на прикладі вебплатформи Sketch Engine) . . . 556

Лісна Лідія Олександрівна
Фразеологізми в сучасному газетному тексті . . . 558

Манолій Анастасія Тимурівна
Особливості перекладу англійської юридичної термінології . . . 561

Пламадяла Анастасія Павлівна
Особливості використання лексики у кінематографі на прикладі телесеріалу «Шерлок» . . . 563

Савельєва Анастасія Сергіївна
Електронні словники через призму комп'ютерної лінгвістики . . . 566

Семенова Катерина Володимирівна
Розробка PR-комунікацій як частини комплексу просування для ТОВ «Без обмежень» . . . 569

Таловська Евеліна Євгенівна
Вияви англіцизмів у мові ЗМІ . . . 571

Deniz-Keren Otbar
Problems of English-Ukrainian translation of legal texts . . . 573

Domashevskyi Illia
Written types of translation in legal sphere . . . 576

Krutko Anna
English feature articles: composition and stylistic peculiarities . . . 578

Mereshko Alina
Lingual features of English academic discourse . . . 580

Zubchenko Alina
Stylistic peculiarities of public speaking . . . 582

СЕКЦІЯ 21
ПОЛІТОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ ТА СУСПІЛЬСТВА

Глєбова Катерина Валеріївна, Бабійчук Анастасія Андріївна
Причини та наслідки політичних конфліктів . . . 585

Голобородько Марина Олександрівна
Роль політичних партій у розвитку демократії . . . 588

Доценко Володимир Миколайович
«Кінець глобалізації» чи її нова якість? . . . 590

Коновальчук Тетяна Анатоліївна
Політика України в Чорноморському регіоні . . . 592

Пизова Руслана Вікторівна
Роль українського менталітету в політичних процесах . . . 594

Самохвал Аліна Віталіївна
Особливості політичного впливу на мовне питання в сучасній Україні . . . 596

Сарницька Софія Ігорівна
Перспектива вступу України в НАТО
в умовах повномасштабної війни . . . 598
Седун Міланія Віталіївна
Зародження та основні етапи розвитку політичних партій . . . 600
Сіньковська Віталіна Василівна
Передумови та умови розвитку
регіонального сепаратизму в Шотландії . . . 602
Удод Вікторія Володимирівна
Тероризм у системі загроз національній безпеці . . . 603
Федюніна Аліна Ігорівна
Маніпуляційна складова політичного процесу . . . 605
Чайка Софія Ігорівна
Роль молоді у формуванні та розвитку
політичного життя: виклики та можливості . . . 608
Чубірко Вікторія Михайлівна
Політична корупція у виборчому процесі . . . 610
Яремчук Владислав Іванович,
Коновальчук Тетяна Анатоліївна
Етнополітичні загрози: причини виникнення
та способи їх подолання в сучасній Україні . . . 612
Яшан Надія Юріївна
Міграція, евакуація, депортація та геноцид українців –
реалії російської агресії . . . 614

СЕКЦІЯ 22
СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ, ПРАВОВИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Аль-Зубейді Рагед Самір
Умови виникнення та розвитку моди . . . 618
Баженова Аліна Борисівна
Історичні умови виникнення міграції як соціального процесу . . . 620
Кривонос Поліна Ігорівна
Демографічний портрет жінок в Україні . . . 622
Нагорняк Ольга Анатоліївна
Соціально-вразливі сім'ї та їх класифікація . . . 624
Орєхова Валерія Андріївна,
Нечепуренко Катаріна Григоріївна
Засоби масової інформації як платформа
державної інформаційної політики . . . 627
Погребна Яна Юріївна
Розлучення як ризик сучасних шлюбно-сімейних відносин . . . 629

СЕКЦІЯ 23
ПСИХОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНИХ, ПРАВОВИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Аністратенко Ганна Володимирівна
Соціально-психологічний стан особистості та соціуму
в кризових ситуаціях . . . 632
Байдужа Олена Сергіївна
Конфлікт у сім'ї як соціальне явище . . . 637
Банєва Таїсія Русланівна
Емоційна складова у професійній діяльності працівників
підрозділів кримінальної поліції України . . . 640
Булгару Вікторія Миколаївна
Психологічні чинники конфліктної взаємодії
між батьками та дітьми . . . 642
Величко Анастасія Сергіївна
Дослідження впливу фізичної культури на здоров'я
та психологічне благополуччя . . . 644
Вяткіна Олена Андріївна
Психологія сучасного лідерства: рецепт успіху . . . 647
Гарматюк Дар'я Сергіївна
Соціально-психологічний стан особистості
та соціуму в кризових ситуаціях . . . 649
Гладка Євгенія Юріївна
Особистісні зміни в умовах війни як кризової ситуації . . . 652
Душина Анна Павлівна
Соціально-психологічний стан особистості
та соціуму в кризових ситуаціях . . . 654
Звада Олександра Володимирівна
Формування особистості жертви сімейного насильства . . . 658
Козакевич Анна Іванівна
Способи вирішення та профілактики сімейних конфліктів . . . 661
Коновальчук Тетяна Анатоліївна
Аспекти психологічного впливу інформації
під час воєнних дій в Україні . . . 663
Кучеренко Анжеліка Едуардівна
Актуальні проблеми цивільного та сімейного
права в психології . . . 665
Кушнерьова Вікторія Вікторівна
Психологічні особливості розв'язання конфліктів
на робочому місці . . . 668
Левицька Вікторія Ігорівна
Соціально-психологічна адаптація особистості
в кризових ситуаціях . . . 670

Лелюк Анастасія Сергіївна
Превентивні заходи щодо профілактики домашнього насильства . . . 672
Лунга Валерія Валеріївна
Вікові кризи у дітей . . . 675
Матковська Анна Андріївна
Психологічний аналіз поведінки левів . . . 677
Міцул Тетяна Олегівна,
Самара Ольга Євгенівна
Ефективність застосування комплексної програми реабілітації у пацієнтів з хворобою бехтерєва . . . 679
Мороховець Марія Віталіївна,
Соколова Катерина Ігорівна
Внутрішньоособистісний конфлікт, породжений екзистенційним вакуумом за В. Франклом . . . 681
Муленко Анжеліка Олександрівна
Вплив війни на соціально-психологічне становище викладачів та здобувачів освіти . . . 684
Овчарук Валерія Анатоліївна
Гендерні уявлення підлітків із повних та неповних сімей . . . 686
Панченко Валерія Володимирівна
Процес перетворення диких тварин на домашніх . . . 688
Пасніченко Аліна Сергіївна
Соціально-поведінкові особливості життя сучасної людини . . . 690
Піневич Ірина Дмитрівна
Соціально-психологічні механізми нейтралізації посттравматичного стресу у військових . . . 694
Сорока Дарія Олександрівна
Емоційний інтелект як чинник адаптивності особистості періоду ранньої дорослості під час війни . . . 696
Шевченко Дар'я Ярославівна
Особливості навчання псових та котячих у дикій природі . . . 699

СЕКЦІЯ 24
АКТУАЛЬНІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Архангельська Марія Володимирівна
«Прямі включення» в етери національних телеканалів з «передової» російсько-української війни: особливості, тенденції (на прикладі телемарафону «Єдині новини») . . . 701
Калина Даніелла Романівна
Актуальні виклики сучасної журналістики . . . 704
Колесник Вікторія Ігорівна
Адвергеймінг як інноваційна технологія просування: вітчизняний досвід на прикладі компаній . . . 706
Колесникова Софія Дмитрівна
Створення на платформі подкастів циклу інтерв'ю про волонтерство . . . 708
Панченко Ксенія Юріївна
Особливості жанру інтерв'ю на радіо: техніки постановки питання та отримання відповідей (на прикладі діяльності ТРК «Андсер») . . . 711
Пономаренко Олена Олександрівна
Створення лонгріду «Постачання зброї Україні в рамках Рамштайну» . . . 714
Сіміцар Владислав Віталійович
Фігурування національного символу «паляниця» в творчості українського народу . . . 716
Цилосані Анна Генадіївна
Застосування інструментів маркетингу подій у комунікаційних кампаніях організацій (на прикладі ресторану «Груша Georgia» міста Кривий Ріг) . . . 720
Шапран Ксенія Олегівна
Специфіка висвітлення воєнної тематики у фотографіях . . . 722

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ . . . 725

Наукове видання

УКРАЇНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ТА НАУКА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ Й ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ: ВИКЛИКИ, НАПРЯМИ ВІДНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Одеса
20 травня 2023 року

У двох томах

Том 2

Технічне редагування *Ю. Назарова*
Обкладинка *В. Савельєва*
Верстка *О. Данильченко*

ЮРИДИКА
ВИДАВНИЦТВО

Підписано до друку 26.07.2023 р. Формат 60х84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Droid. Цифровий друк.
Ум. друк. арк. 45,22. Наклад 300. Замовлення № 055/0623.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Юридика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Тел.: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@juridica.od.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7653 від 18.08.2022 р.